

Janez Höfler

Gradivo za historično topografijo
predjožefinskih župnij
na Slovenskem:
Kranjska

VIHARNIK

Janez Höfler
**Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem:
Kranjska**

Ljubljana 2015

Janez Höfler

**Gradivo za historično topografijo
predjožefinskih župnij na Slovenskem:
Kranjska**

Janez Höfler

**Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem:
Kranjska**

Oblikovanje ovitka: Barbara Bogataj Kokalj

Založnik: Viharnik d.o.o., Ljubljana

Za založbo: Urška Pipan

© Janez Höfler

© Viharnik d.o.o., Ljubljana

Ljubljana, 2015

1. izdaja

Elektronska knjiga

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-774(497.4)"/12"(091)(0.034.2)

HÖFLER, Janez

Gradivo za historično topografijo predjožefinskih
župnij na Slovenskem [Elektronski vir] : Kranjska / Janez
Höfler. - El. knjiga. - Ljubljana : Viharnik, 2015

ISBN 978-961-6057-95-0 (pdf)

280036608

VSEBINA

Pojasnilo

Uvod

Okrajšave

1. Okrajšave nahajališč virov
2. Okrajšave neobjavljenih virov
3. Okrajšave objav virov, periodike in citirane literature
4. Kronološki popis večkrat citiranih virov sistematičnega značaja

Schema podatkov po posameznih točkah v gradivu

Gradivo

- I. Župnija Marijinega vnebovzetja v Kranjski Gori
- II. Župnija sv. Mihaela v Dovjem
- III. Župnija sv. Lenarta na Jesenicah
- IV. Župnija sv. Petra v Radovljici
- V. Župnija sv. Janeza Krstnika v Zasipu
- VI. Župnija sv. Jurija v Zgornjih Gorjah
- VII. Župnija sv. Martina na Bledu (Grad)
- VIII. Župnija sv. Martina v Bohinju (Srednja vas)
- IX. Župnija sv. Andreja v Mošnjah
- X. Župnija sv. Lenarta v Kropi
- XI. Župnija sv. Martina v Šmartinu pri Kranju
- XII. Župnija sv. Jakoba v Podbrezjah
- XIII. Župnija sv. Križa v Križah
- XIV. Župnija sv. Petra v Naklem
- XV. Župnija sv. Petra v Preddvoru
- XVI. Župnija sv. Kancijana in tov. v Kranju
- XVII. Župnija sv. Janeza Krstnika v Kovorju
- XVIII. Župnija Marijinega oznanjenja v Tržiču
- XIX. Župnija sv. Jurija v Šenčurju
- XX. Župnija sv. Marjete v Velesovem (na Trati)
- XXI. Župnija Marijinega vnebovzetja v Cerkljah na Gor.
- XXII. Župnija sv. Petra v Komendi
- XXIII. Župnija sv. Marjete v Vodicach
- XXIV. Župnija sv. Urha v Smledniku
- XXV. Župnija sv. Martina v Šmartnem pod Šmarno goro
- XXVI. Župnija Marijinega oznanjenja v Kamniku
- XXVII. Župnija sv. Jurija v Nevljah
- XXVIII. Župnija sv. Martina v Šmartnem v Tuhinju
- XXIX. Župnija Marijinega vnebovzetja v Zgornjem Tuhinju
- XXX. Župnija sv. Martina v Dobu
- XXXI. Župnija sv. Tomaža v Krašnji
- XXXII. Župnija sv. Martina v Moravčah
- XXXIII. Župnija sv. Jurija v Ihanu
- XXXIV. Župnija sv. Mihaela v Mengšu
- XXXV. Župnija sv. Marjete v Dolu pri Ljubljani
- XXXVI. Župnija sv. Andreja na Vačah
- XXXVII. Župnija sv. Petra in Pavla v Zagorju ob Savi

XXXVIII. Župnija Marijinega vnebovzetja v Čemšeniku
 XXXIX. Vikariat sv. Jurija v Motniku
 XL. Župnija sv. Jurija v Stari Loki
 XLI. Župnija sv. Petra v Selcih
 XLII. Župnija sv. Antona op. v Železnikih
 XLIII. Župnija sv. Martina v Poljanah pri Škofji Loki
 XLIV. Župnija sv. Martina v Žireh
 XLV. Župnija sv. Štefana muč. v Sori
 XLVI. Župnija sv. Vida v Šentvidu nad Ljubljano
 XLVII. Župnija sv. Petra (Šentpeter) pri Ljubljani
 XLVIII. Stolna župnija sv. Nikolaja v Ljubljani
 XLIX. Župnija Marijinega rojstva v Šmarju pri Ljubljani
 L. Župnija sv. Martina na Igu
 LI. Župnija Marijinega rojstva v Polhovem Gradcu
 LII. Župnija sv. Pavla na Vrhnikih
 LIII. Župnija sv. Vida v Preserju
 LIV. Župnija sv. Marjete v Planini pri Rakeku
 LV. Župnija Marijinega rojstva v Cerknici
 LVI. Župnija sv. Jurija v Starem trgu pri Ložu
 LVII. Župnija sv. Mihaela na Blokah
 LVIII. Župnija sv. Kancijana v Škocjanu pri Turjaku
 LIX. Župnija sv. Križa v Dobropolju (Videm-Dobropolje)
 LX. Župnija sv. Štefana papeža v Ribnici
 LXI. Župnija sv. Petra in Pavla v Osilnici
 LXII. Župnija sv. Janeza Krstnika v Kočevski Reki
 LXIII. Župnija Marijinega vnebovzetja pri Fari
 LXIV. Župnija sv. Jerneja v Kočevju
 LXV. Župnija sv. Lenarta v Mozlju
 LXVI. Župnija sv. Jakoba st. v Koprivniku
 LXVII. Župnija Marijinega vnebovzetja v Črmošnjicah
 LXVIII. Župnija sv. Križa v Starem trgu ob Kolpi
 LXIX. Župnija sv. Martina v Šmartnem pri Litiji
 LXX. Župnija sv. Egidija v Višnji Gori
 LXXI. Župnija sv. Vida v Šentvidu pri Stični
 LXXII. Župnija sv. Kozma in Damijana v Krki na Dol.
 LXXIII. Župnija sv. Jurija v Dobrniču
 LXXIV. Župnija sv. Mohorja in Fortunata v Žužemberku
 LXXV. Župnija Marijinega vnebovzetja v Trebnjem
 LXXVI. Župnija (vikariat) sv. Janeza Krstnika na Mirni
 LXXVII. Župnija sv. Križa v Svibnem
 LXXVIII. Župnija sv. Petra v Radečah
 LXXIX. Župnija sv. Helene v Loki pri Zidanem Mostu
 LXXX. Župnija Marijinega rojstva na Polšniku
 LXXXI. Župnija sv. Ruperta v Šentrupertu na Dol.
 LXXXII. Župnija sv. Križa v Boštanjju
 LXXXIII. Župnija sv. Egidija v (Dolenjem) Mokronogu
 LXXXIV. Župnija sv. Petra v Gorenjem Mokronogu
 LXXXV. Župnija sv. Kancijana v Mirni Peči
 LXXXVI. Kapitelj sv. Nikolaja v Novem Mestu
 LXXXVII. Župnija sv. Erazma v Soteski
 LXXXVIII. Župnija sv. Petra v Otočcu (Št. Peter)
 LXXXIX. Župnija sv. Marjete v Šmarjeti na Dol.
 XC. Župnija sv. Andreja v Beli Cerkvi

- XCI. Župnija sv. Kancijana v Škocjanu pri Novem Mestu
- CXII. Župnija sv. Lovrenca na Raki
- XCIII. Župnija Marijinega vnebovzetja v Leskovcu pri Krškem
- XCIV. Župnija Matere božje (zdaj sv. Ane) v Dol. Toplicah
- XCV. Župnija sv. Jakoba st. v Vavti vasi
- XCVI. Župnija sv. Mihaela v Šmihelu pri Novem mestu
- XCVII. Župnija Matere božje (oznanjenja) v Stopičah
- XCVIII. Župnija sv. Jerneja v Šentjerneju
- XCIX. Župnija sv. Jakoba v Kostanjevici na Krki
- C. Župnija sv. Križa v Podbočju
- CI. Župnija sv. Jurija na Čatežu ob Savi
- CII. Župnija sv. Nikolaja v Metliki
- CIII. Župnija sv. Petra in Pavla v Črnomlju
- CIV. Župnija sv. Štefana muč. v Semiču
- CV. Župnija sv. Martina v Podzemlju
- CVI. Župnija sv. Križa v Vinici

POJASNILO

Predložena elektronska publikacija vsebuje gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij, to je župnij, ki so se izoblikovale do cerkvene reforme cesarja Jožefa II. v prvih osemdesetih letih 18. stoletja, na Kranjskem. Upošteva meje dežele Kranjske v 18. stoletju, vendar brez tistih delov, ki so sodili pod goriški arhidiaconat oglejskega patriarhata oziroma, po letu 1751, goriške nadškofije ter pod tržaško škofijo. Gradivo za te župnije je bilo objavljeno posebej.¹ Prav tako nista upoštevani župniji Žumberk in Vivodina onstran Gorjancev, ki sta po delitvi patriarhata prišli pod goriško nadškofijo, a sta bili po ustanovitvi Vojne krajine v 16. stoletju Kranjski odzveti.

Večji del tu objavljenega gradiva je izhajal postopoma v serijski publikaciji *Acta Ecclesiastica Sloveniae* od leta 1988 dalje, začenši s pražupnijama Radovljica in Kranj;² le v rokopisu je ostala Dolenjska z Belo krajino. Razlog za ponovno objavo je dvojen: želja, da je vse gradivo zbrano na enem mestu, in dejstvo, da je raziskovanje razvoja župnijske mreže na Slovenskem v zadnjem času prineslo nova spoznanja, ki v marsičem dopolnjujejo ali spreminjajo dosedanjo podobo.³ Poleg tega je medtem izšlo precej župnijskih zbornikov in drugih publikacij, ki so posvečeni posameznim župnijam in dodatno osvetljujejo njihovo zgodovino.

V primerjavi s tem, kar je bilo doslej objavljeno, je gradivo v tej publikaciji obsežnejše, z več novimi ali ponovno preverjenimi arhivskimi in bibliografskimi podatki, vendar v zadanem okviru. Naloga tega gradiva namreč ni, da obnovi zgodovino posameznih župnij in cerkva, marveč, da posreduje ključne podatke zanjo. V soglasju z naravo publikacije je besedilo strnjeno z okrajšavami, katerih ključ je podan v nadaljevanju. Skrajšani so tudi bibliografski podatki, vendar le do mere, ki še omogoča njihovo preverjanje.

¹ Janez Höfler, *Gradivo za historično topografijo predjožefinskih župnij na Slovenskem: Primorska. Oglejski patriarhat/Goriška nadškofija, Tržaška škofija*, Nova Gorica, Nova Gorica 2001.

² AES 10, 1988. Sledijo pražupnija Mengeš (AES 14, 1992), pražupniji Stara Loka in Šentpeter pri Ljubljani (AES 20, 1998) in pražupnija Cerknica (AES 26, 2004).

³ Janez Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013.

U V O D

Začetki cerkvene teritorialne ureditve na Slovenskem, kakršna se je kontinuirano razvijala v srednji in novi vek, in sicer na tistem ozemlju južno od Drave, ki je od leta 811 sodilo pod cerkveno oblast oglejskega patriarha, segajo v drugo polovico 10. stoletja, v čas po zmagi bodočega nemškega cesarja Otona I. leta 955 nad Madžari na Leškem polju (Lechfeld) pri Augsburgu. Njeno ogrodje tvorijo tako imenovane pražupnije. Na osnovi redkih, a dovolj povednih indicev je mogoče ugotoviti, da je pražupnije ustanavljal vladar v sodelovanju s patriarhom na svojih posestvih, ki jih je izoblikoval po zmagi nad Madžari in ponovni zasedbi slovenskega ozemlja. Teh je bilo malo, a so bile zelo obsežne. Na prvotnem območju kranjske mejne grofije jih je bilo šest, in sicer pri cerkvi sv. Klementa na Rodinah pri Radovljici, v Kranju, Mengšu, Stari Loki pri Škofji Loki, pri cerkvi sv. Petra v Šentpetru pri Ljubljani in v Cerknici na današnjem Notranjskem. Tem šestim pražupnijam se pridružujeta še dve na Dolenjskem med Krko in Savo, ki je bilo do okoli leta 1036 del savinjske mejne grofije: v Šentvidu pri Stični in Leskovcu pri Krškem. Območje Svibnega in Radeč je pripadalo pražupniji v Laškem na štajerski strani. Kam je sprva sodilo ozemlje južno od Krke, ni dokumentirano, a je leta 1091, ko je madžarski kralj Ladislav I. zavzel Slavonijo, prišlo pod oblast Madžarske in po ustanovitvi škofije v Zagrebu okoli leta 1094 pod zagrebškega škofa, dokler ni deloma že v 12. stoletju, a najkasneje do okoli leta 1200 z osvajanjem Spanheimskih in Višnjegorskih prišlo pod Kranjsko in posledično pod oglejske patriarhe.

Konkretnih datumov ni veliko. Prva je dokumentirana pražupnija v Stari Loki, in sicer z letom 973, ko je cesar Oton II. v dveh darovnicah freisinškemu škofu Abrahamu podelil v last loško gospodstvo. Podelitev cerkniškega okoliša leta 1040 oglejskemu patriarhu Poponu s strani kralja Henrika III. časovno opredeljuje obstoj cerkniške pražupnije. Dolenjski pražupniji se povezuje z dvema vladarjevima darovnicama savinjskemu grofu Viljemu II. Leta 1016 je cesar Henrik II. Viljemu podelil ozemlje »med Savo in Mirno«, s katerim je določena pražupnija v Šentvidu pri Stični, leta 1025 pa kralj Konrad II. ozemlje »med Krko in Savo«, ki ga je pokrivala pražupnija s sedežem v Leskovcu pri Krškem. V vseh teh primerih gre z izjemo obrobni predelov, o katerih bomo še govorili, za podelitve celotnih kronskih posestev, katerih meje se ujemajo z mejami pražupnij. Meje pražupnije se z mejami prvotnega kronskega posestva ujemajo tudi v primeru pražupnije v Mengšu, saj gre za ozemlje, ki je bilo v lasti kranjskega mejnega grofa. Kdaj je to ozemlje prišlo v njegove roke, pa ni izpričano. Ozemlje pražupnije v Kranju je ostalo državno in v upravi kranjskega mejnega grofa, kronski posestvi, ki sta ga pokrivali pražupniji Rodine in Šentpeter pri Ljubljani, pa je vladar razdelil in ju po kosih podelil raznim fevdalcem. Velik del rodinskega posestva je pridobila briksenška škofija, šentpetersko pa so Spanheimski z nakupi in zamenjavami skoraj v celoti združili v svoje ljubljansko gospodstvo.

Iz besedila pogodbe, ki jo je leta 1074 oglejski patriarh sklenil s freisinškim škofom o postavitvi cerkve na Vinjem Vrhju na Dolenjskem, je razvidno, da je bil ustanovnik cerkve v Stari Loki freisinški škof in ne patriarh. Na tej podlagi lahko sklepamo, da gre za kraljevo lastniško cerkev, ki jo je vladar skupaj z loškim ozemljem leta 973 neposredno podelil freisinškemu škofu. V tem primeru torej ne gre za patriarhatsko pražupnijo. V vseh drugih primerih pa kot ustanovnik cerkve in pražupnije po vladarjevi volji nastopa patriarh, ki so mu pripadle tudi vse pravice pri njih (*pleno iure*). Nadaljnja pomembna ugotovitev je, da so bile te pražupnije ustanovljene še pred podelitvijo pripadajočih posestev cerkvenim in laičnim fevdalcem. Dokaz za to je cerkniška pražupnija. Ob podelitvi cerkniškega okoliša oglejskemu patriarhu leta 1040 je morala že obstajati, saj patriarh takrat ni prejel v last celotnega ozemlja, ki ga je pokrivala. Zunaj podelitve je ostal delček pražupnije na severovzhodu, z vasmi, ki so ležale v poznejši škocjanski in dobrepoljski župniji, ki sta se izločili iz cerkniške pražupnije in jih je kralj Henrik III. skupaj z nekaj drugimi vasmi v mejah iz šentpeterske pražupnije izločene župnije v Šmarju pri Ljubljani leta 1058 in 1062 podelil svojemu vazalu Anzu. Enako velja za območje Preserja in Borovnice. To je pripadalo spanheimskemu ljubljanskemu gospodstvu. Ko je vladar to območ-

je neznano kdaj, morda prav tako sredi 11. stoletja, prepustil fevdalcu, od katerega so ga pridobili Spanheimski, je že bilo v mejah cerkniške pražupnije, a zunaj tistega posestva, ki ga je leta 1040 prejel patriarh.⁴

Pojem pražupnija torej pomeni patriarhatsko ustanovo in prvo župnijo na določenem, praviloma obsežnem ozemlju, ki je z vsemi pravicami (*pleno iure*⁵) pripadala patriarhu. Patriarh je sam izbiral in potrjeval župnika ter pobiral celotno desetino, od katere je ena tretjina šla župnijski cerkvi. Meje pražupnije so bile določene – določene so bile že s kronskimi posestmi, za katera so nastale – in so zajemale tudi še neobljudena ali ne kolonizirana območja. To dejstvo je bilo doslej še premalo znano in upoštevano. Tako je cerkniška pražupnija pokrivala obsežno in ob njeni ustanovitvi neobljudeno območje vse do Kolpe. Ob ustanovitvi župnije v Ribnici je to območje pripadlo tej župniji, in ko je bilo Kočevsko v 14. stoletju poseljeno, je bila župnija novih naseljencev v Ribnici. Tudi prvi vikariat, in sicer v Kočevju, je bil sprva podrejen ribniškemu župniku, dokler se ni osamosvojil in bil povzdignjen v župnijo.⁶

Poleg pražupnij so v tem zgodnjem času obstajale tudi lastniške cerkve. To so bile cerkve, ki jih je na svoji zemlji sezidal zemljiški gospod za svoje dušne potrebe in potrebe svojih podložnikov; pri njih se je krščevalo in pokopavalo.⁷ Poleg plemiških laikov so jih ustanavljali tudi škofje tuje dieceze (eksteritorialni škofje), ki so tu imeli posestva, kot freisinški in briksenški škof. Nekaj teh lastniških cerkva je bilo med patriarhatsko reformo v 11. stoletju ali še kasneje preoblikovano v patronatne župnije, nekaj pa jih je v pravnem pogledu propadlo. Na slednje lahko sklepamo po obstoju grobišč z najdbami staroslovanske karantansko-köttlaške kulture. Ker med reformo niso bile preoblikovane v patronatne župnije, so izgubile pravico pokopa in se zato pri njih ni več pokopavalo; govorimo, da so v cerkvenopravnem pogledu propadle in s tem zdrsnile na raven podružnice. Drugi moment, po katerem lahko sklepamo na lastniške cerkve, je, da so stale v okviru zgodnesrednjeveških dvorov v lasti velikih fevdalcev, ki jih je v določenih primerih mogoče identificirati. Na Gorenjskem so po sedanjih ugotovitvah takšne juridično propadle lastniške cerkve stale v Mostah-Žirovnici, v Spodnjih in Zgornjih Dupljah, v Lužah, Zgornjem Brniku, v Šmartnem pri Cerkljah, Šentpavlu pri Domžalah, morda tudi v Zbiljah in Gostečem. Na še malo raziskanem Dolenjskem je bila doslej ugotovljena le ena cerkev z zgodnesrednjeveškim grobiščem, ki bi bila lahko lastniška, in sicer na Muljavi, brez ugotovljenega grobišča pa ostajajo nedvomne lastniške cerkve v Svibnem, Boštanju in Gorenjem Mokronogu, morda tudi v Šentjanžu in na Mirni.

Naslednjo fazo v izoblikovanju župnijske mreže je zaznamovala patriarhatska reforma, ki je doživela vrhunec v drugi polovici 11. stoletja. Potekala je sočasno v dveh smereh. Na eni strani je sprožila preoblikovanje lastniških cerkva v patronatne župnije. To je potekalo tako, da je lastnik cerkve predal patriarhu vso desetino in nekaj druge posesti, patriarh pa mu je v zameno vrnil del desetine in njegovi cerkvi podelil župnijske pravice, predvsem pravico krsta in pokopa. Lastnik je še naprej izbiral duhovnika, a ga je moral dati patriarhu v potrditev in ga s tem podvreči njegovi duhovni oblasti. V tem procesu se je lastništvo cerkve preoblikovalo v patro-

⁴ Podobno je bilo s pražupnijo Marija na Zilji na Koroškem. Ko je cesar Henrik II. verjetno leta 1007 kronsko posest, ki sta ga pokrivali pražupniji v nekdanjem Št. Janžu pod Dobračem in Mariji na Zilji, podelil bamberškemu škofu, je majhen obrobni del tega posestva z Belo Pečjo in Ratečami zadržal in ga je šele njegov naslednik Konrad II. leta 1033 skupaj z Dovjem in Kranjsko Goro, ki sta ležala v mejah rodinske pražupnije, podelil freisinškemu škofu.

⁵ Nadrobneje o cerkvenih (kanoničnih) pravicah pri posamezni župniji ali duhovniji gl. Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah*, str. 28 in dalje. Najpomembnejši pravici sta bili izbira in predstavitev (prezentacija) župnika ali duhovnika ter njegova potrditev (konfirmacija). Kadar so bile te pravice v rokah krajevnega škofa, v našem primeru patriarha, govorimo o polnih pravicah (»*pleno iure*«, dobesedno: s polno pravico, ali »*omni iure*«).

⁶ Kot ilustracijo in dokaz za to se lahko tudi v tem primeru obrnemo na Koroško. K pražupniji v kraju St. Daniel v Zgornji Ziljski dolini je sodilo tudi neobljudeno območje v dolini reke Lesach v smeri proti Lienzu. Ko je bilo to območje nenaseljeno, ni prinašalo desetini, a s kolonizacijo okoli leta 1300 so se razmere spremenile. Za dušno oskrbo naseljencev so nastali trije vikariati, a je desetina pripadala župniku v St. Danielu. Ker novo gospostvo Pittersberg, ki je imelo patronat nad temi vikariati, desetine ni hotelo oddajati, je prišlo do spora, ki ga reševalo patriarhovo sodišče v Vidmu; Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah*, str. 111.

⁷ Gl. Janez Höfler, Lastniške cerkve zgodnjega srednjega veka na Gorenjskem in njihovo zgodovinsko ozadje, v: *Varstvo spomenikov* (pripravljeno za objavo).

nat. Na Gorenjskem so takšne patronatne župnije – praviloma z manjšim teritorijem – Kovor, Zgornje Gorje, Zasip, Mošnje, Komenda in Ihan, na Dolenjskem Svibno, Boštanj in Gorenji Mokronog. Na drugi strani pa je reforma zaradi učinkovitejše dušne oskrbe zajela delitev pražupnij na manjše enote, ki so ostale v polnih patriarhovih pravicah. Imenujemo jih patriarhatske župnije. V mejah mengeške pražupnije so tako nastale župnije v Cerkljah, Vodica, Dobu in Moravčah, v šentpetski Šentvid nad Ljubljano. Iz pražupnije Šentvid pri Stični so se izločile župnije Šentrupert, Trebnje in Dobrnič, iz leskovške Mirna Peč in Bela Cerkev. Nove župnije pa je patriarh izoblikoval tudi tako, da je prevzel dotedanje lastniške cerkve, ki jih ni hotel pretvoriti v patronatne župnije, in jim z dodajanjem sosednjih območij določil obsežnejše ozemlje. Takšne reformne patriarhatske župnije so Bohinj-Srednja vas in pozneje Bled-Grad v rodinski pražupniji, Šmartin pri Kranju, Šenčur in Naklo v kranjski pražupniji, Nevlje v mengeški, Šmarje pri Ljubljani v šentpetski pražupniji. V to vrsto sodi tudi župnija v Beli Cerkvi: cerkev je tu – najprej na Vinjem Vrhu – po pogodbi iz leta 1074 dal postaviti zemljiški gospod, freisinški škof, a jo je patriarh prevzel in pri njej ustanovil župnijo, katere meje so se presegle tamkajšnja freisinška posestva. Poseben primer pa je cerkniška pražupnija: tu patriarh ni bil le duhovni, ampak tudi zemljiški gospod. Verjetno že sredi 11. stoletja, takoj po prejemu cerkniškega ozemlja, je patriarh tu ustanovil štiri ali pet lastniških cerkva, katerih patronat je prepustil tamkajšnjim fevdnikom. Tri ali štiri nosijo patrocinij sv. Janeza Krstnika: na Malem Ločniku nad Turjakom, v Dvorski vasi pri Velikih Laščah in v Ribnici ter morda na Sinjem Vrhu pri Poljanah ob Kolpi. Gre predhodnice župnijskih cerkva sv. Kancijana v Škocjanu pri Turjaku, Sv. Križa v Dobropolju, sv. Štefana papeža v Ribnici in morda Sv. Križa v Starem trgu pri Poljanah. Vse te cerkve oziroma župnije so bile do sredine 13. stoletja, do izumrtja rodu, v patronatu starih visokosvobodnih Turjaških. Peta lastniška cerkev je bila cerkev sv. Jurija v Starem trgu pri Ložu, nad katero so imeli patronat koroški Vovbržani, imenovani tudi po Strmcu (Sternberg) na Koroškem ali Ložu.

Posebno usodo je doživela cerkvena ureditev ozemlja južno od Krke in Bele Krajine. To ozemlje je ležalo zunaj prvotne meja cesarstva, tudi ne poznamo vladarjeve darovnice, ki bi segla vanj. Po zasedbi Slavonije s strani madžarskega kralja Ladislava I. leta 1091 je prišlo v okvir madžarske Slavonije in je bilo po ustanovitvi škofije v Zagrebu leta 1094 priključeno zagrebški diecezi.⁸ Po zavzetju in kolonizaciji s strani Višnjegorskih in Španheimskih je tu nastalo več župnij. Prva, najkasneje iz sredine 12. stoletja, je bila župnija v Šmihelu pri Novem mestu, ki je pokrila višnjegorsko ozemlje z upravnim središčem pri gradu Mehovo. Bila je lastniška cerkev in zatem patronatna župnija Višnjegorskih in njihovih naslednikov na Mehovem. Vzhodno od te sta se zvrstili župniji v Šentjerneju in Podbočju-Sv. Križ, katerih cerkvi, ki so ju postavili Španheimski, je prevzel patriarh. Datirati ju je mogoče v drugo polovico 12. stoletja. Prav tako stara je lastniška cerkev v spanheimski Kostanjevici, ki je ostala njihova patronatna župnija.⁹ Vojvoda Bernard jo je leta 1249 sicer podelil kostanjeviškemu cistercijskemu samostanu, a je do inkorporacije pravno prišlo šele leta 1283 pod vojvodo Albertom Habsburškim. Četrta spanheimska ustanova je bila cerkev v Žumberku na drugi strani Gorjancev, morda iz prve polovice 13. stoletja, z župnijo, katere patronat je ostal pri žumberškem gradu. Okoli leta 1200 so Višnjegorski osvojili še Belo krajino. V tem času je Bela krajina že imela svojo cerkveno organizacijo v okviru zagrebške škofije. Višnjegorski so prevzeli obstoječe cerkve, poleg njih morda zgradili še kakšno novo in vse obdržali v svoji lasti do leta 1228, ko

⁸ Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah*, str. 289 in dalje, z bibliografijo. Tej je treba dodati še Miha Kosi, Na meji imperija: Kostanjevica in oblikovanje državne meje na Dolenjskem v srednjem veku, v: *Vekov tek: Kostanjevica na Krki 1252–2002* (ur. Andrej Smrekar), Kostanjevica na Krki 2003, str. 77–95. Ponovno je treba opozoriti na to, da so meje teritorialnih cerkvenopravnih enot, v tem primeru škofije, vključevale tudi nenaseljena ali slabo naseljena območja, kar velja tudi za ozemlje južno od Krke in Gorjance pred njihovo kolonizacijo. Prvotna meja zagrebške dieceze nasproti cesarstvu je morala biti identična z državno mejo in takšna pravno ostati tudi po kolonizaciji ne glede na to, iz katere smeri je ta potekala.

⁹ Kostanjevica je v zemljepisnem pogledu sicer ležala na levem bregu Krke, a je stala na območju zunaj ozemlja »med Krko in Savo«, ki ga je leta 1025 prejel savinjski grof Viljem II. in ga je pokrivala pražupnija v Leskovcu pri Krškem. Razen tega je njena zgodovinska usoda povezana z ozemljem južno od Krke.

jih je njihova zadnja dedinja, Zofija, predala oglejskemu patriarhu Bertoldu Andeškemu. Ta jih je združil pod novo cerkvijo sv. Petra v Črnomlju in njihov patronat podelil Zofiji – dejansko gre za zadnji znani primer pretvorbe lastniških cerkva v patronatne župnije. Iz poznejših virov vemo, da so to bile cerkve Pri treh farah v Metliki, Podzemlju, Semiču in Vinici. Že leta 1268 pa jih je njihov takratni patron, vojvoda Ulrik III. Spanheimski, podelil nemškemu viteškemu redu v Ljubljani.

Z osvajanji Višnjegorskih in Spanheimskih je bilo ozemlje južno od Krke in Bele krajine priključeno Kranjski, v cerkvenem pogledu pa oglejski diecezi. To je izpričano tudi v popisu papeških dajatev za križarske vojne na območju oglejskega patriarhata iz leta 1296, v tako imenovanem desetinskem seznamu, ki na koncu dolenskih župnij (»v Marki«) navaja Šmihel, Šentjernej, Kostanjevico, Sv. Križ, Žumberk, Tri fare in Črnomelj. Spori, ki so glede pripadnosti teh župnij zagrebški škofiji izbruhnili v prvi polovici 14. stoletja,¹⁰ tega stanja niso mogli spremeniti.

Tako imenovani desetinski seznam iz leta 1296¹¹ zrcali cerkveno teritorialno ureditev slovenskih dežel južno od Drave na pragu poznega srednjega veka. Na Kranjskem (Gorenjskem) so našteje župnije Zasip, Bohinj, Radovljica, kamor je bil malo pred tem prenesen sedež rodinske župnije, Mošnje, Kovor, Sora, Stara Loka pri Škofji Loki, Šmartin pri Kranju, Naklo, Kranj, Šenčur, Cerklje, Komenda – ta v upravi viteškega reda johanitov (ivanovcev), Mengeš, Vodice, Šmartno pod Šmarno goro, Kamnik, ki je nasledila župnijo v Nevljah, Dob, Ihan, Moravče, Ljubljana, to je Šentpeter pri Ljubljani, Šentvid nad Ljubljano, Preserje, Šmarje pri Ljubljani, v oddelku »na Krasu« še Lož in Cerknica. Poleg teh župnij ima ta seznam tudi že župnijske vikariate: Poljane nad Škofjo Loko v starološki župniji, Dol pri Ljubljani, Vače, Čemšenik in Zagorje v mengeški župniji, Logatec in Ig v šentpetski ter Polhov Gradec v šentviški župniji. Zabeležene so tudi »kapela«, poznejša župnijska cerkev na Bledu-Grad, proštija na Blejskem otoku in plemiška kapelanija v Mekinjah. V upravi menihov iz cistercijskega samostana Vetrinj na Koroškem sta bili cerkvi v Preddvoru in v Špitaliču v Tuhinjski dolini. V Marki (na Dolenjskem) si sledijo župnije Šentvid pri Stični, Šentrupert na Dolenjskem, Boštanj, Gorenji Mokronog, Leskovec pri Krškem, Kostanjevica na Krki, Sv. Križ-Podbočje, Žumberk, Tri fare, Črnomelj, Poljane (Stari trg ob Kolpi), Šentjernej, Bela Cerkev, Šmihel pri Novem mestu, Mirna Peč, Dobrnich in Trebnje. Na Gorenjskem so po pomoti izostale Zgornje Gorje. Prav tako ni patronatne župnije na Trati pri Velesovem, ustanovljene že leta 1163, a inkorporirane ženskemu samostanu v Velesovem ob njegovi ustanovitvi leta 1238. Navedene niso tudi tri župnije cerkniške pražupnije: Škocjan pri Turjaku, Dobropolje in Ribnica. Za razloge ne vemo. Prepričani smo, da so že obstajale, le da jih patriarh morda takšne še ni želel pripoznati. Omeniti je treba še navedbo križnikov v Ljubljani ter samostanov Stična in Bistra, medtem ko samostan v Kostanjevici manjka.

Desetinski seznam iz leta 1296 je pomemben tudi zato, ker kaže, da je že v 13. stoletju prišlo tudi do ustanavljanja vikariatov. To so duhovnije v mejah obstoječih župnij in v duhovnem pogledu podrejene župnikom teh župnij. Zaradi lažje dušne oskrbe so jih ustanavljali župniki ali pa zemljiški posestniki – govorimo o župnijskih ali plemiških vikariatih. Ti iz 13. stoletja so vsi župnijski, v 14. stoletju pa se jim pridružijo še plemiški, h katerim prištevamo tudi tiste, ki so jih ustanovili eksteritorialni škofje kot zemljiški gospodje. Ti so imeli pravico izbire duhovnikavikarja, ki jih je sprva potrjeval pristojni župnik Na območju radovljiške župnije sta tako leta 1362 nastala vikariata v Dovjem za freisinško in v Kranjski Gori za ortenburško posest. V mejah župnije Stari trg pri Ložu datira iz začetka 14. stoletja vikariat na Blokah. Ortenburžani so na svojem novo koloniziranem, a župniji v Ribnici podrejenem ozemlju na Kočevskem leta 1339 ustanovili kapelanijo v Kočevju, ki je bila leta 1363 povzdignjena v vikariat, takrat pa so bili ustanovljeni vikariati tudi na Velikih Poljanah, v Osilnici, v Kočevski Reki in Kostelu (Pri Fari). Na Loškem je freisinški škof v 14. stoletju ustanovil še vikariate na Suhi – tega so pozneje prenesli k cerkvi sv. Jakoba v Škofji Loki – ter v Selcih in Žireh. Novi župnijski vikariati 14.

¹⁰ Gl. op. 8.

¹¹ Zadnja kritična objava: France Baraga, v: Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah*, str. 431–468.

stoletja so še Smlednik na območju Vodice (pred 1341), Šmartno v Tuhinju v mejah kamniške župnije – ko so v poznem 13. stoletju sedež župnije v Nevljah prenesli v Kamnik, so Nevlje zdrsnile na raven vikariata, medtem ko je vikariat v Zgornjem Tuhinju bržkone šele iz 15. stoletja – ter Krašnja na območju Doba. Vikariat iz 13. stoletja v Logatcu pa je moral pred letom 1318 svoje mesto odstopiti novemu vikariatu na Vrhniki. V 14. stoletju se kot nova pojavi tudi župnija v Trziču. V mejah kranjske župnije so bržkone šele v 15. stoletju nastali vikariati v Podbrezjah, Križah in Preddvoru. Na Dolenjskem datirajo iz 14. stoletja vikariati obsežnih župnij v Šentvidu pri Stični in Beli Cerkvi. V prvi so to Šmartno pri Litiji, Višnja Gora in Krka, v drugi Št. Peter-Otočec, Šmarjeta, Otok (Gutenwerth), katerega sedež so pozneje prenesli v bližnji Škocjan, in Raka. Župnija Sv. Križa v Podbočju pa je dobila vikariat v Čatežu od Savi. Večina teh starih in novih vikariatov je bilo najkasneje v 15. stoletju povzdignjena v župnije, natančneje vikariatne župnije, katerih župniki so še vedno bili podrejeni župnikom matične župnije, nekateri pa so se povsem osamosvojili v polnopravne župnije, kot npr. Kranjska Gora in Kočevje. Vendar pa je treba opozoriti na to, da označevanje vikariatnih župnij v virih niha. Enkrat so zabeležene kot župnije, drugič kot vikariati. Razlog za to je tudi termin za župnijo »fara« (»pharr«, Pfarre), ki nastopa v nemško pisanih listinah in lahko pomeni le vikariat ali celo samo teritorij, ki ga je oskrboval kaplan. Prav na pragu novega veka, okoli leta 1500 ali kmalu zatem, je nastalo še troje župnij na Kočevskem, ki jih še beleži seznam cerkvenih dragocenosti iz leta 1526: Mozelj, Koprivnik in Črmošnjice. Okoli leta 1500 je bila v župnijo povzdignjena tudi plemiška kapelanija, ki so jo leta 1280 (1286?) v Polšniku v mejah šentruperške župnije bili ustanovili Jablaniški (Apfaltrerji).

V poznem srednjem veku se srečamo še s pomembnim cerkvenopravnim pojavom, podeljevanjem patronatov s strani oglejskega patriarha ali papeža velikim fevdalcem na osnovi njihove svetne oblasti nad župnijskim območjem kot tudi cerkvenopravnim osebam, kot so bili samostani. V zadnjem primeru govorimo o inkorporaciji (utelešenju, utelesitvi).¹² Leta 1356 ali 1365 so Habsburžani pridobili patronat nad ljubljansko šentpetrsko župnijo, leta 1392 (1393) Celjani na Kranjskem patronat nad župnijami Vodice na Gorenjskem ter Šentrupert in Leskovec pri Krškem na Dolenjskem, leta 1394 Ortenburžani patronat nad župnijami Radovljica, Zgornje Gorje, Naklo in Stari trg pri Ložu – župnija v Mošnjah je bila njihova že od prej, leta 1448 pa je kralj in poznejši cesar Friderik III. po volji papeža Nikolaja V. prejel patronat nad župnijami Kamnik, Mengeš, Kranj, Šmartin pri Kranju in Trebnje. Ker so ortenburške patronate po izumrtju rodu leta 1418 podedovali Celjani, po njihovem izumrtju leta 1456 pa skupaj s celjskimi cesar Friderik III., so Habsburžani kot deželni knezi na Kranjskem zbrali večino patronatov, ki še niso bili v samostanski posesti. Na osnovi tako pridobljenih patronatov je cesar Friderik leta 1461 ustanovil ljubljansko škofijo in leta 1493 kolegiatni kapitelj v Novem mestu. – Ne vselej, a običajno so samostani kakšno župnijo za njihovo gmotno podlago dobili že ob ustanovitvi. Tako je cistercijski samostan v Kostanjevici leta 1249 prejel župnijo v bližnjem mestu, ženski samostan v Velesovem pa leta 1238 tamkajšnjo župnijo na Trati in šenčursko župnijo, ki jima je po volji patriarha Nikolaja Luksemburškega leta 1353 sledila župnija v Cerkljah. Kostanjeviške cistercijane je leta 1331 avstrijski vojvoda Oton obdaril z župnijo v Gorenjem Mokronogu, leta 1333 pa koroški vojvoda Henrik Goriško-Tirolski z župnijo Kovor. Stiški samostan se je po patriarhovi volji leta 1384 okreplil z bližnjo župnijo v Šentvidu in leta 1454 z župnijo Bela Cerkev, leta 1399 pa je z vojvodo Viljemom svojo župnijo v Trziču zamenjal za župnijo Dobrnič z vikariatom v Žužemberku. Kartuzijani v Bistri pa niso imeli takšne sreče. Patriarh Ludovik della Torre (1359–1365) jim je sicer inkorporiral župnijo v Cerknici, a inkorporacija zaradi raznih razlogov ni bila izvedena vse do leta 1618. Omeniti je treba še podelitev župnije Sora cistercijskemu samostanu Vetrinj na Koroškem leta 1342.

Najobčutnejši rez v strukturi Cerkev na Slovenskem v srednjem veku je pomenila ustanovitev ljubljanske škofije leta 1461. Za gmotno podlago nove škofije je njen ustanovitelj, cesar Friderik III., uporabil velik del svojih župnijskih patronatov na Koroškem, Štajerskem in Kranjskem, a ne vse. Na Kranjskem je škofija prejela radovljiško župnijo z župnijami in vika-

¹² Nadrobnosti Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah*, str. 30–34.

riati v obsegu nekdanje pražupnije v Rodinah (Kranjska Gora z Belo Pečjo, Dovje, Bled-Grad, Zasip, Zgornje Gorje, Mošnje, Bohinj-Srednja vas), župnije Šmartin pri Kranju, Naklo, Vodice s Smladnikom in Šmartnim pod Šmarno goro, Šentvid nad Ljubljano s Polhovim Gradcem, ljubljanski Šentpeter z Igom in Vrhniko, Svibno in Šentjerneji na Dolenjskem. Šentjernejska župnija je bila nekaj let pred tem sicer utelešena kostanjeviški opatiji, a jo je cesar odškodoval z župnijo Sv. Križ-Podbočje. Končni predjožefinski obseg pa je škofija dobila šele pod neumornim škofom Tomažem Hrenom. Že leta 1545 si je škofija s pogodbo z vetrinjskimi cistercijani priključila župnijo v Sori, leta 1620 pa je Hren pridobil Kranj z vikariati v Preddvoru, Križah in Podbrezju ter pred letom 1624 Dob s Krašnjo. Leta 1628 je Hren prejel tudi patronat nad Kamnikom, a je župnija ostala pod oglejsko škofijsko oblastjo.

Leta 1493 je cesar Friderik III. ustanovil še kolegiatni kapitelj v Novem mestu in mu namenil župnije Šentrupert, Mirna peč, Šmihel pri Novem mestu, Poljane (Stari trg ob Kolpi) ter Ponikva na Štajerskem.

Iz leta 1526 datira prvi, čeravno še nepopoln seznam cerkva na Kranjskem.¹³ Nastal je kot popis dragocenosti, kelihov, paten in drugega obrednega posodja ter z zlatimi ali srebrnimi nitmi sešite paramente, ki so jih posamezne cerkve morale oddati kot prispevek za vojno proti Turkom, da jih prekujejo v denar. Žal ni urejen po župnijah, marveč po deželskih sodiščih in gospostvih, ki so morala izpeljati oddajo, katerih meje pa se niso ujemale z mejami župnij. Za nekatera sodišča so podatki nadrobni, pri drugih pa je navedena le skupna bera brez navedbe cerkva ali samo za župnijske cerkve. Samo s skupno bero so navedena deželska sodišča Ig, Turjak, Ortnek, Ribnica, Poljane (Stari trg ob Kolpi), Kostel, Višnja Gora, Boštanj, Gamberk in Mehovo. Ta so pokrivala velik del Dolenjske vzhodno in zahodno ter južno od Krke ter Zagorje ob Savi. Za nekatera pa podatkov sploh ni, kot npr. za freisinško posest na Loškem in v župniji Šmartin pri Kranju. Kljub temu je zgodovinska vrednost tega vira velika. Čeravno je marsikatera nedvomno srednjeveška cerkev zbiralcem ušla, vir navaja takšne, ki so zatem izginile ali pa spremenile patrocinj.

Po burnem obdobju protestantizma se je razvoj župnijske mreže na Kranjskem nadaljeval v obdobju protireformacije in katoliške obnove. Na zahodnem Gorenjskem se je zaradi razvoja železarstva pokazala potreba po novih župnijah: v času škofa Tomaža Hrena so bile ustanovljene župnije v Jesenicah (1616; na osnovi vikariata iz leta 1523), Kropi (1620) in Železnikih (1622; realizirana leta 1628); škof Hren naj bi ustanovil tudi župnijo v Beli Peči, a je prišlo le do ustanovitve vikariata leta 1682. Na območju ljubljanske škofije so še v 17. stoletju nastali vikariati Gornji Logatec (ok. 1649), Šentjošt nad Horjulom (1681) in Rovte nad Logatcem (1694). Na freisinškem Loškem je bil leta 1656 ustanovljen vikariat v Sorici. Na območju nekdanje cerkniške pražupnije iz 17. stoletja datirajo vikariati v Loškem Potoku (ž. Bloke, 1666), Starem Logu (ž. Kočevje, 1666) in na Sinjem Vrhju (ž. Stari trg ob Kolpi, 1658), medtem ko je srednjeveški vikariat ribniške župnije v Velikih Poljanah morda že v 16. stoletju propadel. Leta 1645 načrtovani vikariat v Kresnicah (ž. Šmartno pri Litiji) se ni mogel obdržati, pač pa so so stiški cistercijani v tej župniji že leta 1590 ustanovili vikariat v Prežganju. Leta 1596 se v virih prvič omenja vikariat v Dolenjem Mokronogu; kljub temu, da je občasno označen kot župnija, je bil v župnijo povzdignjen šele malo pred letom 1783. Med zgodnjimi vikariati severne Dolenjske je tudi tisti v Gabrovki-Sv. Križ (ž. Trebnje), ki naj bi nastal pred letom 1615, medtem ko je mirnopaška župnija dobila vikariat v Dolenji Straži že v 16. stoletju (pred letom 1581), leskovska pa v Cerkljah pri Krki, ki se prvič omenja leta 1654. Sredi 17. stoletja sta bila v mejah župnije Šmihel pri Novem mestu ustanovljena vikariata v Vavti vasi (omenjen leta 1667) in Podgradu (tako imenovani mehovski vikariat).

18. stoletje je na območju ljubljanske škofije prineslo vikariate v Brezovici (1702), Dobrovi pri Polhovem Gradcu (1723), Godoviču (1724), Lipoglavu (1736), Ovsišah (1731), Hotedršici

¹³ ARS, AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko, I. reg., fasc. 48b; slovenski povzetek s komentarjem (pomankljiv) Anton Koblar, Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526, *IMK* V (1895), v nadaljevanjih. Pri Koblarju manjkajo deželska sodišča Bela Peč, Radovljica, Bled in Kranj, ki pokrivajo severozahodno Gorenjsko, ter metliški del Bele krajine.

(1746) in Kamni Gorici (1751). Zunaj ljubljanske škofije so zgodnejši vikariati v Špitaliču v Tuhinjski dolini (po 1704), Hinjah (ž. Krka, 1706) in Kresnicah (ž. Šmartno pri Litiji, 1737 ali 1738). Vendar kaže, da se je na območju oglejskega patriarhata ustanavljanje novih vikariatov intenziviralo šele po njegovi delitvi in ustanovitvi nove nadškofije v Gorici (1751), v času njenega prvega nadškofa Karla Mihaela Attemsa († 1774), ki je z rednimi vizitacijami poskrbel tudi za red v svoji dotlej zanemarjeni diecezi.¹⁴ Tako so v šentruperški župniji leta 1752 nastali vikariati Dole pri Litiji, Tržišče in Šentjanž. Leta 1752 je nastal tudi vikariat župnije Vače v Šentlambertu, ki mu je leta 1753 sledil vikariat v Kolovratu. Iz leta 1753 datirajo vikariati Sostro (enklava šmarske župnije), Sodražica, Sv. Vid nad Cerknico, Primskovo na Dolenjskem, Studenec in mestni vikariat Krško, iz leta 1757 v Logu pri Sevnici. Tem sledijo vikariati Šentgotard (1760), Grčarice (1762, potrjen 1765), Črnuče (1765), Peče na moravškem koncu (1768), Šentlovrenc trebanjske župnije (1768), Ambrus (1770), Soteska (1770), ta na osnovi plemiške kapelanije, Struge (1771), Borovnica (pred letom 1783). Leta 1767 je bila ustanovljena župnija v Stopičah, ki je prevzela del podružnic šmihelske župnije in takrat ukinjenega mehovskega vikariata v Podgradu. Kakšen je bil status cerkve v Dolenjskih Toplicah, ni jasno. Srednjeveška plemiška kapelanija (z dušno oskrbo?) naj bi bila povzdignjena v župnijo leta 1617, a je tu obstajala le kuratna kapelanija, leta 1753 zabeležena kot vikariat. Omenimo še nove vikariate na loškem gospostvu, za katere je na pobudo sosesk poskrbel freisinški škof: Stara Oselica (1752), Dražgoše (1756), Leskoviča (1762), Javorje (deloval od leta 1765 do leta 1788), Zali Log (1762) in (ponovno?) Sorica (1763). – Po doslej zbranih podatkih v Beli krajini pred jožefinskimi reformami ni nastala noben vikariat.

Podlaga župnijski mreži na Kranjskem je bila postavljena z ustanovitvijo pražupnij v drugi polovici 10. stoletja, njen razvoj v srednjem in novem veku pa sloni na stanju, ki ga je ta doživela s patriarhatsko reformo v 11. in 12. stoletju. Takrat izoblikovane župnije so zunanje meje z zelo redkimi izjemami ohranile vse do jožefinskih reform, nove duhovnije, vikariati in vikariatne župnije, so nastajale z njihovo notranjo delitvijo. Zadnja stopnja njihovega razvoja tik pred jožefinskimi reformami, s popisom cerkva z župnijami, vikariati in kapelanijami, bolj ali manj izčrpno dokumentira gradivo, ki ga je za potrebe reforme zbralo deželno glavarstvo leta 1783.¹⁵ Reforme, ki jih je v novem razsvetljenem duhu po letu 1783 na področju cerkvene teritorialne ureditve izpeljal cesar Jožef II., so na eni strani obsegale prilagajanje škofijskih meja deželnim, na drugi racionalizacijo župnijskih meja in ustanavljanje novih duhovnij kot tudi župnij z namenom učinkovitejše dušne oskrbe. Leta 1786 je ljubljanski škof salzburškemu nadškofu odstopil župnije na Koroškem in Spodnjem Štajerskem, ta pa jih je dodelil krškemu in lavantinskemu škofu. Ko je naslednje leto papež Pij VI. ljubljansko škofijo povzdignil v nadškofijo in metropolijo, jo je povečal z župnijami dotedanje goriške nadškofije na Kranjskem, z bulo z dne 4. aprila 1787 pa potrdil takratne spremembe škofijskih meja. Novo stanje v ljubljanski škofiji je dokumentirano v popisu dekanatov iz leta 1788.¹⁶

¹⁴ Jure Volčjak, *Cerkve na Kranjskem pod goriško nadškofijo*, str. 97 in dalje.

¹⁵ *Consignation deren bis 25 August 783 rückständigen Fassionen aller Kirchen und Kapellen in dem Herzogthume Krain*; ARS, AS 7, Deželno glavarstvo, Eccl., zap. št. 222, Lit. F No. 8.

¹⁶ *Protocollum decanatum Archidioecesis Labacensis anno 1788*; parafrazirana objava po izvodu v NšAL Frančišek Pokorn, *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji I. 1788*, Ljubljana 1908 (ponatis iz ZZ, 1011ss, v nadaljevanjih).

OKRAJŠAVE

1. Okrajšave nahajališč virov

AAG

– Archivio arcivescovile, Gorizia/Gorica, Italija.

AAU

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija.

AAU, Acta

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija; protokoli patriarhatske kurije (A. P. C.) 1472– (citirano po zaporedni številki volumna).

AAU, Chiese

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija; zbirka listin v oddelku *Chiese a parte imperii* (citirano po datumih).

AAU, Collationes

– Archivio arcivescovile, Udine/Videm, Italija; Collationis beneficiorum liber I (1472–1475).

ARS

– Arhiv Republike Slovenije, Ljubljana; navedbe brez posebne označbe se nanašajo na fond listin AS 1063 pod zadevnim datumom, v katerem so tudi listine, ki so po arhivskem dogovoru prišle iz Avstrije.

ASU/AN

– Archivio statale Udine, Archivio notarile, Udine/Videm, Italija; navedbe s številko fascikla in imenom notarja.

BAU

– Biblioteca arcivescovile, Udine/Videm, Italija; notarski zvezki z navedbo imena notarjev.

BCU

– Biblioteca comunale »Vicenzo Joppi«, Udine/Videm, Italija; notarski zvezki z navedbo imena notarjev.¹⁷

DOZA

– Deutschordenszentralarchiv, Dunaj/Wien, Avstrija (posnetki listin dosegljivi na internetni bazi MOM [<http://vdu.uni-koeln.de:8181/mom/fonds>]).

HHStAW

– Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Dunaj/Wien, Avstrija.

HStAM

– Bayerisches Hauptstaatsarchiv, München, Nemčija.

KAL

– Kapiteljski arhiv v Nadškofijskem arhivu, Ljubljana; popis fasciklov 1–60 Lilijana Žnidaršič Golec, *Kapiteljski arhiv Ljubljana*, Ljubljana 2006.

KLA

– Kärntner Landesarchiv, Klagenfurt/Celovec, Avstrija (posnetki listin večinoma dosegljivi na internetni bazi MOM [<http://vdu.uni-koeln.de:8181/mom/fonds>]).

MA

– Mestni arhiv.

¹⁷ Posamezni viri v videmskih arhivih so tu citirani po signaturah, ki so jih imeli v času avtorjevega raziskovanja 1978–1982, zato se te v posameznih primerih razlikujejo od današnjih in tudi od tistih, ki jih navaja Božo Otorepec za obdobje svojega raziskovanja 1971–1975 (Otorepec). Kadar je vir objavljen pri Otorepcu, izvornika ne navajam.

NŠAL

- Nadškofijski arhiv, Ljubljana; navedbe brez posebne označbe se nanašajo na zbirko listin pod zadevnim datumom.

NŠAL/ŠAL

- Nadškofijski arhiv, Ljubljana, najstarejši fond škofijskega arhiva, imenovan po urejevalcu Jožefu Keku, zdaj z oznako ŠAL I; gl. Julijana Visočnik, *Škofijski arhiv Ljubljana*, Ljubljana 2012.

StAM

- Staatsarchiv München, Nemčija

StLA

- Steiermärkisches Landesarchiv Graz/Gradec, Avstrija.

WNOCist

- Arhiv cistercijskega samostana Sv. Trojice v Dunajskem Novem mestu/Wiener Neustadt (Neukloster) (posnetki listin dosegljivi na internetni bazi MOM [<http://vdu.uni-koeln.de:8181/mom/fonds>]; objava regestov Heinrich Meyer, FRA II 86, 1986; prim. tudi A. Koblar, IMK 1900, 119–127).

ZAC

- Zgodovinski arhiv Celje, Celje.

ZAL

- Zgodovinski arhiv Ljubljana, Ljubljana.

ZANm

- Zgodovinski arhiv Novo mesto, Novo mesto.

ŽA

- Župnijski arhiv.

2. Okrajšave virov¹⁸

avstr. fevdi

- Notranjeavstrijska fevdna knjiga 1424–1433, Spodnjeavstrijska fevdna knjiga 1440–1441, Notranjeavstrijska fevdna knjiga 1443–1469; Spodnjeavstrijska fevdna knjiga 1470–1480, 1481–1497; HHStAW, Ms B 22, Ms. W 724, 1470, in Niederösterreichisches Landesarchiv Wien, Ms. 17/5 in Ms. 17/7.

celjski fevdi

- Fevdna knjiga grofov Celjskih 1436–1461; HHStAW, Ms. B 313, in StAL, Ms. 242.

fevdi Jamskih

- Fevdna knjiga Jamskih (Lueggerjev) 1453–1480 (prepis iz 1546 in dva poznejša prepisa); ARS, AS 11, Komisija za fevdne zadeve, fasc. I, zv. 17; objava A. Dimitz, Der Luegger »alt Lehenbuch« vom Jahre 1453, MMVK 1866, 247–264, in GZL XI, št. 44.

kartular Celje

- Kartular listin o fevdnih podelitvah celjske posesti iz let 1456–1461; HHStAW, Ms. B 360.

reg. knj. gor. grofov

- Registrska knjiga goriških grofov (Registraturbuch der Grafen von Görz); HHStAW, sign. W 594.

urb. Gornji Grad

- Odlomek splošnega urbarja za posest samostana v Gornjem gradu, 1420; StLA, sign. 3323.

urb. Kamnik

- Dohodki in izdatki deželoknežje posesti na Kranjskem 1437–1439; Landesregierungsarchiv Innsbruck (Avstrija), sign. 275/1.
- Urbar deželskega sodišča Kamnik 1477; nekdanj HHStA (sign. B 518), zdaj ARS, AS 1074/187; objava za Belo krajino D. Kos, Urb.

¹⁸ Če ni drugače navedeno, citirano po M. Kosu, GHTS.

- urb. Koč. Reka
– Urbar deželnoknežjega gospostva Kočevska Reka 1498; ARS, AS 11, komisija za fevdne zadeve, šk. 23.
- urb. Kostanjevica
– Urbar za posest samostana v Kostanjevici na Dolenjskem iz ok. 1350; ARS, AS 1074/17; objava Mlinarič, Kostanjevica, str. 529–535.
- urb. Loka
– Urbar za posest freisinške škofije okoli Škofje Loke, 1500; HStAM, Freising, Hochstift, Nr. 519.
- urb. nem. reda
– Urbar gospostev nemškega viteškega reda 1490; DOZA Cod. 164; objava za posest ljubljanske komende v Ljubljani in njeni okolici GZL XII, Urbarji 1490–1527, in za Belo krajino D. Kos, Urb.
- urb. Polhov Gradec
– Urbar urada in gradu Polhov Gradec 1498; ARS, AS 1, Vicedomski arhiv, fasc. I 43.
- urb. Radovljica
– Urbar urada Radovljica, 1498; ARS, AS 174, št. 246 (Rektificirani dominikalni akti fasc. 282).
- urb. Svibno
– Urbar graščine Svibno z urbarji gospostev Kamnik, Kranj in Postojna, ok. 1420; ARS, AS 1074/186; objava W. Milkowicz, Beiträge zur Rechts- und Verwaltungsgeschichte Krains, v: MMVK II (1889), str. 3–40, in III (1890), str. 41–52 (z datacijo ok. 1400).
- urb. Turjak
– Urbar gospostva Turjak 1485; ARS, AS 1074/48; objava za Belo krajino D. Kos, Urb.
- urb. Velesovo
– Urbar samostana v Velesovem, 1458; ARS, AS 1074/104.
- urb. Višnja Gora
– Urbar za deželnoknežjo posest v uradu Višnja gora, 1460; Innsbruck, Landesregierungsarchiv, sign. 277/1.
- viced. urbar
– Urbar vicedomskega urada za deželnoknežjo posest na Kranjskem, 1496; ARS, AS 1, Vicedomski arhiv, fasc. 54a.

3. Okrajšave objav virov, periodike in citirane literature

AES

– *Acta Ecclesiastica Sloveniae*, Ljubljana

AH I, II

– Franz Schumi, *Archiv für Heimatkunde*, Ljubljana 1882/3, 1887

AT

– *Archeografo Triestino*, Trst

AV

– *Arheološki vestnik*, Ljubljana

Baraga

– France Baraga, *Kapiteljski arhiv Novo mesto: Regesti listin in popis gradiva* (AES 17), Ljubljana 1995

Benedik/Kralj

– Metod Benedik, Angel Kralj, Škofijske vizitacije Tomaža Hrena 1597–1629 in poročilo o stanju škofije leta 1607, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 20, Ljubljana 1998, str. 9–95

Bernhard

– Günther Bernhard, *Documenta patriarchalia res gestas Slovenicas illustrantia. Listine oglejskih patriarhov za slovensko ozemlje in listine samostanov v Stični in Gornjem Gradu (1120–*

- 1251) / *Patriarchenurkunden von Aquileia für Slowenien und die Urkunden der Klöster Sittich und Oberburg (1120–1251)*, Wien/Dunaj & Ljubljana 2006
- Bianchi, Doc. I, II
- Giuseppe Bianchi, *Documenti per la storia del Friuli: I. dal 1317 al 1325*, Udine 1844; *II. dal 1326 al 1332*, Udine 1845
- Bianchi, Reg. I
- Giuseppe Bianchi, *Documenta Historiae Forojuliensis Saeculi XIII. ab anno 1200 ad 1299 summam regesta* (posebni odtis iz: *Archiv für Kunde österreichischer Geschichts-Quellen*, XXI, XXII, XXIV in XXVI, Wien 1861)
- Bianchi, Thes.
- Giuseppe Bianchi, *Thesaurus Ecclesiae Aquilejensis Opus Saeculi XIV*, Udine 1847
- Bizjak, Urb.
- Matjaž Bizjak, *Urbarji briksenske škofije / Die Urbare des Hochstifts Brixen 1253–1464* (Srednjeveški urbarji za Slovenijo 5), Ljubljana 2006
- Biz./Preinf. I, II
- Matjaž Bizjak, Miha Preinfalk, *Turjaška knjiga listin, I: Listine zasebnih arhivov kranjske grofovske in knežje linije Turjaških (Auerspergov), I: 1218–1400*, Ljubljana 2008; *II: Dokumenti 15. stoletja*, Ljubljana 2009
- Blaznik
- Pavle Blaznik, *Škofja Loka in loško gospostvo (973–1803)*, Škofja Loka 1973
- Blaznik, Urb.
- Pavle Blaznik, *Urbarji freisinške škofije* (Viri za zgodovino Slovencev IV, Srednjeveški urbarji za Slovenijo IV), Ljubljana 1963
- CC
- *Catalogus cleri et beneficiorum ecclesiasticorum dioecesis Labacensis*, Ljubljana
- CDI I–V
- Pietro Kandler, *Codice diplomatico istriano*, izhajalo kot priloga časopisa *L'Istria* v letih 1851–1852, druga, izpopolnjena izdaja v petih zvezkih Trieste 1862–1865, ponatis Trieste 1986; oštevilčenje po tej izdaji
- CS
- *Cerkev na Slovenskem*, Ljubljana 1971
- Dopsch
- Alfons Dopsch, *Die landesfürstlichen Gesamturbare der Steiermark aus dem Mittelalter* (= Österreichische Urbare I, 2), Wien & Leipzig 1910
- Erl. II 8/1
- *Erläuterungen zum Historischen Atlas der österreichischen Alpenländer, II. Abt. Die Kirchen- und Grafschaftskarte, 8. Teil Kärnten, 1. Kärnten südlich der Drau* (W. Fresacher), Klagenfurt (2. izdaja) 1966
- Etnolog X/XI
- Milko Kos, Iz metliškega mestnega arhiva, v: *Etnolog X–XI (1937–1939)*, 25–49
- EAG 2004–2008
- Evidentiranje arhivskega gradiva, ki je izven države ter zadeva Slovenijo in Slovence, v: *Arhiv Republike Slovenije, Obvestila* XXI/2 (2005, v letu 2004); XXII/2 (2006, v letu 2005), XXIII/1 (2007, v letu 2006), XXIV/1 (2008, v letu 2007); XXV/1 (2009, v letu 2008)
- EAG 2009–2011
- Evidentiranje arhivskega gradiva v tujini: zbrana dokumentacija slovenskih arhivov o arhivih v tujini, ki se nanaša na Slovenijo in Slovence, v: *Arhiv Republike Slovenije*, 6/1 (2010, v letu 2009); 7/1 (2011, v letu 2010); 8/1 (2012, v letu 2011)
- FRA II 31, 35, 36, 40
- *Fontes rerum Austriacarum, II. Abtheilung, Diplomataria et acta, Dunaj. Citirani volumni: 31 (J. Zahn, Codex Diplomaticus Austriaco-Frisigensis I, 1870); 35 (J. Zahn, Codex Diplomaticus Austriaco-Frisigensis II, 1871); 36 (J. Zahn, Codex Diplomaticus Austriaco-Frisigensis III, 1871); 40 (J. Zahn, Austro-Friulana, 1877)*

Fidler V, VI

- P. Marian (Andreas Fidler), *Austria Sacra: Oesterreichische Hierarchie und Monasteriologie. Geschichte der ganzen österreichischen Klerissey beyderley Geschlechtem*, III Th., V Bd. (= V) Bd., Wien 1783; IV Th., VI (= VII) Bd., Wien 1786

GHTS I, II

- Milko Kos, *Gradivo za historično topografijo Slovenije (za Kranjsko do leta 1500)*, dva zvezka, Ljubljana 1975

GMD

- *Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo*, Ljubljana

GZL I–XII

- Božo Otorepec, *Gradivo za zgodovino Ljubljane v srednjem veku*, 12 zvezkov, Ljubljana 1956–1968

GZS I–V

- Franc Kos (in Milko Kos), *Gradivo za zgodovino Slovencev v srednjem veku I–V*, Ljubljana 1902–1928

GZS VI,1; VI,2

- France Baraga, *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku: 6/1 (listine 1246–1255)* (na podlagi gradiva Boža Otorepca), Ljubljana 2002; Miha Preinfalk, *Gradivo za slovensko zgodovino v srednjem veku: 6/2 (imensko kazalo)*, Ljubljana 2007

Gradovi I/1–5, II/1–5, III/1–3

- Ivan Stopar, *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji, I: Gorenjska*, pet zvezkov, Ljubljana 1996–2000; *II: Dolenjska*, pet zvezkov, Ljubljana 2000–2007; Igor Sapač, *Grajske stavbe v osrednji Sloveniji, III: Notranjska*, trije zvezki, Ljubljana 2005–2007

Greiderer I

- Vigil Greiderer, *Germania Franciscana seu Chronicon geographico-historicum Ordinis s. Francisci*, Tom. I, Innsbruck 1777

Grebenc

- Jože Grebenc, *Gospodarska ustanovitev Stične ali njena dotacija iz leta 1135*, Samostan Stična 1973

Gruden

- Josip Gruden, *Cerkvene razmere med Slovenci v petnajstem stoletju in ustanovitev ljubljanske škofije*, Ljubljana 1908

Höfler, Cerkve

- Janez Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013

Hormayr Archiv 1810–

- *Archiv für Geographie, Historie, Staats- und Kriegskunst* (ur. Joseph Freyherr von Hormayr), Wien 1810–

IMK

- *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, Ljubljana

KLS

- *Krajevni leksikon Slovenije I–IV*, Ljubljana 1962–1980

Kebe

- Janez Kebe, *Loška dolina z Babnim Poljem: zgodovina župnij Stari trg pri Ložu in Babno Polje*, Ljubljana 1996

Kemperl, Cerkve

- Metoda Kemperl, *Romarske cerkve – novogradnje 17. in 18. stoletja na Slovenskem: arhitektura, arhitekturni tipi, poslikava, oprema* (doktorska disertacija), Ljubljana 2001

Kemperl, Romanja

- Metoda Kemperl, *Romanja in romarske cerkve 17. in 18. stoletja na Slovenskem. Gorenjska z Ljubljano*, Ljubljana 2011

Knific/Mlinar

- Timotej Knific, Miha Mlinar, Najdbe iz 10. in 11. stoletja v zgornjem Posočju – vpetost v evropski prostor. Najdišče Sv. Urh v Tolminu, v: *Arheološki vestnik* 65 (2014), 423–462; zaporedne številke se nanašajo na seznam lokalitet, str. 442–443, seznam št. 4, z bibliografijo za posamezno najdišče

Komelj

- Ivan Komelj, *Gotska arhitektura na Slovenskem*, Ljubljana 1973, pregled spomenikov str. 275 in dalje

M. Kos, Ljubljana

- Milko Kos, *Srednjeveška Ljubljana*, Ljubljana 1955

D. Kos, Listine

- Dušan Kos, *Celjska knjiga listin, I: Listine svobodnih gospodov Žovneških do leta 1341*, Ljubljana & Celje 1996

D. Kos, Urb.

- Dušan Kos, *Urbarji za Belo krajino in Žumberk (15.–18. stoletje)*, 2 kontinuirano paginirana zvezka (Viri za zgodovino Slovencev 13), Ljubljana 1991

Kronika

- *Kronika slovenskih mest* (1934–1940); *Kronika: časopis za slovensko krajevno zgodovino* (1953–)

Lavrič, Hren

- Ana Lavrič, *Vloga ljubljanskega škofa Tomaža Hrena v slovenski likovni umetnosti* (Dela 32 Razreda za zgodovinske in družbene vede SAZU), Ljubljana 1988

Lavrič, Scarlicchi

- Ana Lavrič, *Ljubljanska škofija v vizitacijah Rinalda Scarlicchija 1631–1632* (Acta Ecclesiastica Sloveniae 12), Ljubljana 1990

Lavrič, Vizitacije

- Ana Lavrič, *Ljubljanska škofija v vizitacijah 17. stoletja: Vizitacije kot vir za umetnostno zgodovino* (elektronske izdaje Umetnostnozgodovinskega inštituta Franceta Steleta), Ljubljana 2007

Lavtižar, Radolica

- Jožef Lavtižar, *Zgodovina župnij in zvonovi v dekaniji Radolica*, Ljubljana 1897

Lavtižar, Kranj

- Jožef Lavtižar, *Cerkve in zvonovi v dekaniji Kranj*, Ljubljana 1901

Levičnik/Pokorn

- Podatki o posvetivah cerkva; NŠAL, Razno, ordinacije, ..., fasc. 8.

LR

- *Loški razgledi*

MC I–IV

- August von Jaksch, *Monumenta Historica Ducatus Carinthiae*, Klagenfurt 1896–1915; posamezni zvezki: I: *Die Gurker Geschichtsquellen 864–1232* (1896); II: *Die Gurker Geschichtsquellen 1233–1269* (1898); III: *Die Kärntner Geschichtsquellen: Dritter Band 811–1202* (1904); IV,1: *Die Kärntner Geschichtsquellen: Vierter Band 1202–1269. Erster Teil 1202–1262* (1906); IV,2: *Die Kärntner Geschichtsquellen: Vierter Band 1202–1269. Zweiter Teil 1263–1269* (1906); IV,3: *Ergänzungsheft, I*, Klagenfurt 1915

MC V–XI

- Hermann Wiessner, *Monumenta Historica Ducatus Carinthiae: Geschichtliche Denkmäler des Herzogtums Kärnten*, Klagenfurt 1956–1972; V: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1269–1286* (1956); VI: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1286–1300* (1958); VII: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1300–1310* (1961); VIII: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1310–1325* (1963); IX: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1326–1335* (1965); X: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1335–1414* (1968); XI: *Die Kärntner Geschichtsquellen 1414–1500* (1872)

MHVK

- *Mittheilungen des Historischen Vereins für Krain*, Ljubljana

MMC

– Metod Benedik, Franc Trunkelj, *Mati mnogih cerkva: Župnije ljubljanske nadškofije v sliki in besedi*, Ljubljana 2012

MMVK

– *Mitteilungen des Musealvereins für Krain*, Ljubljana

MPF

– *Monumenta Patriae Fori Julii, saec. XVI–XVII*, rokopis nekdanj na Dunaju, Državni arhiv, Ms. R 80, zdaj Trst, Državni arhiv, Serija I, Buste e volumi Num 3 (tu citirano po Milku Kosu, GHTS)

Maček, Ustanove

– Jože Maček, *Mašne in svetne ustanove na Kranjskem in v Avstrijski Istri: Urejanje, državni nadzor in premoženje duhovnih in svetnih ustanov pri cerkvah na Kranjskem in v Avstrijski Istri do leta 1809: Prispevek k obravnavi državnega cerkvenstva na Kranjskem*, Ljubljana 2005

Maček, Sklad

– Jože Maček, *Kranjski verski sklad: organizacijski, gospodarski in premoženjskopravni posegi državnih organov in Kranjskega verskega sklada v cerkvene strukture na Kranjskem in v Avstrijski Istri od 1782 do 1809*, Celje 2008

Marolt

– Marijan Marolt, *Dekanija Vrhnika. Topografski opis*, Ljubljana 1929 (Umetnostni spomeniki Slovenije II)

Miklavčič

– Maks Miklavčič, *Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave*, inaug. dis., Ljubljana 1945, separadni natis iz GMD

Mikuž, Top.

– Metod Mikuž, *Topografija stiške zemlje. Doneski k zgodovini stiške opatije*, Ljubljana 1946

S. Mikuž

– Stane Mikuž, *Umetnostnozgodovinska topografija grosupeljske krajine*, Ljubljana 1978

Mlinarič, Top.

– Jože Mlinarič, *Topografija posesti kostanjeviške opatije 1234–1785*, Maribor 1972

Mlinarič, Pleterje

– Jože Mlinarič, *Kartuzija Pleterje 1403–1595*, Ljubljana 1982

Mlinarič, Kostanjevica

– Jože Mlinarič, *Kostanjeviška opatija 1234–1786*, Kostanjevica na Krki 1987

Mlinarič, Stična

– Jože Mlinarič, *Stiška opatija 1136–1784*, Novo mesto 1995

Mlinarič, Bistra

– Jože Mlinarič, *Kartuzija Bistra*, Ljubljana 2001

Notbl.

– *Notizenblatt: Beilage zum Archiv für Kunde österreichischer Geschichtsforschung*

Opis

– *gl. Zemljevid*

Orožen II/1, II/2, IV/1, IV/2

– Ignac Orožen, *Das Bisthum und die Diözese Lavant*, II/1: Das Benediktinerstift Oberburg, Marburg 1876; II/2: Das Dekanat Oberburg, Marburg 1877; IV/1: Das Dekanat Fraßlau, Cilli 1880; IV/2: Das Dekanat Tüffer, Marburg 1881

Otorepec

– Božo Otorepec, *Gradivo za slovensko zgodovino v arhivih in bibliotekah Vidma(Udine) 1270–1405*, Ljubljana 1995 (SAZU, Viri za zgodovino Slovencev 16)

Peskar

– Robert Peskar, *gesla v razstavnem katalogu Gotika v Sloveniji*, Ljubljana, Narodna galerija, 1995

Peskar, Arhitektura

- Robert Peskar, Arhitektura in arhitekturna plastika okoli leta 1400 v Sloveniji: doktorska disertacija, Ljubljana 2005

Prelovšek

- Damjan Prelovšek, Ljubljanska arhitektura 18. stoletja, v: *Zgodovina Ljubljane, Prispevki za monografijo* (ur. F. Gestrin), Ljubljana 1984, str. 177–188

Pucelj

- P. Pavel Pucelj, *Idiographia sive Rerum memorabilium monasterii Sitticensis descriptio* (1719), rokopis v ARS, AS 1073, zbirka rokopisov št. 402 (prej 148r)

RG II, IV, V, VI, VIII, IX

- *Repertorium Germanicum: Verzeichnis der in den Registern und Kameralakten vorkommenden Personen, Kirchen und Orte des Deutschen Reiches, seiner Diözesen und Territorien*; posamezni zvezki: II: *Urban VI., Bonifaz IX., Innocenz VII. und Gregor XII. 1378–1415* (Gerd Tellenbach), Hildesheim 2000; IV: *Martin V. 1417–1431, Textband* (Karl August Fink), 3 zvezki, Hildesheim 2000; V: *Eugen IV. 1431–1447* (Christoph Schöner), Tübingen 2004; VI: *Nikolaus V. 1447–1455, Textband* (Josef Friedrich Abert (†), Walter Deeters), Tübingen 1985; VIII: *Pius II. 1458–1464* (Dieter Brosius, Ulrich Scheschkewitz), dva zvezka, Tübingen 1993; IX: *Paul II. 1464–1471* (Hubert Höing, Heiko Leerhoff, Michael Reimann), Tübingen 2000; izvedba online <http://194.242.233.132/denqRG/index.htm>

Rant

- Guido Rant, *Die Franziskaner der österreichischen Provinz: ihr Wirken in Nieder-Österreich, Steiermark und Krain*, Stein in Krain 1908

Santonino

- Giuseppe Vale, *Itinerario di Paolo Santonino in Carintia, Stiria e Carniola negli anni 1485–1487* (Codice Vaticano Latino 3795) (Studi e Testi 103), Città del Vaticano 1943

Smole, Graščine

- Majda Smole, *Graščine na nekdanjem Kranjskem*, Ljubljana 1982

Smole I–VI

- Majda Smole, *Vicedomski urad za Kranjsko 13. stol. –1747: Cerkevne zadeve I–VI*, Ljubljana 1985–1997

Stelè, Kamnik

- France Stelè, *Politični okraj Kamnik: Topografski opis*, Ljubljana 1929

Šilc

- Jurij Šilc, Župnije in njihov krajevni obseg v ljubljanski škofiji sredi 19. stoletja, v: *Arhivi* 29 (2006) št. 2, str. 305–336

Štukl I–III

- France Štukl, *Knjiga hiš v Škofji Loki*, I – III, Ljubljana & Škofja Loka 1981, 1984, 1996

Šumi/Sapač

- Nace Šumi, Igor Sapač, *Arhitektura 18. stoletja na Slovenskem. Obdobje zrelega baroka/18th Century Architecture in Slovenia. Mature Baroque* (katalog razstave Arhitekturnega muzeja Ljubljana na gradu Fužine v Ljubljani od 10. maja do 20. avgusta 2007), Ljubljana 2007

Top. Jesenice

- Blaž Resman (ur.), *Umetnostna topografija Slovenije: Upravna enota Jesenice*, Ljubljana 2011

Top. Kočevje

- Blaž Resman, Helena Seražin (ur.), *Umetnostna topografija Slovenije: Upravna enota Kočevje*, Ljubljana 2010

Top. Logatec

- Blaž Resman, Helena Seražin (ur.), *Umetnostna topografija Slovenije: Upravna enota Logatec. Občina Logatec*, Ljubljana 2014

UBHA I

- Leo Santifaller, *Die Urkunden der Brixner Hochstiftsarchive 845–1295* (Schlern-Schriften 15), Innsbruck 1929

UBHA II

– Leo Santifaller, Heinrich Appelt, *Die Urkunden der Brixner Hochstiftsarchive 1295–1336*, 2 zvezka, Leipzig 1941/43

UBKr I–II

– Franz Schumi, *Urkunden- und Regestenbuch des Herzogtums Krain, I. Band: 777–1200*, Laibach 1882/3; *II. Band: 1200–1269*, Laibach 1884, 1887

UBSt Erg

– Hans Pirchegger, Otto Dungern, *Urkundenbuch des Herzogtumes Steiermark. Ergänzungsheft zu den Bänden I–III* (Veröffentlichungen der Historischen Landeskommission für Steiermark 33), Graz 1949

UBSt IV

– Heinrich Appelt, Gerhard Pferschy, *Urkundenbuch des Herzogtums Steiermark, IV. Band*, izšlo v treh kontinuirano paginiranih zvezkih (1260–1265, 1266–1270, 1270–1276), Wien 1960–1975

VS

– Varstvo spomenikov, Ljubljana

Vale

– gl. Santonino

Valv. 1689, I–XV

– Johann Weickhard Valvasor, *Die Ehre des Herzogthums Krain*, 4 zvezki, knjige I–XV, Ljubljana & Nürnberg 1689 (če ni drugače navedeno, izvirajo podatki iz drugega zvezka, osma knjiga [VIII])

Valv. Top. Carn.

– Johann Weickhard Valvasor, *Topographia Ducatus Carniolae Moderna*, Wagensperg in Crain 1679 (faksimile München 1970), in *Topografija Kranjske 1678–1679: skicna knjiga* (faksimile izvirnika v Zagrebu, Metropolitanska knjižnica, Ljubljana 2001)

Volčjak

– Jure Volčjak, *Cerkev na Kranjskem pod goriško nadškofijo v času Karla Mihaela Attems* (1750–1774) (doktorska disertacija), Ljubljana 2014

ZČ

– *Zgodovinski časopis*, Ljubljana

ZUZ

– *Zbornik za umetnostno zgodovino*, Ljubljana

ZZ

– *Zgodovinski zbornik, Priloga »Laibacher Diözesanblatt-u«*, Ljubljana 1888–1908 (kontinuirana paginacija)

Zadnikar

– Marijan Zadnikar, *Romanika v Sloveniji*, Ljubljana 1982

Zadnikar, Arhitektura

– Marijan Zadnikar, *Romanska arhitektura na Slovenskem*, Ljubljana 1959

Zadnikar, Kočevsko

– Marijan Zadnikar, *Gradivo za umetnostno topografijo Kočevske*, Ljubljana 1968 (šapirografino; Zavod za spomeniško varstvo S R Slovenije)

Zemljevid 1–7

– *Slovenija na vojaškem zemljevidu 1763–1787 (1804) / Josephinische Landesaufnahme 1763–1787 (1804) für das Gebiet der Republik Slowenien* (ur. Vincenc Rajšp), 7 zvezkov, Ljubljana 1995–2001; okrajšava za tekstovni del: Opis.

Zenarola Pastore

– Ivonne Zenarola Pastore, *Atti della cancelleria dei patriarchi di Aquileia (1265–1420)*, Udine 1983

Žontar

– Josip Žontar, *Zgodovina mesta Kranja*, Ljubljana 1939; ponatis z uvodnimi dodatki: Kranj 1982

4. Kronološki popis večkrat citiranih virov sistematičnega značaja

1247

- Popis papeških kolekt za oglejski patriarhat pod patriarhom Bertoldom, objavljen v: Janez Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013, 431–468 (transkripcija France Baraga).

1296

- Popis papeških kolekt za oglejski patriarhat, objavljen v: Karl Kovač, Ein Zehentverzeichnis aus der Diözese Aquileia vom Jahre 1296, v: *Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung* XXX (1909), 607–673; Pietro Sella, Giuseppe Vale, *Rationes decimarum Italiae nei secoli XIII e XIV*, Vatikan 1941 (Studi e testi 96), 3–30; in v: Janez Höfler, *O prvih cerkvah in župnijah na Slovenskem: K razvoju cerkvene teritorialne organizacije slovenskih dežel v srednjem veku*, Ljubljana 2013, 431–468 (transkripcija France Baraga).

1323

- Seznam papeških kolekt za oglejski patriarhat, objavljen v: Pietro Sella, Giuseppe Vale, *Rationes decimarum Italiae nei secoli XIII e XIV*, Vatikan 1941 (Studi e testi 96), 39–42.

1334

- Popis župnij in cerkva zagrebške škofije po arhidiakonatih; po objavi F. Rački, Popis župa zagrebačke biskupije 1334 i 1501 godine, v: *Starine: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti* IV (1872), 201–229. V lit. tudi datiran po obstoječem prepisu v statutarni knjigi zagrebškega kapitlja iz leta 1354.

1464

- Seznam cerkva in ključarjev v radovljiškem gospostvu; ARS, AS 1, Vicedomski arhiv (gl. F. Gestrin, ZČ 1991, 531–532). Podružnične cerkve našete le v župniji Radovljica, v drugih le izjemoma.

1468

- Matrikula župnije sv. Petra v Radovljici; NŠAL, rokopisi št. 20.

»1501«

- Popis proščenj pri posameznih cerkvah loškega gospostva, vpis verjetno iz dvajsetih let 16. stol. (med 1517 in 1529) v urbarju loškega gospostva iz leta 1501 (ARS, AS 783, Gospostvo Škofja Loka, Gr A II/6, fol. 204r–206r), objavljen v: Pavle Blaznik, *Urbarji freisinske škofije* (Viri za zgodovino Slovencev IV, Srednjeveški urbarji za Slovenijo IV), Ljubljana 1963, 358–362; omembe cerkva v jedru urbarja iz leta 1501 so navedene z letnico brez narekovajev.

1526

- Inventarium ober die kirchen Cleinodien in ganzen Land Crain (Popis dragocenosti, odvzetih cerkvam na Kranjskem); ARS, AS 2, Deželni stanovi za Kranjsko, I. reg., šk. 82, fasc. 48b, snopič 3; slovenski povzetek s komentarjem (pomanjkljiv) Anton Koblar, Kranjske cerkvene dragocenosti l. 1526, *IMK* V (1895), v nadaljevanjih.

1571

- »Examination« župnikov v dekanatu Radovljica glede obhajila v dveh podobah; KAL, fasc. 21/1.
- Popis proščenj pri župnijskih in podružničnih cerkvah kamniškega gospostva, v urbarju gospostva Kamnik (Oberstein) iz leta 1571 (ARS, AS 1074/134, fol. 217–226).

1573

- Izvleček iz urbarja gospostva Lož z dne 10. aprila 1573 z navedbo odvetščine pri nekaterih župnijskih in podružničnih cerkvah župnij Stari trg pri Ložu, Bloke in Cerknica (prepis z dne 4. maja 1643); ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, Cerkevne zadeve (prim. Smole IV, 452).

1573

- Reformirani urbar gospostva Ribnica; ARS, AS 774, knj. 1; popis cerkva v dodatku (v A. Skubic, *Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine*, 1976, citirano z letnico 1576).

1581

– Popis cerkva na Kranjskem oglejske dieceze, ki ga je napravil kotorski škof in sufragan oglejskega patriarha Pavel Bizancij; BAU, No. 737,13, objavljen v: Janez Höfler, *Trije popisi cerkva in kapel na Kranjskem in Slovenskem Štajerskem s konca 16. stoletja*, Ljubljana 1982 (Viri za zgodovino Slovencev 6, SAZU, Ljubljana). Izvlečki v Santonino (1943), opombe na ustreznih mestih.

1583

– Vizitacijski zapisnik župnijskih cerkva škofa Janeza Tavčarja, 1581–1583 (nepopoln); KAL, fasc. 21/2; objava: France Martin Dolinar, v: *Acta Ecclesiastica Sloveniae* 3, 1981, 57ss. Vizitacija kranjskega dela škofije je bila opravljena leta 1583.

1589

– Popis proščenj pri župnijski in podružničnih cerkvah gospostva Polhov Gradec, v polhograjskem urbarju iz leta 1589 (ARS, AS 1074/138).

1592–1596

– Popis cerkva na Dolenjskem arhidiakona Polidorja Montagnane, nastal med letoma 1592 in 1596; BAU, No. 737,1, objavljen v: Janez Höfler, *Trije popisi cerkva in kapel na Kranjskem in Slovenskem Štajerskem s konca 16. stoletja*, Ljubljana 1982 (Viri za zgodovino Slovencev 6, SAZU, Ljubljana).

1601

– Fragment vizitacijskega zapisnika škofa Tomaža Hrena, zadevajoč župnijo Bled, 1601 25/7; NŠAL/ŠAL, fasc. 34/10.

1620

– Popis proščenj pri župnijskih in podružničnih cerkvah kamniškega gospostva, v urbarju gospostva Kamnik (Oberstein) iz leta 1620 (ARS, AS 1074/135); popis se povsem ujema s popisom v kamniškem urbarju iz leta 1571.

1621

– Seznam podružničnih cerkva župnije Selca, dodan spisom ob ustanovitvi župnije Železniki, 1621/1622; AAU, Chiese a parte imperii, kamniški arhidiakonat, fasc. Železniki.

1624

– Vizitacijski zapisnik generalnega vikarja Adama Sonntnerja; KAL, Fasc. 43/9. – Objava Benedik/Kralj.

1631

– Vizitacijski protokol škofa Rajnalda Scarlicchija, 1631–1632; NŠAL, Viz., fasc. 1, št. 1. – Objava Lavrič, Scarlicchi; gl. tudi Lavrič, Vizitacije.

1641

– Vizitacijski zapisnik škofa Otona Buchheima; KAL, fasc. 21/8. – Obravnava in izvlečki Lavrič, Vizitacije.

1648

– Urbar župnije Mengeš z vikariati (1543 in 1648/1650, prepis iz druge pol. 17. stoletja, slej ko prej v povezavi s prodajo župnije 1668/1669); NŠAL, ŽA Mengeš, RK, fasc. 1.

1652

– Vizitacijski zapisnik župnije Dob; KAL, fasc. 22/3.
– Vizitacijski zapisnik župnije Krašnja; KAL, fasc. 22/4.
– Matrikula župnije Cerklje; NŠAL, ŽA Cerklje na Gor., RK.

1653

– Vizitacijski zapisnik župnije Bohinj; KAL, fasc. 22/4a.
– Vizitacijski zapisnik župnije Kropa; KAL, fasc. 21/11.
– Dolgovi in obračuni cerkva župnije Lož (in ene v cerkniški župniji) v odvetništvu gospostev Šteberk in Lož, v ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, Cerkvene zadeve (prim. Smole IV, 452, 453).

1654

– Vizitacijski zapisnik župnij Podbrezje in Križe; KAL, fasc. 21/13.

- Vizitacijski zapisnik župnije Preddvor; KAL, fasc. 21/12.
- Vizitacijski zapisnik župnije Sora; KAL, Fasc. 43/11.
- Vizitacijski zapisnik župnije Ig pri Ljubljani; KAL, fasc. 43/18.
- Vizitacijski zapisnik župnije Šentvid pri Ljubljani; KAL, fasc. 51/16.
- Vizitacijski zapisnik župnije Vrhnika; KAL, fasc. 22/5.
- 1655**
- seznam cerkva »superioris Carniolae visitandae«; KAL, fasc. 51/22.
- 1657**
- Vizitacijski zapisnik župnije Radovljica; KAL, fasc. 22/15.
- 1661**
- Vizitacijski protokol župnijskih cerkva škofa Otona Buchheima 1661–1662; NšAL, Viz., fasc. 1, št. 2. – Izvlečki Lavrič, Vizitacije.
- 1665**
- Vizitacijski protokol škofa Jožefa Rabatte; NšAL, Viz., fasc. 1, št. 3. – Obravnava in izvlečki Lavrič, Vizitacije.
- 1665**
- Popis župnij, inkorporiranih cistercijanskemu samostanu Kostanjevica, v konvolutu *Beschreibung oder Matricula der geistlichen Lehenschaften ...*; StLA, Handschriften Buergergasse, Kirchliche Angelegenheiten, III.a.4., fol. 272r–274v.
- »1667«
- Popis župnij (vendar brez podružnic), inkorporiranih kartuzijanskemu samostanu Bistra, ter ribniškega arhidiakonata, v konvolutu *Beschreibung oder Matricula der geistlichen Lehenschaften ...*; StLA, Handschriften Buergergasse, Kirchliche Angelegenheiten, III.a.4., fol. 231v–235r; popis ni datiran, vendar je nastal okoli leta 1667.
- Popis župnij oglejskega gorenjskega arhidiakonata, brez župnij, inkorporiranih cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu (Mengeš z vikariati) in kartuzijanskemu v Bistri (Cerknica z vikariati), ter eksemptne župnije malteškega reda v Komendi; KAL, fasc. 10/17. Nedatiran koncept, nastal najverjetneje v povezavi z drugimi popisi iz let 1665–1667.¹⁹
- 1667**
- Popis župnij, inkorporiranih cistercijanskemu samostanu Stična (Extract aus dem I. D. Regierung und Hof-Kammer Prothocoll der geistlichen Lehenschafft in Crain und Friaul); ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8.
- Popis župnij, inkorporiranih cistercijanskemu samostanu Stična, v konvolutu *Beschreibung oder Matricula der geistlichen Lehenschaften ...*; StLA, Handschriften Buergergasse, Kirchliche Angelegenheiten, III.a.4., fol. 201r–223v.
- Popis župnij kolegiatnega kapitlja v Novem mestu in župnij, podrejenih novomeškemu arhidiakonu, prav tam, fol. 237r–249v.
- 1668, 1669**
- Vizitacijski protokol podružničnih cerkva ljubljanske škofije škofa Jožefa Rabatte; NšAL, Viz., fasc. 2, št. 4. – Obravnava in izvlečki Lavrič, Vizitacije.
- 1672**
- Vizitacijski zapisniki župnij; KAL, fasc. 43/27.
- 1674**
- Vizitacijski zapisniki župnij; KAL, fasc. 43/28.
- 1677**
- Vizitacijski zapisnik stiških župnij Raka, Škocjan, Bela Cerkev, Šempeter in Šmarjeta; ARS, AS 781, fasc. 8.
- 1680**
- Vizitacijski zapisnik župnije sv. Petra v Komendi; NšAL, ŽA Komenda, spisi.

¹⁹ V Moravčah navaja kot župnika Petra Frančiška Pistorija, zoper katerega se je v letih 1658–1670 odvijal proces zaradi nemoralnega življenja (KAL, fasc. 56/60), kar omenja tudi ta popis. Kot datum »post quem« nastopa omemba cerkve sv. Matije v Zalogu, ž. Cerklje, zidane leta 1666.

1684

- Specifikacija dohodkov župnij Stara Loka, Selca, Sorica, Poljane in Žiri; KAL, fasc. 105/8.
- Specifikacija dohodkov župnij in vikariatov novomeškega arhidiakonata; KAL, fasc. 106/3.
- Vizitacijski protokol ljubljanskega dela škofije (župnijskih in vikariatnih cerkva, z navajanjem podružnic) škofa Sigismunda Krištofa Herbersteina, 1684–1685; NŠAL, Viz., fasc. 2, št. 5; fasc. 8, št. 5. – Obravnava in izvlečki Lavrič, Vizitacije.
- Poročilo župnika Matija Ložarja v Starem trgu pri Ložu; KAL, fasc. 102/14, št. 11 (cit. po Kebe, 223–224).

1689

- J. W. Valvasor, *Die Ehre des Herzogthums Krain*, Nürnberg-Ljubljana; če ni drugače navedeno, izvirajo podatki iz popisa župnij v osmi knjigi.

1690

- Specifikacija dohodkov župnij Stara Loka, Selca, Sorica, Poljane in Žiri ter Šmarje pri Ljubljani; KAL, fasc. 105/4.
- Specifikacija dohodkov župnije Ribnica; KAL, fasc. 105/6.

1693

- Vizitacijski zapisnik župnije Dob; KAL, fasc. 82/16.
- Vizitacijski zapisnik župnije Vodice; KAL, fasc. 82/16.

1694

- Vizitacijski zapisnik župnije Smlednik; KAL, fasc. 82/16.

1704

- Vizitacijsko poročilo gorenjskega arhidiakona Janeza Andreja Flachenfelda; AAU, Chiese a parte imperii, Visite. Izvlečki v Santonino (1943), opombe na ustreznih mestih.

1709

- Vizitacijski zapisnik župnije sv. Petra v Komendi; ARS, AS 1073, Zbirka rokopisov, št. 203 (prej I/122r).

1712

- Matrikula župnije Čatež; ARS, AS 746, Sam. A II, fasc. 15.

1713

- Seznam cerkva župnije Stari trg pri Ložu iz poročila o zaslišanju faranov in cerkvenih ključarjev glede gospodarskega stanja pred vicedomskim tajnikom dne 2. julija 1713; ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, Cerkevne zadeve (prim. Smole IV, 65–66).

1719

- Popis župnij, inkorporiranih cistercijanskemu samostani v Stični; Pucelj, str. 451 in dalje.

1731

- Inventar in urbar ribniškega župnišča; ARS, AS 1, Viced. urad za Kranjsko, Lit. R VII, I/32a.

1736

- Matrikula župnije Cerklje; NŠAL, ŽA Cerklje na Gor., RK, fasc. 4.

1741

- Vizitacijsko poročilo ribniškega arhidiakona Karla Sigismunda Petazzija. Parafrazirana objava A. Skubic, Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine, 1976, 45–54.

1747

- Matrikula župnije Šentjernej; NŠAL, Matrike, fasc. 1.

1750

- Urbar ž. c. Šmarje pri Ljubljani in njenih podružnic: ARS, AS 1074/102.

1752, 1753

- Vizitacijski zapisnik goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa; AAG, No. 7. V pripravi za objavo (Jure Volčjak). Del za Belo krajino (1753) predstavljen v J. Volčjak, Kronika 2010, 729–764.

1753

- Urbar župnije Komenda (P. P. Glavar); ARS, AS 1074/77.

1755/1756

– Obračuni kolegiatnega kapitlja v Novem mestu ter njemu podrejenih beneficijev in cerkva na Kranjskem, 1755–1756; ARS, AS 7, Deželno glavarstvo, Eccl. P-2-1 (škatla 255).

1756

– Vizitacijski protokol celjskega (savinjskega) arhidiakona Martina Sumpichlerja po pooblastilu goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa; AAG, No. 9; objava: Anton Ožinger, *Vizitacije savinjskega arhidiaconata goriške nadškofije 1751–1773* (= Vizitacijski zapisniki goriškega nadškofa Karla Mihaela grofa Attemsa 1752–1774, zv. 2), Ljubljana 1991

1757

– Vizitacijski zapisnik goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa; AAG, No. 11. V pripravi za objavo (Jure Volčjak).

1761

– Vizitacijski zapisnik goriškega nadškofa Karla Mihaela Attemsa; AAG, No. 15. Gl. tudi zgoraj, 1752, 1753.

1764

– Matrikula župnije Cerklje; NšAL, ŽA Cerklje na Gor., RK, fasc. 4.

»1765«

– Matrikula župnije Komenda, po 1765; ni ohranjena; objava v izvlečkih Ph. J. Rechfeld, MMHV 1848, 43.

1771

– Vizitacijska poročila župnikov škofu koadjutorju Karlu Herbersteinu 1771–1772; NšAL, Viz. 6.

1771

– Vizitacijski zapisnik goriškega pomožnega škofa Rudolfa Edlinga; AAG, No. 26. Gl. tudi zgoraj, 1752, 1753. Upoštevati je bilo mogoče le navedbe za Belo krajino po M. Ambrožiču, Kronika 2010, 647–674.

1774

– Zapisnik vizitacije župnije sv. Petra v Komendi, ki jo je po naročilu deželnega komturja malteškega reda Karla Venčeslava Herbersteina opravil kamniški žpk.in komisar goriške nadškofije Ferdinand Apfaltrern; NšAL, ŽA Komenda, spisi.

1783

– *Consignation deren bis 25 August 783 rückständigen Fassionen aller Kirchen und Kapellen in dem Herzogthume Krain*; ARS, AS 7, Deželno glavarstvo, Eccl., zap. št. 222, Lit. F No. 8. Popisu so dodani še popisi škofij, proštij, kanonikatov in beneficijev simplex (cit. kot 1783/I), zatem župnij in lokalij (1783/II) in bratovščin (cit. kot 1783/III). Popis je urejen po abecednem redu krajev in župnij, z izjemo tistih, ki imajo podružnice navedene samo s patrociniiji.

1788

– *Protocollum decanatum Archidioecesis Labacensis, anno 1788 sub regimine Celsissimi ac Reverendissimi Dni Dni Archiepiscopi Labacensis*; parafrazirana objava po izvodu v NšAL Frančišek Pokorn, *Šematizem duhovnikov in duhovnij v ljubljanski nadškofiji l. 1788*, Ljubljana 1908 (ponatis iz ZZ, 1011ss, v nadaljevanjih).

5. Druge okrajšave

blagosl. – blagoslovljen
cit. – citirano
dat. – datirano
des. (seznam) – desetinski
dok. – dokumentiran
gen. (vikar) – generalni
lit. – literatura

ljubl. – ljubljanski
lok. – lokalija
matr. – matrikula
obj. – objava, objavljen
oglj. – oglejski
ok. – okoli, okrog
olt. – oltar
om. – omenjen, omemba
pol. – polovica
posv. – posvečen, posvetiti, posvetitev
prez. – prezidan
sed. – sedanji
upod. – upodobitev, upodobljen
ust. – ustanovljen, ustanovitev
vik. – vikariat
viz. – vizitacija, vizitacijski zapisnik
z. – zidan, sezidan
zač. – začetek
ž. – župnija
žpk. – župnik

SHEMA PODATKOV PO POSAMEZNIH TOČKAH V GRADIVU

- 1 Okoliš župnije po krajih v abecednem redu, povzet po popisu Maksa Miklavčiča, *Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave*, inaug. dis., Ljubljana 1945, separatni natis iz GMD, str. 48 in dalje. Ker ta popis ni povsod popoln in zanesljiv, je tu, kjer je bilo mogoče, dopolnjen s podatki iz popisov desetih oz. kolektur v razpoložljivih urbarjih župnišč in tudi po popisu prebivalstva iz leta 1754 (*Status animarum*; KAL, fasc. 116–119 in 127–128). Vsa avtorjeva dopolnila so dana v oglati oklepaj. Pri bolj problematičnih zapisih krajevnih imen je v okroglem oklepaju dodana današnja oblika.
- 2 Prva omemba kraja s sedežem župnije v arhivskem gradivu, z morebitnimi relevantnimi variantami in po potrebi s komentarjem.
- 3 Prva omemba župnijske cerkve in najpomembnejši arhivskimi podatki, ki se posredno ali neposredno nanašajo na njihovo stavbno zgodovino, z oltarji oz. bratovščinami in morebitnimi beneficiji, omenjenimi že v srednjem veku.
- 4 Kratek oris zgodovine župnije.
- 5 Kanonične pravice (*patronat* z *ius praesentandi*, *potrditev* oz. *ius confirmandi* ter *odvetništvo* oz. *advokatura*, kadar za to obstajajo podatki) in njihova zgodovina.
- 6 Oštevilčen popis podružničnih cerkva s prvo omembo kraja v oklepaju in prvo omembo cerkve, kadar je ta starejša od prve omembe v virih sistematičnega značaja, ter morebitnimi podatki o njeni stavbni zgodovini. V zadnji vrstici vsake podružnice so v oklepaju kronološko naštetih viri iz vizitacijskega in sorodnega sistematičnega gradiva, ki jo navajajo.
- 7 Oštevilčen popis kapel z isto sistematiko kot v prejšnji točki.
- 8 Morebitne redovne hiše oz. samostani v mejah župnije.

Viri vizitacijskega in sorodnega sistematičnega značaja so citirani le z letnicami; njihov ključ je podan spredaj v kronološkem popisu večkrat citiranih virov.

GRADIVO

I. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V KRANJSKI GORI

1. Gozd, Log, Podkoren, Podkuže, Rateče, Srednji Vrh; *vikariat Bela Peč*: Ahlete, Koprivnik, Zagrad.

2. Chrainow, 1326 16/4 (HHStAW).

3. C. s patrociniem prvič om. 1326 16/4 (gosthofs Vnserr vrown in der Chrainow; kot zgoraj). 1362 z. na novo (gl. spodaj, t. 4). Sedanja zgradba poznogotsko koroško delo iz ok. 1520 (Komelj), v načinu Jerneja Viertalerja (isti sistem rebrastega obokanja v ladji kot pri ž. c. sv. Jurija v Bistrici na Dravi/Feistritz a. d. Drau). Severna bočna kapela 1758, južna 1838 (Lavtižar, Radolica).

4. Ozemlje Zgornjesavske doline med Dovjem in Belo Pečjo je bilo po darovnici cesarja Konrada II. iz leta 1033 v posesti freisinškega škofa, a je od Kranjske Gore do Bele Peči postopoma prešlo v posest ortenburških grofov (J. Mlinar, ZČ 2005). Vik. radovljiške ž., ust. 1362 na zahtevo ogl. patriarha Ludovika (BCU, Coll. Bianchi 47, 17v; Notbl. 1858, 487; Lavtižar, ib.); takrat (1362 30/11) je bila c. na novo zgrajena (ecclesia [...] de novo constructa). Ž. ust. pred 1390, ko se tu določno om. žpk. in ž. (plebs) (rector parrochialis ecclesie sancte Marie in Kranaw, plebs; 1390 13/5, 1390 16/5, 1390 12/11; vse insert v 1467 28/1; NšAL). Tega leta so bile k ž. pripojene Rateče s cerkvijo, izločene iz župnije Marija na Zilji z dotacijo grofa Friderika Ortenburškega (cit. inserti v 1467 28/1; NšAL). Rateški okoliš je tedaj očitno zajemal tudi Belo Peč in morda Podkoren. 1461 ž. prek Radovljice vključena v novo ust. ljublj. škofijo.

5. Vik. ust. za ortenburško posest zahodno od freisinškega Dovjega ob Savi Dolinki navzgor. Po ust. vikariata prezentacijska pravica duhovnika na strani Ortenburžanov (1363 1/5 patriarh Ludovik podeli patronat nad vikariatom grofu Otonu Ortenburškemu; AH I, 30–31), potrditiv radovljiški žkp. Od 1418 patronat celjskih grofov, 1456 Habsburžanov (cesarja oz. deželnega kneza). Od 1461 potrditiv v rokah ljublj. stolnega prošta kot radovljiškega župnika (1571), kasneje škofa (viz. 1684).

6. Podružnice:

(1) *sv. Andreja* v Podkorenu (Potchorna, 1497 13/2; AAU, Acta 16, 364v), v listinskem gradivu se ne om. Barokizirana srednjeveška ladja z ostanki fresk zadnje četrtine 14. stol. na zunanjščini.

(1526, 1571, 1631, 1668, 1689, 1783)

(2) *Sv. Duha* v Ratečah, 16. stol., prez. 1786, 1791 podaljšana, obokana, prizidan zvonik, »mundata et mutata« (matr. 1805; NšAL). – Lok. 1785, ž. ust. 1848.

(1571, 1631, 1668, 1689, 1783)

(3) *sv. Tomaža* (prvotno *sv. Janeza Krstnika*) v Ratečah (Ratazach, 1150 [prim. J. Mlinar, ZČ 2005, 335–337]; Ratschach vnder dem Chrainperg; 1385 8/4, HHStAW), om. brez patrocinijskega 1390 13/5 (insert v 1467 28/1; NšAL). Krstna c. pražupnije Marija na Zilji za njen skrajni jugovzhodni konec in ozemlje, ki je bilo od leta 1030 dalje v posesti freisinškega škofa (J. Mlinar, ZČ 2005), s prvotnim patrociniem sv. Janeza Krstnika, na katerega spominjajo praznovanje 24. junija, stranski olt. in praznovanje Obglavljenja sv. Janeza Krstnika (29. 8.) (Valv. 1689; matr. Kranjska Gora 1777 v NšAL; shod 24. 6. pri sv. Tomažu v Ratečah se navaja tudi v matr. Bela Peč 1748; NšAL). V srednjem veku je bila verjetno oskrbovana. V osnovi romanska ladja in gotski kor (sredina 15. stol., odkopani temelji polkrožne romanske apside). V severni steni prezbiterja tabernakeljska niša. Barokizirana.

(1526, 1571, 1631, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Lenarta* v Beli Peči (Fužine; Weißenfels, Fusine in Valromana), v jedru še gotska. V i k a r i a t . 1390 je okoliš kasnejšega vik. skupaj z Ratečami prešel iz pražupnije Marija na Zilji pod ž. Kranjska Gora in 1461 v okvir ljubljanske škofije. C. verjetno z. po 1390, ker se se

cit. dokumentih ne navaja (grad v Beli Peči naj bi sez. šele Celjani leta 1431). Gotska (letnica 1463 na zunanjščini prezbitarija; L. Podlogar, Vrtec 1920, 54). Po CS beneficij ust. 1439 (pač po celjskih grofih; prim. viz. 1777), določno om. 1483 17/4 (NŠAL; pritožba kranjskogorskega župnika, da se je v Beli Peči v c. sv. Lenarta nastavil kaplan brez župnikovega privoljenja in »kapelo odtegnil pravicam župnijske c. v Kranjski Gori«). Po Hrenovem zapisu iz leta 1604 naj bi bila ž. v Beli Peči ust. sočasno s tisto v Kropi z dotacijo nadvojvode Ferdinanda (ok. 1601; J. Barlè, IMK 1895, 114, op. 8), vendar v virih nastopa le kot kapelanija. Vik. ust. 1682 (Lavtižar, Radolica, 127), om. v viz. 1684 (v viz. 1668 tu še filialis curata), in sicer po ljublj. škofu, ki je postal prezentator in konfirmator. – Ž. ust. 1820. 1933 izločena iz ljubljanske škofije in dodeljena videmski nadškofiji.

(1526, 1571, 1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* v gradu Bela Peč (Weißenfels).
(1689)

(2) sv. *Janeza Nepomuka* na pristavi pri c. sv. Lenarta v Beli Peči (Podklancem, Rechbach).
(1771)

II. ŽUPNIJA SV. MIHAELA V DOVJEM

1. Belca, Jama, [Mežakla], [Mlake], Mojstrana, [Ravne], Zgornja Radovna (del)[?].

2. in loco Lenginvuélt dicto, med 1029 in 1045 (UBKr I/163; GZS III/85) (ni gotovo); Leningvelt, med ok. 1065 in ok. 1075 (GZS III/232) (?); Lenguelt, 1161 (FRA II/36, 13).

3. C. brez patrocinija (ecclesia) om. v freisinškem urbarju 1291 (Blaznik, Urb., 165), patrocinij 1486 (Santonino, 181). 1362 z. na novo (30/11; isto kot Kranjska Gora). 1489 25/3 posv. olt. sv. Sebastijana in rekoncilijacija cerkve (BCU, ms. Joppi 611). Po viz. 1655 dvoladijska. 1829 prez., posv. 1831. Na južni zunanjščini freska Križanja iz sredine 15. stol. – Po Valv. 1689 patrocinij sv. Sebastijana. Bratovščina sv. Mihaela.

4. C. je postavil freisinški škof na svojem leta 1033 pridobljenem ozemlju. Pri njej je bil leta 1362 (30/11; kot zgoraj) na zahtevo patriarha Ludovika ust. vik. radovljiške župnije. Samostojna ž. pred 1491 (Lavtižar, Radolica, 52). 1461 c. skupaj z Radovljico vključena v okvir novo ust. ljublj. škofije.

5. Vik. in patronatna ž. v prezentaciji freisinškega škofa oz. v njegovem imenu župnika v Stari Loki (?; tako 1486 Santonino; 1653 3/2 prezentira škof; KAL, fasc. 6/22). Vikarja oz. župnika je po listini 1362 30/11 potrjeval radovljiški žpk. (po 1461 ljublj. stolni prošt?), kasneje vsekakor ljublj. škof (viz. 1684).

6. Podružnice:

(1) sv. *Klemena* v Mojstrani (1689: sv. *Janeza Krstnika*). Ob viz. 1631 je bila lesena (capella lignea in Moistregna S. Clementis) in jo je škof dal nemudoma podreti. Ok. 1640 že zidana (viz. 1655, 1668). Konec 18. stol. baročno predelana.
(1631, 1655, 1668, 1689, 1771, 1783)

III. ŽUPNIJA SV. LENARTA NA JESENICAH

1. Javornik, Javorniški Rovt, Hrušica, Koroška Bela, Planina, Sv. Križ, Plavž, [Plavški Rovt], Potoki, Prihodi, Rovte, Rudnik, Sava.

2. Assnighk, 1381 24/8 (insert v 1452, 10/1, v prepisu 1496 7/3; Kreisarchiv München, v StAM).²⁰

3. C., prvotno posvečena sv. Mariji Magdaleni, om. prvič leta 1460 v neki listini kot radovljiška podružnica (viz. 1655), zatem v popisu cerkva in ključarjev 1464 kot c. sv. Lenarta ter zatem v radovljiški matr. 1468 s patrocinijem 22. julija (patrocinium in Assenik) in praznovanjem posvetitve na dan sv. Lenarta (dedicatio in Asinck). Na novo z. in posv. s tremi oltarji 1523 24/6 po škofu Krištofu Ravbarju patronu železarjev sv. Lenartu (viz. 1655; Valv. 1689); v popisu 1526 kot radovljiška podružnica z Lenartovim patrocinijem. V Valvasorjevem času se je dedikacija cerkve praznovala tudi na dan sv. Marije Magdalene, čeravno njenega oltarja v njej ni bilo več. Barokizirana in predelana.

4. Sprva podružnica radovljiške ž., ki naj bi jo škof Ravbar leta 1523 povzdignil v župnijsko c. (Lavtižar, Radolica, 71, govori o nadvojvodi Ferdinandu leta 1526); v popisu 1526 še kot radovljiška podružnica. Vendar je bil takrat ust. le vik., om. 1571, ko naj bi bil podvržen ž. v Kranjski Gori. Verjetneje pa gre za prenos domnevnega vikariata na Koroški Beli. Ž. ust. prejkone kmalu po 1616 s strani škofa Tomaža Hrena (gl. spodnjo točko), navedena v viz. 1631.

5. Vik. radovljiške župnije in tako župnijska ustanova in ne škofijska ali deželnega vladarja. 1571 pleno iure (collatio et confirmatio) ljublj. stolnega prošta kot radovljiškega župnika; prezentacijo ljublj. prošta navaja tudi Hrenovo poročilo na papeža 1616 (MHVK 1854, 62ss). 1669 (viz. 1669) župnika prezentira soseska (populo praesentatus), po Valv. 1689 pleno iure ljublj. škofa.

6. Podružnice:

(1) *sv. Ingenuina in Albuina* na Koroški Beli (in Chernischem Velach, 1253; Bizjak, Urb., 187), glede na patrocinijski briksenški ustanova, morda že iz 13. stoletja. Posv. 1361 26/4 po Janezu, škofu urbinskem(?) in papeževem(?) gen. vikarju, posv. kora in enega oltarja (velikega?) 1454 18/8 po škofu Martinu Pičenskem (viz. 1655). Sedanja c. z. do 1754 domnevno po načrtu Matije Perskega (letnica na portalu; Šumi/Sapač), po požaru 1761 obnovljena, posv. 1771 3/9 po škofu Karlu Herbersteinu (Lavtižar, Radolica, 35). – Še v srednjem veku om. olt. *sv. Ahacija* posv. s podelitvijo odpustkov 1362 16/4 po om. škofu urbinskem, ponovno posv. 1437 26/6 po Martinu, škofu pičenskem, in po profanaciji s strani Turkov 1486 3/10 po škofu Žigi Lambergu (viz. 1655, 1668). – V srednjem veku verjetno sedež v i k a r i a t a . O starem izročilu, da je bila c. nekdanja župnijska (quasi [...] antiqua parochia), poroča viz. 1655. Vizitator za kaj takega v dokumentih sicer ni našel opore, in tudi v listini 1437 26/6 je c. navedena kot radovljiška podružnica, vendar dejstvo, da je radovljiška matr. iz leta 1468 nima, govori o njeni samostojnosti v odnosu do matične župnije. Na to navaja tudi podatek iz viz. 1655 o rabi tabernaklja, krstilnika in svetih olj, ki jo je vizitator prepovedal, a jo je škof Buchheim zopet dovolil, ker naj bi c. veljala za staro ž. c. (viz. 1668). – V odvetništvu blejske gosposčine (prim. ZUZ 1924, 198ss). – Lok. 1788, ž. ust. 1875.

(1526, 1631, 1655, 1668, 1685, 1689, 1771, 1783)

(2) *Marijinega vnebovzetja* (pozneje tudi *sv. Roka*) na Savi, ustanova Julija in njegovega brata Orfeja Buccellenija, z. in posv. 1606 26/11 po škofu Tomažu Hrenu. Pred 1655 z. nova ladja, ob viz. 1668 še ne posv. (fuit quondam capella consecrata, nunc autem solo eius antiquo choro remamente. Navis ampliata tota de novo constructa est, et nova indiget consecratione [...]). Po Levičnik/Pokornu posv. ok. 1720. (Kemperl, Romanja, 181s.) – Od 1951 v občinski lasti in namenjena muzejskim potrebam.

(1631, 1655, 1668, 1685, 1689, 1783)

(3) *sv. Barbare* na Plavžu (in forno novo), ustanova Orfeja Buccellenija in njegove soproge, z. 1615/1617 (posv. temeljnega kamna 1614), posv. 1617 9/4 po škofu Tomažu Hrenu. 1667 tu om. kaplan (ZZ, 380). Po jožefinski reformi opuščena in podrt. (Kemperl, Romanja, 182.) Na njenem mestu kapela Marije pomočnice iz leta 1910.

²⁰ »Villa de Jesinicza«, »Jeseniz«, 1337 1/9 (Otošec št. 801; gl. GHST I, 230), je Jesenica pri Cerknem.

(1631, 1655, 1668, 1685, 1689, 1783)

(4) *Sv. Križa* na Planini, ustanova ljublj. stolnega prošta Oktavija Buccellenija in njegovega bratra Janeza Andreja na mestu, kjer je škof Tomaž Hren leta 1624 postavil znamenje, z. 1683 in ob viz. 1685 še ne posv. Po Valv. 1689 posv. 1685. – Lok. 1844, ž. ust. 1899. (1685, 1689)

IV. ŽUPNIJA SV. PETRA V RADOVLJICI

1. Begunje, [Brdo], Breg, Breznica, Brinje, [Češnjica pri Kropi, samo del brez cerkve (?)], [Dobro polje], Doslovče, [Drnča], Dvorska vas, [Globoko], Hlebce, Hraše, Kolnica, Lancovo, Lesce, Leše, Lipnica [Zgornja in Spodnja], Mlaka, Moste, Mošnja, Nova vas, Paloviče, Peračica, Poljče, Predtrg, Rodine, Selce, Selo, Slatna, Smokuč, Studenčice, Sv. Lucija, [Vrba], [Wallenburg], Zabreznica, Zgoša, Zapuže, Žirovnica; *vikariat Kamna Gorica*.

2. Radilidorf, 1050 do ok. 1065 (GZS III/169); Ratmarsdorf, 1169 24/3 (GZS IV/501);²¹ Radmamsdorf, 1296 (des. seznam).²²

3. C. prek župnije in župnika (plebs, plebanus) om. v des. seznamu 1296, patrocinijski (plebs sancti Petri de Radmamsdorf) om. 1326 13/10 (Otošec št. 528). 1400 3/11 prejela odpustke iz Rima (RG II št. 06567). – Sedanja zgradba sestoji iz ladje v načinu t. i. gorenjske dvoranske cerkve (gradnja zaznamovana z letnico 1495 nad zahodnim portalom), prizidana k nekoliko starejšemu gotskemu zvezdasto obokanemu prezbiteriju (?; po Komelju ok. 1460). Gotska kapela na južni strani ob prezbiteriju om. z olt. Matere božje v viz. 1631, kjer se navaja tudi »chorus cantorum« z opuščeni olt. sv. Lenarta. – V srednjem veku om. oltarji: (1) *sv. Petra in Pavla* (matr. Radovljica 1468); (2) *Sv. Rešnjega telesa* z bratovščino, ust. pred 1417 (viz. 1631; Lavtižar, Radolice, 24) (tu in pri olt. Sv. Rešnjega telesa beneficium simplex); (3) *Sv. Trojice* z bratovščino, ust. 1469 (1469 16/9 potrjena po škofu Žigi Lambergu; NŠAL, knj. form. 1, fol. 243r–252r; Lavtižar, Radolice, 24; Gruden, 100). 1509 26/12 cesar Maksimilijan I. potrdi ust. kaplanskega mesta (prepis NŠAL/ŠAL, fasc. 4/3). – V letih 1661–1665 (viz. 1661, viz. 1665) so olt. Sv. Trojice, ki je bil v posebni »kapeli« (najbrž v severni stranski ladji), premestili in tu namestili nov olt. sv. Barbare, ustanovo grofov Thurnov, posestnikov radovljiške graščine, ki so si tu uredili privatni oratorij, od zunaj prek mostovža dostopen iz gradu.

4. Ž. ust. kot pražupnija verjetno v drugi pol. 10. stol. pri Sv. Klemenu na Rodinah (om. ok. 1115–1121) in enkrat v 13. stol. prenesena v Radovljico, kjer se določno navaja v des. seznamu 1296. – C. sv. Petra v Radovljici je bila bržkone lastniška c. Askvincev, tj. rodu Heme Breško-Seliške, ali pa kranjskih mejnih grofov na posestvu med briksenško in freisinško posestvijsko, z dvorom (iz zač. 11. stol.?), katerega pravice so Ortenburžani v 12. stol. prenesli na stari Lipniški grad (Pusti grad, Waldenberg). Premestitev sedeža pražupnije v Radovljico je po vsej verjetnosti izposloval Friderik Ortenburški, potem ko mu je v delitvi družinskih posesti leta 1263 25/4 pripadel del od Karavank do Sore, z izjemo gradu Kamen pri Begunjah, ki ga je dobil njegov brat Henrik (MC IV,2/2805). – Da je ž. pri sv. Klemenu na Rodinah pokrivala ozemlje kasnejše radovljiške pražupnije, je razvidno iz dokumentov iz ok. 1115–1121 (gl. spodaj podružnice št. 7), ko sta ji bili podrejeni lastniški c. v Lescah in Zgornjih Gorjah. S tem se ujema tudi ustno izročilo, da so na Rodinah pokopavali mrlične iz vse gorenjske Doline (Lavtižar Rad., 43).

²¹ Pomislek B. Otošca (Radovljiški zbornik 1995, 12), da bi ta Ratmarsdorf bila lahko Rotmana vas (Rottmamsdorf) pri Otmanjah na Koroškem, ki se kot »Ratmersdorf« om. v Otmanje zadevajoči listini iz leta 1134 (2/12; MC I/74; GZL IV/119), ni upravičen. Listino iz leta 1169 je nastavljal in izdal oglejski patriarh Ulrik II. in ni verjeti, da bi se ta s svojim spremstvom mudil v neki nepomembni vasi na salzburškem delu Koroške. Enako velja za drugo možnost, Radmamsdorf pri Feldkirchnu. Listina je bila torej nastavljena v Radovljici, kar potrjuje domnevo o obstoju tamkajšnjega dvora, in izdana v Beljaku.

²² Dostavek v desetinskem seznamu pri župnikovem imenu, ki jo je M. Kos, GHTS, 499, po K. Kovaču povzel kot »cum prebenda civitatis«, je v resnici »cum prebenda Ciuitat(is)« ali »Ciuitat(ensi)«, kar se nanaša na župnikov kanonikat v Čedadu in nima povezave z Radovljico.

5. Ž. je bila patriarhatska ustanova pleno iure (tako še ob podelitvi 1346 [= 1345] 26/12; Otorepec št. 1025), čeravno so si patronat nad njo kmalu poskušali prilastiti Ortenburžani (tako 1348 6/7, ko so nasprotovali župniku, ki ga je pleno iure v Radovljico poslal patriarh; Notbl. 1858, 347). 1394 10/6 je patriarh Janez patronat nad c. v Radovljici končno podelil Frideriku II. Ortenburškemu (MHVK 1862, 48ss). Od tedaj dalje patronatske pravice v rokah Ortenburžanov, od 1418 celjskih grofov in od 1456 cesarja oz. deželnega vladarja. Ž. 1461 utelešena z vsemi podrejenimi župnijami in vikariati stolnemu kapitlju ljublj. škofije kot menzalna posest stolnega prošta, ki postane s tem naslovni radovljiški žpk. (v prezentacijski pravici cesarja oz. deželnega vladarja). Potrditev župnika do 1461 v rokah ogl. patriarha, od tedaj dalje ljublj. škofa (tako določno tudi 1571), s tem da se je cesar Friderik III. leta 1466 odrekel tudi pravici, da prezentira stolnega prošta (J. Turk, ČZN XXXII, 1937). – 1377 v odvetništvu Ortenburžanov (MHVK 1854, 90), sicer pa radovljiške gosposčine (viz. 1771).

Lit.: Lavtižar, Radolica; F. Gestrin, ZČ 1991, 517–547; B. Otorepec, F. Dolinar, B. Resman, v: Radovljiški zbornik 1995; Kemperl, Romanja, 241–244.

6. Podružnice:²³

(1) *sv. Urha* (1464: *sv. Urha in Mihaela*) v Begunjah na Gorenjskem (Begûn, 1050/ok. 1065; GZS III/164, 165), om. s patrocinijem 1403 30/4 (HHStAW). Glede na lego ustanova dvora, predhodnika gradu Katzenstein. »Kapela sv. Mihaela« (Valv. 1689) ni kostnica, kot bi pričakovali, ampak kapela, zgrajena v pritličju stolpa na južni strani cerkve z istoimenskim olt. in laično bratovščino (viz. 1631; in parte inferiori turris ad modum capellae conformatae, viz. 1657. Vizitator 1631 je velel olt. odstraniti, a očitno zaman. Pač pa bi bil lahko ta olt. iz morebitne podrte kostnice ali pa so stolp zgradili nad njo.). V srednjem veku morda oskrbovana. V viz. 1631 om. tabernakeljska omarica. Sedanja zgradba iz 1740–1743, posv. 1743 na angelsko nedeljo (podelitev odpustov NŠAL/ŠAL, fasc. 37/53). – Olt. *sv. Jurija*, om. 1421 27/3 (ARS), z beneficijem Kacijanarjev (viz. 1657). – Lok. 1783, ž. ust. 1787.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(2) *sv. Petra* nad Begunjami, om. 1464 ter 1467 13/9 (Hormayr, Archiv 1822, 466). V tradiciji t. i. gorenjske dvoranske cerkve z. dvoladijska c., po 1500 (Komelj), posv. 1523 (matr. 1468). Poslikava Jerneja iz Loke iz ok. 1530–1540.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(3) *sv. Jošta*, pozneje *sv. Lucije*, pod goro (Zadnja vas). Prvotno c. sv. Jošta, om. 1359 1/9, ko je Giselher s Kamna v njej ust. večno luč (Hormayr, Archiv 1822, 465), 1464 v briksenških urbarjih (Bizjak, Urb., 198), v radovljiški matr. 1468 (ad S. Jodocum, »pod gorÿe«, dedicatio chori 13/6, zapisano po 1468), v popisu 1526 ter v listini 1530 2/5 (ARS). V Valv. 1689 kot sv. Lucije. Ker je dan patrocinija sv. Jošta (13. december) padel na dan sv. Lucije in Otilije, je patrocinij sv. Lucije izpodrinil prvotnega. V radovljiški matr. iz 1698 (NŠAL, ŽA Radovljica, RK, fasc. 9, št. 44) srečamo oba patrocinija, v viz. 1631 in dalje samo sv. Lucijo. Še v 15. stol. posvečen nov prezbiterij (po 1468, gl. zgoraj). Barokizirana. Letnica nad portalom 1663. Nova c. posv. 1743 po škofu Amadeju Attemsju (viz. 1771).

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(4) *sv. Jakoba* v Lešah (silva que Leschahc nuncupatur, 1040, 16/1; GZS III/106, podelitev gozda briksenški škofiji; predium Lêscach, ok. 1050–1063; GZS III/143). Posv. ok. 1660 (Levičnik/Pokorn). Nova c. z. pod vikarjem Antonom Resmanom (1806–1822), posv. 1827 15/7 (Lavtižar, Radolica, 100). – 1745 vpeljan kaplan, 1783 vik., ž. ust. 1862.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

²³ Od 17. stol. dalje porazdeljene med nerezidenčna vikarja za Begunje (št. 1 do 6) in za Rodine (št. 7 do 15); porazdelitev podružnic med oba vikarja om. v viz. 1668 in v Valv. 1689. V matr. 1468 so našete že vse podružnice (brez Koroške Bele, Lesc in Kamne Gorice) s cerkvama na Jesenicah in v Kropi. V dokumentu 1571 podružnice radovljiške ž. niso posebej našete, pač pa je navedeno njihovo število (15), prav toliko pa jih tudi našteva viz. 1631 (brez Janezove in Mihaelove kapele pri ž. c. in s prišteto p. c. v Kropi). V Consign. 1783 radovljiška ž. manjka.

(5) *sv. Lamberta* v Lancovem (Lanzawe, 1396 28/12; MC VI, 249). Gotski prezbitarij z mrežastim obokom diagonalnega sistema, ok. 1510–1520 (Komelj), s sočasno poslikavo. Ladja predelana in obokana sredi 17. stol. (viz. 1668: nova).

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(6) *Sv. Trojice* v Kamni Gorici (Steinpuhel, 1498; urb. Radovljica). V i k a r i a t . C. z. 1648 (ustanovno pismo NŠAL/ŠAL, fasc. 23/12) do 1652, posv. 1656 2/10 po pičenskem škofu Franč. Maks. Vaccanu (viz. 1657 in 1658; Lavtižar, Radolice, 76), razširjena 1754 (Lavtižar, ib.) oz. 1758 (viz. 1771) in posv. 1762 (viz. 1771). Vik. ust. 1751 14/12 (ž. 1787). (Lit.: A. Verbajns, ZZ, 669–700.) – V srednjem veku tu cerkve ni bilo. Navedba iz radovljiškega urbarja 1498 o rovtah, ki naj bi služile »der heiligen Driualtigkait« (GHTS I, 159), se nanaša na bratovščino Sv. Trojice v radovljiški ž. c. oz. tamkajšnji olt.

(1657, 1668, 1689, 1771)

(7) *sv. Klemena* na Rodinah, om. s patrociniem in župnikom oz. ž. (plebanus, plebs) ok. 1115/1121 in 1163 (GZS IV/542, 462; k temu gl. Lesce), prvotni sedež radovljiške pražupnije iz druge pol. 10. stol. s sočasnim grobiščem (Knific/Mlinar, št. 40). Po preselitvi župnije v Radovljico pred 1296 podružnica radovljiške ž., tako tudi v radovljiški matr. 1468. 1523 2/6 škof Krištof Ravbar posveti stranska oltarja v čast sv. Marjete, Štefana in Tomaža (desni) ter Ane, Boštjana in Roka (levi) (viz. 1657). Sedanja c. z. po požaru, posv. po škofu Tomažu Hrenu 1601 26/7 (Lavtižar, Radolice, 43). 1692 (letnica na slavoloku) nov prezbitarij (Kemperl, Romanja, 247s). V radovljiški matr. 1468 om. olt. sv. Ane, ponovno posv. 1523 (kot zgoraj), kasneje pri njem bratovščina. Barokizirana, ponovno posv. 1762 (Top. Jesenice, 282). V Consign, 1783/III tu om. kuracija. – 1788 (1785?) tu ust. ž., 1821 prenesena k novi cerkvi v Breznici, posv. 1821 28/8.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(8) *Marijinega vnebovzetja* na Lescah (Lezeza, ok. 1115/1121; GZS IV/542; glede datiranja in interpretacije listine gl. zdaj M. Bizjak, v: *Historia artis magistra*, 2012, 33ss), postavljena kot lesena kapela, verjetno že sredi 11. stol., zatem, ko je bila v lasti briksenškega ministeriala Nantwina (Mantwina), podrtá, sezidana iz kamna in med 1115 in 1121 posvečena (GZS IV/542, kot zgoraj). Takrat tudi podvržena lastniški c. in poznejši ž. v Zgornjih Gorjah. 1352 30/11 je za eno kmetijo v Lescah (cze Lescz) rečeno, da leži v radovljiški ž. (ARS), a se cerkev v izvirnem jedru radovljiške matr. 1468 še ne navaja. Radovljiški ž. verjetno priključena v začetku 16. stol., kot njena podružnica prvič om. v popisu 1526. Prez. ok. 1398 (gl. spodaj), sedanja zgradba (deloma z gotskimi zidovi) posv. 1743 (27/8) po škofu Amadeju Attemsju (viz. 1771). – Leta 1398 ali malo pred tem je pri cerkvi grof Friderik Ortenburški ustanovil kapelanijo in jo osvobodil podrejenosti župniku v Zgornjih Gorjah (1398 10/5; listina v ARS), drugo kapelanijo (sv. Katarine) so bržkone ustanovili celjski grofje (po 1418), ki jim je po Ortenburžanih pripadla tudi prva kapelanija (Matere božje). Obe se om. brez patrocinijskega v celjskem kartularju 1456–1461 (GHTS, 314), s patrociniem v dokumentih 17. in 18. stol., po 1456 v posesti cesarja oz. deželnega vladarja. 1469 se om. vikar v Lescah med ustanovniki bratovščine Sv. Trojice v Radovljici (Lavtižar, Radolice, 24), kasneje ne več. (J. Höfler, *Kronika* 1984, 133ss.) Romarska (Kemperl, Romanja, 197ss). – Ž. ust. 1787.

(1464, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(9) *sv. Ruperta*, kasneje *sv. Florijana*, v Studenčicah (Studenczitsch, 1428 8/2; ARS), 1436 om. kot c. sv. Ruperta (celjski fevdi). Prvotni patrocinijski sv. Ruperta dok. v popisu 1464, radovljiški matr. 1468 in v popisu 1526. Ker je praznovanje dedikacije padlo na dan sv. Florijana, je c. prevzela tudi ta (aktualnejši) patrocinijski, om. prvič v viz. 1631 (viz. 1657: sv. Florijana in Ruperta, viz. 1668: sv. Florijana). 1480 26/1 škof Žiga Lamberg posveti kor cerkve in olt. v njem v čast sv. Ruperta, sv. Florijana in sv. Uršule (viz. 1657, 1668). V jedru romanska, ladja obokana 1656 (ib.). V čas ok. 1430 datirani ohranjeni gotski prezbitarij (Komelj) slej ko prej iz časa posvetitve ok. 1480. – *Olt. sv. Uršule*, om. s patrociniem v radovljiški matr. 1468.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(10) *sv. Marka* v Vrbi (Velewen, 1247 23–25/4; UBKr II/141). Še romanska ladja (Zadnikar), prezbitერიj v gotski tradiciji z. na novo 1627 (viz. 1657; po Komelju sredina 16. stol.). Ostanke poslikave 14.–16. stol. Barokizirana.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(11) *sv. Radegunde* na Bregu (ze Reine, 1348 4/8; HHStAW) (1526: am Rain; viz. 1631, 1655: in Dresch). Še srednjeveška ladja s freskami iz ok. 1420, v viz. 1657 om. polkrožna apsida in lesen strop (romansko, Zadnikar). Ob. viz. 1668 kor nov. Barokizirana.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(12) *sv. Martina* v Žirovnici (Zarnonice, 1253; Bizjak, Urb., 187), na levem bregu Save, ki sodi k današnji vasi Moste na desnem bregu reke (gl. KLS I, 117) (in loco qui Hohenbruche dicitur, med 1154–1156; GZS IV/338). Prvič om. v popisu cerkva in ključarjev 1464.²⁴ Prvotno lastniška c. z grobovi karantansko-köttlaške kulture (Knific/Mlinar, št. 39), ki je pripadala domnevemu zgodnjersrednjeveškemu dvoru, 1154–1156 (kot zgoraj) v lasti grofice Hedvike, matere grofa Bertolda Bogenskega. Romanska gradbena faza druge četrtine 12. stol. dok. z relikvijskim pečatom posvetitelja c., pičenskega škofa Gotebolda, gen. vikarja ogl. patriarha Peregrina I. (om. 1136; 1141 je posv. Marijino c. v Bitnjah v Bohinju; gl. tam), odkritim 2009 v menzi vélikega oltarja (M. Ambrožič, Arhivi 2011, 2, 235ss). Druga posv. olt. dok. z relikvijskim pečatom patriarha Janeza Moravskega (1387–1394), verjetno iz leta 1390 (Ambrožič, ib.; da bi bil takrat že z. in posv. današnji prezbitერიj, je zaradi razvojne stopnje obočnega sistema izključeno). Gotski zvezdasto obokan prezbitერიj iz ok. 1450 s sočasnimi freskami (Komelj: ok. 1430, na podlagi dotedanje datacije fresk).

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(13) *sv. Kancijana* na Selu (Zell, 1354 27/4; ARS), om. v radovljiški matr. 1468 (dedicatio sancti canziani in Zell prope Sernawnicz). Posv. 1418 (Levičnik/Pokorn), stranska oltarja v čast Sv. Trojice (levi) in sv. Kancijanile (desni) posv. 1430 po škofu Gregorju Pičenskem (viz. 1657, 1668). V viz. 1657 opisana romanska apsida (Zadnikar), kmalu zatem nov kor. Barokizirana.

(1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(14) *sv. Nikolaja* v Breznici, om. 1421 27/3 (Fressnicz pey sand nikla; ARS). Ne stoji več. Podrta in namesto nje z. nova c. *Žalostne Matere božje* (1821), kamor so prenesli sedež nove župnije z Rodin (Lavtižar, Radolica, 42).

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

(15) *sv. Lovrenca* na Gori (nad Selom; nad Zabreznico), om. 1372 (= 1373?) 20/2 posredno s hribom (St. Lorenzenberg; Hormayr Archiv 1822, 466), tudi v matr. 1468 (ad S. Laurentium [...] in monte ejus; Valv. 1689: auf dem Berge bey Sabresniza; 1464: v Zabreznici). Porušena ob zidanju c. v Breznici (1821), postavljena nova po zasebniku 1991–1993, blagosl. 1994 17/7 in predana ž. Breznica.

(1464, 1468, 1526, 1631, 1655, 1657, 1668, 1689)

7. Kapele:

(1) *sv. Janeza in Mihaela* pri ž. c. v Radovljici, pač kostnica oz. romanska rotunda s krstno kapelo in kostnico pod njo (1631: capella sancti Joannis et Michaelis; Valv. 1689: kapela sv. Mihaela, opuščena). Ne stoji več.

(1631, 1689)

(2) *sv. Pankracija* v gradu Waldenburg (Waldenberg, Wallenburg, Wallenburg) pri Radovljici (Waldenberch, 1228 3/11; GZS V/489), om. v radovljiški matr. 1468, kjer je izpričan tudi patrocinij (11. ali 12. maj). Grad že za J. V. Valvasorja v ruševinah.

(1468)

²⁴ C. sv. Martina »in Scheronnicz« iz leta 1392, GHTS, 774, je v resnici c. sv. Martina, zdaj Matere božje, na Ševnici, v ž. Trebnje; prim. BCU, ms. 892/V; Otorepec št. 1353.

(3) *sv. Valentina* v gradu Kamen pri Begunjah (castrum Lapis, 1263 25/4; MC IV, 595, kasneje Stein). Grad v ruševinah, kapela lokalizirana (Gradovi I/1, 84–85). V radovljiški matr. 1468 kakšna kapela na tem gradu ni om. Tudi glede na patrocinij izvira šele iz 16. ali 17. stol. (1689)

(4) Viz. 1657 in Valv. 1689 navajata neko kapelo poleg c. sv. Petra nad Begunjami; prvi vir pravi, da je na pokopališču in neposv., drugi, da je posv. sv. Petru. Morebiti prvotna c. sv. Petra, ki je po gradnji nove v zač. 16. stol. niso takoj podrli. (1657, 1689)

V. ŽUPNIJA SV. JANEZA KRSTNIKA V ZASIPU

1. [Mužje], [Piškovica], Zasip.

2. Zasip, ok. 1075–1090 (GZS III/312, 313), Aspe (des. seznam 1296).

3. C. omenjena posredno z ž. (plebs) v des. seznamu 1296, patrocinij 1398 15/9 (ARS). Sedanja c. z. 1778 (domnevno po načrtu Lovrenca Pragerja; Šumi/Sapač) in posv. 1792 1/7 po škofu Jožefu Mikoliču, koadjutorju nadškofa Mihaela Leopolda Brigida (matr. Zasip 1730, ŽA Zasip v NŠAL; Lavtižar, Radolica, 133).

4. Krstna c. radovljiške pražupnije, z. kot lastniška na ozemlju, ki je bilo ob koncu 11. stol z raznimi darovnicami (GZS III/312, 313, 316, 372) prepuščeno briksenški škofiji, a ji je bilo kmalu tudi odtujeno, utegne pa biti še starejša (druga pol. 10. stol.). Ustanovitev ž. sega vsaj v 13. stol., ko se v deset. seznamu 1296 navaja kot plebs, zato ne velja izročilo, da so ž. ustanovili šele Lambergi, pač pa so si Lambergi, izpričani v Zasipu že v prvi polovici 14. stol., pridobili njen patronat od briksenških škofov oz. njihovih naslednikov v kraju. Prvi znani žpk. v Zasipu Martin (Možina) om. leta 1465 (Valv. 1689) oz. leta 1469 ob ustanovitvi bratovščine Sv. Trojice v Radovljici (Lavtižar, Radolica, 24). Leta 1461 priključena k novoust. ljublj. škofiji.

5. Patronatna ž. Presentacija pridržana za ustanovnike ž. in njihove naslednike (briksenški škofje?, kasneje Lambergi, tako tudi 1398 15/9, ko prezentira Viljem Lambergar, listina v ARS; o presentacijski pravici Lambergov na ž. Zasip govori bogato gradivo od 15. stol. dalje). Konfirmacijska pravica sprva pač v rokah ogl. patriarha, zatem arhidiakona Kranjske in Marke, tako tudi leta 1377 (kot že prej v 14. stoletju; 1377 16/4, Articutius, ASU/AN, fasc. 5125/2, 72v in dalje) in 1398 15/9 (kot zgoraj), kasneje ogl. patriarha (?; tako 1496 30/5, na presentacijo Gašperja Lamberga, glavarja v Smledniku, AAU, Acta 17, 213r) oz. ljublj. škofa (viz. 1669). Od 17. stol. dalje (?) so bili patroni ž. Lambergi na Kamnu (Hrenovo poročilo papežu 1616, MHVK 1854, 62ss; Valv. 1689).

6. Podružnice:

(1) *sv. Katarine* na Homu, še srednjeveška (freske iz ok. 1400 na fasadi), z bratovščino, ki jo je bil potrdil papež Aleksander VI. leta 1500 (Valv. 1689; viz. 1771; še obstajala 1773; A. Lavrič, Arhivi 2014/1, 136). Prezbitarij iz zgodnjega 17. stol. Barokizirana, posv. 1729 8/7 po škofu Feliksu Schrattenbachu (matr. Zasip 1730). (1526, 1631, 1668, 1689, 1771)

VI. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V ZGORNJIH GORJAH

1. [Breg, na levem bregu Save?, samo nekaj njiv], Grabče, [Koritno, del], Krnica, Laze (= Sp. Laze), Mevkuž, Podhom, Pokljuka, Poljšica, Sebenje, Zabrezno, [Zagorica, del], [Zasip, samo nekaj njiv], Zatrnik, Zgornje Gorje.

2. Obinentiges felde, 1050–ok. 1065 (GZS III/165; po Pleterskem naj bi se ta toponim nanašal na Spodnje Gorje; A. Pleterski, Nevidna srednjeveška Evropa: Župa Bled, elektr. izd., 2011, 37), Goriach, ok. 1115/1121 (GZS IV/542; glede datiranja in vsebine listine M. Bizjak, v: *Historia artis magistra*, 2012, 33ss). V srednjeveškem in deloma tudi poznejšem gradivu nastopa kraj z ž. c. praviloma kot Gorje in ga je treba razlikovati od Spodnjih Gorij (Nider Go^rriach, 1319 11/8; ARS), ki so sodile pod ž. Bled.

3. C. brez patrocinijske om. ok. 1115/1121 (ecclesiola [...] Goriach; kot zgoraj), patrocinijski izpričan 1398 10/5 (Göriach, pfarr [...] san Jorgen; ARS). V popisu cerkva in ključarjev 1464 kot c. sv. Jurija in sv. Nikolaja (podružnica v Mevkužu). Sedanja c. po CS z. in posv. 1687 (po uporabi vsaj sklepne stranice starega gotskega prezbiterja z ostanki fresk iz ok. 1460; Levičnik/Pokorn), prez. 1894.

4. C. nastala kot lastniška v okviru radovljiške pražupnije na zemlji, katere prvotno lastništvo glede na podatek, da se Obinentiges felde iz 1050–ok. 1065 lahko nanaša na Spodnje Gorje (gl. zgoraj), ni nedvoumno. Ok. 1115/1121 (kot zgoraj) je bila v lasti briksenškega ministeriala Nantwina (ali Mantwina) skupaj s c. v Lescah in glede na okoliščine že z lastnim duhovnikom; ob tej priložnosti je označena kot »cerkvica« (ecclesiola). Vsaj v 13. stol. obdarjena z župnijskimi pravicami (1296 27/6 om. kot plebs; Otorepec št. 189). V des. seznamu 1296 izpadla. Leta 1461 priključena k novoust. ljublj. škofiji. – Do jožefinske reforme je ž. imela enklavo v Podhому v zasipski ž. Z nekaj njivami v Bregu je segla tudi prek Save (?); lastniku c. je očitno pripadal tudi tamkajšnji most.

5. Patronatna ž. Prezentacijska pravica v začetku gotovo v rokah posestnika cerkve in ozemlja, na katerem je bila c. ust., je pa morala kmalu preiti v celoti v roke arhidiakona Kranjske in Marke ter s tem posredno ogl. patriarha. 1377 (kot tudi že prej) je ž. pleno iure podeljeval arhidiakon Kranjske in Marke (1377 16/4; Articutus, ASU/AN, fasc. 5125/2, fol. 72r–75v), kar potrjuje tudi navedba v 1394 10/6 (kot spodaj; ž. je dotlej pleno iure podeljeval arhidiakon Kranjske). 1394 10/6 patriarh Janez podeli patronat nad c. Frideriku II. Ortenburškemu (MHVK 1862, 48ss). Prezentacijska pravica tako do 1418 ortenburška, do 1456 celjska in od tedaj dalje v rokah cesarja oz. deželnega glavarja. Ob podelitvi patronata Ortenburžanom 1394 konfirmacija župnika dodeljena radovljiškemu župniku, čigar pravica je po ustanovitvi ljublj. škofije prešla na ljublj. stolnega prošta (v viz. 1571 kolator deželni vladar, konfirmator prošt), že za Hrena ali pa pozneje je konfirmacijo prevzel ljublj. škof (viz. 1669). – Odvetništvo 1377 Ortenburžani (MHVK 1854, 90), pozneje njihovi dediči, 1771 gorenjsko okrožno glavarstvo (viz. 1771).

6. Podružnice:

(1) *Marijinega vnebovzvetja* v Lescah, om. kot podružnica Gorij 1115/1121, 1398 deloma osamosvojena s kapelanijo oz. vikariatom, priključena ž. v Radovljici morda v 16. stol. (gl. pod Radovljico!)

(2) *sv. Nikolaja* v Mevkužu (1571: »auf der Vischanitz«, tj. Višeljnica, om. 1428 7/2; ARS), om. posredno ok. 1330 ([?]; huba v Spodnjih Gorjah »pro lumine sancti Nicolai«; Bizjak, Urb., 206; toda gl. Bled-Otok), na novo z. in posv. 1465 (prout constat ex scriptura in arcu chori videl. anno 1465, viz. 1668), z ostanki sočasne poslikave (Mojster Bolfgang iz Crngroba). Sedanja ladja (v jedru še gotska) in zvonik 1739. – Ohranjeni gotski prezbiterij z zvezdastim obokom (Komelj: ok. 1430) prejkone iz časa posvetitve 1465, s sočasnimi freskami. (1464, 1571, 1631, 1653, 1668, 1783)

(3) *Sv. Trojice* v Sebenjah (v podhomske enklavi; Zebeinzalo, ok. 1075–1090; GZS III/306), ustanova (capella z beneficijem) grofice Ane Marije Thurn, roj. Lenkovič. Z. 1606 (1606 12/8 prošnja škofu Hrenu za položitev temeljnega kaman; NŠAL/ŠAL, fasc. 17/24) do 1608, posv. 1608 25/11 (KAL, fasc. 107/6), posv. oltarja 1618 (viz. 1653). (1631, 1653, 1655, 1668, 1771)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c. (1631: sacellum sto Michaeli dicatum), kostnica. Ob viz. 1648 (KAL, fasc. 23/2) profanirana. Je ni več. (1631)

VII. ŽUPNIJA SV. MARTINA NA BLEDU (GRAD)

1. Blejska Dobrava, Bodešče [Zgornje in Spodnje], Bohinjska Bela [Zgornja in Spodnja], Grad, Koritno, Kupljenik, Laze (= Zg. Laze), [Obrne], Radovna [del], Rečica [in Grimšice], [Ribno], Selo, Slamniki (= Na Slamniku), Spodnje Gorje, Višelnica, [Vršana], Želeče; pod *otoško proštijo* (eksemptno do 1688): Mlino [in Zazer], Otok.

2. praedium quo dicitur Ueldes, 1004 10/4 (GSZ III/17; UBHA I/14); del naselja s cerkvijo: Burch, 1253 (Bizjak, Urb., 188); in Angulo, in dem Winchle (v Kotu), 1306–1309 (Bizjak, Urb., 193).

3. C. om. brez patrocinija v des. seznamu 1296 (cappella de Veldis), s patrocinijem 1343 19/1 (in dem dorfe dacz sand Martein in dem Winchel; ARS). (Omemba cerkve na Bledu v popisu papeških dajatev iz leta 1247 se nanaša na Otok.) – Srednjeveška zgradba z gotskim zvezdasto obokanim prezbiterijem in ladjo s kasnejšima bočnima kapelama s freskami v ladji in prezbiteriju iz ok. 1445, podrtja 1902–1903. Sedanja novogotska c. z. 1904 po načrtu Friedricha von Schmidta in v izvedbi Josipa Vancaša, posv. 1905 27/8.

4. Lastniška c. domačih posestnikov v okviru radovljiške pražupnije, ki je v drugi pol. 10. stol. prešla v vladarjeve roke, s sočasnim grobiščem (Knific/Mlinar, št. 38). 1004 10/4 (kot zgoraj) kralj Henrik II. Bled skupaj s cerkvami in drugimi pritiklinami podari sãbenskemu (briksenškemu) škofu in njegovi škofiji, s tem, da desetine (omenjenih cerkva) dodeli stolnemu kapitlju, po smrti aktualnega škofa Albuina pa naj dve tretjini dohodkov pripadeta njegovim naslednikom, ena tretjina pa kapitlju. Tudi ko je Henrik II. 1011 22/5 (GZS III/28; UBHA I/15) sãbenskemu škofu predal v last blejski grad in 30 kraljevih kmetij med obema Savama, mu je ponovno prepustil tamkajšnje cerkve z desetinami. Med patriarhatsko reformo Briksnu odvezta, a ne preoblikovana v patriarhatsko ž., zato zdrsnila na raven podružnice rodinske oz. radovljiške pražupnije. V izvornem jedru des. seznama 1296, na fol. 101r, je ni, le v vrivku na fol. 103r se pojavlja neka »cappella de Veldis«, ki je nedvomno identična s to, a njena oznaka razkriva naravo kapele oziroma vikariata. Ni je tudi v seznamu papeških kolekt 1323. Prvič se kak blejski žpk. om. leta 1405 (Otošpec št. 1444), zatem leta 1469 (Andrej »zu Vels« med ustanovniki bratovščine Sv. Trojice v Radovljici; Lavtižar, Radolice, 24). Z vključitvijo v novoustanovljeno ljublj. škofijo (1461) je ž., podobno kot bohinjska, polagoma spet zdrsnila na raven vikariata v popolni lasti ljublj. stolnega prošta kot radovljiškega župnika, dokler je ni, kot v Bohinju, ljublj. škof (slej ko prej Tomaže Hren po 1616) odtegnil proštu in tu ponovno ustanovil ž., om. v viz. 1631.

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso znane (pleno iure radovljiškega župnika ali s potrditvijo ogl. patriarha?). 1571 pleno iure ljublj. stolnega prošta (kolator in konfirmator), tako še 1616 (Hrenovo poročilo papežu Pavlu V.; MHVK 1854, 62ss). Po ponovni »ustanovitvi« župnije (po 1616) pleno iure ljublj. škofa (viz. 1665: žpk. »promotus« po ljublj. škofu, »et confirmatus ab eodem, quem fatetur et reveretur ut legitimum suae parochiae patronum et collatorem«; viz. 1684). – Odvetništvo: gradivo govori za briksenško blejsko gosposčino (prim. ZUZ 1924, 197s), po viz. 1771 radovljiška gosposčina.

Lit.: F. Gornik, Zgodovina blejske župnije, 1990.

6. Podružnice:

(1) *sv. Andreja* na Rečici (Rieschisch, 1253; Bizjak, Urb., 186) (1631: Berda, 1655: in Werdu). Nova posv. 1563 v času briksenškega škofa, kardinala Krištofa Madruzzo (?; Gornik, 119; po napisu nad zakristijskimi vrati naj bi jo posv. kardinal osebno, kar spričo kardinalovih biografskih podatkov ni mogoče). Barokizirana, 1866 povečana.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Ožbalta* v Spodnjih Gorjah (Nider Go^oriach, 1319 11/8; ARS), om. 1501 5/12 (ARS). Barokizirana in predelana 1844 (Lavtižar, Radolica, 59). Briksenški grb z letnico 1628 (prim. viz. 1631), ki pa ne zadeva gradnje cerkve (prim. ZUZ 1924, 198).

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(3) *sv. Štefana* na (Blejski) Dobravi (Harde, 1253; Bizjak, Urb., 186), om. 1428 18/3 (Sand Stephan ze Hard; nekdanji ŽA Zasip), v popisu cerkva in ključarjev 1464 kot c. *sv. Krištofa* (kakšen olt. *sv. Krištofa* v c. ni dok.). Sedanja c. nova, posv. 1743 13/9 (Lavtižar, Radolica, 135; Gornik, 70). Kuracija že pred 1783 (Consign. 1783/II).

(1464, 1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Jakoba* v Ribnem (Riuenere, 1245 11/4; GZS V/854), om. 1400 21/5 (NšAL). Barokiziran gotski prezbitarij s freskami iz. ok. 1500. – 1789 – 1812 lok., ž. ust. 1901.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(5) *sv. Lenarta* v Bodeščah (Podesich, 1185 3/12; UBHA I, 55). Gotski zvezdasto obokani prezbitarij iz ok. 1440 s freskami (Komelj: ok. 1420–1430), srednjeveška tudi ladja, s freskami iz zgodnjega 16. stol.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(6) *sv. Štefana* na Kupljeniku (Kuplenikch, 1422 4/1; ARS). V jedru še srednjeveška.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Marjete* v Bohinjski Beli (Velach, 1253; Bizjak, Urb., 186; Vocheiner Velach, 1386; Bizjak, Urb., 194), iz zač. 17. stol., po CS nova, z. ok. 1750 in posv. 1754 (?; po Levičnik/Pokornu ok. 1770), sedanja posv. 1854. – 1789 lok., ž. ust. 1876.

(1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c., v zvoniku nad osilegijem.

(1655)

(2) *sv. Ingenuina in Albuina* na Blejskem gradu (castellum Veldes, 1011 22/5; GZS III/28). Gotska, prez. in rekonciliirana 1582 2/7 po škofu Janezu Tavčarju (viz. 1601, beležka v radovljiški matr. 1468). Barokizirana, nacionalizirana. Kaplan om. 1771 (viz. 1771).

(1601, 1689, 1771)

(3) *Marijinega vnebovzetja* (prvotno *Marijinega rojstva*) na Blejskem otoku, s proštom om. 1185 3/12 (prepositi sanctę Marię in lacu Veldes; ad honorem sancte et gloriose virginis Marię; UBHA I/46; Gornik, 150s), zatem v popisu dajatev za ogl. patriarhat iz leta 1247 v skupini samostanov in proštij (ecclesia Valdensis) in v des. seznamu 1296 kot »proštija« (prepositura Insule, prepositura de Veldis), dejansko pa cerkev-kapela z rektorjem (kaplanom), om. 1309 10/10 (UBHA II/127). Srednjeveško gradivo patrocinijske ne specifikira, iz kasnejšega gradiva pa je razvidno, da je bila c. posv. Marijinemu rojstvu (zabeležka 16./17. stol. v radovljiški matr. 1468 na dan 8/9: patrocinijska in Werdt sub Vells; procesija iz bohinjske župnije na vigilijo pred Marijinim rojstvom, om. v viz. 1771, tako tudi v več drugih virih). – Še v srednjem veku om. olt. *sv. Nikolaja*, dok. ok. 1330 posredno s hubo v Spodnjih Gorjah, ki je služila »pro lumine sancti Nicolai«; Bizjak, Urb., 206. Po Hrenovem vizitacijskem zapisniku 1601 je v c. poleg štirih oltarjev obstajal še oltar *sv. Nikolaja* »in Basilica«, se pravi na zahodni empori, ki pa ga v času Scarlicchijeve vizitacije (1631) ni bilo več. Ker gre za hubo otoške prošnje, je verjetnost, da gre za c. v Mevkužu (gl. tam), manj verjetna. – Cerkev stoji nad temelji več starejših cerkva, ki segajo verjetno v 8. stoletje v čas pokristjanjevanja Slovencev, vendar so jo morali briksenški

škofje ob podelitvi Bleda 1004 obnoviti in pri njej ustanoviti duhovniško službo, sicer si ne bi mogli kasneje lastiti njenih patronatskih in drugih pravic. V drugi pol. 12. stol. izdatno dotirana s strani briksenških škofov, začeni s škofom Hartmanom (1140–1164). Iz popisa 1247 in drugih dokumentov pa je razvidno, da si jo je medtem s polnimi pravicami pridobil ogl. patriarh. 1309 10/10 (UBHA II/127; Gornik, 195s) patriarh Otobon potrdi za rektorja kapele kandidata, ki ga je prezentiral briksenški škof, a obenem izjavi, da naj bi bil briksenški patronat nad kapelo sporen, medtem ko se je podoben spor 1337 21/10 (Otošec št. 802) iztekel v korist patriarhovega kandidata. Pozneje je obveljala briksenška prezentacija, briksenški škofje pa so v naslednjih dveh stoletjih eksemptnost od župnije razširili na eksemptnost od škofijske oblasti (ogl. patriarha). 1459 17/3 spor med Briksnom in Oglejem glede jurisdikcije, ki se je v Rimu ob odsotnosti ogl. zastopništva razrešil v korist briksenške škofije. 1483 21/1 prošnja prošta kapele na papeža Siksta IV., da bi ta c. utelesil mizi briksenškega kapitlja; inkorporacijska bula papeža Inocenca VIII. dat. 1485 3/9. Poskusi ljublj. škofije po ustanovitvi 1461, da pridobi cerkev, ki naj bi ji pripadla tako kot druge cerkve in kapele radovljiške pražupnije (1465 je škof Žiga Lamberg posvetil novo zgradbo ne oziraje se na pravice briksenškega škofa, tako tudi Krištof Ravbar leta 1523, 1601 jo je vizitiral Tomaž Hren), so vodili v nenehne spore med Ljubljano in Briksnom, ki so se končali 1688 10/6 s sporazumom: c. pripade ljublj. škofiji, briksenški škof pa sme v njej uporabljati pontifikalije. (F. Pokorn, IMK 1902, 85ss; Gornik, 195ss; gradivo v NŠAL/ŠAL, fasc. 14.) – Med izkopavanji 1962–1965, ki še niso sistematično objavljena (Knific/Mlinar, št. 37), je bilo na otoku odkritih več zgodnje- in visokosrednjeveških faz cerkve 1431 21/4 krški škof Lovrenc v Brežah podeli c. (capella prepositure Insule Veldensis ... in honorem gloriose et venerandis virginis Marie genetricis dei fundata) odpustke, mdr. tudi »ad fabricam istius capelle« (NŠAL). Posv. kora in oltarja 1465 5/12 po škofu Žigi Lambergu, z odpustki 1465 20/12 (NŠAL; obj. IMK 1894, 155–156). Na prošnjo Petra Knauerja, kasnejšega ljublj. stolnega prošta in radovljiškega župnika, dobi c. 1475 18/3 odpustke iz Rima za vzdrževanje in popravila (NŠAL). Popravljen po poškodbah v potresu ponovno posv. 1523 25/6 po škofu Krištofu Ravbarju (NŠAL). Postopoma barokizirana od 1679 dalje, 1690 bočna kapela sv. Ane, 1699–1700 v delu novi oltarji (F. Gornik, o. c., 154ss; ZUZ 1924, 152s), vendar ob uporabi starejšega zidovja (stari gotski prezbitarij z odkritimi freskami iz ok. leta 1470). V viz. 1601 in 1631 om. zidana zah. empora. – Kapelanija v prezentaciji briksenškega prošta (viz. 1631, v dodatku). Po sekularizaciji na Bavarskem (1803) kot podružnica podrejena blejskemu župniku in ž. – C. po drugi svetovni vojni nacionalizirana, 1990 spet odprta za bogoslužje. – Lit.: F. Gornik, o. c., 147ss; Kemperl, Romanja, 139ss. (1526, 1601, 1631, 1689, 1771, 1783)

(4) kapela v graščini Grimšice, s kaplanom. Sacelan v graščini je zabeležen tudi v popisu 1788. Sedanje poslopje prez. po letu 1869 (Gradovi I/1, 51), o kapeli ni podatkov. (1771)

(5) kapela v dvorcu Mlino (Seebach, Seepach). 1649 17/9 papež Inocenc X. dovoli obhajanje maš v kraju »Seepoch« v ljublj. diecezi (KAL, fasc. 10/14). O tem dvorcu ni podatkov (prvotni sedež rodu Seepacher; upravno poslopje otoškega gospostva?). Kapela Matere božje v Mlinem (Seebach; CC 1892) je bila po vsej verjetnosti v novem dvorcu Windischgrätzov, zgrajenem na tem mestu 1883–1885 (poznejši kraljevi dvorec Suvobor, zatem Titova rezidenca, danes Vila Bled).

VIII. ŽUPNIJA SV. MARTINA V BOHINJU (SREDNJA VAS)

1. Bitnje, Bohinjska Bistrica, Brod, [Bohinjska] Češnjica, Gorjuše, Jereka, Kamnje, Koprivnik, Laški Rovti, Lepence, Log, Nomenj, Nemški Rovt, Podjele, Polje, Ravne, Ribčev Laz, Savica, Srednja vas, Stara Fužina, Studor, Sv. Duh, Sv. Janez, Žlan.

2. Bochingun, ok. 1065/1075 (GZS III/234). Ime se sprva praviloma nanaša na Srednjo vas (Mittrrndorf[!], 1253; Bizjak, Urb., 185).

3. C. om. posredno z ž. v des. seznamu 1296, patrociniij izpričan 1493–1501 (sannt Mert; zw Mitterdorf [...] der kirchen sannt Merten; MMVK 1889, 114, 125). V jedru še srednjeveška. Trije oltarji posv. 1651 (viz. 1653). Prez. 1753–1755, posv. 1755 (napis nad glavnim vhodom; F. Ceklin, Planinski vestnik 1977/2, 70).

4. Zaradi okoliščin, ki so podobne tistim pri c. sv. Martina na Bledu, lahko sklepamo, da je bila cerkev v Bohinju ustanovljena, še preden je bohinjski okoliš prešel v last briksenške škofije, se pravi, vsaj do sredine 11. stol. Glede na poselitvene razmere, dokumentirane z arheološkim raziskovanjem, ki so sorodne tistim na Bledu, pa ni izključeno, da je c. tudi starejša (druga pol. 10. stol.). Prvotno pač lastniška, domnevno med patriarhatsko reformo ali najkasneje v 13. stol. preoblikovana v patriarhatsko ž., a odvisno od Radovljice. Izpričana v des. seznamu 1296 (plebs), žpk. določno om. med ustanovniki bratovščine Sv. Trojice v Radovljici 1469 (Lavtižar, Radolica, 24). Po vključitvi v ljublj. škofijo 1461 polagoma zdrsnila na raven vikariata v polni lasti ljublj. stolnega prošta, dokler je ni škof Tomaž Hren (menda leta 1617) odtegnil proštu in tu ponovno ustanovil ž. (MHVK 1854, 62ss).

5. Kanonične pavice v srednjem veku niso dokumentirane (pleno iure radovljiškega župnika ali s potrditvijo ogl. patriarha?). 1571 je bila ž. pleno iure (kolacija in konfirmacija) v rokah ljublj. stolnega prošta, tako tudi še 1616 (Hrenovo poročilo papežu Pavlu V.; MHVK 1854, 62ss). Po ponovni »ustanovitvi« župnije (menda 1617) pleno iure ljublj. škofa (viz. 1669, 1668, Valv. 1689). Odvetništvo: briksenška blejska gosposčina (viz. 1771).

Lit.: K. Rozman, Cerkevni spomeniki v Bohinju, v: Bohinjski zbornik, 1987.

6. Podružnice:

(1) *sv. Marjete* v Jereki (1526, 1631: v Češnjici, Chersdorf, 1253; Bizjak, Urb., 185), om. 1494 16/8 brez lokacije (ARS). 1502 3/10 ogl. gen. vikar Hieronim de Franciscis (pač v imenu ljublj. škofa) posveti glavni olt., 1523 6/6 posvetitev stranskega oltarja po škofu Krištofu Ravbarju (oboje viz. 1653). Sredi 17. stoletja prez. (ob. viz. 1668 nova).

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Pavla* pri Stari Fužini (1526: v Studorju; viz. zapisniki: ad antiquas fushinas), om. 1493–1501 (sannt Pawl; A. Kaspret, MMVK 1889, 114). 1652 posvetitev edinega oltarja (viz. 1668). Ladja še srednjeveška (freske na zahodni fasadi iz. ok. 1460), prezbiterij 16./17. stol.

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(3) *sv. Janeza Krstnika* ob jezeru (viz. jo lokalizirajo »na Poljano«), om. 1464 (zu San Johannes; Bizjak, Urb., 199) in 1493–1501 (sannt Johannes; kot prejšnja točka). 1502 om. proščenji (kirchtag) na Vnebohod in šentjanževo (A. Kaspret, MMVK 1889, 134). Stara krstna kapela bohinjskega okoliša. Romanska ladja (Zadnikar), poznogotsko obokana (ok. 1520, Komelj). Kratek gotski kor, ok. 1400 (Komelj). Freske od prve polovice 14. stol. v ladji dalje. (Po Levičnik/Pokornu posv. 1563).

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(4) *Sv. Duha* (in *Sv. Trojice*) ob jezeru, om. 1493–1501 (zw dem heyling geist; kot zgoraj). Sedanja zgradba baročna (1743; MMC, 587).

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(5) *sv. Nikolaja* v Bohinjski Bistrici (Vustris, 1253; Bizjak, Urb., 186). Sed. c. z. 1882–1884 (stavbenik Franc Faleschini ml.), posv. 1885 15/8 (Lavtižar, Radolica, 38). 1609 načrt za ust. župnije (ZUZ 1924, 197) ni bil uresničen. – Ž. ust. 1788.

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(6) *Marijinega vnebovzetja* na Bitnjah (Pitenach, 1185 3/12; UBHA I, 55), posv. 1142 11/1 po pičenskem škofu Goteboldu in ogl. patriarhu Peregrinu I. (Höfler, Cerkev, 216), sicer pa om. 1494 16/8 (ARS). Verjetno prva cerkev v Spodnji dolini. 1650 se je lastnik fužin Janez Gašper Jerič ponudil, da tu ustanovi beneficij (ZUZ 1924, 198), nova z. do 1673 (letnica na portalu) na pobudo rožnovenske bratovščine (Kemperl, Romanja, 136s). Podelitev odpustkov 1748 (NšAL / ŠAL, fasc. 37/53).

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Ahaca* na Nemškem Rovtu (Boloix, 1253; Bizjak, Urb., 186; Gerute, 1287 6/10; UBHA I, 232). 1492 koprski škof in gen. vikar ogl. patriarha Jakob Valaresso posveti z dovoljenjem stolnega prošta Petra Knauerja stranski olt. v čast sv. Florijana in Sebastijana (viz. 1653, 1668). Barokizirana.

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(8) *sv. Marije Magdalene* (1689: *sv. Jerneja*) na Brodu (Vurte, 1253; Bizjak, Urb., 185), om. 1503 4/12 (ARS), posv. 1521 26/6 po Krištofu Ravbarju (viz. 1653). Sv. Jerneju posv. stranski olt. Še srednjeveška ladja in gotsko obokan kor, s freskami (Jernej iz Loke).

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c. na pokopališču (karner), 1653 podrta. (1631, 1653)

(2) kapela v fužinarski graščini v Bohinjski Bistrici. 1742 7/4 papež Benedikt XIV. odobri Jožefu Pittoniju, lastniku fužin v Bohinju, obhajanje dnevne maše v njegovi zasebni kapeli (NŠAL/ŠAL, fasc. 35/22). Za časa baronov Zois (1771) neoskrbovana.

(1771)

IX. ŽUPNIJA SV. ANDREJA V MOŠNJAH

1. Brezje, Črnivec, Dobrava, Dobravica [?, gl. ž. Šmartin pri Kranju], Dobro polje (del) [v ž. Radovljica!], Globoko [v ž. Radovljica!], Gorica, Mišače, Noše, Otok Zgornji in Spodnji, Podnart, Prezrenje, Vrbnje.

2. Mosnach, 1154 1/4 (GZS IV/323; Bernhard št. P5).

3. C. brez patrocinija om. 1154 1/4 (unam ecclesiam in loco, qui Mosnach dicitur, kot zgoraj), patrocinij izpričan 1345 13/1 (plebs sancti Andree in Mošchnach; ASU/AN, Gubertinus, fasc. 5120, zv. 11). 1405 5/7 om. bratovščina sv. Nikolaja (ARS) (patrocinij stranskega oltarja), z mašno ustanovo vdove Henrika z Gorice. – Sedanja zgradba v osnovi romanska triladijska slojna bazilika brez transepta, nekdanje ravno krita ali z odprtim ostrešjem, iz. 12. stol. (Zadnikar). Obokanje stranskih ladij gotsko, prva pol. 15. stol. (Kornelj), takrat verjetno tudi nov prezbitarij (barokiziran, freske iz sredine 15. stol) in kapela Sv. Trojice, zaključek južne stranske ladje ob prezbitariju. (Po Lavtizarju, Rad., 106, letnica 1399 pri glavnem vhodu v cerkev.) Ob viz. 1631 je škof velel iz kapele Sv. Trojice (in cornu epistolae) napraviti zakristijo. Obok srednje ladje zgodnjebaročen (pred viz. 1655).

4. Lastniška c. 10./11. stol., z grobiščem karantansko-köttlaške kulture (Knific/Mlinar, št. 41), v 11./12. stol. preoblikovana v patronatno ž. Žpk. (plebanus) om. 1283 19/6 (MC V, 360), ž. (plebs) navedena tudi v des. seznamu 1296. 1461 skupaj z matično ž. (Radovljica) pripojena novoustanovljeni ljublj. škofiji.

5. C. je prejkone nastala kot lastniška, čeravno je prišla v patriarhove roke. Patriarh Peregrin I. jo je 1154 1/4 (kot zgoraj) podelil Ulriku, bratu Majnharda s Šumberka in škofu v Trevisu, v zameno za njegovi cerkvi v Preddvoru in Tupaličah, ki ju je patriarh podelil vetrinjskemu samostanu. Patronat s prezentacijo v laških rokah, prvotno pač Šumberških, v 14. stol. Ortenburžanov (om. 1394 10/6, MHVK 1862, 48ss, in qua ius Patronatus vestri progenitores [tj. Friderika Ortenburškega] et vos ab antiquo habuistis), zatem (1418) celjskih grofov in (1456) Habsburžanov oz. deželnega vladarja. Potrditev s strani radovljiškega župnika, vsaj od leta 1394 dalje (izrecno naročeno 1394 10/6, kot zgoraj), če že ne prej. Tako, analogno s Kranjsko Goro in Zgornjimi Gorjami, do 1461 ljublj. stolnega prošta (v viz. 1571 ni posebej navedeno), kasneje ljublj. škofa (viz. 1668, 1684). – 1377 v odvetništvu Friderika Ortenburškega (MHVK 1854, 90).

Lit.: D. Žnidaršič, Fara Mošnje skozi 850 let, 2004.

6. Podružnice:

(1) *sv. Vida* (zdaj Bazilika *Marije Pomagaj*) na Brezjah (Fresiach, 1350 9/6; ARS). 1800 prizidana kapela Marije Pomočnice, od 1814 (milostna podoba Marije Pomagaj Lepolda Layerja) vse bolj obiskana božja pot. Nova c. z. 1889–1900 (arh. Robert Milkowitz), z ohranjeno kapelo Marije pomagaj, posv. 1900 7/8. 1897/1898 priz. frančiškanski samostan, c. podrejena neposredno škofijskemu ordinariatu. 1988 papež Janez Pavel II. c. odlikuje s častnim naslovom basilica minor. 1999 7/9 Slovenska škofovska konferenca razglasi baziliko za slovensko Marijino narodno svetišče. (Lavtižar, Radolica, 108; J. Dežman, Marija Pomagaj, 2014.) (1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1771, 1783)

(2) *sv. Janeza Krstnika* na Spodnjem Otoku (Werd, 1326 25/7; ARS), om. 1405 27/3 (Oto-repec št. 1444) in 1413 23/9 (ARS) kot mošenjska podružnica. Patrocinij govori za krstno c. radovljiške pražupnije. Ladja (freske na zahodni zunanjščini) in prezbiterij (v gotski tradiciji, 16. stol.; Komelj) še srednjeveška. Na portalu letnica 1694. (1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1771, 1783)

(3) *Sv. Križa* v Dobravi (Oberhard, 1351 28/8; ARS). Sedanja c. sez. ok. 1750, ob viz. 1771 še neposvečena (viz. 1771). – Lok. 1788, ž. ust, 1876. (1526, 1571, 1631, 1655, 1668, 1689, 1771, 1783)

X. ŽUPNIJA SV. LENARTA V KROPI

1. Kropa.

2. Chropp, 1498 (urb. Radovljica; toda gl. spodaj).

3. Prvotno c. sv. Janeza Krstnika, radovljiška podružnica, prvič om. v popisu cerkva in ključarjev 1464 kot c. sv. Lenarta, v radovljiški matr. 1468 s patrocinijem 24. junija in še enim olt. sv. *Barbare* (pač rudarskim!). Dalje zabeležena v nekem kupnem pismu 1474 22/7 kot c. »der heiligen drÿvaltikeit Sanndt Johannes Bot. Taffers und Sanns Jeronime in der Cropp« (prepis 17. stol. v NšAL/ŠAL, fasc. 14/7). Po Valv. 1689 je c. dal sezidati Lenart Kacijaner leta 1481. Rekonciliirana 1575 (zabeležka v radovljiški matr. 1468), ob. viz. 1669 nova kapela sv. *Barbare*, med oltarji še vedno olt. sv. Janeza Krstnika (viz. 1661). Razširjena 1694, ponovno prez., povečana in obokana 1768 (zabeležka v urbarju ž. c. iz 1760; NšAL, ŽA Kropa, RK fasc. 1.).

4. Lenart Kacijaner, po Valvasorju graditelj cerkve (sicer v nekem kupnem pismu cerkve 1482 28/10, prepis v NšAL/ŠAL, fasc. 14/22, naveden kot oskrbnik na gradu Waldenburg pri Radovljici), je verjetno v njej ustanovil tudi beneficij. Ž. ust. 1601 24/7 po nadvojvodi Ferdinandu, v čigar radovljiškem gospostvu je ležala c. (NšAL/ŠAL, fasc. 14/23–24), 1608 tu om. žpk. (Časopis za slov. jezik, književnost in zgodovino, 1927, 84). Vendar se je izkazalo, da je bila premalo dotirana. Med 1616 in 1618 so si prebivalci Kroke pri nadvojvodu in škofu prizadevali, da bi beneficija sv. Marije in sv. Katarine iz Lesc prenesli v Kropo (ib., fasc. 14/26; 25/3). Ž. dokončno ust. 1620 10/7 z dodatno dotacijo cesarja Ferdinanda II.

5. Patronat s prezentacijo cesar oz. deželni vladar (Valv. 1689), potrditev ljublj. škof. Po viz. 1771 patron knezoškof ljublj.

6. Podružnice:

(1) *Matere božje* v Kropi (»v gozdu«), ust. 1712 7/4 in z. 1712/1713 (NšAL/ŠAL, fasc. 14/27) in posv. 1729, od 1746 z beneficiatom (MMC). Povečana 1868 (MMC). Romarska (Lavtižar, Radolica, 91s; Kemperl, Romanja, 193s). (1771, 1783)

XI. ŽUPNIJA SV. MARTINA V ŠMARTINU PRI KRANJU

1. Besnica [Zgornja in Spodnja], Breg, Drulovka, Bitnje Zgornje in Srednje, [Gorenja Sava], Jama, Javornik, Mavčiče, Okroglo, Orehek, Podreča (del), Pševo, Praše, [Rakovica], Stražišče, [Šrotenturm oz. Šentpeter], Sv. Jošt, [Šmarjetna gora], Zabukovje, Žeje; *vikariat Ovsišče*: Brezovica, [Češnjica, samo del s cerkvijo?], Dobravica, Poljšica, Rovte.

2. Kraj om. posredno župnikom ([...] S. Martini) leta 1163 (kot spodaj).

3. C. om. posredno z župnikom in patrocinijem leta 1163 (kot spodaj). – Prvotna c. je stala poleg starega mostu prek Save (prim npr. *daselbst bey der prugkhen vor Crainburg*, 1505 25/4; ARS; lokacija potrjena z arheološkim izkopavanjem, staroslovansko grobišče, nekdanja kostnica; VS XXII, 1979, 319ss; Zadnikar, 483s; Knific/Mlinar, št. 44), zaznamovana tudi v Zemljevidu 4, sekc. 160, na lokaciji Gorenja Sava). Nova zgrajena v Stražišču 1728–1734, posv. 1737 13/10 (Lavtižar, Kranj, 227ss). – Marijin olt. z bratovščino, ust. 1445 (Lavtižar, *ib.*, 237), om. tudi 1475 35/6 (ARS).

4. Stara lastniška c. neznanega posestnika, morda že iz druge pol. 10. stol., v okviru kranjske pražupnije, in zatem ž., domnevno nastala med patriarhatsko reformo v drugi pol. 11. stol. O prvotni lastniški naravi cerkve priča enklava (Žeje) v mejah predjožefinske kranjske župnije, prek Save pa se je segla tudi pri Okroglem. O starosti cerkve na njeni prvotni lokaciji priča tudi staroslovansko grobišče (gl. zgoraj). Om. posredno z župnikom leta 1163 (GZS IV/462) in zopet 1248 19/2 (Zahn III, 78), kot plebs tudi v des. seznamu 1296, 1461 priključena k novoustanovljeni ljublj. škofiji.

5. Patronat nad ž. pred 15. stoletjem ni jasen, se pa je moral v določeni meri povezovati s posestništvom ozemlja oz. gradu Wartenberg (Stražišče), ki so ga v 12. stol. postavili Ortenburžani, ga 1192/1197 odkupili freisinški škofje in ga dali podreti; Ortenburžani so se gradu odrekli šele leta 1263. V 13. in v zač. 14. stol. so župnika prezentirali freisinški škofje (morda Viljema iz rodu loških ministerialov, izpričanega med 1280 in 1292; FRA II 31, št. 367, 395, 403; zagotovo Konrada, kanonika v Moosburgu in škofovega kaplana, 1311 16/3; Otorepec št. 279; FRA II 35, št. 484). Leta 1319 je prezentacijsko pravico izvajala grofica Beatrika Goriško-Tirolska (1319 21/3; Bianchi, Doc. I, 212). Med 1327 in 1330 dokumentirani spori med več pretendenti na župniško mesto (Vl. Levec, IMK 1903, 21s), v katerih se je s pomočjo grofa Henrika Ortenburškega kot župnik uveljavil Henrik iz Gorij, žpk. v Mošnjah in grofov kaplan (om. 1342; IMK 1891, 30). Med zadevnimi dokumenti kakšne pravice freisinških škofov niso omenjene. Vendar se tudi Ortenburžanom ni posrečilo, da bi za stalno pridobili patronat nad župnijo. Ž. je morala ostati bolj ali manj ogl. z vsemi pravicami do leta 1448, ko je papež Nikolaj V. njen patronat podelil cesarju Frideriku III. Leta 1461 pa je pod nominalnim župnikom Žigom Lambergom, prvim ljublj. škofom, v celoti prešla v novoustanovljeno ljublj. škofijo kot škofova menzalna posest. Potrditev do 1461 ogl. patriarh, po 1461 pleno iure ljublj. škofa.

Lit.: Lavtižar, Kranj.

6. Podružnice:

(1) *sv. Uršule* v Srednjih Bitnjah (Vitingen, 1160; GZS IV/410) (Valv. 1689: Im Felde, Sor-skupule). Po viz. 1631 nekdanj lesena, posv. temeljnega kamna 1612 26/8, posv. 1619 5/5 po škofu Tomažu Hrenu v čast sv. Trem kraljem in sv. Uršuli. Sedanja zgrdba v glavnem iz časa posvetitve.

(1631, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Tomaža* v Zgornjih Bitnjah (Vitingen, 1160; kot zgoraj), om. ok. 1470 (IMK 1894, platnice zv. 5). Posv. z enim oltarejm 1521 11/11 po škofu Krištofu Ravbarju (ARS). Verjetno romanska ladja, gotski kor z zvezdastim obokom (Komelj, 279: konec 15. stol.).

(1631, 1668, 1689, 1783)

(3) *Materne božje (Marije Pomočnice kristjanov)* na Bregu ob Savi (zdaj Kranj – Drulovka/Breg) (an dem Rayn, 1464, 28/10; ARS). Posv. po pičenskem škofu Martinu sredi 15. stol. (NŠAL, viz. 1668). 1874 obokana, barokizirana. (Kemperl, Romanja, 146s.) – Ž. ust. 1983. (1631, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Mihaela* v Drulovki (Drwlawitz, 1436; celjski fevdi). Barokizirana. – 1526 v dežel-skem sodišču Goričane. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(5) *sv. Jerneja* v Stražišču (predium Strasista vocatum, 1002 24/11; GZS III/9), om. 1454 30/6 (IMK 1894, platnice zv. 5). Prezbitarij v gotski tradiciji, zgrajen 1640 (viz. 1668). Ladja obokana 1842 (napis). (1631, 1668, 1689, 1783)

(6) *sv. Jošta* na gori (Sv. Jošt), om. 1436 (celjski fevdi). V osnovi srednjeveška, z gotskim prezbitarijem (poslikava Jerneja iz Loke, ok. 1430), barokizirana 1735 (letnica na slavoloku, pevski kor 1740). V 18. stol. ust. ekspozitura (Maček, Ustanove, 491s). Zelo obiskana romarska pot že v srednjem veku (Kemperl, Romanja, 261ss). (1631, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Marjete* na Šmarjetni gori, om. posredno 1274 24/10 (FRA II 31, 329). 1324 10/8 šmartinski žpk. Henrik iz Gorij ustanovi tu kapelanijo v prezentaciji šmartinskih župnikov (Gubertinus, ASU/AN fasc. 5120, zv. 11, 81r; IMK 1891, 7, 30). Kor zgrajen 1668 (viz. 1668). Ob jožefinski reformi opuščena in propadla, 1989 z. nova. (1631, 1668, 1689, 1783)

(8) *sv. Petra* pri Šentpeterskem gradu (Schrottenthurn) pod Šmarjetno goro, om. 1369 22/12 s krajem (Sand Peter; HHStAW; 1421, 1423: Sand Peter vnder Sand Margreten perg; Blaznik, Urb., 226, 230). Viz. 1631: profanirana po protestantih in rekonciliirana 1645 4/5, z grobnico lastnikov gradu Siegersdorferjev (viz. 1668). V viz. 1771 posebej om. kot ena od dveh posv. kapel sv. Petra in Pavla pri gospostvu Schrottenthurn. Romanska osnova (arheološko dokumentirana polkrožna apsida). Po vojni profanirana in propadla, obnovljena. V Consign. 1783 ni om. (1631, 1668, 1689, 1771)

(9) *sv. Janeza Krstnika* v Spodnji Besnici, om. 1291 (in Veznitz aput ecclesiam; Blaznik, Urb., 163; k identifikaciji cerkve gl. M. Kos, GHTS, 10, 11), s patrocinijem 1456 7/2 (in der Vessnitz, zu sand Johans, sand Johans kirchen; ARS), posv. (rekonciliirana) po škofu Frančišku Kacijanarju 1542 24/6 (ARS). Prva cerkev na območju Besnice v vlogi krstne c. Gotski kor z zvezdastim obokom (Komelj, 279: zač. 16. stol). Obokana 1843, zvonik 1755 (Lavtižar, Kranj, 263s). (1631, 1668, 1689, 1783)

(10) *sv. Egidija (Tilna)* v Zgornji Besnici (Veznitz 1291; Blaznik, Urb., 163), om. 1481 skupaj s c. sv. Janeza v aktih o sporih med Kranjčani in Ločani glede meje deželnosodske oblasti, ki so jo Kranjčani želeli raztegniti na besniško ozemlje (im tall Vessnicz da sindt vier dörrffer vnnd zwo khirchen; die gancz Vesnicz sandt Johans, sandt Gilgen darin gelegen; po M. Kosu, GHTS, 10). Posv. z dvema oltarjema 1521 11/11 po škofu Krištofu Ravbarju (ARS), olt. sv. Radegunde in sv. Elizabete Ogrske na evang. strani posv. 1651 (viz. 1668). Nova c. z. 1778–1779, posv. 1782 16/9. – Kuracija ali vik. (v resnici subvikariat, ker je v Šmartinu zaradi inkorporacije škofovi menzi takrat rezidiral vikar in ne žpk.) ust. 1779 11/12 (Maček, Ustanove, 479s), ž. ust. 1901. – Lit.: F. Pokorn, Besnica pri Kranju, 1909. (1631, 1668, 1689, 1783)

(11) *sv. Pavla* v Mavčičah (Maltschitz, Maltzitsch, 1439, urb. Kamnik), om. 1444 30/5 kot c. sv. Pavla in sv. Petra in 1455 29/1 kot c. sv. Pavla (oboje ARS). 3 oltarji posv. 1669 2/7 (viz. 1668, in margine). Sedanja ladja z. 1826 in posv. 1828 17/8, kor prezidan (Lavtižar, Kranj 124s). – 1526 v deželskem sodišču Goričane, om. brez kraja kot c. sv. Pavla z bratovščino sv. Volbenka (patrocinij stranskega oltarja). – Ž. ust. 1875. (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(12) *sv. Lenarta* na Jami (Lu^oge, 1290 9/6; FRA II/35, 4, pod 1300[?] 9/6), om. 1433 10/5 (ARS). Barokizirana, ladja obokana 1858.

(1631, 1668, 1689, 1783)

(13) *sv. Kancijana* v Podreči (Patriarchsdorf, 1334, 24/5, GHTS), om. v popisu kranjskih cerkvenih dragocenosti 1526 kot c. *sv. Primoža in Felicijana* (ležala je v smledniškem dežel-skem sodišču) (*sv. Primožu in Felicijanu* posv. olt. na evang. strani). Sedanja c. z. 1853 (Lavtižar, Kranj, 130).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(14) *sv. Marije Magdalene* v Prašah (Praschach, 1291; Blaznik, Urb., 140). Barokizirana. Ladja obokana 1858 (Lavtižar, Kranj, 130).

(1631, 1668, 1689, 1783)

(15) *sv. Marije Magdalene* na Okroglem (Ocho^olach[!], 1263 2/6, FRA II 31, 239; Ocroglach, 1274 24/10, FRA II/31, 329). Vas v posesti Ortenburžanov, ki so jo ti morali leta 1263 (kot spredaj) odstopiti freinsinškemu škofu. Valv. 1689 ima v tej ž. neko c. naše Ljube Gospe brez navedbe kraja. V osnovi romanska ladja z gotskim prezbitrijem, barokizirana. V ladji nekdanj raven strop, po viz. 1668 datiran 1638.

(1631, 1668, 1783)

(16) *sv. Nikolaja* na Ovsišah (Olše) (Harlant, 1291; Blaznik, Urb., 163), om. 1481 (Staatsarchiv München, Kreisarchiv, fasc. 36, fol. 192; GHTS, 417). Barokizirana. V i k a r i a t ust. 1731 10/9 s podružnico na Češnjici (Maček, Ustanove, 484). – Ž. ust. 1862.

(1631, 1668, 1689, 1783)

(17) *sv. Tomaža* na Češnjici pri Kropi (Chersteten, 1291; Blaznik, Urb., 163), om. 1481 (kot zgoraj; GHTS, 83). Po viz. 1668 kor nov, gl. olt. posv. 1665 po škofu Jožefu Rabatta. Ladja s konca 17. stol. (?), letnica 1696 nad portalom), popravljena 1763, obokana 1814 (Lavtižar, Radolica, 114)

(1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c., kostnica. Ob izkopavanju na lokaciji stare ž. c. s staroslovanskim grobiščem odkriti temelji romanske rotunde (Zadnikar, 483s).

(1631)

(2) *Sv. Trojice* pri župnišču v Šmartinu.

(1771)

XII. ŽUPNIJA SV. JAKOBA V PODBREZJAH

1. Britof, Dobro polje (del) (= Malo Dobro polje), Dolenja vas, Ljubno, Otoče, Posavec, Praproče [in (?) Ovše], Srednja vas, Tabor (= Podtabor), Zaloše, Zvirče.

2. Podfriesyach, 1359 10/12 (HHStAW).

3. C. s patrociniem om. v popisu cerkva in ključarjev radovljiškega gospostva 1464, z beneficijem 1484 (beneficium sancti Jacobi in Potbresiach; AAU, Chiese). Sedanja zgradba posv. 1654 (?).

4. Beneficij kranjske ž., posredno dok. že z omembo 1464, saj bi v nasprotnem primeru c. popis obšel, v poznem 15. stol. povzdignjen v vik. 1494 7/10 se om. Florijan, plebanus ad S. Jacobum in pobresane (AAU, Acta 17, nefoliirano). (Darovnica iz leta 1502, ki jo Lavtižar, Kranj, 145s, razume kot začetek vikariata, se ne nanaša na to.) V popisu 1526 kot župnijska (v radovljiškem deželskem sodišču), pri Bizanciju 1581 kot plebs (pieve, non visitata). Do jožefinske reforme se c. redno navaja kot župnijska, vendar je v njej rezidiral le od kranjskega župnika odvisen vikar.

5. Vik. kranjske župnije v prezentaciji kranjskega župnika oz. (po ustanovitvi škofije) ljublj. škofa. S Tomažem Hrenom pleno iure ljublj. škofa kot naslovnega kranjskega župnika (gl. tudi št. XIII in XV).

6. Podružnice:

(1) *sv. Benedikta (Žalostne Matere božje)* na Taboru, om. 1502 (Lavtižar, Kranj, 145s). Prezidana 1682 (napis nad glavnim vhodom). 1770 ust. bratovščina ŽMB (viz. 1771). Ob viz. 1771 tu dva beneficiata. V Consign. 1783 manjka. Romarska (Kemperl, Romanja, 284ss). (1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771)

(2) *sv. Lovrenca (zdaj Marije pomočnice)* v Ljubnem (Lewfel, 1358 1/10; ARS), om. kupno pismo cerkve iz 1377 (viz. 1654). Iz ok. 1600, barokizirana. Ok. 1700 postala zelo obiskana Marijina božja pot (1704 5/7 ust. vplivna bratovščina Marije pomočnice; Kemperl, Romanja, 220ss), po viz. 1771 tu dva beneficiata. – Ž. ust. 1786, sedanja c. po predelavi (po MMC) posv. 1824.

(1464, 1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(3) *sv. Antona op.* v Otočah (Ottosach, 1368 20/7; HHStAW). Deloma še gotška. Po viz. 1771 tu kurat.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) *Matere božje* na pokopališču v Podbrezjah, om. 1484 (capella beate Marie Virginis syta super carnario; AAU, Chiese), kostnica pri ž. c. Ne stoji več, v vizitacijah ni om.

XIII. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V KRIŽAH

1. Bistrica, Breg, Brezje, [Golnik, Gozd], Pristava, Retnje, Sebenje, Senično, Spodnje Duplje (del [s cerkvijo]), Vetrno, Žiganja vas.

2. Zum Krêwcz, ok. 1420 (urb. Svibno, fol. 37v).

3. C. om. ok. 1420 (zum Krêwcz beÿ der kyrchen; urb. Svibno, fol. 39r); 1421 4/5 (Goczhaus des heiligen Chrewz; NšAL). 1494 10/6 jo je, pred leti onečaščeno od Turkov, rekonciliiral ogl. gen. vikar škof Peter Carlo (NšAL; tudi Lavtižar, Kranj, 109s). Sedanja zgradba posv. 1830 29/8.

4. Poznosrednjeveški vik. v okviru kranjske pražupnije, om. prvič kot fara 1427 25/11 (NšAL). Kot pri drugih vikariatnih župnijah kranjske pražupnije (Podbrezje, Preddvor) se tu pozneje navaja ž. (prvič 1581: pieve, ki je vizitator ni obiskal), vendar je pri njej rezidirala le od kranjskega župnika odvisen vikar.

5. S kranjsko ž. 1461 oz. 1507 utelešena mizi ljublj. škofa, ki ostaja prezentator in s Tomažem Hrenom tudi konfirmator župniškega mesta.

Lit. (za Duplje): I. Vrhovnik, A. Koblar, Zgodovina nakelske, dupljanske in goriške fare, 1885.

6. Podružnice:

(1) *sv. Jerneja* v Seničnem (prvotno Stenično) (Guttenaw, Gutenau, 1340 2/11; listina nek-daj v ŽA Križe, insert v 1455 31/8; NšAL), om. 1340 2/11, ko je prejela odpustke po senjskem škofu Protivi (kot spredaj). Posv. kora in oltarja po pičenskem škofu Martinu 1455 9/8 (v 1455 31/8, kot spredaj), ki tudi potrdi odpustke škofa Protive. 1500 7/5 prejme odpustke 12 rimskih kardinalov za popravila in vzdrževanje (NšAL). 1502 26/9 posv. stranskega oltarja sv. Florijana (viz. 1654). – Ohranjeni gotški kor (Komelj: ok. 1430) prejkone iz časa posvetitve 1455, freske istrske smeri ok. 1500.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(2) *sv. Nikolaja* v Gozdu (Wald, ok. 1400; MMVK 1890, 43, 44), posv. c. in oltarjev 1451 15/6 po pičenskem škofu Martinu (viz. 1654). Izvirni gotski kor še stoji (Komelj). (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(3) *Sv. Duha* v Gozdu, posv. 1451 15/6 (kot zgoraj). Ob viz. 1649 (KAL, fasc. 23/3) v njej prepovedano maševanje. V viz. 1668 ni več om., izginula. (1581, 1631, 1654)

(4) *sv. Urha* v Žiganji vasi (Sidigoystorf, 1350 27/11; NšAL), obdarjena z odpustki že 1327 (Lavtižar, Kranj, 120; listina izgubljena), in ponovno 1350 27/11 (kot zgoraj.) – Ladja še romanska (Zadnikar), s freskami iz ok. 1420. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(5) *sv. Jurija* na Bistrici nad Tržičem (Fuistriza villam, 1050/1063; GZS III/143), om. posredno 1444 z »goro sv. Jurija« (avstr. fevdi). Posv. 1517 16/5 po gen. vikarju Danielu de Rubeis (viz. 1654; listina obj. v MHVK 1860, 76s; Lavtižar, Kranj, 114, ima 1512 16/5). V celoti še srednjeveška z gotsko obokanim korom (Komelj: zač. 16. stol.). – Ž. ust. 1971 25/3 pri novi kapeli sv. Marije Goretti v župnijskem domu. (1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(6) *sv. Neže* na Brezjah pri Tržiču (Nabrezi, ok. 1050/ok. 1065; GZS III/169), om. 1436 (Bresyach bei sand Agnesen; celjski fevdi). Posv. 1437 po pičenskem škofu Martinu in 1517 po gen. vikarju Danielu de Rubeisu (viz. 1668). Nova z. 1736 (ob viz. 1771 zaradi potresa tako poškodovana, da je ni mogoče povno posvetiti) in zatem še 1864. Zaradi talne vode razpadla in 1966 porušena (MMC), nova (arh. Tone Bitenc) posv. 1967 12/11. – 1526 v radovljiškem deželskem sodišču. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(7) *sv. Vida in Martina* (1526, 1581, 1631, 1684 in 1654 samo *sv. Vida* oz. *Vida in Modesta* 1581, v viz. 1649 [KAL, fasc. 23/3] in pri Valv. 1689 samo *sv. Martina*, ob posv. 1454 in 1494 ter v viz. 1668, 1771 in Consign. 1783 oba patrocinija) v Spodnjih Dupljah (Duplach, 1205/1208; GZS V/96;²⁵ ze Niderm Devplach, 1348 4/5; HHStAW). Posv. kora in oltarjev 1454 11/11 (Vrhovnik/Koblar, 189–190; listina izgubljena). Ponovna posv. c. ter oltarjev sv. Vida in sv. Martina 1494 10/6 (viz. 1654; isti datum kot zgoraj pri ž. c.: verodostojnost sporočila potrjuje ustrezna listina za Križe v NšAL, ki je bila izdana v Spodnjih Dupljah!). – Prvotna cerkev je stala v bregu severovzhodno nad vasjo (gl. tudi Zemljevid 4, sekc. 151, v Opisu, 72, nadrobnosti ni), grobišče ob njej z najdbami karantansko-köttlaške kulture (Knific/Mlinar, št. 42) kaže, da je to bila lastniška c. z zgodnjersrednjeveškim dvorom, ki je propadel. Glede na to, da sta bila prva znana dupljanska viteza, om. 1205/1208 (kot zgoraj in op.), andeška ministeriala, njunega sedeža ne gre poistovetiti z om. dvorom. Tudi dupljanska (Posarellijeva) graščina, prvič izpričana morebiti 1348 4/5 kot »hof ze Niderm Devplach« (HHStAW), ne more biti naslednica tega dvora, saj je ležala na drugi strani vasi in v mejah nakelske župnije. – Sedanja c. z. v vasi leta 1789. Lok. 1785, ž. ust. 1876 s pridruženno p. c. sv. Mihaela v Zgornjih Dupljah. (1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v gradu Gutenberg (Gûotenberg, Gvotenberch, 1156; GZS IV/366), om. s kaplanom 1487 18/1 (AAU, Acta 12, 331r). Grad v razvalinah.

(2) *Matere božje* v gradu Golnik (Gallenfels). 1660 13/1 podelitev odpustkov iz Rima (KAL, fasc. 56/10). Grad v osnovi iz 17. stol., kapela lokalizirana (Gradovi I/1, 49). V popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 117/11) tu om. duhovnik. (1771)

²⁵ Ta navedba se bržkone nanaša na Zgornje Duplje v nakelski župniji, saj sta po tem kraju imenovana brata Albero in Bertold bila andeška ministeriala, zaradi česar je treba njun sedež postaviti v domnevni dvor pri tamkajšnji cerkvi sv. Mihaela. Raba kaže, da so bile s toponimom Duplje brez dodatne označbe praviloma mišljene Zgornje Duplje.

XIV. ŽUPNIJA SV. PETRA V NAKLEM

1. Bistrica, Cegelnica, Duplje Spodnje [samo graščina in 5 družin], Duplje Zgornje, Goriče, [Malo Naklo], [Pivka], Polica, Srednja vas, Strahinj, Struževo, Svarje, Zadruga, Zalog.

2. Nachel, 1241 30/4 (GZS V/764).

3. C. om. posredno z župnikom 1271 27/10 (MC V/60), s patrocijem 1348 3/3, ko je zaradi množičnega obiskovanja prejela odpustke s strani papeža Klemenca VI. v Avignonu (NšAL). Posv. 1517 11/6 (Vrhovnik/Koblar, 47, 177–178). 1709 prizidana in 1712 6/6 posv. kapela sv. Antona Pad. z bratovščino. Sedanja c. z. 1753–1755 po načrtih Matije Perskega (Šumi/Sapač) in posv. 1761 13/6. – Še v srednjem veku om olt. *Matere božje* z bratovščino 1363 25/4 (NšAL; tam še 1372 17/4 in 1422, 10/5). – Prvotna cerkev naj bi po ustnem izročilu (Vrhovnik/Koblar, 45) stala na Gradišču nad Pivko, tako še ob posvetitvi leta 1517 (kot zgoraj), ko je zanjo rečeno, da stoji na višini in da se do nje pride po kamnitih stopnicah. Ker je leta 1681 govor o novih stopnicah (Vrhovnik/Koblar, 48), je bila še v rabi, verjetno do zidave nove v vasi.

4. Obsežna enklava v kranjski pražupniji, nastala bržkone med patriarhatsko reformo v drugi pol. 11. stol. na osnovi lastniške c. kranjskih mejnih grofov (že s konca 10. stol. pod Sempt-Ebersbergi? gotovo pa Weimar-Orlamünde; prim. Žontar, 15–16 in zemljevid str. 16), ki bi – analogno Kovorju – prek Andeških pristala v rokah Goriških, ki so z Manjhardom leta 1252 nakelsko posest zastavili posest Hermanu Ortenburškemu. Žpk. om. 1271 27/10 (kot zgoraj), ž. (plebs) tudi v des. seznamu 1296.

5. Četudi so že v 14. stoletju prezentacijsko pravico izvajali posestniki ozemlja (Ortenburžani) (tako 1346 16/2; Otorepec št. 1029), je šele patriarh Janez 1394 10/6 izrecno podelil patronat Frideriku II. Ortenburškemu (MHVK 1862, 48ss, s pripombo, da je ž. do tedaj bila v popolni patriarhovi lasti!). Prezentacija po 1418 celjski grofiji, po 1456 Habsburžani. 1461 prešla v okvir novoustanovljene ljublj. škofije, s tem da so bili njeni dohodki odkazani mizi stolnega kapitlja, ki je tako prejel prezentacijsko pravico. Potrditveno pravico je patriarh Janez v aktu 1394 10/6 (kot zgoraj) prisodil radovljiškemu župniku. Najkasneje v 17. stol. je župniško mesto potrjeval ljublj. škof. (Da ž. ni bila kapiteljska pleno iure, priča tudi pripomba v viz. 1631 ob c. v Goričah, ko vizitator iz predpisa za maše 1568 8/8 ugotavlja, da so ljublj. kanoniki v spiritualijah podvrženi škofu.) – 1377 v odvetništvu Ortenburžanov.

Lit.: I. Vrhovnik, A. Koblar, Zgodovina nakelske, dupljanske in goriške fare, 1885.

6. Podružnice:

(1) *sv. Nikolaja* v Strahinju (Strahein, 1260 1/11; UBKr II/272), po starih zapisih naj bi bila z. ok. leta 1382, om. 1391 6/3 in 1391 23/9 kot nakelska podružnica (Otorepec št. 1347, 1350), posv. kora in oltarja 1450 2/8 po pičenskem škofu Martinu ter podelitev odpustkov 1450 5/8 (NšAL; Vrhovnik/Koblar, 184–186). 1496 10/5 rekondiliacija in vnovična posv. olt. sv. Nikolaja in stranskega sv. Lenarta po pičenskem škofu Juriju s podelitvijo odpustkov 19/5 (NšAL; Vrhovnik/Koblar, 186–187; ti podatki tudi v viz. 1668). Sedanja c. (ob delni uporabi starih zidov, freska sv. Krištofa Mojstra Bolfganga ok. 1460–1465) z. 1769 in posv. 1771 21/9. (1526, 1631, 1655, 1668, 1684, 1689, 1783)

(2) *sv. Mihaela* v Zgornjih Dupljah (Duplach, 1205/1208; GZS V/96), om. 1391 6/3, 1391 25/3 in 1391 18/5 kot nakelska podružnica (Otorepec št. 1347, 1348, 1349). Prvotno morebitna lastniška c. zgodnjega srednjega veka z dvorom, izpričanim med 1205 in 1208 (kot spredaj) z andeškima ministerialoma Alberom in Bertoldom. Barokizirana. (1526, 1631, 1668, 1684, 1689, 1783)

(3) *sv. Andreja* v Goričah (Gorschach, 1221; GZS V/348), om. 1376 (Vrhovnik/Koblar, 158) ter 1391 6/3 in 1391 25/3 kot nakelska podružnica (Otorepec št. 1347, 1348). Razširjena

1796 (Maček, Sklad, 363), na novo z. 1851/1852 in posv. 1852 27/9. Ob viz. 1771 tu duhovnik. – Lok. 1786, ž. ust. 1875.

(1526, 1631, 1655, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

(4) *sv. Lamberta v Zalogo* (Salog, 1364 18/6; MA Kranj), om. 1493 (Vrhovnik/Koblar, 163), posv. 1521 13/9 po škofu Krištofu Ravbarju skupaj z velikim oltarjem sv. Lamberta in stranskim sv. Jurija (NŠAL). Ob viz. 1771 tu duhovnik.

(1526, 1631, 1655, 1668, 1684, 1689, 1771, 1783)

XV. ŽUPNIJA SV. PETRA V PREDDVORU

1. Babni vrt, Bašelj, Bela Spodnja, Srednja in Zgornja, Bobovek, [Brdo], Breg, [Britof], Čadovlje, Čirčiče, [Dol], Gorenje, [Hraše], [Hrib], [Huje, del], [Ilovka], [Kamnjek], Klanec, Kokra Spodnja, Srednja in Zgornja, Kokrica, [Krničar], [Laško], Letenice, Mače, Mlaka, Nova vas, Orehovlje, Pangršica, [Podak], Potoče, Povelje, Predoslje, Primskovo, Rupa, Srakovlje, Suha, [Sv. Dominik], Sv. Jakob, Šavsovo, Tatinec, Tenetiše [Zgornje in Spodnje], Trstenik, Tupaliče, [Zavoda], Žablje, [Žaga].

2. Niwenhouen, 1147 (GZS IV/235), Hoff, Höfflein (od zač. 15. stol. dalje), ante curiam (1484 3/11; AAU, Acta 15, fol. 719r), vorm hof (1488, urb. Vetrinj; GHTS 2, 476).

3. C. brez patrocinijske (ecclesia quaedam aput Niwenhouen) om. 1154 1/4 (kot spodaj), s patrocinijem 1217 (GZS V/276). – Sedanja c. z. 1751, posv. 1752 (viz. 1771; bližina Candida Zulianija; Šumi/Sapač, 270).

4. Zgodovinske in zemljepisne okoliščine kažejo, da gre za lastniško c. v mejah kranjske pražupnije, ki so jo ob koncu 10. ali v zač. 11. stol. za svoj listinsko nedokumentirani »stari dvor« na desnem bregu Kokre ustanovili savinjski grofje, podedovali pa grofje s Šumberka (iz Heminega sorodstva). Leta 1147 (kot zgoraj) je vetrinjski samostan verjetno od Spanheimskih prejel novi dvor (Niwenhouen), ki je predstavljal jedro nove vetrinjske posesti na tem koncu, leta 1154 1/4 (GZS IV/323; Bernhard št. P5) pa še ondotno cerkev skupaj s pripadajočo ji cerkvijo v Tupaličah onstran Kokre, in sicer iz rok ogl. patriarha. Pred tem je bila preddvorska cerkev v lasti Ulrika, brata Majnharda s Šumberka in škofa v Trevisu, ki ga je patriarh odškodoval s c. v Mošnjah. Dejanski položaj te c. pa je bil takrat vprašljiv. Ker med patriarhatsko reformo ni bila preoblikovana v patronatno ž., je kranjski žpk. očitno posegel v jurisdikcijo samostana, zaradi česar je prišlo do sporov med njima, ki jih je razrešil šele patriarh Bertold 1226 15/12 (GZS V/450): četudi je samostan obdržal c. in pravico, da postavlja v Preddvor svetnega duhovnika, je patriarh kranjskemu župniku potrdil desetine c. in tudi preddvorski duhovnik je lahko zakramente opravljale za samostanske podložnike. Tudi pozneje se vetrinjskemu samostanu, ki si je tu bil pridobil razmeroma obsežno posest, ni posrečilo, da bi pri cerkvi uveljavil patronatske pravice ali celo ustanovil župnijo. V des. seznamu 1296 se tu omenja le menih v Novem gradu (monachus in Newenburch).²⁶ – V poznem srednjem veku je c. morala v celoti pripasti kranjskemu župniku, ki je tu uredil vik., prvič om. z vikarjem 1477 4/12 (AAU, Acta 8, 12v), in mu postopoma dodelil obsežno območje vse do mesta navzdol. V 17. in 18. stol. se tu sicer že navaja ž. (v Bizanciju 1581 še vedno vik.), a je tako kot v Križah in Podbrezju dejansko obstajal le od kranjskega župnika odvisen vik.; v Consign. 1783 kot ž. – V odvetništvu vetrinjskega samostana.

5. Po ustanovitvi vikariata prezentacija slej ko prej v rokah kranjskega župnika, potrditev ordinarija »loci«, kar je tudi po ustanovitvi ljublj. škofije pomenilo ogl. patriarha, četudi gradivo za to manjka. Ko je pod Tomažem Hrenom kranjska ž. dokončno pristala v ljublj. škofiji, je ž. oz. vik. v Preddvoru postal pleno iure v posesti ljublj. škofa.

²⁶ Gre za pomoto. Dandanes razvaljeni Novi grad (Pusti grad) nad Preddvorom ni bil nikoli v vetrinjski lasti, saj je sodil v staro andeško posest (Gradovi I/1, 106).

6. Podružnice:

(1) *sv. Lenarta* na Bregu (Rein, 1147/1154; GZS IV/246), om. 1426 17/9 (NšAL), sicer pa že 1403 obdarjena z odpustki (viz. 1654). Še v celoti srednjeveška, križnorebrasti obokani kratki kor iz ok. 1400 (Komelj: še 14. stol.), s poslikavo iz ok. 1420.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(2) *sv. Egidija* na (Srednji) Beli (Villach, 1216 1/10; GZS V/261), om. 1520 12/1 (Mitterselach [!] bey sandt Gilgen; ARS). Gotski kor ok. 1520 (Komelj).

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(3) *sv. Klemenca* v Tupaličah, om. s krajem (ecclesia apud Tupalich) 1154 1/4 (GZS IV/323), patrocinijski 1478 7/12 (tupalicz [...] S. Clementis que est filialis parrochialis ecclesie S. Cantiani in Kramburga; AAU, Acta 8, 374v). S tisto v Preddvoru druga lastniška c. »Starega dvora«. Romanska ladja (Zadnikar) s poslikavo (14. in 15. stol.), prezbitarij v gotski tradiciji, 16. stol.? (Komelj, 270); glede na stenski tabernakelj, ki naj se po viz. 1668 zazida, nekdanja oskrbovana. Glavni olt. posv. 1652 (viz. 1668). – 1526 v kamniškem deželjskem sodišču.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(4) *sv. Nikolaja* na Mačah (Chacenberg, 1156; GZS IV/366). C. v jedru v celoti gotska enoladijska s kratkim korom, prva pol. 15. stol. (Komelj). Z letnico 1467 datirane freske Mojstra Bolfganga v ladji in na južni zunanjsčini.

(1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(5) *sv. Jakoba* nad Potočami (1526: St. Jakobsperg ob Höfflein), izpričana z darom ene hube v Stražišču iz leta 1409 v viz. 1654, posv. 1415 s.d. po gen. vikarju škofu Eberhardu, dominikancu (prav tam). – Še srednjeveška ladja (freske iz ok. 1500), prezbitarij nov po ukazu škofa Scarlicchija (viz. 1631), 17. stol.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(6) *sv. Lovrenca* nad Bašljem, om. med 1154 in 1156 (ad sanctum Laurentium super Montem; GZS IV/338). C. in glavni olt. posv. 1507 po gen. vikarju Hieronimu de Franciscis (viz. 1654), stranski olt. sv. Ane posv. 1535 14/7 po škofu Danielu de Rubeis (ib.). Na južni strani prizidana kapelica Matere božje oz. sv. Radegunde, om. v viz. 1654. Obstoječi gotski kor (Komelj: ok. 1510) iz časa posvetitve 1507. Ladja romanska (Zadnikar), s freskami iz ok. 1400.

(1581, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Martina* v Trsteniku (Rorbach, 1297 5/1; ARS). 1451 5/7 posv. Marijinega olt. po pičenskem škofu Martinu, 1507 11/5 posv. kora z velikim olt. po škofu Hieronimu de Franciscis (oboje viz. 1654). – Sedanja c. z. 1869–1871, posv. 1874 11/10. – Lok. 1787, ž. ust. 1876.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(8) *sv. Štefana* na Suhi pri Predosljah (Zovch, 1260 1/11; UBKr II/272), om. kupni pismi cerkve iz 1366 in 1407 (viz. 1654). Pokopališče posv. 1581 5/6 po Pavlu Bizanciju (1581). Barokizirana.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(9) *sv. Lovrenca* na Suhi pri Predosljah; om. jo samo Bizancij (1581). Samostojna zgradba poleg c. sv. Štefana (?). Kakšnega sv. Lovrencu posvečenega olt. v Štefanovi cerkvi na Suhi ni, pa tudi Bizancij v svojem popisu ne navaja cerkva z dvojnimi patrocinijem, celo tedaj ne, kadar je v resnici obstajal (prim. Čirčiče).

(1581)

(10) *sv. Tomaža* v Britofu (Vreythof, 1387 31/3; ARS), z. ok. 1512 (letnica v sočasni poslikavi izvirnega oboka v prezbitariju, Komelj), posv. 1517 8/6 po škofu Danielu de Rubeis (viz. 1654). Novogotska ladja z. 1888.

(1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(11) *sv. Siksta* v Predosljah (Prerazel, 1304 23/2; ARS), najstarejše om. kupno pismo cerkve iz leta 1334 (viz. 1654). Sedanja c. z. 1822–1825/26, posv. 1826 24/9. – Ž. ust. 1787 21/5.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(12) *sv. Lovrenca* v Kokrici (Kokricz, 1399, 12/9, MA Kranj), om. kupno pismo iz 1456 (viz. 1654). Sedanja c. z. 1868, prez. 1971–1972 (arh. Tone Bitenc), posv. 1976 31/10. – Ž. ust. 1970.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(13) *sv. Dominika* (nekdaj tudi *sv. Lucije*; 1526: *sv. Nedelje*) v Tenetišah (Tentsach, 1322 27/10; GZL I/22), om. brez patrocinja 1483 16/9 (ARS), a viz. 1654 navaja neko kupno pismo cerkve iz leta 1354. Posv. c. skupaj z velikim olt. *sv. Dominika* in *sv. Lucije* ter stranskih *sv. Janeza Krstnika* in *sv. Nikolaja* 1494 3/5 po gen. vikarju škofu Pietru Carlu, ponovna posv. c. (ecclesiam hanc S. Dominici) in olt. *sv. Lucije* 1517 12/6 po škofu Danielu de Rubeis (oboje viz. 1654, 1668). Sedanja c. z. 1766 (? , letnica na oboku; Lavtižar, Kranj). – Iz zapisov o posvetitvah 1494 in 1517 je razvidno, da je cerkev nekdanj imela sopatrocinij *sv. Lucije*. Ker je v popisu 1526 c. posv. *sv. Nedelji* (Beÿ dem Heyligen Sunntag zu Tenetisch), se postavlja vprašanje, če ni bilo tako tudi ob posvetitvah 1494 in 1517 in da je vizitator leta 1654 v listinah bral *sv. Dominik* namesto *sv. Dominika* (s. *Dominica*).

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(14) *sv. Andreja in Ožbalta* v Čirčičah (Cziczericz, 1363 24/8; GZL I/65). Obokana 1848. – V popisu 1526 ni om., z. po tem letu? Četudi 1581 navedena kot c. *sv. Ožbalta*, je bila c. posv. obema svetnikoma (1631, 1654), ki sta do 1631 imela vsak svoj olt. v svojem koru. Ob viz. 1631 je škof videl še oba kora (duo reperti chori), ju ukazal podreti in sezidati samo enega z enim olt., ki je ob viz. 1654 že stal. Praznovanje posvetitve c. na nedeljo po *sv. Ožbaltu*. Valv. navaja samo *sv. Andreja*, Consign. 1783 samo *sv. Ožbalta*.

(1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(15) *Marijinega vnebovzeta* (po KAL, fasc. 82/16, 1700, *Marijinega oznanjenja*) na Primskovem (Prymsko, 1428 8/2; ARS), v letih 1422, 1425 in 1446 prejela v dar po eno hubo v Klancu, Kokrici in Žejah (viz. 1654), podelitev odpustkov 1479 9/3 (NŠAL). Sedanja c. z. 1721–1729. Romarska (Kemperl, Romanja, 240s). – Ž. ust. 1965. – 1526 v kamniškem dežel-skem sodišču.

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(16) *sv. Marije Magdalene* na Rupi (Rvb, 1326 2/2; ARS), om. 1483 12/9 (ARS). Zvezdasti obok v koru (Komelj).

(1526, 1581, 1631, 1654, 1668, 1684, 1689, 1783)

(17) *Matere božje* v Kokri (Choher, 1147/1154; GZS IV/247), om. posredno 1490 20/7 (ARS) in določno 1498 6/6 (ARS). V protokolu gorenjskega arhidjakona (ARS, AS 1073, rokopisi, 114, prej I/59r, 1760) in v viz. 1771 tu naveden beneficiat (1760: pri olt. *sv. Duha*). Romarska (Kemperl, Romanja, 184). Sedanja c. z. na drugem mestu 1797 (1795 om. nakup zemljišča; Maček, Sklad, 363), posv. 1802 27/6. – Lok. 1787, ž. ust. 1875.

(1526, 1581, 1631, 1657, 1684, 1668, 1783)

7. Kapele:

(1) *Žalostne Matere božje* (CC 1892) v gradu Turn (pod Novim gradom). 1687 13/9 papež Inocenc XI. dovoljuje Adamu in Suzani Dinzl postavitev zasebne molilnice ali kapele za opravljanje dnevne maše (KAL, fasc. 49/24). Dovoljenje za dnevno mašo 1703, ok. 1760 z. poleg gradu kapela *Žalostne Matere božje* (Lavtižar, Kranj).

(1771)

(2) *sv. Mihaela* v gradu Brdo (Egg) (Brdo pri Kranju), dovoljenje za mašo 1712 (Lavtižar, Kranj). Dvorec v novejšem času večkrat prezidan, danes v vladnem protokolu.

(1771)

XVI. ŽUPNIJA SV. KANCIJANA IN TOV. V KRANJU

1. Mesto s predmestji [s Kranjskim poljem].

2. Kreina, Chreina, 1050/ok. 1065 in dalje (GZS III/195 in dalje); Creinbvrč, 1221 s.d. (GZSV/348).

3. C. om. posredno z župnikom 1251 30/1 (MC V, 392), patrocinijski izpričan 1309 1/5 (MA Kranj). – Sedanja zgradba iz 15. stol.: 1413 29/10 (ARS) se je gradil prezbiterij, leta 1433 se že omenjajo zvonovi in zvonik (campana, campanile; ÖNB, Dunaj, Cod. 4139, 307–308), medtem postavljeni tudi obodni zidovi ladje. Obokanje triladijskega dvoranskega prostora po 1452 13/9 (MA Kranj; privoljenje župnika 1452 25/11; NŠAL), ko se z zbranim denarjem iz prodaje imovine starejših bratovščin sklence ustanoviti kapelanija pri olt. sv. Jurija in del tako pridobljenega denarja porabiti za obokanje cerkve in njeno opremo. Obokanje končano ok. 1455–1460 (freske na osrednji obočni enoti) (Peskar, Arhitektura, 207–212). – Še v srednjem veku om. oltarji in bratovščine poleg velikega olt.: (1) *Materi božje* sredi c. om. 1357 30/10 z istoimensko bratovščino, ko je le-ta prejela odpustke (ARS); (2) sv. *Janeza Krstnika*, sv. *Janeza Evangelista in vseh svetnikov*, om. 1372 17/2 (MA Kranj); olt. iz stare krstilnice?; (3) *Sv. Duha in Sv. Rešnjega telesa*, om. 1372 17/2 (kot zgoraj), pri katerem je 1445 14/11 ust. že pred desetletjem načrtovana kapelanija istoimenske bratovščine (NŠAL), prvič om. leta 1427; (4) sv. *Jurija*, om. 1452 13/9 (kot zgoraj); (5) sv. *Ane in sv. Uršule* z bratovščino in novo ust. kapelanijo 1483 12/9 (ARS), v prezentaciji mestnega sveta in župnikovi potrditvi; (6) sv. *Katarine* z ustanovo kranjskega meščana Klemena Parilu, om. 1492 18/12 (AAU, Acta 15, 424v); (7) sv. *Nikolaja*, ustanova pokojnega Janeza Sluge v testamentu 1494 12/11 (AAU, Acta 16, 13v–14r). Viz. 1771 poleg tega med drugimi cehovskimi bratovščini v ž. c. navaja tudi bratovščino krznarjev sv. *Nikolaja in Urha*, ust. 1367, in bratovščino čevljarjskega ceha sv. *Lovrenca in sv. Štefana*, ust. 1522. Gl. k temu tudi J. Žontar, Kranj.

4. Sedež pražupnije, ust. verjetno v drugi pol. 10. stol v upravnem središču kranjske mejne grofije, nedvomno pred razdelitvijo v kranjski kotlini ležečega ostanka kronske zemlje med velike fevdalce, v starem cerkvenem središču, ki sega prek staroslovanske dobe nazaj v čas Langobardov. Arheološka lokaliteta (Knific/Mlinar, št. 43). Leta 1502 (potrditev 1507 17/8; NŠAL/ŠAL, fasc. 13/1; ZZ, 69s) jo je cesar Maksimilijan I. utelesil ljublj. škofiji kot škofovo menzalno posest, s tem da je vsakokratni škof postal nominalni kranjski žpk.; prevzem 1511 29/8 (NŠAL/ŠAL, fasc. 13/2). S Tomažem Hrenom je bila ž. z vikariati dejansko priključena ljublj. škofiji. Po odcepitvi župnij v Šmartinu, Naklem, Kovorju in Šenčurju najkasneje v 11. stol. je kot ostanek kranjske pražupnije ostala vse do jožefinske reforme neokrnjena. Z razvojem vikariatov v Podbrezjah, Križah in Preddvoru je pod neposredno župnikovo oskrbo ostalo le mesto z neposredno okolico.

5. Ž. je v dobršnem delu srednjega veka pripadala z vsemi pravicami ogl. patriarhu (pleno iure). Sredi 14. stol. si je patronat nad njo poskusil pridobiti skupaj s tistim nad ž. sv. Petra pri Ljubljani vojvoda Albreht II. kot deželni knez. Medtem ko se mu je to za slednjo posrečilo, se je leta 1356 moral kranjski župniji odreči (BCU, ms. 892/I; FRA II 40, št. 78). Patronat nad kranjsko ž. si je pridobil šele cesar Friderik III: leta 1448 mu jo je papež Nikolaj V. podelil kot dosmrtno in leta 1459 papež Pij II. kot dedno pravico, vendar brez soglasja ogl. patriarha. 1507 17/8 je Friderikov sin Maksimilijan I. kot dedni patron ž. inkorporiral ljublj. škofiji, vendar le kot škofovo menzalno posest, tako da je ž. glede škofijske jurisdikcije in spiritualnih pravic ostala v mejah ogl. patriarhata (še leta 1581 jo je vizitiral patriarhov odposlanec Pavel Bizancij, leta 1593 tudi bodoči patriarh Francesco Barbaro). Šele Tomažu Hrenu se je posrečilo, da je po večletnemu boju leta 1620 (na pravno ne povsem čist način) ž. tudi v tem pogledu pridobil za ljublj. škofijo (gl. Žontar, Kranj, 211–215). Prezentacijska pravica od 1448 oz. 1507 posredno cesarja oz. deželnega vladarja (kot prezentatorja ljublj. škofa) oz. neposredno ljublj. škofa, kadar se je odrekel pravici biti hkrati tudi kranjski žpk., potrditev do Tomaža Hrena »de iure« v rokah ogl. patriarha. S Tomažem Hrenom (1620) ž. škofijska pleno iure.

6. Podružnice:

Nobene.

7. Cerkve in kapele v mestu:

(1) kostnica *Materae božje* (prvotno verjetno *Marijinega oznanjenja*, pozneje *Marijinega obiskovanja*) na pokopališču pri ž. c., om. 1308 25/3 (carnarium gloriose Virginis Marie in cimiterio plebis apud Chreinburch; ARS), 1366 27/1 z dodatnim patrocinijem sv. Janeza in Pavla muč. (ARS), ki se kasneje ne navaja več, s kapelanijo om. 1308 25/3 (kot spredaj). Kot Marijinega obiskovanja navedena v viz. 1665. Prvotno romanska rotunda, katere temelje so odkrili med zadnjimi izkopavanji severno od cerkve (Zadnikar). V 15. stol. podrta in skoraj na istem mestu z. 1471 nova enoladijska zgradba s petosminko sklenjenim korom in kripto, z volilom Henrika in Pankracija z Brda iz ok. 1463, z grobnico v kripti in beneficijem Brdskih (Egg in Hungersbach; gl. tudi Maček, Ustanove, 210). Podrta po odloku graškega gubernija iz leta 1789 (V. Steska, Carniola 1911, 148), 1795 je šla oprema na licitacijo (Maček, Sklad, 244). (A. Koblar, Izobraževalna knjižnica I, 1914, 43–55; Žontar, Kranj 60, 61). (1631, 1665, 1672, 1684 in 1685, 1689)

(2) *sv. Lenarta in Antona op. (Florijana in Valentina)* v nekdanjem špitalu, om. 1404 30/6 (ARS); ok. 1400 sta Friderik Naimhofer iz Kranja in Klara, vdova po sodniku Fritzleinu, tu ustanovila kapelanijo, obnovljeno po meščanih 1483 16/9 (ARS). V viz. 1684 posv. sv. Florijanu, sv. Valentinu posv. stranski olt. Po odloku graškega gubernija iz leta 1789 namenjena za rušenje (V. Steska, Carniola 1911, 148), 1795 je šla oprema na licitacijo (Maček, Sklad, 244), prezidana v stanovanjsko poslopje. (1631, 1665, 1672, 1684 in 1685, 1689, 1783)

(3) *sv. Sebastijana in Fabijana* (kasneje tudi *sv. Roka*) na Pungartu, z. ok. 1478; 1478 29/3 volilo za dovršitev obokov (MA Kranj). 1494 19/4 ust. kapelanija (ib.). Ohranjena zgradba iz časa zidave. V Consign. 1783/I beneficium simplex. V Consign. 1783 izpadla. (1581, 1631, 1665, 1672, 1684 in 1685, 1689, 1783/1)

(4) *Materae božje rožnovenske*, om. 1512 11/5 kot »lieben frawen Rosenkranz Kirchen« (ARS). 1518 11/11 kranjski mestni svet seznanja ljublj. škofa, da so zgradili novo c. Materae božje, imenovano Rožnovenska, in ga prosijo za potrditev beneficija, s tem da mu prepuščajo patronat (MA Kranj). 1518 28/12 ust. kapelanija (insert v 1533 28/12; NŠAL). Bratovščina rožnega venca ust. 1621 (mdr. viz. 1771). 1892 prenovljena. (1581, 1631, 1665, 1672, 1684 in 1685, 1689, 1783)

8. Redovne hiše:

(1) samostan kapucinov s c. *sv. Mihaela* pred zgornjimi mestnimi vrati, ust. 1641. C. z. 1640–1644 (posv. temeljnega kamna 1640 5/8 po pomožnem škofu Mihaelu Kumbergu), posv. 1644 26/9 po škofu Otonu Buchheimu. Ukinjen 1786, nato propadel in pogorel. (Žontar).

XVII. ŽUPNIJA SV. JANEZA KRSTNIKA V KOVORJU

1. Brezje, Hudo, Popovo, Vadiče, Zvirče [?, gl. ž. Podbrezje].
2. Couere (v izvorniku Conere), 1050/1063 (GZS III/143); Cower, 1221 (GZS V/348), Kewer (1296, kot spodaj).
3. C. om. posredno z ž. v des. seznamu 1296, s patrocinijem na veliki ponedeljek leta 1428 (nekdanj župni arhiv, Lavtižar, Kranj, 100). 1498 22/3 izdano dovoljenje za zbiranje miloščine za c. sv. Janeza Krstnika v Kovorju (BCU ms. Joppi 611, str. 2). Ok. 1517 v prezidavi in popravilu: 1517 14/5 naroča ogl. vizitator škof Daniel de Rubeis faranom cerkve sv. Marije in sv.

Janeza v Kovorju, da sodelujejo pri gradnji in popravilu c. (ARS). Sedanja c. z. 1746 (bližina Candida Zulianija; Šumi/Sapač, 268), posv. 1767 9/7.

4. Lastniška c. zgodnjerednjeveškega dvora kranjskih mejnih grofov (Sempt-Ebersbergi?, gotovo pa Weimar-Orlamünde, om. 1050/1063; kot zgoraj), obenem krstna c. kranjske pražupnije za njen severozahodni konec, med reformami v drugi pol. 11. stol. preoblikovana v patronatno ž. Takšna om. v des. seznamu 1296 (Kewer). 1333 25/3 jo koroški vojvoda Henrik Goriško-Tirolski podeli cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici (insert v 1478 25/6; ARS).

5. Patronat je bil verjetno sprva v rokah ustanovnikov cerkve in njihovih dedičev (Weimar-Orlamünde, Andechs-Meranijski, Goriški, Goriško-Tirolski), dokler ni s podelitvijo Henrika Goriško-Tirolskega 1333 25/3 (kot zgoraj) prešel v roke kostanjeviškega opata in konventa. Potrditev je leta 1377 in že prej v 14. stol. izvajal arhidiakon Kranjske in Marke (1377 16/4; Articutus, ASU/AN, fasc. 5125/2, fol. 72r–75v), kasneje ogl. patriarh (tako tudi 1475 18/1; AAU, Collationes, 41v, in 1500 26/8; AAU, Acta 24, 300v–304r; prim. tudi IMK 1891, 11, za leto 1375). Četudi ž. ni bila utelešena samostanu pleno iure, si je kostanjeviški opat občasno lastil tudi potrditev in celo arhidiakonatsko oblast (1581 je Bizancij ni vizitiral, v Nomina plebanoru; AAU, Chiese, Visite, konec 16. stol., opat kolator in konfirmator, za Krištofa Plankla, Descriptio locorum; AAU, ib., ok. 1630, konfirmacija ni znana), dokler si je ni z ustanovitvijo kostanjeviškega arhidiakonata (1687) tudi formalno pridobil.

Lit.: (v povezavi s Kostanjevico) Mlinarič, Kostanjevica.

6. Podružnice:

Nobene.

XVIII. ŽUPNIJA MARIJINEGA OZNANJENJA V TRŽIČU

1. [Podljubelj], Sv. Ana pod Ljubeljem, Sv. Katarina v Lomu, [dolina Bistrice od Tržiča navzgor].

2. Mercatum novum, 1337 1/7 (GZL V/68).

3. C. om. posredno z župnikom (pfarrer ze Newenmarchtlein under dem Lewbel) 1383 12/7 (ARS), patrociniij šele 1486 v zapiskih Paola Santoninija (ecclesia S. Marie prope dictum Novum Forum; Santonino, 187). Po viz. 1704 véliki olt. posv. Mariji Vnebovzeti, v viz. 1752 se kot patrociniij ž. c. navaja Sv. Trojica. – Sed. c. z. 1808–1815, posv. 1836 12/6, ob uporabi delov stare gotske zgradbe. – Olt. sv. *Jurija* z beneficijem Lambergov om. brez patrociniija 1486 (Santonino, 188; patrona Lovrenc in Janez Lamberger) in s patrocinijem 1503 (AAU, Acta 25, 259r, patron Krištof Lamberger) (naveden še v Valv. 1689 in viz. 1704).

4. Ž. je nastala na posestvu pod Ljubeljem, imenovanem Babindorf, ki ga je (po Grebencu, 210ss; starejši avtorji ga lokalizirajo v Bodendorf na Zgornji Muri) leta 1152 (GZS IV/312) bila grofica Hema Trebenjska, sestra Majnhalma Višnjegorskega, podarila stiškemu samostanu skupaj z dvema hospicema, ki po Grebencu (ib.) nista identična s kasneje pridobljenim starim trgom (1261 12/3; UBKr II/278). Podatkov, ki bi dovoljevali sklepati na to, kdaj naj bi ž. nastala in iz katere starejše župnije naj bi se razvila, ni. Ni odveč misliti na zvezo s Koroško, določneje z ž. sv. Zena v Kapli ob Dravi, ki naj bi se razvila iz lastniške c. grofov Andechsov (W. Fresacher, Erläuterungen zum Historischen Atlas der österreichischen Alpenländer II/8, 1, 2/1966, 155s) ali njihovih prednikov (iz Heminega rodu?); Andeškim je namreč pripadala tudi c. sv. Lenarta na Malem Ljubelju na koroški strani, ki so jo le-ti 1239 2/11 podelili vetrinjskemu samostanu (GZS V/169), pa tudi »trg na Ljubelju« (stari trg), ki ga je malo pred 1261 12/3 (kot zgoraj) s pristankom svojega moža Ulrika Spanheimskega iz svoje dote Neža, hči Otona Andeškega, podelila stiškemu samostanu (prim. M. Grebenc, 208s). Začetek sedanje župnije lahko povežemo z razvojem novega trga v Tržiču in s prizadevanji stiškega samostana v prvih desetletjih 14. stol., da utrdi svojo postojanko na pomembni poti preko Karavank, s tem pa se ujema

tudi patrocinih cerkve. – Žpk. se v Trziču prvič om. 1383 12/7 (kot zgoraj). 1399 25/10 je samostan ž. s podružnicama sv. Ane in sv. Katarine prepustil vojvodu Viljemu, v zameno pa prejel habsburško ž. Dobrnič z vik. v Žužemberku.

5. Patronat sprva nedvomno stiški, in sicer do leta 1399, zatem habsburški, kasneje pa je (neznano kako) prešel na posestnike Gutenberga (Lambergi; Santonino, 188) in zatem na tržiško gospostvo (Neuhaus); ob koncu 16. stol. patron Lovrenc Paradeiser (Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite). Tako tudi Valv. 1689 in viz. 1704. Potrditev je izvajal ogl. patriarh.

6. Podružnice:

(1) sv. *Andreja* v mestu (1704: v gradu). Om. 1486 med tremi neimenovanimi podružnicami ž. (Santonino, 188). 1689 13/12 ust. beneficij (Lavtižar, Kranj, 285). Sed. c. z. 1865.

(1689, 1704, 1752, 1783)

(2) sv. *Jožefa* nad mestom, z. 1702, posv. kmalu po 1704 (viz. 1704 sporoča, da je bila z. pred dvema letoma in še ne posv. ne blagosl.). Consign. 1783 jo lokalizira na »Oberneumarkt«.

(1704, 1752, 1783)

(3) sv. *Ane* pod Ljubeljem (Valv. 1689: »v rovtah«), om. 1399 25/10 (kot zgoraj). Nekdaj gotska (prezbiterij, 1519), razširjena in prezidana.

(1689, 1704, 1752, 1783)

(4) sv. *Katarine* v Lomu (Valv. 1689: »v rovtah«; Consign. 1783: Oberneumarkt), om. 1399 25/10 (kot zgoraj). Nekdaj gotska, prez. 1726, posv. 1730 5/6, ponovno prez. 1790. – Lok. 1785–1812, ž. ust. 1911.

(1689, 1704, 1752, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* (kasneje *Matere božje karmelske*) na pokopališču pri ž. c. Po viz. 1704 preimenovana ok. 1670, pri čemer so obdržali »staro podobo« sv. Mihaela, po viz. 1752 dvojna, zgoraj *Matere božje škapulirske*, spodaj *Žalostne Matere božje*. Očitno dvonadstropna (poznoromanska?) kostnica. Podrta. Olt. prenesen v sedanjo kapelo tega imena v ž. c.?

(1689, 1704, 1752)

(2) sv. *Lenarta* v gradu Neuhaus. Grad srednjeveški, od 1444 v lasti Paradeiserjev, leta 1811 do tal pogorel in sezidan niže pod starim nov manjši.

(1752)

XIX. ŽUPNIJA SV. JURIJA V ŠENČURJU

1. Hotemaže, Hrastje, Huje, Mile, Luže, Prebačevo, Srednja vas, Visoko, Viševak (Olševak), Voglje, Voklo.

2. Ad sanctum Georium, apud sanctum Georium, 1238 pred 11/12 (GZS V/698), 1238 11/12 (GZS V/699).

3. C. s patrociniem om. 1238 pred 11/12 (kot zgoraj) oz. določno 1238 11/12 (ecclesia sancti Georgii, kot spodaj). Olt. sv. *Jakoba* om. 1426 13/12 (ARS). Sedanja c. z. 1747 in posv. 1761 9/8 (Lavtižar, Kranj).

4. Ž. zelo verjetno nastala na podlagi stare lastniške c. kranjskih mejnih grofov (Sempt-Ebersbergi, Weimar-Orlamünde) iz poznega 10. ali 11. stol. v mejah kranjske pražupnije, v kateri je pred jožefinsko reformo imela enklavo na Hujah pri Kranju, izpričano že ok. 1285 (Žontar, Kranj, 51; nedatirana listina iz časa arhidiakona Peregrina, ki je znan vsaj med 1281 in 1288). V prvi pol. 13. stol. je njeno ozemlje sodilo v obsežno posest andeškega gospostva, ki se je od tu razprostiralo na vzhod do štajerske meje, njena nekdanja pripadnost kranjski pražupniji pa postavlja vprašanje, če gre za sestavni del prvotnega zasebnega ozemlja kranjskih mejnih

grofov. Ob prvi omembi 1238 11/12 (GZS V/699; Bernhard št. P25) je bila c. župnijska in v rokah ogl. patriarha, in takrat jo je patriarh (Bertold) utelesil novoustanovljenemu ženskemu samostanu v Velesovem kot menzhalno posest. Kot plebs nastopa c. tudi v des. seznamu 1296 (Plebes in Sancto Georio).

5. Pred 1238 pleno iure ogl. patriarha, zatem v prezentacijski pravici velesovskega samostana in potrditvi ogl. patriarha. Viz. 1704 sporoča, da je ž. ustanovila soseska (?!).

6. Podružnice:²⁷

(1) *sv. Jerneja* v Voklem (Valv. 1689: »na Lokvi«, 1752: »Loqua«) (Hvolwe, 1238; GZS V/698). 1526 z bratovščino sv. Martina. Sedanja c. z. 1862.

(1526, 1581, 1689, 1704, 1752, 1783)

(2) *sv. Simona in Jude* v Vogljah (Winkeler, 1247 3/11; UBKr II/145). Viz. 1752 ima (pač napačno) sv. Mohorja in Fortunata. Sedanja c. z. 1750–1753, posv. 1761 9/8.

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(3) *Sv. Križa* v Prebačevem (Pribêtsch, 1343 24/4; HHStAW). 1517 6/7 gen. vikar Daniel de Rubeis rekonciliira c. in posveti levi stranski olt. v čast Device Marije (NšAL). Sedanja c. z. 1855, prenovljena 1895.

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(4) *sv. Mateja* v Hrastjah (Krasst, 1412 2/2; ARS), om. 1508 8/4 (NšAL). Sedanja c. z. 1665 (?), bočna kapela na severu 1715 (?), bočna kapela na jugu 1817. V viz. 1704: sv. Matije.

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(5) *sv. Vida* na Visokem (Wizzoc, 1239; GZS V/718). Prez. 1665 (?; letnica na vzdanim kamnu na prezbiteriju). Sedanja c. z. 1851.

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(6) *sv. Urha* v Hotemažah (Chotmosach, 1207; GZS V/123), om. 1403 23/12 (NšAL). 1494 7/6 posv. kora c. in dveh oltarjev (NšAL). Ladja še srednjeveška (freske na zun.).

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(7) *sv. Mihaela* v Viševku (Olševke) (Olswich, 1154; GZS IV/335, 336), om. 1333 9/6 (ARS). Ust. vikariata 1760 17/10 ni bila realizirana (Volčjak, 112ss). Sedanja c. z. 1781–1791.

(1526, 1581, 1689, 1704, 1752, 1783)

(8) *sv. Janeza Krstnika* na Lužah (Lusse, 1154/1156; GZS IV/339). Barokizirana. Krstna c. krajske pražupnije. Glede na to, da je om. listino (GZS IV/339) prav v Lužah izdala grofica Hedvika Bogenska, lahko tu domnevamo obstoj zgodnjersrednjeveškega dvora, ki so ga v 12. stol. podedovali ali pridobili Bogenski, in s tem nastanek c. postavimo v prvo pol. 11. stol.

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(9) *sv. Radegunde* v Srednji vasi (Miterdorf, 1260 1/11; UBKr II/272), om. 1494 7/6 (AAU, Visitationes; IMK 1893, 196). Ladja romanska (odkrito izvorno romansko okence v severni steni, s freskami iz ok. 1440; Zadnikar je ne citira, obokana 1853), kor gotski z mrežastim obokom diagonalnega sistema, druga pol. 15. stol. (Komelj). Že v srednjem veku božja pot (Kemperl, Romanja, 255s).

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(10) *sv. Katarine* v Srednji vasi. Gotski kor dat. 1535 (Komelj).

(»1667«, 1689, 1752)

(11) *sv. Jožefa* na Hujah (Chuiach, 1306; ARS; toda gl. zgoraj za ok. 1285). 1658 23/5 šenčurski žkp. Oktavij Amigoni prosi ogl. patriarha, da poskrbi za posv. temeljnega kamna nove c. sv. Jožefa v njegovi župniji (J. Höfler, ZUZ 1981, 95s; tu cerkev zmotno identificirana s c. sv. Jožefa v Preserju), 1658 31/5 patriarh izda dovoljenje za postavitev temeljnega kamna (EAG 2009, 86), ob popisu »1667« že stala, 1684 (KAL, fasc. 105/4): »[...] erecta [...] ante paucos annos ex pura elemosyna«; posv. 1686 5/5 po škofu Herbersteinu (Lavtižar, Kranj, 13). Kor v gotski tradiciji 16. stol. (Komelj).

²⁷ V popisu »1667« so podružnice navedene le s patrocinijski.

(»1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

XX. ŽUPNIJA SV. MARJETE V VELESOVEM (NA TRATI)

1. Adergas, Praprotna Polica, Trata.
2. Michelsteten, med 1147 in 1154 (GZS IV/246, 247)
3. C. om. 1163, ko je bila povzdignjena v župnijsko (kot spodaj). 1511 24/10 lavantinski škof Lenart Peuerl po poblastilu ogl. patriarha posveti kor in olt. v čast sv. Marjete, Doroteje in Apolonije (ZZ, 231). Barokizirana 1756.
4. Patronatna ž. v mejah cerkljanske župnije, pri cerkvi, z. pred 1163 na zemlji velesovskih gospodov. 1163 s.d. (GZS IV/462; Bernhard št. P7) patriarh Ulrik II. dovoli na prošnjo Gerlocha iz Velesovega, da se c. izloči iz župnije v Cerkljah ter povzdigne v župnijsko. 1238 Gerloch iz Kamnika z bratoma in drugimi sorodniki prepusti c. s patronatom ženskemu samostanu, ki so ga le-ti nameravali ustanoviti v bližini omenjene cerkve (GSZ V/698; privolitev patriarha Bertolda 1238 11/12; GZS V/699; Bernhard št. P25). Po letu 1787 sedež župnije prenesen k cerkvi 1782 zatrtega samostana v Velesovem (Adergas) (1787 ž. c. še na Trati, 1790 prenos premoženja k novi ž. c.; Maček, Sklad, 323, 337).
5. Patronat (z odvetništvom) velesovski gospodje, ministeriali Andechs-Meranijskih, in njihovi dediči, do 1238 kamniški ministeriali, zatem ženski samostan v Velesovem, ki je prejel ž. v menzalni užitek. Potrditev ogl. patriarh.

6. Podružnice:

(1) *sv. Nikolaja* v (Praprotni) Polici, ki jo omenja samo P. Bizancij (1581); neidentificirana. (1581)

7. Kapele: nobene

8. Redovne hiše:

(1) samostan s c. *Marijinega oznanjenja* avguštink oz. dominikank (Vallis sancte Marie; Adergas), ust. leta 1238 (GZS V/698) z dotacijo kamniških ministerialov, c. z. po 1238 (v listini 1238 11/12, kot spredaj, precizirane obveznosti ustanoviteljev glede gradnje samostana). 1299 8/12 (ARS) om. Marijin olt. v samostanu (Vnserr[!] frawen Sand Marein alter). – Sedanja c. z. 1766–1771 po načrtih Candida Zullianija (Šumi/Sapač, 117). – V srednjem veku om. oltarji poleg velikega: (1) *sv. Janeza Krstnika in Janeza Evangelista*, om. 1384 24/8, ko je Jakob Strmolski, žpk. v Šmarju pri Ljubljani ter kanonik v Trientu in Briksnu, pri njem ustanovil večno mašo s kaplanom ter pri tem izrazil željo, da si tam postavi grob in olt. »oboka«, se pravi, nad njim postavi kapelo (auch mag ich den gennanten sand Johans alter mit aim gewelb, sarch und grab, und mit ander czir wolgepaw; izv. listina 1384 24/8 in transumpt 1505 17/9; NŠAL); (2) kapela (olt.) *sv. Štefana*, om. 1396 15/9 in 1397 16/2 (oboje NŠAL, podelitev odpustkov s strani papeža Bonifacija IX. in gen. vikarja ogl patriarha Bernharda), odpustki ponovno podeljeni 1419 5/6 (NŠAL); (3) *sv. Dominika*, om. 1458 (urb. Velesovo); (4) *Sv. Rešnjega telesa* z bratovščino in kaplanom, om. 1458 (urb. Velesovo). – K a p e l e zunaj samostanske c.: (1) *sv. Tomaža* om. 1248 16/4 v potrditvi dotacije (GZS VI,1/57: capelle sancti Thome apostoli site apud monasterium antedictum); gre za olt., ki naj se postavi v velesovskem samostanu (in aliquo latere claustru antedicti) po naročilu patriarha Bertolda iz leta 1239 ?/9 in nanj prenese beneficij iz istoimenske kapele na pokopališču pri ž. c. v Cerkljah (GZS V/718; UBKr II/104; gl. tam); v popisu »1667« om. kot beneficij, inkorporiran samostanu; (2) *sv. Marije Magdalene in drugih svetnikov*, ki jo je po profanaciji v imenu ogl. patriarha Francesca Barbara 1607 2/7 (ali 22/7) posvetil škof Tomaž Hren (Lavrič, Hren, 197, op. 1386). Ne stoji več. – Zaradi izvirne

milostne podobe iz 13. stol. tudi močno obiskovana romarska pot (Kemperl, Romanja, 289ss). – Po 1787 sedež župnije, prenesene s Trate.

XXI. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V CERKLJAH NA GOR.

1. Apno, Brnik Zgornji in Spodnji, Češnjevok, [Davovec], Dobrava [Cerkljanska], Dvorje, [Gabrje, kje?], Glinje, Grad, Lahovče, Možjanca, Poženik, [Plenje], Pšenična Polica, Rebno, Ravno, [Sindraž], Stiška vas, Sv. Ambrož, Sv. Lenart, Šenturška Gora, Šmartno (pri Cerkljah), Štefanja Gora [Zgornja in Spodnja vas], Vašca, [Voglje, samo dve polji], [Vipovlje], Zalog [Zgornji, Srednji in Spodnji].

2. Sancta Maria, med 1147 in 1154 (GZS IV/246);²⁸ Cirkelach, 1239 ?/9 (GZS V/718; Bernhard št. P26).

3. C. om. posredno z župnikom in patrocinijem (plebanus de Sancta Maria) 1147/1159 (kot zgoraj), c. (ecclesia sancte Marie in Cirkelach) določno 1239 (kot zgoraj). – Posv. s petimi imenovanimi oltarji 1511 26/10 (ZZ, 231). Ponovno posv. 1607 (KAL, fasc. 62/5), oltarja sv. Nikolaja in sv. Mihaela posv. 1691 18/10 (matr. 1736). 1777 zgrajena nova ladja, posv. 1783 7/9, glavni olt. posv. 1790 8/11 (matr. 1764). Sedanji prezbitorij z. 1818–1819 (Matej Medved; ZZ, 283; Šumi/Sapač, 224; Kemperl, Romanja, 148ss). – Olt. sv. *Nikolaja* om. 1239 (kot zgoraj).

4. Patriarhatska ž. v kraju, katere toponim govori o cerkvenem središču. Glede na staro izročilo, lego (na robu ravnega sveta), sledove iz rimskega obdobja, staroslovansko grobišče ob njej in patrocinijski pa je bila prva c. v cerkljanskem okolišju lastniška c. sv. Martina v bližnjem Šmartnem, medtem ko je za samo Cerklje izpričano (prvotno?) ledinsko ime Trnovlje (1239, 1248). Tako si je treba ž. glede na te okoliščine in na dejstvo, da sodi njeno področje v enotno posest kranjskih mejnih grofov in njihovih naslednikov Andechs-Meranijskih na osrednjem in vzhodnem Gorenjskem, razlagati kot rezultat patriarhatske reforme v 11. stol., ko je bila izločena iz mengeške pražupnije. Kot ž. prvič omenjena posredno z župnikom 1147/1154 (kot zgoraj), kot plebs tudi v des. seznamu 1296. 1353 4/1 (ARS; Lavrenčič, 154–156) jo patriarh inkorporira ženskemu samostanu v Velesovem kot menzalno posest. V Pšati s c. sv. Marije Magdalene enklava ž. sv. Petra v Komendi.

5. Ž. sprva patriarhatska pleno iure, tako še ob podelitvi 1335 12/3 (Otošec št. 725). Po inkorporaciji 1353 prezentacija v rokah opatice in konventa v Velesovem, potrditev patriarhova, tako tudi 1739 16/9 (EAG 2009, 94).

Lit.: I. Lavrenčič, Zgodovina cerkljanske fare, 1890; NN, v ZZ, 233–240 in v petih nadaljevanjih.

6. Podružnice:²⁹

(1) sv. *Nikolaja* (1526: brez patrocinijski; 1689: sv. *Mateja*) na Možjanci (Mosiansberch, 1256; MC IV/486). Nova c. z. 1871.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(2) sv. *Štefana* na Štefanji Gori, om. posredno po letu 1132 (monte s. Stephani; GZS IV/116; Sand Stefans perg, 1346 15/6; ARS), kot kapela (zu sand Stheffans kappeln) izrecno 1407 17/4 (ARS). 1804 pogorela, 1805 obnovljena in 1806 blagosl. (matr. 1764).

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

²⁸ »He(i)nrucus de Sancta Maria«, pisec listin iz kroga Andeških v dvajsetih letih 13. stol., notar in pisar istrskega mejnega grofa Henrika, ni poimenovan po Šmarju pri Ljubljani (prim. Bernhard, k št. P 20, str. 201), marveč po Cerkljah, kjer je užival župniško prebendo; GZS V, indeks str. 376; D. Kos, Pismo, pisava, pisar, 1994, 194–196.

²⁹ V popisu »1667« so podružnice navedene le s patrocinijski.

- (3) *Sv. Križa* v Stiški vasi, posredno om. 1384 24/8 (po gori: Chreyzperg itd.; NŠAL). 1751 z. nova na drugem mestu, blagosl. 1752 8/10 (matr. 1764). (1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)
- (4) *sv. Ambroža* na gori (1581: »na Vižnici«), posredno om. 1496 (s. Ambrossenperg; viced. urbar). V viz. 1752: noviter reparata. (1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)
- (5) *sv. Urha* na Šenturški Gori, posredno om. 1368 8/4 (sand Vreichsperch; HHStAW). Razširjena 1764. Leta 1444 je zabeležena kot »fara« (avstr. fevdi), kar pomeni, da je bila v srednjem veku oskrbovana. – Lok. 1789 (1787 tu provizor), ž. ust. 1875. (1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)
- (6) *sv. Lenarta* na Rebri (Narebri, 1499 21/8; StLA), om. 1499 21/8 (ib.). Barokizirana. (1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)
- (7) *sv. Martina* v Šmartnem pri Cerkljah, om. 1458 z vasjo (urb. Velesovo). Prvotno lastniška z grobiščem (10.–11. stol.?, Knific/Mlinar, št. 46; k temu tudi Lavrenčič, 24ss). Prenovljena blagosl. 1742 10/9 po arhidiakonu M. L. Raspu (matr. 1764). (1581, 1689, »1667«, 1704, 1752, 1783)
- (8) *sv. Simona in Jude* (1526: *sv. Urbana*) na Spodnjem Brniku (Pernecke, 1238; GZS V/698). 1511 25/10 posv. stranski oltar (ZZ, 231). Rekonsolidirana 1555 4/5 in 1581 (po Pavlu Bizanciju). Prez. 1641. Od 1752 tu duhovnik. (1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)
- (9) *sv. Janeza Krstnika* na Zgornjem Brniku (Pernecke, 1238; kot zgoraj), om. 1404 (Lavrenčič, 58). Prvotno lastniška c. z grobiščem (10.–11. stol.?, Knific/Mlinar, št. 45). Posv. olt. 1652 22/5. Nova c. z. 1741–1742 (1741 19/4 arhidiakon Maksimilijan Leopold Rasp posveti temeljni kamen), 1742 10/9 blagosl. in 1743 13/7 posv. po Leopoldu Jožefu Petaziju, tržaškem škofu in gorenjskem arhidiakonu (matr. 1736; matr. 1764). (1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)
- (10) *Sv. Duha* v Češnjevku (Cherstetin, 1238; kot zgoraj). 1535 8/6 posv. kor in veliki olt. v čast Sv. Duha, apostola Jerneja in sv. Dominika (Lavrenčič, 157–158). Sedanja c. z. 1833. (1526, 1571, 1581, 1689, 1704, 1752, 1783)
- (11) *sv. Nikolaja* v Dvorjeh (Dworiach, 1395 23/8; ARS). Ok. 1485 posv. glavni olt. (Lavtižar, Kranj). Sedanja c. z. 1755. (1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)
- (12) *sv. Helene* v Gradu (Nassern, 1300 9/10; AH II, 247), om. 1494 19/4 in 25/4 (MA Kranj). Letnica v zvoniku 1426. Prenovljena 1640, posv. 1641 15/4 (matr. 1764). Razširjena 1875. (1526, 1581, 1689, 1704, 1752, 1783)
- (13) *sv. Florijana in Roka* v Lahovčah (Walsdorf, 1324 29/6; ARS). Kor v gotski tradiciji dat. 1649, posv. na praznik Sv. Trojice 1652 (matr. 1764), ladja povečana in obokana 1698 (Stelè, Kamnik), obnovljena in blagosl. 1830 14/9 (matr. 1764). (»1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)
- (14) *sv. Matije* v Zalogu (Zalog, 1299 24/12; MC VI, 305). C. z. leta 1666 (matr. 1764) (po Valv. 1689 ok. 1683). (»1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Tomaža* na pokopališču pri ž. c., ki sta jo ok. 1220 ustanovila kranjski dekan Bertold in njegov nečak Henrik in tam postavila duhovnika. 1239 s.d. (GZS V/718; Bernhard št. P26) jo je patriarh Bertold poklonil ž. c. za kostnico, s tem da se beneficij skupaj z zemeljskimi ostanki ustanovnikov iz nje prenese v novo kapelo sv. Tomaža, ki naj se postavi v velesovskem samostanu. V kostnici 1424 25/4 ponovno ust. beneficij (Maček, Ustanove, 145s), om. 1491 30/5 (ARS), in ponovno 1494 24/2 po velesovski priorki Barbari Myndorfer in soseski (GZL IX/94; prepis v urbarju 1740; NŠAL, ŽA Cerklje, RK, fasc. 1, z datumom 1494 21/12). Podrta konec

18. stol. Lavrenčič (Cerklje, 55) lokalizira zgradbo »na severovzhodni strani c., nekako tam, kjer je danes šolsko poslopje«.

(1689, 1704, 1752)

(2) *sv. Antona opata* pri ž. c., om. 1395 23/8 (ARS), stala že 1239, ko se omenja »kmetija sv. Antona« (GZS V/718; kot zgoraj). Omenja jo tudi Valv. 1689 skupaj s še eno kapelo sv. Antona Padovanskega, kar pa je najbrž pomota. Kapela je stala blizu vhoda v c. (viz. 1752: item poenes portam alia capella S. Antonii Abb.). Je ni več.

(1689, 1752)

(3) kapela (oratorij) v gradu Strmol (Stermol, 1287 3/10; ARS). Kaplan om. 1667 (ZZ, 380). (1704)

XXII. ŽUPNIJA SV. PETRA V KOMENDI

1. Breg [pri Komendi], Dobrava (Komendska), Gora, Gmajnica, Klanec, Kapla vas, Križ, Mlaka, Moste, Nasovče, [Podboršt, samo polja], Potok, [Preserje, del], Pšata [pri Cerkljah], Suhadole, Tunjice [del], [Zalog pri Cerkljah, najbrž Spodnji, samo del], Zapoge, Žeje.

2. de sancto Petro, med 1147 in 1154 (GZS IV/246).

3. C. om. posredno z župnikom med 1147 in 1154 (kot zgoraj). – Po zapisih je (novo) c. dal sezidati leta 1510 neki član rodbine Latern de Schalis, ki je bil v njej tudi pokopan (viz. 1704: huius ecclesiae fundator vel potius novus extractor fuit quondam Dominus Schalla quis etiam in ea sepultus iacet; matr. »1765«: a Dominis de Schalis vulgo Latern qua Fundatoribus erecta); po vsej verjetno gre za neznanega komturja iz bavarske veje veronskih Scaligerjev, preimenovane von der Leiter. Sedanja c. z. 1726–1728 (stavbenik Gregor Maček ml.) ob ohranitvi starega zvonika (Šumi/Sapač, 16), posv. 1729 25/7; po potresu 1895 nov prezbiterij (Stelè, Kamnik, 357ss)

4. Lastniška c. v okviru mengeške pražupnije (10. –11. stol.), o čemer govorijo sledovi staroslovenskega grobišča ob cerkvi (Knific/Mlinar, št. 47) in patrocinij sv. Petra, domnevno v 11. stol. preoblikovana v patronatno ž., izpričano z župnikom med 1147 in 1154 (kot zgoraj). C. je pokrivala alod zunaj ozemlja kranjskih mejnih grofov, ki je domnevno prek Spanheimskih pristal v lasti smledniških Planinskih. Njihovi nasledniki Svibenski so c. kot njeni prvi in zadnji patroni okoli leta 1220 (1223) predali rodoškim (poznejšim malteškimi) vitezom sv. Janeza Krstnika johanitom (ivanovcem), ki so tu ustanovili komendo s hospitalom, om. tudi v des. seznamu 1296 (hospitale sancti Petri). 1872 komenda prodana. Ž. je imela enklave v Zapogah med župnijama Vodice in Smlednik, v Pšati v župniji Cerklje in v Preserju pri Mengšu; od teh je za Zapoge leta sicer 1330 (gl. tam) rečeno, da leže v vodiški župniji.

5. Po naselitvi johanitov žpk. vsakokratni komendator, ki ga je zaradi eksemptnosti reda od škofijske oblasti določal sam red. Prav tako je bila ž. izvzeta od škofijskih vizitacij in podrejena vizitatorju generalnega komendatorja reda v Pragi (tako tudi navedba v viz. 1704).

Lit.: F. Stelè, Politični okraj Kamnik, 1926; J. Mlinarič, J. Höfler, A. Lavrič, v: E. Škulj (ur.), Glavarjev simpozij v Rimu, 1999; Kemperl, Romanja, 185ss.

6. Podružnice:

(1) *sv. Pavla* (prvotno *Sv. Križa*) na Križu (Chreutz, 1279 19/7; MC V, 246), pač identična s c. Sv. Križa, ki jo popis 1526 postavlja v Moste, ali njena naslednica. V kamniškem urb. 1571 že kot c. sv. Pavla. 1736 nova, 1774 ponovno nova in še ne posv. (Stelè, Kamnik). (1526, 1571, 1581, 1680, 1689, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(2) *sv. Sebastijana* v Mostah (Prukk, 1362 10/8; GZL I/64). Z. 1512 ali 1517 z dvoladijsko notranjščino (Stelè, ib.; Komelj), z zvezdasto obokanim korom, ki še stoji. 1722 priz. sev. bočna kapela. Sredi 19. stol. na novo obokana v ladji (Stelè, ib.; gl. tudi Kemperl, Romanja, 230ss). (1526, 1581, 1680, 1689, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(3) *sv. Nikolaja v Zapogah* (Zapaum, 1330 5/4; StLA; prim. tudi Orožen II/1, 108, sub 1332; vnder Vlednik in der pharre Vodicz). Sedanja c. z. 1737–1739. – Po 1768 ust. kuratni beneficij (Maček, Ustanove, 387s), lok. 1789, ž. ust. 1876.

(1526, 1581, 1680, 1689, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(4) *sv. Ane v Tunjicah* (Tevnicz, 1306 20/4; StLA), om. 1510 19/7 (ARS). Sedanja c. z. 1761–1766 po naročilu vikarja Petra Pavla Glavarja in po načrtih Lovrenca Pragerja. Romarska (Kemperl, Romanja, 288s). – Lok. 1787–1810 in od 1831, ž. ust. 1875.

(1526, 1571, 1581, 1680, 1689, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(5) *sv. Klemena* (1526: *sv. Antona*) v Suhadolah (Zuchoedol, in der pharren von sand Peter, 1322 2/10; ARS). Sv. Antonu (opatu) posv. stranski oltar (viz. 1680). Posv. 1611 22/10 po tržaškem škofu Ursinu de Bertis (viz. 1709). Sedanja c. z. 1740, po potresu 1895 prenovljena (Stelè, ib.).

(1526, 1581, 1680, 1689, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(6) *sv. Marije Magdalene v Pšati pri Cerkljah* (Pischat, 1238; GZS V/698), om. 1328 12/3 (Peyschad in Chrayn bey sant Marein chirchen; HHStAW). Posv. 1654 2/7 (viz. 1709). Prenovljena 1738, posv. 1752.

(1526, 1581, 1680, 1689, 1704, 1709, »1765«, 1774, 1783)

(7) *Sv. Križa »na Gavšek«* (pri gradu Križ), sez. 1717 po Francu Antonu grofu Auerspergu. Po požaru 1835 propadla. (Stelè, ib.).

7. Kapele:

(1) *bl. Matere božje* na pokopališču pri ž. c., om. v viz. 1680, ko naj bi pritegovala številne romarje, in 1709. Prvotno kostnica? Podrta po potresu 1895 (?; v ljubljanskih shematizmih 19. stol. ni om.).

(1680, 1709)

(2) *sv. Jošta* v Tunjicah, om. v viz. 1709 poleg c. sv. Ane. Ne stoji več.

(1709)

(3) *sv. Lucije* v gradu Križ, postavljena 1717(?), z. na novo ali obnovljena ob prezidavah gradu med 1730 in 1733 (1732; Stelè); v viz. 1704 tu om. le oratorij brez patrocinija. Grad 1943 22/9 požgan, ruševine po vojni odstranjene (Gradovi I/2).

(1704, 1774)

8. Redovne hiše:

(1) komenda jeruzalemskega (rodoškega, malteškega) reda sv. Janeza Krstnika johanitov (ivanovcev), ust. ok. 1220 (1223) pri ž. c. Za ustanovitelje lahko veljajo Svibenski ali pred njimi Planinski na Smledniku. Ti so bili tudi odvetniki komende, dokler jim niso po prodaji Smlednika leta 1328 sledili Celjski. Od leta 1772 dalje v zakupu, 1892 prodana.

XXIII. ŽUPNIJA SV. MARJETE V VODICAH

1. Bukovica, Dobruša, Koseze, Kot, Polje, Potok, Povodje, Pustince, Repnje, Selo, Skaruč-na, Šinkov Turn, Šmarna gora, [Utik], Vesca, Vojsko, [Zgornje Gameljne (?)].

2. Om. ok. 1118 z ž. (kot spodaj), Wodiz, 1257 13/12 (Zahn III/328).

3. C. om. posredno z ž. in patrocinijem ok. 1118 (kot spodaj). 1526 z bratovščinami sv. Marjete, sv. Nikolaja in Sv. Rešnjega telesa. Podelitev odpustkov 1652 (KAL, fasc. 56/5). Prez. 1739, posv. s pet oltarji 1740 9/6 (viz. 1771), po potresu 1895 z. na novo, posv. 1900 12/7 (Stelè, Kamnik).

4. Patriarhatska ž. 11. stol., izločena iz mengeške pražupnije, om. ok. 1118 (plebs sancte Margarete virginis; M. Kos in J. Žontar, GMD 1939), sicer pa večkrat v drugi pol. 13. stol. in

tudi v des. seznamu 1296 kot plebs. 1461 priključena ljublj. škofiji skupaj z vikariatnima župnijama v Smledniku in Šmartnem pod Šmarno goro.

5. Patriarhatska ž. pleno iure, tako ob podelitvah 1285 19/3 (ARS) in 1357 2/2 (ad nostram collationem pertinens pleno iure; Otorepec št. 1193). 1393 (= 1392) 28/12 patriarh Janez podeli njen patronat grofu Hermanu II. Celjskemu (Orožen IV/2, 13–15), patronat od 1456 habsburški oz. deželno-knežji. 1461 ž. utelešena s patronatom kot menzalna posest novo ustanovljenemu stolnemu kapitlju v Ljubljani. Potrditev pač ljublj. škof.

Lit.: F. Stelè, Politični okraj Kamnik, 1926.

6. Podružnice:

(1) *Matere božje (vnebovzetja?)* na Šmarni gori, om. 1314 16/4 (Capella beatae Mariae Virginis in monte qui dicitur Cholempersch), ko je prejela odpustke patriarha Ottobona (NšAL), tako še večkrat kasneje v 15. stol. (1403 3/5, 1411 14/5, 1475 22/3 itd., vse NšAL).³⁰ 1478 19/1 cesar Friderik III. naroči smledniškemu oskrbniku Gašperju Čnomaljskemu, naj ne ovira soseske, ki želi (ponovno) zgraditi cerkev in jo utrditi s taborom (V. Levec, Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain, separat iz MMVK 1896, 8, op. 2). Rekonciliacija in posv. dveh stranskih oltarjev 1499 22/6 (NšAL). Zelo obiskana in razmeroma bogato dotirana romarska c., s sedmero oltarji v 17. stol. Verjetno že v zač. 14. stol. kapelanija, podvržena župniku v Vodica. Marijina bratovščina om. 1419 16/3 in 1420 25/9 (NšAL). – Sedanja zgradba baročna, iz let 1711/1712 (Gregor Maček) (Šumi/Sapač, 63), posv. 1729 31/5 po škofu Ernestu Amadeju Attems (viz. 1771). (J. Novak, Šmarna gora, Ljubljana 1928; Kemperl, Romanja, 273ss.) (1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

(2) *sv. Lucije* na Skaručni (Skonutsch, 1431 7/3; avstr. fevdi; Schkorucina; 1444; avstr. fevdi; GZL VI/1). 1662 dovoljenje za zidavo c. s strani zemljiškega gospoda (KAL, fasc. 62/27), čeravno se zdi, da je kor 1660 ali 1661 že stal nov (KAL, fasc. 136/12, 62/27; po viz. 1668 kor postavljen 1664). C. posv. 1667 10/7 po škofu Jožefu Rabatta (viz. 1668). Na novo z. 1744–1748, domnevno po načrtu Candida Zullianija (Šumi/Sapač, 103), posv. 1755 10/7 po škofu Ernestu Amadeju Attems (viz. 1771). Romarska (Kemperl, Romanja, 250ss; prim. tudi F. Stelè, ib.) (1668, 1689, 1771, 1783)

(3) *Matere božje* v Šinkovem Turnu (Turen, 1314 10/8; ARS), om. 1337 6/12 v vasi Selo pri Šinkovem Turnu (dacz Vnser urawen cze Czel bei dem Turen; ARS). Ustanova bližnjega, 1943 požganega gradu (prim. upod. v Valv., Top., št. 221). Nova z. v prvi pol. 18. stol., posv. 1763 15/? (mesec manjka) po škofu Petazziju (viz. 1771) (Stelè, ib.). – 1795 ust. ekspozitura (Maček, Ustanove, 385ss.) (1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

(4) *sv. Egidija (Tilna)* v Repnjah (Repnach, 1154; GZS IV/326), om. 1476 12/3 (NšAL). Sed. c. z. 1731 in posv. 1755 11/7 po škofu Attems (viz. 1771) (Stelè, ib.). (1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

(5) *sv. Štefana* v Utiku. V srednjem veku je tu obstajal v i k a r i a t vodiške župnije, om. 1391 z vikarjem (Jacobus spadicz de lok vicarius sciti Stephani plebis in Wodicz, vicarius perpetuus sciti Stephani plebis in Wodicz; Otorepec št. 1350, 1351, 1353). Poznejših podatkov o tem vikariatu ni. Ob viz. 1668 c. postavljena na novo z uporabo tretjine starega zidu, s 3 še neposv. oltarji (viz. 1668), zvonik 1679, po 1726 ponovno prez. (Stelè, ib.). (1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela pri romarski c. na Šmarni gori, z olt., posv. Materi božji.

³⁰ »Marienberch« (1216 1/10; GZS V/261) ni Šmarna gora, marveč popačeno za Maerenberch, tj. Marenberk/Radlje; gl. k temu zdaj J. Šilc, Kronika 2015, 177ss.

(1668, 1689)

XXIV. ŽUPNIJA SV. URHA V SMLEDNIKU

1. Dragočajna, Hraše, Moše, Pirniče Zgornje in Spodnje, Podreča (del), Rocenj, Sv. Valburga, Tacen, Trboje, [Verje], [Vikrče], [Zavrh], Zbilje, Žeje, [Žerjavka].

2. Flendnic, ok. 1118 (kot spodaj).

3. C. (kot kapela) om. s patrocinijem ok. leta 1118 (capella [...] ad honorem sancti Odalrici; M. Kos in J. Žontar, GMD 1939). Sedanja c. z. 1847–1849 po načrtih dunajskega arh. Karla Rösnerja (F. Lazarini, AHAS 2008, 109–117), posv. 1851 24/8.

4. Ustanova smledniških vitezov Heberarda in Bertolfa na ozemlju vodiške ž., ok. leta 1118 skupaj s cerkvami v Trbojah, Hrašah, obeh Pirničah in Šmartnem pod Šmarno goro po patriarhu Ulriku in s soglasjem vodiškega župnika obdarjena s krstno in pogrebno pravico (kot zgoraj). Četudi se tu že v 13. stol. omenja žpk. (plebanus) (1228 18/10; GZS V/486; 1251 30/4; GZS VI,1/132), je tu pozneje rezidirale vikar vodiškega župnika, om. ob podelitvi 1341 6/6 (Otorepec št. 920) in 1355 21/10 kot večni (vicarius perpetuus; Otorepec št. 1173). 1461 skupaj z matično ž. priključena ljublj. škofiji.

5. Vprašanje je, kdaj je c., ok. 1118 obdarjena s krstno in pogrebno pravico, v resnici postala župnijska. Omembi župnika leta 1228 in 1251 (gl. zgoraj) govorita, da se je c. začasno osamosvojila kot ustanova posestnikov smledniškega gradu (Planinskih oz. Svibenskih), vendar je morala kmalu zatem ponovno zdrsniti v odvisnost od Vodice, saj se v des. seznamu 1296 ne omenja. V drugi četrtini 14. stol., verjetno kmalu po letu 1328, ko so smledniški grad pridobili Celjski, ust. vik., ki je imel cerkveno (župnijsko) naravo in tako v podelitveni pravici nadrejenega župnika v Vodicih in v patriarhovi potrditvi (tako tudi 1341 in 1355, kot zgoraj). S prehodom vodiškega patronata leta 1393 na celjske grofe je nanje prešel tudi patronat nad smledniško vikariatno ž., od 1456 habsburški oz. deželnoknežji, ob ustanovitvi ljublj. škofije 1461 prek Vodice dodeljen stolnemu kapitelju v Ljubljani. Potrditev pač ljublj. škof.

6. Podružnice:³¹

(1) *sv. Jakoba st.* v Hrašah (Grasach, ok. 1118; kot zgoraj), om. brez patrocinija ok. 1118 (kot zgoraj). Gotski kor z zvezdastim obokom, pred 1500 (Komelj), barokizirana. (1526, 1631, 1668, 1783)

(2) *sv. Mihaela* v Mošah (Pruck, 1334 20/6; D. Kos, Listine, št. 151). 1884 prez. in regotizirana. (1526, 1631, 1668, 1783)

(3) *Sv. Križa* v Spodnjih Pirničah (Bernhart, ok. 1118; kot zgoraj), om. brez patrocinija ok. 1118 (kot zgoraj), s patrocinijem 1392, ko je v njej rezidirale kaplan (perpetuus capellanus capelle sancte Crucis in Pernekk; Otorepec št. 1352, 1353). Sedanja c. iz druge pol. 19. stol. (1873). – Ž. ust. 1985 15/8 pri novi c. Marije Vnebovzete. (1526, 1631, 1668, 1783)

(4) *sv. Tomaža* v Zgornjih Pirničah (Bernhart, ok. 1118; kot zgoraj), om. brez patrocinija ok. 1118 (kot zgoraj). Kor še gotski, čeravno brez izvirnega oboka (Komelj), prez. 1646. (1526, 1631, 1668, 1783)

(5) *sv. Valburge* v Valburgi (1631: »na Pristavi«), om. 1324 20/12 (StLA). Zgrajena kot kapela smledniškega gradu, kjer so graščinski imeli svoje maše (viz. 1771). Kor postavljen 1663 s sredstvi Štefana Butaliča in žene (viz. 1668). Sedanja c. baročna, z. 1763–1769 (Candido Zuliani) in končana 1771 (Leopold Hoffer). (1526, 1631, 1668, 1783)

³¹ Valv. 1689 ima samo podružnico v Trbojah, imena drugih ni mogel izvedeti.

(6) *sv. Janeza Krstnika* v Zbiljah (Villach, 1216 1/10; 1311 18/2; oboje HHStAW; J. Šilc, Kronika 2015, 177ss), stara krstna cerkev mengeške pražupnije. Posv. 1496 10/5 po pičenskem škofu Janezu (viz. 1668). 1662 zgrajen nov kor (viz. 1668), glavni olt. dat. 1665. Sedanja c. iz 1883.

(1526, 1631, 1668, 1783)

(7) *sv. Martina* v Trbojah (Trebesbach, Trebespach, ok. 1118; kot zgoraj), om. 1118 (kot zgoraj). Ker v Marijini c. v Trbojah (gl. naslednjo št.) o kakšnem oltarju *sv. Martina* ni nič znanega, po vsej verjetnosti ne gre za njeno prednico. Neidentificirana.

(8) *Marijinega vnebovzeta* v Trbojah. Baročna, z. 1743–1745 v slogu Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 269). – Lok. 1785, ž. ust. 1912.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(9) *sv. Jurija* v Tacnu (Taezzen an der Sawe, 1283 21/6; FRA II 31, 400). Ustanova rocenjske graščine z grobnico. V osnovi gotska. Kor z. 1653 (viz. 1668).

(1526, 1631, 1668, 1783)

(10) *sv. Primoža* v Podreči (Patriarchsdorf, 1334 20/6; D. Kos, Listine, št. 151) (del vasi s c. *sv. Kancijana* je v župniji Šmartin pri Kranju). Ne obstaja več. Om. samo v popisu 1526.

(1526)

7. Kapele:

(1) kapela v starem smledniškem gradu, izpričana v popisu grajskega inventarja iz leta 1569 (V. Levec, Schloss und Herrschaft Flödnig in Oberkrain, separat iz MMVK 1896, 75). Grad razvaljen.

(2) *sv. Frančiška Asiškega* (CC 1892: *sv. Ane*) v novem smledniškem gradu, v glavnem barokiziranem 1764–1774 po načrtu Lovrenca Pragerja (Šumi/Sapač, 210; Gradovi I/3). Poslikana (Anton Cebej).

(3) kapela v gradu Rocen (Rocenj, Rutzing) (Tacen). Baročna graščina prez., v njej zdaj Srednja policijska šola. O kapeli ni podatkov.

(1689)

XXV. ŽUPNIJA SV. MARTINA V ŠMARTNEM POD ŠMARNO GORO

1. Spodnje Gameljne, Srednje Gameljne, Zgornje Gameljne [?; ni izpričano, da bi bile v tej župniji; najbrž jih gre pomakniti k Vodiciam].

2. Villa sancti Martini, ok. 1118 (kot spodaj).

3. C. om. posredno z vasjo ok. 1118 (kot spodaj). Nova c. zgrajena sredi 17. stol., posv. po škofu Jožefu Rabatta (1664–1683) (viz. 1771). Sedanja c. z. na drugem mestu ok. 1838–1841 (po načrtih Simona Foykarja iz leta 1832), posv. 1841 10/10.

4. Ustanova smledniških vitezov Heberarda in Bertolfa na ozemlju vodiške župnije, ki je ok. 1118 (M. Kos in J. Žontar, GMD 1939) dobila od ogl. patriarha krstno in pogrebno pravico. Kmalu zatem ali pozneje v 12. ali 13. stol. povzdignjena v župnijsko in izločena iz vodiške ž., v des. seznamu 1296 navedena kot plebs (Sanctus Martinus sub monte Sancte Marie). 1461 z matično ž. priključena ljublj. škofiji.

5. Kot plemiška ustanova sprva pač v patronatu njenih ustanoviteljev, je pa vsaj v 14. stol. podobno kot nekaj drugih manj pomembnih lastniških cerkva na Gorenjskem prešla povsem (s prezentacijo in konfirmacijo župnika) v roke arhidiakona Kranjske in Marke (1377 16/4; Articutus, ASU/AN, fasc. 5125/2, fol. 72r–75v). Če je s podelitvijo patronata vodiške župnije celjskim grofom leta 1393 prešel nanje tudi patronat nad to cerkvijo, ne vemo. Po podelitvi vodiške župnije menzi novo ustanovljenega stolnega kapitlja v Ljubljani 1461 bi moral z njo kapitlju pripasti tudi patronat nad Šmartnim, vendar je iz gradiva razvidno, da je bila ž. pleno iure ljublj. škofa (tako tudi ob podelitvi 1562 28/1; KAL, fasc. 6/5; gl. tudi 1540 14/5; NŠAL/ŠAL, fasc.

4/4; Šilc, Šmartno, 7–8; viz. 1624), kar je ostalo tudi po jožefinskih reformah (gl. CC 1892), četudi Valv. 1689 (VIII, 765) njen patronat pripisuje kapitlju.³²

Lit.: J. Šilc, Zgodovina župnije Šmartno pod Šmarno Goro, 2001.

6. Podružnice:

(1) *sv. Andreja* v Srednjih Gameljnah (Gemlein, 1260 1/11; UBKr II, 213). Posv. 1520 22/2 s pooblastilom škofa Ravbarja po škofu Natalisu s Krka (viz. 1668), 1665 kor nov, še ne posv. (KAL, fasc. 22/8). V drugi pol. 18. stol. prezidana. Po poročilu vodiškega župnika v viz. 1771 naj bi bila c. podružnica ž. Vodice.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

(2) *sv. Lenarta* v Spodnjih Gameljnah (Gemlein, 1260 1/11; kot zgoraj). 1665 kor nov, še ne posv. (KAL, fasc. 22/8). Prez. 1875–1877.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

XXVI. ŽUPNIJA MARIJINEGA OZNANJENJA V KAMNIKU

1. Bela Peč, Bistrica, Bistričica, Brišče, Brezje, [Črni potok = Črna pri Kamniku], Godič, Gozd (v vik. Nevlje), Hrib, Hudo, Kališe (v vik. Nevlje), [Kamniško polje], Klemenčevo, Košiše, Kregarjevo, Kolovec, Laze, Markovo, Mekinje, Osredok, Palovče, Perovo, Podstudenec, Podjelše, Podlom, Podhruška, [Poreber], Radomlje, Rova, Rudnik [pri Radomljah], Sela, Slatina, Sovinja Peč, Srednja vas, Stahovica, Stolnik, Stranje, Sv. Primož, Sv. Florijan, Škrjanče, Trobelno, Tučna, [Tunjice, del], Viševek (= Oševek), Zagorica, Zakal, Zduša, Znojile, Žaga, Žale, Žiče, Žubejevo, Županje Njive; *vikariat Nevlje*;³³ *vikariat Šmartno v Tuhinju*: Buč, Gradišče, Hruševka, Loka (= Loke), Kostanj, Sidol, [Sv. Neža (= Sela pri Kamniku)], Sv. Miklavž, Vaseno, Velika Lašna; *vikariat Zgornji Tuhinj*: Cirkuše, Črni Vrh, Golice, Laze, Planina (= Sv. Vid), Selo (= Stara Sela?); *vikariat Špitalič*: Bela, Češnjice, Okrog.

2. Stein (za [Stari] grad), 1143/1147 (GZS IV/195), kot mesto posredno 1229 s.d. (GZS V/507), določno 1267 22/5 (UBSt IV/450).

3. Prvotno c. je dal sezidati neki Macilin v začetku 13. stol., om. 1232 (gl. spodaj), zatem 1277 26/4 (ecclesia sancte Marie apud Stein; ARS). Sedanja z. (južneje od nekdanje?) za župnika M. L. Raspa 1732–1734 (Gregor Maček ml.?, Šumi/Sapač), posv. 1735 27/6 (Stelè, Kamnik). V srednjem veku izpričan samo splošnejši Marijin patrocinijski, po Valv. 1689 Marijinega obiskovanja, nova posv. Marijinemu oznanjenju (napis na portalu, 1740, tako tudi viz. 1752), kar bo njen prvotni patrocinijski, zdaj Matere božje brezmadežnega spočetja. – Še v srednjem veku om. oltarji in bratovščine poleg velikega oltarja: (1) stranski *Marijin oltar* (Marijinega darovanja?; prim. Valv. 1689) (in der obseitthen so man geet von spital in der pharrkirchen, 1459 27/4; NšAL), om. 1390 9/10 (NšAL), z Veliko Marijino bratovščino (tesarskega ceha?; Valv. 1689); (2) *Sv. Trojice* (in *sv. Lenarta*), s kapelanijo, ki jo je ust. Lenart Petschacher z Zgornjega Perova; Valv. 1689), om. 1458 28/5 (NšAL); (3) *Sv. Duha* (z bratovščino čevljarkega ceha), om. 1488 28/8 (AAU, Acta 13, 317v–318r); (4) *sv. Ane* z bratovščino pekarskega ceha in beneficijem Hohenwartov, om. 1477 19/12 (AAU, Acta 8, 232r–v); (5) *sv. Janeza Krstnika* s kapelanijo, last kamniškega špitala, ki naj bi ga leta 1228 ust. patriarh Bertold z bratom (gl. spodaj), om. 1304 4/5 s prebendarjem (IMK 1896, 131), v prezentaciji kamniškega župnika in patriarhovi potrditvi; patronat sredi 17. stol. prešel na deželnega kneza: leta 1671 škof Jožef

³² Tako tudi P. Hitzinger, Die kirchliche Einteilung Krains, v: Archiv für die Landesgeschichte des Herzogthums Krain, II–III, 1854, 105. Prim. k temu Höfler, Cerkve, str. 239. – Ustanovna listina škofije Šmartnega (kot tudi Smladnika) posebej ne omenja. Razlog, da je Šmartno pripadlo škofu, je morda v tem, ker se je mislilo, da se je tamkajšnja župnija izločila iz šentpeterske župnije (prim. CC 1892, 209). Ob ustanovitvi škofije je bila župnija že povsem osamosvojena in so bile njene vezi z matično župnijo zabrisane.

³³ Miklavčičev popis krajev ima samo vikariat Nevlje brez drugih krajev, a je ta obsegal vsaj Kališe in Gozd.

Rabatta prosi cesarja Leopolda I., da mu prepusti patronat (KAL, fasc. 50/26; gl. tudi spodaj); (6) *sv. Marjete* z (Malo?) Marijino bratovščino, om. 1510 19/7 (ARS); (7) *sv. Bernardina*, 1463 2/7 dovoljenje vicedomu Juriju Raynerju za ust. beneficija (RG VIII, 208, št. 1429); o njem drugih podatkov sicer ni. Z beneficiji obdarjeni oltarji v ž. c. in v kapelah se om. tudi z beneficijalnimi hišami v popisu mesta 1516 (MMVK 1905, 59s), kjer je poleg zgornjih naveden še olt. *sv. Nikolaja* (tudi v popisu 1526; pri Valv. 1689 olt. sv. Andreja in sv. Nikolaja, s krojaško bratovščino).

4. Patriarhatska ž., ust. morda v 11. stol. pri domnevni lastniški c. kranjskih mejnih grofov v Nevljah za severovzhodni konec njihovega teritorija med Kamniško Bistrico in kasnejšo štajersko deželno mejo. Patrocinij sv. Jurija in druge okoliščine govorijo, da je bila ta c. lastniškega porekla, zelo verjetno že iz 10. stol., in da je stala v mejah prvotne mengeške prazupnije. Leta 1232 (kot spodaj) je bil pri novi Marijini c. v Kamniku ust. vik. za kamniški okoliš, združen s kapelanijo kmalu po letu 1228 ust. špitala sv. Janeza Krstnika. Ž. se kot kamniška arhivsko prvič omenja leta 1207 posredno z župnikom (Olricus plebanus de Stain; GZS V/124), kar pa je slej ko prej še vedno pomenilo neveljskega župnika, imenovanega po Kamniku. Zaradi takšnega poimenovanja je težko ugotoviti, kdaj so neveljsko ž. formalno prenesli v Kamnik, lahko da enkrat v poznem 13. stol. V listini 1277 26/4 (ARS), s katero imenovani kranjski meščani velesovskim nunam dovolijo, da pokopavajo pri c. sv. Marije, žpk. ni om., zato lahko domnevamo, da je bila ž. takrat še vedno v Nevljah. Kot sedež kamniškega župnika (sancte Marie de Stain) prvič om. 1300 22/8 (AH II, 245), kot župnija (plebs sancte Marie de Stain) 1304 24/1 (AH II, 264). Z ž. (plebs) se Kamnik navaja tudi v des. seznamu 1296, poleg nje pa še z neko kapelo (capella sive altare de Stayn), ki nedvomno pomeni špitalsko kapelanijo sv. Janeza. – Listina iz leta 1232, ohranjena le v kolacioniranem prepisu iz leta 1787 kolacioniranega prepisa iz leta 1741, prej znan le preko nezanesljivih nemških registrov (MHVK 1865, 110; GZS V/585), je zdaj dostopna v objavi B. Otorepca (Kamnik 1229–1979, Ljubljana 1985, 23–32; gl. s komentarjem tudi Bernhard št. P20). Iz nje se vidi, da je Marijino c. v Kamniku dal zgraditi neki Macelin v želji, da jo pokloni špitalu, ki sta ga bila v Kamniku ustanovila patriarh Bertold in njegov brat Oton Andeški v spomin na umrlega brata Henrika, istrskega mejnega grofa (zanj je znano, da je umrl 18. julija 1228), zdaj pa jo je predal omenjenemu patriarhu, da bi jo ta povzdignil v župnijsko. Pri tem je določeno, naj se zaradi nje matični cerkvi (sancti Georgii matri ex antiquo fundatae) ne dogodi pravno oškodovanje, v njej pa naj se iz dotacije špitalskega olt. sv. Janeza Krstnika in tretjine dohodkov Marijine c., ki jih dobiva (neveljski) žpk., nastavi poseben duhovnik (sacerdos plebanus), podvržen (neveljskemu) župniku. V tej listini je patronatska pravica nad špitalsko kapelanijo oz. vikariatom še vedno v rokah ustanovnika c., tj. imenovanega Macelina, in njegovih dedičev, vemo pa, da je pozneje prešla na neveljskega oz. kamniškega župnika. To listino so si doslej razlagali tako, kot da je bila leta 1232 Marijina c. v Kamniku povzdignjena v »glavno župnijsko c. čez vse druge« oz. prevzela vlogo in pravice c. v Nevljah. Vendar formulacije v besedilu razkrivajo, da je v resnici šlo za ustanovitev vikariatne župnije v Kamniku, s tem da je vikariat podeljeval neveljski župnik. To potrjuje tudi poročilo ljublj. škofa Jožefa Rabatta leta 1671 na cesarja Leopolda I., kjer je rečeno: *Ecclesia quae nunc est parochialis in Stain, erat aliquando vicariatus tantummodo, et parochia fuit in ecclesia S. Georgij in Neill, quae civitate distat uno milliari italico; ide Parochus Neillensis conferebat hanc capellaniam tanquam suae parochie vicariatum* (KAL, fasc. 50/26). (Gre za prošnjo ljublj. škofa, da cesar, ki je leta 1628 podaril ljublj. škofom patronat nad kamniško ž., škofom prepusti tudi patronat nad kamniško špitalsko kapelanijo.) Škof Rabatta je nedvomno imel pri roki ustrezne srednjeveške listine, to pa govori za to, da je bil kamniški žpk. v resnici neveljski tudi po letu 1232. – V Nevljah se poseben vikar prvič om. leta 1309.

5. Kolikor vemo, je bila ž. patriarhatska pleno iure, tako, kot je moč razbrati iz obravnavane listine, leta 1232, kot še ob podelitvi župniškega mesta leta 1311 24/3 (Otorepec št. 281). 1448 30/8 papež Nikolaj V. (mimo Ogleja) njene patronatske pravice podeli cesarju Frideriku III. Od tedaj dalje prezentacija župnika v rokah cesarja oz. deželnega vladarja, dokler si ni patronata leta 1628 za ljublj. škofijo pridobil škof Tomaž Hren (1628 10/8; KAL, fasc. 81/46: podelitev s strani cesarja Ferdinanda II, prepis: *jus praesentationis ad Parochiam in Stain, quod nobis*

tanquam Duci Carnioliae competit; 1629 10/11; KAL, fasc. 91/3: kopija ustreznega navodila krajskemu deželnemu vicedomu), pač pa popis »1667« kot prezentatorja še vedno navaja deželnega kneza. Ž. je seveda ostala v škofijski jurisdikciji ogl. patriarha, ki je ohranil tudi potrditveno pravico.

Lit.: Stelè, Kamnik.

6. Podružnice:³⁴

(1) *sv. Jožefa (Marijine in Jožefove zaroke)* na Žalah, z. 1677–1683, posv. 1686 (viz. 1704), obokana kasneje (do 1749 6/10, ko je dobila odpustke s strani papeža Benedikta XIV?; IMK 1869, 168). S kalvarijo in božjim grobom. 1731 ust. nekuratni beneficij (Maček, Ustanove, 180), beneficiat om. v protokolu gorenjskega arhidiakona 1760 (ARS, AS 1073, rokopis 114, prerj I/59r).

(1689, 1704, 1752, 1783)

(2) *sv. Primoža in Felicijana* (prvotno *sv. Radegunde*, z relikvijami sv. Primoža in Felicijana) na Kamniških planinah (Sv. Primož), om. z bratovščino 1380 5/5 (Otošec št. 1344). 1397 9/7 podelitev odpustkov za pomoč pri popravilih in gradnji c. (NŠAL), 1475 23/3 zopet podelitev odpustkov (NŠAL), isto še 1492 9/9 (NŠAL), ko se c. imenuje kot c. sv. Radegunde (in qua ante incursionem inmanissimorum turcorum corpora sanctorum Primi, et Feliciani servari et magna populorum devotione et concursu visitari conserverunt). Takrat je bila c. tudi blagosl. in posv. 1498 31/3 izda Sebastian Nascimbeni, vizitator ogl. patriarha, dovoljenje za pobiranje miloščine (litterae quaestus pro Capella sanctorum Primi et felicianj in plebe stayn; BCU, ms. Joppi 611, str. 2). – Prvotno enoladijska romanska zgradba s pravokotnim prezbiterijem in zvonikom na zahodu (Zadnikar), ob koncu 14. stol. podaljšana. Ok. 1459 (letnica na oboku severne ladje) in dalje nastal sedanji dvoladijski prostor v načinu »gorenjske dvoranske cerkve« s freskami, dat. 1504. Novi gotski kor dat. 1507. (Stelè, Kamnik; E. Cevc, VS IX, 1965; Komelj; F. Šerbelj, Sv. Primož nad Kamnikom, 1995; Kemperl, Romanja, 266ss).

(1526, 1571, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(3) *sv. Urha* v Vranji Peči (1581: v Palovčah) (Rabinsperch, 1238 11/12; GZS V/699; sicer pa Rabenstein; za Palovče Palobiczsch, 1346 24/4; ARS), om. 1423 6/2 v vasi Palovče (KLA AUR št. A 779; B. Otošec, v: Kamnik 1229–1979, 35), 1463 5/4 podelitev odpustkov iz Rima (NŠAL), posv. verjetno 1488 13/11 (ponovna podelitev odpustkov po pičenskem škofu Paskaziju; NŠAL). Sedanja c. z. 1742/1743 oz. 1798 (Stelè, ib.). – Lok. 1788, ž. ust. 1875.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(4) *sv. Katarine* na Rovih (Raw, 1359 1/3; ARS), om. 1508 27/11 (ARS). Posv. oltarja v koru 1511 28/10 in stranskega sv. Marije Magdalene in sv. Helene po lavantinskem škofu Leonardu Peverlu (ZZ, 232). Prez. 1741, posv. 1742. Ustanova kolovške graščine (»1667«: mit Stiff). 1783/II: beneficij Hohenwartov. – Lok. 1798 (prim. Maček, Ustanove, 184), ž. ust. 1875.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(5) *sv. Marjete* v Radomljah (Radošmel, 1353 21/7; ARS), om. 1391 kot podr. kamniške ž. (Otošec št. 1347, 1348, 1349). 1501 21/10 posv. véliki olt. sv. Marjete in stranski sv. Uršule na desni (NŠAL). Gotski prezbiterij 2. pol. 15. stol. ohranjen kot zakristija nove zgradbe iz ok. 1700 (?; Stelè, ib.; po MMC, 535, 1739–1740; Komelj). Za Krištofa Plankla, Descriptio locorum; AAU, Visite, 1619/1639, tu v i k a r i a t mengeške župnije, pozneje opuščeni. – Ž. ust. 1969.

(1526, 1571, 1581, 1689, 1704, 1752, 1783)

³⁴ V popisu 1526 so vse tu našete podružnice (brez Sv. Primoža, neom. sv. Petra nad Sv. Primožem, sv. Urha v Vranji Peči in nove na Žalah) sodile pod neveljskoi »faro«, tako tudi v kamniškem urb. 1571 (in 1620) (brez neom. v Volčjem Potoku, a s Sv. Primožem). Razen cerkve pri Sv. Primožu, za katero je skrbelo mesto, a s cerkvijo v Volčjem Potoku, so bile v oskrbi neveljskega vikarja tudi v 17. in 18. stol. (tako Valv. 1689 ter viz. 1704 in 1752). Popis »1667« ima le podružnice pri Sv. Primožu, v Zakalu, Stranjah, Vranji Peči in na Rovih, vendar ni jasno, ali so bile oskrbovane iz Nevelj ali Kamnika. Vikariatov v Tuhinjski dolini v tem viru ni.

(6) *sv. Ožbalta* v Volčjem Potoku (Wolspach, 1220 7/4; GZS V/310). Barokizirana. V kamniškem urb. 1571 ni om.

(1526, 1581, 1689, 1704, 1752, 1783)

(7) *sv. Benedikta* v (Zgornjih) Stranjah (1581: v Zagorici) (Stranach, 1405; Otorepec št. 1444; Zaego^oricz, 1330 20/9; StLA; Orožen II/1, 107), om. 1405 s patrocinijem *sv. Benedikta* kot kamniška podružnica (kot spredaj). Po tradiciji ustanova gornjegrajskih benediktincev, ki so tu imeli posest (prim. tudi viz. 1704), morda na mestu neke starejše c. *sv. Martina*. 1499 31/5 posv. kora, vel. oltarja *sv. Benedikta* in *sv. Martina* ter levega *sv. Mohorja* in *Fortunata* ter *sv. Roka* (NšAL), 1500 9/4 odpustki iz Rima (NšAL; med prazniki naštetih *sv. Benedikt*, *Martin*, *Marko* in *Mohor*). Nova c. z. 1828–1834, posv. 1834 22/6. Po poškodbah med drugo vojno 1946–1956 obnovljena po načrtih J. Plečnika, posv. 1948 8/8. – Lok. 1788, ž. ust. 1875.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(8) *sv. Lenarta* v Zakalu (Za kalom) (1581: v Bistrici). 1457 12/4 podeljeni odpustki (NšAL). Večkrat prenovljena. Kot c. *sv. Benedikta* v Stranjah po tradiciji ustanova gornjegrajskih menihov.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752, 1783)

(9) *sv. Petra* na Kamniških planinah (nad c. *sv. Primoža*). Gotska enoladijska z ravnim stropom in kratkim obokanim korom (Stelè, ib.; Komelj: druga pol. 15. stol.).

(1689, 1704, 1752)

(10) *Matere božje (vnebovzetja)* v Mekinjah (Minkendorf, 1143/1147; GZS IV/195), om. 1287 3/10 (ruralis capella sancte Marie de Minchendorf), ko je Siegfried Gallenberški, potomec andeških ministerialov v Mekinjah, s privoljenjem kamniškega župnika tu ustanovil kapelanijo, potrditev ogl. patriarh Rajmund 1288 22/12 (oboje ARS). Om. tudi v des. seznamu 1296 (Capella in Minchendorf). Leta 1300 je bil pri cerkvi ust. samostan klaris (dalje spodaj).

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri ž. c., om. 1349 25/4 s kaplanom (capella carnarij sci Michaelis sita in cimiterio plebis sce Marie de Stain; Otorepec št. 1096; IMK 1893, 21), kostnica z beneficijem. Ob jožefinskih reformah zaprta in pogorela, po letu 1789 odstranjena (V. Steska, Carniola 1911, 148).

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1752)

(2) *sv. Marije Magdalene* na pokopališču pri ž. c., om. 1455 28/4 s kaplanom (capella beatae Marie Magdalene in cimiterio ecclesie parrochialis gloriose Virginis Dei genetricis Marie site in oppido Stain; GZL X/66). Po Valv. 1689 priz. župnišču. Z beneficijem. Ne stoji več (Steska, kot zgoraj).

(1526, 1581, 1689, 1704, 1752)

(3) *sv. Doroteje* (1752: *sv. Doroteje in sv. Sigismunda*) na pokopališču pri ž. c. Verjetno z šele v 17. stol. (pred 1667). 1752 v oskrbi kamniškega špitala. Ne stoji več (Steska, kot zgoraj).

(»1667«, 1689, 1704, 1752)

(4) kapela (cerkev) *sv. Jakoba* v mestu, om. 1423 26/2 (KAL AUR št. A 779; B. Otorepec, v: Kamnik 1229–1979, 21). Nova z. ok. 1475: letnico 1474 na oboku c. sporoča Valv. 1689, 1475 22/11 om. delo na cerkvi, posv. 1492 8/9 (Stelè, ib., 50). 1493 cesar Friderik III. dovoli pri cerkvi ustanoviti frančiškanski samostan (gl. spodaj).

(5) *sv. Eligija* (ali *sv. Jerneja*), pozneje *Žalostne Matere božje* na Malem gradu v Kamniku. Grad om. skupaj s Starim gradom 1202 6/2 (GZS V/15), kapela sama om. brez patrocinija 1250 3/9 (GZS VI,1/118), že takrat kot dvojna (in capella superiori castris inferioris de Stain). 1516 20/10 podelitev odpustkov (NšAL; tu navedena kot kapela *sv. Jerneja* in drugih svetnikov). – Dvojna (dvonadstropna) romanska kapela s kripto, katere spodnji prostor nad kripto je bil (verjetno šele od poznega srednjega veka dalje) posv. *sv. Eligiju*, patronu kovačev, z. verjetno že v 11. stol. (?), v 13. stol. predelana, kasneje gotizirana in barokozirana (Stelè, ib.; E. Cevc, AV 1972; isti, Veronika z Malega gradu, Kamniški zbornik IV, 1958, 111–145). Ni verjetno, da bi kapela bila prvotno kamniška župnijska c., tudi začasno ne, tudi ni dokazov, da bi bila kdaj

posv. sv. Marjeti (prim. E. Cevc, Kamniški zbornik 1958, 111ss): med shodi, navedenimi v listini 1516 20/10 (kot zgoraj), praznika sv. Marjete ni, pač pa je bil olt. sv. Marjete, ki je zašla v kamniški mestni grb, v ž. c., om. že 1510 19/7 (gl. zgoraj, t. 3); vsaj za Valvasorja (Valv. 1689) se je pri njem vsake dve leti sestajal mestni svet z novoizvoljenim sodnikom. Pač pa se med prazniki v listini 1516 20/10 om. sv. Elizabeta vdova, kar bi govorilo, da je bil eden od prostorov kapele (v tem primeru najbrž za patriarha Bertolda, mogoče kasnejša spodnja kapela sv. Eligija) posv. tej svetnici. – Zgornja kapela je bila od 18. stol. dalje (viz. 1752) posv. Žalostni Materi božji; ker je bil v novozgrajeni ž. c. tudi olt. sv. Jerneja (viz. 1752), ki ga prej tu ni bilo, bi se dalo sklepati, da so ga v novo ž. c. prenesli z malograjske kapele, in to, glede na razpoložljive podatke, iz zgornje kapele, ki so jo morali takrat posvetiti Žalostni Materi božji (patrocinij izpričan v viz. 1752). Po viz. 1752 je bila kripta posv. sv. Petru apostolu v kesanju (in Eremo poeniten. agentis). – V kapeli sv. Eligija bratovščina kovačev, ključarjev in orožarjev (prim. IMK 1896, 177).

(1689, 1704, 1752, 1783)

(6) sv. *Sigismunda* v špitalu v Kamniku, om. 1406 24/4, ko je Neža, žena Marka Stüpelna, v njej ustanovila dnevno mašo (Letopis Matice Slovenske, 1896, 132)

(7) *Božjega groba* pri c. sv. Jožefa na Žalah, z. najbrž sredi 17. stol. (Stelè, ib.), ob viz. 1752 napol zaprta (capella, montis Calvariae dicta, semi clausa).

(1704, 1752)

(8) sv. *Janeza Krstnika* na Starem ali Zgornjem gradu (grad om. 1202 6/2; GZS V/15). Gotovo že postavljena v srednjem veku, četudi sta listini iz let 1297 in 1298, ki naj bi dokazovali ustanovitev kapelanije na gradu (prim. Valv. XI, 427; MHVK, 1855, 29; GHTS, 245s), ponaredka iz ok. 1673 (prim. KAL, fasc. 133/35; k temu B. Otorepec, v: Kamnik 1229–1979, 20). Grad že za Valvasorja v razvalinah. Kapela naj bi bila urejena v severozahodnem stolpu (Valv. XI, 427s), njeni morebitni sledovi še vidni (Gradovi I/2).

(1689, 1704, 1752)

(9) kapela sv. *Terezije* (Šilc, 318) v gradu Kolovec (Gerlachstein), urejena ok. 1702 ob novi graščini, postavljeni leta 1530, in zatem 1683. Kaplan om. 1734 (ZZ, 430). 1943 grad požgan in po vojni porušen, kapela po 1986 obnovljena (Gradovi I/2).

(1704)

(10) *Naše Ljube Gospe* v gradu Zaprice (Steinbüchel) (om. 1301 15/6 kot Apiz; AH II, 254; kot dvor [hof] 1359 7/1; ARS), ust. po Janezu Thalerju (po 1624). V sedanji baročni zgradbi sledovi kapele s še gotskimi elementi (Stelè, ib.).

(1689, 1704)

(11) oratorij v gradu (Zgornje) Perovo (Šmolčeva ali Tomšičeva graščina) (villa Perau prope Stain, 1241 8/5; GZS V/765; dvor kot »hof zu Peraw« om. 1426 v avstr. fevdih). Kapela ohranjena (Stelè, ib.).

(1704)

(12) *Marije pomočnice* v gradu Zduša. Grad iz 16. stol., prez. 1736 z dozidavo kapele (kronogram nad vhodom v kapelo) po načrtih v slogu Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 269). Zdaj p. c. župnije Mekinje.

8. Redovne hiše:

(1) frančiškanski samostan observantov v Kamniku, ust. 1493 po sodniku, mestnem svetu in meščanih Kamnika. 1493 s.d. dovoljenje cesarja Friderika III. (Rant, 126–127), prošnja za dovoljenje videmski kuriji 1494 18/8, dovoljenje izdano 1494 21/8; izvornik prošnje AAU, Chiese) pri obstoječi c. sv. *Jakoba* v mestu, ki jo je v ta namen prepustil žpk. 1538 16/11 samostan razpuščen, 1627 3/5 ga cesar Ferdinand III. ponovno vzpostavi po observantih. C. in konventna poslopja povsem na novo z. 1695–1703 z dotacijo Jakoba Schella pl. Schellenburg, c. posv. šele leta 1739 (Valv. 1689; Stelè, ib.; Rant, 79–80).

(2) samostan klaris v Mekinjah (Minkendorf, 1143/1147; GZS IV/195), ust. po Seifridu Galenberškem na arealu svojega dvora 1300 9/10 (AH II, 246–247, št. 12) pri obstoječi c. sv.

Marije. 1301 20/8 (ib., 257, št. 53) ustanoviteljevi dediči prepuste patronatsko pravico nad kapelanijo pri c. samostanu. 1301 13/12 papež Bonifacij VIII. potrdi ustanovitev (ARS). 1302 13/4 kardinal Matej naroči minoritskemu provincialu, da poskrbi za posvetitev in blagoslovitev samostanske cerkve ter pripadajočega pokopališča (AH II, 259–260, št. 63); najbrž gre za kapelo na pokopališču sredi samostana, verjetno z. 1301/1302, om. 1592 (Koblar, IMK 1892, 66s) in pozneje podrt. 1307 12/8 samostanu inkorporirana kapelanija Gallenberških v sami c. (ARS). – 1400 25/7 prejel samostan (monasterium beate virginis marie in Minchendorff et in honore beate chlare virginis) odpustke (NšAL), podelitev odpustkov ponovno 1447 29/11 (NšAL). 1456 (napis) verjetno nov prezbiterij (Stelè, ib.) – V srednjem veku om. oltarji poleg Marijinega: (1) *sv. Marjete*, om. 1336 7/8 (ARS); (2) *Sv. Križa*, om. 1337 1/3 (ARS); (3) *sv. Benedikta*, om. 1360 23/2, ko je Viljem Gallenberški pri njem ustanovil kapelanijo (Gallenberški arhiv v StLA; W. Brunner, v: Grafenauerjev zbornik, 1996, 315); 1368 20/11 Nikolaj in Jurij Gallenberška pri oltarjih *sv. Benedikta* in *sv. Marjete* ust. večnega kaplana (ARS); (4) *sv. Ane, sv. Roka in štirinajstih pomočnikov*, posv. 1523 16/9 (NšAL). – 1682 samostanska poslopja porušena in do 1686 z. nova. Sedanja c. z. 1686–1701 ob uporabi starih obodnih zidov, pri tem podrt in zamenjan stari kor, dat. (?) 1456. Ob viz. 1704 še ne posv. Ponovna dela 1722–1733 (Valv. 1689; Stelè, ib.). – O kapeli na pokopališču gl. zgoraj, ne stoji več. – Samostan z dekretom 1782 12/1 razpuščen. – Lok. 1787, ž. ust. 1875. Od 1902 tu samostan uršulink. (Stelè, ib.; D. Hančič, Sedemsto let klaris na Slovenskem, 2000; D. Hančič, Klarise na Kranjskem, 2005.)

XXVII. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V NEVLJAH

1. (Za obseg gl. Kamnik.)
2. Nawel, 1287 3/10 (ARS).
3. C. om. s patrocinijem 1232 (gl. Kamnik, t. 4; ecclesia sancti Georgii matrix ex antiquo fundata), s krajem 1476 13/4 (filialis ecclesia S. Georgij in neula; AAU, Acta 7, 113r–114r). – Po starem izročilu, ki ga posreduje Valvasor v opisu mesta Kamnik (XI, 541s), se je c. po bližnjem jezeru, ki naj bi segalo celo do samega mesta, nekdanj imenovala »Sv. Jurij ob jezeru«. (V tej zvezi Valvasor poroča tudi o strahotni povodnji, ki naj bi jo povzročilo jezero ob neki hudi uri.) Po strateško poudarjenem položaju cerkvene stavbe v okviru arheološko še neraziskanega terena (platoja nad tokom Nevljice oz. nad nekdanjim domnevnim jezerom), ki daje videz utrdbeno urejene površine s še dvema na prvi pogled zelo starima zgradbama (še danes v cerkveni posesti), bi se dalo sklepati, da je c. nastala v okviru nekega že v visokem srednjem veku propadlega kompleksa – zgodnj srednjeveškega dvora, o katerem pa zgodovina molči; gre slej ko prej za upravni sedež kranjskih mejnih grofov pred postavitvijo Malega gradu v Kamniku. Vhodna odprtina na južni strani zvonika s predromanskimi razmerji in ostenje nad njo dajeta slutiti, da tu še tiči del prvotne cerkvene zgradbe iz poznega 10. ali 11. stol. V gotiki prez. (zahodni portal). – 1727 nov prezbiterij, 1733 bočna kapela, 1868 obokana ladja, 1910 c. prez. (Stelè, Kamnik).
4. Lastniška c. kranjskih mejnih grofov iz 10. stol., preoblikovana v patriarhatsko reformno ž. Prvotni sedež kamniške ž. (gl. tam), kasneje njen vik., izpričan z vikarjem 1309 21/12 (NšAL). V drugi pol. 15. stol. večni vik. (1476 13/4, kot zgoraj) in celo navedena ž. (plebs Neule, 1487 10/7; AAU, Acta 12, 395v) in žpk. (plebanus in Newla, 1495 4/11; AAU, Acta 16, 121v). Četudi se neveljski vikar tudi v 17. in 18. stol. nekajkrat navaja kot žpk., je kraj vse do ustanovitve ž. 1783 ostal vik. v odvisnosti od župnije v Kamniku. 1783/III: Pfarrvicariatskirch.
5. V prezentaciji kamniškega župnika in v patriarhovi potrditvi (tako tudi Nomina plebanorum, konec 16. stol.; AAU, Chiese, Visite, in viz. 1704). Odvetništvo kamniški žpk.

6. Podružnice:

(1) *sv. Ane* na Gozdu (Spizholz, 1257 13/12, Zahn III/327; Walt, Wald, 1309 21/12; IMK 1896, 131), om. leta 1420 (am Wald, prope sanctam Annam; urb. Gornji Grad). Posv. 1520 2/10 (NšAL, prepis; Stelè, ib.). 1753 zgrajena nova c. (Stelè, ib.), sedanja posv. 1838 15/7. – Lok. 1792, ž. ust. 1875.

(1526, 1571, 1581, 1689, 1704, 1752, 1783)

(2) *sv. Ahaca* v Kališah (1581: Vzurna), v jedru še gotska, z gotskim zvezdasto obokanim korom druge pol. 15. stol., freske (Stelè, ib., Komelj).

(1526, 1571, 1581, 1689, 1704, 1752, 1783)

XXVIII. ŽUPNIJA SV. MARTINA V ŠMARTNEM V TUHINJU

1. (Za obseg gl. Kamnik.)

2. Sand Mertan, 1404 24/2 (kot spodaj).

3. C. om. 1404 24/2 posredno s krajem (zw Sand Mertan in Staynr phar; Mlinarič, Top., 82). – Baročna zgradba iz 1734–1735, posv. 1742 24/5 (Stelè, Kamnik), 1944 s partizanske strani minirana. Nova z. 1958–1960, posv. 1960 29/6.

4. Vik. kamniške župnije, bržčas ust. že v 14. stol., izpričan s »faro« (Tucheiner pharr) 1403 31/12 (GZL IX/49) in 1404 28/11, ko se v njej om. neka vas (Hruševka) (NšAL, Gornji grad); vikar določno om. 1481 2/4 v sporu z Lenartom Seydlom, vikarjem ž. c. v Kamniku (vicarius ad Sanctum Martinum in valle tuchain; AAU, Acta 10, 353v). Četudi se šmarski vikar pozneje navaja občasno tudi kot žpk., je kraj vse do ust. župnije 1783 ostal vik., odvisen od kamniškega župnika. 1783/III: Pfarrvicariatskirch.

5. V prezentaciji kamniškega župnika in v patriarhovi potrditvi (gl. Nevlje, t. 5).

6. Podružnice:

(1) *sv. Tomaža* na Lokah (prvotno Sv. Tomaž) v Tuhinju, om. prek toponima ok. 1420 (Sand Thomas; urb. Svibno, fol. 23v). Sed. c. z. 1723–1725 (Stelè, ib.).

(1526, 1689, 1704, 1783)

(2) *sv. Doroteje* v Kostanju (Chestinberch, 1258 s.d.; UBKr II, 203). – 1725 prez. Ohranjen gotski zvezdasto obokani prezbiterij iz kamniške delavnice (Komelj; Stelè, ib.).

(1526, 1689, 1704, 1783)

(3) *sv. Nikolaja* na Gori (Grebenu) (Gradišče v Tuhinju) (Gradichs, 1291 13/7; IMK 1896, 131). 1721–1722 prez., z novim prezbiterijem (Stelè, ib.).

(1526, 1689, 1704, 1783)

(4) *sv. Neže* na Selih pri Kamniku (Zel, ok. 1260; UBKr II, 214). Sed. c. z. 1859–1860, posv. 1861 4/8 (Stelè, ib.) – Lok. 1789/1790 (Maček, Ustanove, 186), vik. 1793, ž. ust. 1875.

(1526, 1689, 1704, 1783)

(5) *sv. Nikolaja* v Beli (Uelach, 1229; kot zgoraj). Gotska (ladja obokana 1904) z gotskim zvezdasto obokanim prezbiterijem (ok. 1470, kamniška delavnica ?, 16. stol.?, Komelj). Zvonik po 1724 (Stelè, ib.). 1728 predelana.

(1526, 1689, 1704, 1783)

(6) *sv. Antona opata* v Špitaliču, om. kot hospital na »Kozjem hrbtu« (Pokkesruke) leta 1229 s.d. (GZS V/507). Verjetno ust., nedvomno pa obdarjen po leta 1228 umrlem istrskem mejnem grofu Henriku Andechs-Meranijskem in potrjen leta 1229 (kot zgoraj) po njegovem bratu Otonu. 1243 26/1 patriarh Bertold potrdi ustanovitev beneficija in hospitala (Bernhard št. P31). Špital ok. 1251 grof Oton z vso posestviyo podari vetrinjskemu samostanu (potrditev njegovega zeta Ulrika Spanheimskega 1257 12/4; MC IV,1/2647). Z menihom om. tudi v des. seznamu 1296 (monachus in Poksruk). V samostanski lasti do 1608, ko ga je vetrinjski opat

prodal Janezu Jožefu Thalerju; od tedaj v raznih plemiških rokah. Hospitalna dejavnost verjetno zamrla v času protestantizma. – Sed. c. z. 1728–1736 ob uporabi starih zidov in zvonika, prezbitelij nov na zahodu, posv. 1742 24/5 (Stelè, Kamnik). – V odvetništvu lastnika bližnjega gradu, imenovanega Neuthal (tako tudi viz. 1704). – V i k a r i a t ust. v začetku 18. stol. (po letu 1704 in pred 1711; CS), s priključeno c. pod št. 5. Po CS ž. ust. 1762, a najbrž šele z reformo 1783. (V Consign. 1783 še kot vikariat, a tega leta naj bi po popisu 1788 tu začel službo takratni žpk.)
(1526, 1689, 1704, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri c. sv. Antona op. v Špitaliču, om. pri Valvasorju. Ne stoji več.
(1689)

XXIX. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V ZGORNJEM TUHINJU

1. (Za obseg gl. Kamnik.)
2. Tuchain, ok. 1420 (urb. Svibno).
3. C. om. šele v popisu 1526, po Valv. 1689 ustanova celjskih grofov, v 15. stol. (za celjske grofe?; leta 1456?) prez. v dvoladijsko in gotsko obokana (Kornelj, 23, 110). Sed. c. prez. 1846–1856. (Stelè, Kamnik).
4. Vik. ust. nedvomno že v srednjem veku, a om. šele 1526; tradicija pripisuje ustanovitev »cerkve« (t. j. beneficija) celjskim grofom. Ozemeljske karakteristike vikariata, ki deli nekdanji vik. v Šmartnem na dva dela, kažejo fevdalno teritorialno pogojenost. Četudi naj bi bil tu žpk. že leta 1776 (Pokorn po popisu 1788), je bila ž. tu dejansko ust. šele po reformi 1783 (v Consign. 1783 še kot vik., tako tudi po gradivu, ki ga je uporabil Miklavčič, 1945), a pred 1787, ko se že omenja v buli o ustanovitvi ljublj. nadškofije (ZZ, 260).
5. V prezentaciji kamniškega župnika in v patriarhovi potrditvi (gl. Nevlje, t. 5).

6. Podružnice:

(1) *sv. Vida* na Planini. Prez. 1733 in posv. 1742 28/5, prenovljena 1889 (Stelè, ib.), zatem propadla in obnovljena 2004–2007 (MMC).
(1526, 1571, 1689, 1704, 1783)

XXX. ŽUPNIJA SV. MARTINA V DOBU

1. Brdo, Brezje [pri Dobu], Brezovica [pri Dobu], [Brezovica pri Zlatem Polju, Brezovica pri Domžalah, Spodnja in Zgornja], Čeplje, Češenik, Črnelo, Dolenja vas, Dupeljne, [Gorišek, Gorjuša, Gradišče pri Lukovici (del)], Imovica, Količevo, Krtina, Lačni (= Račni) Vrh, [Laze pri Domžalah], Lukovica, [Mala (nekdanj Spodnja) Lašna], Obrše, [Podpeč], Podrečje, Prapreče [Zgornje in Spodnje], [Preloge, Preserje pri Zlatem Polju], Rafolče, [Rapolče, pri Domžalah], Straža, Studenec, [Šentvid pri Lukovici, Škocjan], Trnovče, [Turnše, Videm pri Lukovici], Vir, Vrba, Vrhpolje [prav: Vrhovlje], Zlato Polje, [Znojile], [Žeje].
2. Eicho, 1223 25/1 (GZS V/371).³⁵

³⁵ Aich, po katerem se je imenoval ministerial Johannes, priča v turjaški listini 1220 7/4 (GZS V/310), je Pudob pri Ložu (M. Kos, GHTS, 491).

3. C. om. posredno z ž. (parrochia) 1232/1246 (Dopsch, 53), s patrocinijem 1345 29/7 (Oto-repec št. 1004). 1571 7/7 posv. desni stranski olt. V viz. 1631, 1661 in pri Valv. 1689 se om. posebna kapela sv. Mihaela »a parte epistole« (»in Capella propria«), 1661 posv. oltarja sv. Mihaela »in capella«. Sed. stavba z. 1760–1761 in posv. 1762 (viz. 1771), z uporabo delov njene gotske prednice.

4. Prvotno morda lastniška c. kranjskih mejnih grofov v sklopu tamkajšnjega dvora oziroma gradu, izpričanega prek andeškega ministeriala Viljema 1223 25/1 (kot zgoraj), zatem sedež iz mengeške pražupnije izločene patriarhatske ž., om. med 1232 in 1246 (kot zgoraj) in nastopajoče v des. seznamu 1296 (plebes in Aych). 1518 4/12 jo je papež Leon X. inkorporiral kapitlju ljublj. škofije (NšAL; privolitev cesarja Maksimilijana 1518 21/12, prav tam) kot menzalno posest.

5. Ž. sprva ogl. pleno iure. Kdaj je njen patronat prešel v cesarske roke, ni dokumentirano, vendar pa verjetno leta 1448 posredno s patronatom nad kamniško in mengeško ž., ko si je cesar moral pridobiti tudi patronat nad ž. v Moravčah. 1488 4/7 je cesar Friderik III. na izpraznjeno mesto dobskega župnika prezentiral svojega kaplana proti s patriarhatske strani imenovanemu Lenartu Seydlu (AAU, Acta 13, 300v, 312v, 320v–321v; Vale, 38–39). Patronat je bil v habsburških rokah tudi leta 1518, ko ga je papež Leon X. s privolitvijo cesarja Maksimilijana I. podelil ljublj. stolnemu kapitlju (kot zgoraj), ki je s tem prejel tudi prezentacijsko pravico, pri čemer so potrditev župnika kot tudi vse škofijske spiritualne pravice ostale pri ogl. patriarhu (tako še ob viz. 1581). Za Tomaža Hrena pleno iure priključena ljublj. škofiji (viz. 1624).

Lit.: S. Stražar, Kronika Doba, 1970; isti, Župnija Dob skozi stoletja, 1997.

6. Podružnice:

(1) *sv. Lenarta* na Krtini (nekdaj vedno: v Češeniku, Čemšeniku, Schernpuhl, 1444; avstr. fevdi; 1689: in Kertina), posv. 1458 27/8 po škofu Fortunatu, gen. vikarju ogl. patriarha Ludovika, z glavnim olt. in dvema stranskima (viz. 1668). 1494 23/9 gorenjski arhidiakon Lenart Seydl prosi patriarha za dovoljenje, da smejo ključarji cerkve pobirati miloščino »pro fabrica dicte ecclesie« (AAU, Chiese; IMK 1892, 42); c. je po vsej verjetnosti utrpela poškodbe zaradi turškega pustošenja. 1500 tu om. v i k a r (vicarius ecclesie sancti Leonardi de Scherenpuhel; AAU, Chiese), čeravno c. ni nikoli bila resnični vik. – Troladijska dvoranska c. s križnorebrastimi oboki, brez prezbiterija, nedvomno iz časa po letu 1494 (do 1500?), s sočasnimi freskami Mojstra sv. Andreja iz Krašč oz. Mojstra Leonarda. Nekdaj zelo obiskana božja pot (Kemperl, Romanja, 195).

(1526, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Kancijana* v Škocjanu, om. 1309 21/12 (IMK 1896, 131). Sed. c. z. 1769–1771, posv. 1772 29/6 (viz. 1771).

(1526, 1571, 1581, 1631, 1668, 1689, 1771, 1783)

(3) *sv. Luke* v (Spodnjih) Praprečah (Prapratsche, 1353; Mikuž, Top., 60). Po Valv. 1689 zgrajena po celjskih grofih, vendar kaže, da gre za povsem novo c., posv. 1523 20/9 po gen. vikarju Danielu de Rubeisu skupaj z velikim olt., olt. sv. Petra na evangelijski strani in olt. Matere božje »ad archum chori« (viz. 1668) in ponovno 1535 (ib.), zgrajeno s prizadevanji graščakov Heritschev z Brda pri Lukovici. – Vseskozi obokana troladijska c. zgodnjega 16. stol. oz. iz časa posvetitve; votivna freska graščaka Hansa Heritscha s hčerjo na sev. steni prezbiterija dat. 1522, votivna freska kamnoseka Štefana z družino, ki je c. menda gradil, v srednji ladji, dat. 1524. Letnica 1524 na eni od obočnih konzol v srednji ladji kaže, da so c. obokali šele po prvi posvetitvi. Če se posvetitev 1535 nanaša le na (novi?) olt. sv. Barbare (nekdaj pač v južni stranski ladji) ali na celotno c., iz zapisa ni razvidno.

(1526, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Vida* v Šentvidu pri Lukovici, om. z vasjo sv. Vida 1304 28/8 (AH II, 268) (Valv. 1689: in Felberndorf, tj., v Vrbi), s kapelanijo sv. Štefana (om. 1689). Sed. c. z. 1748–1749; še razpoznavni sledovi gotske prednice.

(1526, 1571, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(5) *Marijinega vnebovzetja* na Brdu pri Lukovici (Ekk, 1340 9/4; ARS), graščinska ustanova. 1668 nova kapela na evang. strani še ne posv. Sed. c. z. 1717–1719. 1753 prez., posv. 1755 13/7; zvonik do 1780. 1748 postala romarska pot zaradi čaščenja sv. Peregrina (Kemperl, Romanja, 143ss). 1783/I beneficij Apfaltrerjev. – 1787 vik., ž. ust. 1876. (1526, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(6) *sv. Katarine* v Rafolčah (Rauelsdorf, 1332 21/1; ARS). Kor na novo z. ok. 1660 (viz. 1668). Baročna. (1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Marije Magdalene* v (Podgorju pri) Zlatem Polju (Guldenueld, 1346 4/7; ARS). Sed. c. z. 1770–1772, prezbitarij še gotski, med drugo svetovno vojno požgana, obnovljena 1970–1972. – Lok. 1787, ž. ust. 1876. (1526, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) oratorij *Matere božje* v poštni postaji v Podpeči pri Lukovici. Ne obstaja več. (1668, 1689, 1771)

(2) *Matere božje* na gradu Krumperk (Kreutberg; po Valv. om. 1338; sicer pa Chrawperg, 1410 26/8; ARS). 1712 8/10 izstavljeno dovoljenje za maševanje. Samostojno stoječa kapela na osmerokotnem tlorisu, po drugi vojni profanirana. (1771)

(3) *sv. Družine* pri gradu Črnelo (Rotenpvhel, 1297 5/1; ARS), z. 1735 (1735 4/4 položen temeljni kamen) in posv. 1735 3/7. S freskami Franca Jelovška. Opuščena, sanirana. (1771)

(4) *Matere božje karmelske* na gradu Češenik (Scherenbüchel; po Valv. XI, 508, om. ok. 1300; kot kraj: Schernpuhl, 1444; avstr. fevdi). Z. 1742–1743 in posv. 1743 27/3, 1752 ust. kapelanija. 1754 om. duhovnik (ZZ, 447). Opuščena (CC 1892: še v rabi), grad po drugi vojni preurejen za stanovanja. (1771)

XXXI. ŽUPNIJA SV. TOMAŽA V KRAŠNJI

1. Blagovica, [Brezovica pri Zlatem Polju?], [Bršlenovica], Češnjice, Gabrje, Gabrovica, Golčaj, Gorenje, Jasna, [Javorje pri Blagovici], Jelnik [Veliki in Mali], Jelša, [Kompolje], Koreno, Krajno Brdo, Lipa, Log, Loke [Spodnje in Zgornje], Negastrn [?, v ž. Moravče!], Petelinjek, [Podmilj], Poljane, Prevoje [pri Blagovici], [Prilesje], Prvine, [Pšajnovica], Rakitovec, [Selce], Suša, Šentožbolt, [Trnjava], [Vošce], Vranke, Vrh, [Zalogar], [Zavrh pri Trojanah], [Zlatenek], Zirovše.

2. Kraxen, 1325 10/8 (ARS).

3. C. om. posredno z vikariatom 1341 21/4 (kot spodaj), patrocinijsk sv. Tomaža 1513 1/2 in 1513 23/3 (ARS), sopatron sv. Andrej? 1619 nova ladja, ohranjena stranska gotska kapela sv. Andreja. C. z. na novo(?) ok. 1724, posv. 1739 26/4, gotska kapela sv. Andreja odstranjena 1863 (S. Stražar, Črni Graben, 1985, 293ss).

4. Vik. dobske ž., ust. verjetno v začetku 14. stol., omenjen kot »večni« 1341 21/1 (IMK 1891, 13), z vikarjem, zatem kot »fara« (Chra^oschner pharr) 1363 17/4 (ARS). Leta 1518 skupaj z Dobom inkorporiran ljublj. stolnemu kapitlju v menzalni užitek, za Tomaža Hrena (pred 1624) z matično ž. priključen ljublj. škofiji. Ž. ostala vse do reforme 1783 na stopnji večnega vik.

5. Kot župnijska ustanova v prezentaciji dobskega župnika in potrditvi ogl. patriarha. Po 1518 prezentacija verjetno ljublj. stolni kapitelj. Po prikloplitvi ljublj. škofiji potrditev ljublj. škof.

6. Podružnice:

(1) *sv. Petra in Pavla* v Blagovici (Glogowitz, 1252 16/5, kot spodaj), z. kot kapela blagoviškega gradu (1526: im Thurn). V listini vojvode Bernarda Spanheimskega 1252 16/5 za kostanjeviški samostan (GZS VI,1/162) nastopi kot priča »durmhard, pfarrer ze glogowitz« in vojvodov kaplan (o njem prim. GZS V/873). To govori o obstoju lastniške cerkve z določenimi župnijskimi pravicami, ki bi mogla biti starejšega porekla (ministeriali Andechs-Meranijskih), vendar se kot takšna ni obdržala. 1345 29/7 brata Otokar in Nikolaj Blagoviška s privolitvijo župnika v Dobu ustanovita tu kapelanijo v prezentaciji posestnikov gradu in potrditvi dobskega župnika (Otošec št. 1004; Notbl. 1858, 458; IMK 1891, 3). 1420 5/10 (v skladu s spremenjenimi posestniškimi okoliščinami) prezentira Herbard Turjaški, ki ima »ius patronatus capelle sancti Petri de Glogowicz« (Biz./Preinf. II št. 71, 72). 1526 z bratovščino sv. Nikolaja. Beneficij še om. v Consign. 1783/I. 1624 v temeljiti prezidavi (reaedificatur et parietes a fundamento renovantur). 1668 že z., a neposv. Ponovno prez. 1750–1755 in posv. 1755 19/7. V baroku postala romarska (Kemperl, Romanja, 137s). – Vik. 1787, ž. ust. 1876. (1526, 1581, 1624, 1631, 1668, 1689)

(2) *sv. Neže* na Golčaju (1581: »na Goličaje«). V viz. 1668 om. (romanska) polkrožna apsida. Ladja še srednjeveška, prezbiterij novejši. (1526, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(3) *Matere božje (karmelske)* na Češnjicah (Ober Cherstetten, 1436; celjski fevdi). Om. 1508 2/2. Posv. 1517 21/6 z dvema olt. po škofu Danielu de Rubeisu (viz. 1668). Leta 1727 v prezidavi. Sed. c. baročna, posv. 1755 20/7. 1721 29/3 ust. bratovščina Matere božje karmelske (Kemperl, Romanja, 154s). – Lok. 1787, ž. ust. 1876. (1526, 1571, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Ožbalta* v Šentožboltu, om. s krajem (s. Oswald) ok. 1420 (urb. Svibno). 1401 12/11 tu om. kaplan (Stražar, Črni graben, 131). Leta 1727 v prezidavi, posv. 1755 18/7. – Lok. 1787, ž. ust. 1876.

(1526, 1571, 1581, 1624, 1631, 1668, 1689, 1783)

(5) *sv. Lenarta* v Pšajnovici (Pišajnovici) (Pischenicz, 1351 9/1; ARS). 1755 prez., 1847 obokana.

(1526, 1571, 1581, 1631, 1668, 1689, 1783)

XXXII. ŽUPNIJA SV. MARTINA V MORAVČAH

1. [Češnjice pri Moravčah], [Dobrava], Dole [pri Kraščah], Drtija, [Dvorje], Gora [pri Pečah], Gorenje, Goričica [pri Moravčah], Gradišče [pri Lukovici], [Hrastje], Imenje, Javoršica, [Kokošnje], [Krašce], Limbarska Gora, [Mošenik], [Negastrn], [Pogled], Preke [?, = Prekar], Preserje [pri Lukovici], [Prikrnica], Ribče, [Rudnik], [Serjuče], [Soteska], Spodnje Koseze, [Stegne], Sv. Andrej, Sv. Križ (= tudi Križevska vas), Sv. Mohor, Sv. Trojica (= tudi Pusti Vrh), Svine (= Vinje pri Moravčah), Tuštanj, Vrhpolje [pri Moravčah], Velika vas, [Zalog pri Kresnicah], [Zalog pri Moravčah], Zgornje Koseze, Žeje [?, v župniji Dob!]; *vikariat Peče*: soseska Peče.

2. Moravitz, 1232–1246 (Dopsch, 53).

3. C. om. posredno z ž. (parrochia) 1232–1246 (kot zgoraj), patrocinij izpričan šele 1437 18/4 (NŠAL). 1526 z bratovščino sv. Sebastijana. – Temeljito prez. 1708 (? , letnica v kronogramu nad vhodnim portalom) in 1740, posv. 1743 7/7, s sledovi gotske prednice. 1895 novo pročelje z zvonikom.

4. Verjetno stara patriarhatska ž. 11. stol., izločena iz mengeške pražupnije, om. prvič 1232–1246 (kot zgoraj). Žpk. (plebanus plebis de Morauz) om. 1286 23/1 in 1287 23/1 (Otošec št. 38; IMK 1892, 71), kot plebs v des. seznamu 1296.

5. Sprva v popolni oblasti ogl. patriarha, tako tudi še ob podelitvah župniškega mesta 1343 24/4 (Otošec št. 969; IMK 1892, 71) in 1347 31/1 (GZL IX/23). Kasneje si je prezentacijo župnika prilastil cesar Friderik III., najbrž posredno s tem, ko je leta 1448 dobil patronat nad župnijama v Mengšu in Kamniku, vendar očitno ne v soglasju s patriarhom, zaradi česar je prihajalo do sporov (leta 1498 med kraljem Maksimilijanom in patriarhom glede novega župnika po smrti Petra Knaura; AAU, Acta 24; IMK 1893, 66). Ž. je vendarle ostala cesarska. Potrditev ogl. patriarh (tako tudi Valv. 1689 in viz. 1704).

Lit.: S. Stražar, Moravska dolina: Življenje pod Limbarsko goro, 1979.

6. Podružnice:

(1) *Matere božje (Marije Kraljice angelov)* na Drtiji (Dritey, 1320 15/9; ARS), ustanova graščine Belnek (Wildeneck), om. 1405 kot podružnica moravske fare (Otošec št. 1444). Še v srednjem veku ust. kapelanija (1419?) po Marjeti s Hmeljnika, rojeni Limbarski (Lilienberg), ki je pozneje prešla v cesarsko posest. Baročna zgradba sredine 18. stol. (dat. 1750 na koru; slika v vel. oltarju – Anton Cebej – dat. 1756), predelana in posv. 1804 8/9.

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(2) *sv. Petra in Pavla* na Vrhpolju pri Moravčah (Oberveld, 1301 10/8; GZL I/12). Ok. 1765 (letnica na oboku) močno prezidana. – Lok. 1780, ž. ust. 1992 29/6.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(3) *sv. Andreja* na Dolah pri Kraščah (Chrachzach, 1348 17/9; ARS) (naselje nekdanje imenovano Sv. Andrej, prim. popis 1581). Poznobaročna rotunda s starim, barokiziranim gotskim prezbitrijem iz časa ok. 1500 (freske Mojstra Leonarda dat. 1504 in 1505). Ustanova Limbarskih (Lilienberg, Andrej in Jurij, ok. 1500?).

(1526, 1581, 1689, 1704, 1753, 1783)

(4) *sv. Lovrenca* v Spodnjih Kosezah (Edlingen, 1341 18/3; ARS). Baročna zgradba, ob viz. 1753 komaj z. in še ne posv.

(1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(5) *sv. Nikolaja* pri Sv. Miklavžu (na »Sveti gori«; »1667«: am perg; 1753: in monte). Barokizirana, stene ladje še stare (freske iz ok. 1440).

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(6) *Sv. Križa* v Križevski vasi (na »Sveti gori«; »1667«: in Gebirge), om. 1304 21/5 (vf dem Heiligen perge ze dem Heiligen chreutze; AH II, 267). Baročna. Odkriti temelji stare gotске cerkve na drugem mestu (ZUZ 1939–1940, 104; Knific/Mlinar, št. 50).

(1526, 1571, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(7) *sv. Mohorja in Fortunana* (v Podstrani) (1689: pri Priknici, Prikernicz, 1391 24/4; ARS). Nova baročna na gotških temeljih iz sredine 18. stol. Ob viz. 1753 komaj z. in še ne posv.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(8) *sv. Štefana* v Zgornjih Kosezah (Edling, 1414 26/12; ARS). Sedanja zgradba baročna, dat. na slavoloku 1753. Ob viz. 1753 nova, še ne posv.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(9) *sv. Jerneja* v Pečah (Pesche, 1238; GZS V/698; 1444 om. v notr. avstr. fevdni knjigi, kot da leži v mengeški fari! Glede lokalizacije kraja »Pesche« in »Peschs« v listini ob ustanovitvi velesovskega samostana 1238 11/12; GZS V/699, gl. M. Kos, GHTS, 422). Gotska, barokizirana. – V i k a r i a t ust. 1768 3/2 (Stražar; Volčjak, 110; po CS lok. 1771, po MMC vik. 1785), ž. 1862 oz. 1863.

(1526, 1571, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(10) *sv. Mihaela* v Križatah (Peških Kandršah; »1667«: v Kandršah) (Krisacz, ok. 1420; urb. Svibno; Kandres, 1350 15/1; ARS). V osnovi gotška, prez. v 17. stol.

(1526, 1581, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(11) *sv. Valentina* na Limbarski gori (Limberg; Lilienberch, 1156; GZS IV/366) (1753: in monte). Božjepotna (Kemperl, Romanja, 199ss). Po Valv. 1689 z. ok. 1667; »1667«: gestiftt St.

Valentin khirche. Sedanja c. z. do 1736 (?; tako dat. veliki olt.), verjetno pa gre le za barokizacijo c. iz 17. stol. (Šumi/Sapač, 61; B. Resman, AHAS 2003, 94), posv. 1743 6/6. (»1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(12) *sv. Marjete* v Gradišču pri Lukovici (Purchstal, 1301 10/8; GZL I/12), om. 1510 21/7 (ARS). Enoladijska, v celoti obokana gotska c. iz prve pol. 16. stol., nekdanj datirana za oltarjem 1532 (?; po J. Flisu S. Stražar, Črni graben, 281), po Komelju 1554. (1526, »1667«, 1689, 1753, 1783)

(13) *Sv. Trojice* na Trojici (Pusti Vrh), z. ok. 1686–1688 v zahvalo ob prenehanju kuge, posv. 1688 3/5 (S. Stražar, Moravska dolina, 1979, 281s). (1704: noviter exstructa.) – Lok. 1785–1891, do ust. ž. ni prišlo. (1704, 1753, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Janeza Nepomuka* v gradu Tuštanj (Tutztan, 1238; GZS V/689, 699). Grad prez. 1667–1671, kapela om. 1704 (IMK 1892, 72), prvotno verjetno v grajskem kompleksu in z drugim patrocinijem, nova baročna ob vhodu v grad, poslikana (F. Jelovšek, po 1729). Zasebna last. Vrsta kaplanov (sacelanov) znana od 1703 dalje (M. Ambrožič, B. Murovec, Kronika 2009/2).

(1704, 1753)

(2) *sv. Jožefa* (1753: *sv. Jožefa in sv. Antona Pad.*) v gradu Zalog pri Moravčah (Warthenberg) (1753: capella arcis Strassoldianae). Dvorec z zunanjo kapelo z. za Orfea Strassolda do ok. 1714 po načrtih Carla Martinuzzija (Šumi/Sapač, 50), pogorel 1943, po vojni propadel, kapela požgana 1945.

(1753)

(3) kapela v gradu Češnjice pri Moravčah (Liechtenegg). Grad sezidan sredi 16. stol. po Gallih z Rožeka (Stražar, Moravska dolina, 114), med drugo svetovno vojno požgan, po koncu vojne porušen.

(1753)

XXXIII. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V IHANU

1. Brdno, [Goričica pri Ihanu], Mala Loka, Preloge, Selo [pri Ihanu], Sv. Miklavž, Tabor.

2. Uichan, 1228 29/10 (GZS V/488; Bernhard št. G10).

3. C. om. posredno z ž. v des. seznamu 1296, s patrocinijem 1347 19/3 (Otošec št. 1035; IMK 1891, 8) in 1347 27/8 (Otošec št. 1049). Letnici 1484 na menzah stranskih oltarjev dovoljujeta domnevo o obnovi cerkve po turških pustošenjih 1483. 1526 z bratovščino Sv. Rešnjega telesa. Nova posv. 1678 21/8, ponovno prez. po Gregorju Mačku ml. 1742–1744, posv. 1743 4/8. (S. Stražar; Stelè, Kamnik; Kemperl, Romanja, 178s).

4. Lastniška c. v mejah mengeške pražupnije z majhnim območjem, verjetno kranjskih mejnih grofov, ki so jim sledili Andeški. (Leta 1228, kot zgoraj, je tu imel zemljo samostan v Diessnu na Bavarskem, ki jo je prodal gornjegrajskim benediktincem.) Ž. prvič om. v des. seznamu 1296 kot plebs.

5. Prvotno lastniška c. in zatem patronatna ž., ki pa je zgodaj prišla v patriarhove roke. V 14. stol. prezentator in konfirmator arhidiakon Kranjske in Marke. 1347 19/3 (kot zgoraj) ž. podeli patriarh, ker je bila zaradi zanemarjanja z arhidiakonove strani (propter negligentiam archidiaconi nostri Carniole et Marchie) nezasedena, sicer pa je v prezentaciji in konfirmaciji arhidiakona Kranjske in Marke leta 1377 16/4, kot tudi že prej (1368 23/11) (Articutius, ASU/AN, fasc. 5125/2, 72r–75v). Ob koncu 16. stol. kolator in konfirmator arhidiakon Polidor Montagnana (Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite) (kar naj bi si izrecno zase in za svoje moške potomce od patriarha pridobil leta 1579?), po viz. 1704 naj bi bila ž. ustanovljena »ab aliquo

Domino Montegnano provinciali huius provinciae« (!), po izumrtju njegove družine pa naj bi ius patronatus prešla na deželnega kneza. Za Valvasorja (1689) prezentacija cesar. Potrditev slej ko prej patriarh.

Lit.: S. Stražar, Svet pod Taborom: Kronika Ihana, 1974.

6. Podružnice:

(1) *sv. Kunigunde* na Taboru (Goričica pri Ihanu), om. 1410 26/8 (perg da sand Kunigundt auf rasst; ARS) posredno z bratovščino *sv. Kunigunde* 1465 19/5 v 1478 (perg da sannd Kuni-gund auf rast; avstr. fevdi). 1515 20/3 ji rimski kardinali podeljujejo stodnevne odpustke (ARS). Sed. c. z. 1642 (KAL, fasc. 62/21, prošnja za posv.), posv. 1643 24/6. Bočni kapeli *sv. Lucije* (1720–1722) in *sv. Notburge* (1739). V odvetništvu posestnikov krumperške graščine (od 1631 Rasprov), ki so tu imeli grobnico (Stražar, 101ss; Stelè, Kamnik; Kemperl, Romanja, 283s). (1526, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

(2) *sv. Nikolaja* na Goropečah (Brdo; Echk in Jauchnar pharr, 1410 26/8, ZAL). Kratki got-ski kor s konca 14. stol. (Peskar, Arhitektura, 181–182), s freskami iz ok. 1470–1475, podaljša-na 1750 (Stelè, Kamnik).

(1526, »1667«, 1689, 1704, 1753, 1783)

XXXIV. ŽUPNIJA SV. MIHAELA V MENGŠU

1. Brdo, Črnuče, Depala vas, Dobeno, Domžale (Goričica), Dragomelj, Duplica, Groblje, Homec, [Jablje, graščina], Jarše, Ježa, Loka [pri Mengšu], [Loka pri Bistrici = Mala Loka], [Mengeš Veliki in Mali], Nadgorica, Nožice, Podboršt, Podgorica, Pristava, Pšata, Rašica, [Rodica], Stob, Podgorje, [Preserje, samo del], Šentjakob ob Savi, Šentpavel pri Domžalah, Šmarca, Študa, Topole, Trzin.

2. Meingosburg, 1154/1156 (GZS IV/338).

3. C. om. posredno z župnikom 1215 3/6 (GZS V/236), patrocinij izpričan 1349 14/5 (Biz./Preinf. I št. 81). – Prvotno po vsej verjetnosti triladijska romanska bazilika. Ohranjen gotski križnorebrasto obokani prezbiterij iz sredine 15. stol. (s freskami iz delavnice Janeza Ljubljanskega ok. 1460), ladijski del z. ali prez. 1740 (Stelè, Kamnik; Komelj). Posv. 1752 19/9 po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attems (viz. 1752). – V srednjem veku om. oltarji: (1) *sv. Nikolaja*, om. 1391 s kapelanijo (Otošec št. 1347, 1349); (2) *sv. Štefana, Volbenka in Erazma*, posv. 1511 28/10 (ZZ, 232); 1526 bratovščina *sv. Sebastijana*.

4. Sedež obsežne pražupnije druge pol. 10. stol., ki je segala na vzhodu do kranjske deželne meje in na zahodu mejila na kranjsko pražupnijo. Na jugu se je meja držala Save, a je s Podgra-dom in Lazami v vik. Dol ter Spodnjim Logom v vik. Vače segla tudi na desni breg reke. V gradivu om. prvič 1215 3/6 posredno z župnikom (kot zgoraj), kot plebs v des. seznamu 1296.

5. Ogl. pleno iure, tako še ob podelitvi leta 1325 21/1 (Otošec št. 488). 1448 30/8 je papež Nikolaj V. njen patronat podelil cesarju Frideriku III. (Chmel, Geschichte Friedrichs IV., II, 443). 1452 18/6 papež Nikolaj V. poveri krškemu škofu Janezu, da ž. inkorporira cistercijan-skemu samostanu Sv. Trojice v Dunajskem Novem mestu (WNOCist), do česar pa ni prišlo. 1461 17/12 jo cesar prepusti samostanu kot nadomestilo za odvzeti mu patronat nad šentpetersko ž. v Ljubljani (navodilo opatu v Reinu; WNOCist; privolitev papeža Pija II. 1462 10/9; WNOCist; Gruden, 53). 1668 13/9 sta opat in konvent samostana v Dunajskem Novem mestu ž. prodala cistercijanskemu samostanu v Stični (WNOCist; 1668 5/12 prošnja za privoljenje reinskoga opata; 1669 30/6 privolitev cesarja Leopolda; oboje WNOCist; gl. tudi Stiški arhiv, ARS, AS 781, fasc. 1). 1669 28/7 predaja listin (WNOCist). – Potrditev župniškega mesta patriarh, po 1462 je ž. prešla v popolno last samostana v Dunajskem Novem mestu (ob koncu 16. stol. kolator in konfirmator tamkajšnji opat; AAU, Chiese, Visite, Nomina plebanorum). Od 1668 ali 1669 v popolni lasti stiškega samostana, 1691 vključena z vikariati v novo ustanovljeni

stiški arhidiakonat. – 1733 zadolženo ž. odkupi Kranjčan Jožef Anton Schiffrer, žpk. v kraju Laa an der Thaya in infulirani prošt cerkve Bl. Device Marije v Adonyju (M. Šifrar, Kronika 1996, 11ss).

Lit.: F. Stelè, Politični okraj Kamnik, 1926; S. Stražar, Mengeš in Trzin skozi čas, 1993.

6. Podružnice:³⁶

(1) *sv. Nikolaja* v Podgorju (Podiwuer, 1305 21/11; ARS), om. 1391 kot mengeška podružnica (Otopelec št. 1349), 1431 25/1 tu bratovščina *sv. Nikolaja* (ARS). Baročna.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752)

(2) *sv. Janeza* (*Obglavljenja sv. Janeza Krstnika*) (1752: sacellum Joannis Bapt. decolati) v Podgorju (kot zgoraj). Je ni več. Med jožefinskimi reformami opuščena. 1795 prošnjaja za odprodajo opreme (Maček, Sklad, 241). Sama stavba ni bila ocenjena, ker je stala na zemljišču c. *sv. Nikolaja*, vaščani pa so v njej želeli urediti mrliško vežico.

(1581, 1689, 1719, 1752)

(3) *Marijinega rojstva* na Homcu (Chlniz, 1238 11/12; GZS V/699), om. 1358 s kapelanijo (perpetua capellania in Cholutez [prav: Cholmez]; A. Lang, Acta Salzburgo-Aquilejensia, 2, 1906, 464–465, št. 625–627), zatem 1399 6/5 s kaplanom (capellanus in parvo monte Chollemperg; Preytenreutter, ASU/AN, fasc. 5148/1, 50v); verjetno že v tem obdobju močno obiskovana božja pot kot »mala Šmarna gora«. Beneficij je bil izdaten, saj je leta 1358 govor o njegovi zamenjavi s proštijo v Velikovcu, sicer pa je kapelanija dok. od 16. do 18. stol. (tudi v 1783/II); konec 16. stol. ga je podeljevala žena Nikolaja Bonhoma »modo locumtenentis Carnioliae« (v svojstvu vicedomstva; Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite), a je bil verjetno deželnoknežji (Nikolaj Bon[h]omo, deželni vicedom, med 1586–1589 imel od nadvojvode Karla v fevdu Novi grad v Mengšu). V 17. in 18. stol. se om. kot posest samostana Sv. Trojice v Dunajskem Novem mestu in zatem stiškega samostana. Sedanja c. z. 1723–1728 (Gregor Maček st.), posv. 1761 1/8 (po potresu 1895 prez.) (Stelè, Kamnik; Kemperl, Romanja, 174ss). – Vik. (lok.) 1788, ž. ust. 1876.

(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1783)

(4) *sv. Florijana* (*sv. Lenarta*) v Trzinu (Direzin, 1273 15/5; GZL IX/5; Trezein, 1301 1/8; AH II, 256). (Sv. Lenartu je bil posv. desni stranski olt. z bratovščino; prim. popis 1526.) 1725 prez. (z novimi oltarji), 1733 kapela *sv. Frančiška Ksaverja*, ponovno prez. po potresu 1895 v letih 1899–1900 (arh. Alojz Rupnik) (Stražar, 224). – Duhovnija od 1902, ž. ust. 1974 1/1.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752)

(5) *sv. Primoža in Felicijana* (1689: *Primoža in Antona*) v Loki pri Mengšu (Fouk, za Louk, 1333 8/9; MC IX, 185). Prez. v 17. stol. in 1751 (prezbiterij) (Stelè, Kamnik).

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1783)

(6) *sv. Mavricija* v Šmarci, om. prek toponima 1359 1/3 (ze Mauricz; ARS) in 1394 5/8 (zu sand Mauricz in dem dorf; ARS). Prez. 1691 (letnica na nekdanjem portalu), na novo prez. in povečana 1884 (Stelè, Kamnik). – Ž. ust. 1980 15/8.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752)

(7) *Marijinega vnebovzvetja* na Goričici (Domžale) (Domsselsdorf, ok. 1200/1230; Mikuž, Top.). 1526 z bratovščino *sv. Katarine*. Božjepotna (s proščenjem na praznik Marijinega rojstva, tako že leta 1571). 1892–1893 povečana in prenovljena (F. Bernik, Z nekdanje Goričice, 1925; Stelè, Kamnik). – Vik. 1801, ž. ust. 1908.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752)

(8) *sv. Mohorja in Fortunata* (tudi *sv. Andreja*) v Grobljah (Groblach, 1435 18/11; ARS) (1526: *sv. Mohorja*; 1581, 1719: *sv. Andreja*; 1571: *sv. Mohorja in Fortunata*; 1689: *sv. Andreja in Fortunata*; 1648, Top. Carn. 1679, 1752, 1783: *Mohorja in Fortunata*). 1741 nova c. ob delni

³⁶ Neznana c. *sv. Jošta*, ki naj bi bila om. 1490 v urbarju nemškega reda med Trzinom in Depalo vasjo (GHTS, 594) in naj bi bila torej mengeška podružnica, je v resnici cerkev v Šentjoštu nad Horjulom; tako D. Kos, Posest ljubljanske komende nemškega viteškega reda (od 13. do srede 18. stoletja), ZČ 1984, 284.

uporabi starih zidov, s poslikavo Franca Jelovška, posv. 1763 9/8 (Stelè, Kamnik). Romarska z beneficijem (Kemperl, Romanja, 172–173). – Kot ž. Jarše ust. 1975 1/12.
(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1783)

(9) *sv. Jakoba* (1571: *sv. Jakoba in Sebastijana*) v Šentjakobu ob Savi, om. s krajem 1388 11/11 (ARS). Pobuda soseske za ustanovitev vikariata ali župnije iz leta 1753 po večletnih prizadevanjih ni bila uspešna (V. Demšar, Kronika 1987, 92–96; Volčjak, 99ss). – Ž. ust 1787, sedanja c. z. 1895, posv. 1899.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1783)

(10) *sv. Pavla* v Šentpavlu pri Domžalah, om. prek lokacije dvora 1374 11/11 (ARS). 1526 z bratovščino sv. Urha. Odkrito grobišče ob njej (Knific/Mlinar, št. 49) jo postavlja v zgodnji srednji vek. Barokizirana.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1783)

(11) *sv. Petra* (1571: *sv. Petra in Pavla*) na Pšati (Peyzhat, 1302 1/8; AH II, 260), kapelani-ja, ustanova Vida s Pšate, 1393 8/2 potrditev vojvode Alberta IV. (WNOCist; IMK 1900, 119), 1408 25/1 Ana potrdi ustanovo svojega pokojnega moža Adama (WNOCist; IMK 1900, 119s). Pozneje v patronatu cesarja Friderika III, inkorporirana ljublj. škofiji kot škofova menzalna posest ob njeni ustanovitvi 1461, a ostala v patriarhatu. 1752 nova, še neposv.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752)

(12) *sv. Simona in Jude* v Črnučah (Zternuetss, 1322 27/10; GZL I/22). Sed. c. z. 1897, posv. 1901. 1765 ust. kuratni beneficij (Maček, Ustanove, 364), 1767 om. kot vikariat (ZZ, 157) – Ž. ust. 1863.

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752, 1783)

(13) *sv. Janeza Krstnika* (1571: *sv. Janeza Evangelista*, a s proščenjem na praznik sv. Janeza Krstnika) v Nadgorici (Nedgo^oricz, 1300 11/11; AH II, 247).

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752)

(14) *Sv. Križa* na Rašici (Wrenchitz, 1260 1/11; UBKr II, 213). Prez. v drugi pol. 17. stol. (letnica 1684 na glavnem portalu), obok ladje poznejši (Stelè, Kamnik). 1941 požgana, po vojni obnovljena, posv. 1968 15/9 (Stražar, 231).

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1752)

7. Kapele:

(1) *sv. Lovrenca* pri starem gradu v Mengšu, podrta ok. 1586 po mengeškem graščaku Nikolaju Bonhomu (?; Stelè, Kamnik); 1600 10/11 nadvojvoda Ferdinand zahteva od škofa Hrena poročilo o tem, zakaj je bila kapela porušena (NŠAL/ŠAL, fasc. 24/3). Ruševina prezbiterija ugotovljiva (Stele, ib.).

(2) *Marijinega vnebovzetja* (CC 1892) v novem gradu v Mengšu, z. ok. 1625–1630 po Leopoldu Raumschüsslu. 1840–1843 grad temeljito prez., kapela v njem na novo urejena ali obnovljena, po drugi vojni uničena (Gradovi I/2).

(3) kapela v gradu Jablje (Habach) (Loka pri Mengšu) (Hagbach, 1303 12/3; AH II, 262), sedanja stavba v osnovi iz ok. 1530, v 17. stol. prez. Kaplan om. 1742 (ZZ, 431). Grad obnovljen, kapela ob prejšnjih prezidavah izginila (prim. Gradovi I/2).

(4) *sv. Notburge* pri graščini Groblje (Ebensfeld), Baročna, s fresko F. Jelovška. Po drugi vojni uničena (Gradovi I/2).

XXXV. ŽUPNIJA SV. MARJETE V DOLU PRI LJUBLJANI

1. Beričevo, Brinje, Dolina, Dolsko, Hrib, Gostinca, Kleče [pri Dolu], Klopce, Laze [pri Dolu], Osredke, Petelinje, Podgora [pri Dolu], Podgrad, Senožeti, Sv. Helena (= Kamnica), Videm, Vinje, Zaboršt [pri Dolu], Zajelše.

2. Tal, 1263 3/5 (UBKr II, 251).

3. C. om. posredno z vikariatom v des. seznamu 1296, s patrocinijem ok. 1420 (zu S. Margreten im Lustal; urb. Svibno) in 1427 19/6 (bey sand Margareten im Lusttal; GZL I/78). 1526 z bratovščino sv. Andreja. Po matr. 1732 (NšAL, Matrike, fasc. 1) sopatrona sv. Mohor in Fortunat. Sed. c. prez. (z gotskimi deli) ok. 1748, posv. 1753 10/6 (viz. 1753).

4. Vik. mengeške župnije, om. v des. seznamu 1296 (filia in Lusch), 1444 kot »pharr« (avstr. fevdi), 1485 kot vik. (AAU, Chiese; Acta 11, 197v). Bizancij 1581 ga ni vizitiral. Ž. v prvi pol. 17. stol. (?). S Podgradom in Lazami je njen teritorij segel prek Save.

5. Cerkevna (župnijska) ustanova v prezentaciji mengeškega župnika in potrditvi ogl. patriarha(?), po 1461 z inkorporacijo mengeške župnije cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu v prezentaciji tamkajšnjega opata, že takrat ali kasneje tudi v njegovi polni lasti (ob koncu 16. stol. kolator in konfirmator; AAU, Chiese, Visite, Nomina plebanorum), po 1668 pleno iure stiškega opata.

6. Podružnice:

(1) sv. *Helene* v Kamnici (Dolsko) (prej Sv. Helena) (Camenicza, 1490; urb. nem. reda), om. 1490 (zu sannd Helena; viced. urb.). Od sredine 13. stol. tu dvor ljublj. križniške komende (D. Kos, ZČ 1984, 272; sedanji Žerjavov grad), ki je glede na patrocinijsko verjetno sezidala tudi cerkev. Sed. c. z. 1794–1797. – Lok. 1784, ž. ust. 1876.

(1526, 1648, 1689, 1719, 1753)

(2) sv. *Agate* (1689, 1719: sv. *Neže*) na pokopališču v Dolskem. V jedru še gotska?

(1526, 1648, 1689, 1719, 1753)

(3) sv. *Katarine* v Zaborštu pri Dolu (1648: Pod hribom) (vnder dem Vorst, 1444; avstr. fevdi).

(1526, 1571, 1648, 1689, 1719, 1753)

(4) *Marijinega vnebovzetja* v Vinjah (Weintal, 1439; urb. Kamnik). Prvotna romanska.

(1526, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(5) Sv. *Križa* v Beričevem (Verczav, Verczaw, 1326 20/12; HHStAW). Baročna z gotskimi ostanki.

(1526, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v gradu Dol (Lustthal). Poslopje iz ok. 1540, barokizirano 1752, je bilo leta 1944 požgano.

(1753)

XXXVI. ŽUPNIJA SV. ANDREJA NA VAČAH

1. Borje [pri Mlinšah], Briše, Čolnišče, [Dolgo Brdo pri Mlinšah], Golče, Golišče [kje?], Gorenji Log, Gradec, [Hmelno], Hotič, Jablana, Jesenje, Kandrše, Klenik, [Kobiljek], Konj, [Kostrevnica], [Log pri Mlinšah], [Mačkovca], Medija, Podlipovica, Ponoviče, Potok, Ravno, [Razor], [Rovine], Ržišče, Sava, Selo [kje?, = Sela], Senožeti [pri Šentlambertu], Slanšek [?], [Slivna], Spodnji Log, [Strahovlje], Strma Njiva, Suhi Potok, Sv. Florijan na Gori, Sv. Gora, Sv. Neža, Šemnik, Široka Set, Tirna, [Topolovec], Vitače [kje?], Vrnjek (= Vernek), Vodice [pri Jablani], Vrh [pri Mlinšah], Vrtače, Zabava, Zahrib, Zapodje, Zavšenik, [Zlokarje], Žvarulje.³⁷

³⁷ Mengeški urbar 1648 ima na tem mestu še precej zaselkov in kmetij, ki jih brez študija drugega gradiva ni mogoče identificirati.

2. Wats, 1275 (prepis v ARS, AS 781, arhiv Stična; Grebenc, 37); Watç, 1296 (des. seznam 1296).

3. C. om. 1275 (circa Wats, apud S. Andream, kot zgoraj). Sed. c. z. 1844 in posv. 1845 8/6. – Še v srednjem veku om. oltarji: (1) *sv. Mihaela*, z beneficijem Apfaltrerjev, ust. leta 1442 (Maček, Ustanove, 517), 1605 v nadvojvodovi, 1689 cesarjevi prezentaciji; (2) *Matere božje* s kapelanijo, ust. po Konradu Apfaltrerju; 1462 29/4 podelitev patronata, ki naj ga po izumrtju njegovega rodu prejmejo Galli (RG VIII, 102, št. 642), 1526 v lasti Lambergov s Črnelega (IMK 1904, 16–17).

4. Vik. mengeške župnije, om. v des. seznamu 1296 (vicaria in Watç), kot »fara« 1350 15/1 (ARS), 1441 5/9 v Vačah še vedno vikar mengeškega župnika (ŽA Vače; Carniola 1912, 213), kot ž. 1473 27/10 (om. večni vikar parrochialis ecclesie sancti Andree in Voosech; AAU, Acta 4, 150r). 1461 z matično ž. inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu, 1668 prešla z njo pod Stično. S Spodnjim Logom je teritorij ž. segel prek Save.

5. Kot Dol pri Ljubljani, a kaže, da je za razliko od drugih mengeških vikariatov prezentacijsko pravico deželni knez zadržal zase, tako 1603 1/12 nadvojvoda Ferdinand III., 1675 19/8 pa cesar Leopold I., ki je kandidata za župnika prezentiral stiškemu opatu (F. Pokorn, ZUZ 1930, 16, 19).

Lit.: V. Benedik, Vače: prazgodovinska naselbina, trg in župnija, 1982.

6. Podružnice:

(1) *Marijinega rojstva* na Sveti Gori (Zasavska gora, Rovišče), om. posredno 1364 18/8 (vnser vrawen perg pei Wacz; ARS) in s ključarji 1503 13/9 (ŽA Vače; Carniola 1912, 214). Verjetno postavljena kot romarska že veliko pred prvo omembo. Prvotno gotska (prezbiterij), 1704 barokizirana, 1753 nova ladja. Stalni duhovnik od 1753 dalje. (Kemperl, Romanja, 257s.) – Ž. ust. 1875.

(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(2) *sv. Janeza Krstnika* v Verneku (Uernich, 1154–1156; GZS IV/338; Werdenech, 1250 12/8; UBKr II, 133), stara krstna c. na rimskodobni lokaliteti ob Savi (brodarska postaja). Prvotno morda lastniška, pripadajoča dvoru, ki ga je v 12. stol. nasledil višnjegorski, andeški in naposled oglejski grad Vernek (Werdeneck), ali vsaj ustanova slednjega. 1752 se zida nova c. (Lubej, VS 1987, 180; načrt pripisan Candidu Zulianiju, 1747; Šumi/Sapač, 269), 1753: nova, še neposv.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(3) *sv. Helene* (1581: *sv. Egidija*, 1783: *sv. Helene in sv. Egidija*) v (Zgornjem) Hotiču (Goticz, 1406 1/4; Biz./Preinf. II št. 23). Posv. 1688 18/10 (MMC), prez. 1728–1731 (Lubej, VS 1987, 188ss). – Lok. 1787, ž. ust. 1875.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(4) *sv. Nikolaja* na Savi (Sawa, 1248 10/1; UBKr II, 118). 1737–1741 se zida nova c., 1751 posv. 4 oltarjev, dela do 1753, zvonik 1778 (Lubej, VS 1987, 180, 183, 190). – 1793 ust. lok. (Maček, Ustanove, 514), ž. ust. 1809.

(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(5) *sv. Marjete* v Široki Seti (Praitensass, 1444; avstr. fevdi). Om. 1517 25/6, ko je gen. vikar Daniel de Rubeis v njej posv. olt. sv. Avguština (ŽA Vače; Benedik). Zvonik z. 1762 (Lubej, VS 1987, 192).

(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(6) *sv. Primoža in Felicijana* v Tirni (Ternberch, 1154; GZS IV/326).

(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(7) *sv. Petra* na Golčah (Gu°elits, 1380 24/4; ARS). Še srednjeveška, ok. 1757 predelana (Lubej, VS 1987, 192). (Pucelj, 535, ima tu še eno cerkev sv. Petra v kraju Pettersdorff, kar bo pomota; prim. Kolovrat.)

(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

- (8) *sv. Florijana* v Gori pri Pečah (Gora sv. Florijana). Posv. s tremi oltarji 1517 24/6 po gen. vikarju škofu Danielu de Rubeis (ŽA Vače; Carniola 1912, 214; Benedik). Barokizirana: letnica 1689 nad vhodom, 1753 prez. in še ne posv. 1719 om. nova kapela sv. Frančiška Ksaverja. (Kemperl, Romanja, 170.)
(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (9) *sv. Neže* na (Spodnji) Slivni. Om. 1447 29/9 z volilom za večno luč (ŽA Vače; Carniola 1912, 213; Benedik). Gotska, barokizirana.
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (10) *sv. Lenarta* v (Vaških) Kandršah (Kandres, 1350 15/1; ARS). Om. 1447 29/9 z volilom za večno luč (ŽA Vače; Carniola 1912, 213). 1726 nova kapela sv. Janeza Nepomuka, 1756–1759(?) prez., nova kapela sv. Vincenca Ferrerskega, 1785 nov zvonik (Lubej, VS 1987, 180, 188s).
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (11) *sv. Katarine* (1526), pozneje *sv. Ane* v Šemniku (»Šumnik«; tako že 1526, 1581 itd.). 1739–1742 z. nova c., 1753: novo zgrajena, še neposv.
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (12) *sv. Lovrenca* na Kolovratu (Cholobart, Cholowart, 1256; MC IV, 486). Barokizirana 1753, posv. 1793 24/8 (ŽA Vače; MMC). (Pucelj, 535, im v tej ž. še eno c. sv. Lovrenca v kraju St. Lorencz, kar bo pomota.) V i k a r i a t ust. 1753 (ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8); s podružnicami št. 13 do 17. – Ž. ust. 1784.
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (13) *sv. Gregorja* v Žvaruljah (Kaczwul, 1444; avstr. fevdi), posv. 1523 14/9 z oltarjem kot Marijina c. (ecclesia S. Mariae de Schbareuel una cum altare; C. B. Corgnali, GMD XVIII, 1936, 146). 1526 brez omembe patrocinija, vsi naslednji viri: sv. Gregorja. 1753 se zida nov zvonik (Lubej, VS 1987, 180).
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (14) *Matere božje (Imena Marijinega)* na Brišah (Brisch, 1445 11/10; ARS). Sed. c. iz ok. 1580, prez. 1899.
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (15) *sv. Mohorja in Fortunata* v Podlipovici (v srednjem veku Loke, Lok ze nachst pei Colo^owrat, 1370 21/4; ARS), om. 1458 1/6 (sand Machor zu Lakch; ARS; prim. GHTS, 338). 1742 se zida nova c. (Lubej, VS 1987, 180).
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (16) *sv. Jakoba st.* v Borjeh pri Mlinšah (Bore, 1360 25/6; HHHStAW). 1523 14/9 posv. olt. sv. Florijana v c. »S. Jacobi apostoli de Voriach« (C. B. Corgnali, GMD 1936, 147).
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (17) *sv. Radegunde* (1753: sv. Radegunde in sv. Ožbalta) na Strmi Njivi (Kolovrat) (Stikheln akher, 1478; avstr. fevdi). Romarska, z. 1759–1763 (MMC).
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (18) *sv. Lamberta* v Šentlambertu, om. 1321 23/4 (4 hube v vasi »Czelcz [= Selce] pei sand Lamprech«; GZL II/4). 1720 obokana, dodani bočni kapeli, 1730 zvonik, 1753–1754 nov kor (Lubej, VS 1987, 184f). Sed. c. z. in posv. 1867. V i k a r i a t ust. 1752 22/10 (ust. listina v ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8); s podružnicami št. 19 do 21. – Ž. ust. 1862.
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (19) *Sv. Duha* v Zavšeniku.
(1526, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (20) *Sv. Križa* v Jablani (Apholter, 1351 9/1; ARS). 1758/59 v zidavi nova c. (Lubej, VS 1987, ib.).
(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (21) *sv. Nikolaja* v Čolniščah (Czollnisch, ok. 1420; urb. Svibno). 1771 v zidavi (Lubej, VS 1987, ib.).
(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Petra in Pavla* na pokopališču pri ž. c. 1753: quae olim parrochialis fuisse dicitur. Ne stoji več.

(1689, 1753)

(2) kapela v gradu Lebek pri Vačah (Liebekke, 1228; GZS V/487). Kaplan (sacelan), ki je služboval tudi v Ponovičah, izpričan od 1676 dalje (Benedik). Od gradu ostal le obrambni zid.

(1689)

(3) kapela v gradu Ponoviče (Ponowitsch) (kraj: Penobitsch, 1483; avstr. fevdi). Dvorec iz 16. stol., predelan v prvi pol. 18. stol. (domnevno Carlo Martinuzzi; Šumi/Sapač, 251). Kapela kot samostojna zgradba upod. v Valv. Top., list 190, po prezidavi dvorca verjetno nova. Kaplan (sacelan) izpričan od 1676 dalje (Benedik). Je ni več, zaznamovana še v franciscejskem katastru na južni strani dvorišča (Gradovi I/5).

(1689)

(4) *Mater božje (Marijinega obiskovanja, pozneje Rožnovenske Mater božje)* pri gradu Galleneck (Medija; Izlake), z beneficijem. Grad verjetno zgrajen po Gallih pl. Gallenstein na stari osnovi v prvi pol. 16. stol., od leta 1562 v lasti rodbine Valvasor, ki so grad povečali in leta 1637 postavili kapelo (napis na glavnem portalu). 1650 2/8 ust. beneficij po Jerneju Valvasorju (NšAL/ŠAL, fasc. 42/12). 1756 tu om. kaplan (ZZ, 447). Grad 1944 minirali partizani, kapela (z nagrobniki Valvasorjev) le deloma poškodovana, a je zatem propadla, 1990 obnovljena. Zasebna last. (1753: v vik. Kolovrat.)

(1689, 1719, 1753)

XXXVII. ŽUPNIJA SV. PETRA IN PAVLA V ZAGORJU OB SAVI

1. Čebine [nekdan Sv. Križ], Gorice [kje?], Kisovec, Kotredež, Leskovec, Loke [pri Zagorju], Podkraj [pri Zagorju], [Prapreče], Potoška vas, [Ravenska vas], Rove, Selo [pri Zagorju], Sv. Planina, Toplice [?], Vine, Vrh [nad Kisovcem].

2. Čago^or, des. seznam 1296.

3. C. om. posredno z vikariatom v des. seznamu 1296. Patrocinij v srednjem veku ni izpričan. C. (ecclesia S. Petri in Fugor[!]) posv. skupaj s petimi oltarji 1523 13/9 (C. B. Corgnali, GMD 1936, 146). Sedanja c. z. 1872–1873 (Francesco Faleschini) in posv. 1874 25/10.

4. Vik. mengeške župnije, om. v des. seznamu 1296. 1444 se navaja kot »fara« (avstr. fevdi), vendar je še ob vizitaciji Pavla Bizancija 1581 tu obstajal le vik. Ž. v prvi pol. 17. stol.? 1461 z matično ž. inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu, 1668 prešla z njo pod Stično.

5. Gl. Dol pri Ljubljani, t. 5.

6. Podružnice:

(1) *Sv. Duha* na Rovah. Barokizirana.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(2) *sv. Janeza Krstnika* (tako še 1783; zdaj *sv. Janeza Evangelista*) v Vinah. Ohranjen gotski prezbiterij z letnico 1506 na sklepniku, s sočasnimi freskami.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(3) *sv. Urha* na Ravenski vasi (1581: »na Nižji gori«, 1648, 1689, 1719: »na Ravnih«). Barokizirana 1796.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(4) *Mater božje (Marijinega imena)* na Sv. Planini (po drugi vojni Partizanski Vrh), om. 1433 s.d. (vnser lieben frauen kirchen auf der Alben; HHStAW). 1684 priz. kapela sv. Antona

Pad. 1706 pogorela. Sedanja posv. 1725. Romarska (Kemperl, Romanja, 258s). – Lok. 1787, ž. ust. 1900.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(5) *sv. Jakoba ap.* v Kotredežu. Še srednjeveška, predelana leta 1737.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(6) *sv. Neže* v Bukovju v Praprečah. Sedanja iz 19. stol.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(7) *sv. Marjete* na Lokah pri Zagorju (Lak, 1444; avstr. fevdi). C., iz 17. stol., 1956 zaradi širitve rudnika Kisovec in posedanja terena podrta. – Ž. ust. 1968 pri novi kapeli Marijinega brezmadežnega srca (Fatimske Marije) v Kisovcu; nova z. 1982–1985.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(8) *sv. Lenarta* v Podkrajju pri Zagorju (1581, 1689, 1719: »v Volčjem lesu«; 1648: »v Volčjem mrazu«). Podrta po sredini 19. stol., v CC 1892 ni več om. (prim KLS III, 457). Ruševine lokalizirane.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753, 1783)

(9) *Sv. Križa* na Čebinah (nekdaj vedno »na« ali »v Vrhu«). Kor posv. sredi 17. stol. (Valv. 1689). Ok. 1780 razsvetljena, 1799 23/1 dovoljenje za ponovno odprtje (Steska, Carniola 1911, 151s).

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753)

7. Kapele:

(1) kostnica *sv. Mihaela* pri ž. c. v Zagorju, v kateri je bil 1523 13/9 posv. olt. (cum alio altare in cemeterio [...] in carnario; C. B. Corgnali, GMD 1936, 146). Viz. 1753: capellula *sv. Mihaela*. Ne stoji več.

(1689, 1753)

XXXVIII. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V ČEMŠENIKU

1. Aržišče (= Ržišče), Brezje [nekdaj Spodnje in Zgornje], Dobrljevo, [Gamberk], Hrastnik [pri Trojanah], Hribi, Izlake, Jelenk, Jesenovo, [Orehovica], Podkraj, Prhovec, Razbor [pri Čemšeniku], Šentgotard, Trojane, Zabreznik, Zaplanina, Znojile.

2. Cremsnik, 1264 9 [ali 13]/1 (UBKr II, 257).

3. C. om. posredno z vikarjem 1264 13/1 (kot zgoraj). Patrocinij v srednjem veku ni izpričan. Še srednjeveška, barokizirana, prenovljena in posv. 1815 (Kemperl, Romanja, 153s).

4. Vik. mengeške župnije, om. 1264 13/1 (kot zgoraj) in v des. seznamu 1296 (vicaria in Čremsenik), kot »fara« 1367 25/10 (ARS). Ž. ust. šele v prvi pol. 17. stol. (po CS 1596[?], ob viz. 1581 še vik.), vendar še vedno podrejena ž. v Mengšu. 1461 z matično ž. inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Dunajskem Novem mestu, 1668 prešla z njo pod Stično.

5. Gl. Dol pri Ljubljani, t. 5.

6. Podružnice:

(1) *sv. Primoža in Felicijana* v Razboru pri Čemšeniku (1581, 1689: na gori, 1648: v planini; 1719: in alpibus).

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753)

(2) *sv. Lenarta* v Znojilah (na Vrheh) (Snoyl, 1433 14/7; HHStAW) (1648: in confinibus; 1719: ad alpes Styriae). Srednjeveška.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753)

(3) *sv. Nikolaja* v Zabrezniku (1689, 1719: v Brezjah).

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753)

(4) *sv. Jurija* v Izlakah (Yslakg, 1444; avstr. fevdi) (1581: sotto la torre, 1468: pod turnom, 1689: pod Gamberkom; 1719: prope Gallenberg). 1523 12/9 posv. kor cerkve (S. Georgij prope Gallinberch) z dvema oltarjema (G. B. Corgnali, GMD 1936, 146). V jedru gotska, prenovljena 1739. – Ž. ust. 1965.

(1581, 1648, 1689, 1719, 1753)

(5) *sv. Gotarda* v Šentgotardu, om. prek toponima (sand Gothartt) ok. 1420 (urb. Svibno, fol. 34v). Baročna (posv. 1733) z deli srednjeveške stavbe. V i k a r i a t ust. 1760 9/7 (Volčjak, 108), ž. 1850. – 1526 v kamniškem deželskem sodišču!

(1526, 1571, 1581, 1648, 1689, 1719, 1753)

(6) *sv. Mohorja in Fortunata* V zideh (Podzid pri Trojanah) (1581: submuris, 1648: Pod sidmi, 1689: Usedech, 1719: in Trojanperg). Gotski prezbitერიj kamniške delavnice iz druge pol. 15. stol. s sočasnimi freskami, posv. prvo nedeljo v avgustu 1499 (Stražar, Črni graben, 333). – 1526 v kamniškem deželskem sodišču!

(1526, 1581, 1648, 1689, 1753)

7. Kapele:

(1) *Mater božje* (1753: *Mater božje in sv. Ane*) v gradu Gamberk (Gallenberg) (Gallinberch, 1248 10/1, UBKr II, 118). Obstoj kapele posredno izpričan ob koncu 15. stol.: 1491 28/5 (AAU, Acta 14, fol. 454r) dobi posestnik gradu (castrum Gallenberg) Jakob Gall dovoljenje za maševanje na prenosnem oltarju, 1496 27/1 (AAU, Acta 16, fol. 176v) pa dovoljenje za vzdrževanje duhovnika v gradu, ki bo maševal na prenosnem oltarju. Kapela takrat določno ni omenjena. 1523 12/9 posv. oltarja po gen. vikarju Danielu de Rubeisu (unum altare in castro Gallinberch; G. B. Corgnali, GMD 1936, 146). Kapela om. 1765 (ZZ, 447). Grad ob koncu 19. stol. propadel. Kapelo, ki naj bi jo tedanji lastnik baron Andrej Ksaver Lichtenturn na novo uredil v enem od treh stolpov, omenja Valvasor v opisu tega gradu (XI, 162; Gradovi I/5).

(1689, 1753)

XXXIX. VIKARIAT SV. JURIIJA V MOTNIKU

1. Trg Motnik, Jasovnik, Zgornji Motnik.

2. Motnik, 1123–1146 (GZS IV/71).

3. C. (chirchen ze Mo^otnich) om. 1360 10/4 v ust. listini tamkajšnje kapelanije (kot spodaj), sedanja v jedru gotska (15. stol.), prenovljena 1724–1743.

4. Vik. župnije Vransko v savinjskem arhidiakonatu. 1360 10/4 (NšAL; Orožen II/2, 135–136; potrditev gornjegrajski opat Ulrik istega dne; NšAL) Gerloh iz Motnika z dediči s prodajo dveh njiv cerkvi v Motniku ustanavlja kapelanijo s kaplanom, za katerega mora poskrbeti žpk. na Vranskem in ki mora bivati v hiši v Motniku. Ker je kljub tej ustanovnikovi določbi dolžnosti beneficiata le občasno opravljal duhovnik z Vranskega, je bil beneficij cerkvi odtegnjen. Na osnovi dogovora, ki ga je leta 1598 izpeljal škof Hren, je leta 1612 Motnik dobil stalnega duhovnika, njegov teritorij pa je kot bil subvikariat (zaradi vikariatne stopnje ž. na Vranskem) izločen iz Vranskega, a ostal v braslovškem komisariatu (Orožen IV/1, 125–127). – Ž. ust. 1816 (kot vikariatna ž.) oz. 1820 (prim. Orožen, ib., 128).

5. Po Valv. 1689 v prezentaciji ljublj. škofa, se pravi, da je bil vik. škofov pleno iure.

6. Podružnice:

Nobene.

7. Kapele:

(1) *sv. Marije Magdalene* pri ž. c. Postavljena ok. 1400. 1404 15/10 gen. vikar ogl. patriarha dovoljuje župniku na Vranskem za eno leto maševanje na prenosnem oltarju v novi kapeli (in capella noviter erecta in Monte Mötnik), posv. sv. Leonardu spoznavalcu in Elizabeti vdovi (Otopec št. 1442), sicer pa prvič izpričana v viz. 1631 kot kapela sv. Marije Magdalene z enim oltarjem naslovne svetnice. Po viz. 1684 (ok. 1680?) nova, z. na pokopališču po baronu Apfalterju (Jurij Sigismund, lastnik motniške graščine od 1672 do smrti 1711; leta 1680 izpričan v Motniku kot kužni komisar; M. Smole, *Kronika* 1970, 24), v 19. stol. predelana. (1631, 1661, 1684, 1689)

XL. ŽUPNIJA SV. JURIJA V STARI LOKI

1. Bešter (= Vešter), Binkelj, Bodovlje, Brode, Breznica, Crngrob, Čepule, Dorfarje, Gabrovo, Gabrk, Godešič, Gorenja vas, Križna Gora, Lavtarski Vrh, Lipica, Log, Moškrinj, Pevno, Reteče, Planica, Puštal, Sopotnica, Spodnje Bitnje, Suha, Sv. Andrej, Sv. Barbara, Sv. Filip in Jakob, Sv. Ožbalt, Staniše, Sv. Duh, Šutna, Trata, Virmaše, Zminec, Žabnica; *vikariat Škofja Loka*: mesto, Vincarji.³⁸

2. Lonka, 973 30/6 (GZS II/244); Altenlok, 1286 18/6 (FRA II 31, št. 395), 1291 (Blaznik, Urb., 133).

3. Obstoječa c. posredno izpričana s »cerkvami« (ad ecclesias in Lonka constructas) leta 1074 (1074 15/6; GZS III/284). Leta 1863 podrti c. v jedru troladijska poznoromanska slojna bazilika s kornim stolpom in gotskimi vzhodnimi zaključki, na severu ob koru baročna kapela Rožnovenske Matere božje (1750) (Zadnikar; druge navedenosti Štukl III; Pokorn, Loka, 599ss). 1455 prejela odpustke (viz. 1752). Nova c. z. 1863 in (še nedokončana) posv. 1865. – Bratovščina sv. Jurija pri gl. oltarju om. 1395 29/9 (ARS), zatem 1510 1/10 (ARS). Še v sred. veku om. oltarji poleg glavnega: (1) *sv. Janeza Krstnika in sv. Janeza Evangelista* (s patrocinijem *Obglavljenja sv. Janeza Krstnika*, viz. 1752), om. s kaplanom 1389 28/9 (Blaznik, 105) in večno lučjo 1393 6/1 (ARS); (2) *12 apostolov* s kapelanijo zgodnje maše om. 1454 (Pokorn, 600) ter 1485 18/4 (AAU, Acta 13, fol. 273r; Santonino, 181, op. 2; gl. tudi Blaznik, 241).

4. Pražupnija za freisinško loško gospostvo v mejah iz leta 973, ustanovljena kmalu zatem, vsekakor pa pred letom 1002, s priključenim področjem Žirov iz ok. leta 1030.

5. Glede na to, da v listini iz leta 1074 15/6 freisinški škof nastopa kot ustanovnik c., gre prvotno po vsej verjetnosti za vladarjevo lastniško c., ki je po podelitvi loškega ozemlja neposredno prešla v škofovo last, leta 1074 pa v patriarhove polne pravice. Z bulo papeža Inocenca II. 1141 20/11 (GZS IV/171) je njen patronat s prezentacijsko pravico prejel freisinški škof, od takrat dalje prezentacija pri škofu in konfirmacija pri patriarhu. 1352 19/6 (FRA II 35, št. 705) jo je papež Klemen VI. utelesil menzalni posesti freisinškega škofa, zaradi česar je freisinški škof postal naslovni loški žpk. in je v Stari Loki lahko le vzdrževal le vikarja. Kot kažejo viri, pa so ž. še dalje upravljali župniki. 1355 16/11 (FRA II 35, št. 715; Otopec št. 1175) je patriarh Nikolaj na prezentacijo škofa Alberta in prošnjo župnika Hildebranda Hacka potrdil večnega vikarja (perpetuum vicarium plebis in Lok), ki pa je po vsej verjetnosti rezidiral na Suhi (gl. tam).

Lit.: F. Pokorn, Loka: Krajepisno zgodovinska črtica, Dom in svet 1894 (v nadaljevanjih); Blaznik; A. P. Florjančič (ur.), Več kot tisoč let: Kronika župnije sv. Jurija Stara Loka, 2005.

³⁸ Miklavčičeva razdelitev krajev med starološkega župnika in mestnega vikarja ne drži, saj se obseg mestnega vikariata, ki ga daje popis 1783, še vedno povsem ujema s stanjem iz urbarja 1501, pač s tem, da ta še ne navaja poznejše cerkve na Hribcu; o tem gl. spodaj.

6. Podružnice:³⁹

(1) *sv. Jakoba st.* v Škofji Loki. Mestna c., om. 1248 3/1 (Acta sunt [...] in ecclesia Loka; GZS VI,1/50; po vsej vejetnosti gre za to c. in ne za ž. c. v Stari Loki) in s patrocinijem 1271 27/10 (aput Lok in ecclesia St. Jacobi; MHVK 1862, 70; GZL IX/4) in 1293 (ze Lok in sant Jacobes chapelle; FRA II 31, št. 403). Sed. c. z. ok. 1470 po vzoru kranjske ž. c., sprva brez prezbiterijske (letnica 1471 na oboku ladje), prezbiterijske, delo Mojstra H. R., končan 1524. – V sred. veku om. oltarja: (1) *Matere božje*, z ustanovo Volbenka Schwarza 1486 17/9 (prepis listine NŠAL); (2) *sv. Katarine* z bratovščino, ust. 1525 8/7 (Blaznik, 241), v kapeli južno poleg prezbiterijske, 1876 zazidana v zakristijo (Štukl II, 117ss). – *V i k a r i a t*, kot večni ust. leta 1355 verjetno pri c. sv. Janeza Krstnika na Suhi (gl. tam) in morda v 15. stol., a pred 1501, prenesen k c. sv. Jakoba. V listini 1262 6–7/10 (FRA II 31, št. 222) med pričami om. Gotfridus vicarius de Lonk, ki je 1273 20/11 (ib., št. 300) naveden kot duhovnik, a z dvema hčerama in njuno materjo, bi bil lahko le vikar starološkega župnika ali pa celo upravitelj gospostva; o njem gl. Blaznik, 75. Sicer pa se tu kaplan (capellanus sancti Jacobi in Lok) om. 1377 20/1 (Otořepec št. 1333). V vikarijski oskrbi že od 14. stol. dalje (?; gl. popis 1501) podružnice pod št. 11 do 22. V virih imenovan tudi kot mestni prošt in vikariat kot mestna proštija (Blaznik, 102s in passim). – Ž. ust. 1804.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(2) *Matere božje sedem žalosti in sv. Elizabete* pri mestnem špitalu v Škofji Loki, z beneficijem. Špital ust. 1547 25/5 po Nikolaju Škofiču, loškem rojaku, vikarju v Radovljici in pred 1551 gen. vikarju ljublj. škofa, in njegovi materi Marjeti, prvotno pod samostanom klaris, še v 16. stol. preseljen na Lontrg (Blaznik, 310ss; ust. listina ARS; KAL, fasc. 58/2, 162/12). C. baročna, z. po požaru 1689 med 1723 in 1729 iz sredstev starološkega župnika Andreja Hudačuta, beneficij ust. z darovnicama iz let 1727 in 1738. Špital ukinjen pod Jožefom II. (Štukl II, 78ss). (1752, 1783/III)

(3) *Marijinega oznanjenja* v Crngrobu (Erngrub, 1291; Blaznik, Urb., 136), om. 1501 (ecclesia sancte Marie Erengreuben; Blaznik, Urb., 292). Romarska, verjetno iz poznega 13. stol. Enoladijska, v zgodnjem 15. stol. (pred 1453) povečana v troladijsko s križnorebrastimi oboki, prezbiterijske po vzorcu ladje c. sv. Jakoba v Škofji Loki z. od 1520 dalje (pogodba z Mojstrom Jurkom iz Loke). Freske iz več dob. (Kemperl, Romanja, 150ss.; gl. tudi Valv. VIII, 726.)

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(4) *Sv. Duha* pri Sv. Duhu (Obreren, 1286 8/3; MC VI, 3), om. s patrocinijem 1423 (ze Obern bey dem Hailigen geist; Blaznik, Urb., 232). 1506 1/6 dovoljenje za maševanje na prenosnem oltarju (AAU, Acta 25, fol. 723). V 19. stol. (1860/61) predelana, zidovi prezbiterijske še gotski (freske, dat. 1456). – Ž. ust. 1980.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(5) *sv. Uršule* v Pevnu (Behwinde, 1291; Blaznik, Urb., 133, sicer Jagerdorf z variantami), barokizirana (sredi 18. stol.) s še romansko ladjo (Zadnikar). 1684 om. nov olt. 1858 obokana.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(6) *sv. Urha* (zdaj *Sv. Križa*) na Križni Gori (Chraevtzberge, 1291; Blaznik, Urb., 163). Srednjeveška, v gotškem zvezdasto obokanem prezbiterijskem pomembne freske, dat. 1502, drugi zač. 16. stol. (Jernej iz Loke). Viz. 1704: nov olt. sv. Volbenka. Sprememba patrocinijske 1867.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(7) *sv. Gabrijela* na Planici (Plaminitz, 1291; Blaznik, Urb., 162), predelana poznogotska, med drugo svetovno vojno požgana in minirana, sedaj nova z delom starega zvonika, z. 1994, blagosl. 1995.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1783)

(8) *sv. Vida* v Spodnjih Bitnjah (Vitingen, ok. 1160; GZS IV/410; Blaznik, Urb., 128), om. posredno skupaj s c. sv. Nikolaja 1423 (san Niclas vnd sand Veyt, sant Veit vnd sand Niclas z

³⁹ Valv. 1689 podružnic ne našteva, v popisu 1704 so večinoma samo patrocinijske brez navedbe krajev.

Veitingen kirchen; Blaznik, Urb., 236, 238), sama pri Santoninu leta 1486 (Santonino, 182). Ne stoji več. Opuščena in zaprta že pred letom 1783, po odloku graškega gubernija iz leta 1789 podrta (V. Steska, Carniola 1911, 148). V Zemljevidu 4, Opis, 110, je v Spodnjem Bitnju om. samo c. sv. Nikolaja.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704)

(9) sv. *Nikolaja* v Spodnjih Bitnjah (Vitingen, kot zgoraj), om. posredno skupaj s c. sv. Vida 1423 (san Niclas vnd sand Veyt, sant Veit vnd sand Niclas zu Veitingen kirchen; Blaznik, Urb., 236, 238). Barokizirana ladja z izvirnim kratkim gotskim korom zgodnjega 14. stol., s freskami.

(»1501«, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1783)

(10) sv. *Urha* v Žabnici (Sabnica, 973 30/6; GZS II/444), om. 1501 (Blaznik, Urb., 292). Sedanja c. iz 19. stol. (1851), posv. 1900 30/6. – 1844 ekspozitura, ž. ust. 1899.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1783)

(11) sv. *Janeza Krstnika* na Suhi (Susane, 973 30/6; GZS II/444; Zouche, 1291; Blaznik, Urb., 133), domnevna krstna c. starološke pražupnije po stičišču obeh Sor, morda že iz poznega 10. ali zgodnjega 11. stol., om. 1391 kot sedež večnega vikarja starološke župnije (popis oglejskih ordinacij z dne 23/9 in 23/12 1391: per Othakarum plebanum in Lok ad titulum vicariatus perpetui sancti Johannis de Czawchen sue plebis; Otorepec št. 1350, 1351). V i k a - r i a t ust. leta 1355, ker se vzpostavitev in potrditev večnega vikarja loške župnije 1355 16/11 (perpetuum vicarium plebis in Lok; FRA II 35, št. 715; Otorepec št. 1175, kot zgoraj) gotovo nanaša na vikariat na Suhi, pozneje prenesen k mestni c. sv. Jakoba v Škofji Loki (gl. tam). Sedanja stavba v jedru srednjeveška, z 1893 neogotsko obokano ladjo in gotskim korom iz druge četrtine ali sredine 15. stol. s sočasno poslikavo. Ob viz. 1684 zvonik nov. – Ž. ust. 1975.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(12) sv. *Andreja* na Koncu (bližnji Zminec om. kot Trachen, 1291; Blaznik, Urb., 143), sekundarno obokana (1831) srednjeveška ladja z poznogotskim korom (freske Jerneja iz Loke).

(»1501«, 1581, »1667«, 1704, 1752, 1783)

(13) sv. *Barbare* pri Škofji Loki, om. brez patrocinija kot kapela v freisinškem urbarju 1291 (in Inferiori Ozlinch [...] iuxta capellam; Blaznik, Urb., 158). 1448 7/3 (capella beate Barbare in Krastnitz prope Laak) prejela odpustke z Dunaja po papeškem legatu Janezu (NŠAL). Gotski kor iz dvajsetih let 16. stol. (Kemelj), srednjeveška ladja 1770 obokana.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(14) sv. *Petra* v Bodovljah (Vondeul, 1291; Blaznik, Urb., 137, sicer Fundall ipd.; 1684: in Fundalibus, 1690: Fundall, 1752: Fundstall). Srednjeveška s poznoromansko ali zgodnjegotsko (freske iz poznega 14. stol.), sekundarno (1841) obokano ladjo in poznogotskim prezbiterijem iz ok. 1520 (odkriti odlomki fresk Jerneja iz Loke).

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(15) sv. *Lovrenca* v Breznici (Brieznitz, 1291; Blaznik, Urb., 141). V jedru srednjeveška (v ladji freske furlanske smeri iz ok. 1400), a v 19. stol. (po požaru 1824) v več fazah temeljito predelana.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(16) sv. *Tomaža* v Brodeh (Fürten, 1291; Blaznik, Urb., 141). Še srednjeveška s sekundarno (1856) obokano ladjo in kratkim gotskim korom.

(»1501«, 1581, »1667«, 1690, 1704, 1752, 1783)

(17) sv. *Ožbalta* v Hojkah (1684: in montibus), prvič om. posredno po gori pred letom 1392 (Sand Oswal berg; Blaznik, Urb., 223). Baročna ladja (1644) sredi 19. stol. (1849) obokana, ohranjen poznogotski kor (dat. 1527) s poslikavo Jerneja iz Loke (1534).

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(18) sv. *Filipa in Jakoba* (v gradivu često samo sv. *Jakoba*) na Valterskem Vrhu (Walterskivrch, 1500; urb. Loka) (tudi »v Hribih«). Srednjeveška, v baroku (1708) predelana in v 19. stol. (1856) obokana ladja ima poznogotski kor iz leta 1534 (podatek po računskem registru c. iz leta 1522 v NŠAL) s sočasno poslikavo Jerneja iz Loke.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(19) *sv. Florijana* v Sopotnici (Sopotnicy, 1485/1490; knj. dolž. Škofja Loka). V jedru zgodnjegotska ladja s freskami v notranjščini in na prvotnem pročelju iz ok. 1400, baročen prezbitarij. Ok. 1687 (viz. 1690: pred tremi leti) povečana (*extensa et ampliata*). Ob viz. 1704 nov veliki olt.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(20) *Sv. Križa* na Hribcu v Puštalu, baročna, v sklopu križevega pota (1783: auf dem Calvariberg), z božjim grobom (viz. 1752). Viz. 1704 je ne omenja.

(1684, 1690, 1752, 1783)

(21) *sv. Nikolaja* v Godešiču (Niusazinhun, 1022/1023; GZS III/21), srednjeveška, v 19. stol. (1852) predelana, z ostanki fresk.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

(22) *sv. Janeza Evangelista* v Retečah (Ratesidorf, ok. 1160; GZS IV/410; Blaznik, Urb., 128), sed. zgradba iz 16. stol. (?), 1885 in 1914 povečana, 1974–1976 posodobljena. – Vik. 1848, ž. ust. 1876.

(»1501«, 1581, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c. (kostnica), 1752: male custodita. Podrta.

(1752)

(2) *sv. Lovrenca* pri ž. c., z beneficijem, prvič om. 1337 (IMK 1893, 184) ter zatem v več virih 15. stol., v župnikovi prezentaciji in konfirmaciji ogl. patriarha. Podrta ob koncu 18. stol. Čeprav viri dajejo vtis, kot da gre za (edino) kostnico, gre glede na to, da jo viz. 1752 navaja kot podružnico in omenja posebej kostnico sv. Mihaela, za dve ločeni stavbi. (K temu prim. Zadnikar, 482s, z upodobitvijo na neki risbi iz Valvasorjeve zapuščine, ki poleg ž. c. kaže romansko rotundo s kasneje prislonejnim korom, in omembo drugih upodobitev; druge nadrobnosti Štukl III, 55ss.)

(»1667«, 1752)

(3) kapela *Materē božje*, pozneje (po letu 1526?) *sv. Ane* na škofjeloškem gradu, z beneficijem freisinškega škofa, om. brez patrocinja v zapiskih škofa Konrada 1315 in 1321 (inventarja loškega gradu 1315 10/2; FRA II 36, str. 124, in 1321 6/4; FRA II 36, str. 147), prav tu tudi kaplan (Ulricus capellanus de Lok) na več mestih od 1313 dalje (FRA II 36, str. 73, 123, 125 in dalje). Patrocinij Materē božje izpričan 1419 11/8, 18/8 in 7/12 (RG IV št. 10162); 1494 2/5: capella beate Marie virginis sita in castro sive arce opidi Lackh (podelitev na prezentacijo fresinškega škofa Siksta po ogl. vizitatorju škofu Jakobu Valaressu; AAU, Vis. lib. 1, 37v–38r). – Z. nova in posv. 1393 7/8 (po listini v HStAM, Freising Hochstift; Blaznik, 106) po freisinškem škofu Bertoldu po nalogu ogl. patriarha. Po potresu 1511 prestavljena v stolp, ki ga je dal freisinški škof Filip v smeri proti mestu zgraditi leta 1526, prvič tako om. 1529 (capeln turn; Blaznik, 158ss). 1722 menda ponovno posv. zaradi predelave v okviru obsežnih gradbenih del na grajskih poslopih (Blaznik, 264). V popisu 1501 se ne omenja.⁴⁰

(»1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783/I)

(4) *Sv. Trojice* v hiši Volbenka Schwarza na Placu v mestu, zgrajena 1513, beneficij ust. 1516 1/9 (Blaznik, 152), posv. 1517 17/5 s tremi oltarji po gen. vikarju Danielu de Rubeisu (ARS). (Omemba v popisu v urbarju 1501 postavlja nastanek tega popisa po tem letu!) Hiša barokizirana v poznem 18., predelana v 19. stol. (Štukl II, 66s.)

(»1501«, »1667«, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

⁴⁰ I. Stopar (Gradovi I/3, 23ss, 115ss) v soglasju s svojo tezo o nastanku loških gradov (Zgornji stolp na Kranclju, Škofjeloški grad in Stari grad-Wildenlack pod Lubnikom) zmotno postavlja loški inventar iz let 1315–1321 in s tem tudi kapelo na Stari grad, ki naj bi bilo prvo in do poznega srednjega veka glavno vojaško in upravno oporišče loškega gospodstva.

(5) *sv. Jožefa* v starološki graščini, s kaplanom (vsaj od 1768; gl. popis 1788). Lokalizirana (Pokorn, Loka, 534). (1704)

(5) kapela (oratorij) *Žalostne Matere božje* v gradu Puštal (Purchstallo, 1214/1220; GZS V/232), z. ok. 1700 (1704: noviter erecta), ohranjena, s pomembno poslikavo (Giulio Quaglio, 1706). (1704, 1752)

(6) kapela (oratorij) *Marijinega obiskovanja* v Ajmanovem gradu (Ehrenau) (Sv. Duh), postavljena v šestdesetih letih 17. stol. po loškem glavarju Francu Matiji Lampfrizhaimbu (1659–1684), blagosl. po patriarhovem komisarju Oktavijanu Amigoniju ok. 1670 (viz. 1704: pred triintridesetimi leti). Gl. tudi Valv. XI, 127. S kaplanom (vsaj od 1769: gl. popis 1788). Današnja iz sredine 18. stol., stavbno ohranjena. (1704, 1689/XI, 1752)

8. Redovne hiše:

(1) samostan klaris s c. *sv. Frančiška in sv. Klare* (od 1669 *Marijinega brezmadežnega spočetja*) v Škofji Loki pod gradom, ustanova kamniških ministerialov Blagoviških (Glogoviških) iz leta 1352, vendar zaradi nasprotovanja loškega župnika realizirana šele leta 1358; 1358 30/1 loški žpk. z določenimi pogoji dovoljuje kamniškemu župniku Otakarju postavitev samostana reda sv. Klare v Loki (in civitate Lok inferius prope castrum construendi, edificandi et fundandi; FRA II 35, št. 727), potrditev po oglejskem patriarhu 1358 3/2 (Otošec št. 1222; FRA II 35, št. 730) (Blaznik, 106ss; o tem tudi Vale, Santonino, 181–182, op. 7). C. posv. 1393 7/8 po freisinškem škofu Bertoldu po nalogu ogl. patriarha (po listini v HStAM, Freising Hochstift, Blaznik, 108). 1474 Jurij Lambergar ust. kapelanijo pri olt. *sv. Treh kraljev* (ARS; Blaznik, 241). 1660 samostan s c. pogorel, 1663–1669 z. nova baročna c. z Marijinim patrociniem. 1663 2/6 ogl. patriarh Giovanni Delphin dovoljuje klarisam, da lahko katerikoli škof položi temeljni kamen in c., ko bo zgrajena, posveti; 1669 28/3 patriarh Delphin pooblašča ljublj. škofa, da posveti c.; tako 1669 18/7 še nuncij Antonio Pignatelli; 1669 17/11 je bila c. posv. po škofu Rabatta (potrdilo 1671 24/3) (vse MMHV 1860, 82s). Po 1782 samostan zatrt in še istega leta naseljen po uršulinkah iz Gradca. (F. Golob, Loški razgledi 1981, 152–171; Štukl II, 128ss.; D. Hančič, Sedemsto let klaris na Slovenskem, 2000; D. Hančič, Klarise na Kranjskem, 2005.)

(2) samostan kapucinov s c. *sv. Ane* zunaj mestnega obzidja, z dotacijo (volilo vrta) loškega trgovca Boštjana Lukančiča (1647), s katero so najprej upravljale klarise. 1705 19/9 prošnja redovnega provinciala za z. hospica s c., 1706 19/1 dovoljenje cesarja Jožefa II, 1707 28/4 postavitev temeljnega kamna. C. blagosl. 1710 1/1 po gorenjskem arhidiakonu Janezu Andreju Flachenfeldu, posv. 1713 22/6 po ljublj. škofu Francu Karlu Kaunitzu. (Blaznik, 341ss; A. Koblar, IMK 1894, 208; P. Kovač, AES 10, 1988, 161ss.)

XLI. ŽUPNIJA SV. PETRA V SELCIH

1. Bukovica, Bukovščica, Češnjica, Dolenja vas, Dražgoše, Bezovnica, Golica, Jamnik, Kališe, Knapi, Krivo Brdo, Lajše, Luša, Martinji Vrh, Njivica, Podblica, Podlonk, Prtovč, Praprotno, Rantovše, Rovte pri Podnartu (del), Rovte pri Sv. Lenartu, Log, Nemile, Ostri Vrh, Rudno, Stirpnik, Strmica, Studeno, Sv. Lenart, Sv. Primož, Sv. Tomaž, Topole, Ševlje, Zabrekve; *vikariat Sorica*: Danje, Davča (Soriška Davča), Porezen (Podporezen), Ravne, Torka za Brdom (= Zabrdo); *vikariat Zali Log*: Martinj Vrh (del), Osojnik, Potok.

2. Celsah, Zelsah, 973 30/6 (GZS II/444).

3. C. om. posredno z vikariatom 1355 16/11 (kot spodaj), patrociniš šele leta 1486 v dnevniku Paola Santonina (Santonino, 181). – Staro c. 1738 upepelil požar, ob viz. 1752 še vedno v popravilu. Sedanja c. baročna, posv. 1767 12/7 po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attems

(ZZ, 159). – Kapela sv. Lovrenca pri ž. c., ki jo omenja samo Valvasor (1689), je stranska kapela ob ladji, nekdanj z grobnico.

4. Vikariat starološke župnije, om 1346 kot plebs (?; 1346 29/12: [...] presentibus [...] Thomasio condam Stephani de plebe Selze de villa de Inc diocesis de Loncho [...]; Otorepec št. 1032; ker ne gre za notarja patriarhatske kurije, je možno, da ta ni bil natančno seznanjen z okoliščinami, od tod diocesis za loško ž.), sicer pa 1355 16/11 (Otorepec št. 1176; FRA II 35, št. 714; IMK 1893, 108), ko naj bi bil ob potrditvi vikarja po oglejskem patriarhu na predlog loškega župnika ta na novo postavljen »propter commoditatem plebesanorum suorum quorum multi propter nimiam distantiam loci in extremis laborantes absque confessione, sacra communione et extrema unctione, et infantes sine sancto baptismo sepius decedebant.«. Kljub tej dikciji dokumenta pa ni misliti, da bi bil vikariat v Selcih ustanovljen šele tega. Večni vikar om. 1388 (HStAM; GHTS, 540).

5. Vikariat in vikariatna ž. v prezentaciji freisinškega škofa ali v njegovem imenu starološkega župnika in potrditvi ogl. patriarha (tako že 1355 16/11, kot zgoraj, in 1492 18/4; AAU, Acta 15, fol. 337r; IMK 1893, 108; tako tudi ob koncu 16. stol., Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite).

6. Podružnice:⁴¹

(1) sv. *Florijana* na Bukovici (Bukkebitz, 1291; Blaznik, Urb., 161), gotska (z ostanki fresk Jerneja iz Loke v ladji), barokizirana .

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(2) Sv. *Križa* v Kališih (Calis, 1291; Blaznik, Urb., 164). Od srednjeveške, barokizirane in marca 1945 minirane c. po zadnji predelavi in povečavi (1985) še ohranjeno prvotno pročelje s freskami zgodnjega 15. stol.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(3) sv. *Primoža in Felicijana* na Jamniku (Naseciravn, 1291; Blaznik, Urb., 164), gotska, z izvornim prezbiterijem (freske iz ok. 1480) in baročno predelano ladjo.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(4) sv. *Nikolaja* v Golici (Golitsch, 1291; Blaznik, Urb., 159). Verjetno zgodnjegotska ladja (Zadnikar 1959, 161), prez., na vzhodu podaljšana, z dodanim baročnim prezbiterijem. Spomladi 1945 minirana, 1983 obnovljena.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(5) sv. *Tomaža* na Praprotnem (Varngried, 1291; Blaznik, Urb., 160; kraj s c.: Pogsrukke, 1291, prav tam). V jedru srednjeveška (z ostanki fresk 14. in zgod. 15. stol. v verjetno romanski ladji), v 19. stol. obokana. Po porušenju oboka v ladji leta 1944 in miniranju marca 1945 v letih 1957–1958 in 1965–1967 temeljito obnovljena.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(6) sv. *Mohorja in Fortunata* v Zabrekvah (Zabreko, 1291; Blaznik, Urb., 162), srednjeveška, marca 1945 minirana, 1972–1975 obnovljena z ohranjenim zvonikom.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(7) sv. *Jedrti* v Lajšah (Laschisch, 1291; Blaznik, Urb., 164), poznogotska, barokizirana (1713), marca 1945 porušena, 1991–1992 obnovljena (arh. Peter Kregar).

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(8) sv. *Klemena* (»1501« in 1621: *Matere božje in sv. Klemena*) v Bukovščici (Pach, 1291; Blaznik, Urb., 162). Srednjeveška enoladijska zgradba s kvadratnim prezbiterijem romanskega tipa (Zadnikar, 330), po ustanovitvi ž. 1789 do 1823 v več fazah prez., po CS posv. 1880. 1690 na novo postavljen olt. sv. Jurija (viz. 1690). V viz. 1704 om. kapela Sv. *Trojice* je stala na griču nad c., po 1783 propadla. – Ž. ust. 1789.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

⁴¹ V popisih 1621 in 1704 večidel samo patrociniji brez navedbe krajev.

(9) *Lavretanske Matere božje* (zdaj *Marijinega vnebovzetja*) v Zalem Logu (Stuben, 1478; rač. knjiga Loka), baročna, z. 1740–1743 (letnica na fasadi; ob viz. 1752 nova, še ne posv., pod soriškim vikariatom). V i k a r i a t ust. 1762 29/1 (Volčjak, 109; po CS lok.), 1767 tu om. vikar (ZZ, 160, tu že 4 leta), om. tudi v popisu 1783. Patrocinij Lavretanske Matere božje ima zdaj c. v Suši iz 19. stol. – Ž. ust. 1787.

(1752, 1783)

(10) *sv. Lenarta* pri Sv. Lenartu nad Lušo (zaselek Ravne om. kot Ravn, 1291; Blaznik, Urb., 161), gotska, temeljiteje predelana sredi 19. stol. (posv. 1853). 1944 minirana in porušena. Sedanja c. z. 1985–1961, posv. 1961 14/6. – Lok. 1790, ž. ust. 1862.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(11) *sv. Lucije* v Dražgošah (Drasigos, 1291; Blaznik, Urb., 164), baročna (1640–1642), med drugo svetovno vojno (1942) po Nemcih porušena do tal. Romarska (Kemperl, Romanja, 165s), z beneficijem (1755). V i k a r i a t, po CS ust. 1756, 1767 om. vikar (ZZ, 159, tu že 11 let), v popisu 1783 le beneficiat, tako tudi še v popisu 1788. – Ž. ust. 1876. Sed. c. z. 1964–1966 (arh. Tone Bitenc) in posv. 1968.

(»1501«, 1621, 1684, 1689, 1704, 1752, 1783)

(12) *sv. Nikolaja* v Sorici (Zevritz, 1286 18/6; FRA II 31, št. 395), sedanja baročna. – V i k a r i a t ust. 1656 (IMK 1892, 13), om. v popisu 1684 (in 1704) s podružnico v Spodnjih Danjah, ponovno ust. 1763 12/10 (?; Volčjak, 109). Ž. po CS ust. 1856 (?; po 1857, 1862?).

(»1501«, 1621, 1684, 1704, 1752, 1783)

(13) *sv. Marka* v Spodnjih Danjah (Hueben, 1500; urb. Loka), gotska, barokizirana.

(»1501«, 1621, 1684, 1690, 1704, 1752, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Lovrenca* pri ž. c. Gl. zgoraj.
(1689)

XLII. ŽUPNIJA SV. ANTONA OP. V ŽELEZNIKIH

1. Samo trg brez kmetov.

2. Eyzzna^{cm}, 1348 16/10 (MHVK 1867, 8, št. 1; FRA II 35, št. 695; GHST, 770).

3. C. z. za potrebe nove fužinarske naselbine, postavljene s privoljenjem freisinškega škofa Albrehta 1348 16/10 (kot zgoraj), prvič om. v freisinškem urbarju iz leta 1501 kot podružnica selške župnije. Z. nove c. ali prezidava 1517 po Mojstru Jurku (plošča z napisom 1517 JERG MAVRER; MHVK 1867, 9, št. 12). Ok. 1688 (viz. 1690: pred dvema letoma) prez. 1822 pogorela. Sed. c. z. 1872–1874 (stavbenik Molinari) in posv. 1874 18/10.

4. Ž. izločena iz župnije v Selcih, ust. 1622 (1622 12/2 privoljenje ogl. patriarha; MHVK 1876, 14–15, št. 55) po triletnem prizadevanju tamkajšnjih fužinarjev v želji, da se osvobodijo odvisnosti od freisinškega škofa in selškega župnika, in sicer ob pomoči deželnega kneza, cesarja Ferdinanda II., ki je poskrbel za njeno dotacijo. Kljub privoljenju videmske kurije se je spor med fužinarji na eni strani, ki so imeli podporo pri kamniškem arhidiakonu Planklu, ter freisinškim škofom kot zemljiškim gospodom in loškim glavarjem na drugi, nadaljeval in končal šele z odločbo graške dvorne komore 1628 14/3 (MHVK 1867, 19, št. 75); tega leta je službovanje nastopil tudi prvi žpk. (A. Globočnik, Der Berg- und Hammerwerksort Eisern, MHVK 1867, 1ss; IMK 1894, 74ss; drugo gradivo F. Kos, Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja, 1894, 67 in dalje; za gradivo gl. tudi AAU, Chiesa a parte imperii, arhidiakonat Kamnik, fasc. Železniki.)

5. Patronat s prezentacijo deželni knez oz. v njegovem imenu kranjski vicedom, potrditvev ogl. patriarh.

6. Podružnice:

(1) *sv. Frančiška Ksaverja v Železnikih* (na Logu), baročna (1730–1733; MHVK 1867, 26, št. 162).
(1752, 1783)

XLIII. ŽUPNIJA SV. MARTINA V POLJANAH PRI ŠKOFJI LOKI

1. Bačne, Bukov Vrh, Brebovnica, Brda, Brezje (Sv. Križ), Čabrače, Četena Ravan, Delnice, Dobrava, Dolge Njive, Dolenčice, Gabrška Gora, Gorenja vas, Jelovica, Hotavlje, Hotovlje, Kladje (del), Kremenik, Kovski Vrh, Javorje, Lom, Mlaka, Malenski Vrh, Log, Podvrh, Podobeno, Prelesje, Ravan Gorenja in Dolenja (Ravni), Smoldno, Srednje Brdo, Srednja vas, Suhidol, Lučine, Suša, Sv. Valentin (= Jarčje Brdo), Sv. Volbenk, Todraž, Trata, Volaka, Volča, Visoko, Vinharje, Zadobje, Žabja vas, Žetina Gorenja in Dolenja, Žirovski Vrh sv. Antona in sv. Urbana; *vikariat Leskoviča*: Kopačnica, Krnice, Lajše, Laze, Leskoviška Davča, Novine, Robidnica, Studor, Tično Brdo, Debeni; *vikariat Stara Oselica*: Fužine, Hobovše, Kladje (večina), Kranjsko Brdo [?], Podgora.

2. Polan, 1291 (Blaznik, Urb., 146).

3. C. om. 1291 (aput sanctum Martinum, kot zgoraj). Baročna, na mestu romanske in zatem gotske predhodnice, z. v zač. 18. stol. (viz. 1704: s sredstvi župljanov; v lit. nekdanj pripisana Gregorju Mačku, zdaj »poljanskemu« Matiji Mačku; B. Resman, AHAS 2003, 97ss), 1944 miniran zvonik, delno porušena tudi ladja, 1956 odstranjena celotna c. Nova z. od 1965 dalje in posv. 1970.

4. Vikariat starološke ž., om. v des. seznamu 1296, večni vikar om. 1368 28/4 (Otošec št. 1273), plebs 1376 25/3 (ASU/AN, Articutus, fasc. 5125/2, 46v).

5. Vikariat in vikariatna ž. v prezentaciji freisinškega škofa (Santonino, 178) ali starološkega župnika (s soglasjem freisinškega škofa) in potrditvi ogl. patriarha (tako 1368 28/4, kot zgoraj). 1459 27/10 prezentira freisinški škof gen. vikarju ogl. patriarha (RG VIII, 239, št. 1624). (Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite, konec 16. stol., navaja kot kolatorja freisinškega škofa, kot konfirmatorja pa župnika v Žireh, kar se mora slej ko prej nanašati le na umestitev.) 1742 6/8: prezentator freisinški škof, potrditev ogl. patriarh (EAG 2009, 95).

6. Podružnice:⁴²

(1) *Sv. Križa* na Dolenjih Brdih (Brezje) (Dragotes, Dragothes, 1291; Blaznik, Urb., 147), zgodnjebaročna (1635?), pozneje večkrat nekoliko predelana. Viz. 1704 je ne omenja.
(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1752, 1783)

(2) *Sv. Sobote* (»1501«, 1684, 1689, 1690) oz. *Žalostne Matere božje* (1704 in dalje) na Bukovem Vrh (Bukowerch, 1474 27/9; ARS). Božjepotna, temeljito barokizirana (1739) (Kemperl, Romanja, 147s).
(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(3) *sv. Jurija* na Volči (Wolts, 1291; Blaznik, Urb., 152). Leta 1502 ali 1507 Hieronim de Franciscis, škof koronski in gen. vikar ogl. patriarha Dominika Grimanija, posveti kapelo Bl. Device Marije in sv. Jurija v župniji Poljane s tremi oltarji, in sicer vélikim v čast Device Marije ter stranskima v čast sv. Neže, Doroteje in Andreja na levi ter sv. Nikolaja, Lucije in Neže na desni ter jim podeli odpustke (nedatirana listina v NŠAL, uvrščena pod leto 1416). C. in oltarji ponovno posv. 1519 16/5 po Danielu de Rubeisu (NŠAL), véliki olt. sv. Jurija ter stranska sv. Nikolaja in Neže (na desni) ter sv. Doroteje in Lucije (na desni). Poznogotski kor s poslikavo, ki

⁴² V popisu 1704 samo patrociniji brez navedbe krajev.

pa so ga pozneje ponovno obokali.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(4) *sv. Primoža in Felicijana* na Gabrški Gori (Garberkarperg, 1414 1/8; ARS), v jedru romanska enoladijska s kvadratnim prezbitrijem (Zadnikar), barokizirana.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(5) *sv. Volbenka* na Logu (Penchen, 1291; Blaznik, Urb., 144). Božjepotna. Sed. c. baročna, z. do ok. 1690 (prvi znani obračun c. je iz leta 1691; F. Kos, Doneski k zgodovini Škofje Loke in njenega okraja, 1894, št. 531), veliki in stranska oltarja dat. 1695 (v obračunih za leto 1693 in 1694 plačilo mizarju Valentinu Öttlju za stranska oltarja in Janezu Juriju Rembu za tri oltarne slike in dva antependija; F. Kos, ib., št. 533, 535). Posv. 1701. (Kemperl, Romanja, 227s.)

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(6) *Marijinega vnebovzetja* na Malenskem Vrhju (Mulperg, 1291; Blaznik, Urb., 148). Baročna (1703–1705) na mestu gotske prednice (sklepniki gotskega kora vzdani na zunanji steni današnjega prezbiterja).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(7) *sv. Egidija* v Javorjeh (Affriach, 1291; Blaznik, Urb., 152), ok. 1710 baročno prez., 1755 zaradi udara strele poškodovana in popravljena (F. Kos, ib., št. 505, 607), 1921–1924 močno predelana. – V i k a r i a t ust. 1763 11/8 (Volčjak, 110) oz. 1765 26/3 na podlagi dotacije sosesk Javorje, Jarčje Brdo in Četena Raven (Maček, Ustanove, 425s; Cosign. 1783 ga ne navaja), 1788 zdrsnil na raven lokalije. Ž. ust. 1875.

(»1501«, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(8) *sv. Brikcija* v Četeni Ravni (Seteneravn, 1291; Blaznik, Urb., 149), v jedru srednjeveška, barokizirana. V predelanem prezbiteriju delno odkrite freske Jerneja iz Loke (1520?).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(9) *sv. Jakoba* (»1501«, 1689, 1752, 1783) oz. *sv. Valentina* (1684, 1690, 1704 in zdaj) v Jarčjem Brdu (Jartschem werdi, 1500; urb. Loka), sedanja zgradba triladijska neogotska dvoran-ska c. (1854, Molinaro).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(10) *sv. Janeza Krstnika* (1704: *Janeza Evangelista*) na Trati v Gorenji vasi (1689: Sestran-ska vas) (Oberndorf, 1291; Blaznik, Urb., 147). Sedanja c. v jedru iz druge pol. 17. stol., ok. 1752 verjetno temeljito predelana (ob viz. 1752 »nova«, še ne posv.). V 1783/II tu om. benefi-cij. – Lok. 1787 (Maček, Ustanove, 428), ž. ust. 1788 (prim Pokorn, 1788).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(11) *sv. Lovrenca* na Hotavljah (Chotaueel, 1291; Blaznik, Urb., 149). V popisu 1501 *sv. Kancijana*, vendar je omenjeno proščenje na praznik *sv. Lovrenca*. Sedanja c. baročna (letnica 1705 nad stranskim portalom).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(12) *sv. Urbana* na Gorenji Dobravi (Hard Superiori, 1291; Blaznik, Urb., 147), srednjeveška, barokizirana ladja z gotskim korom z zač. 16. stol. V popisu 1783 izpadla.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752)

(13) *sv. Jedrti* v Čabračah (Schabratssch, 1291; Blaznik, Urb., 152). Sedanja c. baročna (ob viz. 1752 nova, še ne posv.).

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(14) *sv. Pavla* (1689: Pavlina) v Stari Oselici (Ozlitz, 1291; Blaznik, Urb., 150). Sed. c. ba-ročna, iz poznega 17. ali zgodnjega 18. stol., na oboku ladje letnica 1727. – V i k a r i a t po CS ust. 1752, om. tudi v popisu 1783, ž. ust. 1875.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(15) *sv. Urha* v Leskovicah (Liezgaewe, 1291; Blaznik, Urb., 152), v jedru še srednjeveška. Posv. 1517 26/5 po ogl. gen. vikarju škofu Danielu de Rubeisu (prepis listine v farni kroniki), barokizirana (ob viz. 1752 v prezidavi). – V i k a r i a t, po CS ust. 1762 (?; 1767 tu om. vikar že 8 let; ZZ, 160), om. tudi v popisu 1783, ž. ust. 1853.

(»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

(16) *sv. Vida* v Lučinah (Lutschen, 1291; Blaznik, Urb., 149). Sed. c. z. 1898–1900 na mestu barokizirane gotske zgradbe in posv. 1900 12/8. – Lok. 1784, ž. ust. 1875. (»1501«, 1684, 1689, 1690, 1704, 1752, 1783)

XLIV. ŽUPNIJA SV. MARTINA V ŽIREH

1. Breznica, Dobračeva, Dole, Goropeke, Govejek, Hlevni Vrh, Izgorje, Javorjev Dol, Koprivnik (del), Ledine, Ledinica, Lavrovec, Krnica, Lome, Nova vas, Opale, Razpotje, Račeva, Ravne, Selo, Sopot, Stara vas, Sv. trije kralji (Vrh), Sovra, Treven, Veharše, Vrsnik, Zavratac, Žirovnica, Žirovski Vrh.

2. Syroch, 1291 (Blaznik, Urb., 144).

3. C. om. 1384 3/5 (kot spodaj). Stara c. troladijska in verjetno večkrat predelana, v zač. 20. stol. podrt, nova z. 1906–1910 (Faleschini), posv. 1912.

4. Vikariat starološke ž., om. 1384 3/5 ob umestitvi novega vikarja (StAM), v 15. stol. navedena kot ž.

5. Vikariat in vikariatna ž. v prezentaciji starološkega župnika (s soglasjem freisinškega škofa) in potrditvi ogl. patriarha, tako tudi 1384 3/5 (kot zgoraj). (Nomina plebanorum; AAU, Chiese, Visite, konec 16. stol., navaja kot kolatorja freisinškega škofa, kot konfirmatorja pa župnika v Poljanah, kar se slej ko prej nanaša samo na umestitev; listina 1655 30/5; AAU, Chiese, fasc. Kamnik, navaja za Žiri kot prezentatorja freisinškega škofa in kot konfirmatorja ogl. patriarha.) 1734, 1740: prezentator freisinški škof, potrditev ogl. patriarh (EAG 2011, 2009).

6. Podružnice:⁴³

(1) *sv. Ane* (prvotno pač *sv. Ožbalta*, tako »1501«) na Ledinici (Ledinitz, 1291; Blaznik, Urb., 144), baročna s konca 17. stol. Romarska; sprememba patrocinija verjetno v zač. 17. stol. (Kemperl, Romanja, 196s). (»1501«, 1684, 1704, 1783)

(2) *sv. Janeza Krastnika* na Goropekah (Ragopetsch, 1291; Blaznik, Urb., 145) (1783: v Račevi), gotska, v baroku (1733–1738) temeljito predelana. (»1501«, 1684, 1704, 1783)

(3) *sv. Kancijana* na Breznici (Brieznitz, 1291; Blaznik, Urb., 146), v jedru gotska, večkrat prez., 1859 povišana in obokana. (»1501«, 1684, 1704, 1783)

(4) *sv. Tomaža* na (Gorenjem) Vrsniku (Brieznitz, 1291; Blaznik, Urb., 146). Zdaj kot podružnica župnije v Ledinah v koprski škofiji. (»1501«, 1684, 1704, 1783)

(5) *sv. Jakoba st.* v Ledinah (Linta, 1063 27/9; GZS III//228). Sed. c. po CS z. 1666. Po 1789 ostala v goriški nadškofiji (zdaj v koprski škofiji). – Lok. 1796, ž. ust. 1864. (»1501«, 1704, 1752, 1783)

(6) *sv. Ahaca* v Krnicah (Carnitzach, 1500; urb. Loka). Po 1789 ostala v goriški nadškofiji (zdaj v koprski škofiji). (»1501«, 1684, 1704, 1752, 1783)

(7) *sv. Urha* v Zavratacu (Czabratza, 1500; urb. Loka), iz 17. stol. – Ž. ust. 1788, ostala v goriški nadškofiji (zdaj v koprski škofiji). (»1501«, 1684, 1704, 1783)

⁴³ 1752 vizitirani samo dve podružnici, v popisu 1684 in večidel tudi v popisu 1704 samo patrociniji brez navedbe kraja, 1690 podružnice niso našteje.

(8) *sv. Treh kraljev* na Vrhu (Stanomerichribu, 1500; urb. Loka). Sed. c. z. 1698 (dat. prezbiterij; v popisu 1704: â fundamentis noviter erecta, non tamen plenè perfecta). Nazadnje posv. 1906. Romarska (Kemperl, Romanja, 295–296). – Lok. 1788, ž. ust. 1875.

(»1501«, 1684, 1704, 1783)

(9) *sv. Nikolaja* na Hlevnem Vrhu (Kleneburg, vicedomski obračuni 1421/1422; GZL IX/61). Baročna (sredina 18. stol.; na vel. oltarju letnica 1741; Marolt; Top. Logatec).

(»1501«, 1684, 1704, 1783)

(10) *sv. Lenarta* na Dobračevi (Tobratsch, 1291; Blaznik, Urb., 145), v jedru gotska, proti sredini 18. stol. (oltarji dat. 1740) in v 19. stol. močno prezidana.

(»1501«, 1684, 1704, 1783)

(11) *sv. Katarine* na Medvedjem Vrhu. Župnijska pripadnost te podružnice v virih niha med Žirmi in Vrhniko (gl. tam!). Po loškem urbarju 1501 in vizitacijskem poročilu gorenjskega arhidiakona 1704 v ž. Žiri, vendar jo večina virov postavlja v vrhniško ž. Zdaj kot podružnica Zavrata v koprski škofiji.

(»1501«, 1704)

XLV. ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA MUČ. V SORI

1. Dol, Draga, Jeprca, Goričane, Gosteče, Ladja, Ločnica (= dolina Ločnice), Medvode, [Petelinec], Preska, Pungert, Rakovnik, Osovnik, Senica [Zgornja in Spodnja], [Stezica], Studenčice, Svetje, Tehovec, Trnovec, [Vaše], Žlebe.

2. Zower, 1154 (GZS IV/335).

3. C. om. posredno z župnikom 1295 14/8 (herr Friderich der pharrer von Zaeur; FRA II 31, št. 413), patrocinijski izpričan 1335 25/2 (ecclesia sancti Stephani de Czaewer; Otorepec št. 718; IMK 1891, 24). – Kor c. posvečen z velikim olt. in olt. *sv. Nikolaja* leta 1470 po ljublj. škofu Lambergu (viz. 1654). – Sed. c. z. niže od prvotne 1882–1884 po načrtih Adolfa Wagnerja iz Gradca, posv. 1892 15/8.

4. Prvotno po vsej verjetnosti lastniška c. grofa Bernharda iz rodu furlanskega grofa Verihe-na iz druge pol. 10. stol. v mejah pražupnije sv. Petra pri Ljubljani, zatem patriarhatska ž. Kot plebs om. v des. seznamu 1296. 1342 18/4 inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Vetrinju (kot spodaj), od 1545 9/10 v ljublj. škofiji (kot spodaj).

5. Patriarhatska pleno iure do 1342 18/4, ko jo je patriarh Bertrand predal v menzalni užitek vetrinjskega samostana (KLA AUR št. C 324; MC X/156; privolitev ogl. kapitlja 1342 27/5; KLA AUR št. C 325; potrditev patriarha Nikolaja 1351 18/11; NŠAL). Formalno je bila inkorporirana kapeli sv. Lenarta na Malem Ljubelju (in monte Lewbel), ki je bila edini pravni cerkveni objekt v posesti vetrinjskega samostana na tleh ogl. patriarhata (o njej gl. Erl. II 8/1, 159s). 1351 18/11 jo patriarh Nikolaj samostanu utelesi pleno iure (NŠAL; Koblar, 98–102), vendar je župnika očitno še dalje potrjeval ogl. patriarh na prezentacijo vetrinjskega opata (prim. 1502 14/7; AAU, Acta 25, 171r). 1545 9/10 ž. s poravnalno pogodbo ljublj. škofa Urbana Tekstorja preide v ljublj. škofijo (NŠAL). Po viz. 1631 žpk. izbran in potrjen po vetrinjskem opatu. 1631 1/6 ž. pleno iure dodeljena cistercijanskemu samostanu v Stični (viz. 1667 v ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8). 1733 ž. odkupi generalni vikar Schilling in jo leta 1752 preda ljublj. škofu (Koblar, 39). Odvetništvo: gospostvo Goričane. – Ker je ž. pripadala ljublj. škofiji, je ostala zunaj stiškega arhidiakonata.

Lit.: A. Koblar, Zgodovina Sorske in Preške fare, 1884.

6. Podružnice:

(1) *sv. Andreja* v Gostečem (Costech, ok. 1215; GZS V/243), prvotno morebitna lastniška c. svobodnega Pribislava iz druge pol. 10. stol., katerega posest je bila pomotoma vključena v loško ozemlje, 973 podeljeno freisinškemu škofu, in 989 iz njega izključena (P. Štih, Loški

razgledi 2013, 65–77), od ok. 1215 v gospostvu Škofja Loka. Om. ob posvetitvi po gen. vikarju ogl. patriarha, novigrajskem škofu Natalu, v nedeljo po binkošnih leta 1334 (Koblar, 58–59; viz. 1669). 1405 27/3 natančneje om. kot podružnica sorške ž. (filialis ecclesia sancti Andree in Pomerio; Otorepec št. 1444). Srednjeveška zgradba iz časa posvetitve s kornim zvonikom po bavarskem zgledu in kratkim gotskim korom (Zadnikar), freske »furlanske smeri« iz ok. 1400, v ladji odkrit poslikan gotski leseni strop, na portalu letnica 1515.

(1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(2) *sv. Mihaela* v Dolu. Poznogotska, barokizirana, izginuli ostanki poslikanega lesenega stropa dat. 1516.

(1526, 1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(3) *sv. Petra in Pavla* na Ladji (Schap, 1318 7/8; Biz./Preinf. I št. 33). Še srednjeveška (ometani sledovi fresk poznega 15. stol. v ladji), 1776 prez. in obokana.

(1526, 1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(4) *sv. Nikolaja* na Jeprci, posv. po ogl. vizitatorju Danijelu de Rubeisu 1512 13/6 (NŠAL; Koblar, 110–111; tudi viz. 1654), z oltarjem sv. Nikolaja, Lenarta in Ožbalta; ponovno posv. po ljublj. škofu Urbanu Tekstorju 1541 5/7 (viz. 1654). Gotski kor z zvezdastim obokom zač. 16. stol. (Komelj).

(1526, 1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(5) *sv. Mohorja in Fortunata* na (Zgornjem) Osovniku (Ober Mv^čslich, pred 1269 8/5, seznam listin loškega gradu 1318 22/11; FRA II 36, str. 137, k dataciji GHTS, 407). Nov kor v gotski tradiciji (Komelj) zgrajen 1651 (chorus ut supra novus cum fornice), ob viz. 1654 še neposvečen, posv. 1661 12/7; Koblar, 63).

(1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(6) *sv. Florijana* na Tehovcu, 1548 4/7 rekonciliirana po škofu Tekstorju (viz. 1654), ob viz. 1654 (kot še 1669) v slabem stanju (tota ruinoso), 1778 prezidana.

(1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(7) *sv. Janeza Krstnika* na Preski (Hag, 1309 9/2; GZL I/17) (1654: »Preseki«). Nov kor z. 1653 (viz. 1654) (po viz. 1669 z oltarji posv. 1661). Nova baročna c. iz leta 1741. Sed. c. z. 1940. – Ž. ust. 1786.

(1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1689, 1719, 1783)

(8) *sv. Marjete* v Žlebeh (Slepach, 1427 24/11; GZL II/79). Zvezdasto obokani gotski kor dat. 1526 (Komelj).

(1631, 1654, 1661, 1667, 1669, 1719, 1783)

(9) *sv. Jakoba* na Petelincu (Petelynez, 1339 23/4; ARS) (1719: v Žlebeh). Barokizirana romanska ladja, prvotno s polkrožno apsidno (Zadnikar). Po viz. 1661 in 1669 opuščena, bogoslužje preneseno v Žlebe, popis stiški opatiji inkorporiranih cerkva 1667 je nima. Prez. 1751 (prezbiterij; letnica na slavoloku).

(1631, 1654, 1661, 1669, 1689, 1719, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Uršule in tovarišic* v (starem) gradu Goričane (villa Gorzach, 1178; GZS IV/614). Stari grad (nad današnjim) prvič om. 1256 4/4 (MC IV,1, 491), od 1461 v posesti ljublj. škofov, 1613 zaradi udara strele pogorel in ne več obnovljen.

(2) *sv. Uršule in tovarišic* (pozneje *sv. Frančiška Saleškega*) v novem gradu Goričane. Grad z. 1641–1644, patrocinj in svetinje prenesene iz kapele na starem gradu. 1743–1745 prez. po načrtih Candida Zulianija, 1755 22/6 olt. v kapeli posv. v čast sv. Frančišku Saleškemu (Koblar, 78–79).

(1667, 1689, 1719)

XLVI. ŽUPNIJA SV. VIDA V ŠENTVIDU NAD LJUBLJANO

1. Babni dol, Brezovica, Brod, Dolnice, Dravlje, Dvor, Glince, Golo Brdo, Gunclje, [Jelovek (= Ilovk)], Jama [Zg. in Sp.], [Kamna Gorica], Koseze, [Kozomer], Medno, [Poljane], Podgora, Podutik, Prežganje (= Pržanj), Seničica [in »na Mali Loki«], Sp. Šiška, Stanežiče, [Suša], Sv. Katarina, Topol, Toško Čelo, Trata, Vižmarje, [Zavaše], Zgornja Šiška, Žapuže (= Zapuže); *vikariat Dobrova*: Brezje (pri Dobrovi), Gabrje, Hruševo, Kozarje (del), Osredek, Stranska vas, Šujica, Vrhovci.

2. Kraj om. po c. 1262 7/10 (kot spodaj).

3. C. om. posredno z župnikom kot pričo in patrocinijem 1262 7/10 (plebanus sancti Viti; UBKr II/306) oz. z ž. 1274 15/11 (plebs sancti Viti supra Laybacum; Otorepec št. 11; Bianchi, Reg. I, No. 383). – Sed. c. z. 1795/1797 (Andrej Menini, po 1793 24/4 na Dunaju aprobiranih načrtih arh. Josepha Hillebrandta; Prelovšek), po potresu 1895 povečana in predelana, posv. 1901 16/6.

4. Sedež patriarhatske ž. 11. stol., po Valv. VIII, 819, ust. leta 1085, izločena iz pražupnije sv. Petra v Šentpetru pri Ljubljani, om. 1262 7/10 z župnikom (kot zgoraj). Nastopa v des. seznamu 1296 (plebanus, Sanctus Vitus supra Laybacum). 1461 utelešena stolnemu kapitlju v Ljubljani in priključena novo ustanovljeni ljublj. škofiji.

5. Ustanova patriarhatska in tako sprva pleno iure ogl. patriarha, tako 1262 7/10 (kot zgoraj) in še ob podelitvi 1349 30/8 (Otorepec št. 1118). Kasneje so si patronat nad njo prilastili Habsburžani, slej ko prej leta 1356 oz. 1366 posredno s pridobitvijo patronata nad šentpetsko ž. (o tem gl. tam). Skupaj s šentpetsko ž. vključena v ljublj. škofijo kot menzalna posest dekana stolnega kapitlja, vendar po mnenju ogl. patriarha nezakonito. Zaradi tega je prišlo do sporov med župnikom, ki ga je semkaj poslal patriarh, in kapitljem. Spor je v korist ljublj. škofije rešil šele papež Pavel II. in 1468 3/12 ž. inkorporiral kapitlju (J. Turk, ČZN 1937, 95–98; o tem tudi Valv. 1689). Do 1461 potrditev ogl. patriarh; po 1461 prezentacija ljublj. stolni kapitelj, potrditev ljublj. škof.

6. Podružnice:

(1) *sv. Jerneja* v (Spodnji) Šiški (Cheis, 1308 30/3; ARS), om. 1370 30/10, ko je bil pred njo sklenjen mir med Benetkami in avstrijskimi vojvodi (In villa vocata inferior Keissach in theutonico, sed in sclauonico appellatur Chisschia ante ecclesiam sancti Bartholomei dicte ville; AT 1869–1870, 295–296; G. Cesca, Le relazioni tra Trieste e Venezia sino al 1381, 1881, 180; gl. tudi GHTS, 615), kot podružnica ž. v Šentvidu 1391 18/5 (Otorepec št. 1349). V jedru romanska ladja (Zadnikar), 1618 prez. in posv. po škofu Tomažu Hrenu 1618 6/11 (Lavrič, Hren). (1936 preurejena po načrtih J. Plečnika.) – Ž. ust. 1928 pri novi c. sv. Frančiška Asiškega. (1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Marjete* (prvotno morda *sv. Lovrenca*) v Kosezah (1631: om. dva oltarja, od teh s patrocinijem samo sv. Lovrenca; 1654: sv. Lovrenca; v nedatiranem dodatku v viz. 1654, morda iz leta 1668: sv. Lovrenca in sv. Marjete), om. 1414 8/7 (ARS) in 1427 24/11 (obakrat Edling bey sand Margreten; GZL II/79). (Po om. dodatku sv. Lovrencu posvečen stranski olt. na evangelijski strani.) Gotska (na zunanjščini sledovi fresk zgod. 16. stol.), barokizirana, prenovljena. – Ž. ust. 1961, c. posv. presv. Odrešeniku, poleg nova ž. c. Božje Matere Marije. (1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(3) *sv. Roka* v Dravljah (Draulach, 1136–1168; Mikuž, Top., 32, 91). Romarska. Dovoljenje za zidavo c. po epidemiji kuge (1644; Valv. 1689) izdano 1646 28/7 (NšAL/ŠAL, fasc. 21/10). Zgrajena vsaj do leta 1650 (1650 28/4 podeljeni odpustki za novo c.; KAL, fasc. 133/22), ob viz. 1654 nova, »à sexennio circiter erecta«. Posv. olt. sv. Roka 1663 (viz. 1668), vendar ob viz. 1668 c. še ni posv., prav tako še ne posv. olt. sv. Sebastijana na evangelijski strani. Ok. 1730 z. nova c. (Kemperl, Romanja, 164s.) – Ž. ust. 1961, poleg nova ž. c. Kristusovega učlovečenja,

1985 (arh. Marko Mušič).

(1654, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Jakoba st.* na Brezovici pri Medvodah (Sv. Jakob nad Ljubljano) (1631: in Eggenberger, pač za Hertenberg, tj. Jetrbenk; prim. Consign. 1783). Ob. viz. 1668 iz temeljev na novo z. prezbitarij.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(5) *sv. Katarine* v Topolu pri Medvodah (Sv. Katarina nad Ljubljano) (1631: in Eggenberger, Valv. 1689: zu Huetenberch, za Hertenberg, to je stari, že za Valvasorja propadli grad Jetrbenk nedaleč od c.; prim. tudi 1783), om. (brez kraja) 1421 18/8 (GZL III/41). Nova zgradba posv. 1554 7/9, zvonik z. 1667 (viz. 1668). Sed. c. baročna poznega 17. stoletja, po obnovi posv. 1919. Del zidov še srednjeveški (izginuli sledovi fresk furlanske smeri na zunanjsčini). – Lok. 1787, ž. ust. 1876.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(6) *sv. Antona pušč.* na Glincah (Gleynicz, 1368 24/1; ARS), om. 1378 14/2 (GZL VII/45). Barokizirana. – 1994 tu ust. ž., pozneje prenesena k novi, med 2000 in 2005 z. c. Sv. Rešnjega telesa v Podutiku.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(7) *Sv. Duha* (1631, 1654 in 1668) oz. *Sv. Trojice* (1689, 1783) na Golem Brdu.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(8) *sv. Jakoba* v Stanežičah (Stanesdorff, 1430 30/10; GZL II/84). Sed. c. z. 1721 z zvonikom iz leta 1681.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(9) *Marijinega vnebovzetja* na Dobrovi (Harde, 1252 4/8; GZS VI,1/169), om. 1332 (?; AAU, Misc. Bini X; prim. GHST, 107), od zač. 17. stol z lastnim duhovnikom, ki ga vzdržuje soseska (viz. 1668). Romarska (Kemperl, Romanja, 156ss). – **V i k a r i a t** ust. 1723 29/7 (NŠAL/ŠAL, fasc. 43/9; Maček, Ustanove, 440). Sed. c. baročna (Gregor Maček), z. 1713–1716, posv. 1747 25/6 po škofu Ernestu Amadeju Attemsju (podelitev odpustkov 1749 14/8; KAL, fasc. 137/1). – Ž. ust. 1789.

(1526, 1589, 1654, 1631, 1668, 1689, 1783)

(10) *sv. Neže* v Brezju pri Dobrovi (Bresyach, 1496; viced. urbar). Prvotno gotska, barokizirana 1729, predelana 1758.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(11) *sv. Jurija* na Hruševem (Chrovssay, 1303 12/3; AH II, 262). Ob viz. 1668 v razpadajočem stanju. Nova z. 1671, menda na drugem kraju, višje od prvotne.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(12) *sv. Janeza Krstnika* v Gabrju (Gabryach, 1376 6/12; GZL II/32). Poznobaročna iz leta 1762.

(1526, 1589, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri ž. c., kostnica. 1654 (viz. 1654) brez dotacije, pod interdiktom, bogoslužje naj se prenese na veliki olt. ž. c. Pred 1665 razpadla in opuščena ter podrta. (1631, 1654, 1665)

(2) *sv. Štefana* pri c. Marijinega vnebovzetja na Dobrovi. Om. samo v Valv. Neznana. (1689)

(3) *Matere božje* v gradu Jama (Grubenbrunn) v Zgornji Šiški (kraj: Gru^oben, 1331 14/4; GZL II/13). Dvorec še srednjeveški, renesančno prez., po drugi vojni podrt in na tem mestu postavljena bolnišnica dr. Petra Držaja (Gradovi I/4). O kapeli ni podatkov. (1689)

(4) *sv. Avgušтина* v gradu Bokalce (Stroblhof) (gl. tudi Valv. XI, 566). Dvorec prez. v drugi pol. 17. stol., leta 1942 pogorel, po vojni služi za stanovanjske potrebe. Fotografsko dokumentiran baročni olt. Žalostne Matere božje v t. i. Odmevni sobi, o kapeli ni podatkov (Gradovi I/4).

XLVII. ŽUPNIJA SV. PETRA (ŠENTPETER) PRI LJUBLJANI

1. Babna Gorica, Bizovik, Dobrunje, Dalnja vas, Draževnik, Fužine, Hrastje, Hrušica, Ježica, Jarše, Kašelj, Kleče, Komanija, Kurja vas, Ljubljana (del: Poljansko predmestje, Pred Špitalskimi vrati, Šentpetersko predmestje), Mala vas, Moste, Obrije, Orlje, Podsmreka, Devica Marija v Polju (= danes Ljubljana-Polje), Razore, Rožnik, Rudnik, Savlje, Sneberje, Stožice, Sv. Krištof (= Ljubljana-Bežigrad), Šmartno ob Savi, Štepanja vas, Selo, Tomačevo, Udmat (ali: Vodmat), Vevče, Vič (= Ljubljana-Vič), Zadobrova, Zadvor, Zalog, Zavogljje; *vikariat Brezovica pri Ljubljani*: Dragomer, Log, Lukovica (pri Brezovici), Notranje Gorice, Plešivica, Vnanje Gorice, Žabja vas; *vikariat Lipoglav*: Besnica (del), Brezje, Dolje, Javor, Plešivica, Podmolnik, Rebro, Selo.

2. Gl. pod št. XLVIII.

3. C. prvič om. posredno z župnikom Petrom »iz Ljubljane« leta 1163 (Petro de Leibach; GZS IV/462), 1227 21/5 posredno z ž. (ecclesia Leibacensis; GZS V/458), določno leta 1262 (aput Laybacum in plebe in ecclesia sancti Petri; UBKr II/306 in 308). – Prvotno romanska troladijska ravno krita slojna bazilika s tremi apsidami na vzhodu v ravni črti. Nепreverljiv anonimni podatek, da so leta 1385 sezidali c., se morda nanaša na postavitve novega gotskega prezbiterja po zgledu mestne c. sv. Nikolaja. Obnovljena 1601–1602, 1611 posv. stranskih olt. (Lavrič, Hren, 54s, 95s). Do obokanja stare c., ki naj bi se izvedlo na podlagi volila Mihaela Thallerja iz leta 1635, očitno ni prišlo. Zvonik om. 1444 (M. Kos, Ljubljana, 55s; Zadnikar, 151ss). 1730 podrta in do 1733 z. nova baročna c. po 1729 potrjenih načrtih arh. Giovannija Fusconija (Prelovšek) (menda z uporabo barokiziranega gotskega prezbiterja), posv. 1734 po škofu Schrattebachu. Predelana zunanjščina. – Še v srednjem veku om. olt.: (1) *Matere božje* (?; M. Kos, Ljubljana, 55).

4. Pražupnija druge pol. 10. stol. Patrocinij in zemljepisna lega matične c. govori o stari oglejski misijonski postaji iz predmadžarske dobe na prometni povezavi Furlanije s Panonijo, z grobiščem (Knific/Mlinar, št. 52). Pražupnija je bila po vsej verjetnosti ust. za kronsko ozemlje v Ljubljanski kotlini, ki je bilo razdeljeno med različne fevdalce, dokler ga niso Spanheimski združili v tako imenovanem ljubljanskem gospostvu. Poleg srednjeveške ž. je obsegala ozemlje kasnejših župnij v Sori, Šentvidu nad Ljubljano in v Šmarju, ki pa so se morale odcepiti zelo zgodaj (najkasneje v prvi polovici 12. stol.). Prvič om. z župnikom (plebanus) leta 1163 (kot zgoraj). Kot plebs nastopa tudi v des. seznamu 1296 (plebes Laybaci). Leta 1444 jo je cesar Friderik III. skupaj s kapelo sv. Janeza Krstnika utelesil novo ust. cistercijskemu samostanu Sv. Trojice v Dunajskem Novem mestu (1444 5/4, ustanovitev samostana in inkorporiranje temporalij ž. sv. Petra pri Ljubljani; WNOcist; vidimus z dne 1459 10/4; NšAL; 1444 20/4: ogl. patriarh Aleksander kot legat baselskega koncila potrdi inkorporacijo, 1444 10/10: potrditev baselskega koncila; oboje WNOcist). (Navedba listine 1444 12/3, s katero naj bi ž. inkorporiral papež Nikolaj V., v IMK 1900, 121, je pomota. Gre za papeževu potrditev inkorporacije z dne 1449 12/3; WNOcist.) 1461 po cesarjevi volji utelešena menzi ljublj. škofa in vključena v novo osnovano ljublj. škofijo, samostan Sv. Trojice v Dunajskem Novem mestu pa odškodovan z mengeško ž. (1461 17/12: cesar Friderik III. naroči opatu samostana Rein, naj razišče možnost zamenjave; WNOcist; 1461 27/12: samostan rekognoscira zamenjavo ž. sv. Petra z ž. v Mengšu; NšAL; 1462 10/9: papež Pij II. potrdi inkorporacijo).

5. Patriarhatska ustanova na podlagi fevdalnega teritorija, ki ga pozneje z nekaj odstopanji določuje posest koroških Spanheimcev, in tako sprva pleno iure ogl. patriarha, tako tudi ob podelitvi župniškega mesta 1335 23/3 (Otošec št. 730). Očitno pa je že v 13. stol. prišlo do uzurpacije patronatskih pravic s strani Spanheimskih, o čemer govori razsodba delegata papeža Honorija III. 1227 21/5 (GZS V/458, Bianchi, Reg. I, No. 87; UBKr II/50) v oglejsko korist, vojvoda Bernard pa se je moral odreči vseh pravic pri župniji. Pozneje so si patronat nad ž.

prilastili Habsburžani, vsaj za vojvoda Alberta II., s katerim se je patriarh Nikolaj Luksemburški moral leta 1356 pogoditi in mu za »velikodušnost«, da lahko obdrži v polnih pravicah ž. v Šentvidu pri Stični, Kranju in Mengšu, podeliti patronat nad šentpetsko ž. (1356 9/10; FRA II 40, št. 78). Kasneje so si patriarhi prizadevali, da bi si patronat nad šentpetsko ž. pridobili nazaj, posebej za Markvarda po njegovem nastopu konec leta 1365 (gl. njegovre zahteve iz aprila 1366: FRA II 40, št. 234, na str. 331, in št. 235, na str. 337; prim. tudi BCU, Ms. 892/I, 40r), vendar zaman; po končanih sporih s Habsburžani leta 1366 ga je patriarh Markvard moral dokončno prepustiti vojvodu Albertu III. (takrat so si Habsburžani posredno s šentpetskim patronatom pridobili tudi patronat nad šentviško in šmarsko ž.). Od 1444 pod patronatom cistercijanskega samostana v Dunajskem Novem mestu (1445 23/4 samostan podeli ž. moravškemu župniku Petru Polcu; gl. 1446 4/7; tako še 1462 10/3; oboje WNOCist.), 1462 10/9 (papež Pij II. inkorporira mengeško ž. samostanu v Dunajskem Novem mestu; WNOCist; IMK 1900, 124) dodeljena menzi ljublj. škofa.

6. Podružnice:

(1) *sv. Krištofa* pred Ljubljano (za Bežigradom), om. 1476 25/6 (M. Kos, ib., 51), 1485 pri njej ust. bratovščina sv. Krištofa (GZL VIII). V letih 1493/1494 večja popravila na c., nov kor in dva olt. po pogodbi z mojstrom Petrom iz Ljubljane (Bezljaj) z dne 1508 28/12 (GZL VIII, 41). Prenovljena pod škofom Tomažem Hrenom (viz. 1668). Nadaljnja dela proti sredini 17. stol. (odpustki iz leta 1645; KAL, fasc. 157/13). Nova z. v več fazah od 1705 do sredine 18. stol. (gl. tudi Kemperl, Romanja, 212). Po opustitvi pokopališča pri stolnici sv. Nikolaja v 18. stol. tu ljublj. mestno pokopališče (do ureditve novega na Žalah, ohranjeno urejeno kot spominski park Navje po načertih J. Plečnika, 1936). Večkrat predelano c. z barokiziranim prezbiterijem so podrli leta 1958 za gradnjo Gospodarskega razstavišča. – Ž. ust. 1934, 1957/1958 prenesena k novi c. sv. Cirila in Metoda. (A. Lavrič, Kronika 2012, 7ss.)

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Jakoba* v Slapah (Zlapp, ok. 1330; K. Kovač, Carniola 1911, 57), 1684 kot opuščena, podrta 1789.

(1526, 1631, 1668, 1684, 1689, 1783)

(3) *Device Marije vnebovzete* v Polju, om. 1499 15/8 (eccl. beate virginis Marie in Campo; ARS), ko je vizitator Sebastijan Nascimbeni v njej posv. dva oltarja. 1520 27/2 posv. vseh treh oltarjev (Device Marije, sv. Helene in sv. Lenarta) po krškem škofu Natalisu de Turre v imenu škofa Krištofa Ravbarja (F. Stelè, Carniola 1914, 40–41), po zaobljubi vaščanov zaradi kuge 1606 28/5 posv. olt. sv. Sebastijana po škofu Tomažu Hrenu (Lavrič, Hren). Prezbiterij z. 1642 (viz. 1668; prim. Carniola 1914, 44), 1729/1730–1731 dodana kapela sv. Barbare z istoimensko bratovščino (Carniola, ib., 222–224). Pomembna božja pot ljublj. meščanov (Kemperl, Romanja, 234ss). Sed. c. z. 1896–1897, posv. 1897 ali 1901, ž. ust. 1783.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(4) *Sv. Duha* v Polju, na pokopališču poleg Marijine c. Z. po vaščanih Slap in posv. s tremi oltarji (Sv. Duha, sv. Barbare in sv. Lenarta) 1520 27/2 po krškem škofu Natalisu de Turre (KAL, fasc. 62/4; Stelè, Carniola 1914, 223–224). Ob viz. 1668 opuščena in prepovedano maševanje v njej (prim. tudi Carniola, ib., 219), ob viz. 1684 profanirana. (V Consign. 1783 ni om.)

(1631, 1668, 1684, 1689)

(5) *sv. Tomaža* v (Zgornji) Zadobrovi (Hard, 1339 23/4; ARS), om. 1490 (urb. nem. reda). 1529 požgana od Turkov, obnovljena in posv. po škofu Tomažu Hrenu 1603 28/9 (viz. 1668, Lavrič, Hren). – Ž. ust. 1980.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(6) *sv. Andreja* v Zgornjem Kašlju (Ober Kassel, 1436; celjski fevdi; Spodnji Kašelj: Niederchaeschel, 1360 26/9; HHStAW). Posv. 1520 16/9 po škofu Natalisu de Turre v imenu ljublj. škofa (viz. 1668), ob viz. 1668 kor nov. Sed. c. baročna (18. stol.), po potresu 1895 prezidana. –

Ž. ust. 1975, nova ž. c. sv. Angelov varuhov z. 1999–2000.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Martina* v Šmartnem ob Savi, om. 1430 15/6 (Sand Merten pey der Sau; GZL II/83, med 1427 in 1432 tudi v fevdni knjigi vojvode Friderika; GZL VII/69), ob viz. 1668 nova kor in zvonik. Zdaj baročna centralna zgradba (ok. 1699?; tako dat. veliki olt.). – Ž. ust. 1986.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(8) *sv. Marjete* v Tomačevem (Tomatsch, 1430 20/9; StLA) (1526: Tulmatschen). Om. 1511 v registru Krištofove batrovščine (Sandt Margarethen bey der Sau; GZL VIII). Ob turškem pustošenju 1529 požgana, obnovljena in posv. 1604 18/7 po škofu Tomažu Hrenu (viz. 1668; Lavrič, Hren), ob viz. 1668 povsem nova c. (kor in ladja »a fundamento«). Sed. c. poznobaročna. – Ž. ust. 1964 pri novi pokopališki c. Sv. Križa na Žalah iz 1906; nova ž. c. Vseh svetnikov z. 1990.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(9) *sv. Jurija* v Stožicah (Stosicz, 1370 1/11; ARS), om. 1451 5/4 (»Tomačevo« pri sv. Juri-ju; ARS), sicer pa le s pridevkom »ob Savi« (1511: Sandt Jorgen bey der Saw, register Krištofove bratovščine; GZL VIII; 1526: bei der Saw; 1631: ad fluvium Savum; samo ob Savo brez navedbe kraja jo lokalizirajo tudi poznejše viz., Valv. 1689 in Consign. 1783). Nov kor skupaj z zakristijo z. ok. 1660 (viz. 1668). Prezidana. – Ž. ust. 1976; nova c. Sv. Duha z. 1992–1994.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(10) *sv. Kancijana* na Ježici (vizitacije, Valv. 1689 in Consign. 1783 jo locirajo v Savlje) (Geziczsch, 1356 8/1; GZL I/58), om. 1431 25/4 (GZL VII/71). Sed. c. z. 1798–1802 (odobritev gradnje 1796 9/11, 1798 izdelani načrti; Maček 387), posv. 1830, povečana 1939. – Lok. 1787, ž. ust. 1803.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(11) *sv. Štefana* v Štepanji vasi (Diepoltstorff, 1421/1422; vicedomski obračuni; GZL IX/61; kraj sicer imenovan po patrociniju c.(?): Stephansdorf, 1331 14/4; HHStAW; Stiepmansdorf, 1427 19/6; GZL II/78; 1526: zu Diepoltstorff). Kor z. 1644 (viz. 1668). Ko je ljublj. stolni prošt Janez Andrej Štemberg leta 1653 (1655) pri c. dal postaviti kapelo Božjega groba (gl. spodaj), je c. postala ena glavnih božjih poti ljublj. meščanov (Kemperl, AHAS 1999, 37ss). Sed. c. z. ok. 1690(?). – Ž. ust. 1962.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(12) *sv. Nikolaja* v Bizoviku (Holern, 1252 6/2; GZS VI,1/154), om. brez patrocinija 1408 20/8 (DOZA). Barokizirana.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(13) *sv. Urha* v Dobrunjah (Sv. Urh) (Dobrown, 1312 15/8; DOZA). Baročna (prva pol. 18. stol.?; F. Stelè, Carniola 1914, 227). 1947 nacionalizirana in spremenjena v muzej NOB, 1994 vrnjena nadškofiji.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(14) *sv. Urha* v Zavogljah, om. s patrocinijem 1249 8/5 (apud sanctum Vdalricum; GZS VI,1/86; prim. Mlinarič, Top., 45) in ok. 1350 (apud sanctum V^olricum; urb. Kostanjevica),⁴⁴ sicer pa 1401 25/6 (bey sand Ulrich in Lubacher phfarr; Mlinarič, Top., 82). Z dvema gotsko obokanima koroma iz zač. 16. stol. (patrocinijski južnega po vizitaciji 1631 in Valv. 1689 sv. Marko). Ob turškem pustošenju 1529 požgana, obnovljena in posv. 1604 12/9 po škofu Tomažu Hrenu (viz. 1668; Lavrič, Hren). Predelana ok. 1646 (dodatek v viz. 1631).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(15) *sv. Simona in Jude* na Rudniku (Rudnegk, 1462 25/5; DOZA). Barokizirana 1753–1755, ob uporabi starih zidov (freska sv. Krištofa na nekdanji fasadi, zdaj v zvoniku, ok. 1500). – Vik. 1787, ž. ust. 1875.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(16) *Matere božje* (pozneje in zdaj *Marijinega obiskovanja*) na Rožniku. Stala je že leta 1461, saj so jo po pričevanju nekega pisma, om. v viz. 1668, ob ustanovitvi ljublj. škofije skupaj

⁴⁴ V GHTS, 599, oboje zmotno identificirano s cerkvijo na Vihrah, ž. Leskovec pri Krškem.

z matično ž. sv. Petra zamenjali za mengeško ž. Sed. c. baročna, z. 1740–1746 (F. Stelè, Carniola 1914, 225), verjetno po načrtih Candida Zullianija (Šumi/Sapač, 114), posv. 1747 13/8 po škofu Ernestu Amadeju Attensu. V 19. stol. temeljito prezidana.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(17) sv. *Simona in Jude* na Viču (Weyze, 1339 15/11; GZL I/50), om. 1448 2/4 (ARS). Gotški prezbitarij ok. 1490, po mojstrskem znaku delo stavbenika Petra (Bezljaja) iz Ljubljane. Na novo posv. 1542 5/11 po škofu Kacijanarju (viz. 1668). – Ž. ust. 1908 pri novi c. sv. Antona Pad.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(18) sv. *Martina* v Podsmreki, om. 1414 8/8 samo s patrocinijem (GZL II/60). Na novo z. in posv. 1646 22/7 po ljubljanskem proštu (pomožnem škofu) Mihaelu Kumbergu (viz. 1668). Barokizirana po požaru 1749.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(19) sv. *Lovrenca* v Dragomeru (Dragamer, 1444; avstr. fevdi; GZL VI/1), 1526: sv. *Nikolaja* (po viz. 1631 patrocinijski str. oltarja). Ladja srednjeveška (s freskami iz 15. stol.). Kor z. 1639 (viz. 1688).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(20) sv. *Nikolaja* na (Malem) Lipoglavu (Luppoglav, 1169; Mikuž, Top., 32, 91). Ob viz. 1668 kor nov (sez. pred ok. 20 leti), nov prezbitarij 1753, povečana po 1782. – V i k a r i a t ust. 1736 (ali pred 1736?), ž. ust. 1782. (Stelè, Carniola 1914, 217; S. Mikuž). (V Consign. 1783 tu le podružnica brez omembe vikariata.)

(1631, 1668, 1689, 1783)

(21) sv. *Pavla* v Šentpavlu (Podlipoglav) (1526 in vizitacije: »pod Molnikom«), om. prek toponima 1305 23/4 (Biz./Preinf. I št. 20). 1402 2/9 om. bratovščina »zu sand Pauls ze Luppoglaw« (GZL II/44). Prez. v 17. stol. (ob viz. 1668 kor nov, om. tudi slike štirih evangelistov v simbolih in dvanajstih apostolov), ob koncu 19. stol. obnovljena. (S. Mikuž). (Valv. je nima.)

(1526, 1631, 1668, 1783)

(22) sv. *Ane* (zdaj sv. *Martina*) v Javoru (na pokopališču) (Ahorn, 1252 6/2; GZL VI/1/154), po viz. 1631 in 1668 naj bi bil (edini) olt. posv. 1303 29/4 po Andreju, kaprulanskem škofu, po viz. 1668 nov kor, z. ok. 1645. C. ponovno z. 1722–1723, kapela sv. Martina in zakristija 1739 (Stelè, Carniola 1914, 216; S. Mikuž). Nova c. sv. Ane z. 1905–1906, posv. 1908, stari c. na pokopališču dodeljen patrocinijski stranske kapele sv. Martina. – Lok. 1785, ž. ust. 1875.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(23) sv. *Antona opata* na Brezovici pri Ljubljani (Brezawicz, 1341 4/11; GZL XI/19). Sedanja baročna stavba iz 1741 (posv. 1774 9/6 po škofu Karlu Herbersteinu), prez. v 19. stol. (1857–1863). – V i k a r i a t ust. 1702, ž. ust. 1862 (J. Novak, ZZ, 902ss). (V Consign. 1783 tu le podružnica, vik. ni omenjen.)

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(24) sv. *Janeza Krstnika* v Logu pri Brezovici (in der Awen, 1444, kot zgoraj). Barokizirana (ZZ, 942ss). Po potresu 1895 predelana (1900).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(25) sv. *Martina*, tudi sv. *Marije Magdalene* v Notranjih Goricah (Pvhelern, 1197–1202; GZS IV/902), om. 1414 8/7 (czw dem Pu^ochel zw sand Merten; GZL II/56, 64), sicer pa lokalizirana tudi v Vnanje Gorice (zu dem Nidernpuhl bei sant Maerten; med 1444–1469; GZL VI/1). Patrocinijski sv. Marije Magdalene v popisu 1526, kot sopatrocinijski v urbarju c. 1623–1685 (filialis ecclesia S. Martini et Divae Mariae Magdalenaee in exteriori [!] lacu; Carniola 1914, 42; naslednji zvezek urbarja 1685–1772 ima s. Martini in interiori lacu; Carniola, ib., 45) (po viz. 1631 patrocinijski str. oltarja). Posv. 1646 22/7 po škofu Mihaelu Kumbergu (viz. 1668), nova z. do 1750 (obračun; Carniola, ib., 46). Predelana 1861 (ZZ, 937ss). – Ž. ust. 1977.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(26) *Sv. Duha (Sv. Trojice)* v Vnanjih Goricah (Nidern Pu^ohell, 1414 8/7; GZL II/56, 64). Posv. po škofu Tomažu Hrenu 1602 9/6 skupaj z olt. sv. Sebastijana (Lavrič, Hren). Prejela odpustke 1654 5/4 (KAL, fasc. 133/22). Prez. 1742, 1896 predelana (ZZ, 932ss). (1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri ž.c. sv. Petra, romanska okrogla kostnica (viz. 1631: capella quaedam rotunda). Om. s kaplanom leta 1500 (capellanus carnarii in sancto Petro prope Laibacum; M. Kos, Ljubljana, 56). Po letu 1631 profanirana (viz. 1684). Upod. na Valvasorjevi Veliki veduti Ljubljane (ok. 1660; Zagreb, Metropolitanska knjižnica). 1684 profanirana, Valv. 1689 je ne navaja več. (Zadnikar, 678s.) (1631, 1665, 1684)

(2) *sv. Janeza Krstnika* (1439 22/4: *sv. Janeza Krstnika in Janeza ev.*; RG V št. 00603) v mestu ob Ljubljani, stala na stičišču današnje Trubarjeve in Vidovdanske ulice, kjer se je nekoč nahajal most. Krstna kapela šentpetske pražupnije, om. 1280 22/7 (ecclesia sancti Johannis ante pontem veterem; GZL I/4). S kapelanijo v podelitvi šentpetskega župnika (pozneje deželnega kneza), om. 1326 20/12 (ARS) in 1386 6/4 (WNOCist; IMK 1900, 119) ter še večkrat v 15. stoletju. Tu bratovščina sv. Janeza Krstnika (1402, 1403; GZL II/44, 45). Ob inkorporaciji šentpetske ž. menzi novega ljublj. škofa ob ust. škofije (1461/1462) posebej om. V popisu 1526 om. bratovščina sv. Janeza in sv. Jakoba. Zaradi turške nevarnosti leta 1554 porušena (F. Stelè, Carniola 1914, 228; po viz. 1583 naj bi jo porušili heretiki, olt. sv. Florijana prenesen v stolnico), načrti za ponovno zidavo sredi 18. stol. (Stelè, ib., 227–228) neuresničeni. Nanjo je spominjalo poimenovanje Šentjanževega predmestja.

(3) *Božjega groba* v Štepanji vasi. Kapelo je dal zgraditi leta 1653 (1655) ljublj. stolni prošt Janez Andrej pl. Stemberg po dunajskem zgledu; ta je tu ustanovil tudi kapelanijo, z dotacijo Matije Samsa iz 1663 (prim. tudi Maček, Ustanove, 337s). (1668, 1689)

(4) *sv. Karla Boromejskega* v gradu Fužine (Kaltenbrunn) (Ljubljana-Moste). Rodbinski grad-dvorec družine Khisl iz 16. stol. (1528–1557), po rekatolizaciji posv. 1621 28/3 po papeškem vizitatorju Sikstu Carcanu (Lavrič, Hren). Dvorec obnovljen postopoma po letu 1979, ko ga je prevzel Arhitekturni muzej Slovenije. Kapela ohranjena.

(5) *Sv. Trojice* v t. i. Kušljanovem gradu (Zablate, Moostal; Podplešivica) (Valv. XI, 382). O kapeli ni podatkov. (1668/XI)

(6) *Brezmadežne Device Marije* ob gradu Kodeljevo (Turn ob Ljubljani, Codellijev grad). Dvorcu iz 17. stol. priz. 1738, s sočasno poslikavo (F. Jelovšek?) in opremo.

(7) *sv. Janeza Nepomuka* (Šilc, 311) v gradu Selo (Desselbrunnerjev dvorec). Dvorec z. po 1762, dvonadstropna kapela na zadnjem zahodnem dvorca, danes profanirana in predelana (Gradovi I/4).

(8) kapela v starem sostrskem gradu (Osterberg, Osterberch, 1256 4/4; MC IV, 1, 490), om. 1360 11/10, ko se navaja posest za večno luč v njej (ze lieht der chapellen im ho^ous ze Osterberch; GZL X/31). Drugih podatkov o njej ni. Župnijska pripadnost gradu ni izpričana, a om. posest (njiva) je ležala v Zgornjem Kašlju, kar bi govorilo za šentpetsko in ne šmarsko župnijo.

8. Redovne hiše:

(1) samostan avguštincev eremitov s c. *sv. Martina* (pozneje *Marijinega oznanjenja oz. Lavretanske Matere božje*) pred Špitalskim mostom v Ljubljani, »na Gorici« (sedaj frančiškanski samostan na Prešernovem trgu). Prvič om. v podelilni listini škofa Gerolda iz Novigrada skupaj s frančiškanskim in križniškim 1314 14/5 (et claustris fratrum minorum, heremitarum et cruciferorum; GZL I/21). Ustanovnik ni znan. 1364 se gradi nov kor (1364 31/3 volilo samostanu, ndr. »czu dem chorr da selbs, denn man pawt«; GZL I/66). 1429 5/1 izpričan patrocinj c. (in capella

sancti Martini prope pontem; GZL VI/51); glede na patrocinij, nenavaden za samostan avguštincev eremitov, ne gre zavreči možnosti, da je bil njihov ljublj. samostan ustanovljen ob starejši obstoječi c. 1397 24/3 »concessio indulgentiarum« ogl. patriarha Antonia Gaetana (Otošec št. 1361), 1429 26/4 (transsumpt 1430 27/3) indulgenčno pismo papeža Martina V. (NšAL). Stara c. po Valv. XI, 689, porušena skupaj s samostanom leta 1494 zaradi turške nevarnosti, potem ko so se menihi (najkasneje 1491) preselili k c. in špitalu sv. Jakoba v mestu (tu om. v popisu 1526), kjer so ostali do leta 1623. Novo c. je na tem mestu dal sezidati škof Tomaž Hren (posv. temeljnega kamna 1623 11/6, z. do 1626) in jo 1628 18/5 posv. Marijinemu oznanjenju in sv. Avguštinu (Lavrič, Hren). Po požaru, ki je kmalu nato upepelil samostan (1631, Valv. XI, 720), sed. c. z. od 1646 dalje po volilu Konrada Ruesa, barona Ruessensteina, in njegove žene Felicite, roj. Raab (A. Lavrič, AHAS 2004, 56ss; posv. temeljnega kamna 1646 4/7; Fidler V, 164), dograjena do ok. 1660, posv. 1700 15/4, po tem datumu dokončana zvonika in fasada, ponovno posv. 1746. – Samostan z odloki Jožefa II. po 1782 zatrt, poslopje in c. so leta 1784 prevzeli frančiškani, ki so svoj samostan s c. spodaj v mestu prepustili bolnici usmiljenih bratov. 1785 ust. ž. – V srednjeveški c. om. olt. (1) sv. *Ahaca*, z dnevno mašo, ust. 1354 24/6 po Rajnerju Šenku z Ostrovice (GZL I/54); (2) sv. *Ane* z beneficijem Helene Schnitzenbaum iz leta 1500 (Valv. XI, 694). – V kompleksu srednjeveškega samostana k a p e l a sv. Lenarta, om. 1429 5/1 (GZL X/51), z istoimensko bratovščino, ki ji je (in capella sancti Leonhardi [...] sita in Monasterio S. Martini prope pontem Labaci) 1441 11/6 Martin, škof pičenski, podelil odpustke (GZL X/56). – Sredi nove c. loretska hišica, posv. 1669 31/12 (Valv. XI). – Lit.: M. Kambič in D. Prelovšek, v: S. Kranjc (ur.), *Frančiškani v Ljubljani*, 2000.

(2) samostan manjših bratov kapucinov s c. sv. *Janeza Evangelista* (na Kongresnem trgu na mestu današnjega parka Zvezda), ust. leta 1602 s posredovanjem škofa Tomaža Hrena »na vicedomskem vrtu«, ki ga je v ta namen odstopil nadvojvoda Ferdinand. C. z. 1607–1608 (posv. tem. kamna 1607 25/4, posv. c. 1608 31/8, obakrat po škofu Hrenu; Lavrič, Hren). – Kapela *Materie božje* za prezbiterijem. – Z odloki Jožefa II. samostana sicer niso zatrli, a kapucinom je bilo prepovedani jemati novice. 1810 samostan pod Francozi razpuščen, poslopje spremenjeno v vojašnico, c. v konjušnico in skladišče. Po umiku Francozov so samostanski kompleks zaradi slabega stanja porušili in pred kongresom 1821 ruševine odstranili ter tu uredili sprehajališče (kasnejši park Zvezda).

(3) samostan uršulink s c. *Sv. Trojice* na Kongresnem trgu, ust. z dotacijo ljublj. trgovca Janeza Jakoba Schella pl. Schellenburga. Začetek samostanske skupnosti v Ljubljani sega v leto 1702, ko so prišle prve nune iz Gorice, 1703 odprta zunanja dekliška šola. 1707 odkup Eggenberških in Aueršperških vrtov za lokacijo, 1713 položen temeljni kamen za samostanska poslopja. Samostan dograjen do 1717; prva c. (kapela) z. 1710–1713, prva maša v njej 1713 11/6, njen obstoj izpričan tudi za leto 1715, ko so v njej (10/4) izvedli oratorij *Magdalenae conversio* Janeza Bertolda Höfferja (in der Kirche deren Ursulinen alda; J. Höfler, *Glasbena umetnost pozne renesanse in baroka na Slovenskem*, 1978, 119). 1718 26/7 položen temeljni kamen za novo c., z. domnevno po načrtih Carla Martinuzzija do 1726, ko (18/10) je bila blagosl. (Fidler V, 178–180; po tem viru naj bi se blagoslovitev zavlekla, ker naj bi gradbeniki pozabili na zvonik!). 1724 30/12 prezentacija kandidata za kaplana (t.i. Schellenburgov beneficij) (KAL, fasc. 48/16). 1744 8/5 podelitev odpustov (KAL, fasc. 156/8), c. posv. 1747 17/7 po škofu Ernestu Amadeju Attemsju. (I. Vrhovec, *Ljubljanski zvon* 1888, 92–93, 164–165; F. Stelè, *Uršulinska cerkev, biser ljubljanske arhitekture*, 1930; *Tristo let ljubljanskih uršulink* [ur. Marija Jasna Kogoj], 2002.) – Ž. ust. 1966.

(4) samostan klaris s c. sv. *Mihaela* ali *Materie božje* (Valv. XI) in sv. *Klare* pred Špitalskimi vrati (na lokaciji sedanjega poslopja Banke Slovenije, na vogalu Cankarjeve in Slovenske c.), ust. z dotacijo provinciala Mihaela Friderika Hillerja. C. z. od 1648 dalje po načrtih Francesca Olivierija (1650 24/4 postavitev in posv. temeljnega kamna; NšAL, prot. 4, 7v, 28v), posv. 1656. 1657 samostan naseljen s klarisami iz Škofje Loke. Kanonična ust. po škofu Buchheimu 1659 22/11 (Valv. XI, 696). (A. Lavrič, AHAS 2004, 53ss.) – 1782 samostan razpuščen in v njem urejena vojaška bolnišnica z oskrbovališčem. (D. Hančič, *Sedemsto let klaris na Slovenskem*, 2000; D. Hančič, *Klarise na Kranjskem*, 2005.)

(5) samostan bosonogih avguštincev (diskalceatov) s c. sv. *Jožefa* na Ajdovščini (na mestu sedanjega prostora pred Metalko na Slovenski ulici), ust. z dotacijo knezov Eggenbergov. Po Fidlerju naj bi menihi prišli v Ljubljano leta 1642 s cesarskim pismom za kranjskega deželnega glavarja (po Fidlerju škofa) Volfganga Auersperga. Prva meniška postojanka urejena v gradu Jama v Zgornji Šiški, 1653 preselitev na novo lokacijo in začetek gradnje samostana. C. z. 1657 (posv. temeljnega kamna 1657, na dan Sv. Trojice) do 1678 (1660 po Valv. XI, 694s), posv. 1700 28/3. Samostan zatrt z odloki Jožefa II. leta 1784). 1731–1732 fasadi dodan par zvonikov. Poslopje s c. od 1789 dalje prezidano v deželno bolnišnico ter po potresu 1896 podrti in odstranjeno. (M. Kemperl, ZUZ 2007, 105ss; A. Lavrič, AHAS 2012/2; obširno poročilo po P. Marku Pohlinu v Fidler, V, 165–175.)

XLVIII. STOLNA ŽUPNIJA SV. NIKOLAJA V LJUBLJANI

1. Mesto Ljubljana (nekdanj obzidani del), Krakovo, Trnovo, Karlovško predmestje (del).

2. Castrum Leibach (med 1112 in 1125; P. Štih, ZČ 2002); Laibach, 1144, ok. 1/11 (GZS IV/201), Luwigana (izgovor: Lubijana), 1146 (GZS IV/222), obakrat za grad, po katerem se je imenoval Odalricus, brat koroškega vojvode; kot naselje: Leibach, 1163 (GZS IV/462), po katerem se je imenoval žpk. pri Sv. Petru. Mestne pravice do ok. 1220.

3. C. om. 1262 (ecclesia sancti Nicolai apud Laybacum; UBKr II/306). Z. verjetno v poznem 12. ali v prvi pol. 13. stol. Prvotno romanska troladijska ravno krita slopna bazilika s tremi apsidami v ravni črti na vzhodu (mogoče razširjena iz enoladijske). Leta 1367 (po požaru 1361) ali po požaru 1386 verjetno srednja apsida nadomeščena z gotsko obokanim dolgim korom. 1402 om. zvonik. Ok. 1406 ponovne gradnje (?; 1406 22/5 gre del oporoke kaplana pri sv. Janezu Mihaela Plankla »gen sand Nikla dasselbs zw dem paw«; GZL II/49). Po 1464 gotsko obokanje ladje z volilom cesarja Friderika III. z nadaljnjo gotizacijo c. (dozidava kapele Sv. Rešnjega telesa na sev. strani prezbiterija, zahodna empora, med 1476 in 1484). 1519 južna obkorna kapela sv. Ane. Prezidava prezbiterija 1589. Nadaljnja popravila, prezidave in razširitve pod škofoma Tomažem Hrenom in Rajnaldom Scarlicchijem, 1674 barokiziran prezbiterij (Zadnikar, 147ss; J. Veider, Stara ljubljanska stolnica, 1947). C. podrti 1701–1704, zgrajena nova po načrtih Andrea Pozza, posv. 1707 8/5. – Še v srednjem veku om. oltarji: (1) *Sv. Rešnjega telesa*, om. 1399 19/11 (ARS; AH II, 60), v severni apsidi, kasneje v samostojni fridericijanski kapeli, 1636 v novi kapeli na mestu nekdanje južne apside, z bratovščino krojačev, om. 1440 21/7 (GZL II/92); (2) *Matere božje*, postavljen sredi c. pred novozgrajenim prezbiterijem, om. 1401 (KAL, fasc. 80/6), z istoimensko bratovščino; 1423 19/4 ust. kapelanija (prepis v NšAL, Lib. fund., 251), 1449 11/1 ust. »Salve regina« (officium Sabbatinum) škofa Martina Pičenskega (ib., 107); (3) *Sv. Trojice*, om. 1414 8/11, ko sta pri njem zakonca Landtrops ustanovila zgodnjo mašo (GZL III/28); (4) *sv. Jurija*, s kapelanijo, ust. ljublj. meščana Primoža Bička 1435 28/11 (in der abseithen ze der tengkhen hande gelegen; GZL III/48); (5) *Sv. Križa*, om. 1436 (celjski fevdi), z bratovščino krznarskega ceha, 1440 15/6 ust. večne maše (GZL III/54); (6) *sv. Andreja*, postavljen pred 1481, om. 1483 25/4, ko je bil pri njem ust. beneficij (prepisi KAL, fasc. 200/17); (7) *sv. Elizabete*, om. 1491 7/3 (GZL VI/68); (8) *Matere božje* na zahodni empori, ust. 1484 po škofu Žigi Lambergu (prim. KAL, fasc. 112/8); (9) *Sv. Trojice* na zahodni empori, s kapelanijo, om. 1466 13/7 (GZL VI/23) in 1489 (kapiteljski urbar iz 1494), ponovno ust. 1535 25/9 (NšAL); (10) *sv. Lenarta* na zahodni empori, om. 1499 (kapiteljski urb. 1494); (11) *sv. Barbare in sv. Marjete* spodaj v c., z beneficijem, ust. 1499 22/6 (NšAL; GZL X/95); (12) *sv. Marije Magdalene*, z beneficijem, ust. 1514 8/2 (NšAL), verjetno postavljen po deželnem glavarju Žigi Sebriachu pred njegovo smrtjo 1482; (13) *sv. Ane*, postavljen 1519 v novi kapeli sv. Ane na južni strani prezbiterija, posv. 1519 10/4 (prim. J. Veider, ib., 79), 1603 spremenjeni v kapelo sv. Odrešenika (Redemptoris mundi), posv. 1603 8/6 po škofu Tomažu Hrenu (prim. ib.); (14) *sv. Sebastijana*, om. 1560, 1611 spremenjen v olt. Vseh svetnikov v novi kapeli na

južni strani c., posv. 1611 29/5. (Za vse nianse gl. J. Veider, op. cit., 67ss; Lavrič, Hren; Stolnica sv. Nikolaja v Ljubljani [ur. M. Benedik], 2008).

4. Mestna c. za potrebe prebivalcev »mesta« (sedanji Mestni trg z okolišem) in v njihovi oskrbi, podružnica (v srednjem veku imenovana filialna c. oz. »kapela«) šentpeterske ž., a v patronatu deželnega kneza. Ob ustanovitvi ljublj. škofije s strani njenega patrona, cesarja Friderika III, leta 1461 (ust. listina 1461 6/12; potrditev papeža Pija II. 1462 6/10) povzdignjena v stolno c. s samostojno ž. za mesto, Krakovo, Trnovo in del Karlovškega predmestja.

5. Prezentacija župnika ljublj. stolni kapitelj, potrditev ljublj. škof.

6. in 7a. Podružnice in kapele:⁴⁵

(1) *sv. Jakoba st.*, mestna c. prebivalcev »starega trga«, verjetno najstarejša c. v sami Ljubljani (še druga polovica 11. stol. ali že 12. stol.), om. 1383 (M. Kos., o.c., 10, po I. Vrhovniku), ko je bila pri njej ust. kapelanija (register gornjegrajskih listin v NŠAL ima pod 1388 listino o ustanovitvi kapelanije po Rutlibu Kozjaškem in Henriku Gallu) (kaplan še om. 1400 28/4: chapplan zu sand Jacob in dem Alten marcht ze Laybach; GZL II/41, in še večkrat v 15. stol.; 1403 10/9 v polnih pravicah, »collatio, presentatio et prouisio« župnika pri Šentpetru; NŠAL; GZL VII/56). 1513 posv. temeljnega kamna za novo c. po škofu Ravbarju (verjetno je šlo le za gotski kor, menda v jedru ohranjen v novi c. jezuitov). 1491 prvič tu om. avguštinci eremiti, ki so se semkaj preselili izpred Špitalskega mostu zaradi turške nevarnosti. 1553–1596 pri c. cesarski špital. 1596 c. prepuščena jezuitom, ki so tu sezidali kolegij (gl. tu dalje).

(2) *sv. Florijana* na Gornjem trgu, z. od 1672 dalje po zaobljubi soseske po požaru leta 1660 (Valv. XI, 693), posv. 1696 (gl. tudi Kemperl, Romanja, 210s). Po 1785 podružnica nove ž. pri Sv. Jakobu.

(1684, 1689, 1783)

(3) *sv. Rozalije* v grajskem hribu, z. 1708 (posv. tem. kamna 1708 18/4). Ne stoji več (1787 že povsem demolirana; Maček, Sklad, 343). (A. Lavrič, AHAS 2011, 231–246.)

(1783)

(4) *sv. Elizabete Ogrske*, ob nekdanji Špitalski (danes Stritarjevi) ulici, na mestu Kresije, z mestnim špitalom, om. 1326 22/7 (ARS); kaplan om. 1446, s stranskim olt. *sv. Katarine*. Nova kapela, ki jo je dal prizidati ljublj. meščan Matko Vidic, om. 1468 12/7 (GZL VI/3), verjetno *sv. Sebastijana* v samem špitalu, ki je bila ob viz. 1631 porušena in naj se obnovi, kar se pa ni zgodilo (viz. 1665). 1491 7/3 om. olt. *sv. Nikolaja* (NŠAL, fasc. 4/3). 1564 je c. mestni svet prepustil protestantom, 1598 spet v posesti katolikov, obnovljena in posv. 1601 24/4 po škofu Tomažu Hrenu. C. kasneje predelana in barokizirana. 1811 špital ukinjen, c. profanirana in prez. 1831.

(1631, 1665, 1684, 1689, 1783)

(5) *sv. Fridolina (Klemena in Fridolina)* (ali *sv. Lovrenca*), na nasprotnem bregu Ljubljani-ce na vzhodnem koncu Brega (na lokaciji današnje Zoisove hiše), ob mestnem obzidju Novega trga. Z. po volilu ljublj. meščana Henrika Stautheimerja in njegove žene Katarine 1449 24/3 na zemljišču bistrske kartuzije in ob njihovi hiši v višini nadstropja, s katero je bila povezana (GZL VII/82; potrdilo cesarja Friderika II. 1449 9/5; volilo kapeli Stautheimerjeve sestre Katarine, vdove po Juriju »zidarju«, 1449 20/7; NŠAL; GZL II/98), s kapelanijo, katere patron naj bi bil po smrti ustanovnikov cesar sam, potrjeval pa žpk. pri Šentpetru. 1504 27/4 cesar Maksimilijan I. kot patron jo podeli ljublj. škofiji. – 1606 bistrski kartuzijani nad njo zgradijo kapelo, posv. *sv. Brunu in Hugu* (1606 10/9 reverz; NŠAL/ŠAL, fasc. 17/26), vendar se je uveljavil patrocinijski sv. Lovrenca zaradi praznovanja posvetitve kapele na dan tega svetnika. (Nadrobno M. Kos, ib.; Lavrič, Hren, 60s). Sosednjo hišo bistrskih kartuzijanov je v drugi pol. 18. stol. (po 1770) kupil baron Žiga Zois in jo dozidal svoji hiši, kapelo pa podrl.

(1631, 1665, 1684, 1689, 1684)

⁴⁵ Valvasorjevi podatki so povzeti po XI. knjigi, 683ss

(6) *sv. Volbenka*, na Bregu, v bližini prejšnje (»ad ripam«, pri grabljasti zapori reke ali ob njej v reki), om. 1500 in 1515 (M. Kos, o.c.). 1500 8/4 in 1512 22/10 (oboje NŠAL) prejela odpustke. Porušena sredi 16. stol. po protestantih.

(7) *Vseh svetnikov*, na mestu nekdanje judovske sinagoge, opuščene zaradi izгона Judov iz Ljubljane leta 1515 (menda na mestu današnje hiše na Židovski stezi 4), z. do 1516, ko je (1516 20/5; NŠAL) prejela odpustke s strani dunajskega škofa Jurija Slatkonja. Verjetno profanirana in prez. že po protestantih v 16. stol.

(8) *sv. Jurija* (*sv. Jurija, Pankracija in Helene*, prvotno pač le *sv. Pankracija*) na ljubljanskem gradu, om. 1489 14/9, ko je cesar Friderik III. v njej ust. dnevno mašo (prepis v NŠAL, Lib. fund.; Valv. X, 299s). Gotska (prezbiterij), barokizirana in zdaj obnovljena (Gradovi I/4, 11s).

(1631, 1665, 1684, 1689 XI, 1684)

(9) *Matere božje* v Gradišču zunaj obzidja pred Križniškimi vrati (na današnji Rimski cesti nasproti gostilne Mrak), s špitalom nemškega viteškega reda, prvič om. 1339 2/9 (in dem purchstal pei vnser vrawen chirchen; DOZA; M. Kos, Ljubljana, 43 in 72, op. 171; GZL I/49).⁴⁶ Že v 14. stol. tu om. kaplan (capellanus ecclesie sancte Marie in Purchstal; 1377 24/5, ASU/AN, Articutus, fasc. 5125/2, 71r; prim. tudi 1401 17/7: capellano cappelpe Sancte Marie in Purgstal extra muros Laybaci; Otorepec št. 1424; IMK 1892, 63), v prezentaciji mestnega sodnika in mestnega sveta ter konfirmaciji ogl. patriarha (prim. 1446 29/7; GZL VII/80). V popisu 1526 om. mesarska bratovščina »im Purckhstall«. Zaradi turške nevarnosti leta 1554 porušena (F. Stelè, Carniola 1914, 228), načrti za ponovno zidavo sredi 18. stol. (Stelè, ib., 227–228) neuresničeni. Špital ukinjen 1877, predpotresno poslopje še stoji.

(10) *sv. Janeza Krstnika* v trnovskem predmestju, z. 1738–1753 po načrtih Candida Zullianija. 1800 4/4 pogorela. Nova z. 1854–1869, posv. 1857 7/6. 1787: v patronatu ljublj. magistrata in družine Hubenfeld (Maček, Sklad, 368–370). – 1777 potrjena kuracija (Maček, Ustanove, 348s). Ž. ust. 1785.

(1783)

7b. Privatne kapele in oratoriji:⁴⁷

(1) *sv. Ahacija* v deželni hiši (Landhaus) (na Novem trgu), s kaplanom (gl. tudi Maček, Ustanove, 350).

(2) *Sv. Trojice* v vicedomski hiši (na lokaciji nekdanje deželnega dvorca, današnjega univerzitetnega poslopja na Kongresnem trgu; v osnovi iz 16. stol., v potresu 1895 porušena in zatem odstranjena).

(3) *Sv. Trojice* v Stiškem dvorcu (z. ok. 1620 za časa opata Jakoba Reinprechta, na današnjem Levstikovem trgu).

(4) *Žalostne Matere božje* v škofijskem dvorcu.

(5) *Žalostne Matere božje* v turjaškem knežjem dvorcu (z. od 1660 dalje, na lokaciji današnje Narodne in univerzitetne knjižnice, med potresom 1895 poškodovan, 1937 porušen).

(6) *sv. Jožefa* v palači Eggenbergov.

(7) *sv. Jožefa* v palači družine Portia.

(8) *sv. Frančiška Ksaverija* v jezuitskem kolegiju (o njem gl. spodaj).

(9) *sv. Rogacijana in Donacijana* v jezuitskem seminarju (alumnatu) tega imena.

(10) v hiši bratovščine *Sv. Rešnjega telesa* (poleg stolnice).

⁴⁶ »Ecclesia hospitalis sancte Marie ordinis domus theutonice in Laybaco«, 1282 20/5; GZL VII/5, ki naj bi se po M. Kosu, ib., nanašala na to c., slej ko prej pomeni samo samostansko c. križnikov; prim. npr. dikcijo ob omembi komturja Otona »domus hospitalis Laibacensis ordinis sancte Marie thetonicorum« 1322, 24/5; Otorepec št. 455).

⁴⁷ Po Valv. XI, 696.

8. Redovne hiše:

(1) frančiškanski samostan s c. *Marijinega vnebovzvetja*, v mestu ob nekdanjih Poljanskih ali Kloštrskih vratih (današnji Vodnikov trg), ust. v prvi pol. 13. stol. (med 1233 in 1242, ko se prvič kot priča listinsko om. gvardijan samostana fr. Vincenc; UBKr II/119; GZL XI/12). Kdo je poklical frančiškane v Ljubljano, ni znano (patriarh Bertold Andeški, Spanheimski, mesto?). – Samostan določno om. 1269 6/8 (Labaci in domo fratrum minorum; UBKr II/397). Po Valv. IX, 691s, c. z. 1403–1412, v resnici k starejši ladji priz. nov tropolni dolgi kor. 1491 27/8 samostan prevzeli observanti avstrijske province (obj. listine Greiderer I, 86–90; Rant, 99–110), c. obnovljena s sredstvi dež. glavarja Viljema Turjaškega, 1498 21/11 posv. vélikega olt. Materi božji in sv. Bernardinu ter podelitev odpustkov po gen. vikarju ogl. patriarja Sebastijanu Nascimbeniju (ARS). Leta 1559 samostan priključen bosenski (bosensko-hrvaški) provinci (Rant, 134s). – Enoladijska, prvotno ravno leseno krita c. s tropolnim gotskim prezbiterijem, predelana v prvi pol. 17. stol. (obokanje ladje), v drugi pol. tega stol. proti zahodu podaljšan pevski kor. V 17. in 18. stol. prizidane kapele ob južno stran prezbiterija in ladje, med temi leta 1654/1655 družinska kapela Turjaških sv. Antona Pad. z dvema podzemnima grobnicama. 1784 23/8 so se frančiškani preselili v nekdanji samostan avguštincev s c. Marijinega oznanjenja onstran Špitalskega mostu (Prešernov trg), poslopja s c. pa prepustili usmiljenim bratom in njihovi bolnišnici. Leta 1786 je bila c. podrta skupaj s pokopališkim hodnikom, samostansko poslopje 1788–1790 prez. v licej, ob potresu 1895 poškodovano in 1902/1903 odstranjeno. – Še v srednjem veku om. oltarji poleg glavnega: (1) *Matere božje*, v ladji pred korom, om. 1417 20/11 (auf vnser frawen altar hie vor dem chor in der chirchen; GZL II/70; prim. Lesar, 64, 125); (2) še en *Marijin oltar* (brezmadežnega spočetja?), ob sev. steni ladje med vrati v križni hodnik in korom(?), om. 1439 6/10 (auf unser frawn altar, als man get aus dem chrewtzgang in den chor tze der lenken saytten; GZL VII/77). – K a p e l a v samostanu: (1) sv. *Janeza Krstnika* ob križnem hodniku, om. 1431 25/4 (sannd Johans kappellen im krewczgang; GZL VII/71), podrta 1695 in na njenem mestu z. nova kapela Sv. Križa. – Lit.: Valv. XI, 691s; Greiderer I, 83ss; J. Lesar, *Arhitektura beraških redov in nekdanji ljublj. frančiškanski samostan, njegova arhitektura in oprema*, dipl. naloga na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani, 1983; S. Kranjc (ur.), *Frančiškani v Ljubljani*, 2000.

(2) hiša nemškega viteškega reda (križnikov) s c. *Matere božje*. Komenda je bila po vsej verjetnosti postavljena na lokaciji starejše ustanove templjarjev (iz leta 1167?), ki naj bi jih bili v Ljubljano poklicali Spanheimski in naselili v svojem dvoru na območju kasnejših Križank, po njihovem izgonu ok. 1200 pa naj bi jim sledili križniki, ki naj bi se v Ljubljani pojavili že pred letom 1228 (M. Kosi, *Templarji na Slovenskem*, Ljubljana 1995, 27ss). C. z. ok. 1260 ali kmalu po 1265 (slogovna ocena reliefa Matere božje z detetom na prestolu, t. i. Krakovske Madone, nedvomno s portala c., in drugih ostankov arhitekturne plastike; J. Höfler, v: *Bayern und Slowenien in der Früh- und Spätgotik*, 2003, 143ss) in prvič določno om. 1268 16/1 (ecclesia beate Marie virginis gloriose domus theutonice Laibacensis; MHVK 1862, 77; GZL X/9). Tako pozen nastanek c. verjetno zato, ker so križniki lahko sprva še uporabljali domnevno prejšno templjarsko. – O podobi prvotne križevniške c. v Ljubljani ne vemo nič določnejšega, v osnovi pa je bila najbrž enoladijska in zatem s stranskima kapelama izoblikovana v obliki grškega križa, morda sredi 14. stol., ko ji je (1362 12/6) ogl. patriarh Ludovik z dvema škofoma podelil odpustke (DOZA; GZL X/33): tu se omenjata tudi olt. sv. *Jurija* ter sv. *Marjete in Doroteje*, vsak v svoji »kapeli« (in festo sancti Georgii et dedicatione capelle sue, in festivitibus sanctarum Margarete, Dorothee et dedicatione capelle sue). Ponovna podelitev odpustkov 1363 14/4 (DOZA). 1405 25/1 ust. večna maša pri olt. sv. *Jurija* (DOZA; GZL VII/57). 1429 ponovno izpričana kapela sv. *Marjete* »an abgang yn dem Dewtzen Haws« z novim olt. *Sv. Rešnjega telesa*, sv. *Jedrti in drugih svetnikov*, pri kateri je bil nameščen kaplan (MHVK XVIII, 1863, 35; listina 1429 25/5 v DOZA; M. Kos, *Ljubljana*, 16 in 62, op. 36). Poleg teh in velikega oltarja naj bi se v c. omenjali še oltarji *vseh svetnikov*, sv. *Elizabete* s sv. *Katarino* in *dvanajstih apostolov* (M. Kos, o. c., 16). – Okoli c. naj bi bilo pokopališče s k a p e l o sv. *Ane* (M. Kos, ib.; Rezultati arheološkega sondiranja ob obstoječi c. N. Šumi, VS IV, 1951–1952, 60ss.).

Kapela prvič om. 1351 2/3 in 30/10, ko je prejela odpustke (DOZA; GZL IX/28, X/26). 1518 16/3 deželni komtur dovoli ust. bratovščine v kapeli in potrdi njene statute (DOZA). – Sed. c. z. 1714 po prilagojenih načrtih arhitekta Domenica Rossija, posv. 1716 23/3. – Samostan po drugi svetovni vojni ukinjen, c. prepuščena starokatolikom, zatem nacionalizirana, samostansko poslopje pa javnim potrebam. V procesu denacionalizacije.

(3) jezuitski samostan s kolegijem in c. sv. *Jakoba st.* Samostan ust. z brevom papeža Klemen VIII. z dne 1596 23/3, z imetjem ukinjenega kartuzijanskega samostana v Pleterjah in drugimi dotacijami, predvsem nadvojvode Ferdinanda, ki je tudi izdal pravno veljavno ustanovitveno listino (še)le) 1607 12/12 (prva ust. listina nadvojvode Ferdinanda 1603 5/12). Naselitev 1597 pri obstoječi c. sv. *Jakoba s cesarskim špitalom* (gl. zgoraj), c. zaradi slabega stanja popravljena in posv. 1603 24/6. Nova c. (z uporabo zidov stare) z. 1613–1615 (posv. temeljnega kamna 1613 1/5, c. posv. 1615 15/11, obakrat po škofu Tomažu Hrenu), pozneje razširjena z bočnimi kapelami in posebno oktogonalno kapelo sv. *Frančiška Ksaverija* (posv. 1670 3/8). Samostan zatrt na podlagi breva papeža Klemen XIV. z dne 1773 21/7, eno leto zatem (1774) zgorel kolegij in odstranjen. (Za vse gl. F. Dolinar, *Das Jesuitenkolleg in Laibach und die Residenz Pleterje*, 1976.) – Ob potresu 1895 c. poškodovana, odstranjena fasadna zvonika in zgrajen nov na južni strani, obnovljena zunanjščina. Pri c. ust. ž. 1785.

XLIX. ŽUPNIJA MARIJINEGA ROJSTVA V ŠMARJU PRI LJUBLJANI

1. Blečji Vrh, Bičje, Blato, Boštanj, Brezovo (= Brezje pri Grosupljem), Dobje, Dole, Dolje, Drenik, Duplice Gorenje in Spodnje, Gatina, Grosuplje, Gumnišče, Gorenja in Dolenja vas, [Hrastje pri Grosupljem], [Hudo Brezje, kje?], Ilova Gora, Klanec, Kožljevo, Kopanj, Lanišče, Luče, Mlačevo Veliko in Malo, Mala Loka, Mali Konec, Nova vas, Peč, [Perovo (pri Grosupljem)], Plešivica, Podgorica (pri Šmarju), Polica, Ponoval vas, Predole, Račna Velika in Mala, Repče, Rogatec, Selo (= Sela pri Grosupljem), Slap, Slivnica Zgornja in Spodnja, [Smrjene, samo del], Stara vas Velika in Mala, Št. Jurje, Tlake, Troščine, Vino, [Zagradec pri Grosupljem], Žalna Velika in Mala; *vikariat Sostro*: Česnjice, Podlipoglav, Sodinja vas, Sv. Lenart, Zagradišče.

2. Kraj poimenovan po bližnjem Lanišču, Harlant, 1228 29/10 (kot spodaj), občasno tudi po cerkvi, sand Mareyn, 1322 24/12 (ARS).⁴⁸

3. C. om. posredno z župnikom (plebanus) 1228 29/10 (Wluingus plebanus de Harlant; GZS V/488; Bernhard št. G10), s patrocinjem 1322 24/12 (pharer dacz sand Mareyn; ARS) in določno 1349 14/5 prek župnika (N. sancte Marie in Horland; Biz./Preinf. I št. 80). V osnovi romanska triladijska slojna bazilika (zgodnje 13. stol.), v pozni gotiki križnorebrasto obokana. Barokizirana (Zadnikar, 190ss; S. Mikuž). – V desetinskem registru župnije Šmarje iz leta 1571 (ARS, AS 1074/154) om. oltarja *Sv. Rešnjega telesa* in *sv. Mihaela*, ta morda v nedokumentirani kostnici.

4. Ž. verjetno nastala na podlagi lastniške c. Heme Breško-Seliške oz. savinjskih grofov iz zgodnjega 11. stol. v Lanišču in v patriarhatskih reformah izločena iz šentpeterske pražupnije, takšna om. tudi v des. seznamu 1296 (Plebes in Harlant). Pred inkorporacijo stiškemu samostanu leta 1497 je bila v patronatu Habsburžanov, ki so si ga lahko pridobili za Alberta II. leta 1356 oz. Alberta III. leta 1366 posredno prek šentpeterske pražupnije (kot je to bilo tudi z ž. v Šentvidu nad Ljubljano). Ž. je pripadala kranjskemu (gorenjskemu) arhidiakonatu, kar je izpričano že z des. seznamom iz leta 1296; da ne sodi v dolenski arhidiakonot, je bilo ugotovljeno tudi v sporu o tej jurisdikcijski zadevi med gorenjskim in dolenskim arhidiakonom leta 1481 (1481 17/4; AAU, Acta 10, 361r), z enklavo v Sostrem v mejah šentpeterske ž. Prvotni sedež ž. najbrž ni bil v sedanjem Šmarju, marveč v bližnjem Lanišču, po katerem se je ž. imenovala ves srednji

⁴⁸ Pridevek »de Sancta Maria« andeškega pisarja Henrika iz dvajsetih let 13. stol. (prim. Bernhard, k št. P20, str. 201) se ne naša na Šmarje, marveč na Cerklje; gl. tam.

vek, s c., za katero je izpričan prvotni patrocinijski sv. Janeza Krstnika (1440). Vsekakor pa je morala biti ž. že pred prvo omembo leta 1228 (kot zgoraj) pri Marijini c. v Šmarju. 1497 11/4 inkorporirana cistercijskemu samostanu v Stični, ki je imel tu veliko posesti. (K temu gl. tudi pritožbo novomeškega kapitlja 1497 28/7; NŠAL.) Inkorporacija realizirana šele 1516 6/9 po smrti aktualnega župnika (ARS, prepis iz 18. stol.) (gl. k temu še Mlinarič, Stična, 245ss).

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso dokumentirane. Pred podelitvijo stiškemu samostanu patronat v rokah Habsburžanov, ki so si ga morali pridobiti skupaj s patronatom nad ž. sv. Petra pri Ljubljani leta 1356 oz. 1366. (Da so imeli patronat v tistem času Habsburžani, se vidi po tem, da je leta 1365 Rudolf IV. prosto razpolagal z desetino te ž., saj je 1365 8/2 dve tretjini desetine od stiških kmetij v tej ž. podelil stiškemu samostanu, medtem ko je eno tretjino užival šmarski žpk.; Mlinarič, ib., 149.). 1496 17/12 kralj Maksimilijan prosi patriarha, da dovoli inkorporiranje ž. cistercijskemu samostanu v Stični, 1497 11/2 patriarh Nikolaj Donato privoli v inkorporacijo (prepis v ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 1; tudi AAU, Acta 17, 230v), 1497 11/4 patriarh izvede inkorporacijo (Fidler-Wendt, Austria sacra, 349–350). Poskus takratnega šmarskega župnika Mihaela Sterlekerja, ki je bil hkrati tudi dekan novomeškega kolegialnega kapitlja, da to inkorporacijo zavre in celo doseže inkorporacijo ž. novomeškemu kapitlju – ta je ob tem izrazil tudi težnjo po prevzemu dolenjskega arhidiaconata –, je ostal brez uspeha (gl. listino in regist z dne 1497 28/6 v novomeškem kapiteljskem arhivu v NŠAL; Baraga št. 163–164). Inkorporacija stiškim menihom pa sprva še ni bila pleno iure, saj si je patriarh pridržal pravico potrditve župniškega mesta (tako že 1497 11/4; ARS, ib.). Leta 1691 vključena v novo izoblikovani stiški arhidiaconat s polnimi pravicami.

Lit.: J. Höfler, L. Žnidaršič Golec, v: Šmarska knjiga: jubilejna monografija ob 500-letnici šolstva v Šmarju (ur. Jakob Müller), Šmarje-Sap 2007.

6. Podružnice:⁴⁹

(1) *Sv. Križa* v (Zgornjih) Tlakah (Tlakach, 1436; celjski fevdi), v zaselku, nekdanje imenovanem po c. Sv. Križ (1526: am Puchll; Valv. 1689: auf dem Berge Zuerch; v stiškem urbarju 1624: Tläckh bey S. Georg(!); Grebenc, 104). Barokizirana (S. Mikuž). – 1526 v vicedomskem deželnem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(2) *sv. Mohorja in Fortunata* na Selih pri Šmarju, om. kot toponim in s proščanjem (kirchtag) 1433 15/4 (ARS; prim. Chmel, Geschichte Kaiser Friedrichs IV., I, 1840, 157) in 1444 (sant Machor in Harlannder pharr; avstr. fevdi; GZL VI/1). Barokizirana (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(3) *sv. Marije Magdalene* na Magdalenski Gori (Zgornja Slivnica: Oberen Czliwnicz, 1366 9/3; Biz./Preinf. I št. 157) (1719: in Paradais), na lokaciji z naselitveno kontuiteto od starejše železne dobe do rimskega obdobja. Gotska z dvopolnim križnorebrasto obokanim prezbitrijem (Komelj: 15. stol.), nekdanje gotsko obokana tudi ladja (1669 nov baročni obok). (S. Mikuž.)

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(4) *sv. Jošta* (pozneje *sv. Lucije*) v Dolah pri Polici (in dem Tal, 1421/1422; vicedomski obračuni; GZL IX/61), kot c. sv. Jošta om. 1481 23/7 (zum Tall bey sannd Iobst in Sand Mareiner pharr; Biz./Preinf. II št. 367) in 1487 12/3 (ib., št. 392) ter še v turjaških urbarjih 1507–1511 (M. Bizjak, v: Sedemdeset let biblioteke SAZU, 2008, 141), tako tudi v popisu 1581. Barokizirana (veliki olt. dat. 1717). (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(5) *sv. Jakoba st.* na Polici (Pöltz, Poliz, 1301; Mikuž, Top.), om. 1372 s.d. (ad S. Jacobum in Pollitz; Pucelj; Grebenc, 44). Temeljito prez. 1797, 1807 povišana z novim prezbitrijem. – Vik. 1787, ž. ust. 1875.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757, 1783)

⁴⁹ V viz. 1757 večinoma samo toponimi brez patrocinijev.

(6) *Marijinega vnebovzetja* v Troščinah (Drvssein, 1296 28/12; MC VI, 248). Prvič om. leta 1571 v des. registru ž. Šmarje (ARS, AS 1074/154). V jedru gotska, ladja starejša od prizidanega prezbiterja, na katerem je 1444 datirana freska sv. Krištofa (Janez Ljubljanski; freske tudi v ladji). Kasneje barokizirana. (S. Mikuž.)

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(7) *sv. Benedikta* na Blečjem Vrhu (Welze, 1154; GZS IV/211, toda prim. Grebenc, 217; sicer Felsberg z variantami; 1757: Velitschverh). Prvič om. leta 1571 v des. registru ž. Šmarje (ARS, AS 1074/154). Še romanska enoladijska c. s kvadratnim korom (Zadnikar; S. Mikuž.)

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757, 1783)

(8) *sv. Lenarta* v Novi vasi (Newndorff, 1460; urb. Višnja Gora). Še srednjeveška s kratkim rebrasto obokanim gotskim korom.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(9) *sv. Ruperta* (pozneje tudi in od 1813 samo *Sv. Trojice*) na Veliki Ilovi Gori (Laymperg, 1341 12/5; ARS), dok. posredno prek proščjenja (kirchtag, brez patrocinijs) 1433 15/4 (ARS). Viz. 1667 navaja patrocinijs sv. Lamberta. Patrocinijs Sv. Trojice prvič pri Valv. 1689, posredno potrjen z ikonografijo novega vélikega oltarja iz časa stiškega opata Aleksandra Engelshausa (1719–1734). V urbarju župnije Šmarje in njenih podružnic iz leta 1750 (ARS, AS 1074/102) se c. navaja enkrat s starim in drugič z novim patrocinijs, kot c. Sv. Trojice tudi v terezijanskem katastru (ARS, AS 174, šk. 56). Srednjeveška, barokizirana (1714) (S. Mikuž). (Consign. 1783 je nima.) – 1526 v vicedomskem deželnem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757)

(10) *Marijinega vnebovzetja* na Kopanju (Velika Račna) (Kapain, Kapayn, 1433 15/4; ARS), om. posredno prek proščjenja (kirchtag, brez patrocinijs) 1433 15/4 (ib.). Temeljito barokizirana (S. Mikuž). V Attemsovi viz. 1753 (ob vizitaciji ž. Škocjan pri Turjaku) zabeležena prošnja za ustanovitev vikariata. – Lok. 1787, v resnici vik. (1788; Maček, Sklad, 336), ki pa je do 1794 zdrsnila na raven lok. (Šilc, 309). Ž. ust. 1876.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1752, 1783)

(11) *sv. Marjete* v Veliki Račni (Rateck, ok. 1314; F. Martin, Die Regesten der Erzbischöfe und des Domkapitels von Salzburg II, 1931, št. 1139; M. Kos, GMD 1940, 68) (1719: na Kopanju), om. posredno prek proščjenja (kirchtag, brez patrocinijs) 1433 15/4 (ARS). Nova centralna stavba iz leta 1739 (S. Mikuž). (Consign. 1783 je nima.)

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(12) *sv. Petra in Pavla* na Spodnji Slivnici (Slybinc, 1409 7/3; Biz./Preinf. II št. 39). Gotski zvezdasto obokan prezbiterij iz ok. 1500 (Komelj), ladja obokana med 1710 in 1730 (S. Mikuž.)

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1783)

(13) *sv. Nikolaja* na Cerovem (Tabor) (Zeraw, 1334 6/11; ARS) (1526: zw Latzenn-Werck, Latzenberck, 1667: Letschenberg, Valv. 1689: Lazenberg; 1719: Lazemberg; 1750: Lätschenberg; 1581: v Ponovi vasi). Romanska ladja z gotskim križnorebrasto obokanim korom (po Komelju 14. stol.), ladja obokana 1857. Freske iz 3. desetletja 16. stol. iz kroga Tomaža iz Senja (Zadnikar; S. Mikuž). (Consign. 1783 je nima.)

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757)

(14) *sv. Jurija* v Št. Juriju pri Grosupljem (Podtabor), om. prek kraja (Sand Gorgen[!]) 1357 7/6 (HHStAW) (1667: pri Goričici, om. 1436; celjski fevdi; Consign. 1783 jo locira v Novo vas). Temeljito prez. v 18. in 19. stol. (S. Mikuž). – Lok. 1786, ž. ust. 1869.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(15) *sv. Martina* na (Gorenjem) Rogatcu (Ragatz, 1383 29/3; NšAL). Gotski križnorebrasto obokan kor (Komelj: 16. stol.?), ladja prez. 1785 in obokana ok. 1838 (S. Mikuž.)

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(16) *sv. Štefana* v Smrjenah (Smeriach in Iger pharr [!], 1385 3/8; Biz./Preinf. I št. 239); v resnici gre za vas Vino (Weingarten in der pharr ze Harlant, 1372 12/11; Biz./Preinf. I št. 194), s c. sv. Štefana, medtem ko je vas Smrjene (večinoma?) sodila – brez c. – v ž. Ig. Srednjeveška c. s kratkim gotskim korom (Komelj: 14. stol.?), barokizirana (S. Mikuž.)

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(17) *Sv. Duha* na Gumnišču (v des. registru 1571 [ARS, AS 1074/154]: zu Mosz oder Gub-nisch), v osnovi gotska, predelana in 1769 v ladji obokana (S. Mikuž, Komelj: sredina 15. stol.) – 1526 v vicedomskem deželnem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757, 1783)

(18) *sv. Uršule* (prvotno *sv. Janeza Krstnika*) v Lanišču (Harlant, 1228 29/10; GZS V/488), kot c. sv. Janeza Krstnika om. 1440 31/5, ko so jo gradili (zu Lanysschach im dorff in Harlann-der pfarr; ARS). Iz tega časa gotski križnorebrasto obokan kor (Komelj: sreda ali še zač. 15. stol.). Ladja verjetno še iz 14. stol., sekundarno obokana. (Freske v ladji iz časa gradnje kora in iz prve pol. 16. stol.) Domnevno lastniška c. v okviru zgodnjerednjeveškega dvora savinjskih grofov oz. Heme Breško-Seliške in prvotni sedež šmarske ž. Patrocinij sv. Uršule že v seznamu 1526. (Consign. 1783 je nima.) – Začasni sedež ž. v Škofljici, ust. 1976, nova ž. c. sv. Cirila in Metoda v Škofljici z 1985–1986, posv. 1996 12/10. – 1526 v vicedomskem deželnem sodišču. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(19) *sv. Katarine* v (Mali) Stari vasi (Altendorff, 1136–1147; Mikuž, Top., 169, Grebenc, 145). Prvič om. leta 1571 v des. registru ž. Šmarje (ARS, AS 1074/154). Še romanska z gotskim prezbiterijem, barokizirana (Zadnikar, S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1752, 1757, 1783)

(20) *sv. Mihaela* v Grosupljem (Groschlupp, 1136; GZS IV/130 [?]; Groß Lup, pred 1250; GZS VI,1/113), om. 1306 13/5 (bey sant Michel ze naest bey der kirchen; GZL VII/10). V jedru gotska, 1663 barokizirana, 1853 obnovljena. (Poleg nova c. sv. Mihaela z. 1970–1972, blagosl. 1972 18/6) – Ž. ust. 1964.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757, 1783)

(21) *sv. Martina* na Velikem Mlačevem (Zemlassen, 1277; Pucelj; Grebenc, 38; Mlatzau, 1331; Pucelj; Grebenc, 58), om. ok. 1314 (St. Martin; F. Martin, Die Regesten der Erzbischöfe und des Domkapitels von Salzburg II, 1931, št. 1139; M. Kos, GMD 1940, 68) in določeneje 1331 (apud s. Martinum in Gratz; Pucelj; Grebenc, 58), kasneje še večkrat v srednjem veku v povezavi z gradom Boštanj (Zagradec), verjetno ustanova imetnikov tega gradu. Valv. 1689 navaja patrocinij sv. Ane (patrocinij stranskega olt.). Sed. c. baročna z zač. 18. stol. (veliki olt. dat. 1716), nastala ob podpori grofov Blagajev, ki imajo v c. svojo grobnico (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(22) *sv. Janeza Krstnika* na Gatini (Gotthein, 1278; Pucelj; Grebenc, 44) (Valv. 1689: Gollina, pač tiskovna napaka; 1667: Gottruk). Prvič om. leta 1571 v des. registru ž. Šmarje (ARS, AS 1074/154). V jedru še srednjeveška, kor zač. 16. stol. (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757, 1783)

(23) *sv. Ožbalta* v Lučah (Luzhe, Louitsch, 1300; Pucelj; Grebenc. 44). Barokizirana (1769). (Consign. 1783 je nima.)

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(24) *sv. Lovrenca* v Žalni, om. brez patrocinija 1444 (an der Seelin bei der kirchen Harlan-der phar; avstr. fevdi; GZL VI/1), s patrocinijem *sv. Andreja* v des. registru 1571 (ARS, AS 1074/154). Prez. v 18. (1787) in 19. stol. (1858) (S. Mikuž). – Lok. 1787, ž. ust. 1878.

(1581, 1667, 1689, 1690, 1719, 1750, 1757, 1783)

(25) *sv. Lenarta* v Sostrem (Czofter, 1335 27/10; ARS); v seznamu 1526: vnnder Osterberg, tj. pod starim sostrskim gradom oz. Ostrim vrhom). V i k a r i a t . Enklava v pražupnji sv. Petra pri Ljubljani, gotovo na podlagi posebnih posestniških razmer, ki pa niso podrobneje raziskane, saj se kraj v listinskem gradivu omenja šele proti sredini 14. stol., ko je bil grad, ki je sicer ležal v mejah šentpeterske župnije, v rokah Alberta Avstrijskega. C. po potresu 1895 porušena, 1897–1898 z. nova po načrtih Avgušтина Neumayerja. Vik. ust. 1753 (brez podružnic) z dotacijo soseske, ž. 1862. – 1526 v vicedomskem deželnem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri c. sv. Lenarta v Sostrem. Ne stoji več.

(1757)

(2) *Matere božje (Marije, tolažnice žalostnih)* v Čušperku, blizu istoimenskega novoveškega dvorca (Zobelsberg), ki jo je dal sezidati Dizma Turjaški, imetnik čušperskega gospostva. 1742 mašna ustanova v kapeli, nad portalom letnica 1750 (S. Mikuž). Viz. 1752: supra viam ex parte Boni Campi, naj bi bila v dobrepoljski ž., vendar zabeležen spor s stiškim opatom, patronom šmarske ž., ki je trdil, da je stara kapela pri gradu (predhodnica te, ki je označena kot nova) sodila v ž. Šmarje! Kapela ostala v ž. Šmarje, pozneje v iz Šmarja izločene ž. v Kopanju. Viz. 1757: sacellum privatum s kaplanom.

(1752, 1757)

(3) *sv. Ane* v gradu Boštanj (Zagradec; Weissenstein). S kaplanom (1788). Dvorec iz 16. stol. leta 1944 požgan, v razvalinah, kapela dokumentirana (Gradovi II/5).

(1757, 1783)

(4) *sv. Notburge* v graščini Praproče (Prapretschhoff). Poslopje v sedanjem stanju sad prezidav v 18. stol. Kapela samostojno stoječa, danes razpada, na olt. nekdanja slika sv. Notburge (S. Mikuž).

(1757, 1783)

(5) *sv. Rafaela* (Šilc, 319) v graščini Lisičje (Gairau). S kaplanom (1788). Graščinsko poslopje, okrnjeno, še stoji, o kapeli ni podatkov.

(1757, 1783)

L. ŽUPNIJA SV. MARTINA NA IGU

1. Boršt, Brest, Brezje, Dobravica, Golo, Gorenji Ig, Gradišče (nad Pijavo gorico), Iška, Iška Loka, Iška vas, Jezero, Klada, Kremenica, Kurešček, Mala vas, Matena, Pijava Gorica, Planinica, Podgozd, Sarsko, Smrjene (brez c.), Strahomer, Studenec, Suša, Škrilje, Tomišlje (= Tomišelj), Visoko, Vrbljene, Vrh (nad Želimpljem), Zapotok, Želimplje.

2. Yge, 1249 8/5 (GZS VI,1/86). Kraj se je v resnici imenoval Studenec (Prunne, 1323 14/11; ARS), medtem ko je toponim Ig označeval širši okoliš.

3. C. om. posredno z vikarjem 1291 (Gotfrid, presbyter vicarius in Ige; GZL XI/31), kot ecclesia seu vicaria in Ig 1342 s.d. (ASU/AN, Gubertinus, cit. po GHTS), določno s patrociniem 1380 12/3 (ecclesia sancti Martini in Yg; ARS). Sedanja c. baročna, z. ok. 1710–1711 (?; sredina ali tretja četrtina 18. stol.; B. Resman, v: Župnija sv. Martina na Igu, 2011). – V srednjem veku om. oltarja: (1) *sv. Katarine* s kapelanijo, ki jo je 1472 16/10 ust. Gašper Leimtasch z Iga (Maček, Ustanove, 429; 1472 19/10 privolitev v ustanovo ljublj. škofa Sigismunda Lamberga in potrditev prvega kaplana; 2 listini v DOZA) (viz. 1631: fundatum a D. Krozenpach[!] nob. labac.); med kaplanovimi obveznostmi je bilo tudi maševanje v kapeli (c.) sv. Uršule, ki jo je ob svojem stolpu pri ž. c. dal sez. ustanovnik, in v kapeli (na oltarju) Device Marije (v ž. c.), ki jo postavlja omenjeni Leimtasch, ko bo povsem gotova; (2) *Device Marije*, om. 1472 19/10 (capella quam idem nobilis ad honorem beate Virginis construxit cum perfecta fuerit; kot spredaj); stal je v sredini c., 1614 prenesen ob steno na listni strani in posv. 1614 4/11 po škofu Tomažu Hrenu (Lavrič, Hren). Ob viz. 1665 nova Marijina kapela družine Engelshaus s kripto.

4. Iz šentpeterske pražupnije izločena ž., posredno om. kot vik. 1291 25/3 (kot zgoraj); kot vik. nastopa tudi v des. seznamu 1296 (vicaria in Ige). V drugi pol. 14. stol. se navaja kot »fara« (1363 10/12; MMVK 1900, 62), v tem času verjetno tudi povzdignjena v župnijsko c. (1380 12/3, kot zgoraj, označena kot ecclesia). Parochialis ecclesia 1430 6/7 (HHStAW), plebs 1472 19/10 (kot zgoraj). 1461 z matično ž. utelešena ljublj. škofiji kot škofova menzalna posest.

5. Vik. in vikariatna ž. v patronatu matične ž. sv. Petra. Po 1461 pleno iure ljublj. škofa.

Lit.: M. Hostnik, M. Zupančič (ur.), Župnija sv. Martina na Igu: Ob 300-letnici župnijske cerkve, 2011.

6. Podružnice:⁵⁰

(1) *sv. Uršule* na Igu pri ž. c. (Valv. 1689: v Studencu), om. 1472 19/2 kot kapela (capella sancte Ursule prope dictam parrochiale ecclesiam sita; DOZA, kot zgoraj). Po požaru 1672 prez. (Valv. 1689). Ne stoji več. Med jožefinsko reformo zaprta, 1795 je šla oprema na licitacijo (Maček, Sklad, 258).

(1631, 1654, 1661, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Jurija* nad Igom (v Zgornjem Studencu, poleg gradu), om. 1463 (urb. Turjak) (gl. tudi Valv. XI, 539–540). Še srednjeveška (romanska ladja; Zadnikar), v ruševinah. Nekdaj poslikana (freske iz sredine 15. stol.). Po profaniranju v času reformacije posv. z olt. po škofu Tomažu Hrenu 1614 6/11 (viz. 1654 in 1668; Lavrič, Hren; prošnja za posvetitev c. sv. Jurija »ob Brunn zu Baumgarten« 1614 v KAL, fasc. 61/11).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(3) *sv. Mohorja in Fortunata* v Mateni (Mathesdorf, 1496; viced. urbar). Gotska (na južni zunanjščini poslikava iz ok. 1500), barokizirana.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Andreja* v Brestu (Fraezzen, 1330 11/4; ARS). Posv. skupaj z olt. po škofu Hrenu 1614 5/10 (viz. 1654; Lavrič, Hren; prošnja za posvetitev novo zgrajene c. sv. Florijana (!) v Brestu 1612 v KAL, fasc. 62/10).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(5) *Mater božje (Rožnovenske Marije)* v Tomišlju (Domischel, 1397 16/5; GZL I/102). Zvonik dat. 1667. Sed. c. baročna, z. 1720–1724, romarska. 1741 31/8 ust. beneficij izžanskega župnika Mihaela Omerze (Maček, Ustanove, 432). – Ž. ust. 1905.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(6) *sv. Janeza Krstnika* v Podkraju v Tomišlju (1631, 1654, 1668: in Nemore, 1689: im Walde). Ladja srednjeveška (ostanki poslikave na zunanjščini). Ob viz. 1668 nov prezbiterij.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Jakoba st.* v Strahomeru (Strachamer, 1415 26/5; GZL III/30). C. starejša, ponovno posv. 1495 15/5 po pičenskem škofu Juriju po nalogu škofa Krištofa Ravbarja (viz. 1668). Gotska, v 17. stol. prez. (kor z. 1653; viz. 1654 in 1668).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(8) *sv. Lenarta* na Gornjem Igu (Oberyg, 1300 1/1; AH II, 242), om. 1498 (Obern Igg bei Sandt Leonhardt; Mikuž, Top., 70⁵¹). Ob viz. 1668 kor nov, ohranjena oltarna menza dat. 1656. Uničena 1942 in propadla, 1997 obnovljena.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(9) *sv. Mihaela* v Iški vasi (ze Ige in dem dorfe, 1321 27/9; HHStAW), om. 1353 29/6 (Biz./Preinf. I št. 98). Ladja v jedru romanska (Zadnikar), prezbiterij z. 1644 (letnica da slavoloku), gl. olt. posv. po pičenskem škofu Frančišku Vaccanu (viz. 1668).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(10) *Sv. Križa* v Iški vasi. V njej 1615 29/4 škof Hren posv. dva oltarja (Lavrič, Hren). Prez. biterij z. ok. 1652 s sredstvi izžanskega vikarja Janeza Andreja Zigule (viz. 1668). Barokizirana, ohranjena južna stena srednjeveške zgradbe. Po drugi svetovni vojni (1958) nacionalizirana, 1996–1998 obnovljena.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(11) *sv. Jedrti* v Iški (Eys, 1260 1/9, potok; UBKr II/270), om. 1352 12/5 (chirch czu sand Gerdrut in der Eysch; Biz./Preinf. I št. 92), ko jo je na prošnjo Herbarda (V.) in Volkerja (III.) Turjaških posv. gen. vikar ogl. patriarha, senjski škof Protiva. Ob viz. 1654 v popravilu, z novim korom. Med jožefinskimi reformami zapuščena, ok. 1800 zgrajena nova ok. 2 km niže ob

⁵⁰ Ker je ž. Ig sodila pod iško in ne vicedomsko deželno sodišče, podatkov o oddaji dragocenosti v njem pa v popisu 1526 ni, ta ž. Ig in njenih podružnic ne navaja.

⁵¹ Po J. Grebencu, 96–97, gre v resnici za leto 1496 in darovanje desetini Jurija Schnitzenbaumerja.

Iški (T. Kočar, v: Mostiščar, oktober 2013, 21–22).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(12) *sv. Urha* na Kremenici (Kremenz, 1421 19/8; GZL III/43). Gotska, barokizirana. (1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(13) *sv. Ruperta* na Sarskem, om. 1482 6/1 (Biz./Preinf. II št. 369: zu sand Rueprecht zu Hündtarn). Romanska ladja (Zadnikar) z dodanim kratkim poligonalnim prezbiterijem iz 17. stol.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(14) *sv. Gregorja* na Dobravici (Hard, 1363 10/12; MMVK 1900, 62), pri istoimenskem gradiču (Valv. XI, 117). Edini olt. posv. 1638 (viz. 1668). Sed. c. baročna (letnici 1753 na portalu in severni fasadi). (V Consign. 1783 ni om.)

(1631, 1654, 1668, 1689)

(15) *sv. Simona in Jude* na Pijavi Gorici (Pieczpučhel, ok. 1356 [?]; MMVK XVIII, 180; Pyawez Puhel, 1365 7/4; Biz./Preinf. I št. 150), om. brez patrocinijske v turjaškem urb. 1463 (prim. GHTS, 160). Gotska, zvezdasto obokan kor s sledovi fresk iz sredine 15. stol. (Janez Ljubljanski), ponovno posv. po škofu Hrenu 1619 14/4 (Lavrič, Hren, 216; prošnja za posvetitev 1619 v KAL, fasc. 62/18).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(16) *sv. Primoža in Felicijana* na Gradišču nad Pijavo Gorico (Purgstall, 1218; Biz./Preinf. I št. 1). Om. v turjaških urbarjih 1507–1511 (Purckstall pey Sand Prey'mbs; M. Bizjak, v: Sedemdeset let biblioteke SAZU, 2008, 134). Romanska ladja, prvotno s polkrožno apsido, izpričano v viz. 1654 (Zadnikar), barokizirana.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(17) *sv. Vida* v Želimlju (Schelein, 1300 30/8; AH II, 245) (Valv. 1689: bey Hammerstill). V 17. stol. ustanova gospodov Engelshauserjev (Engelshaus). Nov kor z. ok. 1660 (viz. 1668). Sed. c. z. 1884–1886 po načrtih Franca Faleschini, posv. 1889 7/6. – Lok. 1787, ž. ust. 1897.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(18) *sv. Petra* na Vrhu nad Želimljem (Perg, 1463; urb. Turjak). Še enoladijska gotska c. s kratkim križnorebrasto obokanim korom, s freskami iz ok. 1460. Zvonik ok. 1662 (viz. 1668).

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(19) *sv. Marjete* na Golem (Gol, 1363 10/12; MMVK 1900, 13, 62). Sed. c. z. na zač. 19. stol. (1820), posv. 1821. – Lok. 1787, ž. ust. 1877.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(20) *Materē božje (Marijinega rojstva, zdaj Kraljice miru)* na Kureščku (Zapotok; Zapotoch, 1335 24/3; Biz./Preinf. I št. 55). Po popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 125/1/8a) tu kurat. 1783/I beneficium simplex. Romarska, sed. c. baročna, posv. 1771 9/6 (viz. 1771), po drugi svetovni vojni opustela in propadla, 1991 obnovljena in 1992 posv.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1771, 1783)

(21) *sv. Nikolaja* na Visokem (Wissoch, 1262; UBKr II/311). Gotska enoladijska s kratkim križnorebrasto obokanim korom, s freskami Janeza Ljubljanskega, dat. 1443.

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(22) *sv. Lovrenca* na Jezeru (See, 1385 30/6; Biz./Preinf. I št. 238). V jedru romanska (Zadnikar), barokizirana. Kor ob viz. 1668 nov. (Marolt.)

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(23) *sv. Ane* nad Jezerom (Valv. 1689: auf dem Berge oberhalb Podpetz). Ob viz. 1631 v predelavi, vendar še ne dograjena (noviter restaurata, et nec dum totaliter aedificata), dokončana ok. 1654, s tremi olt., posv. po škofu Mihaelu Khumbergu (viz. 1654; tu tudi om. chorus quasi novus). (Marolt.)

(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(24) *sv. Tomaža* na Planinici (Alb, 1321 17/9; ARS), om. 1368 1/5 (auf der Alben pey sand Thomas cze nachst pey der Iger pfarr; GZL VII/38) (v virih: »na Planini«). Še srednjeveška, s polkrožno romansko apsido (Zadnikar, 231ss). 1942 z vasjo požgana. 1987–1989 obnovljena.

(Marolt.)
(1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *Sv. Duha* na pokopališču pri ž. c. na Igu; verjetno kostnica. Se om. samo v viz. 1631. (1631)

(2) *sv. Katarine* v gradu Turn pri Igu. Profanirana 1606 po protestantih (NšAL/ŠAL, nekdanj fasc. 11/17). Consign. 1783/I tu navaja beneficij (kot c. sv. Katarine v ž. Ig). V škofijskih shematizmih 19. stol. se ne om. več. (1783/I)

(3) *Sv. Križa* (Šilc, 312; CC 1892: SS. Salvatoris crucifixi) v gradu Zonek (Ženek; Sonnegg) na Igu, na novo z. 1696–1699 po Janeza Erazmu Engelshausu. 1731 27/2 papež Klemen XII. odobri grofu Janezu Sigmundu Engelshausu v njegovi kapeli (oratoriju) obhajanje dnevne maše (NšAL/ŠAL, fasc. 35/9). Grad 1944 požgan, po vojni obnovljen in v njem nameščena ženska kaznilnica, podatkov o kapeli ni.

LI. ŽUPNIJA MARIJINEGA ROJSTVA V POLHOVEM GRADCU

1. Belo, Butajnova, Briše, Črni Vrh, Dvor, Horjul, Koreno, Ljubgojna, Planina, Podolnica, [Podreber], Praproče, Ravnik, Samotorica, Setnica, Setnik, Sv. Lovrenc, Vrzenec, Vrh, Zaklanc, Zameja; *vikariat Šentjošt*: Breg, Smrečje, Šentjošt (nad Horjulom).

2. Pilchgrez, 1261 17/6 (UBKr II/236).

3. C. om. posredno z vikariatom (?) v des. seznamu 1296, 1309 2/11 z Marijinim olt. oz. s kapelanijo pri njem (ARS). Leta 1325 1/2 prejela odpustke s strani Kancijana, emonskega (novigrajskega) škofa in gen. vikarja ogl. patriarha (ecclesia Sancte Marie virginis in pilchgrez filialis et annexa plebi sancti Viti prope Laybacum; NšAL); med prazniki na prvem mestu Marijino rojstvo. 1457 18/11 Fortunat, škof v Sarsini in gen. vikar, blagoslovi in rekoncilira c. »sub vocabulo beatissime Virginis Marie sub castro Pilimgrec« ter podelitev odpustkov (NšAL). 1526 z bratovščino Sv. Rešnjega telesa. Po opisu položaja krstnega kamna v viz. 1631 (ad columnam penultimam ecclesiae) in 1652 (KAL, fasc. 23/8: in medio ecclesiae ad ultimam columnam situm) je bila večladijska in tudi v celoti obokana (viz. 1652, kot spredaj). Deli gotske zgradbe iz zač. 16. stol.(?) uporabljeni v novi baročni zgradbi iz 1728–1736, posv. 1744. (Marolt.) – V urbarju stolnega kapitlja iz leta 1491 (KAL, urbarji 1, str. 212) s sopatrocinijem sv. Petra (S. Marie seu S. Petri) (po poznejšem vizitacijskem gradivu olt. sv. Petra v c. sicer ni).

4. Prvotno morda plemiška kapela, zatem župnijski vik. v mejah ž. v Šentvidu nad Ljubljano, prvič om. v des. seznamu 1296 samo s krajem (Pilchgrez), 1330 10/8 (ARS) z vikarjem. Da je ž. prvotno sodila pod šentviško ž., je razvidno iz listine 1325 1/2 (kot zgoraj), dalje iz omembe v 1346 12/5 (HHStAW); tako tudi 1403 29/7: vicarius in Pilchgracz plebis sancti Viti oz. filialis ecclesie sancti Viti prope Laybacum (Otošec št. 1435). 1401 23/3 in 24/4 om. kot fara (pilchgracz pharr, Pilchgracz pfarr; GZL II/42, VII/55). Leta 1461 z matično ž. prišla v okvir ljublj. škofije kot menzalna posest ljublj. stolnega kapitlja. Kdaj je bil vik. povzdignjen v ž., ni izpričano.

5. Glede na to, da je 1403 29/7 (kot zgoraj) patriarh podelil vik. na prošnjo arhidiakona Kranjske in Marke, prvotno morda plemiška ustanova (polhograjske graščine), ki pa je morala (vsekakor pred letom 1461) pripasti šentviškemu župniku. Po 1461 v patronatu ljublj. stolnega kapitlja (po Valv. 1689 pleno iure).

Lit.: M. Marolt, Dekanija Vrhnika: Topografski opis, 1929.

6. Podružnice:

(1) *sv. Elizabete* na Podrebri (Pristava), om. 1436 (celjski fevdi). Posv. 1499 18/8 s 4 oltarji po vizitatorju ogl. patriarha škofu Sebastijanu Nascimbeniju z dovoljenjem ljublj. škofa (ŽA Polhov Gradec, om. tudi v viz. 1668); gotski kor z zvezdastim obokom (druga pol. 15. stol., Komelj). Ladja sredi 19. stol. prez., na zunanjščini freska iz ok. 1520.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Uršule* na Setnici (Saetnicz, 1374 1/12; HHStAW[?], sicer pa 1449; urb. Polhov Gradec). Barokizirana sredi 18. stol.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(3) *sv. Jedrti* na Selu nad Polhovim Gradcem (Czel, 1328 14/9; ARS). Om. v desetinskem seznamu ž. Polhov Gradec leta 1497 (in montibus circa S. Gertrudem; KAL, urb. 1). 1756 prezid.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(4) *sv. Nikolaja* v Dvoru pri Polhovem Gradcu (Altenhof, 1303 12/3; ARS), om. 1453 3/11 (zum Höfflein bey sannd Nikla; GZL VI/3). Sed. c. baročna iz 1773.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(5) *sv. Petra* v Dvoru pri Polhovem Gradcu. Z. 1525–1543 (v uporabi že 1526, »zu der Neustift«) kot troladijska dvoranska c. z ravnim stropom (dat. 1577), z. po posestnikih polhograjske graščine, posv. šele 1613 2/7 po škofu Tomažu Hrenu (viz. 1668). Nad portalom (1543, s podpisom Gregorius Ruckenstain) grb plemiške družine Thurn. Romarska (Kemperl, Romanja, 167ss).⁵²

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(6) *sv. Mohorja in Fortunata* na Korenu nad Horjulom (v Zemljevidu 2, sekc. 189, C1, pač po pomoti *sv. Janeza*). Posv. 1389 8/5 po škofu Lovrencu, gen. vikarju ogl. patriarha (ŽA Polhov Gradec). Gotski mrežasto obokan kor z zač. 16. stol. (Komelj), še romanska ladja (Zadnikar) barokizirana sredi 18. stol. Freske »furlanske smeri« iz časa posv. c. ok. 1390.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Urha* v Zaklancu (Zachlantz, 1344 6/12; ARS). Viz. 1624 (KAL, fasc. 43/9) in 1631: zgorela, »denuo restaurata, et nec dum consecrata«, posv. 1637 19/6 po ljubljanskem škofu Rajnaldju Scarlichiju (viz. 1668; ZZ, 852). Sed. baročna c. z. 1754 (ZZ, 852), posv. po škofu Karlu Herbersteinu 1772 15/6.

(1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(8) *sv. Marjete* v Horjulu (Kriawl, 1410 23/2; ARS). V jedru še gotska, predelana 1678, po drugi predelavi posv. 1744 20/5 po ljubljanskem škofu Ernestu Amadeju Attemsju (ZZ, 852). Razširjena (stranski kapeli 1858) in posv. 1862 6/6 (ZZ, 786s). – 1733 26/4 ust. kuratni beneficij. – Lok. 1787 ust. na Vrzdencu, 1789 prenesena v Horjul. Ž. ust. 1789 25/9. (J. Kržišnik, ZZ, 699–854; Marolt.)

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(9) *sv. Mihaela* v Samotorici (Zamaturnicz, 1340 4/11; DOZA). V jedru še gotska, ok. 1720 barokizirana (letnica 1722 na zunanjščini prezbiterija, 1724 na kropilniku v žagradu; ZZ, 804).

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(10) *sv. Jošta* v Šentjoštu nad Horjulom (1631: ibidem, tj. v Samotorici), om. 1401 23/3 (zu sand Jost in pilchgraczer pharr; GZL II/42, podobno 1401 24/4; GZL VII/55). Srednjeveška ladja (freske) predelana po sredini 18. stol., posv. 1744 21/5; gotski zvezdasto obokan kor. (Marolt.) Dokumentirani obstoj kostnice (gl. spodaj) kaže, da je bila v srednjem veku oskrbovana. – V i k a r i a t (oz. subvikariat glede na to, da je pri ž. rezidiral vikar) ust. 1681 13/8, om. v viz. 1685 in v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 119). – Ž. ust. 1863.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1783)

⁵² Cerkev sv. Lenarta »in sand Veyter phar«, pri kateri naj bi leta 1469 (1469 17/4; ARS) stal tako imenovani Baumgartnerjev dvor, domnevno v Dvoru pri Polhovem Gradcu (Smole, Graščine, 72; Gradovi I/3, 16), je v resnici cerkev sv. Lenarta v Pungartu v ž. Šentvid pri Stični (M. Kos, GHTS, 493).

(11) *sv. Janeza Evangelista* v Šentjoštu nad Horjulom, sprva lesena, postavljena v začetku 17. stol. za potrebe romarjev iz bližine in od daleč (gl. KAL, fasc. 144/8) in takšna om. v viz. 1631, 1644 prošnja soseske za zidavo nove c., ker stara ni bila posv. in je bilo v njej maševanje prepovedano (KAL, fasc. 144/8). Z. 1664 (letnica na portalu, leta 1665 pripravljena z olt. za posvetitev; KAL, fasc. 22; po viz. 1668: 1667, še neposv.), predelana posv. 1744 1/5. Zdaj ž. c. V Consign. 1783 ni om.

(1631, 1668, 1689)

(12) *sv. Urha* (pozneje *Marijinega vnebovzjetja*) v Smrečju. Po viz. 1631 Materi božji posv. stranski olt. Tudi Valv. 1689 govori o zmoti, da naj bi bila c. posv. Materi božji. Marijin patrocinij izpričan v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 119). Romanska ladja, podaljšana 1673 (Zadnikar), z barokiziranim gotskim korom.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(13) *sv. Andreja* na Planini nad Horjulom (Alben, 1498; urb. Polhov Gradec). Sed. c. z. 1659 (prošnja soseske za gradnjo novega prezbitarija 1657 5/6, odobrena 1657 9/6; KAL, fasc. 144/11; letnica 1659 na str. portalu, leta 1665 pripravljena za posvetitev: Tota de novo reedificata consecranda est ecclesia; KAL, fasc. 22; po viz. 1668 povsem prez.), pozneje posv. 1772 12/7.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(14) *sv. Lenarta* v Črnem Vrhu (Swarzenek, 1303 12/3; AH II, 262), om. 1498 (urb. Polhov Gradec). Posv. str. oltarjev sv. Jedrti in sv. Hieronima 1499 20/8 (viz. 1668), 1758 z. nova c. (matr. 1758). Prez. 1898–1990 (po načrtih Morica Kirchschragerja) in posv. 1900 15/7. – Ž. ust. 1789.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(15) *sv. Lovrenca* na Gori nad Polhovim Gradcem. Gotski zvezdasti obok v koru dat. 1517 (Komelj), 1547 1/10 posv. c. in treh oltarjev po škofu Urbanu Tekstorju (viz. 1668; prepis listine iz 1636 v ŽA Polhov Gradec, z napačno letnico 1527).

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(16) *sv. Jurija* na Prapročah (Praprotischcz, 1303 12/3; AH II, 262), om. 1327 4/7 (ARS). Srednjeveška ladja z ravnim stropom, zvezdasto-mrežasto obokan kor v gotski tradiciji, dat. 1635 (Komelj).

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(17) *sv. Martina* na Setniku. Nova c. posv. s tremi oltarji 1547 30/9 po škofu Urbanu Tekstorju (viz. 1668). Gotski kor z zvezdastim obokom (po Komelju iz ok. 1520) iz časa posvetitve. Ostanke fresk.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(18) *sv. Treh kraljev* na Brišah pri Polhovem Gradcu (Grisch, 1410 23/2; ARS). Barokizirana 1767.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(19) *sv. Kancijana* na Vrzdencu (Schoenbrun, 1309 25/5; GZL I/18). Še romanska ladja (Zadnikar; s freskami iz prve pol. 14. stol. in ok. 1420) in gotski križnorebrasto obokan kor iz prve pol. 15. stol. (Komelj), poslikan v zač. 16. stol. Po viz. 1668 naj bi bil tu nekoč duhovnik, ki naj bi se po požaru vasi preselil v Polhov Gradec. Obstoj (romanske) kostnice pri c. (gl. spodaj) in stenskega tabernaklja v koru (om. 1668, ko se naj odstrani) govorita za to, da je bila c. v srednjem veku oskrbovana (vik.?), čeravno zgodovinskih podatkov o tem ni. Prošnje soseske v letih 1653 in 1657 za nastavitev duhovnika (kurata), ki ga bi bila pripravljena sama vzdrževati, niso rodile uspeha (KAL, fasc. 144/10). 1733 26/4 ust. kuratni beneficij, 1787 lok., 1789 beneficij prenesen v Horjul (ZZ, 739ss, 844ss).

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

(20) *sv. Ane* v Butajnovi (Wittayn, 1303 12/3; AH II, 262). Nova c. posv. 1547 9/9 (viz. 1668, om. tudi v župnijski kroniki Šentjošt), barokizirana ok. 1750.

(1526, 1589, 1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri ž. c. v Polhovem Gradcu. Kostnica. Od 1631 pod interdiktom, obnovljena, z dovoljenjem za maševanje na portatilu (viz. 1665). Ker se 1685 (viz. 1684) v zakristiji ž. c. že omenja olt. sv. Mihaela, a neposv., ki so ga semkaj morali prenesti iz kostnice, je bila medtem profanirana. V viz. 1668 ni om. Je ni več.

(1631, 1665)

(2) *sv. Mihaela* na pokopališču pri c. sv. Jošta v Šentjoštu. Kostnica. V poznejših vizitacijah se ne omenja. Je ni več.

(1631)

(3) *sv. Mihaela* pri c. sv. Kancijana v Vrzdencu. Kostnica (1631: rotunda). Ob viz. 1668 olt. profaniran, stavba rabi za osilegij. Je ni več. (Zadnikar, 485.)

(1631, 1668)

(4) *sv. Jožefa* v graščini Polhov Gradec. V zgradbi, prez. v 17. stol., s štukaturami poznega 17. stol.

(1689)

LII. ŽUPNIJA SV. PAVLA NA VRHNIKI

1. Bevke, Bistra, Blatna Brezovica, [Breg (del današnje Vrhniko)], [Hrib (del današnje Vrhniko)], Lesno Brdo, Ligojna Velika in Mala, Podlipa, Sinja Gorica, Stara Vrhnika, [Vas (del današnje Vrhniko)], Verd, Zaplana, Žažar; *vikariat Logatec*: [Blekova vas], [Brod], Cerkovska vas, Čevica, Dolnji Logatec, Gorenja vas, [Gornji Logatec], Kalce, Novi Svet (del), Žibrše (del); *vikariat Hotedršica*: Novi Svet (del), Ravnik, Sleme, Žibrše (del); *vikariat Godovič*: [samo Godovič]; *vikariat Rovte*: Medvedje Brdo, Petkovec, [Praprotno Brdo], Rovte.

2. de superiori Laybaco, 1300 20/6 (AH II, 245), Oberlaybach, 1308 21/12 (FRA II 35, št. 477; GZL I/16).

3. C. om. prvič posredno z vikarjem 1318 1/2 (vicari dacz sand Paulus; ARS) in 1319 7/3 (vicarius de sancto Paulo, de superiori Laybaco; GZL VII/17). Prvotno pač romanska se je umaknila neki gotski stavbi z zač. 15. stol. (?). Leta 1628 je škof Tomaž Hren položil temeljni kamen nove c. (Lavrič, Hren, 162; župnikova prošnja 1627 29/4; NŠAL/ŠAL, fasc. 23/2), ki je bila ob viz. 1631 (27/7) že zgrajena, a še ne posv. (de novo extracta, nec dum consecrata), zatem posv. Ta podrtja 1850–1851 in z. nova (Matej Medved po načrtih Josefa Schöbla), posv. 1852 17/10. – V popisu 1526 om. dotirani oltarji sv. Mihaela (kostnica zunaj c.), sv. Andreja, Matere božje, sv. Katarine in sv. Hieronima.

4. Vikariatna ž., izločena iz šentpeterske pražupnije po 1296 (v des. seznamu 1296 se še ne navaja), om. 1318 1/2 z vikarjem (kot zgoraj), večni vik. (ewig vicary) om. 1408 19/11 (ARS). Ni zanemariti možnosti, da gre tu za vik., ki je bil prvotno v Logatcu in semkaj prenesen ok. 1300, saj se tam po tem letu ne om. več (gl. tam). 1461 z matično ž. dodeljena novo ust. ljublj. škofiji ter inkorporirana škofovi menzi.

5. Vik. in vikariatna ž. v patronatu matične ž. sv. Petra pri Ljubljani. Po 1461 pleno iure ljublj. škofa.

Lit.: M. Marolt, Dekanija Vrhniko: Topografski opis, 1929; za občino Logatec: Top. Logatec.

6. Podružnice:

(1) *sv. Lenarta* na Bregu v Vrhniko, om. 1444 (Oberlaybach am Rain [...] sannd Lienharts cappeln; avstr. fevdi; GZL VI/1) (Valv. 1689: zu Ober-Laybach hart bey den Strassen). Sed. c. baročna (sredina 18. stol., načrt se pripisuje Candidu Zulianiju; Šumi/Sapač, 102, 269). (1526, 1631, 1654, 1661, 1668, 1689, 1783)

(2) *Sv. Trojice* nad Vrhniko (1668: in Koshaze, Valv. 1689: nakoshazi). Romarska. Z. na podlagi volila iz 1642 21/6 (NšAL/ŠAL, fasc. 23/2); prošnja za dovoljenje gradnje sta pri škofu Otonu Buchheimu vložila ključarja pri ž. c. Hieronim Murecker in Jurij Khunstl, na mestu, kjer naj bi se leta 1640 zgodil čudež (zaslišanje dveh kmetov 1640 5/7; NšAL/ŠAL, prav tam). Zemljišče za gradnjo je podaril knez Janez Anton Eggenberg, ki je pripeljal tudi arhitekta in obljubil nadaljnjo pomoč. 1649 s.d. prošnja srenje za posv. dveh oltarjev (NšAL/ŠAL, prav tam). Leta 1654 je bila c. končana, vendar še ne posv., ravno tako ne 1665 (non est consecrata propter dotem non dum factam; KAL, fasc. 22/19) in ob viz. 1668 (oltarji neposvečeni, c. še ni posvečena zaradi nerealizirane dotacije). Olt. sv. Štefana z istoimensko bratovščino prejel odpustke 1667 18/5 (KAL, fasc. 133/22). Bratovščina sv. Štefana om. še v 1783/III. Nad odprtino v timpanonu fasade letnica 1677 (dvig strehe?). Posv. 1693. (Marolt.; M. Kemperl, ZUZ 2007, 125ss.)

(1654, 1661, 1668, 1689, 1783)

(3) *sv. Lenarta* v Stari Vrhniki (Oberndorf, 1444, kot zgoraj). Barokizirana (sr. 18. stol.) (1526, 1631, 1668, 1689)

(4) *sv. Antona op.* na Verdu (Werde, 1260 1/11; UBKr II/272). C. je posvetil škof Martin Pičenski leta 1452 9/8 (KAL, fasc. 22/4a; viz. 1654). V jedru iz časa posvetitve (freska na zunanjsčini ladje iz kroga Janeza Ljubljanskega, sredina 15. stol., propadla), barokizirana. (1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(5) *sv. Jurija* v Veliki Ligojni (Luckossel, 1309 9/2; GZL I/17) (1668: v »Spodnji Ligojni«). Barokizirana.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(6) *sv. Lenarta* v Mali Ligojni (Luckossel, kot zgoraj). Po MMC, 739, z. 1567, ob viz. 1668 kor prenovljen. Barokizirana.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(7) *sv. Joba* v Sinji Gorici (nekdanj Svinja gorica) (Sweinpuhel, 1414 8/7; GZL II/56, 64). Prenovljena v 19. stol. (1821).

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(8) *Marijinega vnebovzetja* (Valv. 1689: *Brezmadežnega spočetja*) na Lesnem Brdu (Nales-sin weirda, 1444; avstr. fevdi; GZL VI/1). Prva(?) c. naj bi bila v celoti posv. 1407 po kninskem škofu Petru, gen. vikarju ogl. patriarha, stranska oltarja 1415 7/5 po gen. vikarju Eberhardu, škofu tifliškem (oboje viz. 1654). Prezbitarij naslednje zgradbe z. 1542 (tako datirana sekundarno shranjena sklepnika; F. Stelè, ZUZ V, 182), rekondiliacija c. in oltarja 1548 17/10 po škofu Urbanu Tekstorju (viz. 1654). Sedanja c. baročna s starejšim zvonikom (1641?), bližina Candi-da Zulianija (Marolt; Šumi/Sapač, 269).

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(9) *sv. Urha* (1526 in 1631: *sv. Urha in sv. Martina*) v Zaplani (1526: zu der Alben; 1631, 1668: in Planina, 1654 in Valv. 1689: Sa planino). Ob koncu 19. stol. z. nova, posv. 1897 12/9. – Lok. 1787, ž. ust. 1876.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(10) *sv. Brikcija* (1783: *sv. Primoža*) v Podlipi. Sed. c. z. 1803 (1802 prošnja za popravilo in razširitev c.; Maček, Sklad, 390). – Lok. 1782, ž. ust. 1875.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(11) *sv. Ane* v Žažarju (Säser, 1350 18/5; HHStAW). Gotski zvezdasto obokani kor iz prve pol. 16. stol. Dva olt. posv. leta 1621 po vizitatorju Sikstu Carcanu. Ladja predelana. (1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(12) *sv. Jakoba st.* v Blatni Brezovici (Bresawitz, 1496; viced. urbar). Prezbitarij z. ok. 1650, glavni in stranski olt. (sv. Filipa in Jakoba) posv. 1652 25/7 (viz. 1654 in 1668). Ladja v osnovi gotska, povišana in predelana.

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(13) *sv. Nikolaja* na Korenu (Kureno) (Stara Vrhnika). Srednjeveška c. predelana sredi 16. stol. (lesen strop v ladji, podprt z dvema podpornikoma, opis v viz. 1654), s sočasno poslikavo

ladje (Marolt).

(1526, 1631, 1654, 1668, 1689, 1783)

(14) *Sv. Križa* v Bevkah (Bewkch in dem Mos, 1391 17/9; NšAL). Po požaru naj bi jo ponovno posvetil škof Scarlicchi, glavni olt. posv. 1452 25/7 (viz. 1668). Podelitev odpustkov 1665 (KAL, fasc. 56/18; takrat navedena kot c. Sv. Duha). Sedanja c. 18. stol. (Marolt).

– Ž. ust. 1993.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(15) *sv. Jožefa* v Bistri, z. ok. 1660 (pismo z dne 1661 11/12; KAL, fasc. 21/18). V samostanskem kompleksu in njegovi jurisdikciji (gl. spodaj).

(16) *Materi božje (Rožnovenskem Materi božje)* v Gornjem Logatcu. **V i k a r i a t**. Vik. v Logatcu se om. že v papeškem des. seznamu 1296 (vicaria in Logatç), in nedvomno gre za staro cerkveno postojanko v sedanjem Gornjem Logatcu na lokaciji z značilnim toponimom Cerkovska vas. Ker se o tem vik. v poznejšem srednjeveškem gradivu nič ne ve, so ga bržkone kmalu zatem, ok. 1300, preselili na Vrhniko (tam om. 1318). Ok. 1649 (prim. fasijo o vikarjevih dohodkih iz tega leta; NšAL/ŠAL, fasc. 23/10) ust. vikariat. V viz. vrhniške župnije 1654 logaških podružnic ni več; 1661 izpričan vikar (NšAL/ŠAL, fasc. 20/4), v viz. 1668 c. kot oskrbovana (eccl. pro nunc curata B. M. Virginis in Zerkouska vass), v viz. 1684 tu om. subvikariat, v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 116/14, 15) vik., tako tudi po Consign. 1783. C., posv. Materi božji rožnega venca, je bila v srednjem veku in verjetno do sredine 17. stoletja c. Marijinega vnebovzetja (v viz. 1631 je med obveznimi mašami na prvem mestu navedeno Marijino vnebovzetje, drugih Marijinih maš ni bilo; po Valv. 1689 in matrikuli 1693 se je dedikacija c. praznovala na dan Marijinega vnebovzetja). 1783/III: Materi božje rožnega venca. Sed. c. z. 1753–1755, domnevno po načrtih Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 102, 269), zunaj povečana 1904. – Ž. ust. 1862.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1684, 1783)

(17) *sv. Nikolaja* v Dolnjem Logatcu (1689: zu Unter-Sagoriz). 1657 zgr. v celoti nov kor (viz. 1668). Sed. c. z. 1795–1800, posv. 1803. – Ž. ust. 1910. (V Consign. 1783 je ni.)

(1526, 1631, 1668, 1689)

(18) *Sv. Trojice* (prvotno pač *sv. Nedelje*; 1526: *sv. Dominika*, po Valv. 1689 *Sv. Trojice*, a naj bi jo imenovali tudi *sv. Nedelje*; 1783 *sv. Jožefa*, zdaj *sv. Družine*) v Čevicah (Ševice; zdaj Dolnji Logatec) (viz. 1631: in eodem loco, tj. v Dolnjem Logatcu). Popis 1526: Sand Dominicus daselbst (v Dolnjem Logatcu), pač napačno za Dominica (prim. tudi Top. Logatec, 149). Barokizirana.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(19) *Sv. Križa* na Taboru v Gornjem Logatcu (Blekova vas). 1765 temeljito predelana, mor-da s sodelovanjem Candida Zulianija (Marolt; Šumi/Sapač 270; Top. Logatec).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(20) *sv. Janeza in Pavla muč.* (kasneje *sv. Janeza Evangelista*) v Gorenji vasi pod Režišami (Obnerndorff, 1496, viced. urbar) (1783: v Gornjem Logatcu). V jedru gotska, s freskami iz sredine 15. stol. (Mojster bohinjkega prezbiterja), barokizirana.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(21) *sv. Barbare* na Ravniku pri Hotedršici (Rawnikh, 1496; viced. urbar). Ladja z bočnima kapelama iz osemdesetih let 17. stol., c. barokizirana v zgodnjem 18. stol. (Top. Logatec).

(1526, 1631, 1661, 1689, 1783)

(22) *sv. Janeza Krstnika* v Hotedršici (Kathedresicz, 1421/1422; vicedomski obračuni; GZL IX/61). Ob viz. 1668 nov kor. 1869 c. podrta in z. nova, posv. 1873 3/9. **V i k a r i a t** ust. 1746 30/1 (Maček, Ustanove, 523), om. tudi v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 116/12, 14), v Consign. 1782 tu podružnica vrhniške ž. – Ž. po CS ust. 1834 (1873 ?; 1862?).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(23) *sv. Urbana* v Godoviču (neun mautt zu Godawitz, 1450 29/6; GZL III/60) (1526: an der Newstrassen). Po CS c. z. 1656 (po viz. 1668 prezbiterij visok in svetel, očitno nov). **V i k a r i a t**, ust. 1724 10/4 kot kuracija, om. v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 116/13, 14) kot vik., vendar v Consign. 1783 tu nastopa le podružnica vrhniške ž. Po 1789 v goriški

nadžkofiji (zdaj v koprski škofiji). – Ž. ust. 1863.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(24) *sv. Katarine* na Medvedjem Brdu, om. 1496 (S. Kathrein, brez navedbe kraja; viced. urbar). Po loškem urbarju 1501 (Blaznik, Urb., 362) in viz. gorenjskega arhidiakona 1704 v ž. Žiri (!; gl. tam). V osnovi srednjeveška (ostanki fresk iz začetka 15. stol.). Prez. posv. 1663 28/8 (viz. 1668), 1684 nov prezbiterij (Top. Logatec). Po 1789 v goriški nadškofiji (zdaj v koprski škofiji).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(25) *sv. Mihaela* v Rovtah pri Hlevnem Vrhu (Kleneburg, 1421/1422; vicedomski obračuni; GZL IX/61) (1526: in Grewt zu Clemburg, 1631: in montibus). Z. 1659–1660, posv. 1662 21/5 (viz. 1668, prim. tudi vlogo 1661 11/12; KAL, fasc. 21/18), predelana 1733–1734, vnovič posv. 1743 13/8 (napisna plošča). *V i k a r i a t*, ust. 1694 2/7 (ŽA Rovte; MMC), om. v popisu prebivalstva 1754 (KAL, fasc. 116/11, 14), tudi v Consign. 1783 (in ne šele tedaj ust.). – Ž. ust. 1862.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(26) *sv. Nikolaja* na Praprotnem Brdu. V jedru iz sredine 15. stol. (ostanki fresk), barokizirana sredi 18. stol.

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

(27) *sv. Hieronima* na Petkovcu (Valv. 1689: zu Podpezh). Barokizirana 1721 (?; letnica nad zvonico).

(1526, 1631, 1668, 1689, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela*, pač kostnica na pokopališču pri ž. c. na Vrhniki, om. posredno v popisu 1526 z olt. v ž. c., v viz. zapisniku župnij škofa Tomaža Hrena iz leta 1624/1625 (KAL, fasc. 43/9) in v viz. 1631.

(1526, 1631)

8. Redovne hiše:

(1) samostan kartuzijanov s c. *Matere božje in sv. Janeza Krstnika* v Bistri. Imenovan po bližnji vasi Borovnici (Frovnc, Vronitz, Wreuniz itd.) ali dolini »vallis iocunda«, »vallis iocosa«, »Freudentall« (vallis iocunda in Vronitz, in loco qui Vrownitz dicitur iuxta originem fontis et aque Vovhstritz vulgariter appellatur, 1260 1/11; monasterium sancte Marie valis iocose, 1307 28/11, cod. trad. Bistra; monasterium sancti Iohannis Vallis iocosae apud Vranicium, 1313 11/7, cod. trad. Bistra itd.). Naselitev menihov ok. 1255 po posredovanju vojvode Bernarda Spanheimskega, samostan zgrajen ok. 1257, ko je bil sprejet v varstvo papeža Aleksandra IV. (1257 13/3 in 1257 4/4; UBKr II/239 in 240). Formalno ust. po vojvodu Ulriku III. Spanheimskem 1260 1/11 (UBKr II/272). Kot je bilo pri kartuzijanih običajno, je prvotni samostan pomenil le osnovno jedro, ki so ga pozneje dopolnjevali z nadaljnjimi posameznimi celicami glede na razpoložljiva sredstva in volila. – Ni znano, kdaj naj bi bila posv. prvotna samostanska c. (poznoromanska enoladijska obokana zgradba), v 15. stol. (po požaru 1382 in po posv. obnovljenih samostanskih poslopij in pokopališča 1402 9/6) postopoma gotizirana (zahodna empora, z. po volilu Friderika Celjskega, izpričana 1426 24/8, gotizirana c. posv. z dvema olt. na empori 1483 8/6 po škofu Žigi Lambergu; ARS), ponovno posv. 1628 29/4 po škofu Tomažu Hrenu (Lavrič, Hren), povečana v troladijsko verjetno pod priorjem Ludovikom Cirianijem (1652–1669). Samostan opuščen z odlokom Jožefa II. 1782 29/1, c. 1808 porušena. – 1483 8/6 (kot zgoraj) posv. oltarja na empori (1) *sv. Katarine* na desni in (2) *sv. Jurija* na levi. – Križni hodnik (delno še stoji) obokan po volilu škofa Martina Pičenskega 1449. – *K a p e l e i n o l t a r j i* v samostanu: (1) olt. v kapiteljski dvorani, posv. 1452 po škofu Martinu Pičenskem; (2) kapela *sv. Jožefa* (gl. zgoraj med podružnicami), z. in posv. že po pičenskem škofu 1497, obnovljena in ponovno posv. po škofu Tomažu Hrenu 29/4 1628 (Lavrič, Hren), ponovno z. (na istem mestu?)

ok. 1660 (prim. 1661 11/12; KAL, fasc. 21/18); v 18. stol. (če že ne ok. 1660?) prenesena v pravokotni prostor poleg glavnega vhoda fasadnega trakta, po požaru 1773 obnovljena, s freskami Antona Cebeja; (3) kapela *sv. Bruna* poleg prelatove rezidence, 1664 dovoljenje za posv. kapele z oltarjem. – Lit.: Marolt, 85ss; M. Marin, ZUZ n. v. VIII, 1970, 45ss; M. Zadnikar, Arhitektura kartuzijanov in slovenske kartuzije, Ljubljana 1972, 289ss; Mlinarič, Bistra.

LIII. ŽUPNIJA SV. VIDA V PRESERJU

1. Breg, [Brezovica (pri Borovnici), Brezovica Dolenja in Gorenja], Dol, Dražica, [Goričica pod Krimom], Kamnik, Lašče, Lešnik, [Niževce], Ohonica, Padež, Pako, Podpeč, Pekel, Pokojišče, Prevalje, Rakitna, Sabočevo, Žalostna gora.

2. C. sprva imenovana po sosednjem Kamniku pod Krimom, Stain, 1300 22/11 (AH II, 248), Presser, 1420 24/4 (ARS).

3. C. om. z župnikom v des. seznamu 1296 (plebanus S. Viti sub Laybacum), sicer pa 1351 9/4 (ecclesia S. Viti de Stain; ASU/AN, Gubertinus, fasc. 5119, nevezano; prim. Notbl. 1858, 460; IMK 1891, 3). Baročna z. do leta 1711 (domnevno Gregor Maček st.; letnica nad portalom), s poslikavo Janeza Mihaela Reinwalda (1712), posv. po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attems 1752 12/8 (Viz. 1752).⁵³ V Consign. 1783 poleg ž. c. (brez patrocinija, Presser Pfarrkirche) navedena še »filialkirche St. Veit unter der Pfarr Presser«, kar bi moglo pomeniti, da so novo ž. c. z. na drugem mestu, staro pa začasno ohranili.

4. Ž. nastala v okviru cerkniške pražupnije, om. z župnikom (plebanus) v des. seznamu 1296, ki pa je bil dejansko le večni vikar ž. v Cerknici (k temu spodaj kot tudi podatka iz let 1351 in 1375; IMK 1891, 21), in sicer za podložnike ljublj. vicedomskega urada na območju cerkniške pražupnije, ki je bilo prvotno spanheimska posest; v popisu kranjskih cerkvenih dragocenosti iz leta 1526 se vse njene takrat obstoječe podružnice navajo v mejah vicedomskega deželskega sodišča. V urbarju cerkniške ž. 1618 (ARS, AS 1074/200) »Pfarr Filial oder Vicaratspfarr«, v popisu »1667« »Vicariat oder Unterpfar«.

5. Kot župnijska ustanova v prezentaciji cerkniškega župnika in potrditvi ogl. patriarha, tako tudi ob podelitvi 1350 19/2 (Otošar št. 1130). Po inkorporaciji cerkniške ž. samostanu v Bistri, ki ni bila izvedena vse do leta 1618 oziroma 1648 (gl. tam), podelitev pleno iure bistrskega priorja; v Nomina plebanorum (konec 16. stol.; AAU, Chiese, Visite) je bil pri cerkniških vikariatih Preserje in Planina cerkniški žpk. še vedno kolator in konfirmator.

Lit.: F. M. Dolinar (ur.), Župnija Preserje skozi čas, 2011.

6. Podružnice:⁵⁴

(1) *sv. Florijana* v Kamniku pod Krimom (Stain, 1300 12/11; AH II, 248). Barokizirana. (1526, 1689, 1757, 1783)

(2) *sv. Jožefa* nad Preserjem (Valv. 1689: auf dem Berglein Mlezhnig). Enotna baročna zgradba iz 1658–1659: 1658 29/8 ogl. patriarh dovoli bistrskemu priorju Ludoviku Cirianiju postavitev temeljnega kamna »in edificationem nove ecclesie quam constituere intendit in honorem sancti Josephi in pago Presser« (EAG 2009, 87), na portalu v zvonico letnica 1659; oltarna slika dat. 1669 (Marolt). Ena od vzorčnih cerkva 17. stol. na razpotegnjenem osmerokotniku.

(1689, 1757, 1783)

⁵³ C. sv. Vida »in montibus«, ki je bila s tremi oltarji posv. 1500 10/6 (ARS) in jo je M. Kos, GHST, 599, poistovetil s c. v Preserju, je c. sv. Vida v Šentvidu pri Zavodnju, ž. Šoštanj. C. je posvetil Sebastijan (Nascimbeni), konaveljski škof (canoviensis), sicer gen. vikar ogl. patriarha, a v vlogi sufragana izvoljenega, a še ne posvečenega ljublj. škofa Ravbarja. Preserje že iz tega razloga ne pride v poštev, saj je ležalo v mejah patriarhata. Glede na patrocinije oltarjev (gl. viz. 1631; Lavrič, Vizitacije, 201) gre za c. v Šentvidu pri Zavodnju.

⁵⁴ V viz. 1752 podružnice niso našete.

(3) *sv. Helene* v »Ponikvah« (1526: zu Ponigwah, kraško polje pri Dolenji Brezovici). Ne stoji več. Om. še v tabelaričnem prikazu prihodkov in odhodkov arhidiakonats na Kranjskem v letu 1767 (Volčjak, 150) in brez patrocinijs 1788 kot zaprta (»na Polju pri Cerknici«; Maček, Ustanove, 431). Kraj zabeležen v Zemljevidu 2, sekc. 205, D1, a brez cerkve. (1526, 1757)

(4) *Žalostne Matere božje* na Žalostni gori nad Preserjem. Romarska. Enotna baročna zgrada iz leta 1727 (Marolt; načrt pripisan Giovanniju Fusconiju; Šumi/Sapač, 239), posv. po nadškofu Karlu Mihaelu Attems 1752 13/8 (Viz. 1752). 1762 tu om. vikar (ZZ, 461), sicer pa beneficium simplex (1783/I). (1752, 1757, 1783)

(5) *sv. Marjete* v Borovnici (Vronitz, 1260 1/11; UBKr II/272), om. 1351 9/4 kot podružnica »kapele« v Preserju (ecclesia sancte Margarete in Wraunicz capelle sancti Viti in Stayn subiecta; ASU/AN, Gubertinus, fasc. 5119, kot zgoraj). Sedanja c. z. 1829, posv. 1830. Ž. ust. 1862. – V i k a r i a t preserske župnije, om. v Consign. 1783, po CS ust. 1637, kar pa ne bo držalo, saj ga ne omenjata ne Valvasor ne vizitacijsko poročilo gorenjskega arhidiakona iz leta 1704, tako ga ni tudi v viz. 1757, torej so ga morali ustanoviti šele po tem letu, a pred 1783. V oskrbi tega vik. po Consign. 1783 podružnice št. 6–8. (1526, 1689, 1757, 1783)

(6) *sv. Nikolaja* na Pakem (Pach, 1300 22/11; AH II, 248). Prez. leta 1846 (letnica na portalu v zvonico). Vsaj v 17. stol. je v cerkvi na binkoštni ponedeljek zasedalo vicedomsko deželsko sodišče. (1526, 1689, 1757, 1783)

(7) *sv. Janeza Krstnika* v Zabočevu (Sabočevo) (Zobozei, 1260 1/11; UBKr II/272). Ladja v jedru srednjeveška (na severni zunanjsčini freska sv. Krištofa iz zgodnjega 14. stol.). Krstna c. cerkniške pražupnije na meji z ljublj. šentpetersko, morda prva cerkev na spanheimskem območju cerkniške ž. Barokizirana v prvi pol. 18. stol. (1526, 1689, 1757, 1783)

(8) *sv. Štefana* na Pokojišču. Z. verjetno ok. 1600 in v zač. 19. stol. predelana (Marolt). (1689, 1757, 1783)

(9) *Sv. Križa* v Rakitni (Raquitina, 1265; AH I, 110), om. 1420 24/4 (des heyligen Krewcz in der Rakitnichk; ARS) in 1425 13/11 (GZL X/50). V 17. stol. predelana (1677 letnica nad portalom), sedanja c. poznobaročna. Po CS v i k a r i a t ust. 1766, ž. ust. 1843. V Consign. 1783 izpadla. (1526, 1689, 1757)

LIV. ŽUPNIJA SV. MARJETE V PLANINI PRI RAKEKU

1. Gor. Planina, Grčarjevec (= Grčarevec), Jakovica, Laze, Liplje, Mlini, Planinska gora, Sv. Duh.

2. Kraj om. sprva kot »trg na Uncu«, 1217 (in foro meo, quod situm est apud fluvium qui dicitur Vnze; GZS V/277; M. Kos, ZČ 1985/1966, 146), Mounç in foro, 1300 20/6 (AH II, 245), de Albibus, 1321 12/9 (ARS).

3. C. om. 1361 23/2 (Sand Margreten pey der Albn; reg. knj. gor. grofov), postavljena zunaj trga v vasi Dolnja Planina (M. Kos, ZČ 1965/1966, 145ss; »vas sv. Marjete«, 1368 17/6; Biz./Preinf. I, št. 165). Kot podružnica cerkniške župnije 1476 20/4 (AAU, Acta 7, 115r–v; IMK 1891, 20). Sedanja c. baročna iz leta 1771 (zvonik 1671).

4. Vik. cerkniške ž., bržčas še iz srednjega veka, om. kot fara v popisu kranjskih dragocenosti 1526, v urbarju cerkniške župnije 1618 (ARS, AS 1074/200) kot »Fillialpfarr« oz. vik. (po CS vik. ust. 1555). Obstoj vikariata posredno izpričan tudi v Bizancijevi viz. 1581, ki ga sicer ne navaja, a tudi ne našteva njegovih podružnic v vrsti cerkniških. Viz. 1752: parochus sive vicarius. Dejansko gre le župnijski vik., ves čas podrejen Cerknici, ustanovljen za del območja

poznejšega planinskega (hasperškega) gospostva, ki je bil leta 1217 (kot zgoraj) v posesti goriškega grofa Engelberta III. (u. 1220). V popisu »1667« Vndterpfarr oder Vicariat. Samostojna ž. ust. 1848 17/5 (Dolinar)

5. Ustanova cerkniške ž., po Nomina plebanorum (konec 16. stol.; AAU, Chiese, Visite) vik. v podelitvi in potrditvi cerkniškega župnika (k temu za leto 1595 tudi IMK 1892, 81). Po letu 1618 oziroma 1648 kolator in korfimator bistrski prior. – Odvetništvo pri gradu Planina (Hasperg).

Lit.: F. M. Dolinar, M. Jenko, v: Planinska dolina: ljudje in kraji ob Unici, 2009

6. Podružnice:⁵⁵

(1) *sv. Roka* v Gornji Planini. Sedanja zgradba iz leta 1761 (1763?). (1689)

(2) *Materi božje (Marije, pribežališča grešnikov)* na Planinski gori (Valv. 1689: auf dem Berge Schingerle), po Valv. 1689 z. ok. 1657 po cerkniškem župniku Juriju Zimmermannu. Prvotna štiftarska c. z. 1583–1584, zatem dvakrat požgana po posestnikih planinske gosposčine (Kemperl, Cerkev, 59). Leta 1599 je v Videm prišla prošnja za dovoljenje podložnikom planinske graščine (Hasperg), da na nekem hribu sezidajo novo c. v čast Materi božji (1599 21/7; IMK 1892, 81) – morda gre za to cerkev, ni pa to gotovo. Arhitektura zgradbe (predvsem prezbitერიj) kaže še na 16. stoletje, letnica 1632 na stranskem, 1633 na glavnem portalu (Kemperl, ib.). (1689)

(4) *Sv. Duha* v Planini (pri Sv. Duhu; na Hribu) (Valv. 1689: auf dem Berge Leskouiz). Med jožefinskimi reformami zaprta, 1884 z. nova (Kebe, 307). Med drugo vojno (1943) požgana. V razvalinah. (1526, 1689)

(5) *sv. Marije Magdalene* »na Planinskem polju« (Valv. 1689: zu Albenfeld). Pri kamnolomu ob cesti med Planino in Logatcem, že od ok. 1769 opuščena in 1787 zaprta (Kebe, ib.), 1805 podrta (Maček, Sklad, 284). (1689)

(6) *sv. Jedrti* (po MMC, 497, 1746 posv. *sv. Luki*) v Grčarevcu, c. južno od vasi s patrocinijem *sv. Jedrti* tudi v Zemljevidu 2, sekc. 205, A1 (Sta Jedet). Nova z. 1746 z uporabo delov stare c. Od ok. 1760 opuščena in 1787 (kot c. *sv. Jedrti*) zaprta (Kebe, ib.), zatem ponovno posv. V shematizmih ljublj. škofije (Šilc; CC 1892) in zdaj *sv. Luke ev.* (1689)

(7) *sv. Mihaela* v Jakovici (Jacovizza, 1324 26/3; Bianchi, Doc. I, 635). Med 1556 in 1559 zaradi turške nevarnosti začasni sedež planinskega vikariata. Na stari osnovi z. 1556 (ohranjen prezbitერიj), ladja barokizirana (Top. Logatec). (1689)

(8) *Materi božje* v Jakovici (»v Leševju«). Romanska. Marijino c. v popisu iz leta 1526 brez kraja gre lokalizirati v Jakovico. V shematizmih ljublj. škofije navedena med kapelami.⁵⁶ (1526, 1689)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na Planinski gori (Valv. 1689: auf dem Berge Planina [...] Wiewol diese Kirche nur eine Capell ist). Baročna centralna stavba poleg Marijine c. (1689)

⁵⁵ V viz. 1752 in 1757 podružnice niso našete, v Consign. 1783 ž. izpadla v celoti.

⁵⁶ Da bi v popisu 1526 bila poleg obeh cerkva v Jakovici om. tudi neka neidentificirana c. *sv. Janeza* (Dolinar, 92; gl. tudi Top. Logatec), je pomota; navedena je le Marijina, celo Mihaelove ni (gl. tudi Koblarjevo objavo; IMK 1895, 255). C. *sv. Janeza* v Jakovici, ki naj bi jo leta 1787 zaprli (Kebe, ib., 307), je v resnici tamkajšnja Marijina kapela, kot je razvidno tudi iz poročila dekana v Starem trgu pri Ložu o zaprtih cerkva (Kebe, ib., 309).

(2) *sv. Ane* na Planinski gori poleg Marijine cerkve. Stala še leta 1787, ko so jo zaprli (Kebe, *ib.*, 308).
(1689)

(3) *sv. Antona Pad.* (Šilc, 332) na planinskem gradu (Haasberg, Hasperk, Hošperk), javna. V baročni graščini, prez. do 1722–1723 po baronu Janezu Gašperju Kobenclju, verjetno po načrtih Carla Martinuzzija (Šumi/Sapač, 53s), kapela v južnem krilu dvorca. S kaplanom (prim. popis 1788). Dvorec 1944 požgan in kljub poskusom obnove po vojni razpada.
(1757)

(4) kapela v nekdanjem Malem gradu (Kleinhäusl) pri Planini. Grad že za Valvasorja (IX, 309s) opuščen. Danes stoji le še okrogli stolp (Ravbarjev stolp) z rebrasto obokano gotško kapelo v pritličju (Gradovi III/1, 72ss). Zgodovinskih podatkov o kapeli ni.

LV. ŽUPNIJA MARIJINEGA ROJSTVA V CERKNICI

1. Begunje, Bezuljak, Bločice, [Bočkovo?], Brezje, Dobec, Dolenje Jezero, Dolenja vas, Grahovo, Ivanje selo, Kožljek, Mahnete, Martinjak, Otavice, Podslivnica, Rakek, Selščak, Slivica, [Škocjan], Topol, Unec, [Zelše], Žirovnica.

2. Circheniza (tudi Circhinitz), 1040 8/1 (ali 11/1?; GZS III/105). Položaj župnijske cerkve je v Gorenji vasi (Oberdorf, 1338 4/3; ARS).

3. C. om. brez patrocinja 1265 (AH I, 110), patrocinj izpričan prek župnije 1296 13/4 (plebs Sancte Marie de Circhinič; BCU, Giovanni de Lupico, Ms. 1471/II, 29v; Otorepec št. 176). Leta 1472 požgana od Turkov (napis v zidu cerkve). 1476 20/4 se omenja denar za novo c. (40 dukatov iz volila družine Wagen, 40 dukatov na posodo podružnične c. sv. Marjete v Planini), ki pa ga je Baltazar Wagen s Hasperka (očitno kot odvetnik cerkve) zadrževal pri sebi (AAU, Acta 7, 115r–v; IMK 1891, 20). Iz tega časa verjetno prezbiterij cerkve, medtem ko je njena po vzoru ž. c. v Kranju zasnovana triladijska dvorana končana šele ok. 1520 (Peskar).

4. Pražupnija druge pol. 10. ali začetka 11. stol., vsekakor pa preden je leta 1040 ogl. patriarh od kralja Henrika III. prejel cerkniški okoliš (1040 8/1, kot zgoraj). Tudi toponim dokazuje, da je c. takrat tu že stala. Ž. om. kot ecclesia 1265 (kot zgoraj), z župnikom (plebanus) 1274 25/5 (MMVK 1900, 44), nastopa tudi v des. seznamu 1296 z Vipavo in Ložem med župnijami »na Krasu«. Ogl. patriarh Ludovik della Torre (1359–1369) je ž. utelesil kartuzijanskemu samostanu v Bistri, vendar je inkorporacija znana šele iz ponovne inkorporacije po papežu Bonifaciju IX. 1395 22/3 (MHVK 1854, 92). Kljub temu zaradi različnih razlogov inkorporacija ni bila izvedena in je ž. podelil samostanu šele cesar Ferdinand II. leta 1618 (Mlinarič, Bistra, 464–465, 452ss).

5. Patriarhatska ustanova in takšna pleno iure ogl. patriarha, izpričano ob podelitvi 1318 28/7 oz. (zaradi spora med patriarhovim ščitencem Tadejem de Palude iz Milana in protikandidatom) 1319 5/3 (IMK 1891, 4, 37; Zenarola Pastore, 106; k sporu, ki se je vlekel do leta 1333, gl. Eusebius da Romagnano, BCU, Ms. 1473/I, 13v in dalje). Po inkorporaciji župnije bistrskim kartuzijanom za Ludovika della Torre oz. Bonifacija IX. bi moral imeti prezentacijo bistrski prior, potrditev ogl. patriarh, vendar za srednji vek gradiva ni (ob podelitvi 1489 23/6; AAU, Acta 13, 499, prezentacija ni omenjena). 1497 28/2 (IMK 1893, 106s) in 1499 27/5 (AAU, Acta 24, 214v–215r) je na ž. patriarhu prezentiral kralj Maksimilijan I., v prvem primeru svojega tajnika Petra Bonoma. Tudi v drugi pol. 16. in v prvi pol. 17. stol. v patronatu cesarja oz. deželnega vladarja (Smole VI, 393ss), v popisu 1667 pa je rečeno, da je bila ž. deželnoknežja in je bila po smrti župnika Nikolaja Mrava (1648; novomeški prošt 1630–1639, žpk. v Cerknici 1619–1648; IMK 1893, 107; L. Podlogar, Vrtec 1920, 102; Baraga, str. 21) inkorporirana kartuziji (Smole I, 235); tako je cesar Leopold I. leta 1668 14/1 ugodil bistrskemu priorju, da lahko samostan v Cerknici vzdržuje le vikarja namesto župnika, ker mu je bila ž. utelešena (Smole VI, 385). Tudi po vizitacijskem poročilu gorenjskega arhidiakona Flachenfelda iz leta 1704 (AAU, Visite) ima bistrski prior v rokah patronat in advokaturu nad ž.; Valv. 1689:

župnika prezentirajo kartuzijani v Bistri). Ž. je z vikariati sodila v gorenjski arhidiakonot, po navedbi v om. vizitaciji 1704 eksemptna od vizitacije gorenjskega arhidiakona po odloku papeža Bonifacija (!; Klemen X.) z dne 18. decembra 1674 (prim. tudi EAG 2004, 119). Od takrat dalje samostojen arhidiakonot. – Odvetništvo nad ž. cerkvijo in delom ž. s cerkvami v Bločicah, Martinjaku, Žerovnici, Slivicah in Grahovem leta 1573 pri gospostvu Lož (Smole IV, 452; v popisu kranjskih cerkvenih dragocenosti 1526 se te podružnice navajajo v loškem dežel-skem sodišču), podružnice v Uncu, Ivanjem Selu in Rakovem Škocjanu pa v planinskem (hasperškem) deželskem sodišču.

6. Podružnice:

- (1) *sv. Lenarta* v Cerknici. Nelokalizirana. Om. samo v Bizancijevem popisu. (1581)
- (2) *sv. Roka* na Kamni gorici v Cerknici, z. v času kuge 1578 (L. Podlogar, Vrtec 1920, 101). Po Valv. 1689 postavljena leta 1644, a om. že v odlokih nadvojvode Maksimilijana o cerkniški župniji iz let 1585 in 1595 (Smole VI, 385–386) kot tudi leta 1594 (AAU, Chiese; IMK 1892, 37–38: predlog župnika Antona Štefaniča, da bi pri c., kjer so v času kuge pokopavali mrlične, blagoslovili pokopališče, ker je to pri ž. c. premajhno). Po ponovnem izbruhu kuge 1644 in 1646 povečana (L. Podlogar, ib.). (1689, 1757, 1783)
- (3) *sv. Marije Magdalene* v Cerknici, zunaj kraja (viz. 1757: prope lacum; Consign. 1783: Außer Zirknitz). Ne stoji več. Naznačena v Zemljevidu 2, sekc. 212, B1, južnovzhodno na pol poti proti Martinjaku, bržčas na sedanji lokaciji Marof. (1581, 1689, 1752, 1757, 1783)
- (4) *sv. Vida* v Martinjaku (Marterspach, 1425 29/4; ARS). Sedanja c. iz leta 1621(?). (1526, 1573, 1581, 1689, 1757, 1783)
- (5) *sv. Elije* v Martinjaku (Marterspach, kot zgoraj). Ne stoji več. Om. se še v Consign. 1783, stala je južnozahodno od vasi (Zemljevid 2, sekc. 212, B2). 1787 zaprta (Kebe, 308). (1526, 1581, 1689, 1783)
- (6) *Matere božje* (v viz. 1757 *Brezmadežne Matere božje*) v Grahovem (Grochaw, 1355 22/4; ARS). Po CS z. 1671, posv. 1785. 1943 z vasjo vred požgana, 1960 ruševine odstranjene. Nova z. 1992–1993 (arh. Franc Kvaternik), posv. 2000. – Lok. 1785, ž. ust. 1871. (1526, 1573, 1581, 1689, 1757, 1783)
- (7) *sv. Nikolaja* v Slivicah (1783: v Grahovem) (Sliwicz, 1411 27/8; NšAL, GZL IX/55). 1787 zaprta, a 1794 spet v rabi (Kebe, 308). Med zadnjo vojno porušena. (1526, 1573, 1581, 1689, 1783)
- (8) *sv. Marka* v Slivicah (Sliwicz, 1411 27/8, kot zgoraj). Pač c. sv. Marka »v Grahovem« v popisu odvetništva loškega gospostva iz leta 1573. Ne stoji več. Nelokalizirana. (1526, 1573, 1581)
- (9) *sv. Primoža in Felicijana* na Bločicah (Oblacicz, 1397 10/4; NšAL), om. z bratovščino 1397 10/4 (kot spredaj; 1404 24/8, NšAL, se om. bratovščina sv. Primoža in sv. Martina). Ladja še srednjeveška (freske iz ok. 1460). (1526, 1573, 1581, 1689, 1757, 1783)
- (10) *sv. Pavla* v Žerovnici (Sernawincz, 1393 29/5; ARS), om. 1497 21/4 (ARS). (1526, 1573, 1581, 1689, 1757, 1783)
- (11) *sv. Petra* (sv. *Petra in Pavla*) na Dolenjem Jezeru (dorff ze dem See, 1371 24/2; ARS). Še srednjeveška, predelana 1892. (1581, 1689, 1757, 1783)
- (12) *sv. Lovrenca* v Dolenji vasi (Niderdorff, 1438 19/5). Na portalu letnica 1616. (1581, 1689, 1757, 1783)
- (13) *sv. Jakoba* v Zelšah (1581: Selsa, 1686: im Felde) (Selse, Selza, 1299 13/11; Bianchi, Thes., 73). Ne stoji več. Om. še v tabelaričnem prikazu prihodkov in odhodkov arhidiakonotov

na Kranjskem v letu 1767 (Volčjak, 149). Stala je severno nad vasjo, naznačena še v Zemljevidu 2, Sekc. 212, B1. 1787 zaprta (Kebe, 309).
(1581, 1689)

(14) *sv. Volbenka* v Zelšah (Valv. 1689: im Rosenberglein). Enotno zasnovana baročna zgradba iz ok. 1680 (Valv. 1689: pred devetimi leti), z. po cerkniškem župniku Gregorju Črviču (1680–1694) takoj po njegovem nastopu na kraju s čudeži, romarska (Valv. 1689; Kemperl, Cerkve, 119), posv. 1708 2/9 (L. Podlogar, Vrtec 1920, 102).
(1689, 1757, 1783)

(15) *sv. Urha* na Rakeku (Rachach, 1300; Bianchi, Thes., 141), posv. 1606 po tržaškem škofu Ursinu de Bertis. Podrta in 1935–1937 z. nova c. Srca Jezusovega po načrtih Jožeta Plečnika (MMC, 541). – Ž. ust. 1. januarja 1940.
(1581, 1689, 1757, 1783)

(16) *sv. Martina* na Uncu (Movnetz, 1307 31/3; HHStAW). Ob popisu 1526 razdejana in požgana po Turkih. Prez.(?) 1615. – Lok. 1784, ž. ust. 1876.
(1526, 1581, 1689, 1757, 1783)

(17) *sv. Kancijana* pri Rakeku (Rakov Škocjan) (1526: im Walde, 1581: »na Uncu«, Valv. 1689: Im Walde, Consign. 1783: »na Uncu«). 1787 zaprta in zatem propadla. Razvalina vrh Velikega naravnega mostu.
(1526, 1581, 1689, 1783)

(18) *sv. Petra* na Uncu. Neznana, nelokalizirana. Morda identična z naslednjo ali njena prednica.
(1581)

(19) *sv. Benedikta*, blizu sv. Kancijana pri Rakeku (Valv. 1689: auch im Walde). 1748 še stala (Kebe, 308), zatem propadla, tudi Consign. 1783 je ne navaja več.
(1689)

(20) *Matere božje* v Ivanjem selu (Eywanzed, 1333 31/7; HHStAW). Ne stoji več. Om. še v tabelaričnem prikazu prihodkov in odhodkov arhidiakonotov na Kranjskem v letu 1767 (Volčjak, 149) in v Consign. 1783. Po Valv. 1689 zunaj vasi, še označena v Zemljevidu 2, sekc. 205, A2, severno od naselja. 1757: Joannestal. 1787 zaprta (Kebe, 308).
(1581, 1689, 1757, 1783)

(21) *sv. Hieronima* v Ivanjem selu (Eywanzed, kot zgoraj). (V popisu 1526 patrocinij ni naveden.)
(1526, 1581, 1689, 1783)

(22) *sv. Lenarta* v Dobcu (Dobiz, 1275; Bianchi, Thes., 143), om. 1322 28/3 (in villa Dobečz iuxta sanctum Leonhardum in plebe sancte Marie in Cirknitz; ARS). Prez. in povečana 1770. V Zemljevidu 2, sekc. 205, C2, zunaj vasi, s patrocinijem sv. Marjete (prim. tudi Opis, 83).
(1581, 1689, 1757, 1783)

(23) *sv. Ane* na Kožljeku.
(1689, 1757, 1783)

(24) *Marijinega vnebovzetja* v Bezuljaku (Hollaer, 1260 1/11; UBKr II/272). Prez. 1743.
(1581, 1689, 1757, 1783)

(25) *sv. Jerneja* v Begunjah pri Cerknici (Vegvn, 1260 1/11; UBKr II/272), om. 1320 20/5 (ecclesia sancti Bartholomei in villa predicta que dicitur Vegaun; MMVK 1900, 52). – Sedanja c. z. 1906, posv. 1916, ž. ust. 1905.
(1581, 1689, 1757, 1783)

(26) *sv. Ožbalta* v Begunjah pri Cerknici (Vegvn, kot zgoraj) (1783: dazugehörige Kapelle). 1787 zaprta (Kebe, 308). Stoji še prezbiterij z gotskim križnorebrastim obokom iz ok. 1400 (Komelj), spremenjen v kapelo.
(1581, 1689, 1783)

(27) *Sv. Križa* v Selčku (Gelsach, 1260 1/11; UBKr II/272). Prezbiterij z gotskim zvezdastim obokom.
(1581, 1689, 1757, 1783)

(28) *sv. Tomaža* v Topolu pri Begunjah (Topol, 1260 1/11; UBKr II/272). Srednjeveška, s freskami iz 15. stol.

(1581, 1689, 1757, 1783)

(29) *sv. Jurija* na Brezjah (Bresyach, 1338 4/3; ARS). Sed. c. z. (predelana?) 1775. (1689, 1757, 1783)

(30) *sv. Frančiška Ksaverija* v Podslivnici (Sliencz, 1443 28/10; ARS). (1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Janeza Krstnika* v Cerknici (sedaj tu pokopališče) (Valv. 1689: im Felde; Consign. 1783: Unter Markt Zirknitz). Krstna kapela ž. c. (?).

(1581, 1689, 1757, 1783)

(2) *sv. Lenarta* (kasneje *sv. Notburge*; Consign. 1783) pri gradu Loško pri Cerknici (Thurnlack) (kraj: villa Lok, 1276 23/6; ARS), upodobljena v Valv. Top. Carn. št. 269. 1787 zaprta (Kebe, 308). Ne stoji več. Grad že v 19. stol. opuščen, v ruševinah.

(1581, 1689, 1783)

LVI. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V STAREM TRGU PRI LOŽU

1. Babna Polica, Babno Polje, Bloška Polica, Bukovica, Dane, Gor. Jezero, Goričica, Iga vas, Klanci, Knežja Njiva, Kozarišče, Križna Gora, Laze, Lipsenj, Lož, Nadlesk, Otok, Podcerkev, Podgora, Podlož, Poljane, Pudob, Šmarata, Škrilje, Šteberk, Viševak, Vrh, Vrhnika.

2. Ž. poimenovana dosledno po gradu, trgu in mestu Lož tudi po nastanku novega trga in mesta pod gradom, Los, 1220 7/4 (GZS V/310), po premestitvi trga pod grad v Ložu Altenmarckht 1384 26/6 (MMV XIX, 124); in dem Alten Marckht in der phar zu Los, 1436 (celjski fevdi).

3. C. om. 1221 15/11 (GZS V/346), s patrocinijem prek župnije 1288 14/4 (plebem sancti Georgii de Los; HHStAW). Še ohranjeno troladijsko jedro prvotne romanske troladijske ravno krite slopne bazilike (Zadnikar), verjetno iz druge pol. 12. stol., z zvezdasto obokanim prezbiterijem iz leta 1648 (napisna plošča). Rekonciliirana po gen. vikarju škofu Janezu 1445 28/9 (ŽA Stari trg, MMVK 1904, 46). Barokizirana, posv. 1761 23/6 po nadškofu Attems (viz. 1761). – V sred. veku om. oltarji poleg vélikega: (1) *sv. Barbare*, posv. 1445 28/9 (ib.; Kebe, 212); 1486 s.d. Jurij Lamberg s Snežnika z ženo ustanovi beneficij (Valv. VIII, 659); (2) *sv. Katarine* z večno lučjo, om. 1447 28/3 (MMVK 1900, 47; Kebe, 212s); (3) *Mater božje* na zahodni empori, om. 1512 5/2 (MMVK 1900, 47; Kebe, 215s). – Bratovščina sv. Jurija, om. 1456 10/8 (MMVK 1900, 47; Kebe, 213s); bratovščini Sv. Rešnjega telesa in Naše Ljube Gospe, om. 1447 28/3 (kot spredaj); olt. Lambergerjeve ustanove (1526), bratovščina Mater božje (1526). Pri olt. sv. Barbare deželnoknežji beneficij (Smole II, 326, 351 itd.).

4. Sedež ok. leta 1160 iz cerkniške pražupnije izločene župnije. Ž. (plebs seu ecclesia de Lous) om. 1221 15/11 (kot zgoraj). V des. seznamu 1296 nastopa kot plebs skupaj z Vipavo in Cerknico med župnijami na Krasu.

5. Ž. je slej ko prej ustanovil patriarh za svoje (v 12. stoletju?) kolonizirano ozemlje, je pa njen patronat (ok. 1160?) za odškodnino (neko vas) prepustil svojim vazalom, vovbrškim grofom s Strmca (oz. iz Loža). V sporu 1221 15/11 (GZS V/346; Bernhard št. P15) je grof Viljem iz Loža dokazal patriarhu Bertoldu, da je patronatske pravice nad cerkvijo izvajal že njegov ded, nakar je le-ta njemu in njegovim naslednikom potrdil patronat. Po izumrtju loških Vovrbžanov po letu 1270 so se loškega gradu prilastili Ortenburžani proti volji ogl. patriarha in zato so patronatske pravice nad ž. prišle zopet nazaj nanj (1341 20/2, Otorepec št. 904; 1351 2/6, Otorepec št. 1151; IMK 1891, 26: patriarh podeli župniško mesto pleno iure), kljub poskusom Ortenburžanov, da na župniško mesto prezentirajo svoje ljudi. 1377 odvetništvo nad ž. v

rokah Friderika II. Ortenburškega (MHVK 1854, 90), ki mu je patriarh Janez 1394 10/6 podelil tudi patronat nad ž., s tem da je za potrditev župniškega mesta določil župnika v Ribnici (MHVK 1862, 48ss). Po izumrtju Ortenburžanov 1418 patronat nad ž. v rokah celjskih grofov, od 1456 Habsburžanov oz. deželnega vladarja (prim. tudi Smole IV, 60ss). Potrditev ribniški žpk., kasneje zopet ogl. patriarh. – Odvetništvo pri gospostvu Lož (prim. Smole IV, 59, 451–453, z izvlečkom iz urbarja 1606; po popisu »1667« knez Eggenberg).

Lit.: J. Kebe, Loška dolina z Babnim Poljem: Zgodovina župnij Stari trg pri Ložu in Babno Polje, 1996.

6. Podružnice:

(1) *sv. Petra* v Ložu, v novem trgu in mestu pod gradom (trg iz Starega trga prenesen pod grad 1341 21/2; V. Joppi, Archeografo Triestino XV, 589 op. 158; Otorepec št. 905), z. pač po letu 1341, om. 1428 21/4 (gotshaws des [...] sand Peter czu Löss in dem markcht; ŽA Stari trg, MMVK 1904, 46; Kebe, 211). Prejela odpustke iz Rima 1500 16/5 (ib., MMVK 1904, 47; Kebe, 215). Beneficij zorne maše, om. 1428 21/4 (kot spredaj), 1429 12/6 in 1433 18/5 (Maček, Ustanove, 361), kaplan om. v popisu 1526, v podelitvi cesarja oz. deželnega vladarja (IMK 1893, 190s; za leto 1608: Smole IV, 67). Po prošnji mesta Lož na cesarja 1629 11/12 (ib., 67–68) ust. kapelanija z dušno oskrbo za mesto, ki ne bi bila inkorporirana župniji (prim. tudi ib., 70ss), 1644 13/6 prezentacijo cesar prepustil tržanom, a po popisu »1667« podelitev obdržal, tako tudi v poročilu župnika Matije Ložarja 1684 (Kebe, 223). Bratovščina sv. Sebastijana (1526). Ladja poznogotska (16. stol.?), s poznejšim prezbitrijem, zvonik dat. 1545. (1526, 1581, 1689, 1741, 1757)

(2) *sv. Roka* v Ložu (Valv. 1689: pred mestom »na Travi«; prim. tudi Valv. XI, str. 327). Postavljena v spomin na kugo (1631) leta 1635 (1635 4/5 ustanovno pismo Francesca Vaccana iz Šempasa pri Gorici; ŽA Stari trg; MHVK 1860, 75; Kebe, 221). Om. v popisu »1667« poleg sv. Petra z beneficijem v deželnoknežji podelitvi. 1862 podrta, z. nova na pokopališču zunaj mesta (Kebe, 194). (1689, 1741)

(3) *sv. Petra* na gori (1581: nei monti, Valv. 1689: am Berge oberhalb der Pfarrkirchen S. Georgii; v 1526 brez lokacije), na Ulaki nad Starim trgom, s čimer se ujema tudi vrstni red navedbe v popisih 1526 (c. sv. Martina in sv. Petra brez lokacije) in 1581 (v bližini Podcerkve). 1789 zaprta in podrta, olt. sv. Petra prenesen v c. sv. Martina v Podcerkvi (Kebe, 184, 310; prim. tudi V. Steska, ZUZ 1939/1940, 89). (1526, 1581, 1689, 1741)

(4) *sv. Primoža in Felicijana* na Otoku (Werdlein, 1468 11/10; ŽA Stari trg, MMVK 1904, 47; Kebe, 214), om. 1468 11/10 (kot spredaj). Portal dat. 1647, prezbitrij 1681. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1741, 1783)

(5) *sv. Brikcija* na Lazah pri Gornjem Jezeru. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1741, 1783)

(6) *sv. Kancijana* na Gornjem Jezeru (Hesira, 1275; Bianchi, Thes., 148). Rekonciliacija in odpustki po gen. vikarju Luki Bizanciju 1558 17/6 (ŽA Stari trg; MHVK 1860, 75; Kebe, 220). (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1713, 1741, 1783)

(7) *sv. Štefana* v Lipsenju (Lubssem, 1425 29/4; ARS). Predelana 1774 (letnica na slavoloku in na velikem olt.). (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1713, 1741, 1752, 1783)

(8) *sv. Vincenca Fer.* na Bloški Polici (Oblachher Politz, 1384 26/6; Biz./Preinf. I št. 236). Še srednjeveška (freske). (1526, 1573, 1689, 1713, 1741, 1783)

(9) *sv. Urbana* v Danah (Poden, 1283; Bianchi, Thes., 217) (CS: v Škriljih). Ladja srednjeveška, prezbitrij dat. 1693. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1713, 1741, 1752, 1783)

- (10) *sv. Martina* v Podcerkvi, om. 1384 26/6 (Biz./Preinf. I št. 236). Na glavnem portalu letnica 1647. Notranjščina ladje v drugi pol. 18. stol. baročno predelana. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1713, 1741, 1752, 1783)
- (11) *sv. Jedrti* (1581: *sv. Janeza Krstnika*) v Nadlesku (Nedelesch, 1269 9/7; UBKr II/396). Srednjeveška, v ladji in na slavoloku dat. freske 1511 Tomaža iz Senja. Da je c. imela prvotno patrocinijske sv. Janeza Krstnika, priča najdba lesene kultne plastike glave tega svetnika, zdaj v Narodni galeriji v Ljubljani, iz. ok. 1300. Po viz. 1752 v cerkvi olt. sv. Janeza Krstnika. (1526, 1573, 1581, 1689, 1713, 1741, 1752, 1783)
- (12) *sv. Jakoba* v Pudobu (Aich, 1220 7/4; GZS V/310). (1581, 1573, 1653, 1689, 1713, 1741, 1752, 1783)
- (13) *sv. Benedikta* v Kozariščah (Cosarich, 1275; Bianchi, Thes., 143), iz 16. stol. (1551?, letnica na hrbtni oltarne menze) s freskami v prezbiteriju (1597). (1581, 1573, 1689, 1713, 1741, 1752, 1783)
- (14) *sv. Marjete* v Šmarati, om. s krajem 1275 (Bianchi, Thes., 144). Romanska ladja, nadzidana (Zadnikar), prezbiterij dat. 1683. (1526, 1573, 1581, 1689, 1713, 1741, 1752, 1783)
- (15) *sv. Antona opata* na Babni Polici (Polz, 1327 10/12; ARS), om. z bratovščino naslovnega svetnika 1403 11/3 (ŽA Stari trg; MMVK 1904, 46; Kebe, 210s). V jedru še srednjeveška, z ostanki poslikave. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1713, 1741, 1783)
- (16) *sv. Nikolaja* v Babnem Polju (1689: »v Prezidu«, ki je zdaj na Hrvaškem) (Pabensfeld, 1402 20/4; ARS). Sed. c. z. 1796. – 1892 lok., ž. ust. 1892. (1573, 1581, 1653, 1689, 1741, 1783)
- (17) *sv. Tomaža* na Vrhu (Perch, 1310 12/6; Otorepec št. 265; in Monte, 1341 17/2; Otorepec št. 899). (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1741, 1783)
- (18) *sv. Andreja* na Zgornjih Poljanah (Dolenje Poljane) (Polan, 1438 19/5; ARS) (1581: Selva polona; Valv. 1689: Oberhalb dem Dorff Polland auf einem hohem Berge, romarska). (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1741, 1783)
- (19) *Žalostne Matere božje* na Dolenjih Poljanah (CS: na Spodnjih Poljanah). Iz 18. stol., om. v viz. nadškofa Attems 1771 (Kebe, 206), v Consign. 1783 je ni.
- (20) *Sv. Trojice* na Knežji Njivi (Graffenackher, 1384 26/6; Biz./Preinf. I št. 236). Na portalu letnica 1665, prezbiterij 1676(?). Freske iz 14.–16. stol. (1526, 1573, 1581, 1689, 1713, 1741, 1783)
- (21) *Marijinega vnebovzjetja* v Viševku (Olswisch, 1260 14/9; UBKr II/270). Romarska (tako tudi Valv. 1689). Nova na osmerokotnem tlorisu z. 1641 (položitev temeljnega kamna), končana 1652 (Kemperl, Cerkev, 137). (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1713, 1741, 1783)
- (22) *sv. Ane* (1526: *sv. Ane in Joahima*, heiligen perg) v Podložu (Potlos, 1220 7/4; GZS V/310), nekdanji zaselek Sv. Ana pri Podložu (Valv. 1689: bey Podlaß). Še srednjeveška, z ostanki fresk. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1741)
- (23) *Sv. Križa* na Križni gori (Lož; Valv. 1689: auf dem Berge oberhalb Podlaß). Romarska od 1743, ko so bile postavljene kapelice križevega pota. Prezbiterij dat. 1689, ladja z. 1750 (kronogram na portalu; viz. 1752: de novo erecta), posv. 1767 9/8 po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attems (J. Kebe, Križna gora nad Ložem, 1987; Šumi/Sapač, 270). Oskrbovana. (1526, 1573, 1581, 1689, 1713, 1741, 1752, 1783)
- (24) *sv. Pankracija* (1752: *sv. Pankracija in Florijana*) na Klancah (Dome) (1581: nel Bosco). Prezbiterij iz druge pol. 17. stol. V viz. 1741 ni om. (1526, 1573, 1581, 1653, 1689, 1713, 1752, 1783)
- (25) *sv. Frančiška Ksaverja* v Vrhniku pri Ložu. Z. naj bi bila ok. 1738 (Kebe, 161). Baročna, bližina Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 269). (1741, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri ž. c. *sv. Jurija*, kostnica, om. 1472 12/5 (carnarium situatum in ecclesia sancti Michaelis de Los; AAU, Acta 3, 129r–v; IMK 1891, 26). Ne stoji več.

(2) *sv. Uršule* v loškem gradu, om. z deželnoknežjim beneficijem leta 1677 (Smole II, 308; Kebe, 249). Po poročilu župnika Matije Ložarja iz leta 1684, ko sta bila grad in z njim kapela porušena, ga je knez Auersperg prenesel h kapeli *sv. Katarine* pri snežniškem gradu (Kebe, 223).

(2) *Matere božje* ob gradu Šteberk pri Cerkniškem jezeru (Lipsenje) (Stegberch, 1274 19/8; CDI II/361) (v popisu ribniškega arhidiakonata v ribniškem urbarju 1573 kot kapelanija *sv. Uršule*). Om. 1475 22/3 ob podelitvi kapelanije (AAU, Acta 4, 164). Deželnoknežji beneficij s kaplanom (1669/1670, 1677; Smole II, 23–24, 32, 308, kaplan om. tudi v popisu 1526; poznejše gradivo zaradi odvetništva Auerspergov Smole V, pod Blokami, 163ss). Zadnjič om. v viz. goriškega nadškofa Attemsa 1771 (Kebe, 228). Ne stoji več.
(1526, 1573, 1689, 1741)

(3) *sv. Uršule* v gradu Viševok. Glede na patrocinijski ni identična s kapelo v gradu Koča vas (gl. spodaj), slej ko prej v njegovem slabo dokumentiranem predniku, dvoru, ki ga popis 1581 navaja kot grad (Vlscheuig ... Nel castello la chiesa de Sta Vrsula; o njem Gradovi III/2, 181). Zaradi redosleda zapisa v viru in navedbe oddaljenosti od ž. c. je ne gre poistovetiti s kapelo na loškem gradu z istim patrocinijskim (prim. Kebe, 209).
(1581)

(4) *sv. Štefana* (Šilc, 332) pri gradu Koča vas (Hallerstein). Dvorec naj bi bil z. v drugi pol. 16. stol. po Hallerjih. Samostojno stoječa kapela, 1793 om. kot kapela *sv. Henrika* [?] in 1839 kot kapela *sv. Štefana* kralja, odstranjena proti koncu 19. stol. (Kebe; Gradovi III/2, 70); v CC 1892 je ni več.

(5) *sv. Katarine* nad gradom Snežnik (Šneberk, Schneeberg) (Sneperch, 1268; Bianchi, Thes., 181), om. brez patrocinijski 1402 20/4 (fest cze Sneperg pey der chirchen cze Sneperg; ARS). Upod. v Valv. XI, 512, in Valv. Top. Carn., št. 244, na vzpetini nad gradom, z zvončnico in tristrano sklenjenim prezbitერიem. Ne stoji več. 1771 (Kebe, 229) še navedena kot javna podružnica, v Zemljevidu 1, sekc. 225, in Opis, 57, kot c. *sv. Magdalene*.
(1526, 1581, 1741, 1752)

(6) *sv. Florijana* (Šilc, 332) (1793: *sv. Henrika* [?]) v gradu Snežnik. Z. pod grofi Lichtenbergi, posestniki Snežnika od 1702 dalje, na ravnici pred dvorcem, porušena 1884 (Kebe; I. Stopar, Kronika 2000, 17). Om. v viz. 1752 brez patrocinijski.
(1752)

LVII. ŽUPNIJA SV. MIHAELA NA BLOKAH

1. Benete, Glina, Gradiško, Hiteno, Hudi Vrh, Jeršanovo, Kramplje, Lahovo, Lovranovo, Metlje, Mramorovo, Nadlišek (Pajkovo), Nemška vas, Podklanec, Poljšeeče, Pri fari, Radljek, Ravne [na Blokah; v ribniški ž.?), Ravnik, Runarsko, Sleme, Slugovo, Strmec, Studenec, Studeno, Sv. Trojica, Škrabče, Topol, Ulaka, Volčje, Zales, Zavrh; *vikariat Loški Potok*: Bela Voda, Hrib, Mali Log, Retje, Srednja vas, Šegova vas, Tabor, Travnik; v *vikariatu Sv. Vid nad Cerknico*: Cajnarji, Čolnovo, Hruškarji, Jeršiči, Korošče, Košica, Kranjče, Kremenica, Kržišče, Lešnjaki, Osredok, Otave, Pikovnik, Pirmani, Ravne, Ščurki, Štrukljeva vas, Tavžlje, Zahrib, Zala, Županovo.

2. Oblach, ok. 1136–1170 ali ok. 1230 (GZS VI,1/113; darovnica stiškemu samostanu, potrjena po patriarhu Bertoldu 1250 13/8; Bernhard št. S33; Grebenc, 22ss, toda tudi 183s).

3. C. om. posredno kot fara 1332 10/8 (ze Oblak in der phar; ARS), s patrocinijskim posredno 1404 30/10 (sand Michels pawern von Oblak; ARS). V naselju, ki je dobilo ime Fara oz. Pri

Fari (pri Novi vasi); 1436 7/11 lokalizirana »am Grossen perg« (Biz./Preinf. II št. 185; tako tudi 1460 1/12; ib., št. 285). Pred 1477 8/3 (pač leta 1472) požgana od Turkov (cesar Friderik prenese letni sejem na dan sv. Mihaela z Blok v Lož; MMVK 1904, 44). Nova c. bržkone po letu 1477. Podaljšana 1850, posv. 1894.

4. Ž. (vik.) izločena iz loške župnije nekako v začetku 14. stol., om. kot fara leta 1332 (1332 10/89, kot zgoraj), kar pomeni šele sedež vikariata. Po dokumentih župnije Lož (Stari trg) v terezijanskem katastru (ARS, AS 174, šk. 25, fasc. 18; 1755?) je župnijska desetina šla župnišču v Starem trgu. Žpk. om. leta 1417 (29/6; ARS).

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso izpričane. Iz kasnejših spisov je mogoče domnevati, da je bila ž. ortenburška ustanova in da je v tem pogledu delila usodo z Ložem (patronat s prezentacijo Ortenburžani, za njimi Celjani in naposled Habsburžani; potrditev od 1394 ribniški žpk.?), čeravno je glede tega, ali sodi ž. pod gorenjski ali ribniški arhidiakonot (kar tudi pomeni, ali se je izločila iz loške župnije ali ne) prišlo do sporov (1490, 1506–1509; IMK 1892, 33, 86). Obveljala je jurisdikcija ribniškega arhidiakona. Prezentacija cesar oz. deželni vladar (za 17. in 18. stol. gl. primere v Smole, V, 156ss), konfirmacija ogl. patriarh. – Odvetništvo gospostvo Lož (prim. tudi Smole IV, 451, izvleček iz urbarja 1606) oziroma Snežnik (1698; Smole V, 157s; sedež loškega gospostva po prodaji Eggenbergom 1635). V popisu kranjskih cerkv. drag. 1526 so v loškem deželskem sodišču poleg ž. c. samo podružnice na Hudem Vrhu, v Metuljah in v Studenem, ki so brez tiste v Studenem navedene tudi v popisu odvetščine gospostva Lož iz leta 1573. Po popisu »1667« v odvetništvu turjaškega gospostva.

6. Podružnice:⁵⁷

(1) *sv. Nikolaja* na Hudem Vrhu (Pesenperg, 1436; celjski fevdi). V današnjem stanju iz let 1873–1874.

(1526, 1573, 1581, 1689, 1741, 1752?, 1783)

(2) *sv. Antona op.* (danes *Padovanskega*) v Metuljah (Mettelach, 1427 19/7; ARS). Sedanja c. baročna.

(1526, 1573, 1581, 1689, 1741, 1783)

(3) *sv. Janeza Krstnika* v Studenem na Blokah (Chaltenvelt, 1332 10/8; ARS). (1526, 1581, 1689, 1741, 1783)

(4) *sv. Andreja* v Gorenjih Otavah, om. 1499 (M. Kos, Urbarji Slov. Primorja II/2). Gotski križnorebrasto obokan prezbiterij 13.–14. stol. (Kornelj).

(1689, 1741)

(5) *sv. Primoža in Felicijana* na Osredku. (1689, 1741)

(6) *sv. Jurija* pri Cajnarjih (1581, Valv. 1689: v Nadlišku) (CS: na Gori). (1581, 1689, 1741)

(7) *sv. Jakoba st.* v Štrukljevi vasi (1581, Valv. 1689: v Nadlišku). (1581, 1689, 1741)

(8) *Sv. Trojice* pri Sv. Trojici nad Cerknico (od 1954 do osamosvojitve Šivče) (Consign. 1783: pod Nadliškom). Z. leta 1680 (CS) po grofu Janezu Andreju Turjaškem, po Valv. XI, 390, ustanova graščine Nadlišek. – Lok. 1806, ž. ust. 1877.

(1689, 1741, 1783)

(9) *sv. Roka* na Ravniku. Baročna. Požgana 1942 in v razvalinah. (1689, 1741, 1752, 1783)

(10) *Sv. Duha* v Krajiču (prej: Sv. Duh) (1581: na Ravniku, Valv. 1689: na Ulaki; v Consign. 1783: na Runarskem).

(1581, 1689, 1741, 1752, 1783)

⁵⁷ Po popisu »1667« z desetimi podružnicami, po viz. 1752 z dvanajstimi, od katerih pa jih je bilo zaradi pomanjkanja časa (in angustia temporis) vizitirano samo šest brez omembe kraja.

(11) *sv. Nikolaja* na Ulaki (Wlak, 1404 30/10; ARS). Om. 1468 27/4, ko je Andrej, škof v Ferentinu in gen. vikar ogl. patriarha, izdal pismo za pobiranje miloščine, ki naj se porabi za popravilo »capelle sancti Nicolai in Oblac«, opustošene po požaru; Vale, 9, op. 1. Obenem je dovolil rektorju kapele, da v obdobju enega leta mašuje na portatilu. Imela je torej kaplana in bila bržkone romarska. Barokizirana, na portalu letnica 1678.

(1581, 1689, 1741, 1752?, 1783)

(12) *sv. Volbenka* na Volčjem (Walspach, 1275; Bianchi, Thes., 148). V viz. 1741 ni om. Prez. 1864–1866.

(1689, 1752, 1783)

(13) *Marijinega rojstva* na Runarskem (Wurnarisk, 1436; celjski fevdi). V baroku prez., 1943 požgana in danes obnovljena.

(1581, 1689, 1741, 1783)

(14) *sv. Martina*, pri ž. c. v Blokah (1752: prope matricem). Neznana.

(1741, 1752)

(15) *Marijinega vnebovzetja* v Velikih Blokah (Michiloblak, 1389 12/3; HHStAW). V današnjem stanju po predelavi 1878.

(1581, 1689, 1741, 1752, 1783)

(16) *sv. Justa* (danes *sv. Petra in Pavla*) na Studencu na Blokah (Kalten prunn, 1463; urb. Turjak) (1581: *sv. Jošta*, v orig. S. Iodero, pač za S. Iodoco; Valv. 1689: *sv. Justa*, tako tudi v viz. 1741 in v Consign. 1783). Baročna iz 18. stol.

(1581, 1689, 1741, 1783)

(17) *sv. Vida* (*sv. Vida in Modesta*) pri Sv. Vidu nad Cerknico (nekdaj in 1952–1992: Žilce). Z. 1717–1719, 1903 nova (Franc Kirchschrager), ohranjen zvonik. Om. v inventarju in urbarju ribniškega župnišča iz leta 1731 med podružnicami ribniške župnije kot c. *sv. Vida* v Žilcah (ARS, AS 1, Viced. urad za Kranjsko, Lit. R VII, I/32a, šk. 55), v viz. 1741 kot podružnica Blok. – V i k a r i a t ust. 1753 9/9 (potrjen 1755 9/10; Volčjak, 107), ž. ust. 1864.

(1741, 1783)

(18) *sv. Lenarta* v Loškem Potoku. Kraj v srednjem veku ni izpričan, c. om. v Bizancijevem popisu 1581. Baročna zgradba iz leta 1670(?) (po CS z. 1666), ponovno z. in blagosl. 1752 8/8 (1752: planè nova, nunc primo errecta). – V i k a r i a t po CS ust. 1666. Nastopa v dveh popisih župnij ribniškega arhidiakonata iz 17. stol. (nedatirano, ok. 1670/1680?, in 1682, 17/4; oboje AAU, Chiese, Visite). Omenja ga tudi Valvasor, četudi njegove podružnice našteva med bloškimi podružnicami. Ustanovnik ribniško gospostvo, ki plačuje kaplana v denarju, soseska pa z naturalijami (1675; Smole V, 258). Po Zemljevidu 1, Opis, 51, naj bi bila vikariatna hiša nekdanj grad. – Ž. ust. 1863.

(1581, 1689, 1741, 1752, 1783)

(19) *sv. Barbare* na pokopališču v Loškem Potoku (Valv. 1689: nechst bey Laserbach auf einem lustigen Berglein). Na portalu letnica 1676.

(1689, 1741, 1783)

(20) *sv. Florijana* v Retjah. Obnovljena(?) 1768 (letnica na portalu).

(1741, 1783)

(21) *sv. Filipa in Jakoba* v Ravnah na Blokah. Po inventarju ribniškega župnišča iz leta 1601 (ARS, AS 1, Viced. urad za Kranjsko, Cerkvene zadeve, Lit. R VII, I/32) v bloški župniji, sicer pa jo vsi popisi cerkva oz. vizitacije postavljajo v ribniško ž. (gl. tam).

7. Kapele:

(1) *sv. Urha* pri (starem) gradu Nadlišek (Pajkovo). Po popisu 1581 porušena po protestantih in se v njej ni več maševalo. Sedanja baročna (ok. 1740). V shematizmih ljublj. škofije navedena med podružnicami. Grad že za Valvasorja opuščen.

(1581, 1741, 1689)

(2) kapela v novem gradu Nadlišek (Pajkovo). Dvorec z. do 1686 (Valv. XI, 390), 1942 požgan. O kapeli poznejših podatkov ni.

LVIII. ŽUPNIJA SV. KANCIJANA V ŠKOCJANU PRI TURJAKU

1. Bani, Bavdek, Bošče, Bukovica, Čretež, Dolšane, Gradec, Javornik, Knej, Krvava Peč, Laporje, Laze, Lipljenje Veliko in Malo, Ločnik Veliki in Mali, Medvedjica, Mohorje, Naredi, Osolnik Veliki in Mali, Osredek, [»Na polju« – kje?], Podhojni Hrib, Podlog, Prazniki, Pristava, Purkarče, Raščica, Rob, Rožnik, Rupe, Selo, Sloka Gora, Staro Apno, Srnja, Sekirišče, Škamevec, Ščurki, Turjak, Uzmani, Zabukovje, Železnica, Žgonče.

2. Kraj om. s cerkvijo 1260 (kot spodaj) (uradno: Staro Apno).

3. C. om. 1260 (kot spodaj), sicer pa prek toponima (pei Sand Cancian pei Aversperch, 1335 24/3; Biz./Preinf. I št. 55). 1363 7/2 prejela odpustke iz Avignona (tekst listine pri Valv. VIII, 729–730). Patrocinij izpričan 1363 7/2 (kot spredaj) in 1374 18/10 (plebs sancti Canciani prope Auersperch; BCU, Ms 892/IV, 18r–v). Leta 1487 v cerkvi posvečeni trije olt. z odpustki (Biz./Preinf. II št. 398). Prez.(?) in posv. 1753 9/9 po goriškem nadškofu Karlu Mihaelu Attemsu (viz. 1753). Sedanja zgradba z. in posv. 1907, z uporabo starega gotskega križnorebrasto obokanega prezbiterja iz druge pol. 15. stol. kot kapele (Komelj; iz 1487?).

4. Po izročilu naj bi ž. ustanovil Herbard Turjaški leta 1260 (MMVK 1905, 152, po Valv. VIII, 729; tekst zadevne listine ni znan), toda gl. spodaj. V seznamih papeških desetih in kolekt 13. in 14. stol. ne nastopa. C. se kot župnijska v znanem in ohranjenem listinskem gradivu prvič om. 1363 7/2 (ecclesia parochialis, kot zgoraj), ž. (plebs) zatem 1374 18/10 (kot zgoraj).

5. Glede na dejstvo, da je bil grad Turjak, s katerim so se povezovale patronatske pravice nad ž., v resnici ogl. fevd in da so bili Turjaški ogl. fevdniki, se da domnevati, da je ž. (na skrajnem severovzhodnem koncu cerkniške pražupnije) v 11. ali 12. stol. ustanovil ogl. patriarh in njen patronat podelil staremu rodu Turjaških, po njihovem izumrtju 1245/48 pa leta 1260 njihovim istoimenskim ministerialom. (Tudi Valvasor se izraža tako, kot da je patriarh Gregor pravice Turjaškim leta 1260 podelil, ne pa, da bi bili le-ti resnični ustanovitelji župnije). V cerkvi na Malem Ločniku s prvotnim patrocinijem sv. Janeza Krstnika (gl. podružnice, št. 2) lahko vidimo staro, vsaj že sredi 11. stol. postavljeno krstno cerkev v okviru cerkniške pražupnije. Od 1260 dalje (po izumrtju starega rodu s Konradom med 1245 in 1248) patronatske pravice v rokah novih Turjaških (tako tudi v listini z odpustki 1363 7/2, kot zgoraj), potrditvev patriarh. – Odvetništvo 1467 22/7 (Biz./Preinf. II št. 324) v rokah Turjačanov, tako tudi pozneje (turjaško gospostvo).

Lit.: E. Škulj, Tri četrt tisočletja pražupnije Škocjan pri Turjaku, 2010.

6. Podružnice:⁵⁸

(1) *Matere božje (Marijinega oznanjenja)* na Železnici (Eyssen Puchell, 1463; urb. Turjak). Pri gradiču Eisenhof (Valv. XI, 131). Poznogotska, a v 19. stol. prezidana. (1689, 1741, 1753, 1783)

(2) *sv. Ahaca* (prvotno *sv. Janeza Krstnika*, zatem *Marijinega vnebovzetja*) na Velikem (ali tudi na Malem) Ločniku (Consign. 1783: Oberkleinlotschnik) (Lonsa, 1062 11/12; GZS III/224, in dem Grozzen Loczschnik, 1382 13/5; Biz./Preinf. I št. 229; za »Lonsa« gl. M. Kos, GMD XXI, 1940, 71, v kranjski pokrajini, v grofiji mejnega grofa Udalrika; F. Kos, GZS, lokalizira kraj v Luče pri Gorenji Krki). C. je bila prvotno posvečena sv. Janezu (Krstniku), om. z bratovščino 1415 4/6 (sand Johans gein Locznyk; Biz./Preinf. II št. 50) in 1429 21/7 (sand Johans kirchen ob Awersperg; Biz./Preinf. II št. 117). Sprememba patrocinija v Marijinega s posvetitvijo povečane cerkve in podelitvijo odpustkov 1461 5/4 iz Rima (pro ecclesia b. Marie in monte

⁵⁸ Po popisu »1667« z osmero podružnicami, v popisu 1526 navedena le skupna bera brez navedbe posameznih podružnic.

S. *Johannis extra castrum Auersperg*; RG VIII, 24, št. 145). »Gora sv. Janeza« (Sannd Johans perg) se navaja še v turjaških urbarjih iz let 1507–1511 (M. Bizjak, v: *Sedemdeset let biblioteke SAZU*, 2008, 136). Za Valv. 1689 še Marijina c. s 13 oltarji, med njimi sv. Janeza Krstnika in sv. Ahaca. Po zmagi nad Turki pri Sisku se uveljavi procesija na dan zmage 22. junija, kasneje c. preimenovana na patrona tega dne, sv. Ahaca (tako viz. 1741, 1753 in Consign. 1783). V viz. 1753 om. oltarji sv. Ahaca, sv. Ane, Marijinega vnebovzetja, sv. Janeza Krstnika in Sv. Križa. – Prvotno krstna cerkev cerkniške prazupnije iz sredine(?) 11. stol. Starejša cerkev (poligonalna centralna zgradba?) po sredini 15. stol. (pred 1461) obnovljena in dopolnjena z dvoladijsko dvorano (Peskar; Peskar, *Arhitektura*, 222–223). Freske v prezbiteriju iz časa povečave (ok. 1460), zadnje znano delo Janeza Ljubljanskega, in v severni kapeli z zač. 16. stol. (1689, 1741, 1753, 1783)

(3) sv. *Jakoba* na Malem Osolniku (1753: na Velikem Osolniku) (Osselnik, 1274 22/5; MMVK 1900, 44). Srednjeveška, obnovljena 1760 (?), letnica na portalu. (1689, 1741, 1753, 1783)

(4) sv. *Lovrenca* na Velikem Osolniku (Osselnik; kot zgoraj). V jedru ohranjena romanska ladja (Zadnikar). (1689, 1741, 1753, 1783)

(5) sv. *Jerneja* v Raščici (Raschitz, 1317 8/9; Biz./Preinf. I št. 27). 1459 31/12 om. z beneficiatom (rector benef. s. Bartholomei in Retesez [Rottesez] Aquil dioc.; RG VIII, 377–378, št. 2543). Sicer pa o njej govori Primož Trubar v predgovoru h Katekizmu iz leta 1575 v svoji kritiki cerkvenih naročil slikarjem, ko je bil pri njej njegov oče zakristan, in pri tem omenja, da so jo leta 1528 obiskali Turki (F. Stelè, *Slikarstvo v Sloveniji od 12. do srede 16. stoletja*, 1969, 233). Sedanja c. menda z zač. 17. stol., večkrat predelana (na portalu letnica 1765, na čelu 1839). (1689, 1741, 1753, 1783)

(6) sv. *Primoža in Felicijana* v Žgončah (Sv. Primož nad Robom, nekdanj Rovte) (Valv. 1689: Cerciati, 1741, 1753: Ruth, Consign. 1783: Gereuth). Om. v turjaških urbarjih 1463, 1484 in 1685 (GHTS, 598) in 1467 22/7 (Biz./Preinf. II št. 324). Še srednjeveška, s freskami iz ok. 1460 v prezbiteriju. (1689, 1741, 1753, 1783)

(7) sv. *Lenarta* v Krvavi Peči (Pluetigen Stain, 1425 14/2; Biz./Preinf. II št. 92). Om. 1598 16/7, ko naj bi bila po protestantih požgana (Smole I, 38). Iz zgodnjega 16. stol., s sledovi fresk t. i. »hrvaških« slikarjev. (1689, 1741, 1753, 1783)

(8) *Marijinega oznanjenja* (zdaj *Marijinega rojstva*) v Robu (Rab, 1463; urb. Turjak). Sedanja c. z. in posv. 1845. V viz. 1753 zabeležena prošnja za ustanovitev vikariata. – Lok. 1789, ž. ust. 1876. (1689, 1741, 1753, 1783)

7. Kapele:

(1) sv. *Mihaela* (1753: *Sv. Križa*), pač kostnica, pri ž. c. v Škocjanu. Ne stoji več. (1689, 1753)

(2) sv. *Pankracija* v gradu Turjak (V[^]rsberch, 1162 3/59; GZS IV/441). Kljub močni preizdavi gradu po potresu leta 1511 (končana 1521) ohranjen prvotni romanski prostor s sekundarnim šilastim banjastim obokom (Zadnikar, 1959, 302; Zadnikar, 1982, je ne omenja več), prejkone pa gre za enoten primorsko vplivan gotski prostor iz 14. stol. z retardirajočo polkrožno apsidno, po Komelju (str. 78) sekundarno obokan ok. sredine 15. stol., s freskami iz ok. leta 1460. Na patrocinijski je mogoče sklepati po poročilu o zaslišanju podložnikov škocjanske župnije v vicedomskem arhivu 1598 13/8 (Smole I, 37). – Kapelanija, po 1623(?) prenesena v novo baročno kapelo Marijinega obiskovanja (gl. spodaj).

(3) *Marijinega obiskovanja* (1753; pozneje *Marijinega brezmadežnega spočetja*) v Turjaku. Nova baročna kapela turjaškega gradu iz 17. stol. (pred 1689), po CS (in župnijski kroniki

zmotno) dat. 1623, s kaplanom, po Valv. 1689 (XI, 26) v javni rabi, v viz. 1753 naštetu na koncu popisa podružnic v škocjanski župniji. 1732 18/6 ust. beneficij s tam bivajočim kaplanom (Maček, Ustanove, 477). 1943 z grajskim kompleksom porušena, obnovljena in blagosl. 1991. – 1789 (1789 5/6 privolitev župnika v Škocjanu 1789 5/6; Maček, Ustanove, 478) ust. ž. (vik.) z dotacijo knezov Auerspergov, s tem da je bil aktualni grajski kaplan (sacelan) povzdignjen v župnika (ZZ, 1075).

(1689, 1741, 1753)

(4) *Marije pomočnice* pri turjaškem gradu (1753: prope arcum sacellum BMV Auxiliatr.). Ne stoji več, neznana. 1806 še stala, ko je bila potrjena mašna ustanova v njej z dne 1. maja 1804 (Maček, Ustanove, 479; kapela označena kot c. Marije Pomagaj na Pesku). (1753)

LIX. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V DOBREPOLJU (VIDEM-DOBREPOLJE)

1. Andol, Borovec [pri Karlovcih], Brlog, Bruhanja vas, Cesta, Gašpinovo, Graben, Hočevje, Hojče, Kališe, Kompolje, Krnče, Levstiki, Lužarji, Mala vas, Marelče, Maršiči, Novi Pot, Perovo, Plazovo, Podgorica, Podpeč, Podpoljane Gor. in Dol., Podžaga, Pogled, Ponikve, Prapreče, Pusti Hrib, Sv. Gregor, Videm, Vintarje, Zadnik, Zagorica, Zdenska vas; *vikariat Velike Lašče*: Dvorska vas, Hlebče, Male Lašče, Opalkovo, Retje, Slevica Velika in Mala, Srobotnik, Stope, Sv. Trojica, Ulaka; *vikariat Struge*: Čretež, Kolenča vas, Paka, Podtabor, Potiskovec, Pri Cerkvi, Rapljevo, Tisovec, Tržič.

2. Gv^otenvelt (grad), 1220 7/4 (GZS V/310); sicer pa gre za pokrajinsko ime. C. stoji v vasi Videm: ze dem Wydem, 1355 5/8 (HHStAW).

3. C. om. s patrocinijem 1405 4/5 (ARS). Sedanja c. z. 1831–1844 (stavbenik Matej Medved) in posv. 1845 22/6. – V srednjem veku om. olt. sv. *Andreja* s kapelanijo, ustanova gospodov s Čušperka, om. 1432 4/4 (ARS). 1467 17/7 (ARS) je patronat nad kapelanijo prešel na Lambergarje z Brega (Willigrain) in njihove dediče, tako tudi Valv. 1689 (Freyherren von Werneck aus Willingrain) (k temu še IMK 1893, 19s). – 1526 om. tu olt. sv. Sebastijana (!).

4. Ž. posredno izpričana leta 1241, ko je Konrad Žovneški mdr. desetine »in Gv^otenvelt«, ki jih je imel v fevdu od patriarha Bertolda, odstopil Herbordu Turjaškemu (1241 8/5; GZS V/765), glede na patrocinijski ž. c. verjetno iz druge pol. 12. stol., a se v des. seznam 1296 ne navaja. Ž. prvič om. z župnikom 1405 4/5 (ARS). Izoblikovana pač sočasno z ž. v Škocjanu pri Turjaku. Po poskusu stiškega opata ok. 1403, da si kot dedič pravic šentviškega župnika podredi dobrepoljskega (kot tudi ribniškega) župnika, bi se dalo sklepati, da je pred ustanovitvijo ž. na to območje segala prazupnija v Šentvidu pri Stični, vendar se je pravda končala v korist slednjih (1405 4/5; ARS). Vsekakor je šlo za kanonično uzurpacijo na podlagi starih posesti stiškega samostana – gre za okoliš Dvorske vasi, kjer domnevamo prvotni dvor starih Turjaških s cerkvijo iz druge pol. 11. stol. (gl. spodaj).

5. Lastniška c. ogl. patriarha ali njegovih fevdnikov na Čušperku (Zobelsberg; stari Turjaški, zatem Ortenburžani, tu izpričani že leta 1248: UBKr II/156, GZS VI,1/59, od katerih je patronat mogel prek Celjanov preiti na Habsburžane; grad prvič om. prek ministeriala 1220 7/4, kot zgoraj). 1449 15/3 dokumentirana prezentacija Celjskih (RG VI št. 00639). Po poročilu iz leta 1633 (AAU, Chiese, Visite; IMK 1892, 90) prezentira na ž. cesar oz. deželni knez, potrjuje pa ogl. patriarh. Tako tudi vsi nadaljnji dokumenti. – 1467 22/7 odvetništvo nad ž. v rokah Turjaških (Biz./Preinf. II št. 324), sicer pa pri gospostvu Čušperk (po popisu »1667« Žužemberk); v sporih, ki so nastali med vicedomskim uradom kot zastopnikom deželnega kneza ter lastniki čušperškega gospostva leta 1738 (Smole II, 58ss), je rečeno, da s prodajo gospostva Erazmu Dietrichsteinskemu leta 1617 ni ugasnila deželnoknežja patronatska pravica nad ž., pač pa so gospostvu ostale odvetniške pravice.

6. Podružnice:⁵⁹

(1) *Matere božje (rožnovenske)* v Podgorici (Podgoriczach gegent zae Gu^otenuelt, 1352 11/4; HHStAW). Po Valv. 1689 sedanja z. malo pred 1689 namesto stare, ki je bila premajhna in so jo odstranili, po MMC, 251, med 1623–1627.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(2) *sv. Martina* v Podpeči (Lu^og, 1349 28/8; ARS). Om. samo s patrocinijem ok. 1313 in 1314 21/8 (MC VIII/133, 231).

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(3) *sv. Nikolaja* v Podgori (Podgor, 1436; celjski fevdi). Na slavoloku letnica 1649.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(4) *sv. Vida in Modesta* v Kompoljah (Gumpel, 1436; celjski fevdi).⁶⁰ 1877 pogorela, z. nova.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(5) *sv. Janeza Krstnika* v Strugah (Pri Cerкви-Struge) (Strug, 1457 21/6; celjski kartular). Je ni več. V terezijanskem katastru dokumentirano ledinsko ime »pri Sv. Janezu«, kjer je imela posest cerkniška župnija (per S. Janesse per Struge; ARS, AS 174, šk. 29, fasc. 96). Glede na to, da ima obstoječa c. v vasi pri Valv. 1689 in v viz. 1753 sopatrocinij sv. Janeza Krstnika, bi bila lahko podrta v prvi pol. ali sredi 17. stol.

(1526, 1581)

(6) *sv. Avgušтина* (Valv. 1689: *sv. Janeza Krstnika in sv. Avgušтина*; viz. 1753: *sv. Avgušтина in sv. Janeza Krstnika*) v Strugah (Pri Cerкви-Struge) (Strug, kot zgoraj). V viz. 1741 om. kot c. sv. Janeza Evangelista. Baročna. – Po CS v i k a r i a t ust. 1771, ž. 1772 (?), vendar je v Consign. 1783 (pomotoma?) navedena le kot podružnica dobrepoljske župnije.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(7) *sv. Petra in Pavla* na Tisovcu (Valv. 1689: Neu corin oder zu Tisouez).

(1689, 1741, 1753, 1783)

(8) *sv. Jožefa* v Hočevju (Valv. 1689: Tritschdorff) (Coteuge, Cotheuge, 1178; GZS IV/614; Mikuž, Top., 33, 92, toda gl. Grebenc, 200, ki predlaga Hočevje pod Ilovo goro). C. iz druge pol. 17. stol. po zaobljubi zaradi kuge (1670–1684).

(1689, 1741, 1753, 1783)

(9) *sv. Antona Pad.* na Zdenski Rebri (Zdenska vas) (Tendorf, Dendorf, Dendorff, 1256 s.d.; UBKr II, str. 186; za Thenendorf, 1250 13/8, gl. spodaj, Dvorska vas). Z. sredi 17. stol., 1944 požgana, 1961 obnovljena.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(10) *sv. Florijana* v Ponikvah (Ponikel, 1296 28/12; ARS). Po Valv. 1689 pred 52 leti (ok. 1635) po požaru na novo z., v sedanjem stanju iz 1771–1773.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(11) *Marijinega rojstva* v Velikih Laščah (villa quae dicitur Lasis, 1145; GZS IV/211; M. Kos v GMD 1937, 42, toda gl. Grebenc, 216; Lasissa, 1215 21/3; GZS V/233). C. om. v Bizancijevem popisu 1581. Sedanja c. z. 1856–1857, posv. 1860 16/9. – V i k a r i a t po CS ust. 1662. Se omenja v popisu župnij ribniškega arhidiakonata z dne 1682 17/4 (AAU, Chiese, Visite), tudi v Valv. 1689. – Ž. ust. 1862.

(1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(12) *Sv. Trojice* v Malih Laščah. Baročna, z. 1728 (?; kronogram na portalu).

(1741, 1753, 1783)

(13) *sv. Roka* v Srobotniku, po Valv. 1689 jo je sezidal v času kuge (1624) baron Moškon z Ortneka (Moškoni tu med 1592 in pred 1646). Prez.(?) 1732.

⁵⁹ Po popisu »1667« je v ž. 14 podružnic. V Consign. 1783 so podružnice večidel navedene samo s patrociniiji.

⁶⁰ »St. Veit unter Zobelsberg« iz leta 1314 (M. Kos, GHTS, pod »Kompelje«, 265) je v resnici »bei der Veyts unter Zobelsberg«, tj. ob potoku Bičje pod Čušperkom; prim. Zeitschrift des Historischen Vereines für Steiermark 30–33, 1936, 129.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(14) *sv. Janeza Krstnika* (Consign. 1783: *sv. Janeza Krstnika in sv. Donata*) v Dvorski vasi (om. v stiškem urbarju 1505, Hofflein; Grebenc, 105). J. Grebenc lokalizira v Dvorsko vas darovnico 13 kmetij stiškemu samostanu s strani Engelberta in Konrada Turjaških iz ok. 1200–1240, ki je v komulativni potrditveni listini patriarha Bertolda 1250 13/8 (UBKr II/170; GZS VI,1/113; Bernhard št. S33; Grebenc, 24, št. 43) navedena le s številom kmetij brez lokacije, a je v nemški parafrazi Bertoldove listine iz ok. 1784 (GZS VI,1/113a) dopolnjena z »bey The-nendorff« (Zdenska vas?) (Grebenc, 193). V Zdenski vasi stiške posesti ni bilo. Na tej podlagi domnevamo, da je v Dvorski vasi obstajal dvor (toponim, v nemščini enako se glaseč kot v primeru Preddvora na Gorenjskem) starih Turjaških iz druge pol. 11. stol. s cerkvijo, ki s patrocinijem kaže na krstno cerkev cerkniške pražupnije, postavljeno pred cerkvijo v Dobrepolju. Prez. (letnica na portalu 1722). – Sv. Donatu (gl. Consign. 1783) je bila posv. kapelica na polju, z oltarjem, dat. 1707, om. v viz. 1741. Je ni več.

(1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(15) *sv. Urha* v Maršičih (1581: Segriz; Zagorica? ta toponim tu ni izpričan; Valv. 1689 kot tudi v Consign. 1783 brez lokacije). Srednjeveška, s freskami Tomaža iz Senja pred 1514 (?), barokizirana.

(1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(16) *sv. Gregorja* pri Sv. Gregorju (1581: Slemen). Pri Valv. 1689 v Ortneku. Sed. c. z. po požaru 1819 v baročni tradiciji leta 1826 (letnica na portalu), posv. 1845. – Lok. 1788, ž. ust. 1876. (V Consign. 1783 napačno sv. Jurija.)

(1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(17) *sv. Jožefa* pri Sv. Gregorju. Po Valv. 1689 z. po videnju neke ženske malo pred tem v bližini prejšnje (ok. 1680), om. še v Consign. 1783. Ne stoji več.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(18) *sv. Jakoba* na Mali Slevici (Zillovecz, 1230; GZS V/530), barokizirana (letnica 1656 na portalu).

(1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(19) *Marijinega oznanjenja* na Veliki Slevici (Zillovecz, kot zgoraj). Sedanja zgradba iz 17. stoletja (ok. 1680), predelana(?) 1733 (kronogram na portalu, 1739 na stranskem vhodu), a v jedru še srednjeveška (odkriti ostanki poslikave iz zgodnjega 15. stol. v notranjščini in zunanjščini prezbiterija). Po Valv. 1689 z bratovščino pri olt. sv. Lenarta.

(1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(20) *sv. Ožbalta* (in *Matere božje*) na Lužarjih (1581: na Strmcu, Valv. 1689 brez lokacije). Prez. 1739–1748. 1942 požgana, obnovljena in blagosl. 1982.

(1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(21) *sv. Tomaža* v Borovcu pri Karlovcu (?). Po inventarju ribniške župnije iz leta 1583 (ARS, AS 1, Viced. urad za Kranjsko, Cerkevne zadeve, Lit. R VII, I/32) je ž. imela videm tudi pri cerkvi sv. Tomaža v Borovcu (Worowetz), za katero je v inventarju iz leta 1601 (prav tam) rečeno, da leži v dobrepoljski župniji. V popisih in vizitacijah o tej cerkvi ni sledu. Neznana.

7. Kapele:

(1) *Sv. Trojice* pri (?) cerkvi sv. Vida v Kompoljah. Neznana. (1753).

(2) *sv. Donata* v Dvorski vasi. Gl. zgoraj, c. sv. Janeza Krstnika v Dvorski vasi.

(3) *Matere božje* pri gradu Čušperk (Zobelsberg), baročna, z. 1750 (letnica nad portalom). Kapela, v kateri je grof Dizma Turjaški leta 1742 ustanovil mašo (S. Mikuž, 188), je bila verjetno v samem, danes porušenem čušperškem gradu. Ta je očitno sodila v meje šmarske župnije, nova kapela zunaj gradu (viz. 1752: »supra viam ex parte Boni Campi«) pa naj bi bila sezidana že na ozemlju dobrepoljske župnije. Kakor je sporočeno v viz. 1753, je zaradi tega prišlo do spora med dobrepoljskim župnikom in stiškim opatom, patronom šmarske župnije, ki je trdil, da je stara kapela pri gradu (predhodnica te, ki je označena kot nova) sodila v ž. Šmarje,

in je zategadelj zahteval njeno jurisdikcijo (viz. 1752). Leta 1757 (viz. 1757) se navaja v šmarski župniji (sacellum privatum s kaplanom). (1753, 1757)

LX. ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA PAPEŽA V RIBNICI

1. Betonovo, Blate, Breg, Breže, Bukovec (= Bukovica), Dane, Dole, Dolenja vas, Dol. La-zi, Finkovo, Gora, Gorenja vas, Goriča vas, Grčarice, Grčarske Ravni, Hrovača, Jelovec, Jurjevica, Kot, Kračale, Lipovec, Lipovščica, Nemška vas, Nova Štifta, Otavice, Podklanec, Preska, Prigorica, Rakitnica, Ravne [na Blokah; gl. tudi tam], Ravni Dol, Sinovica, Skrajnik, Slapnik, [Slovenska vas, Srednja vas oz. Stara Cerkev], Sušje, Velike Poljane, Vinica, Vrh, Zadolje, Zamostec, Zapotok, Zapuže, Žlebič, Žigmarice, Žukovo; *vikariat Sodražica*.⁶¹

2. Rewenicz, 1220 7/4 (GZS V/310); kot trg: ze Reyfnicz im marcht, 1350 1/7 (HHStAW).

3. C. om. prek vikarja 1340 25/7 (vikari ze Reyuncz; HHStAW), s patrociniem sv. Štefana 1353 3/4 (ARS) ter določno sv. Štefana papeža in mučenca 1427 1/9 (ARS). Po viz. 1753 posv. sv. Štefanu prvemu mučencu. Sedanja c. z. 1865–1868, posv. 1873 13/6. – V srednjem veku om. oltarji poleg velikega: (1) olt. sv. *Jurija* z bratovščino, om. 1366 29/3 (Biz./Preinf. I št. 158). Valv. ga ne omenja; (2) *Matere božje*, om. 1397 30/11 (ARS), z ustanovo Sigmunda Piersa in njegove žene (1493 24/4, ARS, in 1517 2/2, ARS; om. tudi v ustanovi Nikolaja Lengenhaymerja 1456 12/5; Smole V, 426–427); (3) sv. *Mohorja in Fortunata* s kapelanijo, ust. 1427 1/9 po grofu Hermanu II. Celjskem (potrditev patriarha Ludovika Tecka; ARS), om. 1479 18/3 (AAU, Acta 9, 270r–v; IMK 1891, 23, 1893, 107s), v cesarski prezentaciji in patriarhovi potrditvi (k temu IMK 1892, 89s); (4) Sv. *Rešnjega telesa*, z bratovščino, ust. leta 1457 (Gruden, 101; Skubic, 66), om. 1473 10/12 (AAU, Acta 4, 363v); (5) sv. *Andreja*, om. posredno v ustanovi Nikolaja Lengenhaymerja 1456 12/5; Smole V, 426–427; (6) sv. *Treh kraljev*, verjetno v posebni kapeli (1689: an einem abgesonderten Ort), om. 1372 15/6 (an der abseiten da man ze der tenkenseiten in die chirsch get, ARS; ältern [...] vnd der hayligen dreyer chwnig chapelle in der phar, 1397 30/11; ARS), z grobnico družine Werneckov. – Pri oltarjih Sv. Rešnjega telesa, sv. Mohorja in Fortunata ter sv. Andreja deželnokežji beneficiji (urbar 1573; Smole II, 23–24, 309, 381ss, V, 245ss), četudi bi prezentacijsko pravico kaplana pri oltarju Sv. Rešnjega telesa v resnici morala imeti istoimenska bratovščina (Smole V, 424–425; prezentacija leta 1646 Smole V, 225; Skubic, 66s). – Olt. sv. *Mihaela* v zakristiji (Valv. 1689) verjetno prenesen iz neohranjene in nedokumentirane kostnice.

4. C. je tu nedovomno stala že v času, ko je bil tu sedež gospostva Konrada Turjaškega (om. 1220 7/4: in dominio nostro in Rewenicz; GZS V/310), 1241 8/5 pa je govor o desetinah, poleg tistih v Dobropolju in Poljanah, ki jih je Konrad Žovneški podelil Herbardu iz rodu mlajših Turjaških (GZS V/765; Biz./Preinf. I št. 2), kar dokazuje obstoj župnije. Glede na to, kar piše Valvasor o grajski kapeli sv. Janeza Krstnika (gl. spodaj), je povsem možno, da je bila – analogno Malemu Ločniku v turjaški škocjanski župniji – prva cerkev v Ribnici prav ta kot krstna cerkev cerkniške pražupnije, postavljena na arealu upravnega dvora in gradu. Vendar o župniji ni podatkov vse do 14. stol. Ko je patriarh 1339 privolil v ustanovitev kapelanije v Kočevju (gl. tam), je kot razlog omenil oddaljenost tega kraja od župnijske cerkve (nimium est ab ecclesia parrochiali remota), ki sicer ni imenovana, za kaplana pa je določil, da ga mora ustanovitelj prezentirati »plebano dicte parrochialis ecclesie« (Notbl. 1858, 434). 1340 6/8 (ARS) om. vikar (vicari ze Reyuncz); 1363 1/5 (AH I, 30–31, št. 14) c. kot curata ecclesia in njena oskrba kot cura seu parochia. Prvotno je pokrivala obsežno ozemlje vse do hrvaške meje na jugu; poleg kapelanije in vikariata v Kočevju so na tem območju bili leta 1363 ustanovljeni vikariati na

⁶¹ Tako Miklavčičev popis. Ob ustanovitvi vikariata v Sodražici (1753) je bilo predvideno, da bo vikar oskrboval 16 okoliških vasi in imel pod seboj podružnične cerkve v Novi Štifti, Zapotoku, Ravnah in na Gori pri Sodražici (Skubic, 75ss).

Velikih Poljanah, v Osilnici, Kočevski Reki in Pri Fari (Kostel), ki so bili sprva podrejeni ribniškemu župniku. Ok. 1490 se tu pojavi sedež posebnega arhidiakona za loško, ribniško in kočevsko območje, ki pa se uveljavi le s težavo (IMK 1891, 38, 86ss; Skubic, 34ss, 42ss). Župniji sta pripadali tudi Stara Cerkev in Slovenska vas kot enklavi v kočevski župniji; poskus kočevskega župnika 1574, da se zaradi oddaljenosti od matične cerkve priključita Kočevju (prim. Smole II, 29, 1574; Skubic, 39s), so se izjalovili.

5. Iz istih razlogov kot pri Škocjanu in Dobropolju se da domnevati, da je tu ž. ustanovil ogl. patriarh ter njen patronat (morda samo prezentacijo) podelil tamkajšnjim fevdnikom. V 14. stol. v »začasni« prezentaciji Ortenburžanov, posebej omenjeni v listini 1394 10/6 (MHVK 1862, 48ss [...] plebano Sancti Stephani in Reiffniz pro tempore existenti per vos et haeredes vestros [= Ortenburžanih] electo et praesentato prout antiquitus consuevistis, ac per nos et successores nostros, ut praemittur, confirmato). (1389 14/3 [ARS] prezentira patriarhu Friderik Ortenburški.) Od 1418 Celjani, 1456 Habsburžani. Kasneje prezentacija cesar oz. deželni knez ali v njegovem imenu posestnik ribniškega gradu (za 16, 17. in 18. stol. gl. Smole V, 223ss, 410ss), potrditev patriarh. – Odvetništvo gospostvo Ribnica (prim. za leto 1576 Smole V, 258–259; v popisu »1667« baron Trillegk) kot tudi deloma Ortnek (1526).

Lit.: A. Skubic, Zgodovina Ribnice in ribniške pokrajine, 1976; B. Otorepec, Kronika 1982/2, 79–87.

6. Podružnice:⁶²

(1) *Marijinega vnebovzvetja* v Stari Cerkvi (nekdaj tudi Slovenska vas), om. v popisu 1526 v kočevskem gospostvu (Mitterdorf; Valv. 1689: c. Materē božje »v Kočevju«, 1753: prope Gotschee, Consign. 1783: Mitterdorf), a je dodano, da c. pripada ribniški župniji. Po izročilu imenovana »stara cerkev« v primerjavi z »novo cerkvijo« Ortenburžanov v Kočevju-Mahovniku (om. 1339) (1614 se prebivalci Stare Cerkve imenujejo Mitterdorffer von der Alten Khirchen; KLS II, 244; 1690: apud antiquam Ecclesiam). Glede na to torej (precej?) starejša od leta 1339. Novejše podružnice okoli Stare Cerkve, v krajih, poseljenih s Kočevarji, med njimi tudi Ložine in Koblarji severno od nje, so pripadle kočevski župniji, tako da je Stara Cerkev predstavljala enklavo ribniške župnije v kočevski župniji. (V tem smislu je treba popraviti Miklavčičevo karto! Enklavo, v katero je sodila tudi Slovenska vas, potrjuje tudi dejstvo, da so prebivalci tega kraja kot tudi Slovenske vasi plačevali desetino ribniškemu in ne kočevskemu župniku; gl. ZZ, 595). Po jožefinskih reformah za nekaj let priključena kočevski župniji. – Sed. c. z. od 1853 dalje (stavbenik Silvester Venchiarutti iz Furlanije), posv. 1857. – Ž. ust. 1788. (1526, 1573, 1689, 1690, 1741, 1753, 1783)

(2) *sv. Primoža in Felicijana* v Grčaricah (Masern, 1498; urb. Koč. Reka). Z. 1780, 1943 požgana in delno odstranjena. – V i k a r i a t ust. 1762 4/10, a zaradi nasprotovanja patrona kneza Auersperga potrjen šele leta 1765 (Volčjak, 109). V Zemljevidu 1, Opis, 67, tu om. vikaariatna hiša. – Ž. ust. 1878, 1987 ukinjena. (1689, 1690, 1741, 1753, 1783)

(3) *sv. Vida* v Rakitnici (Rakittnikh, 1427 1/9; ARS). Baročna, 1876 prezidana. (1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

(4) *sv. Roka* v Dolenji vasi (Nyderdorf, 1241 8/5; GZS V/766). Om. šele v Consign. 1783. Sed. c. z. 1818–1820 (1829?), posv. 1830. – Ž. 1788–1791 in ponovno ust. 1830. (1783)

(5) *sv. Marjete* v Dolenji vasi na polju (1581: Campo), od c. ostal le prezbiterij kot kapela zunaj vasi proti vzhodu (po Skubicu, 46, naj bi stala sredi vasi in bila zaradi moče podrt, namesto nje pa postavljena kapelica zunaj vasi). (1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

⁶² V popisu 1526 bera navedena le komulativno za ribniško in ortneško gospostvo brez navedbe posameznih podružnic.

(6) *sv. Petra in Pavla* v Prigorici (Pucheldorf, 1436; celjski fevdi). Zdaj baročna, 1855 prezidana.

(1573, 1581, 1690, 1689, 1731, 1741, 1753, 1783)

(7) *sv. Lenarta* v Nemški vasi (Payersdorff, 1417 4/5; HHStAW). Po poročilu župnika in arhidiakona Janeza Ludovika Schönlebna kranjskemu deželnemu vicedomu 1671 (Smole V, 419) naj bi bila zgrajena pred desetimi ali dvanajstimi leti (ok. 1670). Nova z. 1863 z uporabo prejšnjega prezbitarija iz 17. stol.

(1689, 1690, 1741, 1753, 1783)

(8) *Marijinega imena* v Goriči vasi (Weichartsdorf, 1241 8/5; GZS V/766). Baročna in predelana.

(1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

(9) *Sv. Trojice* (1573: *sv. Jakoba*) v Hrovači (Chrawaczach, 1241 8/5; GZS V/766). Posv. 1503 19/5 po gen. vikarju Hieronimu de Francisic kot c. Sv. Trojice v Ribnici s stranskim olt. *sv. Jakoba* ter *sv. Janeza Krstnika in Janeza Evangelista* (ARS). Sedanja stavba iz leta 1909 (Moric Kirchschrager), blagosl. 1909 21/11.

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

(10) *sv. Ane* v Dolenjih Lazih (na Gori) (Valv. 1689: auf dem Berge; 1601 zue Niedegereuth; Consign. 1783: Oberriedergereuth am Berg). Prvič om. 1573 v ribniškem urb., a je Bizancijev popis 1581 nima, om. tudi leta 1601 med vidmi ribniške župnije (ARS, AS 1, Viced. urad za Kranjsko, cerkvene zadeve, Lit. R VII, I/32a).

(1573, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

(11) *sv. Tomaža* na Velikih Poljanah (Po⁶³lan, 1264 22/4; UBKr II/332⁶³), na pokopališču zunaj današnjega naselja (v Zemljevidu 1, sekc. 224, D1, Opis, 48s, lokalizirana v »Gegend in der Höll«, tj. Dule). Z. kot nova v vrsti drugih cerkva v ribniški župniji (de novo ecclesia constructa), ko je 1363 1/5 patriarh Ludovik zahteval od grofa Otona Ortenburškega, da pri njej ustanovi v i k a r i a t, s tem da mu je prepustil patronat nad cerkvijo, duhovnika pa podredil župniku v Ribnici s pravico potrditve (AH I, 30–31, št. 14). Patrocinij izpričan 1423 29/9 (ARS), vik. (pharr) leta 1444 (avstr. fevdi). Vik. kasneje opuščen, v popisih 1573 in 1581 se ne om. več. Ladja še srednjeveška (iz časa gradnje sredi 14. stol., z ostanki dveh plasti poslikav), opuščena, a zdaj obnovljena in v rabi. – Ž. ust. 1899 pri novi cerkvi sv. Jožefa v vasi (1899–1900, posv. 1901 23/6).

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

(12) *sv. Jurija* pri gradu Ortnek (Stari grad nad Ortnekom, Hudi Konec) (Ortenek, 1335 12/11; ARS). Baročno predelana v času Valerija Moškona na Ortneku (u. ok. 1646), poškodovana, obnovljena.

(1573, 1581, 1689, 1690, 1741, 1753, 1783)

(13) *sv. Filipa in Jakoba* v »Ravnah« (1581: Rauna, 1686: zu Raune) (Ravne na Blokah) (zdaj v župniji Bloke; gl. tudi Bloke). Obstoje cerkve izpričan v neki listini iz leta 1469 (popis listin ribniškega župnišča v inventarjih iz let 1583 in 1601; ARS, AS 1, Vicedomski urad za Kranjsko, Cerkevne zadeve, Lit. R VII, I/32a). Po inventarju iz leta 1601, ki tu navaja videm ribniškega župnišča, v bloški župniji, sicer pa jo vsi popisi cerkva oz. vizitacije postavljajo v ribniško ž., tako še 1790 (Maček, Sklad, 334). 1739 v odvetništvu Ferdinanda grofa Lichtenberga kot posestnika loškega gospostva (Smole I, 182).

(1573, 1581, 1689, 1690, 1741, 1753)

(14) *Matere božje* (*Marije Snežne*; popis 1690: *Sv. Duha*; Valv. 1689, viz. 1741: *Sv. Duha, Matere božje in sv. Ožbalta*) na Gori (Gora pri Sodražici; Petrinci) (Valv. 1689: auf dem Berge; 1690: in Monte; 1731: am Berg ob Sigmaritz; Consign. 1783: ob Schigmaritz am Berg, t. j. Žimarice, Žigmarice; am Sygmaricz, 1436; celjski fevdi). Baročna. Po viz. 1753 v oskrbi vikarja v Loškem Potoku. – Lok. 1790, ž. ust. 1909.

(1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

⁶³ »Polan« v listini Konrada Žovneškega 1241 8/5 (GZS V/765; prim. GHST, 459) niso Velike Poljane, marveč gospostvo Poljane (Stari trg ob Kolpi).

(15) *sv. Marije Magdalene* (1581: *sv. Nikolaja*) v Sodražici (Stoidrasicz, 1220 7/4; GZS V/310) (Valv. ima stranski olt. posv. sv. Nikolaju). Sedanja c. baročna, blagosl. 1745 18/10, 1795 pogorela (Maček, Sklad, 379), 1863 delno povečana, 1927–1928 podaljšana in razširjena, posv. 1928 2/9. – Vikariat v patronatu ribniške graščine, ust. 1753 1/9 (Skubic, 76; Volčjak, 107). – Ž. ust. 1862.

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

(16) *sv. Marka* v Zapotoku (zaselek Sv. Marko) (Zapatoch, 1241 8/5; GZS V/766) (1581: S. Marco villa cosi chiamata). Obokana 1865.

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

(17) *Marijinega vnebovzetja* pri Novi Štifi, romarska, na oktogonalnem tlorisu (Valv. 1689: einer schönen Capell auf Italienische Manier), z. 1641–1643, a ne povsem dograjena; na portalu letnici 1641 in 1671 (k vsemu temu tudi Kemperl, Cerkve, 129ss). Gradnja je formalno določena s prošnjo 1640 31/3 za zidavo cerkve v čast Matere božje, ki jo je na ogl. kurijo naslovil ribniški in kočevski graščak grof Janez Jakob Khisl (IMK 1891, 10 – tu c. ni identificirana), in sicer na kraju, kjer je že mnogo ljudi ponoči videlo luč. Gradnji cerkve je nasprotoval ribniški žpk., češ da se bo z darovi le okoristilo kočevsko gospostvo. Zato se je v pismu patriarhu Marku Gradeniku z dne 16/11 1640 za zgradnjo zavzel tudi ljublj. škof Rajnald Scarlicchi (EAG 2011, 28). Ponovil je pripovedovanje o luči na hribčku (monticello) in Khislovo namero, da postavi cerkev in v njej namesti kaplana, četudi temu nasprotuje ribniški arhidiakon, češ da bo ta s tem izgubil dohodke, obenem pa priporočil, naj darovi ostanejo cerkvi in ubogim. Začetek gradnje pade v leto 1641 (po Schönlebnovi listini v kupoli cerkve, o kateri govori tudi viz. 1753: »erecta 1641 [...] pro ut ex litteris in globo cupolae [...]«; posv. temeljnega kamna 11/11 1641). 1650 20/12 prošnja (Jurija) Andreja Trileka (Trillegkh) na patriarha za dovoljenje, da v cerkvi, ki jo je zgradil (sacra aedicula in Carniola inferiori Noua Stiffa nuncupata), namesti kaplana (EAG 2011, 29); iz pripisa se vidi, da je bilo dovoljenje izdano 1651 15/1. 1671 17/2 blagosl. po Janezu Ludoviku Schönlebnu, posv. 1743 10/8 po tržaškem škofu Leopoldu Petazziju (viz. 1753) (Skubic, 261–264; A. Lavrič, AHAS 2006, 113–116). – Po poročilu ribniškega župnika in arhidiakona Janeza Ludovika Schönlebna na kranjskega deželnega vicedoma iz leta 1671 se je kmalu po položitvi temeljnega kamna poslopja in obilnih dohodkov romarske poti polastil Jurij Andrej Trilek, ki je (s pogodbo 1641 9/7; J. Parapat, Letopis Matice Slovenske za leto 1874, 86s) prevzel ribniško gospostvo po Khislih, zato c. takrat (leta 1641) še ni bila povsem dograjena (Smole V, 419). Po poročilu ribniškega arhidiakona iz 17. stol. s.d. (AAU, Visite) tu vikar (prvi kaplan naj bi bil nastavljen leta 1678), ki pa se v ustreznem poznejšem poročilu iz leta 1682 (prav tam) ne om. več. – V patronatu in odvetništvu ribniškega gospostva (prim. Smole V, 258–259).

(1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

(18) *Sv. Križa* (1690, 1731: *Sv. Križa in Sv. Groba*) v Jurjevici (pri Brežah; 1581: Breže, tako tudi Consign. 1783, Valv. 1689 in seznam 1731 brez lokacije) (Vreisach, 1220 7/4; GZS V/310, Jurryawicz, 1405 11/5; ARS). Prvič om. v ribniškem urbarju 1573. Z. 1659 (? , letnica v ogelnem kamnu prezbiterja).

(1573, 1581, 1689, 1690, 1731, 1741, 1753, 1783)

(19) *sv. Frančiška Ksaverja* v Sajevcu (Consign. 1783: pri Novi Štifi) (Ru^ozpach, 1332 10/8; ARS), z. od 1721 dalje, posv. 1743 12/8 po tržaškem škofu Leopoldu Petazziju.

(1741, 1753, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Janeza Krstnika* v ribniškem gradu (grad om. šele v delilni pogodbi med Friderikom in Henrikom Ortenburškima 1263 25/4; MC IV,1/2805, a precej starejši). Olt. naslovnega svetnika posv. leta 1454 po pičenskem škofu Martinu (Valv. VIII, 679). Valv. XI, 466, piše, da je stara in pred več kot dvema stoletjema posvečena in da se mora na praznik njene posvetitve na nedeljo po patrociniju (24. junija) zbrati cela župnija s svojimi podružnicami. Ker je to nenavadno za grajsko kapelo, je mogoče domnevati, da je še živel spomin nanjo kot na prvo

cerkev v župniji. Glede na to je mogoče domnevati, da je tu (analogno Dvorski vasi v dobrepoljski župniji) šlo za dvor starih Turjaških s cerkvijo, katere patrocinijski namiguje na krstno cerkev cerkniške pražupnije. V 19. stol. še v funkciji (prim. CC 1892). Grad ob koncu druge vojne porušen in deloma obnovljen. Kapela lokalizirana (Gradovi II/4, 135).

(1689, 1741, 1753)

(2) *sv. Roka* pri Sv. Roku v Ribnici (1753: na pokopališču). Om. v poročilu ribniškega župnika in arhidiakona Janeza Ludovika Schönlebna iz leta 1671 kot »stara kapela sv. Roka« (Smole V, 418). Po Valv. 1689 nova z. ok. 1680.

(1689, 1753, 1741, 1783)

(3) *Božjega groba* pri (starem) pokopališču v Ribnici, iz ok. 1680.

(1689, 1741)

(4) *sv. Jožefa* pri Novi Štifti.

(1753, 1783)

(5) *Matere božje rožnovenske* v Zadolju. Z. sredi 17. stoletja.

(1689)

(6) *Sv. Križa* (v 19. stol. *Sv. Trojice*; Šilc, 330) v gradu Ortnek (Ortenegg; Valv. XI, 432), po viz. 1753 privatni oratorij (brez navedbe patrocinijskega). V renesansi in baroku razširjeno poslopje po 1884 opuščeno in propadlo (Gradovi II/4).

(1689, 1753)

LXI. ŽUPNIJA SV. PETRA IN PAVLA V OSILNICI

1. Belica, Bizgarji, Črni Potok, Draga, Kot Stari in Novi, Križmani, Ložec, Papeži, Peščenec, Podpreska, Podvrh, Ribjek, Sela, Srednja vas, Strojiči, Trava, Vozalj, Žurge.

2. Ossiwniz, 1363 1/5 (kot spodaj).

3. C. om. kot novo postavljena 1363 1/5 (kot spodaj). 1526 om. bratovščina sv. Petra. Sedanja c. z. 1875 (na pročelju letnica 1876) in posv. 1887.

4. Vik. in ž. v okviru ribniške župnije. Vik. ust. 1363 1/5 (AH I, 30–31, št. 14; gl. tudi Kočevje), v poznem srednjem veku povzdignjen v ž., prvič om. z župnikom (plebanus) 1501 1/12 (plebanus in osiunicz; AAU, Acta 15, 99r) in ponovno v popisu 1526.

5. Vik. in ž. v patronatu Ortenburških in njihovih dedičev (Celjani, posebej omenjeno v celjskem kartularju iz 1456–1461, po 1456 cesar oz. deželni knez). Od 1456 patronat s prezentacijo v rokah cesarja oz. deželnega kneza ali najemnikov kočevskega gospostva (1567 grof Frančišek Ursini Blagaj; ZZ, 592). 1666 4/7 cesar Leopold I. »jus patronatus et praesentandi« mestne župnije v Kočevju in šestih zunaj mesta (med njimi tudi Osilnice) podeli grofu Engelbertu Turjaškemu in njegovim naslednikom (ZZ, 467, 595). Duhovnika je najprej potrjeval ribniški žpk., posebej določeno v odločbi patriarha Ludovika 1363 1/5 (kot zgoraj), kasneje ogl. patriarh. – Odvetništvo kočevsko gospostvo. (Po popisu »1667« sta podelitev in odvetništvo še vedno pri deželnem vladarju.)

6. Podružnice:⁶⁴

(1) *sv. Lovrenca* na Travi (Consign. 1783: Obergraß) (Gras, 1498; urb. Koč. Reka). Na novo z. v 17. stol., zadnjič predelana 1894 (letnica na portalu). Požgana 1942, ruševine ohranjene. Lok. 1799, ž. ust. 1834 pri Dragi.

(1526, 1689, 1741, 1753, 1783)

(2) *Marijinega obiskovanja* (1753: *Brezmadežne Matere božje*) v Dragi (Valv. 1689: »nad Travo«, Consign. 1783: Suchen). Sed. c. iz leta 1810 (letnica na portalu), ž. ust. 1834.

(1689, 1741, 1753, 1783)

⁶⁴ Po popisu »1667« s petimi podružnicami; Bizancij (1581) je ni vizitiral.

- (3) *Sv. Križa* »im Thall« (Valv. 1689) (Lazec?. Srednja vas?). Neidentificirana. (1689)
- (4) *sv. Frančiška Ksaverja* v Starem Kotu (Altwinkel; Zempljevid 1, Opis, 65, jo postavlja v Novi Kot). Glede na patrocinij verjetno baročna, z. pred 1741 (om. v viz. 1741, ko jo je blagosl. arhidiakon Petazzi). Sedanja arhitektura kaže na čas ok. 1900 (Zadnikar, Kočevsko). (1741, 1753, 1783)
- (5) *Sv. Duha* (Consign. 1783: *Sv. Trojice*) v Žurgah (Sürgern). Večja prenova 1729. (1741, 1753, 1783)
- (6) *sv. Mihaela* v Papežih (Papesch). 1969 obnovljena. (1741, 1753, 1783)
- (7) *sv. Nikolaja* na Spodnjem Čačiču (Netschatsch, 1498; urb. Koč. Reka). Požgana poleti 1942, po vojni obnovljena. (1526, 1741, 1753, 1783)
- (8) *sv. Egidija* v Ribjeku (Fischbach, 1498; urb. Koč. Reka). S konca 16. stol. 1986–1999 spomeniškovarstveno obnovljena. (1741, 1753, 1783)
- (9) *sv. Vida* v Bosljivi Loki (1753: in Wosail vel Besselava loca) (Wosseyl, 1498; urb. Koč. Reka). Še iz 17. stol.? (1741, 1753, 1783)
- (10) *sv. Ane* (zdaj *sv. Joahima in Ane*) na Peščencu (Srobotnik ob Kolpi) pri Bosljivi Loki (1753: nad Srobotnikom, Consign. 1783: v Bosljivi Loki). (1741, 1753, 1783)

LXII. ŽUPNIJA SV. JANEZA KRSTNIKA V KOČEVSKI REKI

1. Borovec, Breže, Briga Gorenja in Dolenja, Gotenica, Handlerji, Inlauf, Jelenje, Koče, Mlaka, Morava, Novi Lazi, Plösch, Ravni, Srobotnik, Sv. Lenart, Štalcerji, Wetzenbach.
2. an der Riegg (kronika Burkarda Zinka k letu 1407; Carl von Hegel, *Die Chroniken der schwäbischen Städte: Augsburg, II, Leipzig 1866, 123*); Riegg, 1457 (kartular Celje).
3. C. om. brez patrocinijskega posredstva z »Gotenico« 1363 1/5 (kot spodaj), 1407 (kot zgoraj) prek župnika ali vikarja, s patronatom v celjskem kartularju 1456/1461, s patrocinijem 1478 14/10 (AAU, Acta 8, 385r). V popisu 1526 om. bratovščini pri olt. *Matere božje* in olt. *sv. Katarine*. V zadnji stavbni fazi baročna, po CS z. 1769 (glavni olt. dat. 1765), porušena januarja 1954. (Nova 1994–1999 po načrtih Janeza Gomboca.) – V sred. veku om. oltarji: (1) *Matere božje* z bratovščino, om. 1479 18/3 (AAU, Acta 9, 270r–v; IMK 1891, 23; popis 1526), (2) *sv. Katarine* z bratovščino, om. v popisu 1526. – V popisu »1667« patrocinijske sv. Janeza Krstnika in sv. Katarine.
4. Vik. in ž., izločena iz ribniške župnije. 1363 1/5 (AH I, 30–31, št. 14; gl. tudi Kočevje) na zahtevo patriarha Ludovika ust. vik. v »Gotenici«, kar pa očitno pomeni Kočevsko Reko. Leta 1407 (kot zgoraj) se om. v Reki (an der Riegg) žpk. ali vikar (pfarrer), brat Zinkovega očeta, ki naj bi tu ob smrti leta 1415 (Hegel, ib., 315) služboval 30 let, kar pomeni, da je službo nastopil ok. leta 1385. Kot plebs om. 1478 14/10 (kot zgoraj). 1480 5/1, 10/3 in 15/5 terja žpk. s Fare pri Kostelu nazaj vas Brigo (Tiffenpach), ki jo je njegov prednik protipravno izročil župniku v Reki (IMK 1891, 7).
5. Vik. in ž. v patronatu Ortenburških in njihovih dedičev (Celjani, Habsburžani). Od 1456 patronat s prezentacijo v rokah cesarja oz. deželnega vladarja ali najemnikov kočevskega gospostva (1567 grof Frančišek Ursini Blagaj, ZZ, 592; za cesarsko prezentacijo gl. Smole V, 391–392). 1666 4/7 cesar Leopold I. patronat župnije v vrsti z drugimi kočevskimi župnijami podeli grofu Engelbertu Turjaškemu in njegovim naslednikom (ZZ, 467, 595). Po popisu »1667« še v deželnoknežjem patronatu. Potrditev najprej ribniški žpk., kasneje ogl. patriarh. – Odvetništvo kočevsko gospostvo.

Lit.: M. Ambrožič in dr., V objemu stoletij: Kronika župnije Kočevska Reka, 2007.

6. Podružnice:⁶⁵

(1) *sv. Ožbalta* v Gotenici (Götteniz, 1407 kot vas v oskrbi župnika ali vikarja v Reki; kronika Burkarda Zinka, kot zgoraj) (toponim Goteniz v listini 1363 1/5, AH I, 30–31, št. 14, očitno pomeni širše Goteniško dolino, konkretno pa se nanaša na Kočevsko Reko; gl. zgoraj). Sedanja c. prezid. 1839, posv. (?) 1845. Porušena in odstranjena. – Vik. ust. 1847, ž. 1878. (1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(2) *sv. Lenarta* na Gori nad Gotenico. Z. 1652 (letnica na prekladi vhodnih vrat), porušena ok. 1950.

(1689, 1741, 1753)

(3) *Marijinega vnebovzetja* v Kočah (Kötschen, 1498; urb. Koč. Reka). Srednjeveška, s kratkim gotskim prezbiterijem. Porušena 1953/1954 in odstranjena.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(4) *sv. Uršule*, kje?

(1689)

(5) *sv. Andreja*, kapela pri Reki (Šilc, CC 1892). Om. tudi v viz. 1741.

(1689, 1741)

(6) *sv. Jurija* v Novih Lazih (Hinderberg, 1498; urb. Koč. Reka). Gotski križnorebrasto obokan prezbiterij iz 16. stol., ladja podaljšana. Požgana 1955, pozneje razstreljena.

(1526, 1581, 1741, 1753, 1783)

(7) *sv. Antona opata* v Štalcerjih (Stalzern) (Stelzendorff, 1498; urb. Koč. Reka), om. kot podružnica Kočevske Reke brez lokacije 1479 18/3 (AAU, Acta 9, 270r–v; IMK 1891, 23). V jedru srednjeveška. Med boji spomladi 1945 požgana. Porušena in odstranjena.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(8) *Sv. Trojice* na Moravi (Mrauen) (Hamerau, 1498; urb. Koč. Reka). Z. verjetno 1674 (letnica na portalu). Prenovljena (in obokana) 1896 ter 1902. 1955 razstreljena.

(1741, 1753, 1783)

(9) *sv. Jožefa* na Preži (Presen, 1498; urb. Koč. Reka). Postavljena ok. 1637, v 18. stol. prez. Porušena.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(10) *sv. Urha* (viz. 1753: *sv. Urha in Valentina*) v Dolnji Brigi (Tieffempach, 1480 2/12; AAU, Acta 9, 466r; Obertieffenbach, 1498; urb. Koč. Reka). Podrta in odstranjena 1954.

(1581, 1741, 1753, 1783)

(11) *sv. Mihaela* v Borovcu pri Kočevski Reki (Morobitz) (Barobetz, 1498; urb. Koč. Reka). Nova c. z. sredi naselja 1858–1862, požgana 1943 in odstranjena 1952. – Po CS ž. ust. 1792 (?; ljublj. cerkveni shematizmi tu še sredi 19. stol. navajajo lokalijo; Šilc, 328).

(1526, 1581, 1741, 1753, 1783)

(12) *Imena Jezusovega* v Ravnah v Borovcu (Eben, 1498; urb. Koč. Reka). Požgana 1943.

(1741, 1753, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Frančiška Ksaverja* v Kočevski Reki. Z. (z drugim patrocinijem) pred 1510 ali leta 1510 (letnica na tlaku pri vhodu). Porušena.

(1741, 1753)

⁶⁵ Po popisu »1667« je v ž. osem podružnic.

LXIII. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA PRI FARI

1. Ajbelj, Banja Loka, Brezje, Briga, [Brsnik], Drežnik, Friškova Draga, [Gotenc], [Jakšiči], [Jelovica], Jesenov Vrh, Kaptol, Klanec, Kostel, Krkovo, [Kuželič], Kuželj, [Laze pri Kostelu], [Lipovec], [Mavrc], Nova Sela, Ograja, [Oskrt], [Planina], Petrina, Pirče, Podstene [pri Kostelu], [Potok], [Puc], Rački Potok, [Rajšele], Rake, [Reber], [Selo pri Kostelu], Slavski Laz, [Stelnik], Stružnica, [Suhor], [Štajer], Vas, [Vimolj], Vrh, Zapuže,

2. Kraj imenovan po gradu Kostel, Grauenwarth, 1336 24/6 (HHStAW), Costel, 1363 1/5 (kot spodaj). Lokaliteta z ž. c. (Fara) v srednjem veku ni izpričana.⁶⁶

3. C. om. brez patrocinija kot na novo z. 1363 1/5 (kot spodaj), s patrocinjem 1383 25/11 (ecclesia curata Sancte Marie im Kostell; ARS). Po požaru 1741 posv. 1747 (1747 10/9 ogl. patriarh izda senjsko-modruškemu škofu dovoljenje za posv. c.; EAG 2009, 93; IMK 1892, 44), sedanja z. 1858–1862 (stavbenik Cividini z Broda ob Kolpi) in posv. 1862 24/8.⁶⁷

4. Vik. in ž., izločena iz ribniške župnije. Vik. ust. po nalogu patriarha Ludovika 1363 1/5 (AH I, 30–31, št. 14), c. 1383 25/11 posebej om. kot oskrbovana (kot zgoraj). Žpk. om. 1480 2/1 (plebanus ecclesie B. Virginis in Costel; AAU, Acta 9, 357r).

5. Vik. in ž. v patronatu Ortenburžanov (1363 1/5 dodeljena prezentacija), od 1418 Celjani, 1456 Habsburžani. Potrditev sprva ribniški žpk. (1363 1/5, kot zgoraj; 1383 25/11, kot zgoraj: Friderik Ortenburški prezentira duhovnika, svojega kaplana Nikolaja, ribniškemu župniku). Patronat ostal pri cesarju oz. deželnem knezu (prim. tudi Smole I, 65, za leto 1567), čeravno so si ga kdaj pa kdaj poskušali prisvojiti posestniki gospostva Kostel (za 16., 17. in 18. stol. prim. Smole I, 65, 101–102, II, 39ss, 240ss); potrditev patriarh. – Odvetništvo gospostvo Kostel (tako tudi popis »1667«).

Lit.: S. Južnič, Kostel do konca 15. stoletja, ZČ 1999, 295–323; S. Južnič, Zgodovina Kostela 1500–1900, 2008.

6. Podružnice:⁶⁸

(1) *sv. Treh kraljev* v Kostelu (Grauenwarth [= Grafenwart], 1336 24/6; kot zgoraj) (1753: in parte arcis inferiori), pri gradu. Iz 17. stol. Po (zmotnem) izročilu prvotna ž. c. (1753: Haec ecclesia dicitur olim fuisse sacramentalis et parochialis). (1689, 1741, 1753)

(2) *sv. Jakoba st.* (Valv. 1689: *Jakoba ml.*) v Banjaloki (Valv. 1689: v Ajblju) (Lakch, 1470; AAU, Chiese). Baročna, s kapelo sv. Notburge (1742), prez. in posv. 1813. – Po CS ž. ust. 1785, po Top. Kočevje 1796 lok. (ljubl. cerkveni shematizmi tu še sredi 19. stol. navajajo le lokalijo; Šilc, 328). (1689, 1741, 1753)

(3) *Sv. Duha* (Valv. 1689: *Sv. Trojice*) v Podstenah pri Kostelu (Valv. 1689: zu Podpezh). Iz 17. stol. (1689, 1741, 1753)

(4) *sv. Vida* pri Mavrcu. Z. verjetno 1632 (letnica na portalu). Opuščena ob koncu 19. stol. in v ruševinah.

⁶⁶ Da bi bila Fara om. že leta 1216 (Južnič, ZČ 1999, 298), je pomota. Listina 1216 1/10 (GZS V/261) je znana le prek zelo slabega prepisa iz 17. stol. v KAL. Izdal jo je Albert iz Marenberga (Radlje ob Dravi; ne »Marienberg«, tj. Šmarne gore) kot spanheimski ministerial, izdana pa je bila v Trušnjah (Trixen, v listini »Thusin«) na Koroškem. Kot priči navedena Bernard (Wernand) in Herman »de Pharre« pa nista iz Fare pri Kostelu, pač pa iz kraja Mariapfarr v salzburškem Lungavu.

⁶⁷ Izročilo, da naj bi bila župnijska cerkev prvotno v samem Kostelu (gl. k temu tudi podružnice, št. 1) in šele od 16. stol. dalje v Fari, nima zgodovinske podlage, saj je tu izpričana že leta 1383 (in v desetinskem seznamu 1526). Pač pa je mogoče, da je v času turške nevarnosti žpk. maševal v c. sv. Treh kraljev v trgu.

⁶⁸ V popisu 1526 navedena le skupna bera gospostva Kostel brez posameznih podružnic. Po popisu »1667« ima šest podružnic. V Consign. 1783 navedena samo ž. c. »nebst anderen unbekanntnen Filialen«.

(1741, 1753)

(5) *Božjega zveličarja* na Ajblju. Prezbiterij gotizirajoč, 16.–17. stol. (Komelj). Požgana 1956 in v ruševinah. Po Top. Kočevje, 25, identična s cerkvijo sv. Jakoba ml., ki jo navaja Valv. 1689 na Ajblju (kot zgoraj).

(1741, 1753)

(6) *sv. Štefana* na Klanjcu pri Fari. Prezbiterij v gotski tradiciji 16.–17. stol. (Komelj). Preurejena 1757 in 1856.

(1741, 1753)

(7) *sv. Lenarta* na Krkovem nad Faro. Verjetno iz 17. stol., om. v viz. 1741, večkrat opuščena in obnovljena.

(1741, 1753)

(8) *Sv. Trojice* v Slavskem Lazu (zu dem Vngerischen gerewt, 1436; celjski fevdi). Na pragu, ki je služil kot preklada portala, letnica 1650, sicer v sedanji podobi iz leta 1884.

(1741, 1753)

(9) *sv. Nikolaja* na Vrhju pri Fari. Iz prve pol. 18. stol., om. v viz. 1741. Obnovljena 1993.

(1741, 1753)

7. Kapele:

(1) *sv. Antona Pad.* v gradu Kostel (1753: in superiori arcis parte). Grad 1809 pod Francozi razdejan, v ruševinah.

(1689, 1753)

LXIV. ŽUPNIJA SV. JERNEJA V KOČEVJU

1. Breg, Črni Potok, Cvišlarji, Dolga vas, Gor. vas, Klinja vas, Koblarji, Konec, Livold, Ložine Gor. in Dol., Mačkova vas, Mala Gora, Mala vas, Mlaka, Mošvald, Onek, Rogati Hrib, Selo, Slovenska vas [v ribniški župniji!], Srednja vas [v ribniški župniji!], Stara Cerkev [v ribniški župniji!], Sv. Ana, Šalka vas, Zajčja vas; *vikariat Stari Log*: Beli Kamen, Cesta, Kleče., Kukovo, Novi Log, Polom, Puglarji, Rdeči Kamen, Seč, Smuka, Stari Breg, Stari Potok, Schönberg, Topla Reber, Trnovec, Vrbovec, Žibenj.

2. Moswald, 1339 1/9 (kot spodaj), Gotsche, 1363 1/5 (kot spodaj); Kočevje (Gotsche) se pojavlja tudi kot pokrajinsko ime, Moswald je ledinsko ime (Mahovnik).

3. C. zgrajena malo pred 1339, om. 1339 1/9 (in Moswald [...] capella ad honorem beati Bartholomei apostoli; Otorepec št. 870; Notbl. 1858, 434; IMK 1891, 10). Ok. 1478 v zidavi nova c. (1478 14/10; AAU, Acta 8, 385r, 1479 18/3; AAU, Acta 9, 106 r–v: spor zaradi denarja, ki ga je cesar Friderik III. namenil za zidavo nove cerkve, »ad fundationem dicte ecclesie«, »subsidiu[m] dicte nove fundationis nove ecclesie S. Bartholomei«), 1498 naj bi bil posv. glavni olt. Po Parapatovem opisu (Letopis Matice Slovenske za leto 1874, 100–101) z gotsko obokanim prezbiterijem (pač iz ok. leta 1479). Po 1791 služila za pokopališko kapelo, 1872 porušena in na njenem mestu postavljena nova kapela Sv. Križa. (V. Steska, ZZ, 498–500.)

4. Vik. in ž., izločena iz župnije Ribnica. 1339 1/9 (kot zgoraj) je patriarh Bertrand, upoštevajoč oddaljenost kraja od župnijske cerkve (v Ribnici), dovolil grofu Otonu Ortenburškemu, da pri cerkvi, ki jo je bil postavil z lastnimi sredstvi, ustanovi kapelanijo s pravico krsta in pokopa. Na zahtevo patriarha Ludovika 1363 1/5 (AH I, 30–31, št. 14) tu ustanovljen vik. v patronatu grofa Otona Ortenburškega in potrditvi ribniškega župnika. Ž. om. z župnikom (plebanus) 1391 23/9 in 23/12 (Otorepec št. 1350 in 1351). Leta 1791 so sedež župnije prenesen k cerkvi sv. Fabijana in Sebastijana v mestu, po odstranitvi stare ž. c. posv. sv. Jerneju. Pri Stari Cerkvi (Srednja vas, Slovenska vas) enklava ribniške župnije (tu je treba popraviti Miklavčičev popis krajev).

5. Presentacija vikarja in župnika Ortenburžani in njihovi dediči (1418 Celjani, 1456 Habsburžani), potrditev sprva ribniški žpk. Kasneje je bil patronat kočevske in drugih župnij na Kočevskem v rokah najemnikov kočevskega gospostva (1567 grof Frančišek Ursini-Blagaj, ZZ, 592; prošnja Janeza Jakoba Khisla, naj se presentacija »vrne« lastnikom kočevske grofije, iz leta 1630; Smole II, 262–263), dokler ga ni cesar Leopold I. 1666 4/7 dokončno podelil grofu Volku Engelbertu Turjaškemu in njegovim naslednikom (knezom) (ZZ, 467, 595) (tako tudi Valvasor 1689; prim. tudi za leto 1735; EAG 2009, 94). Po popisu »1667« patronat in odvetništvo še pri deželnem vladarju, vendar je dodano, da je ž. kot tudi mesto cesar prepustil Volku Engelbertu Auerspergu. Od 17. stol. dalje (ali že pred tem?) je župnika potrjeval ogl. patriarh.

Lit.: V. Steska, Doneski k zgodovini kočevske fare, ZZ, 465–476 in v nadaljevanjih; M. Ferenc, G. Zupan, Cerkve na Kočevskem nekoč in danes, 2006; M. Ambrožič, Župnijska cerkev sv. Fabijana in Boštjana ter sv. Jerneja in njene podružnice, 2003; Top. Kočevje.

6. Podružnice:⁶⁹

(1) sv. *Fabijana in Sebastijana* v mestu. Zdaj ž. c., 1901–1903 z. nova. 1989 dodatno posv. sv. Jerneju ap. Valv. je ne omenja.

(1581, 1741, 1783)

(2) Sv. *Rešnjega telesa* na Trati (Moswald). Posredno om. v mestnih pravicah, ki jih je leta 1471 trgu podelil cesar Friderik III., s sejmskim dnem na praznik Sv. Rešnjega telesa in sv. Marjete. Sed. c. v osnovi iz 17. stol., prez. do 1751.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(3) sv. *Petra in Pavla* v Gornjih Ložinah (Oberloschin). Iz 17. stol., temeljito prezidana.

(1689, 1741, 1783)

(4) sv. *Nikolaja* v Mali Gori (Malgern). Stavba iz prve pol. 17. stol. Porušena.

(1581, 1689, 1741, 1783)

(5) sv. *Štefana* (sv. *Štefana in Antona Padovanskega*) v Koblarjih (Koflern). Iz 16. stol. Om. samo v Consign. 1783. Porušena 1956, na njenem mestu 2004 z. kapelica, posv. sv. Štefanu.

(1783)

(6) Sv. *Trojice* (Valv. 1689), pozneje sv. *Marije Magdalene* v Klinji vasi (Klindorf). Na prejšnji patrocinij spominja 1653 datirani olt. Sv. Trojice (ZZ, 503). V osnovi morda še gotska, v 17. stol. prezidana.

(1689, 1741, 1761, 1783)

(7) sv. *Katarine* (1526), pozneje sv. *Lovrenca* v Željnah (Seele). Prezbiterij v gotski tradiciji poznega 16. stol., na portalu letnica 1717. 1888 pogorela in predelana. Po vojni drugi vojni opuščena, obnovljena 1967–1996.

(1526, 1741, 1783)

(8) sv. *Roka* (1741, 1783: sv. *Roka in sv. Lenarta*) v Šalki vasi (Schalken; Valv. 1689: Solgendorff). Šele zgodnje 17. stol. s kratkim korom v gotski tradiciji (?; Top. Kočevje, 380), predelana v 19. stol.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(9) sv. *Janeza Krstnika* (1783: sv. *Janeza Evangelista*) v Cvišlerjih (Zwischlern). V osnovi gotska, s kasnejšim prezbiterijem, na portalu letnica 1861. 1942 požgana. Porušena.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(10) sv. *Ane* na Gori nad Onekom (Hohenegg; Annaberg). Po drugi vojni propadla, 1953 ali 1954 podrta.

(1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(11) *Jesusovega imena* v Dolgi vasi (Krapfenfeld, Grafenfeld). Z. 1717, v Consign. 1783 nav. brez patrocinija. Po drugi vojni propadla in podrta 1956.

(1741, 1753, 1783)

⁶⁹ Po popisu »1667« z 21 podružnicami. Prvi list v izvorniku Attemsove vizitacije iz leta 1753 s popisom te župnije manjka.

(12) *Vseh svetnikov* v Livoldu (Lienfeld, 1490; AAU, Ordinationes 1487). Z gotskim križnobrebrasto obokanim prezbitrijem iz 16. stol. Prezidana. (1689, 1741, 1753, 1783)

(13) *sv. Treh kraljev* v Črnem Potoku pri Kočevju (Schwarzenbach). Sed. c. iz druge pol. 16. stol., ok. 1740 obokana in dodan prezbitrij. (1880 zvonik.) (1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1761, 1783)

(14) *sv. Andreja* (pozneje *sv. Valentina*) v Zajčjem Polju (Hasenfeld) (Valv. 1689, viz. 1741 in 1753: *sv. Andreja*, 1783: Filialkapelle *sv. Valentina*; na sliki glavnega oltarja oba svetnika). Šesterokotni kapeli iz leta 1741 leta 1867 dodana ladja. Po 1947 porušena. (1689, 1741, 1753, 1783)

(15) *sv. Urha* v Rogatem Hribu (Hornberg). V viz. 1741 ni om. Menda baročno predelana. 1947 porušena. (1689, 1753, 1783)

(16) *sv. Filipa in Jakoba* na Mlaki pri Kočevju (Kerndorf), om. v Consign. 1783. Iz druge polovice 17. stol. (letnica na portalu: 1677). Razpadla in podrti 1965. (1741, 1783)

(17) *sv. Antona Padovanskega* v Kukovem. Om. v viz. 1741 kot podružnica kočevske ž. (1741)

(18) *sv. Marjete* v Starem Logu (Alttag), po požaru 1691 z. na novo. Požgana 1943 in profanirana, porušena 1955. – V i k a r i a t kočevske župnije. Na prošnjo vaščanov Starega Loga in sosednjih vasi (Vrbovec, Polom, Seč, Beli Kamen, Novi Lazi, Rogati Hrib, Komolec, Rdeči Kamen, Kunče, Pugled, Cesta in Sadni Hrib) nadvojvodu Karlu iz leta 1583 leta 1584 tu nastavljen kaplan s pravico krščevanja (Smole II, 253–254). Vik. ust. sredi 17. stol. (pred 1666; v popisu 1581 nastopa še kot kočevska podružnica) po knezih Auerspergih, ki so po Valv. 1689 imeli tudi pravico prezentacije. V popisu ribniškega arhidiaconata iz leta 1633 (AAU, Chiese, Visite; IMK 1892, 90) se še ne omenja, pač pa se v naslednjih (nedatirano, in 1682 17/4; AAU, Chiese, Visite) tu navaja ž., tako tudi pri Valv. 1689 in ob prezentaciji kneza Auersperga 1735 19/6 (EAG 2009, 94), v viz. 1753 in v Consign. 1783 pa le vikar. 1736 16/8 se vik. imenuje po Rogatem Hribu (NšAL). Ž. (po CS) ponovno ust. 1783. Podružnice v Consign. 1783 (tu št. 18–23) niso navedene. (1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(19) *sv. Petra in Pavla* na Pugledu pri Starem Logu (Hohenberg). Iz prve pol. 17. stol., posv. 1691 3/6 (?; IMK 1897, 78). Z vasjo 1942 požgana, v ruševinah. (1689, 1741, 1753)

(20) *sv. Uršule* v Starem Bregu (1753: Altpacher). Baročna, pogorela skupaj z vasjo 1893 (IMK 1897, 78). (1753)

(21) *sv. Elije* (Valv. 1689; prim. IMK 1897, 78), pozneje *Matere božje tolažnice* v Trnovcu (Tiefenreuter). Požgana 1942. (1689, 1753)

(22) *sv. Andreja* v Kleču (Kletsch). Požgana 1942. (1741, 1753)

(23) *sv. Ane* na Belem Kamnu (Weissenstein). Iz 17. stoletja. Požgana 1942, po vojni porušena in odstranjena. (1753)

(24) *sv. Roka* na Smuki (Langenthon). Iz 16. stol. (?). 1954 podrti in odstranjena. (1689, 1741, 1753)

(25) *sv. Vida* v Dolnji Topli Rebri (Topla Reber) (Unterwarmberg). Z. ok. 1700, po 1825 ust. lokalija, ž. po 1875. Porušena. 1942 z vasjo požgana. (1741, 1753)

(26) *sv. Matije* v Gornji Topli Rebri. Om. v viz. 1741 kot podružnica vikariata Stari Log. V shematizmih ljublj. škofije 19. stol. navedena med kapelami. V ruševinah. (1741)

(27) *sv. Mihaela* v Polomu (Ebenthal). Menda še srednjeveška, 1638 (letnica na portalu) prez. 1952 nacionalizirana, od 1992 dalje obnovljena. 1807 23/5 ust. lokalija, ž. 1878. (1689, 1741, 1753)

(28) *Materne božje pomočnice (Marije Snežne)* v Vrbovcu (Tiefental) (KLS II, 248: sv. Ožbalta). Propadla in porušena 1951. (1689, 1741, 1753)

7. Kapele:

(1) *sv. Frančiška Ksaverja* v Kočevju (1783: vor der Stadt). Baročna zgradba na osmerokotnem tlorisu, iz ok. 1700. (1741, 1753, 1783)

(2) *Božjega groba* pri c. Sv. Rešnjega telesa na Trati, z. pred 1686 (ZZ, 474), zatem 1751. (1753)

(3) *Obglavljenja sv. Janeza Krstnika* na gradu Fridrihštajn (Friedrichstein) pri Kočevju. Grad dal 1423–1425 postaviti Friderik II. Celjski, sedež kočevskega gospostva do zidave novega gradu v Kočevju. Grad V razvalinah. (Valv. 1689, XI, 204, 1741)

(4) *sv. Neže* v Seču. Om. v viz. 1741 kot podružnica vik. v Starem Logu. V Zemljevidu 1, Opis, 38, se tu navaja lesena kapela. Podrta in 1836/1837 z. nova (IMK 1897, 88; Top. Kočevje, 328). (1741)

LXV. ŽUPNIJA SV. LENARTA V MOZLJU

1. Kočarji, Küchlern, Mlin ob Kolpi, Oberpockstein, Otterbach, Spodnji Škrilj, Suha vas, Turkova Draga, Verdrenk, Zdihovo.

2. Mosel, Mosel penes Gotsche 1391 23/9 in 23/12 (kot spodaj).

3. C. om. 1391 23/9 in 23/12 kot podružnica kočevske ž. (Otošepc št. 1350, 1351). V osnovi gotška, po Valv. VIII, 774, nova z. leta 1510 skupaj s taborom, 1720 barokizirana, druga baročna predelava do 1764 (posv. velikega oltarja) (Top. Kočevje, 243–244) (po CS z. 1750). V viz. 1741 posv. sv. Lenartu in sv. Andreju. – V popisu 1526 om. olt. Materne božje z bratovščino.

4. Ž., izločena iz župnije v Kočevju, 1391 23/9 (kot zgoraj) še njena podružnica. Ž. (žpk., plebanus) om. 1503 18/10 (BCU, Ms. Joppi 611, 97).

5. Prezentacija deželni knez oz. cesar, potrditev patriarh (?) ali kočevski žpk. (?). Prezentacija kasneje občasno v rokah najemnikov kočevskega gospostva (1567 grof Frančišek Ursini-Blagaj, ZZ, 592; 1621 7/1 Auerspergi; AAU, Chiese; IMK 1892, 73; za cesarsko prezentacijo v tem času gl. Smole V, 109–110). 1666 4/7 je cesar Leopold I. »jus patronatus et praesentandi« nad ž. dokončno podelil grofu Engelbertu Turjaškemu (ZZ, 467, 595). Po popisu »1667« še vedno v deželnoknežji podelitvi in odvetništvu, sicer pa odvetništvo pri kočevskem gospostvu.

6. Podružnice:⁷⁰

(1) *sv. Ambroža* v Kočarjih (nekdanj Spodnji Mozelj; 1581, Valv. 1689: »v Spodnjem Mozlju«, tako tudi Zemljevid 1, Sekc. 238). Zgradba iz 17. stol. (leseni strop dat. 1698). Po drugi vojni razpadla, v ruševinah. (1526, 1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(2) *sv. Andreja* v Suhem Potoku (Dürnbach) (Valv. 1689: »pri Mozlju«). Enotna baročna stavba 18. stol. (posv. 1758). Opuščena in propadajoča, 2006–2007 obnovljena.

⁷⁰ Po popisu »1667« je v ž. šest podružnic.

(1689, 1741, 1753, 1689, 1783)

(3) *sv. Štefana* v Kačjem Potoku (Otterbach). Poznogotska, v baroku večkrat predelana. Med drugo vojno porušena.

(1526, 1689, 1741, 1753, 1783)

(4) *Sv. Trojice* v Rajndolu (Reinthal). V jedru še srednjeveška? Leta 1581 v zidavi nova c.; gotsko obokan prezbitarij (Komelj: 16. stol.). Po drugi vojni opuščena, porušena po 1953.

(1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(5) *Lavretanske Matere božje* v Rajndolu (1753: superiori contigua in R.). Je ni več, tudi shematizmi ljublj. škofije je ne omenjajo. Zemljevid 1, Opis, 135, navaja v Rajndolu dve kapeli, označeni tudi na Zemljevidu 1, Sekc. 238, B2, ena sredi vasi in druga na njenem severnem robu. Kapela sredi vasi posv. Angelom varuhom (gl. spodaj).

(1753)

(6) *Marijinega vnebovzjetja* v Verderbu (Muhov breg) (Valv. 1689: auf dem Berge Thirberg, 1753: in monte). Iz leta 1636 v gotski tradiciji. Odstranjena med 1952 in 1955.

(1689, 1741, 1753)

(7) *sv. Janeza Krstnika* v Podlesju (nekdaj Ferdrenk, Werdeneegg). Menda iz prve četrtine 16. stol., nova baročna posv. 1771 8/9. Med drugo vojno poškodovana in profanirana, po 1952 porušena in odstranjena.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(8) *Sv. Križa* v (Spodnjem) Škrilju (1753 in Consign. 1783: Unterskrill). Iz zač. 17. stol. Enkrat po 1950 porušena.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(9) *Žalostne Matere božje* na Zdihovem (1753: Oberskrill; 1783: Obersckrill oder Obrska). Z. kot romarska leta 1702, om. tudi v viz. 1741, od 1840 ekspozitura. 1953 porušena.

(1741, 1753, 1783)

(11) *sv. Uršule* »pri Mozlju«. Neidentificirana. Navaja jo samo Valvasor. Edina c. s tem patrociniem v tem okolišu je na Malem Riglju, gotska barokizirana, v ž. Črmošnjice (zdaj Kočevske Poljane), ki je popisi te župnije nimajo.

(1689)

7. Kapele:

(1) *Sv. Krvi*, prvotno posv. *sv. Brikciju*, v Mozlju, iz leta 1589 (napis na portalu), 1866 na zahodu podaljšana. Om. v viz. 1741 in brez patrocinija tudi v Zemljevidu 1, Opis, 135. Po drugi vojni profanirana in porušena.

(1741, 1753)

(2) *Angelov varuhov* v Rajndolu, iz leta 1751, porušena po drugi vojni. V popisih ni om.

LXVI. ŽUPNIJA SV. JAKOBA ST. V KOPRIVNIKU

1. Brezje Staro in Novo, Bukova Gora Gorenja, Srednja in Dolenja, Golobinjek, Kummersdorf, Najbihl (Untersteinwand), Ovčjak, Reichenau, Slaba Gorica, Svetli Potok, Sušje, Tančji Hrib.

2. Nesselthal, 1456–1461 (kartular Celje).

3. C. om. v popisu 1526; po požaru 1622 prez., ponovno 1736. Ladja obokana in c. zadnjič posv. 1830 8/8. Požgana 1949, zatem porušena 1955. – V popisu 1526 om. olt. Matere božje z bratovščino.

4. Po CS naj bi ž. v Koprivniku obstajala že ok. leta 1400, a je po dosegljivih dokumentih prvič om. šele v popisu kranjskih dragocenosti 1526, kot Mozelj izločena iz ž. Kočevje.

5. Kot Mozelj. Za nadvojvodsko oz. cesarsko prezentacijo pred letom 1666 gl. Smole V, 137–141. Po popisu »1667« patronat in odvetništvo še pri deželnem knezu.

6. Podružnice:⁷¹

(1) *sv. Andreja* na pokopališču pri ž. c., že za Valvasorja v razpadajočem stanju. Ne stoji več. Tudi Consign. 1783 je ne omenja. V zač. 19. stol. (pred 1822) na tem mestu z. kapela sv. Ane, požgana 1955, a 1973 obnovljena (arh. Gomboc) in v funkciji ž. c. posv. sv. Jakobu st. (1526, 1689, 1741)

(2) *sv. Martina* na Hribu pri Koprivniku (Büchel). Nova z. 1856. Med drugo vojno opustela in propadla, 1955 odstranjena. (1689, 1741, 1753, 1783)

(3) *Marijinega vnebovzeta* v Svetlem Potoku (Lichtenbach). Verjetno še iz 15. stol. 1656 gotskemu prezbiteriju priz. nova ladja. Med drugo vojno opustela in propadla. (1526, 1689, 1741, 1753, 1783)

(4) *sv. Volbenka* (Valv. 1689: *sv. Tomaža*, pozneje *Matere božje vnebovzete*) v Starem Brezju (Altfresach). V gotski tradiciji prve pol. 17. stol., barokizirana. Med drugo vojno opuščena in propadla. (1689, 1741, 1753, 1783)

(5) *sv. Jožefa* v Lazah pri Oneku (Neufresach). Podrta pred 1955. (1741, 1753, 1783)

(6) *sv. Marije Magdalene* (Valv. 1689: *sv. Simona in Jude*) v Rajhenavu (Reichenau). Po drugi vojni požgana in odstranjena. (1689, 1741, 1753, 1783)

(7) *sv. Urha* (Valv. 1689: *Sv. Duha*) v Gorenji Loki (Lackbüchl, Altlackbüchel). Ob koncu 19. stol. (po 1892) opuščena in zatem propadla. (1689, 1741, 1753, 1783)

(8) *sv. Marjete* na Tančem Vrhu (Tanzbüchel). Najpozneje iz prve pol. 17. stol. Med drugo svetovno vojno opuščena in propadla. (1689, 1741, 1753, 1783)

(9) *sv. Petra in Pavla* na Bukovi Gori (na Srednji Bukovi Gori, Mitterbuchberg), božjepotna. Pogorela 1942, ruševine ohranjene. (1689, 1741, 1753, 1783)

(10) *Sv. Križa* nad Gradcem (Valv. 1689: *sv. Jedrti* v »Grodasbüchl«, 1753: *Sv. Križa* in *Žalostne Matere božje* v »Gradezberg«), menda z. v drugi pol. 16. stol. kot romarska. 1942 požgana, propadla. (1689, 1741, 1753, 1783)

(11) *Jezusovega imena* na »na gori« (1753: *in monte*), romarska, na vrhu najvišjega hriba severovzhodno nad Kačjim Potokom (890 m), imenovanega po tej cerkvi (Zemljevid 1, Sekc. 230, C1, Opis 136) (Kumrova gora). Na portalu letnica 1798. V ruševinah. Consign. 1783 jo navaja v Kumrovi vasi (Kummersdorf) in brez patrocinija. (1741, 1753, 1783)

LXVII. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V ČRMOŠNJICAH

1. Blatnik, Blaževica, Brčice, Brezje, Dranbank, Gorica, Grčice, Kleče, Komarna vas, Konjski Hrib, Lahina, Laze, Male Toplice, Mali Rigelj, Nova Gora, Opčice, Planina, Pleš, Podstenice, Pogorelec, Poljane pri Toplicah (= Kočevske Poljane), Ponikve, Resa, Ribnik, Seč, Sredgora, Srednja vas, Skrilj, Stara Žaga, Štale, Tabor, Topli Vrh, Travni Dol, Vinol.

2. Zchermesniza, 1295 13/1 (AH I, 62).

⁷¹ Po popisu »1667« je v ž. pet podružnic.

3. C. om. 1509 (?; CS), sicer pa v seznamu kranjskih dragocenosti 1526. Sedanja c. z. leta 1660 (Dražumerič; CS).

4. Ž. izločena iz kočevske župnije, om. v popisu 1526 (po CS ust. pred 1509).

5. Gl. Mozelj. Za nadvojvodsko in cesarsko prezentacijo pred letom 1666 gl. Smole VI, 187–189. Po popisu »1667« še v deželnoknežji podelitvi in odvetništvu.

Lit.: M. Dražumerič, v: B. Simonič (ur.), Župnija Črmošnjice: 500 let: 1509–2009, 2009.

6. Podružnice:⁷²

(1) *sv. Janeza Krstnika* v Novem Taboru, znotraj protiturškega tabora. Po navedbi v viz. 1741 ravnokar pogorela, namesto nje pa z. kapela Sv. Križa (?; na istem mestu z drugim patrocinijem, ki pa ni obveljal?). V Consign. 1783 ni navedena, pač pa ima Zemljevid 1, Opis, 82, v tem kraju kapelo brez označbe patrocinija. Patrocinij sv. Janeza Krstnika še v shematizmih ljublj. škofije (kot kapela, s pokopališčem; Šilc; CC 1892). Sledovi tristrano sklenjenega prezbiterija prvotne cerkve v obzidju (Dražumerič, 124). Sedanja kapela Sv. Križa druga pol. 19. stol. (?), 1943 požgana, 1989–1999 obnovljena.

(1689, 1741)

(2) *sv. Filipa in Jakoba* v Srednji vasi (Mitterdorf). Baročna.

(1741, 1753, 1783)

(3) *sv. Lenarta* v Starem Taboru. V viz. 1741 ni om. Shematizmi ljublj. škofije 19. stol. je nimajo. Ne stoji več. Vas že med obema vojnama opuščena, 1942 požgana. C. ni lokalizirana.

(1689, 1753, 1783)

(4) *sv. Nikolaja* – kje? Om. pri Valv. 1689 brez lokacije. (Ne v viz. 1741 in 1753 ne v Consign. 1783 ni cerkve s tem patrocinijem.)

(1689)

(5) *Vseh svetnikov* v Komarni vasi (Muckendorf) (1753: in superiori Tafelwerch; Consign. 1783: Obertapelwerch). 1942 požgana.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(6) *sv. Petra in Pavla* (Valv. 1689: sv. Pavla) na Toplem Vrhu pri Črmošnjicah (Consign. 1783: Untertapelwerch). Iz 16.–17. stol. Porušena.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(7) *sv. Matije* na Gornjih Lazah (Valv. 1689: Neuen Ritter; Consign. 1783: Lasse).

(1689, 1741, 1753, 1783)

(8) *sv. Florijana* (viz. 1753: *sv. Florijana in sv. Vida*, Consign. 1783: *sv. Valentina in sv. Florijana*) na Brezju pri Rožnem Dolu (Wretzen; viz. 1753: Bolzen). Porušena, zvonik stoji.

(1741, 1753, 1783)

(9) *sv. Ane* na Vimolju (Widerzug). Porušena.

(1741, 1753, 1783)

(10) *Sv. Križa* na Blatniku pri Črmošnjicah (Rußbach). Zvonik še stoji, ostalo v ruševinah.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(11) *sv. Antona Pad.* na Kleču (Kletzendorf). Porušena.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(12) *sv. Elije* na Planini (Stockendorf). Sed. z. 1791. – Lok. 1791, ž. ust. 1875.

(1741, 1753, 1783)

(13) *sv. Frančiška Ksaverja* na Mirni gori nad Planino (Friedensberg). Božjepotna, porušena. Kuracija 1737–1771 za potrebe romarjev (M. Ambrožič, Kronika 2010, 669), v Consign. 1783/II tu om. kaplan.

(1741, 1753, 1783)

(14) *Sv. Trojice* v Ponikvah (Spareben). 1942 požgana.

(1741, 1753, 1783)

(15) *sv. Marije Magdalene* na Sredgori (Mittenwald). 1944 požgana.

⁷² Po popisu »1667« ima ž. enajst podružnic.

(1741, 1753, 1783)

(16) *sv. Martina* v Topličici. 1942 požgana.

(1741, 1753, 1783)

(17) *sv. Jožefa* (1741), *sv. Roka* (1753) oz. *sv. Jožefa in sv. Roka* (1783) v Ribniku (Rubnig). Glede na to, da se v viz. 1741 v Ribniku ne om. c. sv. Roka, v viz. 1753 pa ne c. sv. Jožefa, gre po vsej verjetnosti za eno samo cerkev z dvema patrocinijskima (prim. tudi Dražumerič, 125). (C., označena v Zemljevidu 1, Sekc. 233, A2, na jugovzhodnem robu vasi, je c. sv. Jožefa). 1942 požgana.

(1741, 1783)

(18) *sv. Andreja* (viz. 1741: *sv. Treh kraljev*) v Kočevskih Poljanah (Pollandl; prej: Poljane pri Toplicah), z. 1625 (po CS). – Ž. (v resnici šele lok.; Šile) ust. 1792.

(1689, 1741, 1753, 1783)

(19) *Marije Pomočnice* na Gorici v Kočevskih Poljanah (Büchel; Valv. 1689: Neudul). Romarska, na osmerokotnem tlorise iz ok. 1680 (po Valv. nova, z. pred sedmimi leti in pol), zvonik 1710 (Kemperl, Cerkve, 138s).

(1689, 1741, 1753, 1783)

(20) *sv. Mihaela* na Novi Gori (Neuberg). Po drugi vojni opuščena in propadla. Stoji še zvonik z obodnim zidovjem ladje.

(1741, 1753, 1783)

(21) *sv. Urha* v Podstenicah (Steinwand). V ruševinah.

(1741, 1753, 1783)

(22) *sv. Valentina* na Gabru pri Črmošnjicah. Om. v viz. 1741 samo s patrocinijskim, tudi v Zemljevidu 1, Opis, 87, na Gabru (eine Capella). V Consign. 1783 je ni, po jožefinskih reformah verjetno propadla.

(1741, 1753)

LXVIII. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V STAREM TRGU OB KOLPI

1. Brezovec, Čeplje, Dečina, Deskova vas, Dol, Hrelina, Jelenja vas, Knežja Lipa, Kot, Kovačja vas, Kozice, Lazi, Miklarji, Močilo, Nemška Loka, Novi Rovt, Pockstein, Poljane, Predgrad, Prerigelj, Radenci, Ramsriegel, Römergrund, Sodevci, Spodnji Log, Stari trg, Turn, Verd, Videm, Vilpen, Vimolj [pri Predgradu], Vrtače, Zadrc, Zagozdec; *vikariat Sinji Vrh*: Dalnje Njive, Draga, Gorice, Hrib, Selc, Šeharji.⁷³

2. Kraj imenovan po Poljanah, Polan (1241 8/5; GZS V/765)⁷⁴; Počlan, 1248 9/5 (UBKr II/156; GZS VI,1/59), z gradom (1336 24/6; HHStAW) in trgom (markt, 1436; celjski fevdi).

3. C. om. brez patrocinijskega 1248 9/5 (kot zgoraj), s patrocinijskim 1428 5/6 (par. eccl. s. crucis in Pullen; RG IV št. 12030) in 1485 13/9 (ecclesia s. crucis in polano; AAU, Acta 11, 227r–v). Predelana v troladijsko in posv. po senjskem škofu 1632 (napis s kronogramom na portalu). Valvasor jo še navaja kot c. Sv. Križa, s patrocinijskim sv. Jožefa om. v oporoki župnika Mihaela Klapša 1719 20/6 (Baraga št. 437); po bratovščini sv. Jožefa, v c. Sv. Križa ust. 1692 (A. Lavrič, Arhivi 2014/1, 125). Nova c., posv. sv. Jožefu, na mestu stare z. 1740 in posv. 1741 (?; CS). (Ker v viz. 1753, obračunih novomeškega kapitlja 1755/1756 in v Consign. 1783 c. Sv. Križa ni om., je odstopila svoje mesto novi.) V viz. 1753 sv. Družine Jezusa, Marije in Jožefa, v obračunih 1755/1756 samo še sv. Jožefa.

4. Glede na analogije (Škocjan, Dobropolje, Ribnica) ni zavreči možnosti, da je bila prva cerkev na teritoriju poljanskega gospostva cerkev sv. Janeza Krstnika na Sinjem Vrhu z morebitnim dvorom. Ž. pri novi cerkvi Sv. Križa (glede na zgodovinske okoliščine in patrocinijski)

⁷³ Po kočevskem urbarju iz leta 1574 so bile vasi Knežja Njiva, Prerigelj in Nemška Loka (začasno) v ž. Mozelj, a je (župniščno) tretjino desetine pobiral žpk. v Poljanah; MMVK 1891, 22.

⁷⁴ V GHTS, 459, zmotno identificirano z Velikimi Poljanami pri Laščah.

ustanovljena v drugi pol. 12. stoletja po ogl. patriarhu oz. njegovih vazalih (stari Turjaški), 1241 8/5 (GZS V/765) om. desetine, c. om. 1248 9/5 (ecclesia parrochialis in Po^olan; UBKr II/156; GZS VI,1/59), kot plebs v des. seznamu 1296 med župnijami v Marki (Polann).

5. Lastniška cerkev ogl. patriarhov ali njihovih fevdnikov (starih Turjaških) v mejah cerkniške pražupnije. 1248 9/5 (kot zgoraj) patriarh Bertold po smrti Konrada Turjaškega podeli patronatske pravice nad ž. svojemu fevdniku, grofu Hermanu Ortenburškemu. Patronat od tedaj dalje v rokah Ortenburžanov (čeravno v njihovi dedni pogodbi s Celjani leta 1377 tu nista omenjeni ne patronat ne advokatura), od 1418 Celjskih, od 1456 Habsburžanov. 1493 oz. 1494 je cesar Friderik patronat nad ž. podelil novo ustanovljenemu kapitlju v Novem mestu, ki je imel nad cerkvami tudi odvetništvo, razen pri tistih, ki so ležala v kočevskem in poljanskem gospostvu. Potrditev vseskozi v rokah ogl. patriarha (?). – Odvetništvo pri gospostvu Poljane.

Lit.: M. Ambrižič, Kronika 2010, 667–668.

6. Podružnice:⁷⁵

(1) *sv. Marije Magdalene* v Srednjih Radencih (1667: Rodenich) (Rades Lok, 1340 6/8; HHStAW).

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(2) *sv. Jurija* v Dolu (1667: Grundt; Valv. 1689: Thal). Ob viz. 1753 neposv. V Consign. 1783 ni omenjena, pač pa Opis 1, 154, v tem kraju navaja kapelo. Porušena in odstranjena 1953 (Top. Kočevje, 72).

(1667, 1689, 1753, 1755/1756)

(3) *sv. Vida* v Lazih pri Predgradu. Srednjeveška (morda romanska ladja), predelana v 16. in 17. stol.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(4) *sv. Petra in Pavla* v Spodnjem Logu (Unterlag) (uilla log de cura plebis polani, 1485 13/9; AAU, Acta 11, 227v). Sed. c. z. na novo leta 1819. – Lok. 1793 in ponovno 1798, ž. ust. 1876 (M. Ambrožič, Kronika 2010, 669), 2004 ukinjena in njeno območje priključeno ž. Stari trg. V Consign. 1783 ni om.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756)

(5) *Marijinega vnebovzeta* v Spodnjem Logu. Navaja jo samo Valv. 1689. Stala naj bi na cerkvenem dvorišču pri župnišču (Top. Kočevje, 344).

(1689)

(6) *Sv. Duha in sv. Elije* (1667: *sv. Elije preroka*, 1753: *Sv. Duha*, 1755/1756: *sv. Elije*) na Spodnjeloški gori (1667: in Logerperg, Valv. 1689: auf dem Berge, den man Loogersberg nennt) (Kozice). V razvalinah. 1755/1756 interdicirana, ker je ni bilo mogoče vzdrževati, zatem obnovljena. Tik pred drugo svetovno vojno je vanjo udarila strela (Top. Kočevje, 211). V Consign. 1783 ni om.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756)

(7) *Sv. Trojice* v Knežji Lipi (Graflinden) (Grauenlynd, 1457 28/10; celjski kartular). Iz prve pol. 17. stol., 1942 zgorela, v razvalinah. Po viz. 1753 in obračunih 1755/1756 v kočevskem gospostvu, ki ima tu tudi odvetništvo.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(8) *sv. Nikolaja* v Vidmu (Vimolj pri Predgradu) (1783: Wieden) (1667: in Widam, Valv. 1689: auf dem Berglein Widem). Še srednjeveška, obnovljena 1985. Po viz. 1753 in obračunih 1755/1756 v kočevskem gospostvu, ki ima tu tudi odvetništvo.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(9) *sv. Primoža in Felicijana* v Vidmu. Navajata jo samo popis 1667 (ta brez lokacije za zgornjo) in Valv. 1689. Ne stoji več.

(1667, 1689)

⁷⁵ V popisu 1526 navedena samo bera brez posameznih podružnic.

(10) *sv. Lenarta* (1667; Valv. 1689), pozneje *Marije Device Tolažnice* v Nemški Loki (Deutschau; Unterdeutschau). Sed. c. z. 1763 z dotacijo knezov Auerspergov po načrtih arhitekta Lovrenca Pragerja, božjepotna. Minirana 1951. V viz. 1753 zabeležen spor glede odvetništva med poljanskim gospostvom in novomeškim kapitljem, ki se je razrešil v korist kapitlja (obračuni 1755/1756). – Lok. 1793–1795, 1828 ekspozitura, lok. 1854, ž. ust. 1876 (M. Ambrožič, Kronika 2010, 669), 2004 skupaj z ž. Spodnji Log ukinjena in njeno območje priključeno ž. Stari trg.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(11) *Materi božje vnebovzete v Zagozdu* (Consign. 1783: Unterwaldel). Baročna. (1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(12) *sv. Martina* v Zagozdu (kot zgoraj). Navajata jo samo popis 1667 in Valv. 1689. Ne stoji več.

(1667, 1689)

(13) *sv. Frančiška Ksaverja v Zadrcu* (Top. Kočevje: Brezovica pri Predgradu). Iz sredine 18. stol. (Ob viz. 1753 še neposvečena, stal šele oltarni del.) Po obračunih 1755/1756 kapela interdikirana ter inkorporirana cerkvi Materi božje v Zagozdu. 1797 23/1 (v Sodevcih) odlok o zaprtju (Baraga, str. 392). V ljublj. shematizmih (Šilc, CC 1892) med kapelami Nemske Loke. Propadla, ruševine ohranjene.

(1753, 1755/1756)

(14) *sv. Fabijana in Sebastijana v Predgradu* (1667: pred gradom Poljane, »ante castrum Pöllan«, Valv. 1689: pri gradu Poljane, 1783: Voragschloß). Prvotno kapela poljanskega gradu, postavljena pred grajsko poslopje, om. 1486 (in Polano in capella ante castrum; AAU, Chiese; IMK 1893, 191). Nova z. 1746 z dotacijo knezov Auerspergov (Top. Kočevje, 302), ob viz. 1753 še neposv. – Kaplan v gradu om. 1492 22/8 (AAU, Acta 15, 380r; IMK, ib.). Pozneje javna podružnica.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(15) *sv. Ane* v Sodevcih (Scheiddorf) (an der Nidern Lo^{ck}, 1359 4/4; Schephenlakh, 1457 28/10, kartular Celje). Ne stoji več. Po jožefinskih reformah zaprta in odstranjena.

(1667, 1689, 1755/1756, 1783)

(16) *sv. Antona Pad.* v Kovači vasi (Valv. 1689, 1783: v Sodevcih). 1938 pogorela in od tedaj v razvalinah, od 1998 v obnovi.

(1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(17) *sv. Andreja* na Kalvariji (prope montem Calvariae) v Starem trgu, baročna.

(1753)

(18) *sv. Janeza Krstnika* na Sinjem Vrhju (prej Svinji vrh; Schonperg, 1444; avstr. fevdi; Sweinperg, 1457 28/10, kartular Celje), krstna cerkev na območju poljanske župnije in po vsej verjetnosti prva cerkev v tem okolišu, po analogiji z Malim Ločnikom in Turjakom, Dvorsko vasjo in Čušperkom ter Ribnico cerkev morebitnega dvora starih Turjaških (11. stol.?) pred postavitvijo gradu v Poljanah. Po postavitvi c. sv. Janeza Evangelista v vasi ostala pokopališka. V Valv. 1689 in viz. 1753 om. poleg naslednje, sicer pa se v virih praviloma ne navaja.

(1689, 1753)

(19) *sv. Janeza Evangelista* na Sinjem Vrhju. Z. v prvi pol. ali sredini 17. stol. v vasi. Sedanja z. 1822–1823. V i k a r i a t po CS ust. 1658 (1652 16/4 vloga sošeske za duhovnika; Baraga, str. 352). Popis 1667: subvicariatus, ante septem annos circiter erectus), om. določno tudi v popisu novomeškega arhidiakonata 1672 (AAU, Chiese, Visite: nunc fatae parochie [= Poljane] vicarius) ter pri Valv. 1689 (»župnija ali vikariat«) in viz. 1753, s podružnicami pod (18), (20) in (21); 1828: Pfarrvikariat (ZZ, 602), samo za vaško sošesko. – Ž. ust. 1863.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(20) *sv. Marka* v Dalnjih Njivah (Consign. 1783: Sabbatisch, tj. v Sebetih).

(1753, 1755/1756, 1783)

(21) *Sv. Trojice* (po Valv. 1689 *sv. Roka*, kar bo njen prvotni patrocini) v Špeharjih (1667: in Nesouech, 1783: Nöschewitz).

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri ž. c. Kostnica. Ne stoji več (tudi v Consign. 1783 ni omenjena).

(1667, 1689)

(2) *sv. Fabijana in Sebastijana* pri gradu Poljane. Gl. zgoraj.

(3) »sacellum campestre in Greit in vineis« (Laze), neznana.

(1753)

(4) »sacellum campestre in Vimol inter campos«.

(1753)

(5) kapela (*Angelov varuhov*; v viz. 1753 brez patrocinija) v Römergrundu. Med drugo vojno požgana.

(1753)

(6) *sv. Andreja* v Preriglju; v viz. 1753 brez patrocinija. V ljublj. shematizmih (Šilc, CC 1892) med podružnicami Nemške Loke, požgana med drugo vojno.

(1753)

LXIX. ŽUPNIJA SV. MARTINA V ŠMARTNEM PRI LITJI

1. Breg, Brezje, Cerovec, Črni Potok, Dvor, Gradišče, Dragovšek, Jablanica, Javorje, Jastrebni, Jelše, Kostrevnica, Laze, Litija, Liberga, Lupince, Leskovec, Poganik (Št. Jurij), Preska, Rašica, Sevšek, Širmanski Hrib, Štanga, Tenetiše, Ustje, Veliki Vrh, Višnji Grm, Vintarjevec, Vodice, Vrata, Zavrstnik, Zagolišče; *vikariat Prežganje*: Dolgi Grm (Tuji Grm), Gozd-Reka, Janče, Koške Poljane, Laze, Mali Vrh, Straža, Trebeljevo, Vnanjarje, Volavljje; *vikariat Kresnice*: Golišče, Jevnica, Kresniške Poljane, Kresniški Vrh, Mala Dolga Noga.

2. (Kot pokrajinsko ime [?]) apud Lutigiam, Lvtyam, 1256 6/4; MC IV,1/2628, 2629; kraj sam om. s cerkvijo 1363 13/2 in »faro« 1380 24/4 (gl. spodaj).

3. C. om. prvič 1363 13/2 (apud ecclesiam S. Martini; Notbl. 1858, 488). Gotska stavba 1898–1899 odstranjena in z. neogotska po načrtih Rajmunda Leblingerja iz Linza in Adolfa Wagnerja iz Gradca, posv. 1901 15/9.

4. Iz ž. Šentvid pri Stični izločena vikariatna ž. Vik. om. prvič 1380 24/4 kot »fara« (in sand Mertner Luteyer phar; ARS), z vikarjem 1384 s.d. (ARS), v ž. povzdignjen verjetno v zač. 15. stol. (1401 12/12 še cappella sancti Martini de Litthey; Preytenreutter, ASU/AN, fasc. 5148/4, 118v; »župnik« 1431 24/4; ARS; plebanus ad S. Martinum prope Luthiam, 1476 19/9; AAU, Acta 7, 204v; 1480 se ista oseba imenuje vikar in tudi žpk.; AAU, Acta 9, 236r in 455r). 1389 z župnijo-materjo inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Stični.

5. Kanonične pravice niso dokumentirane. Kot vikariatna ž. slej ko prej v prezentaciji šentviškega župnika, po 1389 stiškega opata, in v potrditvi ogl. patriarha? – Po popisu 1667 pleno iure stiškega opata.

Lit.: Kronika 2011, št. 3 (Iz zgodovine Litije in okolice, ur. M. Preinfalk).

6. Podružnice:⁷⁶

(1) *sv. Jurija* (1581, 1667, 1689), pozneje *sv. Roka* na Felič Vrh (1581: Jellersperg, napačno za Fellerspeg?, 1667: Feldsperg, 1689: Veletschverch). Nova z. 1646. 1942 po nalogu nemških oblasti porušena, ponovno z. 2002–2011 (arh. Valentin Gorenčič), blagosl. 2011 28/8. (1581, 1667, 1689, 1719)

⁷⁶ V viz. 1753 ter v Consign. 1783 popis podružnic pomanjkljiv.

- (2) *sv. Mohorja in Fortunata* na Libergi (Wilpurchgschiess; 1406 1/4; Biz./Preinf. II št. 23). V 17. stol. barokizirana.
(1526, 1581, 1667, 1689, 1719)
- (3) *sv. Jurija* v Podšentjurju (pod Pogonikom) (Paganikg, 1444; avstr. fevdi). Barokizirana.
(1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (4) *sv. Nikolaja* v Litiji (apud Lutigiam, Lvtyam, 1256 6/4; MC IV,1/2628, 2629; kot trg: margt Luthy; 1386 26/4; B. Golec, Kronika 2011, 455), posv. 1523 11/11 kot c. sv. Florijana, Sebastijana in Kancijana z olt. sv. Nikolaja, Krištofa in Barbare (GMD 1936, 146; po Valv. 1689 v c. stranski olt. sv. Florijana). Barokizirana. 1753 z beneficijem. – Ž. ust. 1936.
(1581, 1667, 1689, 1719, 1753)
- (5) *Sv. Križa* na Brezju (Črni Potok).
(1581, 1667, 1689, 1719)
- (6) *sv. Marije Magdalene* na Gradišču. 1944 požgana, 1979 obnovljena.
(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (7) *sv. Petra in Pavla* na Vintarjevcu (Vincherspach, 1343 26/5; GHST). Prezbiterij iz 17. stol., ladja na osmerokotnem tlorisu priz. 1777.
(1581, 1667, 1689, 1719)
- (8) *sv. Ane* v (Zgornji) Jablanici (Afolter, 1265 22/5; MC IV,2, 623), posv. skupaj s tremi oltarji 1523 10/9 (NšAL; GMD 1936, 146). Sedanja c. z. 1755 (?; letnica na portalu). Zgradbo iz 1523 so gotovo dali postaviti Apfalterji, v katerih patronatu je bila sosednja ž. v Polšniku. To je menda vzrok navedbi v viz. 1523 (GMD, ib.), da leži v tej ž. V popisu 1526 v šmarski fari, je pa označena kot kapela, kar se nanaša na njeno plemiško naravo.
(1526, 1581, 1667, 1689, 1719)
- (9) *sv. Katarine* na Bregu pri Litiji. Barokizirana.
(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (10) *Marijinega vnebovzvetja* v Javorju (Ahoren, 1360 15/1; ARS). V jedru še srednjeveška (ostanki fresk iz 15. stol.), barokizirana in posv. 1726. – Vik. 1787, ž. ust. 1876.
(1581, 1667, 1689, 1719)
- (11) *sv. Antona Pad.* na (Veliki) Štangi, z. in posv. 1677 po stiškem opatu Maksimilijanu Matohu (Valv. 1689; Pucelj, 206), romarska. Po CS prez. in posv. 1793. – Lok. 1788, ž. ust. 1876.
(1689, 1719)
- (12) *sv. Marjete* v Prežganju. Kraj om. 1505 v stiškem urbarju (Pressogein; Grebenc, 107), c. om. šele v viz. 1581. Sedanja zgradba iz 1777 (domnevno po načrtu Leopolda Hoferja). 1597 18/1 om. Georgius Gaa capellanus apud S. Margaretham in Preßgain (EAG 2004, 126), tudi 1600 30/9 (IMK 1892, 83). – V i k a r i a t ust. do 1590 ali 1590 (?; verjetno le kapelanija, gl. spreadaj), gotovo pa pred 1667, ko se tak že omenja (viz. 1667). Posebej ga kot ž. (nekdanj vik.) navaja Pucelj (1719; njegov seznam »župnikov« sega do leta 1590 nazaj), s podružnicami na Jančah, v Besnici in Trebeljevem, kot vik. v viz. 1753 in v Consign. 1783, a v istem obsegu. – Ž. ust. 1861.
(1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (13) *sv. Nikolaja* na Jančah. Sedanja c. z. 1796. – Lok. 1787, ž. ust. 1805.
(1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (14) *sv. Jerneja* v (Zgornji) Besnici. Ne stoji več. Še om. v Consign. 1783 (am Berge).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (15) *Sv. Križa* v Velikem Trebeljevem (Trebeleu, 1145; GZS IV/211). Današnja zgradba iz 1609(?).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)
- (16) *sv. Benedikta* v Kresnicah. Kraj om. ok. 1261 (Grafnitz; Bianchi, Thes., 8) oz. 1372 8/12 (Kräznicz; ARS), c. om. šele v viz. 1581. Baročna (veliki olt. dat. 1768). – V i k a r i a t ust. ali le načrtovan 1645 (?; gradivo v ŽA Vače), a se očitno ni mogel uveljaviti (tudi Pucelj, 1719, ga ne omenja), ponovno ust. 1737 (1738), ž. ust. 1866.
(1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c. v Šmartnem, kostnica, om. 1363 13/2, ko so pri patriarhu zaprosili za dovoljenje, da jo prezidajo (ampliare et reedificare quandam capellam in honorem et sub vocabulo S. Michaelis Archangeli constructam, quam vulgari lingua carnarium vocatur in Lutya apud ecclesiam S. Martini filiam Plebis S. Viti prope Sytich; Notbl. 1858, 488). Ne stoji več.

(1689)

(2) *sv. Jožefa* pri ž. c., om. pri Valv.

(1689)

(3) *Božjega groba* (pri c. sv. Nikolaja?) v Litiji, z beneficijem, ust. 1711 (B. Golec, Kronika 2012, 457).

(1753)

(3) kapela v gradu Pogonik (Pogonik, Poganeck; Paganikg, 1444; avstr. fevdi), zgrajenem po verneških gospodih (v prvi pol. 16. stol.?). Grad 1943 razrušen, o kapeli ni podatkov.

(1689)

(4) kapela v gradu Grmače (Grünhof) (pri Zavrstniku), novi grad zgrajen 1646 po Apfaltrrejih, pred koncem druge vojne požgan.

(1689, 1753)

(5) *Bega v Egipt* v gradu Bogenšperk (Wagensberg), ki jo je v novem baročnem gradu dal postaviti Janez Vajkard Valvasor (od 1672 lastnik gradu; gl. tudi Valv. XI, 620). Grad obnovljen, kapela 1862 neogotsko predelana (Gradovi II/2).

(1689, 1719)

(6) *Ecce homo* na Pungartu v Šmartnem. 18. stol.

LXX. ŽUPNIJA SV. EGIDIJA (TILNA) V VIŠNJI GORI

1. Dedni Dol, Draga, Dobrava, Hudo, Kamno Brdo, Križka vas, Leskovec, Mlaka, Nova vas, Polje, Pristava, Sela, Sv. Helena, mesto Višnja Gora, Vrh, Zavrtača.

2. Wisilperc, 1152 (GZS IV/312).

3. C. om. s patrociniem (zum Gilgen) v šentviški ž. v darovnici Viljema iz Višnje Gore 1448 s.d. (pri Puclju napačno »zum Heilgen« namesto »zum Gilgen« v višenjski ž.; Grebenc, 90), z omembo ž. 1496 23/11 (plebs S. Egidij in Bayxemberg; AAU, Acta 18, 227). Prez. 1628 z novim prezbiterijem, bočni kapeli 1779 (S. Mikuž).

4. Iz ž. Šentvid pri Stični izločena vikariatna ž. Vik. obstajal verjetno že leta 1389 ob inkorporaciji šentviške ž. stiškemu samostanu, povzdignjen v ž. najbrž v prvi pol. 15. stol.

5. Vse kaže, da gre kljub visokosrednjeveški dinastični postojanki v bližnjem višnjegorskem gradu za cerkveno ustanovo pod patronatom šentviškega župnika (od 1389 stiškega opata). 1472 12/11 ogl. patriarh umesti župnika na cesarjevo prezentacijo, ki pa očitno ni veljala, saj je patriarh istega duhovnika (Hermana iz Višnje Gore) že dva dni zatem (1472 14/11) umestil na cesarsko ž. v Gotovljah (AAU, Acta 3, 94r, 190v–191r). Potrditev ogl. patriarh (?). – Po popisu 1667 pleno iure stiškega opata.

6. Podružnice:

(1) *Matere božje* (1689: *Lavretanske Matere božje*) v Starem trgu v Višnji Gori (1752: in via; 1757: in Altenmarkt), prva ali na mestu prve cerkve v najstarejšem delu naselja zgrajena c., om. 1450 23/4, ko je bil njen patron Gregor Gumpler, sin Jurija Gumplerja (sredi stoletja kranjskega vicedoma, iz Višnje gore) (IMK 1894, 27) (om. še 1503–1504; AAU, Acta 25, 334v, 367v–358r, 378r–v, 430r). Z beneficijem zorne maše, ust. (?) leta 1466 (Pucelj, 86). Kasneje

barokizirana. V 18. stol. opuščena, v Consign. 1783 še om. (v Starem trgu), ok. 1800 podrta. (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(2) *sv. Ane* v mestu v Višnji Gori, z. verjetno ob razširitvi naselja na grič nad Starim trgom po letu 1478, om. 1507 15/7 (MMVK 1891, 16; ARS). Prvotni gotski prezbitarij (Kornelj: 16. stol.), zvonik menda 1703, ladja barokizirana, z novo fasado, posv. 1767 2/8. (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(3) *sv. Lenarta* na meji mestnega pomirja, om. 1461 6/10 (ARS; MMVK 1898, 66–67⁷⁷) (1667: unter Weixelburg, 1689: Im Felde, 1719: in clivo supra campum; 1783: Am Berg). Ne stoji več. Nelokalizirana.

(1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(4) *Žalostne Matere Božje* (1719: *Matere božje*; 1752, 1757: *Marijinega vnebovzetja*) v Dednem Dolu (Dedentol, 1496 23/11, kot spodaj), om. 1504 26/7 (ARS), v jedru še srednjeveška gotska, barokizirana najbrž 1713. Zvonik 1678 (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(5) *sv. Duha* (1752 pač po pomoti Matere božje; 1719: *Sv. Križa*) v Dednem Dolu. Dovoljenje za gradnjo cerkve (capella in Dedentol sub plebe S. Egidij in Bayxemberg [...] in honorem, et sub vocabulo S. Spiritus et S. Fortunati et Margarite martyrum; AAU, Acta 18, 227r), izdano vaščanom Dednega Dola 1496 23/11. Zgrajena do 1504 (om. 1504 26/7; ARS), ko je 17/8 prejela dovoljenje za maševanje na prenosnem oltarju (AAU, Acta 25, 424r). Od prvotne cerkve stoji le prezbitarij, z ok. 1713 priz. kapelo božjega groba. Sledovi fresk iz časa izgradnje cerkve. (Kornelj: ok. 1510; S. Mikuž.)

(1667, 1689, 1719, 1752, 1757)

(6) *sv. Jakoba st.* na Veliki Dobravi (Dobraw, 1351 3/2; ARS), om. 1453 26/4 (NŠAL). Še gotska stavba z zač. 16. stol. (?; S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(7) *sv. Martina* v Zgornji Dragi (Drage, 1238 17/2; GZS V/688), om. 1318 (ad villam draga non procul ecclesia s. Martini; Pucelj; Grebenc, 50). Romanska s polkrožno apsidno in izvirno obokano ladjo (verjetna povezava s stiškimi gradbenikom Mihaelom), barokizirana (Zadnikar; S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(8) *sv. Ožbalta* v Leskovcu (Lessou, 1178; GZS IV/614). Barokizirana, na lesenem ladijskem stropu letnica 1633 (S. Mikuž). V Consign. 1783 izpadla.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757)

(9) *sv. Tomaža* v Spodnji Dragi (Drage, 1238 17/2; GZS V/688), om. 1318 25/10 (in Draga ad ecclesiam S. Thomae; Pucelj; Grebenc, 49). V osnovi romanska, baročno predelana (17. stol.; S. Mikuž).

(1518, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(10) *sv. Marije Magdalene* v Kriški vasi (Chreuczdorf, 1436; celjski fevdi). Barokizirana (prva pol. 17. stol.; S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(11) *sv. Jurija* na Selih pri Višnji Gori, še gotska, prezbitarij s križnorebrastim obokom (Kornelj: 2. pol. 15. stol.) (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(12) *sv. Martina* na »Kučlju«, om. v viz. 1581 (Cuzzel). Neidentificirana.

(1581)

⁷⁷ Identifikacija te cerkve s cerkvijo sv. Lenarta v Novi vasi (GHST, 157, 683), ki je danes sicer podružnica Višnje Gore, je zmotna, saj je bila pred jožefinskimi reformami podružnica ž. Šmarje pri Ljubljani.

7. Kapele:

(1) *sv. Nikolaja* na Starem gradu nad Višnjo Goro (Weichselberg; Wisilperc, 1152; GZS IV/312), om. 1581 kot podrta. Grad v razvalinah.
(1581)

(2) *sv. Janeza* na Starem gradu nad Višnjo Goro (kot zgoraj), om. 1581, ko so jo zavzeli protestanti.
(1581)

(3) *sv. Nikolaja* na gradu Turn (Weixelbach; Wihssilbach, 1186 17/8; GZS IV/725[?]), om. 1581, ko so jo zavzeli protestanti. Valv. 1689, knj. XI, govori samo o »gruftu« z grobovi luteranskih Gallov. Grad med drugo vojno požgan.
(1581)

LXXI. ŽUPNIJA SV. VIDA V ŠENTVIDU PRI STIČNI

1. Artiža vas, Beč, Bojanji Vrh, Boga vas, Bratenci, Breg, Brezovica, Bukovica, Cesta, Češnjica Velika in Mala, Črnelo, Dobe, Dole, Gaberje, Gorenja vas, Goričica, Gradišče, Griže, Hrastov Dol, Javor, Jurka vas, Kumpale, Lučarjev Kal, Marinča vas, Martinja vas, Mekinje, Metnaj, Mleševo, Muljava (večji del), Mrzlo Polje, Obolno, Osredek, Pece Velike in Male, Petrušna vas, Podboršt, Poljane, Potok, Prapreče, Pristava, Pristavlja vas, Pungart, Radohova vas, Sela, Sobrače, Stehanja vas, Stična, Stranje, Studenec, Sv. Jurij, Sv. Križ, Št. Pavel, Sv. Rok, Škrjanče, Temenica, Tnovica, Velič Vrh, Veliki Gaber, Videm, Vir, Vrhpolje, Vrtače, Zaboršt, Zagorica, Žubina; *vikariat Primskovo*: Dolenji in Gor. Vrh, Gradišče, Ježni Vrh, Kamni Vrh, Mengeš, Obla Gorica, Mišji Dol, Poljane, Vinji Vrh.

2. Kraj imenovan s cerkvijo 1132 in 1136 (kot spodaj), kot »oppidum« ok. 1140 (Pucelj; UBKr II/86).

3. C. po Puceljevi stiški kroniki (Pucelj) prvič om. leta 1132, in sicer kot ž. (parochia), ki naj bi jo patriarh Peregrin I. začasno podelil cistercijanom, da bi postavili samostan v Stični (GZS IV/131; Bernhard št. S1), 1136 kot c. (ecclesia sancti viti; GZS IV/130; Bernhard št. S2), katere odvetnik Dietrik Višnjegorski je sodeloval pri ustanovitvi cistercijanskega samostana v Stični, kasneje najčešče posredno z ž. (sanctus Vitus in Marchia ipd.). – Še v veliki meri ohranjena romanska ladja (Zadnikar). Barokizirana v zač. 17. stol. in posv. 1625 1/5 (listina v šmarskem župnijskem arhivu [?]), 1795 nov prezbiterij (S. Mikuž). – Še v srednjem veku om. olt. (1) *Materē božje* s kapelanijo, ust. 1422 (Pucelj, 76); po Valv. 1689 (pod Stično) je kapelo ust. Pavel Glogoviški (Glowitzer) in si pridržal patronatsko pravico; (2) *Sv. Rešnjega telesa* z bratovščino, ust. leta 1458 (Pucelj, 84, 457).

4. Sedež pražupnije in cerkveno središče tistega obsežnega dela nekdanje Savinjske krajine med Savo in zgornjo Krko, ki je po propadu Breško-Seliških prešlo v roke njihovih dedičev gospodov in grofov Višnjegorskih. Pražupnija ust. verjetno v drugi pol. 10. ali v zač. 11. stol., vsekakor pa pred letom 1016, ko je cesar Henrik II. kronsko ozemlje »med Savo in Mirno« podelil savinjskemu grofu Viljemu II. Poleg srednjeveške šentviške ž. je obsegala še župnije v Šentrupertu, Gorenjem Mokronogu, Dobrniču in Trebnjem. Kot c. (ecclesia) in ž. (plebs) prvič om. 1136 ob ustanovitvi samostana v Stični (kot zgoraj), kot plebs tudi v des. seznamu 1296.

5. Pražupnijo je ust. ogl. patriarh in si jo pridržal v popolni oblasti (pleno iure; odvetništvo v rokah zemljiških gospodov Višnjegorskih, 1136 tako izrecno Dietrik), kar je razvidno tudi iz formulacije 1389 27/3 (kot spodaj), kjer je zapisano, da njena »collatio et provisio pleno iure ad nos (patriarhu) dignoscitur pertinere«. 1389 27/3 ogl. patriarh ž. z vsemi vikariati inkorporira stiškemu samostanu (ARS; Grebenc, 80), slej ko prej kot menzalnno posest s pravico prezentacije, medtem ko je ius confirmandi ostal pri patriarhu; potrditev inkorporacije po papežu Bonifaciju 1403 26/12 (potrditve prepisov s 1404 31/1, 1459 13/10, oboje ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 1). (Nadrobnosti Mlinarič, Stična).

6. Podružnice:⁷⁸

(1) *sv. Roka* pri Sv. Roku pri Šentvidu, z. pod opatom Jakobom Reinprechtom 1627–1628 (prošnja za zidavo cerkve rešena 1627 7/8; ARS, AS 781, Stiški arh.). Predelana 1842. (S. Mikuž).

(1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(2) *sv. Antona pušč.* na Rdečem Kalu (Kalle, 1136; GZS IV/130), prez. 1868 (S. Mikuž). (1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(3) *sv. Nikolaja* na Gradišču pri Stični (Petrušnja vas), om. (brez lokacije) 1250 14/8, ko je spor med šentviškim župnikom in stiškim samostanom glede dohodkov te cerkve patriarh Bertold rešil tako, da jo je proti kompenzaciji utelesil samostanu (Pucelj, 26; UBKr II/172, GZS VI,1/115⁷⁹; Bernhard št. S34; Grebenc, 26). Prez. v zač. 17. stol. (1611–1628?) (S. Mikuž). Sev. kapela *sv. Antona Pad.* priz. 1675 pod opatom Maksimiljanom Matohom (Pucelj, 205; S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(4) *sv. Ane* v Velikih Česnjicah. Barokizirana (S. Mikuž). (1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(5) *sv. Pavla* v Šentpavlu. V viz. 1581, Valv. 1689 in pri Puclju 1719 na Glogovici, v 1667 in Gallenberg, kar pa je zamenjava s kapelo *sv. Pavla* v Podpeči pri Gabrovki. Na Glogovici (Glogowicz, Glogowiz, do 1250 pridobljena stiška posest; UBKr II/170, GZS VI,1/113; Bernhard št. S33; Grebenc, 24) cerkve ni bilo. Morda ustanova Glogoviških (Pavel »Glowitzer« om. 1422 kot donator Marijinega oltarja v ž. c. v Šentvidu). – Om. 1523 9/9, ko je ogl. gen. vikar Daniel de Rubeis posvetil v cerkvi (in ecclesia S. Pauli [...] prope monasterium de Sitich) olt. *sv. Barbare* (GMD 1936, 146). C. barokizirana v zač. 16. in ob koncu 18. stol. (1781) (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(6) *sv. Marije Magdalene* v Metnaju (Mettnach, 1254; UBKr II/209; GZS VI,1/219). Srednjeveška stavba (romanska ladja, fragment freske Janeza Ljubljanskega) prez. 1648 in obokana 1864 (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(7) *sv. Lamberta* na Pristavi nad Stično (nekdanj: Pristavica, Meyrhoffen, 1365 8/2; Grebenc, 72), po izročilu kapela bližnjega (a nedokumentiranega) gradu, v katerem naj bi zadnja leta življenja bivala Virida Sforza-Visconti, vdova vojvode Leopolda III. (umrla 1414). Z letnico 1497 datiran gotski zvezdasto obokan prezbiterij. 1500 18/10 podelitev odpustkov iz Rima (ARS, AS 781, Stiški arh. fasc. 1). (Komelj; S. Mikuž.)

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(8) *sv. Janeza Krstnika* v Bukovici (Buch, 1250 13/8; UBKr II/170, GZS VI,1/113; prim. Grebenc, 24). V osnovi gotska, ok. 1644 (pod opatom Janezom Weinzierlom in na njegove stroške leta 1645; Pucelj, 162) prez. (S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(9) *sv. Andreja* v Sobračah (Schubrasch, 1243; GZS V/827), barokizirana (S. Mikuž). (1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(10) *sv. Jurija* v Šentjurju, om. 1444 (an der Temenicz bei Sant Jorgen in sant Veits pharr; avstr. fevdi; GZL VI/1) (1581: v kraju »Gobina«; 1719: pri Temenici), v jedru še gotska (Komelj; konec 16. stol.; S. Mikuž).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

⁷⁸ V viz. 1752 samo ž. c. z 28 neimenovanimi podružnicami razen treh s pokopališčem; popis podružnic v Consign. 1783 pomanjkljiv.

⁷⁹ Tu po nepotrebnem izražen dvom, če je šlo za to c., češ da ta, tudi če je že takrat stala, naj ne bi imela dohodkov, zato je (z vprašajem) lokalizirana v Litijo.

- (11) *sv. Lenarta* na Pungertu (Pawngarten, ok. 1420; urb. Svibno), om. 1428 4/7 (in der p-farr zu Sand Veydt nahent bey sand Lienhart; DOZA; GZL IX/65), tudi 1469 17/4 (ARS). Barokizirana (S. Mikuž).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)
- (12) *sv. Mihaela* v Malem Gabru (Haggenbu^och, 1135; GZS IV/130). Pozno 16. stol., obok v ladji 19. stol. (S. Mikuž).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)
- (13) *sv. Urha* v Velikem Gabru (Haggenbu^och, kot zgoraj). 1654–1655 prez. Podrta, razen prezbiterija, ki stoji kot pokopališka kapela. – Nova c. z. 1910, ž. ust. 1970. (S. Mikuž).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757)
- (14) *Sv. Duha* na Žubini (Seufing, Sewffing, 1328 24/6; Grebenc, 55). Prezidana.
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)
- (15) *sv. Marije Magdalene* v Martinji vasi (Merteinsdorff, 1460; urb. Višnja Gora), v jedru še srednjeveška.
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)
- (16) *sv. Jakoba* v Veliki Loki (Long, 1169; Grebenc, 14). Sedanja stavba baročna. V Consign. 1783 v temeniškem vikariatu (Šentlovrenc).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)
- (17) *sv. Ane* v Korenitki (Korenik, Korenitka, 1359; Grebenc, 70). Še poznogotska, prez. v 17. stol. (Komelj). 1755 priz. kapela sv. Elije. V Consign. 1783 v temeniškem vikariatu (Šentlovrenc).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)
- (18) *Sv. Križa* v Stehanji vasi (Stoychansdorf, 1228; GZS V/483; Grebenc, 18). C. naj bi posvetil škof Martin Pičenski (1449; Gruden, 115), letnica 1449 dvakrat vklesana na prekladi pravokotnih oken v severni in južni ladijski steni. Gotski mrežasto obokan prezbiterij (Komelj: sredina 15. stol.).
(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)
- (19) *sv. Jerneja* na Gombiščih (Gombisch, 1444; avstr. fevdi), om. 1508 (Pucelj, 94). Prez. 1648, bočna kapela 1717, zvonik 1776/1777 (S. Mikuž).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)
- (20) *sv. Martina* v Biču (Fütsch, 1293; Grebenc, 42). Še romanska ladja (Zadnikar, 517), ostalo sredina 17. stol. (1652?; S. Mikuž; letnica »1693 MM« na južni zunanjščini stranske kapele).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)
- (21) *sv. Petra* v Dobu pri Šentvidu (Enchen, 1145; GZS IV/211). Prez. 1771–1776 (S. Mikuž).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)
- (22) *sv. Andreja* v Hrastovem Dolu (Chrastoulach, 1136; GZS IV/130). Še gotska z lesenim stropom v ladji. Stolp 1787. (S. Mikuž.)
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)
- (23) *sv. Lamberta* v Malih Pecah (Steindorf, 1154; Grebenc, 12). Prez. (S. Mikuž.) (Om. šele v obračunih šentviških podružnic 1643; ARS, AS 781, Stiški arh., knj. 26.)
(1667, 1689, 1719, 1757)
- (24) *Marijinega vnebovzetja* v Velikih Pecah (Steindorf, kot zgoraj) (v Valv. 1689 izpadla), barokizirana (S. Mikuž).
(1581, 1667a, 1719, 1757)
- (25) *Marijinega vnebovzetja* na Muljavi (Mullau, 1280; Pucelj; Grebenc, 39), om. 1463 (Mulaw pey unser frauen; urb. Turjak). Glede na odkrito grobišče ob njej (Knific/Mlinar, št. 53) sega njena prednica v zgodnji srednji vek. Še gotska (Komelj: 1. pol. 15. stol.), z baročnim obokom v ladji, freske Janeza Ljubljanskega dat. 1456; bržkone ustanova stiškega opata Ulrika (1450–1481).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757)

(26) *sv. Marjete* v Malem Črnelu (Rottenpach, 1250 13/8; UBKr II/170, GZS VI,1/113; Grebenc, 24). V jedru še romanska ladja. Ostanke fresk na južni zunanjsčini, spodnja plast dat. 1412. Barokizirana. (S. Mikuž.)

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(27) *sv. Nikolaja* nad Stično, na severni strani samostana stoječa ustanova Gallenberških (Grebenc, 229). 1581: la chiesa di S. Nicolo luoco cosi detto, 1667: S. Nicolai in Dörner ob Sittich; 1719: in vepreto u Terni□ah). Valv. 1689 je ne omenja. Po razpustu samostana podrt.

(1581, 1667, 1757)

(28) *sv. Katarine* v Stični zunaj samostanskega obzidja (1719: prope Letthaus extra monasterium), om. 1300 kot kapela (Pucelj; Grebenc, 43) in 1301 8/5 (Pucelj; AH II, 254; Grebenc, 45) in še precejkrat v srednjem veku. 1300 (kot spredaj) in 1304 (Pucelj; Grebenc, 46) v kapeli sv. Katarine om. olt. *sv. Martina*. 1523 8/9 gen. vikar Daniel de Rubeis posveti v c. sv. Katarine »prope ipsum monasterium de Sitich« olt. *sv. Kozma in Damijana* (GMD 1936, 146 – tu napačna identifikacija kapele s cerkvijo v Mali Stari vasi pri Grosupljem). Grobnice Turjaških in drugih plemiških rodbin. Kot gotško stavbo jo upodablja Valv., Top. Carn. 1679 (prim. tudi Valv. 1689, XI). Po razpustu samostana podrt.

(1581, 1667a, 1719, 1757)

(29) *Marijinega rojstva* na Primskovem (Primskouo, Prinskau, 1258; UBKr II/254), c. na vrhu Primskove gore nad Gradiščem, z gotskim prezbitorijem s konca 14. stol. (Komelj). V srednjem veku ni dokumentirana. Prez. 1826. – V i k a r i a t ust. 1753, ž. ust. 1862.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(30) *sv. Nikolaja* na (Gradišču pri) Primskovem, verjetno zgradba iz 17. stol., 1943 požgana. Obnovljena za potrebe zimske kapele in veroučne učilnice.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(31) *sv. Petra* (v popisu 1581 pomotoma[?] *Matere božje*) na (Gradišču pri) Primskovem, še gotska (Komelj: 2. pol. 15. stol.), z grobnico graščakov na Bogenšpergu.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(32) *sv. Lucije* v Mišjem Dolu (Mausental, 1341 12/5; ARS), om. kot c. sv. Nikolaja 1341 12/5 (ARS), v viz. 1581 kot c. sv. Jošta. Romarska. Sed. c. iz 17. stol., prez. in posv. 1759.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(33) *sv. Janeza Krstnika* na Dolnjem Vrh pri Primskovem (Nyderndorff, ok. 1420; urb. Svibno). Gl. ž. Trebnje, vik. Sv. Križa. V viz. 1757 in Consign. 1783 navedena v vikariatu Primskovo.

(1757, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v graščini Selo ali Grumlof (Grundelhof) pri Šentpavlu. Po Valv. XI, 232, naj bi kapelo uredil Marko Anton Taufferer, takratni lastnik graščine. Graščina po drugi vojni propadla.

(1689)

8. Redovne hiše:

(1) cistercijanski samostan s cerkvijo *sv. Marije (Marijinega vnebovzetja, pozneje Žalostne Matere božje*⁸⁰) v Stični, ustanovljen leta 1136 po patriarhu Peregrinu I. na posestvu višnjegorskih grofov, prvih odvetnikov samostana (Bernhard št. S2). Po tradiciji (Pucelj) naj bi samostan zgradili menihi iz Rune (Rein, Reun) na Štajerskem, ki naj bi se že leta 1132 naselili pri bližnji župnijski cerkvi v Šentvidu in od ondod vodili gradnjo, po vsej verjetnosti pa so samostan naselili menihi iz Morimonda v Franciji, od koder je prišel tudi prvi opat Vincenc. Začetek gradnje samostanske cerkve slej ko prej šele po letu 1136. C. posv. 1156 8/7 po patriarhu

⁸⁰ Sobotni Marijin obred vpeljan leta 1682 pod opatom Ludovikom Raumschüsslom; Pucelj, 211.

Pelegrinu, pripisana francoskemu gradbeniku Mihaelu, triladijska neobokana slojna bazilika clunjskega tipa, s prečno ladjo, tremi absidami v ravni črti na kornem delu in dvema stranskima absidama ob prečni ladji. Poznejši gotski prezbitarij. Barokizirana pod opatom Jakobom Reinprechtom leta 1622, posv. 1625 20/4 po tržaškemu škofu Rajnaldu Scarlicchiju. – V srednjem veku omenjeni oltarji v cerkvi: (1) veliki olt. *Materie božje (vnebovzete)*, posv. 1156 8/7 (Bernhard št. W1); (2) *sv. Mihaela, sv. Petra in apostolov*, posv. skupaj z velikim olt. 1156 8/7 (ib., št. W2), v južni obkorni kapeli, om. še 1192 1/9 (ib., št. W7); (3) *Sv. Križa* v bratovskem koru (in choro conversorum), posv. 1181 18/12 (ib., št. W3); (4) *sv. Štefana* v severni obkorni kapeli, posv. 1181 21/12 (ib., št. W4), ponovno posv. 1200 12/10 (ib., W8), 1375 2/2 mašna ustanova Katarine Celjske za pok. moža Alberta Goriškega, 1384 23/4 mašna ustanova Jakoba Strmolskega; (5) *sv. Janeza Evang.* v severni apsidi ob prečni ladji, prav tako posv. 1181 21/12 (ib., W4), z mašno ustanovo Rutlieba s Kozjaka iz leta 1399; (6) *sv. Nikolaja*, posv. 1182 15/1 (ib., W5); (7) *sv. Benedikta*, posv. 1191 15/10 (ib., W6); (8) *sv. Jurija* v južni stranski apsidi ob transeptu, posv. 1192 1/9 (ib., W7), pred 1250 13/8 obdarovan po Albertu Višnjegorskem. 1382 prejela dotacijo Turjaških, ki so imeli tu svojo grobnico in so najbrž spodbudili gradnjo nove gotске kapele, katere temelje je bilo mogoče odkriti z izkopavanjem, tudi v funkciji zakristije. Pozneje tu baročna zakristija (Zadnikar, Stična); (9) *Materie božje*, posv. 1301 15/6, ni istoveten z velikim oltarjem; (10) *sv. Andreja*, om. 1353, 1388 29/9 kot olt. *sv. Andreja* v »gallenberški« kapeli. (Vse P. Pucelj; Zadnikar, Stična; Grebenc; Mlinarič, Stična). – **K a p e l e** zunaj cerkve: (1) *sv. Pavla* ob samostanski porti, posv. 1254 22/2 (ad ingressum saecularium in porta Sittich, vulgariter Kapellicza nuncupatur; Pucelj, Zadnikar). Podrta v zač. 18. stol. Še ohranjen del romanskega zidovja, izkopana romanska polkrožna apsida. Kapela om. še v letih 1266 in 1484; (2) *sv. Janeza Krstnika*, verjetno v »trdnjavici«, obrambnem stolpu, ki ga je dal sezidati opat Urban Paradižič (1516–1523), posv. 1523 7/9 po gen. vikarju Danielu de Rubeisu (capella sita in quadam turri; GMD 1936, 145–146); (3) t. i. opatova kapela, baročna zgradba v novem jugovzhodnem traktu samostana, za časa Viljema Kovačiča (opat 1737–1764); (4) *sv. Katarine* zunaj obzidja, gl. zgoraj podružnice; (5) olt. tudi v kapiteljski dvorani ob križnem hodniku, gotovo že v srednjem veku. V čast *Sv. Trojice* posv. 1625. – T. i. Kapelica (kapela *sv. Družine*), zunaj samostana blizu Marofa, sezidana za Maksimilijana Motoha (opat 1661–1680). (Gl. še S. Mikuž.) – Pri leta 1781 zatrtem samostanu 1787 ust. ž., kasneje inkorporirana ponovno vzpostavljenemu samostanu.

Lit.: Mlinarič, Stična.

LXXII. ŽUPNIJA SV. KOZMA IN DAMIJANA V KRKI NA DOLENJSKEM

1. Breg, Češnjice, Fužine, Gabrovka, Grintovec, Globoko Veliko in Malo, Gabrovščica, Kitnji Vrh, Korinj Veliki in Mali, Laze, Lese Velike in Male, Leševje, Koželjevec, Krška vas, Marinča vas, Mevce, Muljava (manjši del), Oselica, Podbenik, Podbukovje, Potok, Reberca Velika in Mala, Ravni Dol, Sušica, Tolčane, Trebna Gorica, Trebež, Valična vas, Veliko Globoko, Vrhi, Zagradec; *vikariat Ambrus*: Brezovi Dol, Kal, Kamen Vrh, Primča vas, Višnje; *vikariat Hinje*: Gradeneč, Hrib, Klopce, Liplje Malo in Veliko, Lopata, Pleš, Prevalje, Ratje, Sela, Visejec, Vrh, Žvirče.

2. Obern Gurk, 1341 12/5 (ARS),

3. C. om. 1341 12/5 »na Vidmu« (auf dem Weyden bei dem gocz haus zu^o der Obern Gurk; ARS) in posredno s »faro« 1347 25/7 (in der pharr ze der Obern Gurk; ARS). Patrocini izpričan 1405 15/7 (capella ss. Cosme et Damiani in Obernurg Aquileg. Dioc.; RG II št. 08328) in 1495 26/91 (AAU, Acta 16, 141v). – Sedanja c. baročna zgradba, začeta 1707 z darovi številnih plemiških posameznikov (Pucelj, 302ss), posv. 1757 4/8. – Še v srednjem veku om. olt. *sv. Jurija* s kapelanijo, ust. leta 1442 po Juriju Glanerju in njegovi ženi, s tem da po izumrtju rodu patronat prejme stiški opat (Valv. VIII, 700; Pucelj, 80), določno om. 1496 1/9 (AAU, Acta 16, 268v,

275r, 387r), ius patronatus stiški opat (1496; AAU, Acta 16, 216r), potrditev patriarh (? , ali žpk. v Krki?).

4. Iz Šentvida pri Stični izločena ž., om. kot »fara« 1347 25/7 (kot zgoraj, tedaj vsaj vik. šentviške ž., če že ne ž.), plebanus om. 1389 14/12 (ARS). 1389 z matično ž. inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Stični.

5. Čeravno smemo domnevati, da so c. dali sezidati imetniki bližnjega gradu Vrhkrka (Obern Gurk, 1341, kot zgoraj), je bil vik. župnijska ustanova in tako v prezentaciji šentviškega župnika in konfirmaciji ogl. patriarha. Po letu 1389 patronat s prezentacijsko pravico v rokah stiškega opata in konventa, potrditev sprva ogl. patriarh (prim. podelitev 1405 15/7; kot zgoraj). – Po popisu 1667 pleno iure stiškega opata.

6. Podružnice:

(1) *sv. Duha* na Velikih Vrheh (tudi: na Poljanah, Pölan, 1436; celjski fevdi) (1667: am Perg oder na Verheh beÿ Pollano). Gotski zvezdasto obokani prezbiterij iz ok. 1500 (Komelj). (1581, 1667, 1689, 1719, 1783)

(2) *sv. Jakoba* v Velikih Lesah (Hurdt, Hurde, 1267 20/3; UBKr II/371) (1667: in Hierthen oder Vleschach). (1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(3) *sv. Uršule*, pozneje *sv. Štefana* (1719, 1783 in zdaj) v Sušici (Durre, 1250 13/8; UBKr II/170, GZS VI,1/113; Grebenc, 24). Patrocinij *sv. Štefana* tudi v urbarju cerkve 1752–1777 v ŽA Krka. (1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(4) *Materē božje* v Zagradcu (Sagradecz, 1463; urb. Turjak). Zdaj poznobaročna zgradba iz 1797. – Lok. 1788, ž. ust. 1875. (1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(5) *sv. Jurija* na (Malem) Korinju (Karin, 1463; urb. Turjak) (1526 brez patrocinija; Valv. 1689: *sv. Gregorja*, kar pa je bržkone tiskovna napaka). – 1526 v čušperskem deželskem sodišču. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(6) *sv. Janeza Krstnika* v Leščevju (Leschouwe, 1267 20/3; UBKr II/371), tudi pod Kravjekom (Weinek, 1243 s.d.; GZL VII/1; Weinekke, 1249 8/5; GZS VI,1/86), om. brez patrocinija 1454 3/8 (vnder Weinek peÿ der kirchen; ARS). V jedru še srednjeveška (romanska ladja?, s sledovi fresk 15. stol.), barokizirana. Verjetno ustanova gradiščanov s Kravjeka. (1581, 1667, 1689, 1719, 1783)

(7) *sv. Primoža in Felicijana* v Gabrovki pri Zagradcu (Gabrnik, 1335 24/3; Biz./Preinf. I št. 55). (1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(8) *sv. Martina* (ali: *sv. Valentina*) na Valični vasi (Walthuns gesiez, 1383 11/1; ARS; Dellistorff, 1384, M. Grebenc, 79), om. 1463 (urb. Turjak). V popisu 1667 *sv. Valentina*, drugje *sv. Martina*. (1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(9) *sv. Jožefa* v (Velikih) Rebrcah (Reberz, 1343 26/5; AT XV, 68), na centralnem tlorisu, začeta pod stiškim opatom Maksimilijanom Matohom (†1687; Pucelj, 428), končana 1688. (1689, 1719, 1757)

(10) *sv. Jerneja* v Ambrusu (Ambros, 1433 15/4; ARS), om. posredno s proščenjem (kirchtag, brez patrocinija) 1433 15/4 (ib.). Popis 1526: brez navedbe patrocinija. Nova baročno-klasicistična zgradba iz leta 1811. – V i k a r i a t od 1770 (?; 1765 ust. kuracija; Maček, Ustanove, 252), ž. ust. 1863. V Consign. 1783 v celoti izpadel. – 1526 v čušperskem deželskem sodišču. (1526, 1667, 1689, 1719, 1757)

(11) *sv. Klemen*a (pozneje *sv. Lucije*, tako pri Puclju 1719 in v viz. 1757) na Kalu (Kall, 1433 15/4; ARS, Chmel, ib.) (v seznamu 1526 brez patrocinija). Sedanja zgradba iz 17. stol.? – 1526 v čušperskem deželjskem sodišču.

(1526, 1667, 1689, 1719, 1757)

(12) *sv. Filipa in Jakoba* (1526 in 1581: *sv. Jakoba*, 1757: *sv. Jožefa*) v Višnjah (Wisén, 1136; GZS IV/130?, Wexsen, Weichsen, 1249 8/5; GZS VI,1/86). Om. posredno prek proščenja (kirchtag, brez patrocinija) 1433 15/4 (ARS). Gotska, barokizirana, freske iz kroga Tomaža iz Senja, zač. 16. stol. – 1526 v čušperskem deželjskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(13) *sv. Petra* na Kamnem Vrhu pri Ambrusu (Stainperkh, 1444; avstr. fevdi). Gotska (Kömelj: prva pol. 15. stol.). Freske Janeza Ljubljanskega v prezbiteriju in na slavaloku dat. 1459. Pucelj (1719) navaja poleg cerkve še kapelo *sv. Mihaela*, kar kaže, da je bila v srednjem veku romarska. – 1526 v čušperskem deželjskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(14) *sv. Nikolaja* v Hinjah (Bechyn, 1372 24/3; Biz./Preinf. I št. 188), c. om. 1495 26/9 (ecclesia S. Nicolai de Chin sub Parochiali ecclesia S. Cosme et Damiani de Obergurch; AAU, Acta 16, 141v). Stala je na Hribu pri Hinjah. Po požaru jo je 1792 nadomestila poznobaročna c. Marijinega oznanjenja, med drugo vojno porušena, nova z. 1971 (arh. Majda Nerima) in posv. 1972 22/7. – V i k a r i a t ust. 1706 (Pucelj, 302). Pucelj, 1719, sicer našteva njegove podružnice pod ž. v Krki, a ima posebej še popis Hinj kot župnije (Parochia sancti Nicolai in Hynoch, 539ss) z 9 podružnicami; prvi »žpk.« je naveden z letnico 1706. Navaja ga tudi v viz. 1752 z 10 podružnicami (samo patrociniji). V Consign. 1783 Vikariatskirche neben einer dazu gehörigen Fialkirche (pač *sv. Lenarta*, gl. spodaj). – Ž. ust. ? (po 1857).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1783)

(15) *sv. Nikolaja* v Gradencu (Gradenicz itd., 1250 13/8; UBKr II/170, GZS VI,1/113; Grebenc, 24), om. posredno s hribom 1382 25/5 (Niclasperch; ARS).

(1667, 1689, 1719, 1752)

(16) *sv. Martina* v Velikem Lipjem (Lippenach, ok. 1225; Mikuž, Top.; Grebenc). V jedru romanska ladja z ostanki fresk iz 14. stol.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752)

(17) *sv. Neže* na Lopati (Schauffel, 1423 29/9; ARS). Še srednjeveška (romanska ladja) s freskami z zač. 16. stol. iz kroga Tomaža iz Senja.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752)

(18) *sv. Primoža in Felicijana* v Ratjah (Rat, 1267 1/6; UBKr II/373). V jedru še srednjeveška, na zunanjščini ladje ostanki poslikave iz zgodnjega 16. stol.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752)

(19) *sv. Jurija* na Selih pri Hinjah (Geschiess, 1460; urb. Višnja Gora). Sedanja c. z. 1901.

(1667, 1689, 1719, 1752)

(20) *sv. Tomaža* na Vrhu pri Hinjah. Srednjeveška, z ostanki poslikave, barokizirana in zdaj popolnoma obnovljena.

(1667, 1689, 1719, 1752)

(21) *sv. Janeza Krstnika* (1752: in *sv. Janeza Evangelista*) v Žvirčah (Zwers, 1303 11/5; ARS), om. 1429 20/7 (ARS). Pucelj (1719) om. tu še kapelo *sv. Roka*. Porušena ob koncu druge svetovne vojne. Nova z. 1971, posv. *sv. Maksimiljanu Kolbeju*.

(1667, 1689, 1719, 1752)

(22) *Sv. Križa* v Prevolah (Prebal, 1350 16/5; ARS). Ladja v jedru še romanska (Zadnikar), barokiziran gotski prezbiterij, freske iz prve pol. 15. stol., nekdanj lesen strop dat. 1446.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1752)

(23) *sv. Lenarta* v Hinjah. Ne stoji več. Gl. zgoraj Hinje. V viz. 1752 poleg osmih še dve nespecifizirani podružnici, pač ta in spodnja.

(1667, 1689, 1719, 1752, 1783)

(24) *Marije pomagaj* v Visejcu. Med drugo svetovno vojno porušena. Tu zdaj šesterostrana kapela, z. 1973.

(1752)

7. Kapele

(1) *sv. Mihaela* pri c. *sv. Petra* na Kamnem Vrhu nad Ambrusom. Om. samo pri Puclju 1719.

(1719)

LXXIII. ŽUPNIJA SV. JURIIJA V DOBRNIČU

1. Ajdovec, Arčevci, Artešenca, Artmanja vas (Vavpčja vas), Babna Gora, Brezova Reber, Dobrava, Grmada, Kal, Kamnje Dolenje in Gorenje, Knežja vas, Korita, Kozjek, Krušni Vrh, Kutna, Lipovec, Lisec Spodnji, Log, Lokve, Luže, Mala vas, Rožempelj, Riplje, Reva, Sela, Selce, Stranje, Svetinje, Šahovec, Šmaver, Šumberk, Vrbovec, Vrh Spodnji in Zgornji, Vrtača, Zagorica, Zgornja vas, Železno.

2. Dobernik, 1136 (GZS IV/130).

3. C. om. posredno z ž. v des. seznamu 1296, s patrociniem 1329 (= 1330) 28/2 (plebs sci Georgij in Douernich; Gabriele da Cremona, BCU, Ms. 1475/II, druga foliacija, 11v). Sedanja c. poznobaročna zgradba iz 1777–1783, pripisana Leopoldu Hofferju (Šumi/Sapač).

4. Sedež patriarhatske ž. iz druge pol. 11. stol., izločene iz šentviške pražupnije, om. prvič kot plebs v des. seznamu 1296. 1399 25/10 vojvoda Viljem prepusti patronat nad ž. skupaj z vik. v Žužemberku stiškemu samostanu v zameno za Tržič na Gorenjskem (Grebenc, 82; Mlinarič, Stična, 816; Fidler VI, 342–344); potrditev papeža Bonifacija IX. 1400 7/5 (Mlinarič, Stična, 180).

5. Ogl. patriarhatska ustanova in takšna sprva pleno iure v patriarhovi oblasti, tako še ob podelitvah 1329 28/2 (kot zgoraj) in 1345 24/8 (Gubertinus, ASU/AN, fasc. 5120/8, fol. 279v–280r). Kdaj je patronat nad ž. prešel v habsburške roke, ni znano, verjetno pa za Alberta II. (1356) ali Rudolfa IV. do leta 1365. 1389 9/11 om. žpk. (Johannes de Bogdano Bogdans rect. par. eccl. s. Georgii in Dorvering al. in Sewsenberg; RG II št. 03729) je bil kaplan vojvode Viljema, kar kaže na vojvodov patronat. 1399, ko je patronat prejel stiški samostan, je bila prezentacija ž. habsburška (die unser Lehnschaft ist, 1399 25/10, kot zgoraj), a je 1400 9/11 še vendo prezentiral vojvoda Viljem (RG II ib.). Zatem prezentacija stiška, konfirmacija ogl. patriarh (prim. tudi gradivo ob prezentaciji Jurija Slatkonja za župnika leta 1499; AAU, Acta 22, 193v, in 24, 217v), kasneje (dok. v popisu 1667 in v viz. 1757) pleno iure stiškega opata.

6. Podružnice:⁸¹

(1) *sv. Duha* v Šahovcu (Schalkenthal, 1324 23/6; Grebenc, 54, Skalkovicz, 1399; ib., 82). Barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)

(2) *sv. Nikolaja*, pozneje *Sv. Križa* (1753, 1757 in zdaj) v Liscu (Leis, 1424 24/8; Biz./Preinf. II št. 89, 196) (1526: »v Zgornjem Zaliscu«). Barokizirana. V notranjščini ladje najdeni ostanki srednjeveške poslikave iz dveh dob.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)

(3) *Matere božje* v Dobravi (Dobraw, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324). Ladja še iz 14. stol. (freske), barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)

(4) *sv. Petra* v Koritah (Tro^egeren, 1286 11/7; FRA II 31, 432). Barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)

⁸¹ V Consign. 1783 ž. v celoti izpadla.

- (5) *sv. Mavra* (1753 in 1757: *sv. Mavricija*) v Šmavru (Mauerberg) (1526, 1581: na Kalu). Barokizirana. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)
- (6) *sv. Ane* v Šmavru (1753: in Vineis). Z. v začetku 18. stol. (1753, 1757)
- (7) *sv. Neže* v Knežji vasi. Barokizirana. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)
- (8) *sv. Antona pušč.* v (Dolenjih) Selcah, pri Kozjeku (Kozjak; Cozyak, 1332 6/12, ARS). (1526, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)
- (9) *sv. Janeza Krstnika* na Selih pri Šumberku (Geschiess, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324). Glede na patrocinij in lego morda stara ustanova posestnikov Šumberškega gradu (Višnjegorskih, Šumberških). 1478 19/3 tu om. mašnik (oficial; IMK 1891, 24). Barokizirana. – Lok. 1785, ž. ust. 1875. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)
- (10) *sv. Katarine* (1753 po vsej verjetnosti pomotoma *sv. Vida*) pri Šumberku (Gorenji Podšumberk), z. kot kapela gradu Šumberk (Sconenberge, 1141; GZS IV/169). Grad v razvalinah, c. je ohranjena (romanska ladja, prezbiterij iz 17. stol.; nekdanj imela polkrožno romansko apsido, upod. Valv. Top. Carn., št. 218; Zadnikar). (1526, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)
- (11) *sv. Marije Magdalene* (1526: *sv. Nikolaja*) v Arčelci (Rudcebiczy, 1463; urb. Turjak). Še gotška ladja, barokizirana. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)
- (12) *Sv. Trojice* v (Dolnjem) Ajdovcu (Haydowcz, 1324 12/5; Biz./Preinf. I št. 41). Konec leta 1942 pogorela. – Lok. 1789, ž. ust. 1877. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)
- (13) *sv. Nikolaja* na Selih pri Ajdovcu (vselej: v Lipovcu, tj. Veliki Lipovec, Lippawicz, 1342 19/5; Biz./Preinf. I št. 67; 1526: Ober Lipowitz). *V i k a r i a t* ust. 1770 (?; Volčjak, 111). O njem sicer ni drugih podatkov. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757)

7. Kapele:

- (1) *sv. Mihaela* na pokopališču pri ž. c. v Dobrniču, kostnica. Ne stoji več. (1689, 1719)
- (2) *sv. Janeza* v gradu Kozjek (Kozjak; Cozyak, 1332 6/12; ARS). Grad v razvalinah. (1526)
- (3) *sv. Egidija* v gradu Šumberk (?). 1469 3/1 je neka kapela s. Egidii in Schonberg v ogl. diecezi prejela v Rimu petletne odpustke na prošnjo cesarja Friderika III. (RG IX, 201–203, št. 1330; 808, št. 5492).
- (4) *sv. Katarine* pri Šumberku, gl. zgoraj št. (10).

LXXIV. ŽUPNIJA SV. MOHORJA IN FORTUNATA V ŽUŽEMBERKU

1. Breg, Budganja vas, Dečja vas, Dešeča vas, Dršča vas, Dvor, Goli Vrh, Hrib, Jama, Klečet, Kot, Lašče, Mačkovec, Plešivica, Podgozd, Prapreče, Poljane, Rebno, Sadinja vas, Skopica, Stavča vas, Stranska vas, Sv. Peter, Šmarjeta, Šmihel, Trebča vas, Vinkov Vrh, Vrhovo.
2. So^vsenberch, 1246 1/7 (GZS VI,1/12); kot trg: Marcht Sewseberg, 1377 27/10 (M. Kosi, v: Črnomaljski zbornik, 2008, 133–134, op. 73).
3. C. om. 1399 25/10 ob priliki podelitve dobniške ž. stiškemu samostanu (filialis sv. Mohorja in Fortunata »in unsern Markht zu Seisenberg«; Grebenc, 82). 1526 om. bratovščini Naše

Ljube gospe in Sv. Rešnjega telesa. – Zadnja c., z. ok. 1768 (pripisano Lovrencu Pragerju; Šumi/Sapač) in posv. 1769, porušena v zač. 1945, v nekdanji podobi ponovno z. 1992–1995.

4. Vik. dobrniške ž., ust. že pred 1399 25/10, ko je patronat nad matično ž. prešel v posest cistercijanskega samostana v Stični, 1398 9/11 (RG II št. 03729; gl. Dobrnič) v oskrbi dobrniškega župnika. V 15. stol. povzdignjen v ž. (po CS leta 1463, a nedokumentirano). 1413 13/10 se tu om. »župnija« (ARS), 1495 nastopa kot »ecclesia parrochialis sanctorum Hermacore et Fortunati in Saysimberg« in se tu om. plebanus (AAU, Acta 16, 113r). Po popisu 1667 vendarle še vedno »Undter Pfarr oder Vicariatus« dobrniške ž.

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso dokumentirane, a določene okoliščine kažejo, da gre za ustanovo posestnikov žužemberškega gradu in gospodstva, po vsej verjetnosti Habsburžanov, ko so dobili patronat nad dobrniško ž. (1356 ali 1365). Po letu 1399 v patronatski pravici stiškega opata. Potrditev ogl. patriarh? – Po popisu 1667 in viz. 1757 pleno iure stiškega opata.

6. Podružnice:⁸²

(1) *sv. Jakoba* na trgu v Žužemberku (1753: in oppido), porušena 1956. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(2) *sv. Nikolaja* na Bregu v Žužemberku (1581: »pri mostu«; 1753: in oppido ultra pontem). Še romanska ladja s kratkim gotskim korom (14. stol.), freske 14. in 15. stol. (Zadnikar). Izročilo, da je bil pri cerkvi prvotni sedež ž., nima zgodovinske podlage. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(3) *sv. Petra* nad Sotesko (1719: »na Kočevski gori«), om. 1463 (sand Peters kyrichen ob der Ainad; urb. Turjak), ustanova posestnikov soteškega gradu. Sicer imenovana »na Gori« (1581: nel monte di S. Piero). Porušena. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(4) *sv. Pavla* na Vinkovem Vrhju (1783: unterm Adamsberg). Romanska ladja, odkriti temelji polkrožne apside (Zadnikar). V razvalinah. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(5) *sv. Primoža in Felicijana* v Laščah (pri Žužemberku) (Altelasis, 1145; GZS IV/211) (1719: v Hoste). (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(6) *sv. Jurija* na Dvoru pri Žužemberku (Hof, 1334 4/8; Biz./Preinf. I št. 52). Romanska ladja, barokizirana (Zadnikar). Porušena ob koncu druge svetovne vojne. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(7) *sv. Janeza Evangelista* (tudi *sv. Janeza Krstnika*) v Mačkovcu pri Dvoru (Chazil, 1145; GZS IV/211). Še romanska ladja (Zadnikar), freske Janeza Ljubljanskega iz ok. 1455. Barokizirana. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(8) *sv. Nikolaja* (1719, 1753, 1783 in zdaj *sv. Ahaca*) v Trebči vasi (Triebstorf, 1286 11/7; FRA 31, 432). V jedru še srednjeveška (romanska, Zadnikar), barokizirana. Zvonik z. 1694 (po urbarju 1692 v ŽA Žužemberk). (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(9) *sv. Nikolaja* »zu Stolizza«, om. samo v popisu 1667. Neidentificirana. (1667)

(10) *sv. Roka* v Stranski vasi pri Žužemberku (Stranskdorff, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324). Zgrajena po kugi leta 1625 pod stiškim opatom Jakobom Reinprechtom (do 1628; Pucelj, 132). Zvonik namesto zvončnice z. 1693 (po urbarju 1692 v ŽA Žužemberk). (1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(11) *sv. Kancijana* v Stavči vasi (Stausdorf, 1324 12/5; Biz./Preinf. I št. 41). Barokizirana. (1526, 1581, 1667a, 1689, 1719, 1753, 1783)

⁸² V viz. 1753 so podružnice navedene le s patrociniji.

(12) *sv. Lenarta* na Cvibljju (Ziebel, Ziebl, 1436; celjski fevdi) (sicer im. Goli Vrh, Kallenberg). V osnovi gotska, s freskami iz kroga Tomaža iz Senja, zač. 16. stol. Med drugo svetovno vojno požgana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(13) *sv. Marije Magdalene* na Rebri (zu der Leyten, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324). Še srednjeveška ladja, barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(14) *Sv. Križa* v Vrhovem pri Žužemberku (Vreychaw, 1286 11/7; FRA II/31, 432; nekdanj samostojna vas poimenovana po cerkvi: Kreuz, 1327; Grebenc, 55), om. posredno z vasjo Križ 1327 (kot spredaj). (1667: zu Kreuzdorf, 1689, 1719: »na Vrhovem«.) Barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(15) *sv. Marjete* na Vrhju pri Križu (Perg, 1460; urb. Višnja Gora), om. 1463 (zu Sand Margretten; urb. Turjak) in 1457 22/7 (Biz./Preinf. II št. 324). 1581, 1689: »pri Sv. Marjeti«. V popisu 1526 *sv. Marjete in Sv. Križa* (v Koblarjevi izdaji zmotno identificirana s sedanjo cerkvijo Sv. Križa v Liscu, ž. Dobrnič), 1783: v »Spodnji« Valični vasi. Še srednjeveška (ostanki fresk na južni zunanjsčini ladje).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(16) *sv. Mihaela* v Šmihelu pri Žužemberku (nekdanj: Domeslavlja vas, Lausdorff ad Sanctum Michaellem, 1136; GZS IV/130), om. 1136 (kot spredaj) (1526, 1719 om. kot c. sv. Mihaela »pri Klečetu«). Sed. c. z. 1908, posv. 1913. – Lok. 1788, ž. ust. 1873.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(17) *sv. Katarine* na Plešivici (Plesswicz, 1324 12/5; Plissiwitz, 1334 4/8; Biz./Preinf. I št. 41, 52). Še gotska, s freskami iz kroga Tomaža iz Senja, zač. 16. stol. 1943 požgana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(18) *sv. Ožbalta* v Budganji vasi (Bodygoysdorf, 1324 12/5; Biz./Preinf. I št. 41). V jedru še srednjeveška (na južni zunanjsčini ladje ostanki fresk), barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1783)

(19) *sv. Antona Padovanskega*, pod Št. Pavlom (Kot), om. pri Puclju (1719) »na Vinskem rebre«, v viz. 1753 brez lokacije, v Consign. 1783 »unter St. Paul« (pod Vinkovim Vrhom). Kapelo kot gorsko c. dal sezidati žpk. Boštjan Bavde leta 1695 (po urbarju 1692 v ŽA Žužemberk).

(1719, 1753, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Jožefa* pri ž. c. v Žužemberku. Samostojno stoječa?
(1689, 1719)

(2) *Sv. Križa* pri ž. c. v Žužemberku. Samostojno stoječa?
(1719)

(3) *sv. Urha* v žužemberškem gradu (Sosenberch, 1246 1/7, kot zgoraj, 1295 13/5 v posesti goriških grofov). Grad, v glavnem 16. stol., 1890 opuščen, porušen 1945, v obnavljanju.
(1526, 1689, 1719)

LXXV. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V TREBNJEM

1. Bolšinja vas, Blato, Breg, Breza, Češnjevček, Črni Potok, Dedča vas, Dobrava, Dol, Gorenji Boršt, Gradišče, Grič, Hudenje, Igljenik, Jezero, Križ, Lipnik, Lukovek, Mačkovec, Nemška vas, Pekel, Ponikve, Račje Selo, Rihpovec, Rodnje, Roje, Ševnica, Škovec, Stari trg, Sv. Štefan, Trebanjski Vrh, Vodice; *vikariat Sv. Križa*: Brezovo, Cirmik, Čatež, Dolenja vas, Dolina, Gabrska Gora, Gorenja vas, Gradišče, Jelše, Okrog, Moravče, Moravska Gora, Kržišče, Pečice,

Podpeč, Ravno, Razbor, Tihaboj, Tlaka, Vodice, Vrh, Zagorica, Zaplaz; vikariat Št. Lovrenc: Dolga Njiva, Mala Loka, Mali Videm, Mačkovec, Velika Loka, Veliki Videm.

2. Treuen, 1163 (GZS IV/462)

3. C. om. posredno z župnikom 1163 (kot zgoraj), določeno z Marijinim patrociniem 1443 15/11 (ARS), ko je prejela indulgenčno pismo škofa Martina Pičenskega v korist gradnje in okrasitve (ARS). Ponovna podelitev odpustkov iz Rima 1490 31/3 in 1500 5/4 (prepisa v ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 1). – Prvotno morda posv. Marijinemu rojstvu, v viz. 1752 in 1753 je kot patrocinijske cerkve navedeno Marijino oznanjenje. Pri Valv. 1689 je Marijinemu vnebovzetju posvečen drugi olt., prvi Marijin olt. brez posebne označbe. – Prvotno triladijska ravnostropna dvoranska c. (Komelj), pač iz časa ok. 1443 (odpustki 1443 15/11, kot zgoraj), ob koncu 15. stol. morda še enkrat predelana, obokana 1645. Prezbiterij druga pol. 18. stol.

4. Sedež patriarhatske ž. iz druge pol. 11. stol., izločene iz šentviške pražupnije. Žpk. (plebanus) tu prvič om. 1163 (GZS IV/462), ž. nastopa kot plebs tudi v des. seznamu 1296. 1497 poskus novomeškega kapitlja za inkorporacijo (1497 28/6 določitev zastopnika za posredovanje pri kralju Maksimilijanu; Baraga št. 164), ki pa ni rodil sadu. 1663 inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Stični.

5. Ogl. patriarhatska ustanova in takšna sprva pleno iure ogl. patriarha. 1448 30/8 je papež Nikolaj V. patronatske pravice nad ž. podelil cesarju Frideriku III. (Chmell, Geschichte Friedrichs IV., II, 553, četudi je bil trebanjski grad v tem času še v fevdu Celjanov). 1617 26/10 je cesar Ferdinand II. prepustil patronat stišskemu samostanu (Pucelj, 127; Valv. 1689, tudi navedba v popisu 1667). 1663 2/1 papež Aleksander VII. ž. inkorporira z vsemi pravicami stišskemu samostanu (prepis ARS, AS 781, Stiški arhiv, ib.; privolitev cesarja Leopolda I. 1665 4/8; ARS, ib.). Do tega časa potrditev v rokah patriarha, od 1663 oz. 1665 ž. pleno iure (prezentacija in potrditev) stiška.

6. Podružnice:⁸³

(1) sv. *Marjete* na Bregu (Grm), om. 1436 3/5 (am Rain pey Sand Margretten; Biz./Preinf. II št. 179). Gotska, barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(2) sv. *Mihaela* v Dečji vasi (Deckendorf, 1436; celjski fevdi).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(3) sv. *Ane* v Gradišču pri Trebnjem. Ladja v jedru še srednjeveška.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(4) sv. *Jurija* v Lukovku (Lukouikch, 1461; ARS), om. 1498 19/11 (ARS). Gotska, barokizirana.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(5) sv. *Petra* v Jezeru, om. 1391 23/9 in 1392 30/3 kot trebanjska podružnica (filialis ecclesiae sancti Petri in Laypacho, Lipnik; Otorepec št. 1350, 1353). Še srednjeveška ladja, barokizirana in razširjena. Ostanke fresk 15./16. stol. (najstarejši grafit iz 1555).

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(6) sv. *Jakoba* v Vrhtrebnjem (in monte Treven 1272 [?]; Pucelj; Grebenc 36; Trespüchel, 1401; Grebenc 83). Barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(7) sv. *Štefana* v Štefanu pri Trebnjem, om. prek toponima 1365 8/2 (villa sancti Stephani v trebanjski župniji; Pucelj, 61; Grebenc, 72), tudi 1392 30/3 kot trebanjska podružnica (Otorepec št. 1353).⁸⁴ Še srednjeveška, barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

⁸³ V viz. 1752 om. 13 posamično nenaštetih podružnic razen 3 s pokopliščem, v viz. 1753 samo ž. c., pač pa je s podružnicami naveden vikariat v Gabrovki. V Consign. 1783 poleg ž. c. navedena samo podružnica na Bregu.

⁸⁴ »Apud sanctum Stephanum« v urb. Kostanjevica iz ok. 1350 (GHST, 598) je po Mlinariču, Kostanjevica, 192, cerkev sv. Štefana v Nemški vasi, ž. Leskovec pri Krškem.

(8) *sv. Bernarda* (pozneje in ali *sv. Volbenka*) v Štefanu pri Trebnjem, om. 1392 16/3 kot trebanjska podružnica (Otopelec št. 1352), kot c. *sv. Bernarda* navedena še v viz. 1581. V popisu 1526 neidentificirana c. *sv. Volbenka*, kot c. *sv. Volbenka* v Štefanu navedena še v popisu stiških župnij iz leta 1667. Valv. 1689 je nima več. Prejkone sezidana po stiških menihih (patrocini!) po 1365 8/2 (gl. prejšnjo točko), ko je dobil stiški samostan vas v posest od vojvode Rudolfa kot odškodnino, ker mu je odstopil svet za ustanovitev Novega mesta. V popisu novomeškega arhidiaconata 1667 manjka. Ne stoji več.
(1526, 1581, 1667)

(9) *sv. Janeza Krstnika* v Brezi (Pirk, 1395; Blaznik, Urb., 261, 266). Gotska ladja, barokiziran prezbitarij.
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(10) *sv. Jedrti* v Škovcu (Sibkobicz, ok. 1420; urb. Svibno). (1667: zu Kazendorf, Mačkovec pri Veliki Loki). Barokizirana.
(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(11) *sv. Nikolaja* na Trebanjskem Vrhu (Preinpach, 1261 12/3; UBKr II/278; Grebenc, 31). Om. samo v viz. 1581, ne stoji več.
(1581)

(12) *sv. Jerneja* na Trebanjskem Vrhu (Preinpach, kot zgoraj) (novomeški popis 1667: Varhdorff).
(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757)

(13) *sv. Florijana* na Račjem Selu (Regwartschiess, 1483 12/8; DOZA). Prez. v prvi pol. 17. stol.
(1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(14) *sv. Mohorja*, om. brez kraja v seznamu 1526. Neidentificirana. Po pomoti tista v Moravčah pri Gabrovki? (gl. spodaj).
(1526)

(15) *Sv. Križa* v Gabrovki (Gaberwich, 1249 8/5; GZS VI,1/86). Kraj sicer imenovan po cerkvi (pei dem heiligen Crewcz, 1387 21/1; HHStAW). V seznamu 1667: an St. Georgen (pri Gabrski gori); Valv. 1689, Consign. 1783: Sv. Križ pri Turnu; 1719: prope Turrn in Gabria. – C. om. 1387 21/1 (kot spredaj). Sedanja z. 1798–1800 (1798 odobritev načrta; Maček, Sklad, 389–390) in 1813–1824, posv. 1828. V seznamu 1526 brez omembe kraja in v Koblarjevem komentarju z vprašajem identificirana s cerkvijo v Stehanji vasi, ki pa je takrat ležala v šentviški ž. – V i k a r i a t po CS ust. pred 1615, ob inkorporaciji trebanjske ž. 1617 naj bi že obstajal (Pucelj, 127), naveden v viz. novomeškega prošta 1654 (EAG 2008, 23) in popisu 1667. Ustanova graščine Turn? Prezentacija in potrditev? Po popisu 1667 vikarja nastavlja in odstavlja trebanjski žpk. V Valv. 1689, VIII, 756–757, s podružnicami pod št. 16–23, pri Puclju 1719 parochia, v tekstu parochia seu vicariatus, vendar dejansko le vik. Consign. 1783: Pfarrvicariatskirche mit 6 unbenannten Filialen. – Ž. ust. 1862.
(1526, 1581, 1667, 1689, 1752, 1783)

(16) *sv. Jurija* v Gabrski Gori (in monte St. Georii, 1341; Pucelj; Grebenc, 61s;⁸⁵ S. Jorgenperg, 1406 1/4; Biz./Preinf. II št. 23), om. posredno 1341 (kot spredaj). Stiški popis 1667: St. Jergenperg, novomeški popis 1667: in Monte. Prez. 1673? – Ob koncu 16. stol. tu kapelanija, om. 1596 v popisu župnij dolenskega arhidiaconata, ko ga je prevzel trebanjski žpk. Friderik Clemens (Baraga, 290). 1598 20/11 capella in monte S. Georgii prenesena v Marijino cerkev prav tam (EAG 2004, 129).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1752)

(17) *Marijinega vnebovzjetja* v Gabrski Gori, novomeški popis 1667: in Monte. V jedru še srednjeveška. Za obe gl. Valv. XI, 292 (na upodobitvi poleg teh dveh, od katerih je Marijina c. še manjša od Jurijeve, še tretja, ki je danes ni več). 1598 20/11 semkaj prenesena kapelanija iz cerkve sv. Jurija (kot zgoraj).
(1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757)

⁸⁵ V Mikuž, Top., 58 (in GHTS, 608) identificirano s Šentjurjem na Dolenjskem.

(18) *sv. Marka* v Tihaboju (Tehaboj, 1136; GZS IV/130) (1667 sv. Maksimiljana; CS sv. Martina). Barokizirana. 1610 kapelanija (Smole II, 352). (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757)

(19) *sv. Mohorja in Fortunata* v Moravčah pri Gabrovki (Moraucz, 1136; GZS IV/130), om. 1392 30/3 kot trebanjska podružnica (Otošec št. 1353). Sedanja zgradba iz prve pol. 17. stol.? (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757)

(20) *sv. Neže* (tudi: *Primoža in Felicijana, Ahaca*) na Vodichah pri Gabrovki, 1526 in 1667 sv. Ahaca, popis novomeškega arhidiakonata 1667 ter v Valv. 1689 z vsemi tremi patrocini, posv. 1497 31/7 (obnovljeni napis v prezbitariju z vsemi tremi patrocini). 1752 in 1757: sv. Primoža in Felicijana. Prezbitarij še iz časa posvetitve (Komelj), tudi ladja še srednjeveška. 1749 30/4 prejela odpustke (KAL, fasc. 133/22). (1526, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757)

(21) *sv. Urha* v Okrogu. Barokizirana (17. stol.?). (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757)

(22) *sv. Mihaela* na Čatežu (Čatež-Zaplaz) (Tzates, 1329 16/4; Grebenc, 56). Sedanja c. z. 1832, posv. 1845. – Vik. 1785, ž. ust. 1874. Romarska c. Marije Pomočnice na Zaplazu z. 1906–1917 (1926), danes osrednje romarsko središče novomeške škofije. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757)

(23) *sv. Janeza Krstnika* (na Dolnjem Vrhu pri Primskovem). Vsi starejši popisi (1526, 1581, oba iz 1667 in 1689) imajo na tem mestu c. sv. Janeza Krstnika na »Walinsperg« (1526) oz. Wallenberg, Wolenberg (1667, 1689, 1752; v 1581: Varc). Ob viz. 1752 še v vik. Gabrovka, ob viz. 1757 in v popisu 1783 že v šentviškem vik. Primskovo. Sedanja c. iz 17. stol. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(24) *sv. Lovrenca* v Šentlovrencu. Kraj om. po cerkvi 1177 2/7 in 1178 (GZS IV/583, 614) (1667: »pod Malo Loko«, 1689: »v Veliki Loki«). C. om. 1177 in 1178 (kot spredaj). Zdaj baročna. – V i k a r i a t ust. 1768 (Maček, Ustanove, 511), om. tudi v Consign. 1783 (in der Thementitz) s podružnicami na Dolgi Njivi ter v Korenitki in Veliki Loki (v župniji Šentvid), ponovna ustanovitev 1787 (Maček, Sklad, 321). Ž. od 1863. (1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1757, 1783)

(25) *Sv. Križa* na Dolgi Njivi (Langenarc, Langenagcher, 1139; GZS IV/152, 153). Še romanska ladja (deli poslikave iz časa ok. 1500), s prezbitarijem iz 17. stol. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1752, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Jožefa* v trebanjskem gradu (Valv. XI, 587). Graščina, predelana, stoji, o kapeli ni podatkov. (1689/XI)

(2) *Matere božje* v gradu Gabrje (Gallenhof). Grad (15./16. stol.?) že v 18. stol. opuščen. (1689)

(3) *sv. Pavla* pri gradu Podpeč (pod Skalo, Gallenstein), ki jo je ustanovil Henrik Gall z ženo leta 1390 (po izgubljeni listini 1390 24/5; Baraga št. 19; gl. tudi Valv. VIII, 757, in XI, 169, z letnico 1388), v patronatu Gallov z Gallensteina in potrditvi trebanjskega župnika. Leta 1667 tu beneficij brez dušne oskrbe, prezentacija najstarejši član rodbine Gallenstein, potrditev trebanjski žpk. Arhitektura še s konca 14. stol. (Komelj), v cerkvi donatorska freska dat. 1390, 1539 preslikana, v prezbitariju freske iz ok. 1500 (Podpeški mojster). (1667, 1689, 1719)

(4) *Matere božje* v graščini Kompolje pri Muljavi (Tihaboj) (Freudenau). (1752)

(5) *sv. Jožefa* v graščini Cerčno v Gabrski Gori. Poslopje iz 17. stol. večkrat prez., kapela ne stoji več. (1752)

(6) *sv. Evstahija* v gradu Turn (Thurn Gallenstein) v Gabrski Gori. Grad v razvalinah.

(1752)

(7) *Matere božje* (Šilc, 323) v gradu Mala Loka (Kleinbach). Ob graščini, baročna, še stoji.

(1757)

(8) kapela v gradu Vina gorica (Weinbüchel) pri Trebnjem. Stavba predelana, o kapeli ni podatkov.

(1757)

LXXVI. ŽUPNIJA (VIKARIAT) SV. JANEZA KRSTNIKA NA MIRNI

1. Bačje, Brezovica, Debenec, Dobrava, Gorenja vas, Kalce, Križni Vrh, Lanšprež, Log, Migovica, Ostrožnik, Oštarija, Prapretnica, Ribnik, Sajovice, Selo, Slepšek, Stan, Sv. Helena, Sv. Križ, Ševnica, [Tihaboj, del vasi s c. sv. Marjete ali samo cerkev], Zabrdje.

2. Kraj om. po gradu Nideke, ok. 1180 (v stiškem rkp. v Avstr. nac. knjižnici, Dunaj; GHTS 369), sicer Nidegge, 1211 24/8 (GZS V/177).

3. C. om. 1265 14/6 (iuxta castrum Nidekk in ecclesia sancti Johannis; FRA II 31, 261). Nova 1463 v gradnji (1463 17/1; Baraga št. 90); ta podatek se nedvomno nanaša na prezbiterij (gotski rombasto-zvezdasti obok, Komelj: ok. 1460), s sočasnimi freskami, pripisanimi Mojstru Bolfgangu iz Crngroba. Ladja z mrežastim obokom dat. 1498, s poslikavo na oboku iz časa gradnje.

4. Prvotno morda lastniška cerkev Višnjegorskih kot krstna cerkev šentruperške ž., pozneje šentruperška duhovnija ali morda vik., zatem vikariatna ž. trebanjske župnije, po CS vik. ust. 1620. V srednjem veku je c. spadala pod Šentrupert, tako po navedbi 1467 22/7 (Biz./Preinf. II št. 324); 1477 15/12 se tu om. kot socius animarum kaplan šentruperškega župnika Jakoba Turjaškega (AAU, Acta 8, 228r; IMK 1891, 18). Leta 1581 že v ž. Trebnje kot podružnica, zatem sedež vikariata, om. v viz. novomeškega prošta 1654 (EAG 2008, 22). Valv. 1689: Pfarr oder Vicariat; viz. 1752: parochia (ni bila vizitirana); viz. 1757: vikariat. – Ž. ust. 1862.

5. Ustanova mirnske graščine? Presentacija in potrditev? Pozneje pleno iure trebanjskega župnika (novomeški popis 1667: vikarja nastavlja in odstavlja žpk. v Trebnjem) in po inkorporaciji trebanjske ž. Stični stiškega opata (Valv. 1689).

6. Podružnice:⁸⁶

(1) *sv. Martina* v Slepšku (Plutenpach, 1228; GZS V/487), om. 1436 (celjski fevdi). 1526 z bratovščino sv. Nikolaja. V jedru še srednjeveška. Barokiziran prezbiterij. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(2) *sv. Helene* na Mirni (Valv. 1689: bey Schneckent-Püchl, Schneckentbühel). Baročna. (1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(3) *sv. Martina* (1757, 1783 in zdaj *Matere božje*) na Ševnici (Schew^enicz, 1357 24/7; Biz./Preinf. I št. 111), om. 1392 30/3 kot trebanjska podružnica (Otošpec št. 1353). Še srednjeveška ladja s poslikavo s konca 15. stol. (1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(4) *sv. Marjete* v Tihaboju. Je ni več. Vas s c. sv. Marka je bila v vik. Sv. Križ trebanjske ž. Da sta bili v vasi dve cerkvi, priča Zemljevid 2, Opis, 54 (Hat zwei kleine Kirchen), v sekc. 202 cerkvi nista naznačeni. V popisu 1526 samo patrociniij. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

(5) *Sv. Križa* na Belem Griču (nekdanj Sv. Križ), om. posredno 1436 (zum Chrewz an der Marich in Trefner pharr; celjski fevdi). 1581: v Slepšku, 1526, 1667, 1689, 1719: pri (ali v) Ostrožniku, Consign. 1783: na Žalostni Gori. Barokizirana. (1526, 1581, 1667, 1689, 1719, 1757, 1783)

⁸⁶ V viz. 1757 so podružnice navedene samo s patrociniiji.

7. Kapele:

(1) *sv. Nikolaja* pod mirskim gradom (Nideke, ok. 1180, kot zgoraj). Zgrajena kot kapela gradu, v Valv. XI, 397, upodobljena kot enoladijska romanska kapela s polkrožno apsido. Ok. 1750 z. nova, v slogu Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 270), priz. ob zunanjo stran obzidja (I. Sapač, *Obnova mirskega gradu*, 2004, tlorisi). Grad porušen med drugo svetovno vojno, v obnovi.

(1667, 1689, 1757)

(2) *sv. Martina* pri novem gradu (dvorcu) Lanšprež (Landespreis, 1261 12/3; UBKr II/278). Upod. v Valv. Top. Carn. 124, z označbo patrocinijska, lanšpreška ustanova. Srednjeveška, po vsej verjetnosti z. še pred postavitvijo novega gradu pod starim gradom kot javna podružnica. Podrta pred letom 1757 in nadomeščena s kapelo sv. Jožefa (kot spodaj).

(1581, 1667, 1689, 1719)

(3) *sv. Jožefa* ob novem gradu (dvorcu) Lanšprež, om. v viz. 1757 med javnimi podružnicami mirskega vikariata, z. malo pred tem v slogu Candida Zulianija (Šumi/Sapač, 270), domnevno z grobom Petra Pavla Glavarja (lastnik Lanšpreža 1766–1784). Grad 1954 porušen, kapela obnovljena.

(1757)

(4) *Žalostne Matere božje* v gradu Grič pri Mirni (Zabrdje). Graščina med drugo vojno požgana, o kapeli ni podatkov.

(1757)

LXXVII. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V SVIBNEM

1. Dobovec, Dobovica, Gorenja vas, Ključevica, Kum, Osredek, Prusnik, Radgonica, soseske: Sv. Jakob (Padež), Sv. Jernej (Košica), Sv. Katarina (Borje), Sv. Uršula (Borovak), Sv. Lovrenc (Selo), Sv. Bric (Rtič), Sv. Janez, Sv. Marjeta (Jagnjenica), Sv. Mihael (Završje), Št. Jurij.

2. Kraj om. po gradu Scharphenberch, ok. 1175 (GZS IV/563).

3. C. om. posredno z župnikom 1282 20/5 (DOZA) in 1286 31/5 (MC VI, 9), patrocinijski prek ž. 1319 30/1 (plebs S. Crucis in Scherphimberg; Bianchi, Doc. I, 210). 1526 z bratovščinami Sv. Križa, Matere božje, sv. Katarine, sv. Nikolaja, Sv. Rešnjega telesa in sv. Ahaca. Prvotno enoladijska romanska c. s polkrožno apsido, pozneje (zgodnje 13. stol.?) zamenjano s kvadratnim prezbiterijem in dodano zakristijo, severna stranska ladja 15. stol. (Zadnikar). Freske iz različnih dob.

4. Stara ž. na osnovi lastniške cerkve, izločena iz pražupnije v Laškem onstran Save, po patrocinijski sodeč iz 12. stol., prvič posredno om. 1282 20/5 (kot zgoraj), v des. seznamu 1296 kot plebs v savinjskem arhidiakonatu.

5. Ustanova posestnikov svibenskega gradu (Svibenskih oz. Scharffenbergov), listinsko izpričanih od 12. stoletja dalje, ki so tu po vsej verjetnosti imeli tudi patronatsko pravico. Ko so jim po njihovem uporu proti deželnemu knezu leta 1382 avstrijski vojvodi odvzeli grad, je patronat nad ž. prešel na Habsburžane. 1461 ž. priključena novo ustanovljeni škofiji v Ljubljani kot menzalna posest ljublj. stolnega kapitlja, s tem tudi izvzeta iz jurisdikcije savinjskega arhidiakona. Potrditvena pravica v srednjem veku ni izpričana (laški žpk. ali savinjski arhidiakon?), po letu 1461 pač ljublj. škof na prezentacijo stolnega kapitlja.

6. Podružnice:⁸⁷

(1) *sv. Neže* na Kumu (Ključevica). Romarska. Po Valv. VIII 1672 priz. zvonik, 1679 kor in dve zakristiji.

(1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(2) *sv. Jošta* na Kumu (Ključevica). (1689: 1684 z. kor in zakristija); 1958 porušena, 1961 na njenem mestu postavljen televizijski pretvornik.

(1631, 1653, 1668, 1689)

(3) *sv. Mihaela* v Završju (Hinderm Perg, 1444; avstr. fevdi). Po viz. 1653 posv. 1548 22/10 s tremi oltarji.

(1631, 1653, 1668, 1689)

(4) *sv. Ane* na Dobovcu (Dobowicz, 1444; avstr. fevdi). Po CS sedanja c. z. 1844, posv. 1845. Kuracija 1776 (1783 kot beneficij), ž. ust. 1794. 1631: sub Khouben?

(1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(5) *Sv. Trojice* v Čimernem (Hemerperg, ok. 1420; urb. Svibno). 1526 z bratovščino sv. Andreja. Še romanska ladja (s freskami iz 16. stol.; 1544, posvetilni križi dat. 1548), v viz. 1668 om. polkrožna apsida, po navedbah v viz. obokana med 1673 in 1686 (Zadnikar, 265). Barokizirana.

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689)

(6) *sv. Marjete* na Jagnjenici (dacz dem Lamm, 1351 6/12; ARS), om. ok. 1420 (an der strassen bey S. Margreten, am Grêczperg ob S. Margrethen; urb. Svibno). Barokizirana. Po zemeljskem udoru 1903–1905 z. nova; srednjeveški zvonik (s freskami furlanske smeri).

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689)

(7) *sv. Janeza Evangelista* (in/ali *Krstnika*) na Počakovem (pri župnišču), po navedbi v viz. 1653 naj bi jo leta 1642 sezidal žpk. Janez Arichar (Arhar) kot kapelo (capella nova archariana), po Valv. z. leta 1646, s kapelanijo. Služila naj bi v zimskem času zaradi oddaljenosti ž. c. od župnišča in težje dostopnosti. Viz. 1668: še ni posv., ker nima primerne dotacije. Nova z. 1881.

(1653, 1668, 1689)

(8) *sv. Katarine* v Dobovici (nekdanj Borje). 1526 om. bratovščine sv. Katarine in sv. Mohorja in Fortunata. Kapela sv. Roka dat. 1666. Sedanja c. iz prve pol. 18. stol.

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(9) *sv. Lovrenca* na Selu (Stranski Vrh) (Czel, 1334 25/5; ARS). 1526 om. bratovščini sv. Lovrenca in Matere božje. V viz. 1668 om. romanska apsida. Še romanska ladja (?) – barokizirana.

(1526, 1631, 1668, 1653, 1689)

(10) *sv. Filipa in Jakoba* (1526 in Valv. 1689: *sv. Jakoba*) v Padežu (Pades, 1444; avstr. fevdi) (1526: »v Zgornjem Padežu«). V 1526 bratovščini sv. Jakoba in sv. Sebastijana. V viz. 1668 om. romanska apsida. Še romanska ladja?

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689)

(11) *sv. Jerneja* na Konjščici (1526: »v Mali Konjščici«). 1526 z bratovščino sv. Jurija. Srednjeveška ladja, prezbitelj z mrežastim grebenastim obokom iz 1648 (Valv.).

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689)

(12) *sv. Jurija* v Šentjuriju (Podkum) (1526: Wasgarelz, t. j. Goreljce; 1631: Biscouz, 1653: Bishkovitz, 1689: zu Besganiza, pač tiskarska napaka za Besgauiza), om. v svibenskem urbarju iz ok. 1420 (An der Ebn [Ravne] vnder S. Jorgen; ARS, AS 1074/186, fol. 9r) in 1444 v avstrijski fevdni knjigi (Beskouitz [...] bei Sant Jorgen; avstr. fevdi).⁸⁸ Po popisu 1526 z. nova, ker je prejšnja pogorela. Baročna c. iz ok. 1700 podrt, nova z. 1894 in blagosl. 1895. – Lok. 1786, ž. ust. 1806.

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

⁸⁷ V Consign. 1783 podružnice nepopolne in naštete samo s patrociniji.

⁸⁸ V GHTS I, str. 12, lokalizirano v Šentjur pri Mirni Peči

(13) *sv. Lenarta* na Rodežu, om. 1448 16/3 (ecclesia sancti Leonhardi in Rodes prope Scharffenwerk), ko je na prošnjo krojača Nikolaja iz Svibnega prejela iz Rima odpustke »ad conservationem« (NŠAL). Verjetno malo pred tem zgrajena enoladijska c. s kvadratnim križno-rebrastim svodom po vzoru ž. c. v Svibnem (I. Stopar, ZUZ 1981; Zadnikar). Posv. str. olt. 1497 28/7 (Sebastijan Nascimbeni, gen. vikar ogl. patriarha, po nalogu ljublj. škofa Krištofa Ravbarja; viz. 1668).

(1526, 1631, 1653, 1689, 1783)

(14) *sv. Volbenka*, pozneje *sv. Uršule* v Borovaku pri Podkumu (Berynak, Perinakch, ok. 1420; urb. Svibno), v 1526: *sv. Volbenka*, 1631 in 1653: *sv. Uršule*, olt. *sv. Volbenka* na evang. strani, na oboku kora upod. *sv. Volbenk* in *Sv. Trojica*.

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689, 1783)

(15) *Matere božje brezmadežnega spočetja* na Ključevici (Kleschizz, 1451 5/4; ARS). V jedru romanska, v viz. 1668 in 1686 navedena romanska polkrožna apsida (Zadnikar, 269). Nekdaj romarska. Barokizirana.

(1631, 1653, 1668, 1689)

(16) *sv. Brikcija* na Rtičah (Artitsch, ok. 1420; urb. Svibno).

(1526, 1631, 1653, 1668, 1689)

7. Kapele:

(1) kapela v svibenskem gradu, s freskami (pač srednjeveškimi) (Valv. XI, 498). Grad že v Valvasorjevem času v razvalinah.

(1689/XI)

(2) *sv. Jožefa in Roka* pri c. *sv. Katarine* v Dobovcu, z. po leta 1667 vmeščenem župniku F. L. Schaiberju (Valv.).

(1689)

(3) V viz. 1631 om. kapela, zgrajena med c. *sv. Neže* in *Jošta* na Kumu, ki naj se podre.

(1631, 1668)

LXXVIII. ŽUPNIJA SV. PETRA V RADEČAH

1. (Na Kranjskem:) Brusnik, Gorelica, Hotemež, Jelovo, Log, Loška Gora, Močilno, Njivice, Podkraj, Prapretno, Rudna vas, Sava, Stari Dvor, Vrhovo, Žebnik.

2. »Pons Razach«, 1297 7/9 (Orožen IV/2, 415, 422; dejansko Zidani most, om. prvič 1230, UBSt Erg., 31), Ratsach, 1336 4/1 (grad; ARS) in 1338 31/3 (trg; HHStAW).

3. C. om. posredno s »faro« 1451 5/4 (ARS), patrociniij v seznamu 1526. Prvotno enoladijska romanska c. z vzhodnim zvonikom t. i. laške skupine (Zadnikar), gotski prezbitelij z zvezdastim obokom (Komelj) ohranjen kot stranska kapela nove cerkve, z. 1910–1911 (arh. Josip Vancaš) in posv. 1911 29/10. – Še v srednjem veku dok. olt. *Matere božje*, z beneficijem Verneških, ust. 1461 25/3 (Orožen IV/2, 491). V popisu 1526 om. bratovščine *sv. Petra*, *Sv. Rešnjega telesa*, *sv. Sebastijana*, *sv. Andreja*, *sv. Nikolaja* in *sv. Florijana*.

4. Vik., izločen iz vikariatne ž. *sv. Helene* v Loki pri Zidanem Mostu, po CS ust. leta 1385 (ust. beneficij gospodov iz Širja [?]; L. Podlogar, Vrtec 1927, 75), izpričan 1451 5/4 (kot zgoraj). Prvotno v mejah pražupnije *sv. Martina* v Laškem na Štajerskem, z delom ozemlja onstran Save (Širje). Kot vik. om. tudi v Montagnanovem popisu cerkva na Štajerskem 1592/1596. Po CS ž. ust. 1618; Valv. 1689: Pfarr oder Vicariat; v viz. 1756 parochia vicarialis. Do jožefinskih reform v savinjskem arhidiakonatu ogl. patriarhata oz. goriške nadškofije.

5. Ustanova župnije v Laškem, po viz. 1756 laški žpk. patron in odvetnik. Potrditev ogl. patriarh?

6. Podružnice (na Kranjskem):

(1) *sv. Treh kraljev* na Brunku, romarska, triladijska dvoranska križnorebrasto obokana c. z zač. 16. stol. (Komelj).

(1526, 1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1756, 1757)

(2) *Matere božje (Marijinega oznanjenja)* na Brunku, gotska, dat. 1517; 1753: kapela. Med drugo vojno razstreljena, obnovljena.

(1689, 1753, 1756)

(3) *sv. Martina* na Vrhovem (Freychow, 1329 10/8). V osnovi romanska ladja s prezbiterijem iz ok. 1600.

(1526, 1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1756, 1757)

(4) *sv. Nikolaja* na Močilnem (Moczschiel, ok. 1420; urb. Svibno). 1756 v odvetništvu gospodstva Radeče. Sedanja c. iz ok. 1700, prez. v 19. stol.

(1526, 1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1756)

(5) *sv. Pankracija* (zdaj *Žalostne Matere božje*) pri propadlem gradu Žebnik (Sibencche, ok. 1150; GZS IV/270), zgrajena kot grajska kapela (upod. Valv. XI, 527; Valv. Top. Carn. 237). Na prezbiteriju letnica 1769.

(1689, 1753, 1756, 1757)

(6) *sv. Katarine* na Jelovem (Podkraj) (Gelowein, 1446 25/9; ARS). V osnovi poznoromanska (ladja), baročno predelana.

(1526, 1581, 1689, 1753, 1756, 1757)

(7) *sv. Nikolaja* na Savi (Podkraj). V barokiziranem prezbiteriju freske z zač. 16. stol. V viz. 1756 edina Nikolajeva c. brez navedbe kraja bo tista v Močilnem.

(1526, 1689, 1753, 1757)

(8) *sv. Urbana*. Viz. protokol 1756 ima v radeški župniji za Marijino cerkvijo v Širju neko c. sv. Urbana brez navedbe kraja pod odvetništvom gospodstva Schafftenberg (tj. Scharfenberg, Svibno), o kateri drugi viri molčijo (prim. tudi Orožen IV/2). Neznana, glede na odvetništvo je prejkone stala na kranjski strani župnije.

(1756)

LXXIX. ŽUPNIJA SV. HELENE V LOKI PRI ZIDANEM MOSTU

1. (Na Kranjskem:) Kopolje.

6. Podružnica na desnem bregu Save:

(1) *sv. Mihaela* na Kopolju ob Savi (Gümppl, Gumpel, ok. 1420; urb. Svibno). V jedru romanska (12. stol.), barokizirana (prezbiterij 1738). Obnovljena 2000–2005. 1592/1596 pod vik. Radeče.

(1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1756)

LXXX. ŽUPNIJA MARIJINEGA ROJSTVA NA POLŠNIKU

1. Čebelnik, Dolgo Brdo, Glinjek, Klevišče, Koprivnik, Mamolj, Ostrež, Podmilj, Ravno, Renke, Tepe, Žampoh.

2. Pillichperg, Pulichperg, 1280 (1286?) 16/10 (kot spodaj).

3. C. z. kmalu po letu 1280 (1286?; kot spodaj). V svibenskem urbarju iz ok. 1420 (ARS, AS 1074/186, fol. 7v) locirana v Žampoh (Sampach peÿ unser frawen). V popisu 1526 om.

bratovščine Matere božje, Sv. Rešnjega telesa in sv. Sebastijana. – Sedanja z. 1904–1905, 1905 15/8 posv. Lurški Materi božji.

4. Iz šentruperške župnije izločena ž. 1280 (1286?) 16/10 (prepis 1499 10/4; AAU, Acta 24, 211r; IMK 1893, 104, 105, z letnico 1286) dovoli patriarh Rajmund ustanoviti kapelanijo pri cerkvi Matere božje v Polšniku na ozemlju šentruperške ž. (in confinio plebis de grailaw), ki jo bodo zgradili gospodje Apfaltrerji in obdarovali z vsem potrebnim, s tem da ima duhovnik krstno in pogrebno pravico. Kapelanija z naravo vikariata, om. kot »fara« (v pomenu vikariata) 1404 16/6 (ARS) in 1436 (celjski fevdi), sicer pa se c. še skozi vse 15. stol. navaja kot kapela in njen duhovnik kot kaplan (1401 28/3: ecclesia filialis seu capella sce Marie de Pilchperch; ASU/AN, Preytenreutter, fasc. 5148/3, 20r; 1473 6/5; AAU, Acta 4, 240v, 1490–1491; AAU, Acta 14, 368r, 436r, 440r). Ž. ust. ok. leta 1500; žpk. prvič om. 1507 18/5 (plebanus ecclesie S. Marie in Pilichperg; AAU, Chiese; IMK1892, 83). 1523 10/9 om. kot »plebs S. Mariae de Appheltra« (GMD 1936, 146).

5. Patronat s prezentacijsko pravico v rokah ustanovnikov Apfaltrerjev, tako tudi 1490–1491 (AAU, Acta 14, kot zgoraj, tudi AAU, Chiese), ko šentruperški žpk. ni upošteval legitimne prezentacije Kunigunde, hčere Konrada Apfaltrerja. (Prim. še Montagnanov popis cerkva na Dolenjskem 1592/1596, popis 1667, Valv. 1689). Potrditev šentruperški žpk., tako 1401 28/3 (Preytenreutter, kot zgoraj), ko je le-ta tožil duhovnika, ki se je bil »vrnil« v c. Po inkorporaciji šentruperške ž. novoustanovljenemu kolegiatnemu kapitlju v Novem mestu 1494 potrditev novomeški prošt s kapitljem, tako tudi popis 1667. (M. Ambrožič, Kronika 2011, 525ss.)

6. Podružnice:⁸⁹

(1) *sv. Jurija* na Glinjeku (Cliemberg, 1280 16/10, kot zgoraj), ob ustanovitvi kapelanije na Polšniku gotovo že stala. Romanska enoladijska cerkva s polkrožno apsidno, v ladji sekundarno obokana (Zadnikar).

(1526, 1689, 1757)

(2) *sv. Janeza Krstnika* na Mamolju, om. s patrociniem 1334 25/5 (Sant Johans; ARS). Barokizirana.

(1526, 1689, 1757, 1783)

(3) *sv. Lovrenca* (in *sv. Roka*) na Žambohu (Tepe) (Sampach, ok. 1420; urb. Svibno). Ladja še gotska, barokizirana.

(1526, 1689, 1757)

(4) *sv. Nikolaja* v Renkah (1526: »na Savi«, 1689: »na Brodu«). Barokizirana.

(1526, 1689, 1757)

(5) *sv. Katarine* na Ostrežu (Preveg) (Osters, ok. 1420; urb. Svibno). Barokizirana.

(1526, 1689, 1757)

LXXXI. ŽUPNIJA SV. RUPERTA V ŠENTRUPERTU NA DOLENJSKEM

1. Bistrica, Bojanje selo, Brezje, Brinje, Cirknik Veliki in Mali, Češnjevec, Dolenji Ravnik, Draga, Hrastovica, Hrastno, Jesenice, Kamnje, Kostanjevica, Log, Mladetiče Gorenje in Dolenje, Most, Okrog, Pijavice, Prapreče, Prelesje, Rakovnik, Ravne, Roženberk, Slape, Srednik, Svinjsko, Straža, Škrljevo, Trstenik, Vederina, Vesela gora, Viher, Vrh, Zabukovje, Zagorica, Sv. Rok, Zaloka, Žunovec; *vikariat Dole*: Bobneči Vrh, Čeplje, Goba Velika in Mala, Gradišče, Javor, Jelenje, Kraje, Ljubež, Mlake, Preska, Prevalje, Selce, Slavina, Strmec, Sv. Lovrenc, Suhadole; *vikariat Sv. Trojica*: Tržišče, Kapla vas, Skrovnik, Vodale, Vrhek; *vikariat Šentjanž*: Brezje, Cerovec, Češnjica, Hinje, Gabrje, Gomila, Gradec, Kal, Kamnica, Kladije, Koludrije, Leskovec, Osredek, Podboršt, Pristava, Videm.

⁸⁹ V viz. 1757 samo patrociniji, popis podružnic v Consign. 1783 nepopoln.

2. Kraj prvotno imenovan po Škrljevem (Chrilouua, 1044; GZS III/129) z istoimenskim gradom, zatem po cerkvi.

3. C. om. 1163 (apud Crilog in ecclesia S. Ru^oberti; GZS IV/462). Prvotna z. med 1044 in 1072. Osnova sedanje cerkve se pripisuje pobudi patronov ž., celjskih grofov (po 1393 oz. ok. 1415–1420 rombasto-zvezdasto obokan dolgi kor, eden najzgodnejših te vrste na Slovenskem), ladja obokana po načinu gorenjske dvoranske cerkve, na zah. fasadi letnica 1497. 1482 2/6 pičenski škof Paskazij posveti veliki olt. in podeli cerkvi odpustke (Baraga št. 119). 1520 14/10 ogl. gen. vikar Daniel de Rubeis posveti c. s šestimi oltarji in na novo posveti tudi dva oltarja v isti cerkvi, enega od teh sv. Rupertu (Baraga št. 212). Za postavitev velikega olt. leta 1482 in gradnjo cerkve po letu 1497 je zaslužen župnik Jakob Turjaški (Auersperger), dolenski arhidia-kon in prvi novomeški prošt (umrl 1499). (R. Peskar, v: Župnija Šentrupert: zgodovinske osnove leta 1993, 1993, 85ss.) – Še v srednjem veku om. oltarja: (1) veliki olt. sv. *Ruperta*, posv. 1482 2/6 in zopet 1520 14/10 (gl. zgoraj); (2) olt. sv. *Nikolaja*, om. 1461 13/7, ko je pri njem Wigulus Turjaški ustanovil 30 maš in za to podaril župni cerkvi tri hube (Baraga št. 87).

4. Cerkevno središče posesti z upravnim sedežem na gradu Škrljevo, ki ga je 1044 (kot zgo-raj) od grofice Heme Breško-Seliške dobila v last njena c. v Krki na Koroškem, kasnejša škofija. Patriarhatska ž., glede na patrocinijske cerkve izločena iz šentviške prazupnije med 1044 in 1072, ko je s posestvijo krške cerkve upravljal salzburški nadškof. 1494 30/4 inkorporirana novoustanovljenemu kolegiatnemu kapitlju v Novem mestu kot menzalna posest prošta.

5. Kljub temu, da je c. dal zgraditi salzburški nadškof, gre za patriarhatsko ž. 11. stol. in tako sprva oglejsko pleno iure. Čeravno kaže, da so že v prvi pol. 14. stol. prezentacijo izvajali Žovneški oz. Celjski (1336 14/4 je župnika predlagal Friderik Žovneški; Gubertinus, ASU/AN, fasc. 5120/6, 4v), je šele 1393 (= 1392) 28/12 patriarh Janez podelil patronat nad ž. grofu Hermanu Celjskemu (Orožen IV/2, 13–15). Od 1456 patronat habsburški. Po inkorporaciji ž. novomeškemu kapitlju 1494 žpk. vsakokratni novomeški prošt (v prezentaciji cesarja oz. deželnega vladarja). Potrditev v rokah ogl. patriarha, po popisu 1667 kot pri drugih kapitlju inkorporiranih župnijah kapiteljski tudi podelitev in potrditev.

Lit.: I. Steklasa, *Zgodovina župnije Šent Rupert na Dolenjskem*, 1913; *Župnija Šentrupert: zgodovinske osnove leta 1993* (ur. M. Kapus), 1993.

6. Podružnice:

(1) sv. *Marije* ali *Marije Magdalene* v Ravniku, om. kot podružnica šentrupeške ž. 1391 6/3 (kot Sancta Maria in Monte), 1391 23/9 (kot Sancta Magdalena in Rawnik) ter 1405 27/3 (kot Sancta Maria in Rawnik, vse Otorepec št. 1347, 1350, 1444). Predhodnica naslednje? V popisu od vključno 1526 dalje se ne omenja.

(2) sv. *Marjete* na Veseli gori, na kraju, kjer so sezidali c. sv. Frančiška Ksaverija (1667: am Perg; Valv. 1689: sv. Marjete auf dem Berglein, Nagori). V popisu 1592/1596 ena od dveh Marjetinih cerkva brez navedbe lokacije (druga na Kamenici, št. 26). Popis 1581 ima eno Marjetino c. v kraju »Ruunic« (lahko da popačeno za Ravnik), tako tudi (v kraju »Runik« poleg tiste na Kamenici) popis 1684.

(1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689)

(3) sv. *Frančiška Ksaverija* na Veseli gori, z. 1723–1729 (posv. 1735) na mestu cerkve sv. Marjete (Ksaverjeva bratovščina tu ust. že leta 1727; A. Lavrič, Arhivi, 2014/1, 126), romarska z duhovnim pomočnikom. 1755 11/7 jo goriški nadškof Karel Mihael Attems izloči iz župnijske nadoblasti (Baraga št. 488).

(1755/1756, 1753, 1757, 1783)

(4) sv. *Barbare* na Okrogu. Še gotski rebrasto obokan prezbiterij (druga četrt. 15. stol.; Peskar, Arhitektura, 234), s sledovi poslikave s konca 15. stol., ladja dat. 1613, obokana 1861.

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(5) sv. *Neže* (1581: sv. *Helene*) na Zaloki (Zaleg, 1343 26/5, GHTS).

(1581, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

- (6) *sv. Petra in Pavla* na Žunovcu (Selo pri Mirni). Ladja srednjeveška (na zunanjščini fragment freske sv. Krištofa, najstarejši glagoljaški napis dat. 1571). Barokizirana. (1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (7) *sv. Nikolaja* na Brezovem (Wrezowe, 1250 3/9; GZS VI,1/118), om. z bratovščino 1373 5/6, 1396 16/10 in 1439 14/7 (vidimi v 1453 3/5; Baraga št. 76). 1526 om. bratovščine sv. Nikolaja, Janeza in Jedrti. Na meji med trebanjsko in šentruperško ž. V viz. 1581 patrocinijske Matere božje (Brisou), kar pa je najbrž napaka. Gotski prezbitarij s konca 15. stol. Od 1753 dalje v oskrbi vikarja v Dolah. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (8) *sv. Duha* v Vihru (Hom) (Uhrinus, Vhrim, 1275 6/9; Bianchi, Thes., 151, 181). V jedru romanska ladja z gotskim s križnorebrasto obokanim prezbitarijem (Komelj: ok. 1490; freske iz ok. 1510), ladja obokana v 19. stol. (1526, 1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (9) *sv. Nikolaja* v Martinji vasi pri Mokronogu (Martensdorff, 1405 26/8; DOZA), om. 1464 8/5 (B. Otorepec, v: Trg Mokronog skozi stoletja, 2003, 210, št. 82; identifikacija GHTS, 376). Še gotska. (1526, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (10) *sv. Roka* v Hrastovici (1667: ad Sagoriz, 1757: penes Sagoriz [grad Zagorica], 1783: bei Sagoritz). Romarska, z. 1661 v obrambi pred kugo (napis nad portalom; 1667: noua, nondum perfecta). (1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (11) *Sv. Križa* na Cirniku (Tschernik, 1389 17/8; ARS) (1526: v Bistrici, Veystritz; v Valv. 1689 manjka). Barokizirana. (1526, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (12) *sv. Kancijana* na Gorenjih Jesenicah (Drachselpach, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324) (v Valv. 1689 manjka). Še srednjeveška, z ostankom Krištofove slike na južni zunanjščini ladje. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (13) *Marijinega vnebovzetja* v Dolah pri Litiji. C. om. 1405 27/3 kot šentruperška podružnica (ecclesia beate Virginis im Tall; Otorepec št. 1444). 1526 z bratovščinama Matere božje in sv. Ahaca. Sedanja c. z. med 1858 in 1861 (posv. 1858?). – 1737 tu om. kurat (ZZ, 330), v i k a r i a t ust. leta 1752 (viz. 1753). Ž. od 1852. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (14) *sv. Janeza in Pavla* na (Gorenjem) Jelenju (Hiersueld, 1406 13/5; ARS) (v 1581: *sv. Jurija*, tako tudi KLS II, 262). Barokizirana. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (15) *sv. Mihaela* na Veliki Gobi. Prez. v baroku. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (16) *sv. Jerneja* v Javorju pri Gabrovki (Ohern, 1436; celjski fevdi). Ladja še srednjeveška (s fresko furlanske smeri). Barokizirana. (1526, [1581,] 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (17) *sv. Lovrenca* na Prelesju (nekdanj Sv. Lovrenc) (Prieles, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324). (V 1581 patrocinijske sv. Jerneja, kar je posledica tega, da sta v tem viru ob prepisovanju kraj cerkve v Javorju in patrocinijske te na Prelesju izpadla.) V popisu 1526 om. bratovščine sv. Lovrenca, Leonarda in Katarine. Še romanska ladja (?), barokizirana. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (18) *Sv. Trojice* v Tržišču. Kraj v srednjem veku ni izpričan (1526: »Tharschische«), pozneje imenovan po cerkvi (Sv. Trojica). C. zgrajena ne dolgo pred letom 1526 (v seznamu 1526: Die Newstift der heylligen Drifalltikheit), s še izvirnim poznogotskim rebrasto obokanim prezbitarijem in prezidano ladjo. – V i k a r i a t ust. 1752 22/7 (viz. 1757). – Ž. od 1862. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (19) *sv. Jurija* na Šenčurskem hribu (1667: in monte), om. posredno s hribom Sand Jorgen perg 1426 13/3 (Biz./Preinf. II št. 102). Še romanska ladja, nekdanj polkrožna apsida, v 13. stol.

po zgladu svibenske ž. c. zamenjana s kvadratnim križnorebrasto obokanim prezbitrijem (Zadnikar; I. Stopar, ZUZ 1981). V prezbitriju in ladji freske od sredine 13. stol. dalje. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1753, 1757, 1783)

(20) *Matere božje* v Tržišču. V jedru še poznoromanska enoladijska s kvadratnim križnorebrasto obokanim prezbitrijem (14. stol.?.; Zadnikar), freske iz sredine 15. stol. (1526, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(21) *sv. Lenarta* v Gabrijelah, z gotsko obokanim prezbitrijem z zač. 16. stol. (Komelj), barokizirana. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(22) *sv. Janeza Krstnika* (1684: *sv. Janeza Krstnika in Janeza Evangelista*) v Šentjanžu na Dolenjskem, om. 1299 3/11 (prope ecclesiam sancti Johannis in districtu Nassenfuz; KLA AUR; MC VI/448, regest), zatem 1444 (avstr. fevdi). Kraj prvotno imenovan Češnjice (Cherstet, 1299 3/11; kot spredaj) – ime še ohranjeno v zaselku, sicer pa Dvor (zu dem Hoff, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324) (1526 brez kraja, 1581: villa cosi nominata, 1667: in Valle, 1689: im Thal). Ljudsko poimenovanje kraja kot Dvor (tako tudi katastrska občina v franciscejskem katastru v ARS, N046, list A01) in patrocinijski dopuščata domnevo, da gre tu za zgodnjereveško lastniško c. z dvorom, hkrati pa tudi krstno c. šentruperške ž. Temeljito prez. 1828. – V i k a r i a t ust. 1752, om. v viz. 1753 in popisani v Consign. 1783, ž. ust. 1862. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(23) *Matere božje* (*Žalostne Matere božje*) na Leskovcu v Podborštu (Leskowicz, 1467 22/7; Biz./Preinf. II št. 324). 1526 z bratovščinama *Matere božje* in *sv. Jakoba*. Barokizirana. V Consign. 1783 je ni. (1526, 1581, 1667, 1689, 1753, 1755/1756)

(24) *sv. Nikolaja* v Budni vasi (Budendorff, ok. 1420; urb. Svibno). V osnovi še srednjeveška, z ravno krito ladjo, prezbitrij 17. stol. (?) (1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(25) *sv. Primoža in Felicijana* na Osredku pri Krmelju (Ossridech, 1436; celjski fevdi), barokizirana. (1526, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(26) *sv. Marjete* na Kamenici, om. 1391 23/9 kot podružnica šentruperške ž. (ad titulum sue filialis ecclesie sancte Margarete in Steinpach; Otorepec št. 1350). Barokizirana. (1526, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(27) *Matere božje* na Kamenici, om. samo v 1592/1596. Pomota? Neznana. (1592/1596)

(28) *sv. Martina* na Kalu pri Krmelju. Barokizirana. (1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

7. Kapele:

(1) *Marijine zaroke* v gradu Rakovnik (Kroisenbach), 1733 in 1737 tu om. kurat oziroma kaplan z dušno oskrbo (ZZ, 331, 329). Baročna, prizidana na zunanji obod dvorca (Gradovi II/3, 96s). Dvorec 1943 požgan. (1753, 1783)

(2) *Matere božje* v gradu Kot (Winckel) pri Mirni. O kapeli ni podatkov. (1753, 1783)

(3) privatna kapela *Matere božje* (Šilc, 322) v gradu Škrljevo. 1737 om. kaplan (ZZ, 330). Stavba ohranjena, kapela zaradi prezidav ni lokalizirana. (1753)

(4) privatna kapela (1783: Filialkapelle) *Matere božje* (Šilc, 322) v gradu Zagorica, v Consign. 1783 navedena posebej brez patrocinijskega imena poleg cerkve sv. Roka (gl. zgoraj). Dvorec predelan, o kapeli ni podatkov. (1783)

LXXXII. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V BOŠTANJU

1. Apnenik, Boštanj Spodnji, Gabrje, Gradišče, Jablanica, Lukovec, Novi grad, Okič, Radna, Sv. Križ, Topolovec, Vrh.

2. Sowenstein, 1197 31/10 (GZS IV/898).

3. C. om. posredno z ž. v des. seznamu 1296, patrocinijski izpričan 1364 1/3 (gl. kapele, št. 1). – Sedanja c. z. 1853 in posv. 1857.

4. Lastniška c. in patronatna ž., izločena iz šentruperške ž., glede na patrocinijski najbrž iz 12. stol. Prvič om. kot plebs v des. seznamu 1296, plebanus se v Boštanju om. še leta 1401 (Praytenreutter, ASU/AN, fasc. 5148/3, 45r, 46r), c. kot »farna« 1364 1/3 (Biz./Preinf. I št. 143), »fara« 1457 24/4 (Baraga št. 80).

5. Slej ko prej ustanova posestnikov boštanjkega gradu (om. 1197 31/10, kot zgoraj), ministerialov krške škofije, pač stara lastniška c. (z istim patrocinijskim kot v Svibnem) in v njihovi prezentaciji. 1485 in 1496 prezentira Krištof Lamberg (EAG 2008, 23, 24). Potrditvena pravica v srednjem veku je tako kot pri mnogih manj obsežnih župnijah, razvitih iz lastniških cerkva, prešla na krajevnega arhidiakona (v tem primeru arhidiakona Slovenske Marke; tako v letih 1485 in 1496, kot spredaj, ko je župnika potrdil Jakob Auersperger, sicer župnik v Šentrupertu, in 1503 26/7; AAU, Chiese, IMK 1892, 34). Z inkorporacijo ž. Šentrupert novomeškemu kapitlju (1494) je potrditvena pravica pristala pri proštu in kolegiatnem kapitlju v Novem mestu. V popisu kranj. cerkv. drag. 1526 je boštanjka ž. zajeta z graščino Boštanj, v popisu dolenskih župnij Polidorja Montagnane (1592–1596; str. 94, št. 25, napačno v Rajhenburgu in zmotno identificirano z Dobropoljem) v patronatu Janeza Lamberga, krivoverca. Po popisu 1667 župnika prezentira senior iz družine Lambergov, ki so veja Boštanjkih in Reitenburških, podeljuje in potrjuje prošt s kapitljem, za Valv. 1689 je župnika prezentiralo boštanjko gosposstvo, potrjevala pa novomeška proštija.

6. Podružnice:⁹⁰

(1) *Marijinega vnebovzetja* na Vrh pri Boštanju (na Topolovcu) (Perg, 1436; celjski fevdi). Om. 1684 (KAL, fasc. 106/3). Sedanja c. je dal leta 1734 sezidati boštanjki graščak Andrej Mordax (napisna plošča), domnevno po načrtih Candida Zulianija. (1684, 1689, 1753, 1757, 1783)

(2) *sv. Ane* na Okiču (Vrh pri Boštanju) (Okotsch, Okitsch, 1436; celjski fevdi). Om. 1684 (KAL, fasc. 106/3). Ladja še ravno stropana, prezbitarij gotizirajoč (17. stol. ?). (1684, 1689, 1753, 1757, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Nikolaja* pri gradu Boštanj (Sowenstein, 1197 31/10, kot zgoraj), om. 1364 1/3 (sant Niela unter der vest), ko je Rudolf Kacenštajnski, posestnik boštanjkega gradu, podelil ž. c. v čast Sv. Križa (zu lob und zu eren dem heilligen creiz auf die phar khürchen zu Saunstein) določene desetine z zahtevo, da žpk. namesti dodatnega duhovnika, ki bo enkrat tedensko bral mašo v kapeli (Biz./Preinf. I št. 143). Prvotno pod starim gradom, porušeni v kmečkem uporu 1515. Om. še 1684 (KAL, fasc. 106/3) in pri Valv. 1689. Po 1734 (isti neznani stavbenik kot na Vrh pri Boštanju, domnevno Candido Zuliani) pri novem gradu zgrajena nova baročna kapela, ob viz. 1753 porušena in v pozidavi. Ob požigu gradu 1943 kapela poškodovana in razpadla. (1684, 1689, 1753, 1757, 1783)

⁹⁰ V seznamu 1526 ž. ni specificirana, v viz. 1581 izostala.

LXXXIII. ŽUPNIJA SV. EGIDIJA (TILNA) V (DOLENJEM) MOKRONOGU

1. Martinja vas, Šeginke, Žalostna Gora.

2. Turrim Nazzenfuz forum ibidem, 1279 18/7 (stolp in trg v fevdu krške škofije; MC V/391); sicer pa Nider Nazznfu^os, 1349 6/1 (ARS). Mokronog brez natančnejše označbe (Nazuo^vz, 1137; GZS IV/142) pomeni sprva in tudi kasneje v načelu grad, vas in ž. v Gorenjem Mokronogu.

3. C. om. brez patrocinija 1349 6/1 (kot zgoraj), s patrocinijem 1364 24/6 (sand Gilgen chirchen; ARS). Stara cerkev zaradi dotrajanosti 1815 zrušena, nova z. 1822–1824, posv. 1828 7/9. – V srednjem veku om. olt. *Matere božje* 1349 6/1 (kot zgoraj) in 1364 24/6 (ARS; ustanovitev zgodnje maše po bratih Mehovskih s kaplanom v njihovi prezentaciji in potrditvi kostanjeviškega opata; pozneje je kaplana potrjeval žpk. v Gorenjem Mokronogu; tako 1518: F. Baraga, Razvoj župnije ...). 1365 12/1 se opat Janez in konvent v Kostanjevici obvežejo, da bodo po izumrtju Mehovskih upravljali ustanovo in potrjevali kaplana, ki ga bodo izbirali mokronoški tržani, om. tudi kaplan (Jakob) (ARS). Kaplan (Matija) in kapelanija (Vnser frawen stift) om. 1404 9/8 (B. Otorepec, v: Trg Mokronog, 1993, 204), kaplan sam (capplan vnser frowen stift cze Naszenfuzz) 1405 26/8 (DOZA) in 1406 14/3 (ARS). Po popisu 1667 beneficium simplex v patronatu seniorja iz družine Gall de Gallenstein et St. Georgenperg.

4. Vik., izločen iz ž. sv. Petra v Gorenjem Mokronogu po letu 1581 (takrat se c. še navaja kot podružnica Gorenjega Mokronoga). Slej ko prej ustanova posestnikov gradu v (Spodnjem) Mokronogu, in sicer Gallov, ki so imeli v drugi pol. 16. stol. grad v zakupu. Montagnana 1592/1596 navaja tu beneficium simplex v patronatu Frančiška Galla de Lueg. Kot ž. (dejansko vik.) prvič om. 1596 v popisu dolenskega arhidiakonata, ko ga je prevzel trebanjski žpk. Friderik Clemens (Baraga, str. 290), med naslovljenci napovedi arhidiakonatske vizitacije 1598 15/7 tudi Melhior Trumšič, vicarius & capellanus Inf. Nassenfuess (EAG 2004, 129). 1646 (gl. spodaj) prešla pod oblast kolegiatnega kapitlja v Novem mestu prek ž. Šentrupert. Po viz. 1753 kapitlju inkorporirana, a mu dejansko le podvržena. – Kdaj je bila tu ust. ž., ni dokumentirano in ni znano (po CS ž. ust. 1649; v popisu 1667 parochia; v KAL 106/3 [1684] vik., Valv. 1689 ima Pfarr oder Vicariat), saj je duhovnik v prezentacijskih listinah še do vključno leta 1776 (1776 24/12; Baraga št. 539) označen kot vikar, a se je to vsaj neformalno moralo zgoditi še pred jožefinskimi reformami (v Consign. 1783 je c. zapisana kot Pfarrkirche).

5. V prezentaciji ustanovnikov (Galli), po popisu 1667 posestnika gosposčine Spodnji (Dolenji) Mokronog kot tudi sodnika in prebivalcev kraja (prim. prezentacijo vikarja 1646 20/4; Baraga št. 343), po Valv. 1689 le soseska. Udeležba soseske izhaja iz dejstva, da je duhovnik združeval funkcijo vikarja kot tudi kaplana pri Marijinem oltarju, ki so ga po volji ustanovnikov kapelanije (gl. 1365 12/1 zgoraj) izbirali tržani. Ker leta 1646 kostanjeviški opat ni želel potrditi kandidata, ki so ga predlagali tržani, so se ti obrnili na novomeškega prošta (1646 20/4, kot zgoraj; 1646 29/4 opat protestira pri proštu; Baraga, str. 351). Ta je izkoristil priložnost, potrdil duhovnika in s tem podredil vikariat kapitlju. 1677 29/3 prezentira vdova barona Kaysella kot lastnica gospostva; 1736: grof Reissig, prezentacijska pravica po odloku 1721 7/3 skupaj z občino (gl. Baraga, str. 331); 1753 10/2: baronica Formentini, roj. Cristalnigg; itd. (Baraga št. 393, 454, 484; gl. tudi tam, str. 332, 1752 s.d., baroničino pismo novomeškemu proštu, v katerem se pritožuje nad magistratom, da si jemlje pravico župnikove prezentacije). Od 1646 potrditev novomeški prošt kot naslovni šentrupeški žpk.

Lit.: F. Baraga, Razvoj župnije Mokronog (rokopis, pripravljen za objavo); za trg in listinsko gradivo (B. Otorepec, F. Baraga) Trg Mokronog skozi stoletja (ur. M. Bregar), 2003.

6. Podružnice:

(1) *Matere božje sedmero žalosti (Žalostne Matere božje)* na Žalostni Gori, z. ok. 1670 (veliki olt. dat. 1675; Valv. 1689 pravi, da so jo zgradili pred približno 18 leti), om. kot mokrono-

ška filiala leta 1684 (KAL, fasc. 106/3). Pozneje predelana, prezbiterij z. do 1735 (tako dat. poslikava Franca Jelovška). Romarska, s svetimi stopnicami (1767).
(1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(2) *sv. Florijana* pri Mokronogu (na Šeginkah), z. ok. 1650, om. kot mokronoška filiala leta 1684 (KAL, fasc. 106/3).
(1684, 1689, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

7. Kapele:

(1) kapela v mokronoškem gradu, s (poznejšim) patrocinijem *sv. Heme*, s kaplanom, om. 1724 (ZZ, 331). Prvotno gotska (Gradovi II/3, 76). Grad 1943 požgan, ruševine po vojni odstranjene.
(1753)

(2) kapela *Božjega groba* pri cerkvi na Žalostni Gori.
(1753)

LXXXIV. ŽUPNIJA SV. PETRA V GORENJEM MOKRONOGU

1. Bitna vas, Cerovec, Cikava, Češnjica, Čučna vas, Dereči Vrh, Jelševce, Laknice Dolenje, Srednje in Gorenje, Makovica, Mirna vas, Ornuška vas, Pavla vas, Podturn, Radna vas, Strnica, Sveti Vrh, Štatenberk, Trebelno, Vrh, Zabukovje.

2. Kot grad: Nazuo^vz, 1137 (GZS IV/142), kasneje Ober Nazznfuz, 1364 24/6 (ARS).

3. C. om. posredno z župnikom (plebanus) 1249 8/5 (GZS VI,1/86), s patrocinijem 1331 3/4 (ecclesia sancti Petri in Nazzenfu^z; ARS). V jedru še srednjeveška (s fragmenti gotskih fresk), barokizirana.

4. Lastniška c. v mejah šentruperške ž., in sicer iz časa pred ustanovitvijo ž. v Škrljevem (po 1044), ko je bil kraj (z dvorom) še v lasti rodbine Heme Breško-Seliške, na kar bi poleg drugega dal misliti tudi patrocinij sv. Petra, na širši lokaciji z naselbinsko kontinuiteto iz rimske dobe v slovanski zgodnji srednji vek. Vendar že zelo zgodaj izločena iz šentruperške ž. kot patronatna ž., prvič om. z župnikom (plebanus) 1249 8/5 (kot zgoraj) in nastopajoča v des. seznamu 1296 kot plebs. Leta 1803 sedež ž. na željo župljanov prenesen na Trebelno (1787 odobritev dvorne pisarne, tako pozna realizacija zaradi župnikovega nasprotovanja in vprašanja novega župnišča; Maček, Sklad, 382–384).

5. Patronat slej ko prej pri posestnikih mokronoškega gradu, ki je prek Višnjegorskih in Spanheimcev pristal pri Habsburžanih oz. deželnih knezih. 1331 3/4 podeli vojvoda Oton s privoljenjem brata Albrehta kot dedni gospod na Kranjskem in v Marki patronat nad cerkvijo cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici (potrditev patriarha Pagana 1331 27/6, oboje ARS; 1331 26/9 inkorporacija po Henriku Goriško-Tirolskem, češkem kralju, prepis v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 179). *Ius confirmandi* je ostal v rokah ogl. patriarha (tako izrecna pripomba patriarha Bertranda v potrditvi zgornje daritve 1344 5/4, insert v 1392 29/7; ARS; gl. tudi 1488 3/3; AAU, Acta 13, 261v–262r: perpetua vicaria S. Petri in Obernossenfues, prezentacija kostanjeviški opat, pravica vmestitve in potrditve patriarh). Po popisu 1665 v polnih pravicah kostanjeviške prelature.

6. Podružnice:

(1) *Sv. Križa* (1665: SS. Passionis) na Trebelnem (Trobel, 1367 24/6; Biz./Preinf. I št. 161) (1581: Martiris Christi, 1689: Mater božje!; po KLS II, 626, nekdanj posvečena Mariji Magdaleni?!). Še srednjeveška ladja, barokizirana, prezbiterij 2. pol. 18. stol. – Od 1803 sedež ž. (1581, 1665, 1689, 1753, 1757, 1783)

(2) *sv. Jurija* pod Mirno vasjo (Mirnesdorf, 1335 24/3; Biz./Preinf. I št. 55). Ne stoji več. 1790 zaprta in 1801 prodana (Maček, Sklad, 292). Consign. 1783 je nima. (1526, 1581, 1665, 1689, 1753, 1757)

(3) *sv. Jakoba* v Pavli vasi (Pawlsperch, 1384 30/8; GZL VII/49; Pawlsdarff, 1425 26/2; Biz./Preinf. II št. 93). Barokizirana. Consign. 1783 je nima. (1526, 1665, 1689, 1753, 1757)

(4) *Marijinega vnebovzetja* na Sv. Vrhju nad Mokronogom (1783: Hl. Berg) (Weinsperg, 1426 13/3; ARS?), om. s kapelanijo 1507 17/5 (AAU, Chiese). V jedru gotska (odkriti deli poslikave iz sredine 15. stol. v prezbitერიju), barokizirana. (1526, 1581, 1665, 1689, 1753, 1757, 1783)

(5) *sv. Jošta* v Gorenjih Laknicah (Loknitz, 1251 15/6; GZS VI,1/137), om. 1436 (celjski fevdi) (Valv. 1689 ima napačno sv. Justa). Ladja verjetno še romanska, barokizirana. Consign. 1783 je nima. (1526, 1665, 1689, 1753, 1757)

(6) *sv. Ane* na Brezovici pri Trebelnem (Bressawicz, 1440 6/7; Biz./Preinf. II št. 208). Baročna. Consign. 1783 je nima. (1526, 1665, 1689, 1753, 1757)

(7) *sv. Pavla* (pozneje *sv. Antona Pad.*) na Blečjem Vrhju (Jelševce) (Welczperg, 1395; Blaznik, Urb., 261) (1526, 1665: sv. Pavla, 1689, 1753, 1757, 1783: sv. Antona Pad.). Prez. v začetku 18. stol. (letnica 1715 na zadnji strani oltarne menze). (1526, 1665, 1689, 1753, 1757, 1783)

(8) *sv. Nikolaja* (pozneje *sv. Urha*) na Cerovcu pri Trebelnem (Czerubecz in sand Ruprechtspharr [!] bei Nazzenfuess, 1436; celjski fevdi) (1526, 1581, 1665: sv. Nikolaja, 1689, 1753, 1757, 1783: sv. Urha). Barokizirana. (1526, 1581, 1689, 1753, 1757, 1783)

(9) *sv. Martina* v Štatenberku (Stettenberg, 1250 13/8; GZS VI,1/113). C. om. brez patrocinija 1387 6/8 (ARS), s patrocinijem 1436 (celjski fevdi), verjetno ustanova štatenberškega gradu. Ladja še romanska, z gotskim, še z izvorno obokanim prezbitერიjem (Komelj). (1526, 1581, 1665, 1689, 1753, 1757, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c. v Gorenjem Mokronogu, kostnica. Še stoji. Poznoromanska križno-rebrasto obokana rotunda (Zadnikar). (1689)

(2) *sv. Rozalije* na hribu na Trebelnem. Baročna. (1689, 1753, 1757)

(3) *sv. Jožefa*, »penes domum parochialem pro parochi commoditatem et pro populo« in služi za ž. c. Kje? (1753, 1757)

(4) kapela v gradu Gorenji Mokronog. Romanska, ohranjena v tlorisu v ruševinah gradu, ki je že za Valvasorja propadel (Gradovi II/3, 68, 69). Listinskih podatkov o njej ni.

(5) *sv. Nikolaja* v (spodnjem) gradu Čretež (Reutenberg; Rutenberc, 1228 18/10; GZS V/486) (Srednje Laknice), om. posredno s kaplanom 1353 7/12 (chaplan cze Rewtenberch; Biz./Preinf. I št. 100) in 1357 21/1 (Baraga št. 5), s patrocinijem 1388 17/4 (sand Nikla ze Rewtenberch; ARS). 1367 24/6 je rečeno, da kapela leži v ž. Gorenji Mokronog (pharr cze Obern Nazzenfu^ez; Biz./Preinf. I št. 161). 1455 12/9 po poravnavi s Turjaškimi dobijo iz čreteške dediščine grad s kapelo Pernecki (Biz./Preinf. II št. 265). Valv. 1689 je ne omenja več. (1526)

(6) *Matere božje* v prenovljenem (spodnjem) gradu Čretež, om. v viz. 1753 (in dominio Reittenburg siccensi; od 1696 je čreteško gospostvo v posesti stiškega samostana). Grad v razvalinah. (1753)

LXXXV. ŽUPNIJA SV. KANCIJANA V MIRNI PEČI

1. Biška vas, Boršt Gorenji in Dolenji, Čemše, Češnjice, Dobje, Dolenja vas, Globočji Dol, Globoko Srednje in Spodnje, Golobinjek, Goriška vas, Hmeljčič, Hmeljnik, Hrastje, Jablan, Jelše, Jordan Kal, Kal Veliki in Mali, Kamenje, Karteljevo, Malenska vas, Orkljevec, Podboršt Dolenji, Poljane, Št. Jurij, Vrh, Vrhovo, Vrhpeč, Zagorica; *vikariat Straža*: Bršljin, Bučna vas, Čečna vas, Daljnji Vrh, Griblje, Hudo, Kal, Kamnica Gorenja in Dolenja, Ločna, Lokve, Luknja, Muhaber, Opeka, Podgora, Potočna vas, Prečna, Straža Gorenja in Dolenja, Suhor, Zalog.

2. Honingstain, Honichstein, med 1131 in 1161 (GZS IV/102, 103), Hongenstein, 1228 (GZS V/487).

3. C. om. posredno z ž. med 1131 in 1161 oz. z župnikom leta 1228 (kot zgoraj). Patrocinij izpričan v 15. stoletju (Sand Cancian kyrichen, 1433 24/6; Baraga št. 49). Prez. 1915 ob uporabi zvonika in starega gotskega prezbiterja s kitastim rebrastim obokom s konca 15. stol. (Komelj).

4. Sedež patriarhatske ž. 11. stoletja, izločene iz pražupnije Leskovec pri Krškem, glede na patrocinij morebiti na mestu oglejske misijonske postojanke. Po sekundarnih virih je ž. (plebs) po posredovanju Ulrika iz rodu grofov Ortenburških, ogl. arhidiakona, izvoljenega, a nepotrjenega patriarha, ki je zatem stopil v rožaški samostan, patriarh Peregrin I. za svojega vladanja (1131–1161) poklonil benediktinskemu samostanu v Rožacu (GZS IV/102, 103; k temu Bianchi, Thes., 5; podelilna listina 1135 5/7; Bernhard št. P3), do česar pa ni prišlo ali pa je samostan ž. kmalu zatem izgubil. Zanesljiva omemba župnika leta 1228 (kot zgoraj). Ž. navedena kot plebs med župnijami Marke v des. seznamu 1296. Leta 1493 oz. 1494 utelešena kolegiatnemu kapitlju v Novem mestu kot njegova ustanovna posest.

5. Kot patriarhatska ž. sprva v popolni oblasti ogl. patriarha. Kasneje je patronat prešel na Habsburžane; kdaj, ni znano (morda sredi 14. stoletja kot Dobrnič ali sredi 15. stoletja kot Trebnje). Z inkorporacijo ž. novoustanovljenemu kolegiatnemu kapitlju v Novem mestu 1493/1494 po cesarju Frideriku III. in kralju Maksimiljanu je njen patronat prešel na novomeški kapitelj, s tem da je dekan kapitlja (običajno) postal naslovni mirnopeški žpk., potrditev patriarhova (Montagnana 1592/1596). 1667: v prezentaciji novomeškega prošta, dekana in kapitlja in papeževi potrditvi.

Lit.: (za občino Straža) S. Granda (ur.), Straža, kraj topline, zelenja in modrine, 2014.

6. Podružnice:

(1) *sv. Uršule* na Golobinjeku. Iz 17. stoletja (?), na stranskem portalu letnica 1644). (1667, 1689, 1755/1756, 1753, 1757, 1783)

(2) *sv. Marije Magdalene* v Dolenjem Globodolu (Tyffenthall, 1250 13/8; GZS VI,1/113; Grebenc, 22), barokizirana (na zunanjščini freska dat. 1510). (1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1753, 1757, 1783)

(3) *sv. Pavla* na Dolenjem Podborštu (Vorst, inferiori, 1343 26/5; AT XIV, 68), om. 1392 27/3 (vnderm Vorst pei sand Pawl in Honigstainer pharr; Biz./Preinf. I št. 256). Barokizirana. (1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1753, 1757, 1783)

(4) *sv. Mateja* na Malem Vrhju, om. 1453 23/3 (Baraga št. 75). Predelana 176(2) (letnica na fasadi). Med jožefinsko reformo (začasno) zaprta. (1581, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1783)

(5) *Sv. Duha* v Gorenjem Kamenju pod Hmeljnikom (1581: »na gradu Hmeljnik«, 1689: »v Kamenju«) (Oberen Stainbach, 1349 23/4; Grebenc, 64). Om. 1544/1545 (Baraga, str. 345). Barokizirana.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1753, 1757, 1783)

(6) *sv. Primoža in Felicijana* v Gorenjem Karteljevu (Kertle, 1351 9/6; Baraga št. 2; Gerklau, 1358 22/2; Biz./Preinf. I, št. 112). Srednjeveška (sledovi fresk na zunanjščini ladje), z zgodnjebaročnim prezbiterijem v gotski tradiciji. Ustanova hmeljske graščine. V popisu 1667 manjka.

(1581, 1592/1596, 1689, 1755/1756, 1753, 1757, 1783)

(7) *Marijinega vnebovzetja* v Hmeljčiču (Chrainzinsdorff, Chraynzinsdorff, 1290; Grebenc, 41; bei dem wenigen Hophfenbach, 1359 21/11; IMK 1896, 182), om. 1336 6/12 (bei Hoffenbach ze Vnser vrowen in dem dorf, 1336 6/12; NšAL). Baročna iz 18. stol. z delom stare srednjeveške zgradbe (na zahodni fasadi sledovi fresk).

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1753, 1757, 1783)

(8) *sv. Jurija* v Šentjurju na Dolenjskem, om. 1351 9/6 (Sand Goergen bei Chraenczleinsdorf; Baraga št. 2)⁹¹ (Valv. 1689: in Zargdorf, 1755/1756: in St. Jergendorff, 1667 brez lokacije, 1783: v Karteljevu). Ohranjena zgradba s konca 16. stoletja (Komelj).

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1753, 1757, 1783)

(9) *sv. Jakoba*, nelokalizirana.

(1592/1596)

(10) *Marijinega vnebovzetja* v Dolenji Straži (Warte, Warth, 1250 13/8; GZS VI,1/113). Sedanja c. z. leta 1690. – V i k a r i a t ž. v Mirni Peči, ustanovljen vsekakor že v 16. stoletju; Bizancijev popis iz leta 1581 vik. v Straži sicer nima, vendar so njegove podružnice že izločene iz vrste mirnopedskih podružnic, tako tudi pri Montagnani 1592/1596. Izostal je tudi pri Valvasorju 1689, v popisu 1667 kot subvikariat mirnopedškega vik., 1729 parochus sive vicarius ad B. M. V. in Strasha (ZZ, 330). Navaja ga tudi obračun župnij novomeškega kapitlja iz 1755/1756. 1767 3/2 požar uničil c. in župnišče. Sedež vik. 1771 13/9 prenesen k cerkvi sv. Elije v Prečni in tam ust. ž. (Maček, Ustanove, 419).

(1667, 1753, 1755/1756, 1783)

(11) *sv. Tomaža* v Gorenji Straži (Warte, Warth, 1250 13/8, kot zgoraj). Barokizirana romanska stavba (znotraj slavoloka, ohranjenega dela dokumentirane polkrožne apside ostanki fresk iz zgodnjega 14. stoletja).

(1667, 1755/1756, 1753, 1783)

(12) *sv. Martina* v Zalogu (Saloch, ok. 1180; GZS IV/673), om. leta 1428 (list. v MA Novo mesto). Ladja v jedru srednjeveška (ostanki fresk na južni zunanjščini), barokizirana. Ustanova graščine Zalog (Breitenau).

(1667, 1755/1756, 1753, 1783)

(13) *sv. Elije* v Prečni (Prekan, ok. 1180; GZS IV/637), om. leta 1405 27/3 kot c. sv. Nikolaja, podružnica mirnopedške ž. (filialis capella sancti Nicolai in Priechk; Otorepec št. 1444). Po požaru c. in župnišča v Straži 1767 3/2 sv. Rešnje telo preneseno v c. sv. Elije v Prečni, kamor se je preselil tudi vikar. Istega leta dovoli namestnik novomeškega prošta Martin Jabacin povečanje c. (Baraga, str. 381). 1771 13/9 prenos sedeža vikariata iz Straže in obenem ust. ž. (Maček, Ustanove, 419), ki pa se ni uveljavila. C. v rabi do leta 1910, ko je bila posv. nova c. sv. Antona Padovanskega, zatem postopoma demolirana. Stala je pod sedanjo c. (KLS II, 525). – Ž. ust 1862, od 1910 pri novi c. Antona Padovanskega, z. 1907 (arh. Josip Vancaš) in posv. 1910 13/6.

(1667, 1755/1756, 1783)

(14) *Sv. Križa* v Gorenjih Kamencah (Steinpach, 1278 2/2; ARS) (1667: in Superiori Staindorff, 1755/1756: Obersteindorff, 1783: v Straži). Ladja v jedru še srednjeveška; barokizirana.

(1667, 1755/1756, 1753, 1783)

(15) *sv. Janeza Evangelista* na Dolenjih Kamencah (Steinpach, kot zgoraj). Romansko jedro (Zadnikar), barokizirana. – Ž. (Novo mesto, Sv. Janez) ust. 1981.

(1667, 1755/1756, 1753, 1783)

⁹¹ »In monte s. Georgii« 1341 (Mikuž, Top., 58; prim. GHTS, 608) je po Grebencu, 62, Gabrska Gora (Šentjurska Gora pri Gabrovki).

7. Kapele:

(1) *sv. Pankracija* na gradu Hmeljnik (Hopfenbach, 1217; GZS V/277). Glede na patrocinijske iz srednjega veka. 1753: oratorium publicum, z beneficijem, om. 1702 26/9 in 1749 22/8 (Baraga št. 429, 478). Kaplan (sacellanus) om. 1734 in 1737 (ZZ, 329, 330). S patrocinijskim om. tudi v direktoriju kapucinskega samostana v Novem mestu (sredina 18. stol.; M. Benedik, ZČ 1894, 207). Grad 1942 po partizanih opustošen in požgan, v razvalinah, se obnavlja, kapela, poznogotska, lokalizirana (Gradovi II/1, 84ss). (1592/1596, 1689, 1753, 1757)

(2) *sv. Frančiška Ksaverja* (CC 1892) v gradu Zalog (Breitenau) (Preitenowe, 1249 8/5; GZS VI,1/86). Prvotno spanheimski ministerialni grad, v zadnji fazi prez. po letu 1676, med drugo vojno požgan in po vojni odstranjen. Kapela z oltarjem fotografsko dokumentirana (Gradovi II/1, 14ss).

(3) *Marijine zaroke* (CC 1892) v gradu Luknja (Luegg) (daz Lueg, 1351 1/8; HHStAW). V renesansi razširjen srednjeveški grad, od ok. 1900 v propadu, danes v ruševinah. Kapela dat. 1688, dokumentirana (Gradovi II/1, 134ss). S patrocinijskim om. v direktoriju kapucinskega samostana v Novem mestu (sredina 18. stol.; M. Benedik, ZČ 1894, 205).

LXXXVI. KAPITELJ SV. NIKOLAJA V NOVEM MESTU

1. Novo mesto (na levem bregu Krke).

2. Graz (= Gradec), 1261 12/3 (Mikuž, Top., 47, 94); Ru^odolfswerde, 1365 6/2 (ARS; ustanovitev mesta po vojvodi Rudolfu IV); sicer pa tudi Newnstat itd., de Nova civitate.

3. C. prvič om. 1428 23/6 (sanndt Niela khirchen; MA Novo mesto; MHVK 1865, 43). Verjetno še iz 14. stol. Po izgubljeni listini 1429 17/11 posv. prezbitarij z glavnim oltarjem (Baraga št. 47; J. Gregorič, Kronika 1937, 22–24), današnji na novo zgrajen po ustanovitvi kapitlja do 1517. Srednjeveška ladja obokana in razširjena s stranskimi kapelami od požara leta 1576 do 1621 (letnica na podboju južnih vrat). Kripta pod prezbitarijem. Zvonik med 1450 in 1480 (R. Peskar, v: Škofija Novo mesto, 2006, 214ss). – V srednjem veku om. oltarji: (1) *Sv. Rešnjega telesa*, z istoimensko bratovščino, om. 1472 11/5, ko je prišlo do spora z bratovščino Sv. Trojice (AAU, Acta 3, 129r); (2) *sv. Jakoba* z bratovščino čevljarskega ceha; 1488 22/6 sta Marin Froleich in njegova žena Mare ustanovila mesto kaplana (Baraga št. 129); (3) *Rožnovenske Matere božje*, om. 1500 18/8 ob ustanovitvi tedenske maše (Baraga št. 178); (4) *Štirinajstih pomočnikov*; 1520 26/10 ogl. gen. vikar Daniel de Rubeis dovoli novomeškemu meščanu Jakobu Straussu, da ustanovi beneficij za enega kaplana, s pridržano prezentacijo, ki jo je pozneje izvajal mestni svet z meščani (Baraga št. 213; popis 1667). – Veliki olt. (s Tintorettovo sliko) posv. 1593 28/9 (popis listin v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 123 [= Breckerfeld IV]; proštija Novo mesto; Baraga št. 287). Olt. *Sv. Križa* v kripti postavil prošt J. A. Stemberger (1653–1666); po Valv. 1689 pri njem bere mašo Straussov beneficiat.

4. Glavna c. v leta 1365 po vojvodi Rudolfu IV. ustanovljenem in zgrajenem mestu, podružnica ž. v Mirni Peči, verjetno z. kmalu po ustanovitvi mesta, vsekakor pa precej pred letom 1428 (kot zgoraj), ko se prvič omenja. Navedba »župnijske« cerkve v ustanovnih listinah kapelanije v c. sv. Antona v Novem mestu iz leta 1428 (in der pfarkirchen zu Rudolfswerd, 1428 24/4; Baraga št. 42; in der pharkirchen zu Ruedolfswerdt, 1428 23/6; kot zgoraj), tako tudi 1438 11/11 (pharrkirchen zu sand Niela; Baraga št. 52), dokazuje obstoj duhovnije (kapelanije) z dušno oskrbo. Če je v listinah iz leta 1428 om. vikar (mirnopeškega) župnika rezidiriral v Novem mestu, iz besedila ni razvidno, a je mogoče. Kaplan (kot vikar) prvič om. 1481 31/5 (AAU, Acta 10, 372v; tedaj je rečeno: ecclesia S. Nicolai in rudolfsuurd dicte parrochiali ecclesie [sv. Kancijana v Mirni Peči] annexa). Leta 1493 je bil pri cerkvi ustanovljen kolegiatni kapitelj (cesar Friderik III, 1493 27/4; potrditev kralja Maksimiljana 1493 21/12; 1494 30/4 je ustanovo potrdil in ukazal izvršbo papež Aleksander VI; kapitelj ponovno ustanovil cesar

Maksimiljan I. 1509 16/10, vse Baraga), s proštom, dekanom in enajstimi kanoniki, pri čemer je prošta prezentiral cesar in potrjeval ogl. patriarh. Ob ustanovitvi so bile kapitlji inkorporirane ž. sv. Ruperta v Šentrupertu, sv. Kancijana v Mirni Peči, Sv. Križa v Poljanah ob Kolpi in sv. Martina na Ponikvi na Štajerskem, dve leti zatem pa še ž. v Šmihelu pri Novem mestu. Cerkve v samem mestu so bile izvzete iz neposredne oblasti mirnopoškega župnika (ki se je sicer izbiral iz vrst kanonikov), čeravno v mestu ni bila hkrati ustanovljena posebna ž. (prim. tudi Valv. XI, 481: In der Stadt findet sich weiter keine Pfarre als nur Capitel).

5. Presentacija prošta deželni vladar, potrditev ogl. patriarh, dekana in kanonike volijo člani kapitlja sami in jih dajejo v potrditev ogl. patriarhu (gl. Montagnana 1592/1596).

Lit.: I. Vrhovec, Zgodovina Novega mesta, 1891; 500 let kolegiatnega kapitlja v Novem mestu: Dolenjski zbornik 1996; F. M. Dolinar, S. Granda, Z. Pelko, R. Peskar, Škofija Novo mesto, 2006.

6.–7. Podružnice in kapele:

(1) sv. *Antona pušč.*, z bratovščino Sv. Trojice, menda najstarejša c. na področju Novega mesta, posredno om. z bratovščino, ki je bila v tej cerkvi, že leta 1323 (popis listin novomeškega kapitlja; ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 123), zatem 1389 22/6 (Baraga št. 18), sama cerkev leta 1417 22/5 (kirchen Sand Anthonii, ib., št. 30), ko se omenja posebej tudi kaplan bratovščine. Leta 1428 18/2 je bratovščini podelil odpustke patriarh Ludovik (ib., št. 40). Ust. (drugega) kaplanskega mesta 1428 24/4 (ib., št. 42; potrditev s strani ogl. patriarha 1428 28/7; ib., št. 45). Tretji kaplan ustanovljen 1468 2/10 (ib., št. 97). 1460 4/6 prejela odpustke iz Rima (RG VIII, 653, št. 4664). V zadevi 1485 22/6 (AAU, Acta 11, 192r–192v) se omenja pri cerkvi sv. Antona v Novem mestu zakristija. – Ok. 1680 priz. nova kapela sv. *Florijana*, om. 1684 1/9 (Baraga št. 404; prim. Valv. XI, 483; beneficij om. 1755/56). 1825 dokončno zaprta, profanirana in podrta (Vrhovec, 32).

(1581, 1592/1596, 1667, 1689/XI, 1755/1756, 1783)

(2) sv. *Jurija* na Bregu. 1790 prodana in podrta (Vrhovec, 36).

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1686/XI, 1755/1756, 1783)

(3) sv. *Katarine*. Om. 1504 18/4 z mašnim volilom (AAU, Acta 25, 371v). Po Valv. 1689 leta 1664 po požaru na novo zgrajena. 1794 v požaru pogorela (Vrhovec, 36), 1795 ruševine prodane (Maček, Sklad, 291).

(1526, 1581, 1592/1596, 1667, 1686/XI, 1755/1756, 1783)

(4) sv. *Marije* (oz. sv. *Martina*) v špitalu, om. brez patrocinijska 1427 14/4, ko je mirnopoški žpk. v Rimu zaprosil za odpustke (pro capella et hosp. paup. in d. op. R. [Rudolfswerde]; RG IV št. 01854), ter 1428 21/5 (kot hospitale beatissime Virginis Marie; sub vocabulo gloriosissime virginis Marie conceptionis), ko je njenim obiskovalcem patriarh Ludovik podelil štiridesetdnevne odpustke (Baraga št. 43). Deželnoknežja (habsburška) ustanova, 1493 inkorporirana kapitlji. V kapeli je imel špital lastnega kaplana, ki ga je potrjeval ogl. patriarh, tako 1476 11/4 (institutio ad capellam hospitalis s. Marie Virginis v Novem mestu; AAU, Acta 7, 111v). V srednjem veku se kapela vedno imenuje po Mariji (tudi Valv. XI), v popisih 1581, 1592/1596 in 1667 po sv. Martinu (v Valv. 1689 izpričan olt.). 1779 zaprta in podrta (Vrhovec, 34).

(1581, 1592/1596, 1667, 1689/XI).

(5) sv. *Lenarta*, om. 1469 31/10 (quamdam capellam S. Leonardi in civitate Rudolfs-Werth situatam). Pri njej 1472 postavljen samostan frančiškanov observantov (gl. spodaj).

8. Redovne hiše:

(1) samostan frančiškanov observantov pri cerkvi sv. *Lenarta*, postavljen leta 1472 za menihe, prebegle iz Bosne, ki so se pred Turki umaknili iz Novega Kloštra pri Gradcu v Beli Krajini. 1469 31/10 ukaz škofa Andreja Ferentinskega, gen. vikarja ogl. patriarha, da se c. sv. Lenarta preda menihom, v c. pa naj jih vpelje kostanjeviški opat Egidij, kar je bilo izvedeno 1470 7/1 (objava listine Greiderer I, 105ss; Rant, 90ss; Vrhovec, 37ss). Ustanovitev samostana potrjena z

listino gen. vikarja škofa Andreja Ferentinskega z dne 1471 27/2 (obj. Greiderer I, 107ss). Samostansko poslopje z. do 1472 z volilom Elizabete Črnomaljske. Po letu 1472 z. nova troladijska dvoranska cerkev (z ravnim lesenim stropom?; Vrhovec, 39), posv. Materi božji in sv. Lenartu po pičenskem škofu Paskaziju (1478–1487). Od te ostal le križnorebrasto obokan prezbitarij, ladja predelana po požaru 1664, kapeli sv. Frančiška Asiškega in sv. Antona Pado-vanskega 1665, kapela Matere božje karmelske 1692. Novo pročelje 1866.

(2) samostan sv. *Jožefa* manjših bratov kapucinov. Posv. temeljnega kamna po novomeškem proštu Andreju Štembergu 1658 11/6, z. s presledki, posv. v čast sv. Jožefa 1672 4/9 po senj-skem škofu Ivanu Senogljanoviću, samostan naseljen šele ok. 1680. Z odlokom 1786 16/5 samostan zatrt (Vrhovec, 17–19; M. Benedik, ZČ 1994, 195ss).

LXXXVII. ŽUPNIJA SV. ERAZMA V SOTESKI

1. Hruševje, Polje Gorenje in Dolenje.

2. Taeure, 1145 (GZS IV/211); Ainöd, 1313 (M. Kos, GMD 1937, 44).

3. C. om. s kaplanom 1396 28/4 (rect. capelle s. Erasmi in Aynod Aquileg. dioc.; RG II št. 2003), sicer pa 1444 17/3 (in der Aynatt pey dem lieben herrn sand Erasem; ARS). Sedanja zgradba iz leta 1664 (? , 1680?).

4. Ustanova graščine Soteska, izločena iz mirnopeške ž. V srednjem veku tu bržkone bene-ficij v prezentaciji posestnikov soteškega gradu. Po CS ž. ust. 1617, vendar se v popisu 1667 in popisu župnij novomeškega kapitlja iz leta 1672 (AAU, Chiese, Visite) tu še vedno omenja eiusdem parochie (tj. Mirne Peči) beneficiatus, beneficium simplex tudi v popisu 1690. Kot ž. jo navaja Valvasor 1689. V viz. 1753 vik., vendar po pomoti (zaradi aueršperškega lastništva?) v okviru žužemberške ž. Ž. ust. pred 1783 (prim. Miklavčič, 56, št. 74), v Consign. 1783 je ni.

5. Prezentacija posestniki soteške graščine: 1541 13/10: Erazem Širski (Scheyer; Baraga št. 243); od 1628 (Smole, Graščine, 455) Gallenberški (tako tudi v popisu 1667 in pri Valv. 1689), potrditev sprva pač žpk. v Mirni Peči, zatem novomeški prošt s kapitljem.

6. Podružnice:⁹²

Nobene.

7. Kapele:

(1) *Sv. Trojice* (1753), pozneje *Marijinega kronanja* (1757; CC 1892; tudi Srca Marijinega; Šilc) v (novem) dvorcu Soteska, z duhovnikom; 1734: sacellanus in arce Ainödt (ZZ, 330), 1753: capella privata [...] intra muros. Novi baročni grad z. 1664–1689 (grof Jurij Žiga Gallen-berg), 1943 požgan in razvaljen, po vojni delno obnovljen in zavarovan. (1753, 1757)

LXXXVIII. ŽUPNIJA SV. PETRA V OTOČCU (ŠT. PETER)

1. Češnjica, Dobovo, Grčevje Gorenje, Srednje in Dolenje, Golušnik, Grič, Herinja vas, Jelše, Karlovec, Kote, Kronovo Gorenje, Lešnica, Luterško Selo, Mačkovec, Paha, Prapreče, Sela, Sevno, Suhoplatti, Štravberk, Trška Gora, Veliki Vrh, Vrh Gorenji in Dolenji, Zagrad, Ždinja vas.

2. Sand Peter, 1360 18/8 (ARS), običajno pri Bajnofu..

⁹² V Consign. 1783 ž. izpadla.

3. C. om. posredno s krajem 1360 18/8 (kot zgoraj), capella sancti Petri prope Altenburg, 1437 16/8 (DOZA). Barokizirana (1642?; Valv. 1689 sporoča, da je c. »ustanovil«, menda dal pozidati, leta 1620 stiški opat Jakob, na zvoniku letnica 1632 ali 1639).

4. Vik. ž. Bela Cerkev, om. kot fara pred 1406 (Sant Petters pfarr; Blaznik, Urb., 245), 1437 16/8 (kot zgoraj) se om. vikar (vicarius) kapele sv. Petra pri Starem gradu. 1454 inkorporiran z matično ž. cistercijanskemu samostanu v Stični. Četudi se tu omenja ž. ali pa se c. navaja kot župnijska (1526, 1689, 1719: parochia; 1581 in 1667 imata tu določno vik., tako tudi Consign. 1783), je cerkev ostala le na stopnji vik. – Ž. ust. 1863.

5. Kanonične pravice v srednjem veku niso dokumentirane (prezentacija žpk. v Beli Cerkvi, potrditev patriarh?), po 1454 najbrž pleno iure stiškega opata (?), tako po popisu 1667.

Lit.: I. Šašelj, Zgodovina Šempeterske fare pri Novem mestu, 1886.

6. Podružnice:

(1) *Sv. Križa* v Herinji vasi (Ernstorff, 1439; urb. Kamnik; 1753: Kleindorf). 1778 pogorela in ne več obnovljena.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(2) *sv. Jurija* v (Srednjem) Grčevju (Gerezaw, Gertschaw, 1360 18/8; ARS; 1753: Girschberg; 1783: Görzberg). Prezidana.

(1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(3) *sv. Janeza Krstnika* v Mačkovcu pod Trško goro (Kaczendorff, ok. 1420; urb. Svibno). Gotska (Komelj: ok. 1520), barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(4) *sv. Jakoba* v Ždinji vasi (Sittichsdorff, Sittigendorff, 1250 13/8; UBKr II/170; GZS VI,1/113; Grebenc, 23). Barokizirana.

(1581, 1667a, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(5) *Matere božje (Marijinega rojstva)* (1719: *B. M. Virginis Miraculosae*) (v Consign. 1783 pač napačno kot *sv. Jurija*) v Trški Gori (Weinperg, 1356 8/2; HHStAW; 1757: Stattberg, 1783: Stadtberg), om. 1501 19/2 (Baraga št. 181). Sedanja c. ustanova stiškega opata Jakoba Reinprechta, z. 1620, posv. 1622. 1625 27/4 tržaški škof Rajnald Scarlichi posv. v cerkvi olt. sv. Marije Magdalene (ARS).

(1581, 1667, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Tomaža* (pozneje *Brezmadežnega spočetja*; CC 1892) v Bajnofu (Weinhof; Mučnichof, 1352 19/3; Weinperg, 1356 8/2; oboje HHStAW), dvoru pod Trško goro, ki naj bi bil v lasti stiškega samostana že od vsega začetka (Grebenc). Montagnana 1592/1596 (Aula vinaria) navaja tu beneficium simplex v oskrbi stiških menihov. Pucelj (1719) je ne omenja. Z. 1591 (ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 123, z drugimi podatki), ponovno posv. 1682 po opatu Ludoviku Raumschüsslu (ARS, prav tam; Valv. 1689). Grad 1942 požgan, po vojni odstranjen (Gradovi II/1, 7ss).

(1689, 1753, 1757)

(2) *sv. Katarine*, po Valv. 1689 naj bi jo posvetil opat Rupert (Eckhart; 1638–1644). Kje? (Tudi Pucelj je ne omenja.)

(1689)

(3) *Matere božje* v Starem gradu (Altenburch, 1230–1323; GZS V/523). Nova kapela v renesančno-baročni gradbeni fazi dat. 1637. Grad 1944 požgan, po vojni delno obnovljen (Gradovi II/1).

(1526, 1753, 1757)

(4) *Matere božje (Marijinega rojstva)*; po viz. 1753 in 1757 *Brezmadežne Matere božje*) v gradu Otočec (Werde, 1252 12/7; GZS VI,1/166). V oskrbi grajskih duhovnikov (dokumentirani od 1728 dalje; I. Šašelj, 1886). Nova baročna v severozahodnem obrambnem stolpu urejena

1738. Grad med drugo vojno požgan, po vojni postopoma obnovljen (hotel), kapela lokalizirana (Gradovi II/1).
(1526, 1753, 1757)

LXXXIX. ŽUPNIJA SV. MARJETE V ŠMARJETI NA DOLENJSKEM

1. Brezovica, Čelavec, Dolenja vas, Družinska vas, Dule, Gorenja vas, Gradenje, Kronovo, Laknice Dolenje (del), Obrh, Orešje, Osrečje, Radovlja, Strlac, Strmica, Sela, Šalovica, Toplice, Vinica, Vinji Vrh, Zalog, Zbure.

2. Kraj prvotno le »Bavarska vas« (zdaj Dolenja in Gorenja vas, dejansko Dolenja vas; ambo Papiersdorf, 1251 15/6; FRA II 31, 155; in Inferiori Pairsdorf, 1306; Blaznik, Urb., 170), nato po cerkvi, prvič om. 1314 14/5 (kot spodaj); pogosto s pridevkom »pri Klevevžu«.

3. C. prvič om. 1314 14/5 z vikarjem (S. Margareta, aput S. Margaretam plebis Albe ecclesie; GZL I/21). Nekdaj enoladijska romanska cerkev s kornim zvonikom (Zadnikar). Prezidana 1770, nova c. 1927, posv. 1928.

4. Vik. ž. Bela Cerkev, ust. verjetno v začetku 14. stol. po freisinškem škofu za prebivalce »bavarskih vasi«, izpričan 1314 14/5 (kot zgoraj; vikar je že tedaj imel pomočnika; vikar om. še 1375 10/4; Otorepec št. 1306). »Fara« om. pred 1406 (Blaznik Urb., 246), kar pa še ne pomeni nujno ž. (prim. Otočec!), tako tudi v popisu 1526. Vendar smemo domnevati, da je bila ž. ustanovljena v 15. stol. (1581: pieve, 1667, 1689: ž.).

5. Prezentacija žpk. v Beli Cerkvi (prim. 1337 s.d.; Otorepec št. 808), potrditev patriarh(?), po 1454 najbrž pleno iure stiškega opata (?), tako po popisu 1667.

Lit.: J. Volčič, Zgodovina Šmarješke fare na Dolenjskem, 1887.

6. Podružnice:⁹³

(1) *Matere božje* (*Matere božje in sv. Jožefa*, zdaj samo *sv. Jožefa*) na Vinjem Vrh (Uinperch, 1074 15/6; GZS III/284). 1753: *Matere božje in sv. Jožefa*, z olt. sv. Volbenka; 1757: samo *Matere božje*; Zemljevid 1, Opis, 6, samo sv. Jožefa; dopolnitev patrocinija s sv. Jožefom, ki je pozneje prevladal, zaradi prenosa oltarja iz Jožefove kapele. Takrat naj bi bila nova, vendar v jedru še srednjeveška (romanska ladja, pozneje gotizirana, s sledovi fresk na južni zunanjščini z zač. 16. stol.).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(2) *sv. Volbenka* na Vinjem Vrh, pogorela 1815 zaradi udarca strele (Volčič, 69). Ne stoji več. (Eden redkih bavarskih patrocinijev na Dolenjskem!). Verjetno pred 1753 že opuščena in olt. prenesen v Marijino cerkev (gl. zgoraj). Odkriti temelji v neposredni bližini Marijine oz. Jožefove cerkve, po najdbah sodeč je bila gotska. (Za oboje R. Peskar, VS 1998, 32–49.)

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719)

(3) *sv. Nikolaja* v (Dolenjem) Kronovem (Kronowe, 1211 24/8; GZS V/177; 1308 15/3 kot trg: forum in Chronaw; pozneje propadel; S. Granda, v: Grafenauerjev zbornik 1996, 323–330). 1526 z bratovščino sv. Ahaca. Ladja srednjeveška, barokizirana pred 1739 (letnica na zvoniku), barokizirana. V notranjščini ostanki fresk iz ok. 1500. V popisu 1526 om. bratovščina sv. Ahaca (stranski olt.). – 1526 v pleterskem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(4) *sv. Štefana* na Šmarjeških Toplicah (Topplicz, 1352 19/3; HHStAW) (Valv. 1689: »v Gornjih Toplicah«).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(5) *sv. Urha* v Žalovičah (Salowicz, 1351 25/7; ARS). Barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

⁹³ Consign. 1783 ima samo podružnico v Slapeh.

(6) *sv. Jakoba* na Cerovcu pri Radovljji. Še gotška s sekundarno obokano ladjo (Komelj: ok. 1500).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(8) *sv. Lenarta (sv. Barbare)* na Koglu (Sela pri Zburah; Dorflein, ok. 1306; Blaznik, Urb., 174). Gotška, s sekundarno obokano ladjo (Komelj, konec 15. stol.). Kot c. sv. Barbare se omenja leta 1708 v gorskih bukvah gospostva Klevevž (ARS, fond AS 743, knj. 11, 5/3 1708) ter pri Puclju 1719 in v viz. 1753.

(1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(9) *sv. Martina* na Vinici pri Šmarjeti. Barokizirana.

(1581, 1667a, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(10) *Matere božje karmelske* (prvotno verjetno *Marijinega oznanjenja*; 1719: *B. M. Virginis miraculosae*) v Slapeh pri Klevevžu (Grič pri Klevevžu) (Zlap, ok. 1215; GZS V/244). Z. malo pred letom 1469, ko je (1469 21/1) cesar Friderik III. v Rimu v imenu Gašperja Črnomaljskega zaprosil za odpustke (RG IX, 206, št. 1335; odpustki za pet let brez plačila izdani istega dne; RG IX, 822, št. 5593). Sedanja c. je dal zgraditi Jurij Moškon, posestnik klevevškega gradu (1622–1628), vendar z uporabo delov stare zgradbe. Zvonik starejši, še z romansko osnovo (Zadnikar)? Indic, da je prvi patrocinij cerkve Marijino oznanjenje, je obstoj bratovščine tega imena (1753; Volčič, 52).

(1581, 1667a, 1677, 1689, 1753, 1719, 1757, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Jožefa* na Vinjem Vrhu. Še stoji. Omenja jo Pucelj kot eno od treh cerkva na Vinjem Vrhu. Po letu 1689 (Valvasor je še nima) prizidana prostostoječemu zvoniku med Marijino in Volbenkovo cerkvijo. Pred letom 1753 pa so morali njen oltar prenesti v Marijino cerkev, ki je s tem dobila sopatrocinij sv. Jožefa.

(1719)

(2) *Matere božje* (pozneje *Brezmadežnega spočetja*; CC 1892) na gradu Klevevž, zgrajenem v vasi Slape po letu 1265 po freisinških škofih (Chlingenvels, 1267 23/9; FRA II 31, 396). 1438 28/6 Konrad Apfaltrer, posestnik Klevevža, dobi v Rimu dovoljenje za maševanje na portatilu (RG V št. 01036). Grad 1942 požgan in zatem razrušen, kapela (gotška rotunda iz l. 1449; Komelj, ohranjeni sklepniki) dokumentirana (Gradovi II/1).

(1689, 1757)

(3) kapela (1753: oratorium publicum) *sv. Ane* v gradu Zbure (Rudolfswerft), z. s kapelo na novo leta 1736 (KLS II, 347). Dvorec med drugo vojno požgan.

(1753, 1757)

XC. ŽUPNIJA SV. ANDREJA V BELI CERKVI

1. Dolina, Draga, Hrib, Ruhtna vas, Stranje, Straža, Tomažja vas, Vinji Vrh.

2. Kraj določno om. šele 1283 28/10, Alba Ecclesia (V. Joppi, Nuovi documenti sull'Istria, 1878, 7), Weisenchirch, 1291 (FRA II 36, 242).

3. C. om. posredno z ž. 1283 28/10 (kot zgoraj), patrocinijski izpričan 1376 11/12 (Otošec št. 1329). Na tej lokaciji odkrito zgodnjerednjevsko grobišče z najdbami pozne kottlaške kulture (konec 10., zač. 11. stol.; Ph. Mason, A. Tiran, VS 2010, Poročila, 23, št. 4), ki pa je glede na listino 1074 15/6 (kot spodaj) moglo biti v rabi šele od poznega 11. stol. dalje. – Sedanja c. na sekundarni lokaciji, poznobaročna centralna stavba iz leta 1813. To je razvidno tudi iz dejstva, da Pucelj, 488 (kot tudi že Valv. 1689), pri omembi cerkve navaja prizidano kapelo sv. Lucije, o kateri po arheološkem raziskovanju pri sedanji c. ni sledu, pač pa so na južni strani prezbiterija vidni starejši ostanki, ki bi lahko pripadali kapeli sv. Ane, ki jo omenja Pucelj, 485. Lokacija

prvotne cerkve še ni ugotovljena, tudi zgodnj srednjeveško grobišče zaradi plazenja terena ni več na prvotnem mestu.

4. Sedež ž., ustanovljene v zadnji četrtini 11. stol. na freisinškem ozemlju na levem bregu spodnje Krke in izločene iz pražupnije v Leskovcu pri Krškem. 1074 15/6 se freisinški škof mdr. obveže, da pri kmetijah v Vinjem Vrhu (Uuinperch), ki jih je odstopil ogl. patriarhu, da sezidati cerkev tam, kjer bo patriarh zahteval, s tem da jo bo patriarh posvetil ter z njo združil prebivalce na omenjenih kmetijah ter še druge, ki ne stojijo pod škofovo oblastjo (GZS III/284). S to listino predvidena cerkev je bila glede na patrocinijski c. sv. Janeza Krstnika na Malem Vinjem Vrhu, najbrž še lesena, ki jo je v župnijski funkciji kmalu zatem nadomestila cerkev v Beli Cerkvi (pač v pomenu »zidana cerkev«), s patrocinijskim kapitlja na »stolničnem hribu« (Domberg) v Freisingu. Grobišče (Knifc/Mlinar, št. 54; povezave z obstoječo cerkvijo ni najti) po vsej verjetnosti datira iz poznega 11. in 12. stol. Ž. v gradivu prvič om. 1283 28/10 (kot zgoraj), kot plebs v seznamu 1296. Obsegala je poznejše vikariate in vikariatne župnije v Št. Petru (Otočec), Šmarjeti, na Otoku (Gutenwerth), ki so ga pozneje prenesli v Škocjan, in na Raki. 1454 8/5 po posredovanju cesarja Friderika III. z »vsemi kapelami in pravicami« inkorporirana cistercijskemu samostanu v Stični (Grebenc, 91; Mlinarič, Stična, 224, 233).

5. Patriarhatska ustanova in tako pleno iure v oblasti ogl. patriarha. Po inkorporaciji stiškega samostanu 1454 pleno iure stiška, tako tudi po popisu 1667.

6. Podružnice:⁹⁴

(1) *sv. Štefana* v Tomažji vasi (Thomasdorf, 1302 1/8; AH II, 260). 1526 om. bratovščine sv. Štefana, Florijana in Jurija. V jedru še srednjeveška (gotska), barokizirana. – 1526 v pleterškem deželjskem sodišču.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(2) *sv. Helene* v Dragi (Drag, 1395/96; M. Bizjak, LR 2006, 338; Trag, 1467 22/7; Biz./Preinf. II, št. 324), om. v darovnici Jurija Froleichstorfferja c. sv. Nikolaja na Otoku iz leta 1492 (Pucelj, 89, s pojasnilo, da leži »in clivo sub Alba Ecclesia«). Še romanska enoladijska s polkrožno apsido (Zadnikar), z ostanki srednjeveške poslikave iz več obdobj, zadnja plast dat. 1531.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(3) *sv. Janeza Krstnika* na Malem Vinjem Vrhu (Uuinperch, 1074 15/6; GZS III/284). V viz. 1667: S. Joannis Kapeln in Weinberg. Po vsej verjetnosti prva cerkev na območju ž. iz časa po letu 1074 in v začetku za razliko od tiste v Beli Cerkvi še lesena. Valv. 1689 je nima.

(1667, 1677, 1719, 1753, 1757)

7. Kapele

(1) *sv. Ane*. Om. samo pri Puclju, 1719, pri ž. c., s slovesnim praznovanjem ob patrocinijski. Ne stoji več, morda na mestu današnje ž. c. (gl. zgoraj).

(1719)

XCI. ŽUPNIJA SV. KANCIJANA V ŠKOCJANU PRI NOVEM MESTU

1. Breznik, Čisti Breg, Čučja Mlaka, Dobrava, Dobruška vas, Dole, Drušče Gorenje in Dolenje, Gora, Goriška vas, Grmovlje, Hrastje, Hrastnik, Hrastovlje, Hudenje, Hrvaški Brod, Jelendol, Jeperjek, Klenovnik, Kršinji Vrh, Lepstan, Mačkovec, Mršeča vas, Nova Gora, Otavnik, Otok, Otresk, Poljane, Poljanica, Resa, Rogačica, Segonje, Slančji Vrh, Stopno, Stara vas, Telče, Zagrad, Zameško, Zavinek, Zloganje.

⁹⁴ V Consign. 1783 poružnice niso našteete.

2. Kraj om. po cerkvi apud Sanctum Choncianum, ok. 1306 (Blaznik, Urb., 171).
3. C. om. ok. 1306 (kot zgoraj). Večkrat barokizirana. Temeljito prez. 1778 in posv. 1782.
4. Kasnejša škocjanska ž. je bila ustanovljena v nekdanjem trgu in mestu Gutenwerth (Otok) v zač. 14. stol. kot vikariat ž. v Beli Cerkvi. »Žpk.« (pharrer ze Guʻtenberd) om. 1320 20/3 (ARS, listini št. 60 in 61), kot »fara« leta 1392 (in Gutenwerder pfarr; Blaznik, Urb., 245), tudi 1414 25/5 (in Guttonwerder pfarr; Baraga št. 30). Ker si Gutenwerth po turških pustošenjih 1469 in 1473 ni več opomogel, so sedež ž. prenesli v Škocjan (menda leta 1492); v Škocjanu nastopa ž. že v seznamu 1526. 1454 z matično ž. inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Stični.
5. Kanonične pravice niso dokumentirane (prezentacija žpk. v Beli Cerkvi, potrditev patriarh?), po 1454 najbrž pleno iure stiškega opata (?), tako po popisu 1667.

6. Podružnice:

(1) *sv. Nikolaja* na Otoku pri Dobravi (na Drami, nekdanj Gutenwerth, Gutenwerd, trg in mesto, om. v drugi četrtini 13. stol. [1251 15/6] kot trg; GZS VI,1/137; prvotno na levem bregu Krke; k lokalizaciji I. Pirkovič, Kronika 1961, 176s). Obstoječa c. na Otoku posredno izpričan z navedbo »župnika« (pharrer) 1320 20/3 (ARS). Določeno naj bi bila om. leta 1426, ko ji je duhovnik Nikolaj daroval travnik pri Otoku (Pucelj, 78), zatem 1437 20/8 prek duhovnega pomočnika (socius divinorum) oz. kaplana Tomaža kot podružnica (župnije Bela Cerkev) v Gutenwerthu ([...] filialis ecclesie Sancti Nicolai in Guttonwerd) oz. 1437 22/9 kot kapela ([...] capelle Sancti Nicolai in Gutenberd) (oboje DOZA). Ponovno se c. omenja leta 1492, ko je prejela v dar določene posesti (Pucelj, 89).⁹⁵ Po tem sodeč sedež vikariata oz. vikariatne župnije, kar dokazuje tudi to, da se je ob njej pokopavalo. Še stoji na severnem koncu nekdanjega naselja. V jedru romanska (13. stol.) s kvadratnim korom, pozneje nadomeščenim s tristrano sklenjenim prezbiterijem, barokizirana (prim. tudi Zadnikar, 306s). Na jožefinski vojaški karti (Zemljevid 1, sekc. 221, C1) sta patrocinija obeh takrat obstoječih cerkva zamenjana, kar je napaka. Dokumentirano je, da je bila podrti cerkev c. sv. Katarine. (1581, 1667, 1677, 1689, 1753, 1757, 1783)

(2) *sv. Katarine*, v srednjem veku ni dokumentirana.⁹⁶ Zaprti in prodani 1807/1809 (Maček, Sklad, 292), pogojno lokalizirana (V. Šlibar, ZČ 1972, 67). Na jožefinski vojaški karti (kot prejšnja št., z označbo sv. Nikolaja) zarisana na sredini areala ob cesti v Šentjernej. – Leta 1969 na južnem koncu nedanjega naselja izkopani temelji cerkvene stavbe iz obdobja romanike s polkrožno apsido in kasnejšim pravokotnim prezbiterijem (V. Šlibar, ZČ 1972, 64s; Zadnikar, 227ss) ne morejo pripadati tej cerkvi, saj je bila že v poznem srednjem veku opuščena. O njenih arhivskih podatkih ni. (1581, 1667, 1677, 1689, 1753, 1757)

(3) *sv. Barbare* (nekdanj *sv. Elije*) na Druščah (1526: sv. Elije z olt. sv. Barbare; 1581: sv. Elije). Sed. c. 17. stol. (?). Viz. 1753: novissime reparata cum fornice (z olt. sv. Elije). (1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(4) *Sv. Trojice* v (Dolnji) Stari vasi (Altendorf, 1355 25/9; Biz./Preinf. I, št. 104) (v 1581: sv. Odrešenika). Viz. 1753: noviter exornata. (1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(5) *sv. Tomaža* v Zagradu (Zagrat, 1251 15/6; GZS VI,1/137) (Velike Poljane). (V 1526 samo lokalizacija »Tzagrus«). Ladja v jedru še romanska (polkrožno okno) z ostanki fresk iz 14. in 15. stol. na zunanjščini, barokizirana. (1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

⁹⁵ Pucelj v svoji Idiografiji (Pucelj, 42s) ob navedbi darovnice Markvarda, meščana v Gutenwerthu, stiškemu samostanu iz leta 1290 piše za Gutenwerth, da leži v škocjanski župniji in ima cerkvi sv. Nikolaja in sv. Katarine. Gre kajpak za topografsko pojasnilo na podlagi stanja iz avtorjevega časa. Enako velja za pojasnilo k omenjenima darovnicama duhovnika Nikolaja iz leta 1426 in Jurija Froleichstorfferja iz leta 1492, kjer je za c. sv. Katarine tudi zapisano, da je bila pred prestavitvijo župnije v Škocjan župnijska.

⁹⁶ Gl. prejšnjo opombo. Po Pucelju naj bi c. stala nedaleč od c. sv. Nikolaja (oz. obratno).

(6) *sv. Jurija* v Grmovljah (Gračmelach, 1359 30/5; ARS), barokizirana (1761?; letnica na portalu).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783, 1783)

(7) *sv. Urha* na Slančjem Vrhu (Slansperg, 1425 26/2; Biz./Preinf. II, št. 93). Barokizirana, prezbiterij 17. stol.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(8) *sv. Jakoba* na Telčah (Teltsaco, 1252 13/7; GZS VI,1/167). Sed. zgradba 17. stol. (?) 1753: nova.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(9) *sv. Nikolaja* na Telčah (kot zgoraj), om. samo v viz. 1581. Ne stoji več. Neznana.

(1581)

(10) *Matere božje* (zdaj *Rožnovenske*) na Stopnem (Stampf, 1392; Blaznik, Urb., 242). Barokizirana. Stiška ustanova. Prezbiterij v jedru še gotski, odkriti ostanki fresk iz ok. 1460 (Janez Ljubljanski). S patrocinijem Kraljice presv. rožnega venca om. v direktoriju kapucinskega samostana v Novem mestu (sredina 18. stol.; M. Benedik, ZČ 1894, 205).

(1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(11) *sv. Petra* (1677: *sv. Jakoba*) na Stopnem, 1784 predvidena za zaprtje (dvorni odlok; V. Steska, Carniola 1911, 153), 1795 razsvečena, 1820 ponovno posv. Po drugi svetovni vojni podrta, danes v ruševinah.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(12) *Sv. Križa* (1783: *Žalostne Matere božje*) v Gorenjih Dolah (Dierloch, Toblach, ok. 1390; Blaznik, Urb., 241, 242; Ober Duřlach, pred 1406; Blaznik, Urb., 247). Baročna. Ob viz. 1753 »noviter aedificata«.

(1526, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(13) *sv. Mohorja in Fortunata* (v Consign. 1783 pač napačno kot sv. Primoža in Felicijana) v Goriški vasi pri Škocjanu (villa Pvhel, 1261 17/4; FRA II 31, 214). Ladja v jedru še srednjeveška, evidentirane freske kasneje prebeljene. Barokizirana (1726?).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(14) *Marijinega obiskovanja* v Zloganju (villa Logon, 1285 22/1; FRA II 31, 423). V jedru gotska, barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

CXII. ŽUPNIJA SV. LOVRENCA NA RAKI

1. Ardro, Arto, Brezje, Bučka, Celine, Cicelj, Cirje, Dobrava, Dolenja vas, Dolga Raka, Dolenje Radulje, Gmajna, Goli Vrh, Gomila, Gorična vas, Hubanica, Impoljca, Impoljski Potok, Jelenjek, Jelša, Konjsko, Koren Veliki in Mali, Koritnica, Kržiše, Laze, Log, Močvirje, Mikote, Mirna, Novo, Orle Zgornje in Spodnje, Osredek, Planina, Podlipa, Podvrh, Podvršje, Ponikve, Preska, Prevalje, Pristava, Ravno, Roviše, Sela [pri Raki], Smolnik, Sv. Primož, Studenec, Tariška vas, Videm, Zabukovje, Zavratac, Zaloge, Žirovnik.

2. Arge, ok. 1130 (M. Kosi, ZČ 2002, 54); Arch, med 1161 in 1181 (potrditev darovnice koroškega vojvode Hermana Spanheimskega v 1250 13/8; GZS VI,1/113).

3. C. om. s patrocinijem 1249 8/5 (apud S. Laurentium; GZS VI,1/86; prim. Mlinarič, Top., 38s), sicer pa 1320 4/7 (ARS). Sedanja c. poznobaročna, z. od ok. 1772 s presledki (Maček, Sklad, 384–387) do 1803, posv. 1804.

4. Iz ž. v Beli Cerkvi izločena ž. za ozemlje, ki je ležalo zunaj freisinške posesti in je od 12. stol. dalje pripadalo Spanheimskim. (Po Raki ok. 1130 om. grof Siegfried iz spanheimske veje Liebenau; M. Kosi, ZČ 2002, kot zgoraj.) Prvotno morda propadla lastniška c. savinjskih mejnih grofov. Vik. ust. enkrat v zač. 14. stol., om. 1340 19/8 (vykerei datcz Arch; ARS), om. z vikarjem še 1401 8/4 (vicarius seu officians in Arch; Otorepec št. 1411). Pred 1406 om. fara

(Archer pfarr; Blaznik, Urb., 247; tako tudi 1444; avstr. fevdi), vendar se ž. tu dejansko om. šele 1490 25/5 (AAU, Chiese; IMK 1892, 84–84).

5. Kanonične pravice niso dokumentirane (prezentacija žpk. v Beli Cerkvi, potrditev patriarh?), po 1454 najbrž pleno iure stiškega opata (?), tako po popisu 1667.

6. Podružnice:⁹⁷

(1) *Sv. Križa* na Logu (pri Boštanju oz. pri Sevnici) (Awen, 1359 30/5; ARS), še romanska ladja (s freskami furlanske smeri) in gotizirajoč prezbitarij. 1757 tu ust. vik. (ARS, AS 781, Stiški arhiv, fasc. 8; Volčjak, 108), vendar do dejanske vzpostavitve očitno ni prišlo. Zdaj v ž. Boštanj.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(2) *Materē božje* na Studencu (Prunn, 1359 30/5; ARS). V jedru še gotska, barokizirana posv. 1742. – V i k a r i a t . Kapelanija »sive vicariatum« (in Fonticulo sive Brundl) ust. 1753 18/7 na prošnjo in z dotacijo rodbin Mordax, Hallerstein in Busset (viz. 1753, z navedbo krajev). Ob viz. 1757 na Studencu kurat in se ponovno razmišlja o sedežu vik. na Studencu ali v Logu. V Consign. 1783 kot vikariatna ž. s podružnicami na Logu, na Primožu in na Lukovcu. – Ž. od 1862.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(3) *sv. Katarine* na Studencu (kot zgoraj) (1719: in Brinnie), ne stoji več. Ob viz. 1757 se tu že ni maševalo.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(4) *sv. Martina* na Bučki (1667: Wuttschaberg) (1526: pey radl). Barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(5) *sv. Matije* na Bučki (1667 kot zgoraj), troladijska iz 16.–17. stol.? – Lok. 1788, ž. ust. 1876.

(1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(6) *sv. Mihaela* v Dolenjih Raduljah (Radeul, 1339 1/9; ARS). Barokizirana, prezb. 16.–17. stol., 1526 om. z bratovščino.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(7) *sv. Katarine* na Dobravi pod Rako. Ne stoji več.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(8) *sv. Urha* v Roviščah pri Studencu (Rowicz, 1359 30/5; ARS) (Valv. 1689, 1719: »v Gradišču«). Barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(9) *sv. Lenarta* v Ravnem (Rawan, Ravan, 1261 12/3; UBKr II/278) (1667: »v Dobravi«). Barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(10) *sv. Nikolaja* na Hudem Brezju oz. v Rovišču (Possenpierg, 1484; urb. Turjak) (1526: zu pierrkh; 1581: Pirc, 1667: Purgberg, 1677: Wresie, 1689, 1719: Kirchenberg, za Birkenberg, Brezova gora oz. Breška gora [?]; prim. komentar k izdaji vira iz 1526 v IMK). Postavljena lesena cerkev malo pred 1490 (sv. Nikolaja v raški fari, na kraju Kirchenberg, 1490 25/5; AAU, Chiese; IMK 1892, 84–85). 1502 8/3 dobi žpk. v Raki od videmske kurije dovoljenje, da sme maševati na prenosnem oltarju v cerkvi, na novo zgrajeni v čast Sv. Trojice, Nikolaja škofa, Roka in sv. Radegunde (AAU, Acta 25, 129r). Ne stoji več.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757)

(11) *sv. Neže* na Vrhu pri Površju (Perg, ok. 1420; urb. Svibno) (sicer vedno: na Ciclju). Barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

⁹⁷ V Consign. 1783 so podružnice našete samo s patrocinjii.

(12) *sv. Petra* v Koritnici (Choritten, 1436; celjski fevdi), sicer vedno v Žerovniku (Žirovnik; prim. KLS III, 142) (1581: Pirrounic[!]; 1667: Schraunigberg; 1689: Sherounik; itd.).⁹⁸ Barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1757, 1783)

(13) *sv. Gregorja* na Ponikvah, najbrž na Ponikvah pri Studencu. Valv. 1689 in Oucelj 1719 te cerkve ne omenjata. Ne stoji več.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1753, 1757)

(14) *sv. Marjete* v Podulcah (Podvrh, nekdanj vedno: Podgora, Unterberg, Sub monte), romanska enoladijska cerkev s polkrožno apsido (Zadnikar).

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(15) *sv. Marije Magdalene* v Podulcah (kot zgoraj). Ne stoji več. Ena sama Magdalenina c. v Consign. 1783 bo tista na Lukovcu v vik. Studenec.

(1581, 1667, 1689, 1719, 1757)

(16) *sv. Primoža in Felicijana* na Primožu (nad Hubajnico) (1581: La villa di S. Primo et Feliciano così intitolato; 1667: in Bergen; 1677: v Zeri [= Cerje]; 1689: in Hubanza). Barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

(17) *sv. Jurija* v Močvirju (Motschery, ok. 1420; urb. Svibno). V osnovi romanska (R. Peskar, VS 2010, 38–70), barokizirana.

(1581, 1667, 1677, 1689, 1753, 1757, 1783)

(18) *sv. Marije Magdalene* na Lukovcu (Valv. 1689, 1719: in Bukoviz). Barokizirana (17. stol.), prezbiterij dat. 1888. Zdaj v ž. Boštanj.

(1526, 1581, 1667, 1677, 1689, 1719, 1753, 1757, 1783)

7. Kapele:

(1) *Matere božje* (Šilc, 324) v gradu Raka (Arch), urejena v graščinskem poslopju leta 1720 z dovoljenjem stiškega opata (KLS III; Smole, Graščine, 410). Graščina zdaj v posesti usmiljenih sester, kapela iz leta 1720 ni lokalizirana.

(1757)

(2) *Sv. Trojice* (pozneje *Sv. Križa*; Šilc, 324; CC 1892) v gradu Neustein (Impoljca, Impelhoff). Do leta 1710 poz. dvorec v 19. stol. prenovljen, o kapeli ni podatkov.

(1753, 1757)

(3) *Marije Magdalene* (CC 1892) v gradu Radelca (Radelstein). Grad požgan 1943 in razvaljen, kapela lokalizirana (Gradovi II/1).

(1757)

(4) kapela v gradu Teriška vas pri Boštanju (Taritschendorf, Tarischenhof, Ruckenstein) (Radna). Dvorec iz 17. stol. (pred 1689), o kapeli ni podatkov.

(1757)

XCIII. ŽUPNIJA MARIJINEGA VNEBOVZETJA V LESKOVCU PRI KRŠKEM

1. Apnenik, Brezje, Brod, Češnjica, Dole, Drnovec, Drnovo, Dunaj, Globel, Golek, Gora, Gorica, Grčeča vas, Ivandol, Jelševac, Kalce-Naklo, Kočno, Lepa vas, Loke, Lomno, Malo Mraševo, Mrtvice, Nemška vas, Nova Gora, Podlog Veliki in Mali, Pristava, Ravno, Rebno, Selce, Senožet, Senuša, Straža pri Sv. Valentinu (= Straža pri Raki), Strmo Rebno, Sv. Duh (Trn Veliki in Mali), Velika vas, Venišče, Vihre, Volovnik, Vrhpolje, Zakonce, Zdole, Žejne; *vikariat Cerklje*: Boršt, Češnjice, Gazice, Hrastje, Krška vas, Račja vas, Skopice, Veliko

⁹⁸ M. Kos (GHTS, 578, 774) semkaj zmotno postavlja izginulo c. sv. Petra na Straži pri Raki, ž. Leskovec pri Krškem (gl. tam).

Mraševo, Zasap, Zasavje, Župeča vas; *vikariat Krško*: Cesta, Čretež, Pijavško, Sv. Rozalija, Trška gora.

2. Kraj praviloma imenovan po Krškem, Gurchenuelt, 895 29/9 (GZS II/309), sicer Haselpach, 1436 (celjski fevdi).

3. C. om. posredno z župnikom kot pričo 1291 19/12 (Hermannu plebano in Gurwelt, insert v 1292 4/5; V. Joppi, v AT 1894, 275), s patrocinijem 1336 s.d. (30/9 ?) (ecclesia sive capella sancte Marie in Gurgfeld; Otorepec št. 790). V Valv. 1689 patrocinijski Marijinega vnebovzetja, v viz. 1753 in zdaj Žalostne Matere božje (v Consign. 1783/III om. bratovščina Sedmero Marijinih žalosti). Troladijska dvoranska cerkev s križnorebrastimi oboki iz sredine 16. stoletja, z dodanim prezbiterijem (17. stol.). Ponovno posv. 1777.

4. Sedež pražupnije iz druge pol. 10. stoletja na kronskem ozemlju, ki ga je leta 1025 kralj Konrad II. podelil savinjskemu grofu Viljemu II. Pražupnija se je razprostirala na levi strani Krke do Soteske, iz nje pa sta se v drugi pol. 11. stol. izločili župniji v Beli Cerkvi in Mirni Peči. Om. z župnikom 1291 19/12 (kot zgoraj). Nastopa kot plebs v des. seznamu 1296.

5. Ogl. ž. pleno iure do 1393 (= 1392) 28/12, ko je njen patronat patriarh Janez podelil grofu Hermanu II. Celjskemu (Orožen IV/2, 13–15). Po letu 1456 patronat habsburški oz. deželnoknežji, potrditvev ordinarij (1667: zaradi nesoglasij papež).

Lit.: M. Benedik, E. Cevc, v: *Krško skozi čas*, 1977.

6. Podružnice:

(1) *sv. Janeza Evangelista* v Krškem (Gurchenuelt, 895 29/9; GZS II/309), mestna c. v naselju (om. kot trg 1343, povzdignjenem v mesto po cesarju Frideriku III. 1477), om. v seznamu cerkv. dragocenosti 1526. Menda z. po požaru (1573) leta 1582, ob koncu 19. stoletja močno predelana. Z beneficiatom zgodnje maše v prezentaciji mestnega sodnika in mestnega sveta (1667). – V i k a r i a t leskovške ž., naveden v viz. 1753 (in ne šele od 1768). 1757 tu (začasni) sedež ž. V Consign. 1783 napačno kot sv. Martina. – Ž. ust. 1894 z dotacijo Josipine Hočevar.

(1526, 1581, 1667, 1684, 1689, 1741, 1753, 1757, 1783)

(2) *Sv. Duha* v mestnem špitalu v Krškem, ust. ok. 1440 po laškem župniku Martinu, kancelerju celjskih grofov, z darovnico grofa Friderika in grofice Katarine, potrjenem po cesarju Frideriku III. leta 1478 (Letopis Matice slovenske 1870, 101). Sedanja stavba baročna, z. 1777 (letnica na portalu) po načrtu Janeza Nepomuka Fuchsa (Šumi/Sapač). Profanirana. Umetnostna galerija. Ob viz. 1753 pod vikariatom v mestu. Consign. 1783 je nima.

(1526, 1667, 1689, 1741, 1753, 1757)

(3) *sv. Florijana* v Krškem v mestu, pokopališka. 1753 pod vikariatom v mestu. 1891 na tem mestu z. nova cerkev Sv. Križa. 1945 pokopališče ukinjeno in preurejeno v park, cerkev profanirana in služi za prireditve.

(1667, 1684, 1689, 1741, 1753, 1757, 1783)

(4) *sv. Rozalije* nad Krškim (nekdanj Sv. Rozalija, Stadtberg), z. 1647 (letnica na portalu) v spomin na kugo leta 1646 (Valv. 1689). Ok. 1680 obnovljena (?; IMK 1891, 14: prošnja leskovškega župnika Gašperja Tunkelsteinerja, da bi smel blagosloviti novo z. c. sv. Valentina na Straži ter cerkvi sv. Rozalije in sv. Jožefa).

(1667, 1684, 1689, 1741, 1753, 1757, 1783)

(5) *sv. Jožefa* na Trški gori (Markt perg, 1436; celjski fevdi) (1667 samo patrocinijski; 1689: Stadtberg, 1783: Stadtberg). Prvotno verjetno *sv. Barbare* in posledično še iz srednjega veka (popis 1684 ima neko c. sv. Barbare, om. med c. sv. Florijana in sv. Ane, a nima sv. Jožefa). Po požaru ok. 1680 (1683) verjetno obnovljena (?; gl. prejšnjo točko), nova z. s sredstvi grofice Katarine Elizabete Auersperg, od 1695 do smrti 1702 lastnice krškega gospostva (L. Šribar, Posavski obzornik, št. 46, sept. 2001, 20s); kronogram na portalu 1705, a ne dokončana, kot je bila zamišljena. 1700 ust. beneficij. Beneficiat om. 1771 (ZZ, 464), tudi v 1783/I.

(1667, [1684], 1689, 1741, 1753, 1757, 1783)

(6) *sv. Ane*, nad Leskovcem. Iz 17. stol. (?), ok. 1760–1770 barokizirana.

(1526, 1581, 1667, 1684, 1689, 1741, 1753, 1783)

(7) *sv. Urbana* v Venišah (1667 brez lokacije, 1689: Binischberg, 1753: in Vinisch). Je ni več, tudi Consign. 1783 je nima.

(1667, 1689, 1753)

(8) *sv. Martina* v Veliki vasi (Micheldorf, 1436; celjski fevdi), om. 1436 (Sannd Merten in vnserm vrbar Grigaw, t. j. gozd Krakovo; ib.). Barokizirana.

(1581, 1667, 1684, 1689, 1741, 1753, 1783)

(9) *sv. Nikolaja* v Velikem Podlogu (Puedlag, 1330 30/11; ARS) (1581: Dolenji Podlog, 1667: in campestribus, 1689: Mali Podlog!), om. leta 1391 23/12 (filialis ecclesia sancti Nicolai in Puegdlog; Otorepec št. 1351) (Viz. 1753 je ne omenja.) Regotizirana 1856.

(1581, 1667, 1686, 1741, 1783)

(10) *sv. Janeza Krstnika* na Drnovem (Drenav^e, 1343 1/5; ARS), om. 1479 22/4 (AAU, Acta 9, 275v). Stara krstna c. na rimskodobni arheološki lokaliteti. Barokizirana.

(1581, 1667, 1689, 1741, 1753, 1783)

(11) *sv. Urha* na Vihrah (Weychen, 1436; celjski fevdi).⁹⁹ Om. 1249 8/5 (apud sanctum Vdalricum; GZS VI,1/86). V popisu 1667 manjka. Ladja v jedru še romanska (na zunanjščini prizor Križanja iz ok. 1500), barokizirana. Ob viz. 1753 in 1757 v vik. Cerklje.

(1581, 1684, 1689, 1741, 1753, 1757, 1783)

(12) *sv. Pavla* na Gorici (Puhel, 1330 30/11; ARS). Ladja v jedru še srednjeveška, barokizirana.

(1581, 1667, 1686, 1741, 1753, 1783)

(13) *sv. Jošta* (1526, 1581), pozneje *sv. Lucije* v Senušah (Zwynnusch, 1351 31/7; ARS). Še srednjeveška. Barokizirana. 1753 v vik. Cerklje.

(1526, 1581, 1667, 1684, 1689, 1741, 1753, 1783)

(14) *sv. Petra* na Straži (pač pri Raki in ne pri Krškem; prim. 1581, objava 1982, 41), om. 1445 (zu der Wart bei Sand Peter; celjski fevdi).¹⁰⁰ Valv. 1889 je ne om. več. Najbrž identična z naslednjo oz. njena prednica.

(1581, 1667)

(15) *sv. Valentina* na Straži pri Raki. 1677 28/3 se om. kot c. sv. Valentina(?)¹⁰¹ in stara in naj se po nalogu novomeškega prošta in arhidiakona Germanika Thurna zapre (IMK 1891, 13), nekoliko kasneje že nova (z gotizirajočim mrežastim grebenastim obokom v prezbitერიju), po Valv. 1689 z. po zaobljubi leskovškega župnika Gašperja Tunckelsteinerja. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje.

(1689, 1753, 1741, 1783)

(16) *sv. Vida* na Ravneh (Rawn in Gurkchuelder pharr, 1445; celjski fevdi¹⁰²). Barokizirana, prezb. 1778. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje.

(1581, 1667, 1684, 1689, 1741, 1753, 1783)

(17) *sv. Štefana* v Nemški vasi (Dewtschdorff, 1436; celjski fevdi), om. s patrocinijem ok. 1350 (apud sanctum Stephanum; urb. Kostanjevica)¹⁰³ in 1445 (Deutschendorff, bei Sannd Steffann; celjski fevdi). Barokizirana. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje. V popisu 1667 je ni.

(1581, 1689, 1741, 1753, 1783)

(18) *Sv. Duha* v Velikem Trnu (1667: in Montibus, 1753: v Malem Trnu!) (zu grossen Darnaa, 1436; celjski fevdi). Sed. c. z. 1885, posv. 1912, ž. ust. 1793. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje.

(1581, 1667, 1689, 1741, 1753, 1783)

⁹⁹ »Apud sanctum Vdalricum« v dotacijski listini kostanjeviškega samostana 1246 8/5 (GZS VI,1/86), ki ga GHTS, 599, postavlja na Vihre, so Zavoglje pri Ljubljani (Mlinarič, Top. 45).

¹⁰⁰ V GHTS, 578, kraj zmotno identificiran s Stražo pri Studencu in cerkev s sv. Petrom v Žerovniku.

¹⁰¹ Tako Koblar, IMK 1891, 13. V izvirmiku, ki ga žal ni bilo mogoče preveriti, verjetno navedena brez patrocini-ja. Popis 1684 nima ne c. sv. Petra (tam om. c. sv. Petra je v Velikem Mraševem) ne sv. Valentina, kar je treba pripisati temu, da navaja le cerkve z dohodki.

¹⁰² V GHTS, 514, lokalizirano v Ravno pri Raki

¹⁰³ Tako Mlinarič, Kostanjevica, 192. V GHTS, 598, c. zmotno lokalizirana v Štefan pri Trebnjem.

(19) *sv. Andreja* v Dolcu (Dalce). Še srednjeveška z gotskim križnorebrasto obokanim prez-biterijem iz 15. stol. (Komelj). V ladji freske iz ok. 1440. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje. (1581, 1667, 1684, 1689, 1741, 1753, 1783)

(20) *sv. Primoža in Felicijana* v Gorenji Lepi vasi (Schöndorff, 1356 25/2; ARS). Barokizirana. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje. (1581, 1667, 1689, 1741, 1753, 1783)

(21) *sv. Lovrenca* na Gori pri Krškem (Gora sv. Lovrenca), om. prek toponima 1290 (ad sanctum Laurentium; Pucelj; Grebenc, 41) ter 1356 25/2 (auf dem perge dacz sand Lorenczen; ARS). Romanska ladja z baročnim prez-biterijem. Ob viz. 1753 pod vik. Cerklje. (1526, 1581, 1667, 1689, 1741, 1753, 1783)

(22) *sv. Marka* v Cerkljah ob Krki (Zirkowicz, 1331 19/10, ARS). C. om. s patrociniem v Valv. 1689 kot leskovška podružnica, z. in posv. 1611 21/8 po tržaškem škofu Ursinu de Bertis (napisna plošča iz stare cerkve), nova c. z. 1904–1906 in posv. 1906 8/9. – Vikariat leskovške ž., kot tak naveden v viz. novomeškega prošta 1654 (EAG 2008, 23), kot subvikariat v popisu 1667 in v popisu župnij novomeškega arhidiakonata iz leta 1672 (AAU, Chiese, Visite), vik. v KAL, fasc. 106/3 (1684), v viz. 1753 in Consign. 1783. Valv. 1689 našteva njegove podružnice med podružnicami leskovške ž., a navaja, da se v c. opravljajo zakramenti. – Ž. ust. 1863. (1667, 1684, 1689, 1741, 1753, 1757, 1783)

(23) *sv. Aleksandra* v Župeči vasi (1581: v Cerkljah), om. 1274 (in villa apud Sanctum Alexandrum; Pucelj, 37; v Grebenc, 36, lokalizirana v Lešnico; prim. GHTS, 697, in Mlinarič, Top., 78) in ok. 1350 (apud sanctum Alexandrum in villa Suppistorf; urb. Kostanjevica). Ne stoji več, tudi Valv. je ne omenja. (1581)

(24) *sv. Mohorja in Fortunata* v Krški vasi (Insula, 1290; Mlinarič, Top., 57). (1753: Münkendorf). Srednjeveška, z gotskim, zvezdasto obokanim prez-biterijem iz ok. 1510–1520 (Komelj), s sočasnimi freskami. Ob viz. 1753 in 1757 pod vik. Cerklje. (1581, 1667, 1689, 1741, 1753, 1757, 1783)

(25) *sv. Petra in Pavla* v Velikem Mraševem (Mraschav, 1403 s.d.; MMVK 1901, 38). V viz. 1741 ni om. (?) Ob viz. 1753 in 1757 pod vik. Cerklje. Po letu 1783 pogorela (Maček, Sklad, 249). 1924–1934 z. nova. (1581, 1667, 1684, 1689, 1753, 1757, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* pri ž. c. v Leskovcu. Prejkone kostnica. Ne stoji več. (1689, 1753)

(2) *sv. Nikolaja* v krškem gradu. Grad om. 1202 s.d. (GZS V/12, castrum v posesti salzburškega nadškofa), kapela om. 1408 25/11 (zw der stiftt der chapelen Sand Nicla gelegen zw Gurkfeld in der Vest; ARS). Po Valv. XI, 235–237 (z objavo listine) sta kapelanijo ustanovila grofa Herman in Viljem Celjska leta 1391 24/2, v prezentaciji posestnikov gradu in potrditvi krškega oz. leskovškega župnika; 1421 potrditev Friderika II. (prav tam, z objavo listine). Po 1456 patronat habsburški oz. deželnoknežji, po popisu 1667 v potrditvi ogl. patriarha oz. papeža. Grad v razvalinah. (1667, 1689)

(3) *Matere božje* (Šilc, 323) v gradu Šrajbarski turn v Leskovcu (Thurn am Hard; burg zum Hard, 1436; celjski fevdi). Sedanja zgradba iz prve pol. ali sredine 16. stol. (Gradovi II/2, 163). (1689, 1753)

(4) *Sv. Križa* v Globelem. Kapela dvorca Globelo (Globelhof; pristava Šrajbarskega turna). Še om. v CC 1892. (1741)

8. Redovne hiše:

(1) samostan kapucinov *Brezmadežne Matere božje*, ust. leta 1640. Posv. temeljnega kamna 1640 3/6 (novomeški prošt Nikolaj Mrav), c. posv. 1644 11/9 po pičenskem škofu Antonu Marenziju, ki je bil tudi leskovski žpk. Nova z. 1718. (Angel Kralj, *Kapucinski samostan s cerkvijo v Krškem*, 1994.)

XCIV. ŽUPNIJA MATERE BOŽJE (ZDAJ SV. ANE) V DOL. TOPLICAH

1. Gradišče Gorenje in Dolenje.

2. Topliz, 1328 30/6 (kot spodaj); sicer pa »pri Rožeku« (prope Rosech, 1499 16/2; AAU, Acta 24, 220v–221r), tudi samo »Rožek« (Kirchenlehen von Roßeck, 1455 12/9; Biz./Preinf. II št. 265).¹⁰⁴

3. C. om. posredno s kaplanom 1328 30/6 (Otošec št. 577), s patrocinijem določno 1334 21/8 (gotshous hincz unser vrouwen ze der Toplicz; Biz./Preinf. I št. 53). 1469 3/1 na prošnjo cesarja Friderika III. v Rimu podelitev odpustkov (RG IX, 200–201, št. 1330). Srednjeveška, morda še z romansko ladjo, v drugi pol. 15. stol. prezidana; ugotovljene freske iz ok. 1500. Barokizirana (na portalu letnica 1655, v prezbiteriju 1680). Patrocinij: Marijino rojstvo (KAL, fasc. 106/3 [1684]; viz. 1753). Valv. VIII, 815: c. Naše Ljube Gospe z Marijinim olt. ter stranskima sv. Ane z bratovščino in sv. Katarine. Marijin patrocinij še v Consign. 1783, bratovščina sv. Ane v Consign. 1783/III. Sprememba patrocinija 1821–1822. V oporoki Petra Dobrote, novomeškega kanonika in kaplana v Toplicah, iz leta 1511 om. nabava oltarnega nastavka (»Taffl«), delo slikarja mojstra Jakoba, ki naj za to delo dobi še nekaj denarja (Baraga št. 194).

4. Kapelanija, om. posredno s kaplanom 1328 30/6 (kot zgoraj), v prezentaciji gospodov Čreteških (Reuttenberg) 1340 15/3 (IMK 1891, 31) in 1342 25/10 (Otošec št. 952). Plemiška ustanova v mejah šmihelske ž. 1407 9/6 tu om. žpk. (Georius plebanus de Toplicza nostre [oglejske] diocesis; DOZA, pod 1407 7/6), ki mu je patriarh Anton naložil, da umesti novega župnika v Črnomlju (M. Kos, GHTS, 638, dodaja: Ali na Hrvaškem?¹⁰⁵). C. sicer om. kot »farna« 1467 22/7 (Biz./Preinf. II št. 324) in 1484 6/7 (ib., št. 378); kot ž. v Montagnanovem popisu 1592/1596 in zapisku istega avtorja o cerkvah, okupiranih po heretikih iz leta 1599 (?) (parochia) (AAU, Chiese, Visite), tako tudi v vizitacijskem zapisniku novomeškega prošta in arhidiakona Janeza Andreja Stemberga iz leta 1654 (EAG, 23). Vendar je tu dejansko bila le kapelanija šmihelske ž. (1505 16/5: capellanus perpetuus je moral glede na to odvisnost plačevati cenzulije novomeškemu kapitlju; AAU, Acta 25, 543r; tako tudi popis župnij novomeškega kapitlja iz 1672; AAU, Chiese, Visite: thermis pago intra dictam etiam parochiam [tj. Šmihel] sito capellanus qui vicarie deservit beneficio loci). Ž ust. 1770 13/7 z dekretom nadškofa K. M. Attemsa o namestitvi prvega župnika (Visočnik), kot takšna navedena v Consign. 1783.

¹⁰⁴ »Töpliz«, kjer naj bi po nemškem popisu stiških listin z regesti iz časa 1136–1771 (NšAL, fond 118, šk. 1: Stična, št. 1) Henrik Andeški leta 1215 stiškemu samostanu podaril hubo in mlin (gl. Baraga, kot spodaj, z literaturo), je napaka, ki ima daljšo zgodovino. Namesto Toplic bi morala tu stati Temenica, ob kateri je pri Veliki Loki Stična že od nekdaj imela hubo in mlin; Grebenc, 17 (št. 14), 25 (k št. 20), 189. Prav tako ostaja problematična doslej najstarejša veljavna omemba Toplic v darovnici Henrika Andeškega iz leta 1228, ki je znana le v prepisih iz 18. stol. (GZS V/483; Bernhard št. S 17; k temu Grebenc, 185–186). Tudi omenjeni popis stiških listin ima ob regestu iz leta 1215 pripombo, da se za ta kraj ne ve, saj o kakem mlinu v Toplicah v stiških urbarjih ni sledu. Kot poudarja J. Grebenc (185–186), si v prvem sklopu Henrikove daritve iz leta 1228 sledijo Stehanja vas, (Velika) Loka ter ta mlin, ki je nelogično postavljen v Toplice namesto ob bližnjo Temenico. Grebenc navaja tudi razloge, zakaj je Henrik ta mlin leta 1228 ponovno podaril Stični.

¹⁰⁵ Gre za župnijo sv. Nikolaja pri Topuskem v patronatu bližnje cistercijske opatije, ki je bila po letu 1544 opuščena (J. Buturac, *Starine JAZU* 1984, 48). Ležala je kajpak v mejah zagrebške škofije in ne oglejskega patriarhata.

5. Po izumrtju čreteških gospodov in v poravnavi s Pernecki dobe patronat nad cerkvijo (Kirchenlehen von Roßbeck) Turjaški (1455 12/9; Biz./Preinf. II št. 265). Om. zopet v razdelitvi družinskega imetja Turjaških 1467 22/7 (lehenschaft der pfarrkirchen Rossegk an der Toppliz; Biz./Preinf. II št. 324). Tako tudi leta 1599 (Montagnana, kot zgoraj) in v Valv. 1689 (žužemberško gospostvo). Potrditev kaplanovega mesta v letih 1340 in 1342 (kot zgoraj) patriarh, 1484 6/7 (kot zgoraj) Jurij Turjaški prezentira duhovnika šmihelskemu župniku, kasneje (po ustanovitvi kapitlja?) konfirmator novomeški prošt (Montagnanov zapis iz 1599). 1667: v prezentaciji seniorja družine Auersperg; 1753: beneficij novomeškega kapitlja. 1757: Auerspergi: prezentatorji in advokati. Podelitev in potrditev novomeški prošt s kapitljem (1667).

Lit.: F. Baraga, J. Visočnik, R. Peskar, v: Dolenjske Toplice v odsevu časa, 2015.

6. Podružnice:

Nobene.

XCV. ŽUPNIJA SV. JAKOBA ST. V VAVTI VASI

1. Bušinovec (= Bušinec), Dobenji dol (= Dobindol), Drganja sela, Jurka vas, Komanja [?; Romanja] vas, Laze, Loška vas, Meniška vas, Mraševo Dolnje, Nazarovice [?], Podhosta, Podturn, Prapreče, Sela, Selišče, St. Obrh, Sušice Gorenje in Dolnje, Suhor, Uršna sela, Veliki Rigelj.

2. Waltendorf, 1449 (Baraga št. 66).

3. C. om. 1500 28/3 (AAU, Acta 23, 138r–v) in 1501 15/2 (Baraga št. 180). Sedanja c. baročna, z. 1786.

4. Iz ž. Šmihel izločena ž. Vik. ust. v prvi pol. ali sredini 17. stol., opisan v popisu 1667 (kot subvikariat šmihelskega vik.) ter om. leta 1672 (popis župnij novomeškega kapitlja; AAU, Chiese, Visite). Pri Valvasorju (1689) nastopa kot ž., v resnici le vik. novomeškega kapitlja (1755/1756), v Consign. 1783 župnijski vik.

5. V patronatu novomeškega kapitlja.

6. Podružnice:¹⁰⁶

(1) *Matere božje (tolažnice žalostnih)* na Drganjih selih. Barokizirana. Ustanova graščine Volavče (1755/1756 advokatura).

(1581, 1592/1596, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(2) *Sv. Križa* na Uršnih selih (Werschndorff, 1477; urb. Kamnik). Barokizirana.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(3) *sv. Roka* na Gorenjih Sušicah (oberen Schusitz, 1477; urb. Kamnik). Zgrajena 1651 v spomin na kugo leta 1646, kasneje obokana.

(1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(4) *sv. Nikolaja* v Podturnu pri Dolenjskih Toplicah (pei des Gretzer turen, 1477; urb. Kamnik) (1581: Pottturnum, 1667: in Rosek, 1753: Sub turri). Barokizirana.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(5) *sv. Antona pušč.* (1689) oz. *Antona Padovanskega* (1753, 1755/1756 in zdaj) v Meniški vasi (zw Mäsendorf pey der Aynod, 1378 20/4; GZL II/33; sicer pa Munichdorff, prva pol. 15. stol.; Mlinarič, Kostanjevica, 140) (Valv. 1689: Nakizle, 1753: supra Minikendorf, 1755/1756: Küzl). Iz 17. stol.? Ustanova graščine Soteska (advokatura, 1755/1756). V Consign. 1783 je ni.

(1689, 1753, 1755/1756)

¹⁰⁶ Seznam podružnic v popisu 1667 ni popoln.

(6) *sv. Martina* (1667: *sv. Martina in Lovrenca*; 1689: *sv. Lovrenca*) v Loški vasi (1581: Postostoc; 1667: in Loog; 1689: Malogu; 1753: sub sylva), om. 1477 (sand Martin in der Aw; urb. Kamnik). Sedanja zgradba baročna. Ustanova graščine Soteska (advokatura 1755/1756). (1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756)

(7) *sv. Petra in Pavla* v »Zerniz« (prejkone za »Zeruiz«), pred kratkim zgrajena in še ne posvečena (1592/1596); neznana, a bržkone identična s cerkvijo Sv. Trojice v Cerovcu (spodaj št. 8) ali njena predhodnica. (1592/1596)

(8) *Sv. Trojice* v Cerovcu (pri Dolenjskih Toplicah). Barokizirana. (Gl. tudi prejšnjo št.) (1667, 1689, 1753, 1755/1756, 1783)

(9) *sv. Uršule* (1753: *sv. Uršule in sv. Urbana*) na Malem Riglju (1753, 1755/1756: na Zgornjem Riglju). Gotski prezbitarij? Barokizirana. (1753, 1755/1756, 1783)

XCVI. ŽUPNIJA SV. MIHAELA V ŠMIHELU PRI NOVEM MESTU

1. Birčna vas, Biška vas, Boričevo, Cerovec, Cikava, Dolenja vas, Graben, Grm, Irča vas, Jama, Jedinščina, Krka, Lahovnica, Ljuben, Mraševo, Petane, Podljuben Veliki in Mali, Potov Vrh, Ragovo, Rakovnik, Regrča vas, Ruperčvrh, Selo, Slatnik, Smolenja vas, Srebrniče, Stranska vas, Škrjanče, Žabja Luža.

2. Kraj om. posredno s cerkvijo Sanctus Michael v des. seznamu 1296, ž. imenovana tudi po gradu Mehovo (Micho, ok. 1162; GZS IV/451); pozneje tudi pri Novem mestu (prope Novam Civitatem in Marchia Slauonie; 1404 2/7; DOZA).

3. C. om. posredno z župnikom in ž. 1275 2/3 (Ditimarus de Meychov, plebs de Meychov; Otorepec št. 14) in v des. seznamu 1296. Prvotno romanska enoladijska s polkrožno apsido. Po Valv. 1689 leta 1544 pogorela. Predelana 1653 (nov prezbitarij), 1737 (zvonik) in ok. 1737 (kapela sv. Frančiška Pavelskega).

4. Lastniška c. in patronatna ž. višnjegorskih grofov iz 12. stol., ki so jo ti ustanovili po zavzetju tamkajšnjega, od ok. 1090 slavonskega oz. ogrskega območja verjetno sredi 12. stol. Takšna prvič om. 1275 2/3 (kot zgoraj) in navedena tudi v des. seznamu 1296 (Sanctus Michael). 1495 21/3 sklenjen dogovor med Janezom Pognom, novomeškim kanonikom in šmihelskim župnikom, in Jakobom Aueršpergerjem, novomeškim proštom, o inkorporaciji šmihelske ž. kapitlju (Baraga št. 151). Pooblastilo papeškega legata stiškemu opatu za preverbo zadeve 1496 15/8 (ib., št. 157). – Žpk. od 1759 rezidiriral pri Marijini romarski c. v Stopičah, kjer je bila leta 1767 ust. ž., hkrati pa je bil pri c. v Šmihelu ust. nov vik., 1763 10/7 ponovno povzdignjen v ž. (Volčjak, 111s).

5. Prezentacija v rokah posestnikov gradu Mehovo (po višnjegorskih Andeški, Babenberški in Spanheimski, od 1277 kralj Rudolf Habsburški, ki pa ga je zastavil goriškemu grofom). Leta 1336 29/11 je župnika prezentiral Janez Henrik, grof goriško-tirolski (Otorepec št. 787). Potem ko je goriška grofija »v Marki in Metliki« prešla nazaj na Habsburžane (1374), je nanje prešel tudi patronat nad ž., četudi so od leta 1374 do 1456 grad imeli v zastavi Celjski. Tako je 1404 2/7 župnika ogl. patriarhu prezentiral vojvoda Viljem (DOZA). 1496 18/9 (Baraga št. 158) cesar Maksimilijan I. izvzame šmihelsko ž. iz svojega patronata in jo podredi novomeškemu kapitlju. Potrditev župnika do tedaj v pravici ogl. patriarha. Po inkorporaciji v patronatu in prezentaciji prošta, dekana in kapitlja v Novem mestu, potrditev ordinarij (1667: papež).

6. Podružnice:

(1) *sv. Ane* v Grabnu (Ragovo) (Graben, 1350 5/8; Biz./Preinf. I št. 82), om. 1500 12/3, ko je bila v njej ust. tedenska maša (Baraga št. 174). Nova c. posv. po tržaškem škofu in vizitatorju ogl. patriarha Ursinu de Bertis 1611 26/7 (Baraga št. 307). Po drugi svetovni vojni porušena.

- (1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1783)
- (2) *sv. Lenarta* v Gotni vasi (Gottendorf, 1436; celjski fevdi). Barokizirana.
(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1783)
- (3) *sv. Nikolaja* (1667: *sv. Jurija*) v Stranski vasi. Ladja v jedru srednjeveška, z ostanki fresk iz ok. 1500, barokizirana. 1783 pri Vavti vasi.
(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1783)
- (4) *sv. Vida* na Ljubnu (Veliki Podljuben) (1667: in Lubenberg, Valv. 1689: auf dem Berge Lamina) (bey dem Lewbel, 1436; celjski fevdi), om. s patrocinijem Sand Veit 1477 (urb. Kamnik). Posv. 1611 27/7 Vsem svetnikom (Baraga št. 308). Nekdaj romarska.
(1667, 1689, 1755/1756, 1757)
- (5) *sv. Florijana* (1581: *sv. Ahacija*) na Cerovcu (Gorenje Lakovnice) (Czorobitz, Cerobytz, Czerowitz, 1477; urb. Kamnik). Barokizirana.
(1581, 1755/1756, 1757, 1783)
- (6) *Marijinega vnebovzeta* v Smolenji vasi. Barokizirana (na portalu letnica 1644). 1753 in 1755/1756 v »mehovskem« vik. (1757 ni om.).
(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1783)
- (7) *Sv. Trojice* (1581, 1592/1596: *sv. Benedikta*; KLS II, 524: *sv. Marjete*) na Potovem Vrhu (Pottenberg, 1441 17/6; Baraga št. 57). Barokizirana. 1753, 1755/1756 in 1757: v »mehovskem« vik.
(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (8) *Sv. Križa* (zdaj *Žalostne Matere božje*) na Velikem Slatniku (Slatnik, 1295 13/1; AH I, 62). Sedanja zgradba baročna. 1753, 1755/1756 in 1757 v »mehovskem« vik., 1783 pri Vavti vasi.
(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)
- (9) *Matere božje* v Stopičah. Od 1767 v ž. Stopiče.
(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1783)
- (10) *sv. Urbana* na Gornji Težki Vodi. Od 1767 v ž. Stopiče. V Consign. 1783 je ni.
(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757)
- (11) *sv. Jošta* v Šentjoštu, om. 1503 24/2 (zu Ober Tschermschnitsch bey Sand Jobst in Sand Michels phar unnd Meychowarer gericht; Baraga št. 185; podobno 1503 26/6; Baraga št. 186). Od 1767 v ž. Stopiče.
(1581, 1592/1596, 1755/1756, 1757, 1783)
- (12) *sv. Marije Magdalene* v Črmošnjicah. Od 1767 v ž. Stopiče.
(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1783)
- (13) *sv. Jurija* v Orehovici. Bizancij 1581 ga (po pomoti?) našteva med šmihelskimi podružnicami. Že leta 1609 v ž. Šentjernej (gl. tam).
(1581)
- (14) *sv. Roka* nad gradom Pogance (Jedinščica), z. po Rudolfu Paradeiserju, lastniku gradu, v spomin na divjanje kuge v Novem mestu leta 1625. Po koncu druge svetovne vojne opuščena in v razvalinah, na portalu (danes v Dolenjskem muzeju, Novo mesto) letnica 1661. Gl. tudi Valv. XI, 449.
(1667, 1689, 1757)

7. Kapele:

- (1) *Božjega groba* »penes Stauden« na Grmu (Novo mesto). Po Valv. XI, 556, z. 1675 po tedanjem lastniku gradu Grm (Stauden), baronu Wolfu Ferdinandu Mordaxu, upod. Top. Carn., list št. 248. Pred 1702 k njej prizidana grobnica Wolfa Ferdinanda Mordaxa in njegove žene. V viz. 1757 navedena med podružnicami.
(1689, 1757)
- (2) *Sv. Trojice* pri gradu Pogance (Poganiz) (Jedinščica), urejena za časa lastnika Rudolfa Paradeiserja (1634–1647) (Valv. XI, 447). 1734 se omenja grajski duhovnik (sacelan) (ZZ, 332). Dvorec 1942 oropan, 1943 požgan.

(1689/XI, 1757)

(3) *sv. Jožefa* v Ruperčvrhu (Ruprechtshof). Grad nastal iz propadajočega gradu Mehovo, z. 1641–1657 po grofih Paradeiser, po 1726 v posesti kostanjeviške opatije. Prvotna kapela z. 1665, om. 1751 24/12, ko jo je kostanjeviški samostan kot lastnik gospostva Ruperčvrh prepustil ž. Šmihel kot javno podružnico (Baraga št. 408). Leta 1763 pogorela, 1765 obnovljena in 1766 posv. (po O. Frankiču Gradovi II/1, 234ss). Graščina 1943 požgana, v razvalinah. Portal vzdan v stavbo Stare Kresije, zdaj knjižnice Mirana Jarca v Novem mestu.

(1757)

(4) *Matere božje trsatske* v gradu Neuhof (»Pred Malim mostkom«) v Kandiji. Zdaj tu bolnišnica.

(1757)

(5) *sv. Jožefa* v gradu Steinbrückel (Na Kamnu, Kamen) v Kandiji (zdaj bolnišnica).

(1757)

XCVII. ŽUPNIJA MATERE BOŽJE (OZNANJENJA) V STOPIČAH

1. Cerovec Veliki in Mali, Črmošnjice, Dolž, Grm (= Podgrad), Gabrje, Hrib, Hrušica, Igle-
nik, Jugorje, Jurinja vas, Konec, Koroška vas, Mehovo (= Grad), Mihovec, Orehek, Pangrč
Grm, Podgrad, Pristava, Pušče, Sela, Sv. Jošt, Težka Voda, Verdun, Vinja vas, Zajčji Vrh.

2. Kraj v srednjem veku ni izpričan.

3. C. prvič om. v Bizancijevem popisu 1581. Sedanjo baročno c. je dal sezidati Janez Lov-
renc Paradeiser leta 1709 (kronogram nad portalom; letnica 1704 v lit. napačna). Božjepotna.
Ponovno posv. 1888.

4. Ž., izločena iz župnije Šmihel, ust. leta 1767 in naslednica vik. šmihelske ž., ust. v prvi
pol. ali sredi 17. stol., morda tudi ok. leta 1662 pri novi cerkvi Marije Device dobrega sveta v
Podgradu. Obseg tega vik. je razviden iz popisa 1667 (kot subvikariat šmihelskega vik.), viz.
1753 in kapiteljskih obračunov 1755/1756, v katerih so kot v viz. 1757 navedene še tri podruž-
nice šmihelske ž. (tam št. 6 do 8) in osem podružnic kasnejše stopiške ž. (brez Stopič!), to pa so
z eno izjemo (Šentjošt) prav tiste cerkve, ki v Valvasorjevem seznamu šmihelskih podružnic
manjkajo. Leta 1689 je torej ta vik., imenovan po gradu Mehovo, že obstajal, le da ga Valvasor
ni zabeležil in naštel njegovih podružnic. 1767 ustanovljena ž. je pridobila štiri šmihelske
podružnice (tam št. 9 do 12) z novim župnijskim sedežem, šmihelski pa odstopila tri podružnice
nekdanjega mehovskega vik. (št. 6 do 8). Mehovski vik. so bili prejkone ustanovili grofje
Paradeiserji, zakupniki Mehovega.

5. V patronatu novomeškega kapitlja.

6. Podružnice:

(1) *sv. Marije Magdalene* v Črmošnjicah pri Stopičah (Scherczenicz, 1264; Grebenc, 33;
UBKr II/339). Barokizirana. 1755/1756 in 1757 v ž. Šmihel.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1783)

(2) *sv. Urbana* (Consign. 1783: sv. Tomaža) na Gornji Težki Vodi (ober Swern wasser,
1393 19/5; ARS). Barokizirana, predelana v 19. stol. (1833). 1755/1756 in 1757 v ž. Šmihel.

(1581, 1592/1596, 1667, 1689, 1755/1756, 1757, 1783)

(3) *sv. Kozma in Damijana* (1581, 1592/1596: *sv. Petra in Pavla*, 1667: *sv. Petra*) v Dolžu.
Baročna (letnica 1722 na zvoniku, v tlaku 1749).

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(4) *sv. Jakoba st.* v Hrušici (Pirpawm, 1393 19/5; ARS). Barokizirana.

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(5) *sv. Jošta* v Šentjoštu (pri Težki Vodi), om. posredno s krajem 1436 (celjski fevdi), določno 1503 24/2 v šmihelski ž. (Baraga št. 185). V 19. stol. predelana baročna stavba. 1755/1756 in 1757 v ž. Šmihel.

(1581, 1592/1596, 1755/1756, 1757, 1783)

(6) *sv. Andreja* v (Malem) Orehku (Nustorff, Nusdorff, 1477; urb. Kamnik), om. prek topopnima 1477 (urb. Kamnik)¹⁰⁷ in 1490 (urb. nem. reda). Barokizirana.

(1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(7) *sv. Nikolaja* v Pangrč Grmu (1581: pod goro), om. 1468 8/9 (in dem pergk zu sand Nikla; Baraga št. 96). Romanska ladja (Zadnikar; dvoje plasti poslikav iz zgodnjega in poznega 14. stol.) z baročnim prezbiterijem.

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(8) *sv. Mateja (Matije)* na Zajčjem Vrhu pri Stopičah (1581: na Selih) (Hasenberg, 1412 12/2; ARS). Barokizirana.

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(9) *sv. Primoža in Felicijana* na Velikem Cerovcu (Czerobytz itd., 1477; urb. Kamnik). Barokizirana.

(1592/1596, 1753, 1667, 1755/1756, 1757, 1783)

(10) *sv. Lenarta* v Podgradu (am Ortt, 1477; urb. Kamnik) (1581: Potgradum, 1667: ibidem, tj. v Mehovem). Ne stoji več. V Consign. 1783 še om. (Untermaychau).

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1783)

(11) *sv. Jerneja* v Podgradu (kot zgoraj). Ne stoji več.

(1581, 1592/1596)

(12) *Marije Device dobrega sveta* (1753 in 1757: *Marijinega vnebovzetja*) v Podgradu (redno lokalizirana v Mehovo; 1667: extra castrum Mayhou, 1783: Untermayhau). Z. in posv. 1662 namesto cerkve sv. Jerneja. V i k a r i a t od sredine 17. do sredine 18. stol., ustanova grofov Paradeiser, 1733 tu om. parochus sive vicarius in Maichou (ZZ), kot vikariat tudi v viz. 1753. V Consign. 1783 samo podružnica. – Lok. 1790, ž. ust. 1874.

(1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

(13) *sv. Marjete* v Jurni vasi (Ju^rrrendarff in sand Michels phfarr, 1424 10/3; Baraga št. 35), om. 1451 24/2 (Baraga št. 70). Barokizirana. Na portalu letnica 1748.

(1581, 1592/1596, 1667, 1753, 1755/1756, 1757, 1783)

XCVIII. ŽUPNIJA SV. JERNEJA V ŠENTJERNEJU

1. Brusnice, Cerov Log, Dobe, Dobrava, Dolenje [?; kje?], Drama, Grič, Groblje, Dolenja vas [?; katera?], Čadraže, Ivanjše, Kočarija, Maharovec, Mihovica, Orehovec, Orehovica, Ostrog, Podstrm, Polhovica, Pristava, Pleterje, Prekopa, Ratež, Ržišče, Roje, Slatnik, Stara vas, Suhadol, Sv. Jera, Sv. Miklavž, Vodenice, Vrhpolje.

2. Kraj om. posredno z župnikom (plebanus de sancto Bartholomeo) 1249 8/5 (GZS VI,1/86), sicer pa tudi »na polju« (in dem velde, 1317 24/8; ARS; v latinskih virih »in campis«). Zagrebški viri jo označujejo po izginulemu gradu Sicherstein (de Sychenstain, 1339 9/11; J. Barle, kot spodaj).

3. C. om. posredno z župnikom 1249 8/5 (kot zgoraj). Po arheoloških raziskovanjih dve romanski fazi (12., 13. stol.), še srednjeveška stavba prezidana, obokana in posv. 1827.

4. Prvotno c. Spanheimskih iz 12. stol., po osvojitvi slavonskega oz. ogrskega ozemlja južno od Krke, ki jo je prevzel patriarh. Ž. om. 1249 8/5 (kot zgoraj) in v des. seznamu 1296 (Sanctus Bartholomeus). Območje, ki ga je pokrivala šentjernejska ž., je prvotno sodilo pod ok. leta 1094

¹⁰⁷ V urbarju kamniškega deželjskega sodišča 1477 je na fol. 45r poleg vasi Orehek navedeno še naselje, imenovano po c. sv. Andreja (Zw Sand Andre; ni v GHTS), kar je lahko le c. v Malem Orehku, torej je vas Orehek pravzaprav Veliki Orehek. Urb. nem. reda 1490 ima tu »bey sannd Andre«.

ustanovljeno zagrebško škofijo, katere stolni kapitelj si je lastil tamkajšnje desetine. Zato se tudi navaja v sporu, ki je sredi 14. stol. nastal med križniki v Beli krajini in zagrebškim stolnim kapiteljem (J. Barle, ZZ, 289ss in 305ss), vendar je bila ž. že v 13. stol. trdno v oglejskih rokah. 1459 12/2 je papež Pij II. ž. utelesil cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici. Ker pa jo je cesar Friderik III. namenil za dohodke novo ustanovljenega stolnega kapitelja v Ljubljani, jo je kostanjeviški samostan po posredovanju papeža Pavla II. v začetku(?) leta 1469 prepustil stolnemu kapitelju, v zameno pa prejel ž. Sv. Križa v Podbočju z inkorporacijsko bulo Pavla II. z dne 1468 (= 1469) 5/2 ali 6/2 (ni ohranjena; Gruden, 55s; F. Pokorn, ZUZ 1930, 15). Za Tomaža Hrena priključena ljublj. škofiji.

5. Ž. patriarhatska z vsemi pravicami do leta 1459 (kot zgoraj), ko je z inkorporacijo kostanjeviški samostan prejel njen patronat. Po 1468 v patronatu in prezentaciji ljublj. stolnega kapitelja, potrditev je ostala v rokah ogl. patriarha (tako tudi 1501 19/1, sub 1500 3/12; AAU, Acta 19, 114r–115v; 1500 3/12: ž. sv. Jerneja je »annexa« ljublj. stolnemu kapitelju, zaradi zanemarjenosti in odsotnosti duhovnika jo papež Aleksander VI. podeljuje Klemenu, kanoniku v Novem mestu, kar je potrdil ogl. patriarh 1501 19/1). Ž. je ostala v ogl. diecezi še vse 16. stoletje (1581 jo je vizitiral Bizancij), dokler ni za Tomaža Hrena prešla v ljublj. škofijo.

Lit.: A. Lesjak, Zgodovina šentjernejske fare, 1927; Zbornik župnije Šentjerneje (ur. M. Dražumerič, S. Granda), 1999.

6. Podružnice:¹⁰⁸

(1) *Marijinega rojstva* v Šmarju, om. prek toponima 1330 30/11 (dacz sand Mareyen; (ARS) in ok. 1350 (in beata Virgine prope Altendorf; urb. Kostanjevica). 1517 14/5 ponovno posv. c. po gen. vikarju Danielu de Rubeisu (F. Pokorn, ZUZ 1930, 15). Ladja srednjeveška (freska sv. Krištofa iz zgodnjega 16. stol. na zunanjščini, sneta), barokizirana. – 1526 v pleter-skem deželiskem sodišču.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(2) *sv. Ane* v Ledeči vasi (Ladendorf, 1266 19/5; UBKr II/363), om. 1367 24/2 (ARS) (1631: Gledezhauass). Še srednjeveška ladja z gotskimi elementi. Barokizirana.

(1526, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(3) *sv. Danijela* v Dolenjem Suhadolu (Zuchudol, 1291; Blaznik, Urb., 173) (1581: nei monti, 1609: in monte alto, 1631: in Suchodol), om. 1389 24/4 (ARS). Po 1782 opuščena (1805: porušena). V razvalinah (romanska apsida).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(4) *sv. Roka* na Tolstem Vrhu, zgrajena po sredini 17. stol.

(1689, 1747, 1783)

(5) *sv. Andreja* v Leskovcu (Lezkowicz, 1392; Blaznik, Urb., 242). Po 1782 opuščena (1805: porušena).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(6) *sv. Jurija* v Orehovici (Orchwicz, 1308 15/3; HHStAW), om. 1415 17/1 (ARS). Nova zgrajena leta 1788, z uporabo starih zidov (vzdolžni steni še romanski).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(7) *sv. Sigismunda* v Polhovici (Polhacz, 1291; Blaznik, Urb., 174) (1631: in Bukouez). Še romanska ladja; romanska polkrožna apsida, om. v viz. 1668, nadomeščena z novim prezbiterijem (Zadnikar).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(8) *sv. Jakoba* v Šentjakobu ob Krki, na Blatu (1581: v »Blata«, 1609: »v'Blatach«, 1631: in loco denouitsch, 1689: in St. Jacobs Dorff, 1747: penes Gurk), nekdanje naselje Blato pri Ostrogu (zu Blat, 1306 25/5; Mlinarič, Top., 63; prim. GHST, 23), om. 1379 2/3 (sand Jacob

¹⁰⁸ V popisu 1526 in Consign. 1783 so podružnice navedene le s patrocinijski. Podatki iz leta 1805 so povzeti po matrikuli ž. Šentjerneje, NŠAL, Matrike, fasc. 1.

auf der Gurkch; MMVK 1901, 36). Po vsej verjetnosti identična s c. sv. Jakoba »pri Krki« v ž. Podbočje (tam št. 10), saj je dvakrat navedena le pri Valv. 1689, medtem ko popis 1665 in viz. 1753 in viz. 1757, ki jo navajajo v ž. Podbočje, te v ž. Šentjerneji nimajo. Problem je le v tem, da je stala precej daleč od meja svetokriške ž. (znamenje, da je bila nekdanja svetokriška enklava v šentjernejski ž.?). Po 1782 opuščena (1805: razrušena), ohranjeno ledinsko ime Pri cerkvi (KLS II, 534). Zarisan tudi na vojaški jožefinski karti (Zemljevid 1, C1) v bližini reke. Iz viz. 1653, 1673 in 1686 razviden obstoj romanske polkrožne apside (Zadnikar). – V popisu 1526 navedena tudi v pleterskem deželnem sodišču.

(1526, 1581, 1609, 1631, [1665?], 1689, 1747, [1753, 1757?], 1783)

(9) sv. *Katarine* v Cerovem Logu. 1526 z bratovščino sv. Sebastijana. Ne stoji več (po 1782 opuščena, 1805: v ruševinah), ohranjeno ledinsko ime Za cerkvijo (KLS II, 478).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(10) sv. *Lenarta* (1783 in zdaj sv. *Kozme in Damijana*) v Gorenjem Gradišču pri Šentjerneju (Gradisch, 1347 31/3, M. Mikuž, Top., 59, Grebenc, 63). (1609: in Untergradisch!). Sedanji patrocini nastopa v matrikuli 1747. Po viz. 1668 romanska cerkva s polkrožno apsidno (Zadnikar). Barokizirana.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(11) sv. *Marije Magdalene* v Ržiščah (1581: v Vodenicah, oz. na Velikih Vodenicah, 1689: v Ržiščah) (Wodniz, 1252; UBKr II/198; GZS VI,1/152) (1609: in colle). Poznoromanska enoladijska cerkva s pravokotnim prezbitrijem (Zadnikar). V Consign. 1783 podružnice s tem patrocinijem ni.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747)

(12) sv. *Miklavža* na Gorjancih (nekdanj Sv. Miklavž) (Cerov Log) (1581: nei monti, 1609: in monte Vskokorum, 1631: in Gorianzhizh, 1689: im Uskokenberge). 1836 opuščena, 1887 z. nova.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(13) sv. *Ožbalta* na Javorovici (Yauriz, 1297 25/11, Mlinarič, Top., 59, Jarowicz, 1322 25/5; ARS), om. 1383 18/9 (MMVK 1901, 37). 1869 po odloku škof. ordinariata opuščena in propadla. 1984 obnovljena kot spominska kapela borcev Cankarjevega bataljona, padlih 16. marca 1944 v boju z Nemci in domobranci. – 1526 v pleterskem deželskem sodišču.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1757, 1783)

(14) sv. *Petra* v Volčkovi vasi (Woltzgendorf, 1268 18/3; UBKr II/383). Po 1782 opuščena (1805: porušena). (Olt., dat. 1760, prenesen v zakristijo Ksaverjeve cerkve v Dolenji Stari vasi, KLS II, 483; danes v prezbitriju). V Consign. 1783 ni podružnice s tem patrocinijem.

(1609, 1631, 1689, 1747)

(15) sv. *Jedrti* na Gorjancih (Trdinov Vrh, Sv. Jera) (Cerov Log) (1581: nei monti, 1609: in monte Uskokorum, 1631: na Gori, 1689: najvišje »in Uskoken-Gebirge«), om. 1447 3/9 (MMVK 1901, 62). Po 1777 opuščena in 1802 porušena (M. Dražumerič, v: Gorjanci: Dolenjski zbornik 1997, 212ss), razvaline spomeniško prezentirane.

(1581, 1609, 1631, 1689, 1783)

(16) *Matere božje* na Malih Vodenicah (Wodniz, 1252; GZS VI,1/152). Zgodnjegotska s kratkim korom, 14. stol. (Komelj).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(17) sv. *Martina* v Grobljah pri Prekopi (Grv^eeblach, 1249 8/5; GZS VI,1/86). Barokizirana.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(18) sv. *Štefana* v Dolenji Stari vasi (1689: v Hrvaški Stari vasi) (Altdorf, 1301 10/11, FRA II 35, 15, 16). 1742 podrta in postavljena nova v čast Frančišku Ksaverju (gl. naslednjo št.).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689)

(19) sv. *Frančiška Ksaverja* v Dolenji Stari vasi. Z. po letu 1742 po jezuitih v Pleterjah in posv. 1746 3/8 po škofu Ernestu Amadeju Attemsju (matriki 1747 in 1805).

(1747, 1783)

(20) sv. *Tomaža* v Gorenji Stari vasi (1689: v Kranjski Stari vasi) (Altdorf, kot zgoraj). Barokizirana.

(1526, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(21) *sv. Urbana* v Gorenjem Vrhpolju (Obernuelt, Oberuelt, ok. 1306; Blaznik, Urb., 176), om. 1439 2/4 (MMVK 1901, 60). Barokizirana, z ostanki srednjeveških fresk na severni zunanjsčini ladje. (V viz. 1609 omenjene freske po stenah.) – 1526 v pleterskem deželjskem sodišču.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(22) *sv. Vida* (*sv. Vida in Modesta*) na Gorenjem Mokrem Polju (Nazzenvelt, 1228 18/10, GZS V/486), om. brez patrocinijskega (celjski fevdi). Še romanska ladja, nekdanja polkrožna romanska apsida (Zadnikar) zamenjana z gotskim prezbiterijem (ohranjen talni zidec), zdaj baročen.

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(23) *Sv. Križa* (zdaj *sv. Družine*) v Velikih Brusnicah (Fresnicz, ok. 1390, Blaznik, Urb., 243) (1609: in Hrosniz, 1631: Brusniz). Še romanska ladja (?; Zadnikar) z gotizirajočim rebrasto obokanim prezbiterijem 16./17. stol. (Komelj), na južni zunanjsčini velika freska sv. Krištofa. Nova c. Sv. Križa, zdaj župnijska, z. 1848; stara s spremenjenim patrocinijskim sv. Družine ostala, a opuščena. – Lok. 1790, ž. ust. 1876.

(1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(24) *sv. Janeza Krstnika* v Gabrju (Gabriach, 1444; avstr. fevdi). Zgodnjebaročna (17. stol).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(25) *sv. Urha* v Čadražah (Sadras, 1360 21/6 ARS). Še romanska ladja s polkrožno sklenjenim portalom, v viz. 1668 izpričana polkrožna apsida zamenjana s poligonalnim korom (Zadnikar).

(1581, 1609, 1631, 1689, 1747, 1783)

(26) *sv. Lovrenca* pri kostanjeviškem samostanu (1581: appresso il Monasterio di Lonsrons). Stala je še pred ustanovitvijo samostana, om. v njegovi ustanovni listini 1249 8/5 kot določitev njegove lege: in valle que Topliz vulgariter dicitur iuxta capellam sancti Laurentii (GZS VI,1/86). Mlinarič, Top., 39s, jo lokalizira na Dobe pri Kostanjevici (en kilometer vstran vzdolž Krke navzgor), kar pa je verjetno predaleč (M. Kos, GHTS, 410, jo postavlja še dalje v Ostrog). Om. še v popisu kranjskih dragocenosti 1526, a brez lokacije. Po Bizanciju 1581 naj bi jo razrušili Turki in ni bila več v rabi. Valvasor je nima več.

(1526, 1581)

(27) *sv. Ignacija* v Draškovcu (Mihovica) (Draskowitz, 1421; Blaznik, Urb., 250, 251), ustanova Ignacija Berneškega, lastnika draškove graščine, posv. in pripoznana kot šentjernejska podružnica 1756 31/7 (zapis v matr. 1747 in 1805). Om. še v CC 1892. Ne stoji več. (Gradovi II/2, 38.)

(1747)

(28) *sv. Petronile* v Ivanjdolu (Vanjdolu). C. om. v matr. 1747, v Consign. 1783 in v matr. 1805 (kot podrta). Ne stoji več.

(1747, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela Nadangela* pri ž. c. v Šentjerneju, kostnica. Romanska s polkrožno apsido (?; Zadnikar). Ne stoji več.

(1609, 1631, 1689, 1747)

(2) *Mater božje* na trgu v Šentjerneju (1747: jo postavlja na Videm). Porušena v jožefinski reformi (matr. 1805: Videm Ecclesia penes Matricem est radicaliter diruta).

(1526, 1581, 1609, 1631, 1689, 1747)

(3) *sv. Pankracija* v gradu Prežek (Cerov log), glede na patrocinijsko dejstvo, da je Valv. ne omenja, verjetno v starem gradu (Priseche, ok. 1180, GZS IV/637). Grad v 16. stol. porušen in razdejan, nižje poz. novi grad Prežek.

(1581)

(4) *sv. Antona Padovanskega* (Valv. XI, 150) v gradu Vrhovo (Freihof) (Orehovica). Po Valv. grad z. ok. 1533, med drugo svetovno vojno močno poškodovan in delno obnovljen. Kapela ni lokalizirana.

(1689)

(5) *Marijine predstavitve* (CC 1892) v gradu Gracarjev turn (Faistenberg; prim. upodobitev v Valv. XI, 133). Om. v matrikuli 1805. Grad v osnovi srednjeveški, v renesansi razširjen. 1942 požgan, po vonji postopoma obnovljen, kapela ohranjena (Gradovi II/1).

(1689)

(6) *Marijine zaroke* v gradu Struga (po matr. 1747 patrocinijski 23. 1.; Šilc, 326). S kaplanom. S patrocinijskim om. tudi v direktoriju kapucinskega samostana v Novem mestu (sredina 18. stol.; M. Benedik, ZČ 1894, 205). Baročna, neogotsko predelana (Gradovi II/1).

(1689, 1747)

8. Redovne hiše:

(1) samostan cistercijanov *Studenec sv. Marije* (Fons sanctae Mariae) v Kostanjevici, ust. leta 1234 zunaj trga (»v dolini, ki se ljudsko imenuje Toplica, poleg kapele sv. Lovrenca«) po vojvodi Bernardu Spanheimskem in njegovi soprogi Juti. Ustanovna listina ni ohranjena, pač pa listina druge Bernardove dotacije iz 1249 8/5 (GZS VI,1/86). V gotiki na zahodu skrajšana in predelana in kasneje (18. stol.) barokizirana c. je v jedru prvotna triladijska cerkev bernardinškega tlorisa, nekdanj v celoti križnorebrasto obokana (tako zdaj rekonstruirana južna stranska ladja) z zgodnjegotsko arhitekturno plastiko (kapiteli, konzole itd.). Ena prvih cerkvenih stavb na Slovenskem, ki je vseskozi zgodnjegotsko zasnovana. Čas zidave in leto posvetitve nista znana; datirana proti sredini 13. stol. (J. Gregorič, ZUZ n.v. I, 1951; M. Zadnikar, Arhitektura; I. Komelj; E. Cevc, Srednj. plastika, 1963, 48–51). Do ustanovitve samostana 1234 zgrajeni le južni in severni obkorni kapeli kot grobnici ustanovnikov, nadaljevanje gradnje pa je treba glede na zgodovinske okoliščine postaviti malo kasneje v tretjo četrtino 13. stol., vsekakor pa po letu 1249 (R. Peskar, v: Vekov tek: Kostanjevica na Krki 1252–2002, 2003, 436–454). Za časa opata Aleksandra Tauffererja (1737–1760) barokizirana. 1786 11/11 samostan z dekretom ukinjen, cerkev do 1793 župnijska, ko se je sedež župnije vrnil k cerkvi sv. Jakoba v mestu, zatem opuščena, 1820 prodaja opreme. 1942 požgana, po koncu vojne postopoma propadla, 1960–1971 obnovljena z delno rekonstrukcijo gotske zgradbe. – 1461 26/7: pičenski škof Jakob, gen. vikar ogl. patriarha, posveti c. in določi, naj se praznik posvetitve cerkve obhaja na dan 2. julija (Marijino obiskovanje) (prepis v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 179; Mlinarič, Kostanjevica, 232s); lahko da se ta posvetitev nanaša na gotske predelave. – V sred. veku om. oltarji: (1) *Mater božje* (pač veliki olt.), om. 1308 7/12 (Mlinarič, Top., 63) in 1401 17/1 (ARS; Mlinarič, ib., 82); (2) *sv. Mihaela*, om. 1317 24/8 (ARS; Mlinarič, ib., 65); (3) *sv. Janeza*, om. 1320 20/3 (ARS); (4) *Sv. Križa*, om. 1401 17/1 (kot spredaj). – K a p e l a zunaj cerkve: *sv. Lenarta ali sv. Treh kraljev*, om. kot nova kapela sv. Treh kraljev 1339 6/5 (ARS; Mlinarič, ib., 72), 1382 21/12 kot kapela sv. Lenarta z olt. sv. Treh kraljev (ARS; Mlinarič, ib., 80), 1389 9/4 kot capella sancti Leonhardi sita in monasterio Fontis sancte Marie prope Landstrost cum duobus altaribus (ARS), ko ji je Lovrenc, pičenski škof in gen. vikar ogl. patriarha podelil odpustke. Grobnica Gallov s Podpeči (1393 4/5; ARS). (Glede oltarjev in kapel vse: prepisi listin v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 179). – V jožefinski reformi samostan razpuščen. – Lit.: Mlinarič, Kostanjevica.

(2) samostan kartuzijanov *Sv. Trojice* (Thronus Sanctissimae Trinitatis), ust. po grofu Hermanu II. Celjskem v bližini obstoječe vasi Pleterje (Pletriach, 1368 23/1; Biz./Preinf. I št. 164), po zmotnem Valvasorjevem mnenju na lokaciji gradu Sicherstein, v šentjernejski ž. Prizadevanja kartuzijanskega reda in grofa Hermana za ustanovitev samostana segajo vsaj v leto 1400. Gradnja samostana od 1403 do 1407, ko sta bili posvečeni kapiteljska dvorana in zakristija (8/2 oz. 27/11) in ko je bil samostan z 1407 17/7 datirano ustanovno listino grofa Hermana tudi pravno ustanovljen (listina v ARS; potrditev ogl. patriarha Ludovika 1428 8/5; ARS). C. z. bržkone od leta 1407 dalje; do leta 1413 dograjen zahodni bratovski del cerkve (posvetitev dveh

olt.), c. samo je posvetil freisinški škof Herman (ustanovnikov nezakonski sin) 1420 27/10 po nalogu ogl. patriarha Ludovika Tecka, ki je cerkvi podelil tudi odpustke (1420 1/11). C. je v naslednjih letih prejela še nadaljnje odpustke (patriarha Ludovika, 1426 22/5; gen. vikarja pičenskega škofa Gregorja, 1427 30/7). 1446 13/2 pičenski škof Martin posveti še dva oltarja in jima podeli odpustke (vse listine ARS, gl. še J. Mlinarič, Kartuzija Pleterje 1403–1595, 1982, 99–111). Leta 1593 je bil samostan razpuščen, 1596 ukinjen, njegove stavbe in imetje pa je prešlo v roke jezuitskega reda (do 1773) kot rezidenca ljublj. kolegija. Leta 1899 samostan ponovno ustanovljen in z redovno cerkvijo na novo sezidan. – Še ohranjena, konservirana in restavrirana samostanska c. iz časa gradnje, enoladijska kartuzijanskega tipa s križnorebrastimi oboki in arhitekturno plastiko parlerjevske smeri, z lektorijem razdeljena v bratovski in meniški del (M. Zadnikar, Srednjeveška arhitektura kartuzijanov, 1972). – V srednjem veku om. oltarji: s patrocinijem le oltarja v bratovskem delu cerkve (in ecclesia conversorum), in sicer (1) *Sv. Križa* in vseh svetnikov ter (2) *sv. Treh kraljev*, posvečena in obdarjena z odpustki po gen. vikarju škofu Bartolomeu Caccia 1413 8/11 (ARS; Mlinarič, ib., 109s). – **K a p e l i** zunaj cerkve: (1) kapela v kapiteljski dvorani (capella capituli) z oltarjem *Vseh svetnikov*, posv. 1407 8/2 po gen. vikarju škofu Petru Janezu (Mlinarič, ib., 107); (2) kapela v zakristiji (capella sacristiae) z oltarjem *Matere božje in sv. Janeza Krstnika*, posv. 1407 27/11 po škofu Petru Janezu (ib.). Ohranjen gotsko obokan prostor na severni strani cerkve ob prezbitერიju (Zadnikar). – 1525 25/6 pičenski škof Nikolaj blagoslovi novega opata Lenarta Moshaimerja ter posveti »ecclesiam vel capitulum« *sv. Martina in Ulrika*, 4 kapele znotraj samostanskih zidov in novo postavljeni križni hodnik (listina v WNOCist). – Lit.: J. Mlinarič, Kartuzija Pleterje 1403–1595, 1982.

XCIX. ŽUPNIJA SV. JAKOBA V KOSTANJEVICI NA KRKI

1. Mesto, Koprivnik, Malence, Sajevece.
2. Landestrost, 1220 24/6 (kot spodaj); kot trg (forum) 1249 8/5 (kot spodaj) in mesto (civitas) 1270 24/11 (AH I, 235s).
3. C. om. posredno z župnikom 1220 24/6 (GZS V/311); s patrocinijem 1280 24/1 (kot spodaj) in 1288 8/1 (Notbl. 1858, 404). Poznoromanska (baročno obokana) z dvema portaloma, katerih arhitekturna plastika, v preteklosti povezana s samostansko cerkvijo v Kostanjevici, kaže na predhodno obdobje do ok. 1220 (M. Oter Gorenčič, *Deformis formositas ac formosa deformitas: Samostanska stavbna plastika 12. in 13. stoletja v Sloveniji*, 2009, 125ss). Prvotno verjetno romanska apsida, ok. 1400 prizidan ravno sklenjen prezbitერიj z dvema in pol polama, obokan (Peskar, *Arhitektura*, 205–207), v potresu med 1753 in 1757 porušen in po 1757 z ohranjenimi starimi stenami obnovljen in obokan (ob viz. 1753 še cel in posvečen, ob viz. 1757 porušen in na velikem olt. se ni maševalo).
4. Lastniška c. spanheimskih grofov (po patrociniju in drugih okoliščinah sodeč) iz 12. stol. v oporišču njihove dolenske posesti južno od Krke, prvotno v okljuku na levem bregu reke, povzdignjena v ž., prvič om. posredno z župnikom 1220 24/6 (kot zgoraj). Njen teritorij je segal na sever prek Krke s Krakovskim gozdom, ki so si ga bili prilastili Spanheimski iz smeri Rake. V des. seznamu 1296 navedena kot plebs (forum de Landestrost), v seznamu kolekt 1323 kot capella (kot nekdanja lastniška c. ali zaradi podložnosti samostanu). 1249 8/5 (kot spodaj) delno inkorporirana cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici. – Patronat nad ž. v Kostanjevici je vojvoda Bernard Spanheimski v svoji drugi ustanovni listini samostana leta 1249 8/5 (GZS VI,1/86) podelil cistercijanskemu samostanu v Kostanjevici. Vendar takrat ta podelitev ni bila pravno priznana in potrjena s strani ogl. patriarha kot ordinarija loci (patriarha Bertolda Andeškega, pač zaradi sporov s Spanheimskimi med Bertoldovim vladanjem zaradi njihove uzurpacije patriarhovih pravic in oblasti na Kranjskem). Zato je patronat nad ž. po izumrtju Spanheimskih prešel na Habsburžane, tako da je še kralj Rudolf na župnijsko mesto prezentiral kaplana svojega sina, vojvode Alberta (Hartmana de Ulemsperch; pač po smrti Otokarja II. Češkega

1278, najbrž leta 1280, po 24/1). Leta 1283 (8/10, Dunaj) Rudolfov sin vojvoda Albert podeli patronat po resignaciji župnika Hartmana dokončno kostanjeviškemu samostanu. Mimo tega je že patriarh Rajmund 1280 24/1 (Čedad) podelil patronat kostanjeviškemu samostanu po odstopu dotedanjega župnika Lamberta (listine v prepisih v ARS, AS 746, Samostan Kostanjevica, spisi fasc. 2, in Eccl. 13, Annotationes; še ena verzija Rajmundove podelitve 1280 24/1 z datumom 1288 8/1 v Notbl. 1958, 404).

5. C. v patronatu Spanheimskih do leta 1249, ko ga je vojvoda Bernard podelil cistercijskemu samostanu v Kostanjevici ob njegovi drugi dotaciji (1249 8/5: [...] capellam in predicto foro nostro Landestrost in qua jus patronatus habere dinoscimur, cum eodem iure ipsi Monasterio similiter nos dedisse; GZS VI,1/86). Ponovna podelitev oz. potrditev patronata s strani patriarha Rajmunda 1280 24/1 (prepis ARS, AS 746, Kostanjevica, fasc. 2) kot tudi 1283 8/10 s strani vojvode Alberta (kot zgoraj) in patriarha Janeza 1392 17/1 (ARS – s sklicevanjem na renunciacijo na patronat po avstrijskih vojvodih; gl. tudi tam 1392 29/1). Glede na to je župnika prezentiral kostanjeviški opat, potrjeval pa ogl. patriarh, tako tudi ob podelitvi župniškega mesta 1392 29/1 (ARS). Kasneje je župniško mesto podeljeval kostanjeviški opat pleno iure (1436 24/4; ARS).

Lit.: Vekov tek: Kostanjevica na Krki 1252–2002 (ur. A. Smrekar, S. Granda, B. Božič; za zgodovino župnije J. Mlinarič), 2003

6. Podružnice:¹⁰⁹

Nobene.

7. Cerkve in kapele (vse v mestu):

(1) *sv. Mihaela*, verjetno kostnica pri ž. c. Ne stoji več, tudi Valv. 1689 je ne omenja. (1581)

(2) *sv. Martina*. Ne stoji več. Locirana na otoku pri južnem mostu (B. Golec, Vekov tek, 171ss). Podrta po 1787, četudi so jo nameravali ohraniti za primer, da bo ž. c. poplavljena (Maček, Ustanove, 198). Sodila je pod mestni špital (1752). (1581, 1689, 1752)

(3) *sv. Nikolaja*. Gotsko obokan prezbiterij (Komelj: 17. stol.), barokizirana ladja. Skupaj s prejšnjo je sodila pod mestni špital. (1581, 1689, 1752)

(4) *sv. Neže*. Omenja jo samo Bizancij 1581. Spomin nanjo ohranjen v ustnem izročilu, stala je morda pri Tercialskem mostu (Golec, ib., 171). (1581)

(5) *sv. Ane* v kostanjeviškem dvorcu, po 1793 župnišču, posv. 1752 po kostanjeviškemu opatu Aleksandru Tauffererju. Baročna. (1757)

C. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V PODBOČJU

1. Avguštine, Brezovica, Bušeča vas, Brvi, Češnjica, Črneča vas, Dobrava, Dol, Dolšice, Ferluga, Globočice, Gradec, Hrastek, Izvir, Jablanica, Karelče, Mladje, Oštrc, Pirošica, Planina, Poštena vas, Prušna vas, Pristava, Premagovce, Stojanski Vrh, Sela, Slinovice, Šutna, Trelnik [kje?], Vinji Vrh, Vrhovska vas, Zavodje; onstran deželne meje: Cerovica, Novo Selo, Poklek.

2. Kraj om. posredno s cerkvijo: Sancta Crux, 1249 8/5 (GZS VI,1/86).

¹⁰⁹ V popisu 1665 om. samo ž. c. sv. Jakoba v mestu z dvema posebej neimenovanima kapelama (sv. Nikolaja in sv. Martina). V Consign. 1983 ž. izpadla.

3. C. om. posredno z župnikom 1249 8/5 (kot zgoraj). Sedanja c. z. 1907 (Moric Kirchschläger) in posv. 1908.

4. Prvotno c. Spanheimskih iz 12. stol., po osvojitvi slavonskega oz. ogrskega ozemlja južno od Krke, pod njihovim gradom Stari grad, ki jo je prevzel patriarh. Sedež ž., ki jo je glede na zgodovinske okoliščine in patrocinijske datirane v drugo pol. 12. stol. Skupaj s šentjernejsko ž. je pokrivala v bojih z Ogrji pridobljeni svet na desnem bregu spodnje Krke do sotočja Krke in Bregane s Savo. 1468 (= 1469) 4/2 je ž. po posredovanju cesarja Friderika III. papež Pavel II. dodelil samostanu v Kostanjevici (ARS) kot odškodnino za šentjernejsko ž., ki jo je bil samostan odstopil cesarju, da bi jo lahko ta podelil stolnemu kapitlju v Ljubljani (izročitev 1470 19/9; ARS). Dokončna izvedba inkorporacije 1475 10/4 (ARS).

5. Patriarhatska ustanova v popolni oblasti ogl. patriarha, tako tudi ob podelitvi župniškega mesta 1292 13/2 (Otošec št. 78) in 1367 25/10 (Otošec št. 1269). Po 1468 oz. 1470 (kot zgoraj) prezentacija v rokah kostanjeviškega opata in konventa. Potrditev? Kasneje vključena v kostanjeviški arhidiakonat.

6. Podružnice:¹¹⁰

(1) *Žalostne Matere božje* v Bušehi vasi (Poschendorff, 1439; urb. Kamnik). V jedru še srednjeveška z enopolnim križnorebrasto obokanim prezbitrijem iz 15. stol. z ostanki sočasne slikave (Komelj). Zvonik dat. 1601 (napisna plošča).

(1665, 1689, 1753, 1757, 1783)

(2) *sv. Janeza Krstnika* na Gadovi Peči (Gadenstein, 1460 6/10; Biz./Preinf. II, 284). (1689: Goldenberg, 1753: Gadova Petz) (Stojanski Vrh). Ne stoji več. V popisu 1665 je ni.

(1689, 1753, 1757)

(3) *sv. Nikolaja* na Gradcu (Gradiza, 1295 31/1; AH I, 62). Ohranjena retardirajoča romanska enoladijska cerkva s polkrožno apsidno iz 14. stol. (Zadnikar).

(1665, 1689, 1753, 1757)

(4) *sv. Lovrenca* v Brezju v Podbočju (Pičrch, 1376 30/8; ARS). Ne stoji več. Popis 1665 je nima.

(1689, 1753, 1757)

(5) *sv. Katarine* v Frlugi (Verlug vnder dem Wacz, 1407 10/7; Mlinarič, Pleterje, 263). Ohranjena retardirajoča romanska enoladijska cerkva s polkrožno apsidno iz 14. stol. (Zadnikar).

(1665, 1689, 1753, 1757)

(6) *sv. Mohorja in Fortunata* v Črneči vasi (Tscherndorf, 1376 30/8; ARS). Barokizirana.

(1665, 1689, 1753, 1757)

(7) *sv. Vida* v »Blushareber« (1689; 1757: Pluski verh). Viz. 1753 je nima, pač pa jo navaja tabelarni prikaz prihodkov in odhodkov arhidiakonatov na Kranjskem v letu 1767 (Pluski verh, Plaschiverg; Volčjak, 148). Neidentificirana (v »Pluschendorf« tik Prušnje vasi?; gl. Mlinarič, Pleterje, 276¹¹¹).

(1665, 1689, 1757)

(8) *sv. Jurija* na Slinovcah (Globočice pri Kostanjevici). Valv. 1689: »pri Kostanjevici«, 1753: Slinovce. Ne stoji več (gl. naslednjo številko).

(1665, 1689, 1753, 1757)

(9) *Matere božje dobrega sveta* na Slinovcah (Globočice pri Kostanjevici), z. leta 1778 po kostanjeviških cistercijanih po načrtih Lovrenca Pragerja (Šumi/Sapač; M. Kemperl, v: Kostanjevica na Krki 1252–2002, 2003, 493–500). Romarska. Na mestu nekdanje c. sv. Jurija: 1761 je bila v Jurijevi c. ust. bratovščina Matere božje dobrega sveta, katere namen je bilo tudi zbiranje sredstev za z. nove cerkve (A. Lavrič, Arhivi 2014/1, 120).

¹¹⁰ V popisu 1665 so podružnice z eno izjemo (Bušeha vas) navedene le s patrocinijski, v Consign. 1783 naštetih le dve.

¹¹¹ Urbar gospostva Krško iz let 1653–1659 (ARS, AS 1074/80, str. 123) ima »Wluschkha Vaaß«.

(1783)

(10) *sv. Jakoba* (1689: »pri Krki«, 1753: v kraju »Wendt«, 1757: »in Badonu« ali verjetno pravilneje »Badou« [= Badovo, Padovo]). Po vsej verjetnosti identična s c. sv. Jakoba v ž. Šentjerneji (tam št. 8).

(1665, 1689, 1753, 1757)

(11) *sv. Benedikta* na Vinjem Vrh (Weinperg, 1439; urb. Kamnik). Ne stoji več (prim. tudi KLS III, 47).

(1665, 1689, 1753, 1757)

(12) *sv. Mihaela* v Bočju pri Podbočju (Podbočje) (Boecz, 1317 25/5; Mlinarič, Top., 119). (1753: Wozberg). Ohranjen register cerkve iz let 1755–1782 (Registrum Sti. Michaelis in Wotschberg, Botschberg; ARS, AS 746, knj. 71). Popis 1665 je nima. Ne stoji več.

(1753, 1757)

(13) *sv. Marije Magdalene* (1753: *sv. Marije Magdalene in sv. Valentina*) v Oštrcu (Ostricz, 1320 11/4; ARS; gl. tudi Mlinarič, Top., 71, 74). Baročna (prva pol. 18. stol.). Ohranjen register cerkve iz let 1755–1782 (Registrum stae Mariae Magdalene in Ostertz; ARS, AS 746, knj. 70).

(1665, 1753, 1757)

CI. ŽUPNIJA SV. JURIIJA NA ČATEŽU OB SAVI

1. Bregana, Brezje, Cernik, Čedno, Cerina, Dobeno, Gaj, Globočice, Jesenice, Kamenica, Koritno, Kraška vas, Laze, Mala Dolina, Malence Velike in Male, Mokrice, Mrzlava vas, Nova vas, Obrežje, Perišče, Pogračeno, Ponikve, Stankovo, Straža, Velika Dolina, Žejno.

2. Sateš, 1249 15/5 (GZS VI,1/88).

3. C. om. prek vikarja 1302 2/6 (kot spodaj), s patrocinijem 1404 30/7 (filialis ecclesia sancti Georii in Zchates; ARS). Sedanja c. z. 1832 in posv. 1833.

4. Vik. župnije Sv. Križa v Podbočju, ust. s cerkvene strani, om. z vikarjem 1302 2/6 (Chunrat der do ze Sates vicari was; prepis v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 179). Po zapiskih v Annotationes, ARS, AS 746, Samostan Kostanjevica, Eccl. 13, naj bi ž. ust. grof Herman II. Celjski leta 1434 in jo utelesil ž. Sv. Križa, a je takrat le potrdil župniku pri Sv. Križu pravico, da predlaga vikarja za Čatež (1434 21/1; prepis iz 18. stol. v ARS, AS 730, Graščina Dol, fasc. 179). 1444 om. kot »phar« (avstr. fevdi). 1470 oz. 1475 z matično ž. inkorporiran kostanjeviškemu samostanu. Ž. ust. v zadnji četrtini 15. stol.: 1475 11/7 tu naveden vikar (ARS), 1480 27/10 žpk. (AAU, Acta 9, 455r).

5. Vik. in vikariatna ž. v prezentaciji župnika pri Sv. Križu v Podbočju in potrditvi ogl. patriarha (po 1475 verjetno kostanjeviškega opata). 1404 30/7 (ARS) in 1434 21/1 (kot zgoraj) je Herman II. na vikariat prezentiral svojega kandidata, a je po pritožbi oškodovancev obveljala župnikova prezentacija.

6. Podružnice:¹¹²

(1) *sv. Vida* na Šentviški gori (nad Čatežem) (1689: zu Strasha; 1757: na Gorenji Straži). Romanska enoladijska cerkvica s polkrožno apsidno (Zadnikar), glavni portal gotski.

(1665, 1689, 1712, 1753, 1757)

(2) *sv. Martina* na Velikih Malencah (Mvlbach, 1302 8/4; ARS; AH II 259, prim. Mlinarič, Top., 61). Posvečena po enem od pičenskih škofov Poponov (ok. 1185/1187–1202 ali med 1214–1220, gl. M. Miklavčič, v: Hauptmanov zbornik 1966). Še ohranjena romanska ladja s kratkim gotskim, baročno obokanim prezbiterijem (Zadnikar).

(1665, 1689, 1712, 1753, 1757)

¹¹² Popis 1665 navaja ž. po sv. Vidu, cerkve sv. Jurija nima, podružnice samo s patrociniji. Popis podružnic v Consign. 1783 je pomanjkljiv in pretežno le s patrociniji.

(3) *sv. Petra* na Stankovem (Stancko, 1288; Mlinarič, Top., 56). Sedanja iz 17. stol. Med jožefinskimi reformami predvidena za zaprtje (V. Steska, Carniola 1911, 153). (1665, 1689, 1712, 1753, 1757)

(4) *Sv. Duha* v Mrzlavi vasi (1753 brez navedbe kraja). Romanska ladja. (1665, 1712, 1753, 1757, 1783)

(5) *sv. Mihaela* na Cerini, kapela kostanjeviškega dvorca Dvorec (Mlinarič, Top., 99). (1753: na Straži). 1757: na Straži, in residentia abbatis ex Landstrass. Baročna. (1665, 1689, 1712, 1753, 1757)

(6) *sv. Marije Magdalene* v Jesenicah (Essinicz, 1444; avstr. fevdi), om. 1444 (prav tam) (1689: »na Zhernem«; lokalizacija sumljiva, ker Valvasor nima podružnic na vzhodu čateške ž., ki so kasneje prišle pod Veliko Dolino). Barokizirana. (1665, 1689, 1712, 1753, 1757, 1783)

(7) *Marijinega vnebovzvetja* v Veliki Dolini. Današnja z. 1882–1886 in posv. 1892. – Lok. 1788, ž. om. 1877. (1753, 1757, 1783)

(8) *sv. Jakoba* na Ponikvi. Iz 17. stol. (1665, 1712, 1753, 1757, 1783)

(9) *Sv. Križa* na Cirkniku (Zernich, 1249 8/9; GZS VI,1/86). Še srednjeveška? Na portalu letnica 1645.

(1665, 1712, 1753, 1757, 1783)

(10) *sv. Janeza Evang.* Om. v viz. 1753 brez lokacije, 1757: penes filialem sancti Michaelis (na Cerini; gl. zgoraj t. (5); v Consign. 1782 ni om.). Je ni več, stala nedaleč vzhodno od cerkve sv. Vida nad Čatežem (J. Pacek, Pogled v preteklost, Čatež ob Savi, 1983, 11). (1753, 1757)

(11) *sv. Jožefa* na Rajcu. C. v razvalinah. 1757: Raizberg. (1712, 1753, 1757)

(12) *sv. Ane* pri gradu Mokrice. Profanirana. (1712, 1753, 1757)

7. Kapele:

(1) *Žalostne Matere božje* v gradu Mokrice (Mokorecz, 1444; avstr. fevdi). Gotsko obokana. Olt. posv. še 1720 (V. Steska, Carniola 1911, 156). Grad preurejen v hotel, kapela profanirana. (1757)

CII. ŽUPNIJA SV. NIKOLAJA V METLIKI

1. Bereča vas, Bojanja vas, Boldrež (= Boldraž), Božičji Vrh (= Božič Vrh), Božjakovo (= Božakovo), Bušinja vas, Dole, Dragomlja vas, Drašiči, Gabrovec (= Grabrovec), Hrast, Jugorje, Krašnji Vrh, Križevska vas, Krmačina, Lokvice, Mačkovec, Radoše, Radovica, Ravnace, Rosalnice, Sela, Slamna vas, Suhor, Sv. Rok, Tri fare, Trnovce, Vidošiči, Železniki.

2. Kot pokrajinsko ime za Belo krajino: in regione que Metlica dicitur, 1228 18/10 (GZS V/486), za trg in mesto: de Nouo foro, 1300 13/6 (DOZA); Newemmarcht, 1309 25/5 (ARS); stat Mettlikg, 1455 10/8 (DOZA) (mesto pred 1335, potrjeno 1365).

3. C. sv. Nikolaja v mestu se prvič om. v zagrebškem popisu župnij in cerkva iz leta 1334 kot podružnica ž. c. pri Treh farah »v trgu« (filia [...] sancti Nicolai de foro). Ob ust. zorničnega kaplana 1455 10/8 (DOZA) je označena kot »pharchirchen«, a je ves srednji vek ostala na stopnji podružnice. – 1705 pogorela, sedanja z. 1759 (napis nad glavnim portalom s kronogramom), baročna. – Še v srednjem veku om. oltarji: (1) *sv. Katarine* (1466 11/6; Etnolog X/XI, št. 9); (2) *sv. Elizabete* (1466 11/6; ib.); (3) *Sv. Rešnjega telesa z bratovščino* (1466 11/6, ib.; 1497 19/2, ib., št. 14; 1517 19/11, ib., št. 15); (4) *Marijinega oznanjenja* (1466 11/6; ib.); (5) *sv.*

Andreja (1466 11/6; ib.); (5) *sv. Barbare* (1466 11/6; ib.); (6–7) *sv. Jakoba* in *sv. Jurija*, pri katerih sta bila – kot tudi pri olt. *sv. Andreja* – 1468 21/9 ust. beneficija (DOZA; IMK 1896, 228).

4. Ž. s prvotnim sedežem pri Treh farah in cerkvijo, ki je bila ena od štirih cerkva, ki jih je patriarh Bertold 1228 podredil novo ust. ž. v Črnomlju, verjetno pa nekaj desetletij starejša (gl. podružnice, št. 23–25). Plebanus om. 1295 25/6 (Biz./Preinf. I št. 19), nastopa kot plebs v des. seznamu 1296 in poleg Črnomlja edina v Beli krajini; kot plebs, podrejena Črnomlju, tudi v listini ogl. patriarha Otobona 1310 2/10, s katero naroča arhidiakonu Kranjske in Marke, naj je ne preveč obremenjuje (plebs ecclesie sancte Marie in Awa que parrochiali ecclesie in Scherno^omel subicitur; DOZA, št. 1291). V srednjem veku po Metliki poimenovani župniki (npr. Michael pharer zu den czeiten in der Metlich, priča v listini 1373 22/3; DOZA) se še vedno nanašajo na Tri fare. Da bi bila mestna c. v Metliki že leta 1468 župnijska (prim. IMK 1896, 228), ne drži. V zadevni listini (1468 21/9, kot zgoraj) je c. označena le kot »sand nicklas kirchen« brez kakršnekoli druge označbe. Prenos ž. v Metliko verjetno v 16. stol. (v popisu 1526 se ž. še vedno navaja pri Treh farah), izpričano v Valv. 1689.

5. Po zavzetju Bele krajine lastniška c. Višnjegorskih, po 1228 patronatna ž., po 1265 (gl. Črnomelj) patronatna ž. nemškega viteškega reda. V nasprotju s Črnomljem kot matično ž. Bele krajine za druge štiri župnije (Tri fare, Podzemelj, Semič, Vinica) prezentacijskih ali potrditvenih dokumentov ni. Obstaja možnost, da je župnike nameščal ali komtur v Ljubljani ali komtur v Metliki, ne da bi jih prezentiral patriarhu, morda s soglasjem arhidiakona za Kranjsko in Marko. 1295 25/6 (kot zgoraj) je v temporalije (svetno posest) župnika umestil Albert II. Goriško-Tirolski, pač kot odvetnik cerkve.

Lit.: (za celotno Belo krajino) M. Ambrožič, *Kronika* 2010, 647–674; gl. tudi Črnomaljski zbornik (ur. J. Weiss), 2008.

6. Podružnice:¹¹³

(1) *sv. Roka* pred mestom, sedanja z. 1858 po načrtih metliškega dekana Vincencija Vovka. Pokopališka.

(1689, 1753, 1783)

(2) *sv. Martina* »pred mestom«, z nagrobniki Burgstallov, prenesenih iz cerkve sv. Sebastijana (sv. Ane) v Krupi. Opuščena (skladišče; pred tem lapidarij belokranjskega muzeja).

(1526, 1689, 1753, 1783)

(3) *sv. Katarine* »pred mestom«. Om. 1468 11/10 (Etnolog X/XI, št. 11). C. metliške komende, v času protestantizma (1581) okupirana po tamkajšnjem predikantu (prim. Th. Elze, *Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Österreich* 1901, 62; L. Podlogar, IMK 1907, 163). Je ni več. Med jožefinsko reformo zaprta in leta 1796 prodana (Maček, Sklad, 291).

(1526, 1689, 1753, 1783)

(4) *sv. Antona Padovanskega* v Trnovcu. Baročna. Popis 1526 ima neko c. sv. Antona, prejkone sv. Antona puščavnika. Ker pa so te cerkve v baroku pogosto menjale patrocinijske v sv. Antona Padovanskega, gre v popisu za to cerkev ali njeno prednico.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(5) *sv. Janeza Krstnika* na Gornji Lokvici (Lokwicz, 1342 19/5; Biz./Preinf. I št. 67).

(1526, 1689, 1753, 1783)

(6) *sv. Jakoba st.* v Dolnjem Suhorju pri Metliki (Suchor, 1398 22/11; HHStAW), sicer v Bereči vasi, s pokopališčem. V zagrebškem popisu 1334 om. samo s patrocinijem. – Ž. ust. 1858 pri novi c. *sv. Jožefa* na Suhorju, z. in posv. 1853–1855.

(1334, 1526, 1689, 1753, 1783)

(7) *sv. Vida* na Jugorju pri Metliki (1689: pod Gorjanci), 1334 om. brez navedbe kraja kot podružnica metliške ž., kraj sicer imenovan po cerkvi: zu sand Veytt, 1462, itd. (GHSt, 236).

¹¹³ Popis 1526 navaja cerkve zunaj Metlike le s patrocinijski, tako večinoma tudi v viz. 1753.

(1334, 1526, 1689, 1753)

(8) *sv. Tomaža*, v popisu 1526 om. med cerkvama *sv. Marka* in *Sv. Trojice* ter *sv. Vida*; neznana.

(1526)

(9) *sv. Marka* (CS 1971: *sv. Martina*) v Bušinji vasi (Wuschendorff, 1434 28/10; ARS). Barokizirana.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(10) *sv. Urbana* na Grabrovcu (1689: auf dem Berge Berziz; 1783: Gabrovitz!).

(1526, 1689, 1753, 1783)

(11) *sv. Marjete* v Bojanji vasi (Woyansdorff, 1423 30/11; DOZA), om. brez lokacije 1492 27/10, ko je cesar Friderik III. dovolil Metličanom, da sejem pri tej cerkvi zaradi turške nevarnosti prestavijo v mesto (Etnolog X/XI, št. 12).

(1526, 1689, 1753, 1783)

(12) *Sv. Križa* v Slamni vasi (Slaundorf, 1431 .../4, Etnolog X/XI, 29) (1783: Kleindorf). Na kamnitem portalu napis in letnica 1841.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(13) *sv. Nikolaja* (zdaj *Sv. Trojice*) na Krašnjem Vrhu (sprememba patrocinija v drugi pol. 19. stol., om. v CC 1892). – Sem lokalizira M. Kos (GHTS, 725) c. *Sv. Trojice*, om. kot metliška podružnica v zagrebškem popisu 1334, kar pa ni mogoče, saj je cerkev na Krašnjem Vrhu izpričana kot *Nikolajeva*.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(14) *Marijinega vnebovzetja* v Radovici (Radowitz, 1490; D. Kos, Urb., 224). J. Barle, IMK 1901, 50, zmotno postavlja semkaj c. *Sv. Trojice* iz popisa 1334. – Lok. 1849 (1854), ž. ust. 1876.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(15) *Sv. Trojice*, om. kot metliška podružnica v zagrebškem popisu 1334, ni identična z nobeno obstoječo cerkvijo, saj se tudi ti dve, ki bi najprej prišli v poštev, v Radovici in na Krašnjem Vrhu, pojavljata skupaj s to v opisu iz leta 1526. Glede na zemljepisno razporeditev leta 1334 om. metliških podružnic (Jugorje, Suhor, Božakovo in ta *Sv. Trojice*) je pa precej verjetno, da je zadevna c. stala v tem kotu metliške ž. V 16. ali 17. stol. (pred 1689) izginula.

(1334, 1526)

(16) *sv. Ane* v Vidošičih (Witeczgeschies, 1406 25/7; ARS).

(1526, 1689, 1753, 1783)

(17) *sv. Mohorja*, v popisu 1526 navedena med cerkvama *sv. Ane* in *sv. Nikolaja*, neznana.

(1526)

(18) *sv. Lenarta* v Drežniku (1689: Dreshnik) (?). Neznana. Tega toponima v metliški ž. ni oz. ga ni več. Drežnik pri Vinici ne pride v poštev.

(1526, 1689, 1753)

(19) *sv. Andreja*, v popisu 1526 navedena med cerkvama *sv. Lenarta* in *Matere božje*, neznana.

(1526)

(20) *sv. Petra* ap. v Drašičih. Današnja z. 1773 (letnica na fasadi).

(1526, 1689, 1753, 1783)

(21) *sv. Marije Magdalene* na Božakovem. Om. v zagrebškem popisu 1334 brez navedbe kraja. Današnja baročna.

(1334, 1526, 1689, 1753, 1783)

(22) *sv. Martina*, navedena na koncu popisa iz leta 1526. Ni identična s c. *sv. Martina* pred mestom. Neznana.

(1526)

(23 do 25) *Matere božje* pri Treh farah (Rosalnice) (1783: Rosalnitz, navedena samo ena c. Bl. Device Marije). Prvotni sedež metliške ž., morda ustanova templjarskega reda iz slavonske oziroma ogrske strani v času kralja Bele III. (1172–1198) (M. Kosi, Templarji na Slovenskem, 1995, 18ss), ki jo je leta 1268 prevzel nemški viteški red. Prvič om. 1251 9/12 v darovnici grofa

Majnhardar III. Goriškega nemškemu viteškemu redu posredno z vasjo Bratilin, ki je ležala ob njej (villam que dicitur Bratilin [...] iuxta ecclesiam sancte Marie iuxta flumine qui dicitur Culp; J. Weiss, v: Med cesarstvom in kraljestvom, 2013, 18), zatem »apud Augiam iuxta fluvium Culpe« (1295 25/6; Biz./Preinf. I št. 19) (dalje: in Awa, in der awen itd., v des. seznamu 1296 Sancta Maria in Nawa). V zagrebškem popisu 1334: Item in Methlika ecclesia beate virginis circa castellum, matrix. – Tri cerkve s kasnejšim patrociniem (južna *Lurške Matere božje*, srednja *Ecce homo* in severna *Žalostne Matere božje*), od katerih je južna največja in je bila po izročilu župnijska; romanska ladja kaže na 12. stol. Drugi dve v osnovi gotski (za velikim olt. severne c. ostanki donatorske freske z letnico 143...). V popisu iz leta 1526 sta specificirana le dva patrocinija, *Marijinega vnebovzetja*, ki se bržkone nanaša na južno cerkev, in *Marijinega oznanjenja* (vnser frawn Gruß), verjetno za severno. Možno je, da so srednjo cerkev postavili šele po tem letu. Po Valv. 1689 naj bi bile vse tri cerkve posv. Materi božji. – Marijina romarska točka. 1383 21/6 (verjetno pri severni, enotni gotski cerkvi) posv. prezbiterij in glavni olt. po ogl. gen. vikarju bratu Frančišku s podelitvijo odpustkov na praznik sv. Janeza Krstnika (DOZA; IMK 1896, 225). V bližini z arheološkim raziskovanjem odkriti sledovi grajske arhitekture, domnevno templjarske postojanke in pozneje križniške komende. (J. Lux, R. Peskar, VS 2003, 27–52.) – 1466 11/6 (Etnolog X/XI, št. 9, kot zgoraj) tu om. olt. sv. *Elizabete* (*Ogrske*; križniški patrocini). (1334, 1526, 1689, 1753, 1783)

7. Kapele:

Nobene.

8. Redovne hiše:

(1) Hiša nemškega viteškega reda. Prvo postojanko v Beli krajini so križniki verjetno ustanovili pri Marijini cerkvi pri Treh farah, in sicer kmalu po letu 1251, ko so od Majnhardar III. Goriškega prejeli tamkajšnjo posest, na lokaciji morebitne opuščene postojanke templjarjev. Obstoje gradu na tem mestu izpričan prek označbe cerkve v popisu 1334 (circa castellum), v Valvasorjevem času v ruševinah (Valv. 1689, knj. VIII, 775; Valvasor jih pripisuje templjarjem). V Metliki prvič om. komtur 1373 22/3 (DOZA). Na tej lokaciji (in der Medlik cze vnser frawen) prvič izpričana 1378 4/1 (ARS), zadnjič 1466 11/12, ko se omenja neki plavajoč mlin »pod nemško hišo ob Kolpi« (vnder dem dewtschen Hawss in der Mettling an der Khulpp; DOZA; za oboje M. Kosí, Črnomaljski zbornik 2008, 147). Po tem letu so – pač zaradi turške nevarnosti – konvent preselili v novo redovno hišo v sami Metliki na nasprotnem koncu trga kot deželnoknežji grad, staro poslopje v Rosalnicah, bržčas kmalu zatem opustošeno in požgano med turškim vdorom, pa je bilo prepuščeno propadu. Po najdenih ostankih sodeč (J. Lux, R. Peskar, VS 2003, 27–52) naj bi bilo poslopje še v 15. stol. velikopotezno obnovljeno.¹¹⁴

CIII. ŽUPNIJA SV. PETRA IN PAVLA V ČRNOMLJU

1. Bistrce (= Bistrica), Breznik, Butoraj, Čudno selo, Desinec, Dobliče, Dragovanja vas, Goljek, Grič, Jelševnik, Jerneja vas, Kočevje, Kvasica, Lahinja, Loka, Maverlin, Mihelja vas, Naklo, Otavec, Paka Gorenja in Dolenja, Petrova vas, Rodine, Rožanec, Rožičev Vrh, Ručetna vas, Sela, Sv. Ana, Svibnik, Talčji Vrh, Tušev Dol, Zajčji Vrh (= Snečji Vrh), Zastava.

¹¹⁴ Ali se listina 1310 10/2, s katero ogl. patriarh podeljuje dvajsetdnevne odpustke vsem, ki bodo z miloščino ali dobrimi deli pomagali pri gradnji nove hiše nemškega reda »v Metliki« (DOZA, št. 1292; IMK 1896, 224), nanaša na novo komendo v sami Metliki, je spričo razpoložljivih podatkov malo verjetno, razen v primeru, da so hišo sicer zgradili, a je komenda še lep čas ostala na stari lokaciji. Bržkone gre za Črnomelj (gl. tam).

2. Schirnomel (1228 18/10 [kot spodaj], kot trg, pripadajoč gradu Mehovo (cum foro ad ipsum pertinente nomine Zermenli) om. 1277 24/1 (AH I, 239).

3. C. prvič om. 1228 18/10 (kot spodaj), ko jo je posvetil patriarh Bertold, a po vsej verjetnosti z. na mestu neke starejše, o čemer priča zgodnjerednjeveško grobišče na tej lokaciji s slovanskimi najdbami (10.–11. stol.), ki se povezujejo z najdbami na hrvaškem oz. dalmatinskem ozemlju. Baročno prezidana, posv. 1753 12/8 (viz. 1753). – Še v srednjem veku om. oltarji: (1) sv. *Florijana*, om. 1459 21/2 (prepis v DOZA); (2) *Matere božje*, om. 1473 25/5 prek kaplana (DOZA); (3) sv. *Katarine* s kapelanijo, om. 1487 23/4 (prepis v DOZA).

4. Ž. je ust. patriarh Bertold 1228 18/10 (DOZA; GZS V/486; Bernhard št. P19), ji v smislu matične ž. podredil štiri obstoječe cerkve v Beli krajini (Vinica, Podzemelj, Semič in »Metlika«, to je Tri fare) in v njej umestil župnika, na ozemlju, ki so ga višnjegorski grofje ok. leta 1200 iztrgali Ogrom. V des. seznamu 1296 navedena kot plebs. 1251 6/5 Majnhard II. Goriški podeli župnijo skupaj s kapelama sv. Štefana in sv. Janeza nemškemu viteškemu redu (ecclesiam sancti Petri in Tzarneml cum capellis sancti Steffani et sancti Johannis; J. Weiss, v: Med cesarstvom in kraljestvom, 2013, 18 in op. 33); omenjeni kapeli sta c. sv. Štefana v Semiču in sv. Janeza (takrat pač še Krstnika) v Dobličah. 1268 16/1 jo Ulrik Spanheimski na prošnjo svojega kaplana in vicedoma Janeza, predtem župnika pri Sv. Petru »v Metliki« (tj. Črnomlju), skupaj z vsemi pripadajočimi ji cerkvami v Beli krajini (in Methlica) podeli nemškemu viteškemu redu v Ljubljani v polno pravico, na novo zgrajenimi in tistimi, ki se bodo še zgradile (universas quoque Ecclesias in Methlica de novo constructas et imposterum ad laudem Divini nominis erigendas pleno iure contulimus; DOZA; AH I, 27, št. 11). Ž. je z vsemi podrejenimi ji cerkvami vsaj od leta 1228 de facto sodila pod ogl. patriarhat, vendar se je v 14. stol. zaradi nekdanje pripadnosti Bele krajine (in dela ozemlja južno od Krke) Ogrski in s tem zagrebški škofiji vnel spor med viteškim redom v Ljubljani in zagrebškim kapitljem, ki se je pravno končal v korist slednjega, vendar zagrebški kapitelj teh pravic ni mogel uveljaviti (gl. J. Barlè, ZZ, 289ss; nazadnje M. Kosi, Črnomaljski zbornik 2008, 149ss).

5. Ob ustanovitvi ž. je patriarh Bertold (1228 18/10, kot zgoraj) njene patronatske pravice podelil Sofiji, vdovi istrskega mejnega grofa Henrika IV. Andeškega, patriarhovega brata, zadnji iz rodu Višnjegorskih. Po njenem odhodu v samostan Admont leta 1230 in prodaji Bele krajine je patronat prešel na Otona VII. Andeškega, prek Otonove hčere Agneze pa najprej na Friderika II. Babenberškega, zatem (med 1248 in 1263) na Majnharda II. Goriškega in naposled Ulrika III. Spanheimskega, ki ga je 1268 16/1 (kot zgoraj) odstopil nemškemu viteškemu redu; ponovno je podelitev patronatskih pravic nad črnomaljsko ž. in podrejenimi ji župnijami nemškemu viteškemu redu potrdil grof Janez Goriško-Tirolski 1337 16/10 (DOZA). Po odpuščenju bivšega župnika Janeza 1279 22/1, takrat župnika v Rogatcu (DOZA), je red v Črnomlju nameščal redovne brate na prezentacijo ljublj. komturja in potrditev ogl. patriarha (prim. 1300 20/4 in 1336 16/4; oboje DOZA), sicer pa na prezentacijo deželnega komturja za Štajersko, Koroško in Kranjsko, tako 1358 15/2 (DOZA; Otorepec št. 1224) in 1407 9/6 (DOZA, pod 1407 7/6). 1342 22/19 je patriarh Bertrand križnikom dovolil, da župnike dajejo v potrditev arhidiakonu Kranjske in Marke (Otorepec št. 951), a je to nalogo še naprej opravljal patriarh (prim. 1358 15/2 in 1407 9/6, kot spredaj). Po osamosvojitvi metliške komende od ljubljanske po sredini 14. stol. je funkcijo črnomaljskega župnika občasno opravljal metliški komtur. V 16. stol. red izvzet iz arhidiakonove oblasti; v Montagnanovem popisu 1592–1596 belokranjskih župnij ni več.

Lit.: Črnomaljski zbornik (ur. J. Weiss), 2008; M. Ambrožič, Kronika 2010 (kot zgoraj); J. Weiss, Da ogen vun ne pride, 2011.

6. Podružnice:¹¹⁵

(1) Sv. *Duha* v Črnomlju (1753: in civitatis sive oppidi parte inferiori), z. 1469 ali malo pred tem, ko je (1469 20/5) cesar Friderik III. v Rimu v imenu Gašperja Črnomaljskega zaprosil za

¹¹⁵ V popisu 1526 so podružnice navedene samo patrocinj, tako večinoma tudi v viz. 1753 in popisu 1783.

odpustke (RG IX, 206). 1487 23/4 tu ust. beneficij (prepis v DOZA). Ostanke fresk iz skupine ti. hrvaških slikarjev (zgodnje 16. stol.). Valv. 1689 je ne omenja. Na rimskodobni lokaliteti (zgodnjekrščanska cerkev s talnim mozaikom; Ph. Mason, Arheo 1991, 44–48; isti, AV 1998, 285–313). Po drugi svetovni vojni nacionalizirana, obnovljena 2002–2007 in predana kulturnim dejavnostim.

(1526, 1753, 1783)

(2) *Marijinega rojstva* v Vojni vasi. Od 1802 tu črnomaljsko mestno pokopališče.

(1689, 1753, 1783)

(3) *sv. Mihaela* na Desincu (Dessynperk, 1423 30/11; DOZA).

(1526, 1689, 1753, 1783)

(4) *sv. Marka* na Butoraju.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(5) *sv. Antona opata* (viz. 1753: *Padovanskega*) na Goleku (1783: Kraschnitz).

(1689, 1753, 1783)

(6) *sv. Tomaža* na Tanči Gori (Dalsberg, 1457; celjski kart.). Gotska, 16. stol.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(7) *sv. Ane* na Tanči Gori (Dalsberg, kot zgoraj) (v viz. 1753 ni om.). Nova c. z. 1805 (letnica nad portalom) malo višje od prejšnje.

(1526, 1689, 1783)

(8) *sv. Ožbalta* v Dragovanji vasi (Dragezgesiezz, 1350 11/2; DOZA).

(1526, 1689, 1753, 1783)

(9) *sv. Janeza Evangelista* (prvotno pač *Janeza Krstnika*) v Dobličah, om. brez lokacije kot kapela sv. Janeza v podelilni listini Majnharda III. Goriškega nemškemu viteškemu redu 1251 6/5 (J. Weiss, v: Med cesarstvom in kraljestvom, 2013, 18) ter zatem v zagrebškem popisu 1334 kot c. sv. Janeza Krstnika »de Doblich« (kraj tudi kot: Aychen, 1397 11/10; ARS). Po vsej verjetnosti krstna c. za Belo krajino. Glede na podatek iz leta 1251 tako kot tista v Semiču z dotacijo in duhovnikom, a se v župnijo ni razvila. Sed. c. z. 1843–1863.

(1334, 1526, 1689, 1753, 1783)

(10) *sv. Florijana* v Dobličah. Om. samo v Valv. 1689. Je ni več (prim. L. Podlogar, v: Danica 1905, 399).

(1689)

(11) *sv. Vida* v Doblički Gori (1689: v Dobličah). Sedanja c. z. 1824.

(1753, 1783)

(12) *sv. Urha* na Stražnjem Vrhu (?). Neznana. Om. samo pri Valv. 1689. L. Podlogar, v: Danica 1905, 399, misli, da gre pri Valvasorju za napako in da bi moralo stati »sv. Vida tik Stražnjega Vrha« (kot prejšnja).

(1689)

(13) *sv. Marije Magdalene* v Tuševem Dolu (Tutzental, 1359 5/6; Biz./Preinf. I št. 122).

(1526, 1689, 1753, 1783)

(14) *sv. Nikolaja* na Stražnjem Vrhu (1689: v Tuševem Dolu, v popisu 1526 in Consign. 1783 ni lokalizirana). V osnovi še romanska, barokizirana (napis nad glavnimi vrati s kromogramoma 1707 in 1711), obnovljena 1808. Od poznega 17. stol. dalje (?) družinska ustanova posestnikov Črnomaljskega (Freydangovega) dvorca z nagrobniki.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(15) *sv. Jakoba st.* v Naklem (1689: v Rodinah). V osnovi gotska, gotski kor s freskami druge pol. 15. stol.

(1689, 1753, 1783)

(16) *sv. Katarine* (1689: *sv. Elije in sv. Katarine*) v Rodinah. Je ni več (še om. v Consign. 1783 brez lokacije), ni identična s spodnjo.

(1689, 1753, 1783)

(17) *Marije Pomočnice (Maria Hilf)* v Rodinah, na kočevarskem etničnem ozemlju. Valv. 1689 je ne omenja, gre po vsej verjetnosti za zgradbo 18. stol.

(1753, 1783)

(18) *sv. Jerneja* na Otovcu, v zagrebškem popisu 1334 om. kot c. *sv. Irineja* (fonetična pomota, ki dokazuje svetnikovo slovensko poimenovanje!). Sedanja baročna. (1334, 1526, 1689, 1753, 1783)

(19) *sv. Jurija* na Rožancu (Rosanecz, 1342 19/5; Biz./Preinf. I št. 67). C. stoji nad mitrejem nad vasjo Rožanec. (1526, 1689, 1753, 1783)

(20) *sv. Janeza Krstnika* v Petrovi vasi (Pettersdorf, 1462 24/7; Biz./Preinf. II št. 307). (1526, 1689, 1753, 1783)

(21) *sv. Jedrti* nad Petrovo vasjo (Pettersdorf, kot zgoraj). Je ni več. (1689)

(22) *sv. Mohorja*, om. brez navedbe kraja v popisu 1526. Neznana. (1526)

7. Kapele

(1) *sv. Fabijana in Sebastijana (Sebastijana in Roka)* v Mestni lozi pri Črnomlju, z. 1510 na novem, pozneje pa opuščnem pokopališču v času kuge (L. Podlogar, v: Danica 1905, 386). Današnja c. z. 1646. (1526, 1689, 1753, 1783)

(2) *sv. Andreja* v gradu Turn pri Dragatušu (1526: zu Turnaw). Om. 1467 29/10, ko je v njej (St. Andreas Capellen beÿ Vesten Thurn zu Turnau) Viljem Semenič s soglasjem brata Wolfganga, metliškega komturja in župnika v Črnomlju, ustanovil tedensko mašo (prepis v DOZA). Navedena samo na koncu popisa 1526 in pri Valv. 1689. Grad v pretežnem delu razvaljen, kapela ni lokalizirana. (1526, 1689)

8. Redovne hiše:

(1) Hiša nemškega viteškega reda. Postavljena (kot druga v Beli krajini) v zač. 14. stol. 1310 10/2 ogl. patriarh podeli dvajsetdnevne odpustke vsem, ki bodo z miloščino ali dobrimi deli pomagali pri gradnji nove hiše »v Metliki« (noue domus fratrum Theonicorum hospitalis sancte Marie Jerosolimitane que in Metlica nostre dyocesis erigit; DOZA, št. 1292; IMK 1896, 224). Po M. Kosiju (Črnomaljski zbornik, 2008, 146ss) naj bi se listina nanašala na komendo v Črnomlju in ne v Metliki. Njen obstoj je potrjen z več navedbami od leta 1339 dalje, a naj bi bila sredi 15. stol. ukinjena (M. Kosi, ib.). Vendar se leta 1543 med prelati v kranjskem dežel-nem zboru poleg metliškega komturja še omenja črnomaljski (A. Nared, Historični seminar ZRC 7, 2009, 14).

CIV. ŽUPNIJA SV. ŠTEFANA MUČ. V SEMIČU

1. Brezje, Brezova Reber, Brstovec, Cerovec, Češnjevček (= Črešnjevček), Gaber, Gorenjce, Gradnik, Hrib, Kal, Krupa, Krvavški Vrh, Laze, Lipovec, Maline, Nestoplja vas, Omota, Osolnik, Podreber, Prapreče, Praprot, Preloge, Pribišje, Rečica (= Vrčice), Rožni Dol, Sela, Smuk, Sodinja (= Sadinja) vas, Sodji Vrh, Starihov Vrh, Stranska vas, Štrekljavec, Trata, Trebinji Vrh, Valpča vas, Vinji Vrh, Vrtača.

2. Kraj izpričan posredno s cerkvijo 1251 6/5 (kot spodaj), sicer pa Schiemze, 1309 25/5 (ARS).

3. C. prvič om. brez lokacije kot kapela sv. Štefana 1251 6/5 v podelilni listini Majnharda III. Goriškega nemškemu viteškemu redu (J. Weiss, v: Med cesarstvom in kraljestvom, 2013, 18), zatem 1279 22/1 (ecclesia [...] sancti Stephani) (DOZA). Posv. sv. Štefanu prvemu mučen-cu. Gradivo zagrebškega kapitlja (1339 9/11, 1349 5/2, 1350 25/3; J. Barlè, ZZ, 289ss) cerkev

redno označuje kot c. sv. Štefana ogrskega kralja, tako tudi popis 1334 (ecclesia sancti regis Stephani matrix, de foundationis regis Bele, ut creditur), kar je lahko načrtna potvorba, vendar ne nujno. 1526 om. bratovščina Matere božje. Današnja z. po požaru ok. leta 1745 (viz. 1753: pred osmimi leti) in posv. sv. Štefanu prvemu mučencu 1753 10/8 (viz. 1753).

4. Ena od štirih cerkva, ki jih je patriarh Bertold leta 1228 podredil novo ustanovljeni ž. v Črnomlju (gl. tam). Ob podelitvi leta 1251 še pripadajoča črnomaljski ž., a nedvomno z dotacijo in duhovnikom. Če navedba o prvotnem patrociniju velja, potem gre lahko še za ustanovo iz časa, ko je sem segala jurisdikcija zagrebške škofije (12. stol.). 1342 22/10 om. skupaj z drugimi kot filialna ž. črnomaljske župnije (filiales [...] quas esse dicit ecclesias [...] sci Stephani sub monte Syems; Otorepec št. 951), sredi 14. stol. dvakrat izpričana kot plebs (1349 5/2: ecclesia et plebs sancti Stephani regis Hungarie de Semch; J. Barlè, v: ZZ, 289ss; 1358 15/2: plebanus ecclesie sancti Stephani in Schyems; Otorepec št. 1224). Gl. tudi Črnomelj.

5. Isto kot Metlika.

Lit.: M. Ambrožič, Kronika 2010 (kot zgoraj).

6. Podružnice:¹¹⁶

(1) sv. *Marije Magdalene* v Rožnem Dolu, 1334 kot podružnica (capella) ž. v Semiču (ZZ, 291ss).

(1334, 1526, 1689, 1753, 1783)

(2) Sv. *Trojice* na Vinjem Vrhu pri Semiču, z. 1647, baročna romarska.

(1689, 1753, 1783)

(3) sv. *Roka* v Nestopolji vasi (1689: na Lipovcu) (Consign. 1783: Stabelsdorf) (Nepleins geschies, 1414 20/4; MMVK 1901, 45). Po Valv. 1689 z. 1646 (?).

(1689, 1753, 1783)

(4) sv. *Jošta* (1526; Valv. 1689: sv. *Justa*; zdaj sv. *Jožefa*) v Gorenjcih (ime za vinograde nad Sadinjo vasjo; Kot pri Semiču: zum Winkchel, 1434 28/10; ARS). Nova c. sv. *Jožefa* z. 1737.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(5) sv. *Katarine* na Brezovi Rebri.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(6) sv. *Lenarta* na Kalu (Kal, 1334, 21/8; Biz./Preinf. I št. 53).

(1689, 1753, 1783)

(7) sv. *Nikolaja* v Gradniku.

(1526, 1689, 1753, 1783)

(8) sv. *Florijana* na Krvavčjem Vrhu.

(1689, 1753, 1783)

(9) sv. *Primoža in Felicijana* na Gabru pri Semiču (Consign. 1783: ob Schöpfenberg), om. 1334 kot podružnica (capella) sv. Primoža semiške ž.

(1334, 1526, 1689, 1753, 1783)

(10) sv. *Janeza*; om. samo v zagrebškem popisu 1334 za prejšnjo ([...] item sancti Primi et sancti Johannis). Ni verjetno, da gre za prejšnjo z dvojnimi patrocinijem, ker v tem viru dvojnih patrocinijev ni. Neznana.

(1334)

(11) Sv. *Duha* na Selih pri Semiču, z. 1646.

(1689, 1753, 1783)

(12) *Marijinega vnebovzetja* na Štrekljencu (1689: Slekamaz), baročna.

(1689, 1753, 1783)

(13) *Marijinega rojstva* v Vrčicah (Rečicah) (Reczicz, 1454 12/5; ARS). Baročna.

(1689, 1753, 1783)

¹¹⁶ Popis 1526 pomanjkljiv, v viz. 1753 so podružnice navedene samo s patrociniji.

(14) *sv. Ane* (prvotno *sv. Sebastijana*) v Krupi. Om. kot c. *sv. Sebastijana* brez lokacije samo v popisu 1526. Zunanja kapela gradu Krupa, z nagrobniki lastnikov gradu Burgstallov. Nazadnje neogotsko predelana. 1952 porušena, nagrobniki preneseni v opuščeno c. *sv. Martina* v Črnomlju (I. Sapač, Kronika 2010, 546–547).

(1526, 1771)

(15) *sv. Tomaža*, po A. Koblarju v popisu 1526 (IMK 1895, 251) naj bi stala na Vrtači (Frtätsch, 1468 21/9; DOZA) – kasneje se ne omenja.

(1526)

(16) *sv. Mihaela* v Vavpči vasi (Ammansdorf, 1429 30/11; DOZA), navedena brez lokacije šele v viz. 1753.

(1753)

7. Kapele:

(1) *sv. Lovrenca* na Smuku pri istoimenskem gradu nad Semičem (od zač. 17. do sredine 19. stol. v lasti baronov in grofov Lichtenberg, od zač. 20. stol. v razvalinah; Smole, Graščine, 448). Sedanja z. 1689 po grofu Francu Bernardu (lastnik gradu od 1662 dalje) in Ani Felicitii, roj. Gall z Rožeka (napis s kronogramom na portalu). Božjepotna. Za to, da bi bila prvotno posv. Materi božji, kot govori izročilo, ni dokaza, pač pa je po viz. 1753 v kapeli stal olt. Naše Ljube Gospe z beneficiatom, ki naj bi ga pred približno 60 leti (očitno po postavitvi nove cerkve) ust. grof Žiga Lichtenberg (Jurij Žiga, sin Franca Bernarda) in ki je opravljal tudi službo kurata. Patrocinij *sv. Lovrenca* (10. avgust) om. tudi v direktoriju kapucinskega samostana v Novem mestu (sredina 18. stol.; M. Benedik, ZČ 1894, 207). Beneficij dejansko ust. 1693 1/6 (Maček, Ustanove, 399). V viz. 1771 ima kapela (cerkev) patrocinij Lavretanske Matere božje, tako tudi po letu 1790, ko je govor o loretski kapeli (Maček, ib., 398; prim. tudi Šilc, 326, kjer se navaja kapela Matere božje).

(1753, 1771)

CV. ŽUPNIJA SV. MARTINA V PODZEMLJU

1. Adlešiči, Bedenj, Cerkvišče, Dobravice, Dolinci (= Dolenjci), Fučkovci, Gorenjci, Gradec (= Gradac), Griblje, Kapljišče, Klošter, Krasinec, Krivoglavce, Marindol (dve hiši), Mlake, Pobrežje, Pribinci, Prilozi (= Prilozje), Primostek, Sela, Tribuče, Vranoviče, Vrhovci.

2. Kraj izpričan posredno s cerkvijo 1279 22/1 (kot spodaj), sicer pa Semelna, 1466 22/8 (list. v franč. arhivu v Ljubljani).

3. C. prvič om. 1279 22/1 (ecclesia [...] sancti Martini; DOZA), sicer pa gre za eno tistih štirih posebej ne imenovanih cerkva, ki jih je patriarh Bertold 1228 18/10 podredil novo ustanovljeni ž. v Črnomlju (gl. tam). – Sedanja zgradba baročna.

4. Precej stara cerkev, na arheološki lokaciji, najbrž še iz časa, ko je bila Bela krajina v ogrskih rokah. 1228 18/10 (kot zgoraj) podrejena ž. v Črnomlju, vendar slej ko prej z lastnim duhovnikom in župnijskimi pravicami. 1268 16/1 inkorporirana posredno prek Črnomlja nemškemu viteškemu redu v Ljubljani (glej tam); da je šlo za filialno ž. in ne za običajno podružnico, je razvidno tudi iz formulacije 1342 22/10: filialis [...] quae esse dicitur ecclesia (santi Martini apud Culpam; Otorepec št. 951). Om. samo s patrocinijem tudi v zagrebškem popisu 1334 (Item ecclesia S. Martini matrix [...] in prouincia Methlike) s kapelama *sv. Marjete* in *sv. Nikolaja*. O drugih podatkih gl. Črnomelj.

5. Isto kot Metlika.

Lit.: M. Ambrožič, Kronika 2010 (kot zgoraj); za Adlešiče I. Šašelj, Zgodovina adlešičke fare na Belokranjskem, 1887.

6. Podružnice:¹¹⁷

(1) *sv. Nikolaja* v Adlešičih (1689: zu Freyenthurn), om. v zagrebškem popisu 1334 kot podružnica podzemeljske ž. (capella sancti Nicolai). Glede na morebitni obstoj kostnice je bila v srednjem veku verjetno oskrbovana. – Lok. 1785, ž. ust. 1789.

(1334, 1689, 1753, 1761, 1771)

(2) *sv. Marije Magdalene* na Veliki Plešivici (Bedenj) (Gross Plesschiuecz, 1477; D. Kos, Urb., 181). 1846 prez. in povečana.

(1689, 1753, 1761, 1771)

(3) *sv. Janeza Krstnika* (1753: *Janeza Evangelista*) v Tribučah (Trabusch, 1440; avstr. fev-di).

(1689, 1753, 1761, 1771)

(4) *sv. Vida* v Gribljah (Griblach, 1468 2/9; DOZA)

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771)

(5) *sv. Antona opata* na Krasincu.

(1689, 1753, 1761, 1771)

(6) *sv. Marjete* v Borštu, om. 1334 kot podružnica (capella) podzemeljske ž., sicer pa 1438 16/6 (czum Vorst pey sand Margretten; ARS) in še večkrat v 15. stol. Podrta leta 1925.

(1334, 1526, 1689, 1753, 1761, 1771)

(7) *sv. Helene* v Zemlju (1689: v Podzemlju) (Zemel, 1309 25/5; ARS).

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771)

(8) *Sv. Križa* pri Gradcu (Gradac) (1689: bey Gradez) (Graecz, 1326 16/6; Biz./Preinf. I št. 46). Neznana. Omenja jo samo Valv. 1689.

(1689)

(9) *Devica Marije (Žalostne Matere božje)* v Kloštru pri Gradcu (Gradac). C. samostana, ki so ga leta 1466 dali postaviti vitezi Gašper Črnomaljski, miznik na Kranjskem in v Marki, Andrej Hohenwarter, glavar v Metliki, in Jurij iz Gradca (Gratzer) za frančiškane observante, prebegle iz Bosne, in so ga ob vdoru leta 1469 uničili Turki, menihi pa so se umaknili v Novo mesto. Odobritev prošnje za zidavo na rimsko kurijo dat. 1466 22/8 (ecclesia [...] sub vocabulo gloriose virginis marie in insula penes Castrum Gretz infra parrochiam parochialis ecclesie S. Martini in Semelna; RG IX, 30, 107; listina v franč. arhivu v Ljubljani; obj. Rant, 87ss), ust. listino pa so leta 1467, v petek pred Marijinim vnebovzetjem (14/8), izdali Gašper Črnomaljski in njegov brat Jurij ter Andrej Hohenwarter (objava v Valv. XI, 603s; Greiderer I, 139s). Om. 1468 21/9 kot »von dem Newn Kchloster(!)« (DOZA). Barokizirana. (J. Škofljanec, Kronika 2010, 675–684.)

(1526, 1689, 1753, 1761, 1771, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Mihaela* v Adlešičih, pač kostnica pri ž. c. (Valv. 1689: zu Freyenthurn: welches aber nur eine Capell ist) ali pa kapela, ki naj bi po ustnem izročilu stala na Mali Plešivici in naj bi jo podrli Turki, nato pa naj bi jo nadomestili z leseno kapelo (?); zdaj nova, blagosl. 2011 1/10. V Viz. 1771 se ne om. več. Zemljepis 1, Opis, 168 (sekc. 247), navaja zidano kapelo brez patrocinija na Mali Plešivici (Solide Gebäude: Eine Capelle auf Mala Plisivicza).

(1689, 1753, 1761)

(2) *sv. Frančiška Ksaverja* v gradu Gradec (Gradac) (Valv. XI, 213). Samostojno stoječa, z. verjetno v času Gusičev po sredini 17. stol., z grobnico posestnikov gradu. Po CC 1892 še v rabi.

(1689, 1771)

¹¹⁷ Popis 1526 pomanjkljiv, v viz. 1753 so podružnice navedene samo s patrociniji.

(3) *sv. Florijana* v gradu Pobrežje (Freyenthurn), z. v času grofov Burgstall ok. 1685 (Valv. XI, 145: pred 4 ali 5 leti), zvonik dat. z napisom 1697. Na zunanjem dvorišču, po CC 1892 še v rabi, a po Šašlju, 22, baje že od 1859 opuščena. Grad s kapelo v razvalinah. (1689)

CVI. ŽUPNIJA SV. KRIŽA V VINICI

1. Balkovci, Beleči Vrh (= Belčji Vrh), Češnjevec, Damelj, Dragatuš, Hrast, Knežina, Kovačji Grad, Lipa Stara in Nova, Narajec (= Nerajec), Obrh, Podklanec, Preloka, Pusti Gradec, Sečje selo, Suhor Stari in Novi, Učakovice, Zapodje, Zilje, Žuniči.

2. Weinz, 1279 22/1 (kot spodaj).

3. C. prvič določno om. 1279 22/1 (ecclesia sancte crucis in Weinz; DOZA), sicer pa gre za eno tistih štirih posebej ne imenovanih belokrajnskih cerkva, ki jih je patriarh Bertold 1228 18/10 podredil novo ustanovljeni ž. pri sv. Petru v Črnomlju (gl. tam). – Prezbiterij v gotski tradiciji 16. stol., barokizirana, predelana 1928 in posv. 1930.

4. Glede na patrocinijske bržkone z. kot lastniška c. Višnjegorskih okoli leta 1200 ali kmalu zatem na novi mejni črti z Ogrsko, leta 1228 18/10 (kot zgoraj) podrejena ž. v Črnomlju, vendar slej ko prej z lastnim duhovnikom in župnijskimi pravicami. 1268 16/1 inkorporirana posredno prek Črnomlja nemškemu viteškemu redu v Ljubljani (glej tam); da je šlo za filialno ž. in ne za običajno podružnico, je razvidno tudi iz formulacije 1342 22/10: filialis [...] quae esse dicitur ecclesia (sancte Crucis in Weyntz; Otorepec št. 951). Žpk. izpričan 1424 8/9 (DOZA; IMK 1896, 227). O drugih podatkih gl. Črnomelj.

5. Patronat prvotno slej ko prej v rokah Višnjegorskih, določno podeljen (prek Črnomlja, 1228 18/10, kot zgoraj) Sofiji Višnjegorski. Drugo kot Metlika.

Lit.: M. Ambrožič, Kronika 2010 (kot zgoraj).

6. Podružnice:¹¹⁸

(1) *Matere božje (Imena Marijinega)* na Žežlju, romarska, baročna (prim. tudi Valv. XI, 640). Om. v urb. gospodstva Vinica iz leta 1674 s proščanjem na nedeljo po Marijinem vnebovzetju (D. Kos, Urb., 468, 469). (1689, 1753, 1771, 1783)

(2) *sv. Antona opata* (1753: *sv. Antona Pad.*; 1783: *sv. Antona opata in Padovanskega*) na Ziljah. (1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(3) *Sv. Trojice* na Preloki, v zagrebškem popisu 1334 om. s patrocinijem brez lokacije kot viniška filiala (capella sancte Trinitatis). – Lok. 1787, ž. ust. 1876. (1334, 1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(4) *sv. Jožefa* na Podklancu. (1526, 1689, 1753, 1783)

(5) *sv. Katarine* v Vinici, kapela viniškega gradu (gl. spodaj), v popisu 1526 in pri Valv. 1689 naštetu med podružnicami. Pozneje, tudi v shematizmih ljublj. škofije, se ne om. več. (1526, 1689)

(6) *sv. Jakoba st.* v Učakovcih, om. s proščanjem na dan sv. Jakoba v viniškem urbarju 1674 (D. Kos, Urb., 469). Ne stoji več. Ruševine ohranjene v bližini sedanje kapelice. V viz. 1771 c. ni več om., Consign. 1783 ima brez navedbe kraja c. sv. Magdalene in sv. Jakoba. (1526, 1689, 1753, 1783)

(7) *sv. Ane* v Nerajcu (Neraitz, 1395 27/1; HHStAW). Om. brez lokacije še v Consign. 1783. V objavi popisa 1526 ni lokalizirana (Koblar jo napačno postavlja na Tančo goro v

¹¹⁸ V popisu 1526 in viz. 1753 so podružnice navedene samo s patrociniji, tako večinoma tudi v popisu 1783.

črnomaljski ž.). Ne stoji več (1859 pogorela, parcela ostala nepozidana). – Ž. ust. 1788, a kmalu zatem ukinjena.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(8) *Matere božje* v Hrastu pri Vinici (Kchrazt pei der Culp, 1342 19/5; Biz./Preinf. I št. 67). Identična z obstoječo v tem kraju?

(1526, 1689, 1753)

(9) *sv. Roka* v Hrastu pri Vinici. Identična s prejšnjo ali nova z novim patrocinijem?

(viz. 1771, 1783)

(19) *Sv. Duha* v Novi Lipi (zu der Lyndenn, 1490; D. Kos, Urb., 218).

(1689, 1753, 1771, 1783)

(11) *sv. Barnaba* v Stari Lipi (zu der Lyndenn, 1490; kot zgoraj). Om. jo samo Valv. 1689, je ni več.

(1689)

(12) *sv. Mihaela* v Damlju (Damlach, 1414 1/5; HHStAW). Z. 1664 (?; KLS II, 31).

(1689, 1753, 1771, 1783)

(13) *sv. Helene* na Belčjem Vrhu (zu Polcz, 1458 28/2; Biz./Preinf. II št. 273; Wirlsperg, 1468 21/9; DOZA). Srednjeveška, s fragmenti fresk iz skupine ti. hrvaških slikarjev (zgodnje 16. stol.).

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(14) *sv. Urbana* na Selih (pri Dragatušu). Je ni več. (Tudi viz. 1753 in Consign. 1783 je ne omenjata).

(1526, 1689)

(15) *sv. Fabijana in Sebastijana* na Gornjem Suhorju pri Vinici (Ober Suchor, 1398 22/11; HHStAW). V osnovi gotska tradicija 16. stol.

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(16) *Vseh svetnikov* v Pustem Gradcu. Z. 1638 (letnica na portalu) po lastniku istoimenskega gradu Mateju Plasmanu.

(1689, 1753, 1771, 1783)

(17) *sv. Petra* (Consign. 1783: *sv. Jurija in sv. Petra*) v Zapudju. Baročna, z. 1780 (letnica na pročelju). Predhodnica je stala na hribu (ostanki razvalin, ledinsko ime Pusti Peter).

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(18) *sv. Lovrenca* v Obrhu pri Dragatušu, om. prek toponima 1427 11/5 (Sand Larenzen in Weyniczer pharr; MMVK 1901, 54) in še večkrat v 15. stol. (Mlinarič, Pleterje, 141 itd.); 1458 28/2: zu sand Larennczen bei dem vrsprung (Biz./Preinf. II št. 273).

(1526, 1689, 1753, 1771, 1783)

(19) *Sv. Trojice* (in *sv. Janeza Krstnika*) (1753: *sv. Janeza Evangelista*, Consign. 1783: *sv. Janeza Krstnika*) v Dragatušu (Dragotusch, 1359 13/1; ARS). Nova c. *sv. Janeza Krstnika* z. na drugem mestu (ostanki stare vidni ob veliki suši) 1854 in posv. 1858, uničena 1944, nova z. 1984–1986, posv. 1998 1/5. – Ž. ust. 1854, potrjena 1856.

(1689, 1753, 1783)

7. Kapele:

(1) *sv. Katarine* v viniškem gradu (gl. zgoraj). Prvotno verjetno kubični prostor v stolpu iz 14. stol., z dodanim enopolnim, križnorebrasto obokanim prezbiterijem iz 16. stol.(?) (Komelj; Gradovi II/5, 121ss).

9 789616 057950